

A

MAGYAR ÜGYVÉDSÉG

TÖRTÉNETE

POLITIKAI S TÁRSADALMI TEKINTETBEN, A LEGRÉGIBB
IDŐKTŐL MAIG, PÁRHUZAMBAN A BIRÓSÁGI SZERVEZET
FEJLŐDÉSÉVEL

IRTA

KUN LÁSZLÓ

BUDAPEST

SZERZŐ SAJÁTJA

1895

3000 100 100 100

100 100 100

ELŐSZÓ.

Az a szerep, amelyet az ügyvédnek és ügyvédi karnak jogállamban betöltenie kell, minden államban, hol érzék mutatkozik a jogélet kellékei iránt, oly irodalmat hozott létre, mely az ügyvédség történetén kívül, annak politikai és társadalmi jelentőségével is kiválóan foglalkozik.

Ilyen speciális irodalom azonban Magyarországon, mondhatjuk, nem létezik. Az ügyvédség érdekei csak a jogszolgáltatás többi érdekeivel kapcsolatosan tárgyaltnak, a nélkül, hogy a magyar ügyvédség történeti fejlődése külön munkában bővebben méltatott volna.

Munkám célja Magyarország ügyvédségének történetét az ország történelmével párhuzamban, külön felkarolni s az ügyvédség társadalmi jelentőségét kiemelve, e téren az irodalomban uttörőül s hégypótlóul szolgálni.

Nem irtam a munkát azok számára, akik mindent, még kevésbé azok részére, akik semmit sem tudnak: az előbbieknél kevésnél is kevesebb, az utóbbiaknak pedig soknál is több volna.

A szerző.

BEVEZETÉS.

A magyar nemzetet 1848-ig, a különböző ajkú nemzetiségek megkülönböztetése nélkül, tulajdonképen a magyar nemesség képezte. *) A főnemesség (arisztokrácia) és a birtokos, valamint a birtok nélküli u. n. armalis nemesség mellett azonban a polgári elemek- és a köznépből fejlődött ki az a magyar intelligens osztály, a mely „honoratio” név alatt volt ismeretes, hová a nem-nemes szülőktől származott papok, ügyvédek, mérnökök, közhivatalnokok, orvosok, tanférfiak és más tudományos szakemberek tartoztak, kik részben szintén gyakorolhatták a nemeseket megillető jogokat s részt vettek az állami közigazgatásban, sőt rendesen megkaphatták a valódi örökös magyar nemességet is.

A birtokos nemesség a közigazgatásban s az ezzel kapcsolatos jogszolgáltatásban, az ősi alkotmány szerint, a hivatalviselés előjogával birván, a szó szorosabb értelmében vett ügyvédséget leginkább a honoratiorok osztálya és nemzedéke folytatta; de mint-hogy a hivatalviselés a nemesség törvényes kötelessége is volt, a jogtudományi műveltséget majd minden földbirtokos magyar nemes elsajátítani igyekezett, melynek későbbben ügyvédi vizsgával kellett végződnie, főkép, ha az illető magasabb hivatalra szánta magát.

Ez volt az oka, hogy Magyarországon és Erdélyben oly rengeteg nagy volt a jogászság. De ebben a nagy számban a szoros értelemben vett gyakorló ügyvédek korántsem képviseltettek oly

*) A nemesség eredetéről a világos fejű s bölcselkedő görög s a római klasszikusok, másrésről Werbőczy nézetei közt eltérések vannak. Amazok azt személyesnek, öntevékenységnél által elérhetőnek, másra átruházhatatlannak és senkitől meg nem foszthatónak jellemzik; ellenben a Hármaskönyv írója Werbőczy, így okoskodik: »A tudósok egyező értelme szerint mindenki nemes, kit érdeme, vagy vitézsége megnemesít; de nálunk különösen azok nemesek, akik a »szabadosok« neve alatt befoglaltatnak, kik a hunok, s hungarusok közt támadtak; kik Scythiából Pannoniába költözvén, itt közgyűléseket tartottak, tanácskozás és táborozás kedvéért; melyekre, ha valaki hivatva és véres kard által felszólítva, meg nem jelent: vagy derékban kettémetszetett, vagy örökös szolgálattal büntetett. Így lett az, hogy egyik úr, másik szolga; egyik nemes, másik nemtelen; egyik hadfi, másik földmives lenne közöttünk.«

jelentékenyen, hogy a magyarok a „prokátor nemzet” nevet megérdemelték volna.

A magyar nemes, mint ügyvéd is, élhetett minden nemesi előjogával; de a nem-nemes, mint honoratior, bár némi előjoggal szintén birt, nevezetesen az utolsó időben a képviselők és tisztviselők választásánál, teljes politikai önállóságra egyedül a nemesség elnyerésével vergődhetett. Magyarországon 1848 előtt testületileg önálló ügyvédi karról, mint más országban, szó sem volt, s tekintélyét az ügyvéd, egyedül mint nemesember, vagy kivételesen, mint kitűnő „honoratior”, érvényesíthette és sokan érvényesítették is.

Midőn tehát a magyar ügyvédekről óhajtunk szólni, az itt elmondandók, az egyéniségek minőségével összefüggésben veendő, s mielőtt a szoros értelemben vett ügyvédség fejlődését, Magyarország történelmi korszakai szerint, méltatnók, meg kell ismerkednünk azokkal a fázisokkal, amelyeken a fiatal magyar embernek keresztül kellett esnie, míg ügyvéddé avattatott, s önálló ügyvédi gyakorlatra, mint „hites ügyvéd” képesítették; értjük az ügyvéd-jelöltséget általában.

*

Magyarország, illetőleg fővárosa Budapest, sohasem mutatott oly élénk mozgalmat és derült képet, mint az 1840-től 1848-ig terjedő időben. Az utczákon hullámozó ember-áradatban, nemzeti diszruhás, kócsagtollas kalpagú és csörtetű karddal övezett, vidor, nyalka fiatal emberek voltak lépten-nyomon láthatók, kik a hónalj alatt iratcsomagokat czipelve, büszke, önérzetes lengedezéssel, mint rohanó hullámok suhantak tova a magyar metropolis utcáin, míg végre egyenkint eltűnedezték a szem elől.

Ugyan miféle raja volt ez az ifjúságnak, amely diszkontőzéssel s csörgő kardjával nemzeti ünnepet látszott jelezni, míg a portól ellepett iratcsomagok valami fontos, komoly teendőkre való megbízatást árultak el?

Ezek a vidám, délczeg fiatal emberek Magyarország joggyakornokai, az ugynevezett »jurátusok«^{*)} voltak, kik a törvénykezés és joggyakorlat mezején foglalkozva, Themis papjainak segédeiként működtek ugyan, de Berzsenyi szerint »minden órának leszakaszták virágát s a jövődőknek sivatag homályát« Istenre bizván, siettek élni.

^{*)} Teljes cím: »Juratus tabulae regiae notarius« (a kir. tábla felesketett jegyzője.)

Ne zavarjuk őket az élet eme tövistelen rózsapályáján, mert, ha a fiatalság a dolgoknak hasznos oldala mellett, főleg a költőit fogja fel s inkább ábrándjainak és érzelmeinek, mint a praktikus feladatnak él, nem kell örömét mogorva intésekkel rontani. Gyümölcsöt, magot csak onnan várhatunk, hol előbb virágokat láttunk.

Valóban, csak a nemrég multban is a jurátusok kara volt a hazai értelmiség színe-virága. Ők voltak a magyar nemzet és nemzetiség legközelebbiről jogosult hitbizományosai; a szabadság eszméi s újabb időben a politikai közvélemény hangadói, ébresztői. Többek voltak, mint Franciaország encyclopaedistái, kik 1789 óta elemei voltak minden forradalomnak; többek, mint a görög hetae-riák, kik az ország függetlenségeért harczoltak s többek a lengyel egyetemi hallgatóknál, kik Dom brovszky, Kusciusko, Lele-vell és Visócky zászlói alatt éppugy feláldozták ifju életüket idegen világrészek, mint hazájuk szabadságáért.

Miként a Megváltó keresztfájára ez a négy szó volt írva: »Jesus Nazarenus Rex Iudaeorum«, ugy a magyar jurátusok szellemi lobogóján is ez e négy szó olvasható: »Haza, nemzetiség, szabadság, emberiség!« S az ezen négy szóban kifejezett elvet érvényesítették is a magyar jurátusok: buzgalommal s önfeláldozó készséggel harczolván tollal, szóval és fegyverrel 1794-ben éppugy, mint 1848—49-ben, különösen pedig ez utóbbi két évben, már nem mint jurátusok, hanem mint honvédek.

Mi volt hivatásuk és törekvésük? Két különböző irányu, de azonos feladat, mely a haza, nemzetiség, szabadság és emberiség nagy eszméiből sugárzik ki. Hivatásuk volt, hogy eme négy magasztos dolog megdicsőítésére a törvényeket s államtudományokat minden irányban alaposan kimerítve, gyakorlatilag alkalmazták.

A magyar jurátusok teljesítették is kötelességüket. Mert, bár feladatuk kiválóan a hazai törvények alapos tudása volt, mégis — ó-kori szent szüzekhez hasonlóan, kitárva kebleiket, hogy a hajnal fuvalmától imádságaikban is buzgóságot nyerjenek — figyelemmel kísérték, az európai nagy eseményeken kívül, az emberiség és szabadság örök követelményeit. Főtörekvésük volt az országot élénk, tevékeny politikai életre ébresztetni, éreztetni a közvéleménynyel a nemzet saját erejét. Magyarországon nem is Gutenberg nyomda-betűi, hanem a jurátusok teremtetek közvéleményt, hogy az első ősi alkotmány mintájára szabad Magyarországot s a

jogegyenlőségben dicséretes demokracziát hozzanak létre, mely képes magát saját fényével felderíteni s megóvni egyéni méltóságát; végre, hogy a monarchicus elvek tiszteletével, gazdagság és szegénység, az arisztokrácia, a polgárság, köznép, a nemzetiségek és vallások előjogos különbözetei Magyarország üdvére megszűnjenek s a vagyonjog minden megtámadása nélkül, a közjólét elősegítésére és megalapítására egyesüljenek.

A jurateria akkép kezdődött s abban állt, hogy a jogi tanulmányokat s egy évi gyakorlatot bevégzett fiatal ember feljött Pestre s itt valamely kir. táblai bíró oldala mellett feleskettetett, innen neveztettek: »jurati tabulae regiae notarii«. Azonban mint jurátusok nemcsak a tábla bíránál, personalisnál, protonotariusoknál, hanem a septemvireknél, sőt a táblai ügyvédeknel is alkalmaztattak. Voltak, kik a kerületi táblák, úgy az erdélyi kir. táblánál is jurátuskodtak. Hivatásuk abban állt, hogy főnökük írásbeli munkáit, többnyire libellatikus letisztázásokat, a bíráknál pedig per kivonatokat végeztek; eljárak a királyi s hétszemélyes táblai ülésekre, mi a jogi kiképzés legfőbb forrásául annál sikeresebben szolgált, minthogy nemcsak meghallgatták a bírák előadásait, hanem jelen voltak akkor is, midőn ezek a nyilvánosság kizárásával tanácskoztak és szavaztak. Sőt kiküldettek idézések s tanukihallgatások stb. eszközlésére is.

Midőn aztán a nagyreményű ifjak a jogtudományt s gyakorlatot abszolválva, letették az ügyvédi vizsgát, megszerezték az ügyvédi diplomát és aztán elszéledtek az országban. A nemes ifjak jelentékenyebb contingense a megyénél alkalmaztatta magát, kineveztetvén tiszti jegyzőnek, ügyésznek stb. vagy a megyei tisztválasztásoknál esküdtséget, szolgabíróságot nyert; a másik része pedig a kir. dicasteriumoknál talált munkakört, vagy a bécsi kancellária, a budai helytartó-tanács, vagy kincstári kamarához tiszteletbeli fogalmazóul neveztetett ki.

A politikai hatóságoknál rendszerint a vármegyékben, a magyar törvény követelményéhez képest, a megyebeli birtokos nemesség sarjai foglalták el a tisztségeket; a nem-nemesek pedig az alsóbb rendű teendőket végezték a megyénél. Voltak olyanok is, akik az ügyvédi irodákban segédekül alkalmaztattak, s ismét akik a szab. kir. városi és mezővárosi hatóságoknál működtek s itt képezték ki magukat gyakorlatilag.

Az egyház- és váltójogi gyakorlatot a jogvégzett fiatal emberek

rendszerint az ügyvédek irodáiban nyerték, s ezek ügyeiben, mint táblai jurátusok és kiküldöttek jártak el.

A kincstári ügyészi s jogügyi gyakorlat, az ezen ügyészségeknél és a központi jogügyi igazgatóságnál (Pesten) őrnöksággal, gyakor-
noksággal kezdődött s az alkalmazás is rendszerint ott történt. Az okleveles ügyvédek, mint tiszteletbeli ügyészek, a központban kezd-
ték pályájukat. A bányajogi gyakoronoksághoz, az ez ügyekkel fog-
lalkozó ügyvéd irodájában némi gyakorlat kívántatott, de kötelező nem
volt s ilyenek a kincstári ügyészségeknél és a guberniumoknál fizetés-
ben (adjutum) részesültek addig is, míg rendes fizetéssel kineveztek.

A jurateriát megelőzte a patvaria, mely az egyetemi, vagy
akadémiai tanfolyam befejezésével kezdődött s abban állt, hogy a
fiatal ember valamely ügyvédnél, vagy megyei tisztviselőnél az
őrnöki és fogalmazói teendőket végezte. Ezek «patvaristáknak»
neveztek és rendszeren egy évi gyakorlat után mentek a jurate-
riára, a kir.¹ táblához.

A patvaristák nem bírtak meghatározott hivatalos hatáskörrel.
Ők csak mint gyakoronokok vagy ügyvédsegédek fungáltak valamely
gyakorló-ügyvédnél, vagy köztisztviselőnél; sem nekik, sem a jurá-
tusoknak nem volt rendes fizetésük, sem törvényesen megállapított
munkadíjuk. Egész subsistentiájuk a principalis nagylelkűségétől
függött, ki őket a végzett «jogtanulókat», képességük, szolgálat-
készségük érdeme szerint, teljes házi eltartással, szállással, élelemmel
s némi csekély sportulákkal látta el. Míg a jurátus bizonyos tekin-
tetekben hivatalos közeg volt, addig ezek a patvaristák, mint alá-
rendeltebbek, a főnökük által kijelölt hatáskörben, mindenféle szel-
lemi munkára alkalmaztattak.

Minden diplomás ügyvédnek és jogásznak előbb patvaristas-
kodnia kellett, hogy jurátussá és ügyvéddé lehessen.

A diákos nevelésű jogtudósok a patvaristákat a «patvaria» latin
kifejezésből származtatják, mi annyit jelent: sokfélét szenvedni; míg
Huszty, a magyaros hangzás után ítélve, a patvaristákat a «pat-
var» szóról származtatja (Jurisprudencia reg. Hung. Part. I. Tit. II. §. 2.),
minthogy a patvar, szerinte, «per», a patvarista pedig «persegéd.»*)

*) Pati varia (tűrni különféleket). Jellemző a patvarista viszontagságos
állására. Huszty magyarázata tehát kevésbé látszik helyesnek. Mint elneve-
zésnek latinból származtatását az «ista» képző, mint jurista, diurnista is
támogat, míg a patvarista tulajdonképpen mindig csak tanuló volt, a segéd
jelző pedig inkább a jurátust illette meg, ki a perek körül már hivatásból vég-
zett dolgokat.

Ez a patvarista-népség el volt széledve a megyékben, városokban, a faluhelyeken, kettesével, vagy hármásával, de nem egy helyen tömegesen, mint a jurátusok.

Me gyékben a köztisztviselők, alispánok, szolgabírák stb. mellett a patvaristák, mint többnyire nemesi s előkelő birtokos családok sarjadékai, éppoly tiszt es állást foglaltak el, mint a jurátusok s végezték a princípálisaik által reájuk bizott fogalmazásokat s tisztázási munkákat; követték őket hivatalos kiküldetéseikben s vidéki eljárásaikban.

A «jurátusok» eredetüket Szent-István királynak köszönik, ámbár még akkor járá tusoknak nem neveztethettek, mert a bírák és a tiszti személyzet meg esketése csak 1435-ben, Zsigmond király által rendeltetett el.

Szent-István ugyanis Imre fiához írt levelében (Decr. Lib. I. Cap. VII.) azt mondja: «cum juvenibus et minus sapientibus noli consiliari, aut de illis consilium quaerere, sed a senioribus. . . . Omnino tamen juvenes non sunt expellendi a consiliis.» A fiatalság tehát, mint már föntebb említettük, fel volt jogosítva a tanácskozásokat meghallgatni s azokon jelen lenni. Zsigmond király a bírák és bírósági személyzet meg esketését (VI. Decr. 1435. I.) elrendelvén, a fiatal joggyakornokok is feleskettettek s azóta neveztettek jurátusoknak s így eredetüket Zsigmond, I. Mátyás (I. Werbőczy Tripart. II. r. 19 art.) és II. Ulászló királyok intézkedéseinek köszönhetik s csak a törvényes eljárásokban megkivántató gyakorlati ismeretek megszerzése végett voltak a Curia s kir. tábláknál, később pedig a kerületi tábláknál is alkalmazva.

Jurátus minden táblánál nem-nemes is lehetett.

Felesketés után az ifju jurátusok összegyűltek s megismerkedtek az idősbekkel s azután ünnepélyes mulatság rendeztetett, mely kis «emotio» a fiatal lelkek elpetyhüdése ellen éppoly szükséges, mint vihar, szélvész, dagály a tenger vizére, nehogy megposhadjon; csak hogy ebben az arasznyi bölcseségben nem fogták fel, hogy a vihar és szélvész gyakran hajótörést okoz, melyet a kedélyek hullámozásában nem egyszer szenvedtek jurátusaink is. Mert a fegyelem abban az időben, kivált a jurátusokkal szemben, még nagyon laza volt, lévén a jurátusok között sok nagy s előkelő nemesember gyermeke, kik nem azért jurátuskodtak, hogy prókátorokká, hanem hogy egykor a hazának politikai vezéregyéniségeivé legyenek; miért is ők, kik a kir. Curia tagjai, illetőleg egy táblai

biró, a »pater juratorum« közvetlen felügyelete alatt állotak, ezek által minden módon dédelgettettek. Ez a túlságos kimélet okozta aztán, hogy jurátusaink nem csekély időt vétkes szórakozásokban tölközöltek el.

A fiatalság ezen hullámos életében mindazáltal voltak dicséretes, sőt magasztos intervallumok, világos pillanatok, melyekben a nagyratörökvő indulatok hatása alatt, a haza, emberiség és társadalom legnagyobb érdekkérdéseit tanulmányozták s vitatták maguk közt, s gyűlhelyeik később valóságos forradalmi csarnokokat képeztek. Ekkor fejtették ki a magyar jurátusok azt az utánozhatlan erélyt és szent buzgalmat, amelylyel előkészítették a nemzetet azokra a nagy népgyűlésekre, amelyek hasonló és méltók voltak Athen és Róma tanácskozmányaihoz.

A régi időkben Magyarországon a törvénykezés minden birói szék előtt szóbelileg folyt s a jurátusoknak volt hivatalos feladatuk, hogy az előadásokat, védelmi és egyéb beszédeket, kihallgatásokat, s minden ténybeli cselekményt írásba foglalva, feljegyezzenek. De ezeken kívül, az újabb időkben is, még fontosabb s jövedelmezőbb hivatásuk volt, ugyanis sokféle cselekmény jogérvényes és hiteles végrehajtása. Ebben a körben majdnem oly rangban s tekintélyben részesültek, mint az európai jogállamokban már ekkor megkedvelt és tiszteletben tartott közjegyzők (notarii publici) s ez okból méltán neveztettek »jegyzőknek«*) Nevezetesen az ítélmesterek különös felhatalmazásával az örök időkre szóló jogérvényes okmányok s iratok hitelesítése s láttamozása is hatáskörökhöz tartozott; nemkülönben teljesítették fontosabb perek- és jogügyekben az idézéseket, illetve kézbesítéseket, tanukihallgatásokat, felhívásokat, megintéseket, birtokba való bevezetéseket (statutio). Frank szerint (II. R. q. t. p. jegyzet) hiteles közegek voltak a végrehajtásoknál, határjárasi és határperekben; tényezők az ünnepélyes vizsgálatoknál, »királyi emberek« (homo regius) nagyobb szerű birtokperekben.***) (Szegedy: Tirocinium 381: 1. §. 2. stb.) Különösen az utóbbi functiók annyira keresett s jövedelmes foglalkozások voltak, hogy a jurátus egyetlen ily kiküldetését nem cserélte volna fel egy egész hivattal sem, miután

*) Ilyen lehetett »P. dictus Magister a n o n y m u s B e l a e regis notarius,« mint »protonotarius magister« és »palatinus notarius regis Belae« lett.

**) Zsigmond kir. V. Dec. 1435. Art. 8. — Szerintem »homo regius« nem birtok-perekben, hanem a dományozott (donationalis) birtokba való bevezetésnél (statutio) alkalmaztatott s pedig nagyobb tekintélyű s állásu férfiú, kinek a jurátus csak kísérelje, se g é d e lehetett. Szegedy tehát tévesen fogta fel a törvényt.

a tiszteletdíjban nyert szép aranyokon kívül, gyakran még a birtokos perúr szép hajadon leányát, vagy özvegyét is ráadásul kapta. Bezzeg nem oly uracskák voltak ezek, mint a Bach-féle auscultánsok és justitiariusok; se olyanok mint a mai gyakornokok, akik az irodában agyonkinoztatva, irnoki s nem fogalmazó munkától gyötörtetve, éheznek és nyomorognak.

Minden jurátusnak egy királyi bíró oldala mellé kellett magát felvételnie, ahol, mint annak segéde, irnoka, az ügyek feldolgozásában gyakoroltatván, nyerte rendesen kiküldetéseit; mert az ügy állását ismerve, a további eljárás irányát jobban kellett tudnia, mint idegennek.

Az egy évi jurátuskodás után, a jurátus az ügyédi vizsgára jelentkezhett s rendesen bocsáttatott is.

Az ügyvédi vizsga, kivált olyan jurátusoknál, akikről tudták, hogy azt csupán a qualificatio kedvéért teszik le s ügyvédkedni nem óhajtanak, nem volt annyira szigorú, mint a gyakorló ügyvédségre készülőkénél.

Az ügyvédi szigorlat írásbeli és szóbeli volt, melynek kiálltával a jurátus hites ügyvéddé feleskettetett s ügyvédi diplomáját a *personalis praesentiae regiae**) aláírásával és pecsétjével ellátva, ennek kanczelláriájából, egy arany letétele mellett, átvehette és jurátus társaitól lakomában bucsut vehetett a komoly és terhes életpályára.

Volt idő, midőn csak szóbeli vizsga kívántatott, ezenfelül azonban minden hatóság maga vizsgálta ügyvédeit s e szerint csak annak saját körében ügködhetett. Ujabb korban lépett hatályba az ügyvédségre felesküvőtől a reversalisok vétele, ami már szintén megszűnt.

Némely jurátus, ki megyei hivatalra nem aspirálhatott és önálló gyakorló ügyvédi pályára lépni nem volt elég bátor, princípális ajánlására, főispán vagy más főúrhoz titkári s hasonló állásra vállalkozott, vagy az országgyűlésen (pozsonyi diaetán), mint valamely főrendi tag, vagy követ jurátusa, irnoka és pedig

*) Teljes czim: „Locumtenens personalis praesentiae regiae“, kit később magyarul, rövidítve „királyi személynök“-nek neveztek. Ő volt a kir. tábla elnöke és mint az ügyvédvizsgáló ezen felső bíróság feje írta alá az ügyvédi okleveleket. Az ügyvédi vizsgák Magyarországon rendszerint Pesten, kivételesen pedig az országgyűlés tartama alatt — melynek a kir. tábla is tagja volt — ott, hol azok tartáltak és az országban felállított négy s pedig a pozsonyi, kőszegi, eperjesi s debreczeni kerületi tábla előtt is tétettek le.

néha számos éven át szerepelt. Minden megyehatóság két, vagy több ily fizetéses irnokot rendelt követi mellé. Némelyek pedig a kir. táblánál és a többi dicasteriumoknál alkalmaztattak irodában.

Többnyire jurátusok szerepeltek, mint távollevők küldöttei (absentium ablegati) az országgyűlés alsó (követi) táblájánál, ülésel igen, de szavazattal nem bírván, mint oly főrendnek helyettesítői, kik székeiket a felső (főrendi) táblánál el nem foglalták. A főrendűek özvegyei is jogosítva voltak ily képviselőt küldeni. Kossuth Lajos is ily küldötti minőségben volt a pozsonyi országgyűlésen s ott kezdte publiczistai működését országgyűlési tudósításainak szétküldésével, mely munkában a jurátusok is tevékeny részt vettek.

Igy oszlott szét az évenként megújuló jurátus-sereg a pesti kir. ítélő-táblától, de alig lehetett széles Magyarországon jogász, aki az aranyifjuság pesti jurátus korára kellemesen ne emlékezett volna vissza.

Erdélyben 1848-ig egészen más volt a jurista pályafutása. Ott ugyanis az iskolát bevégzett s törvénytudományi pályára készülő ifjak azonnal »Regiae Tabularis« cancellisták, vagy kir. táblai irnokok és jurátusoknak, hites jegyzőknek neveztettek ki; mert iskoláik bevégeztével, anélkül, hogy hazánk példájára »in partibus« (vidéken) gyakornokoskodtak volna, azonnal az erdélyi kir. tábla körébe léptek, magukat kiképzendők s mondott minőségüknek — a Mária Terézia királynőnek 1777. évi augusztus 6-án kelt »Instructiójának« »pro Tabula regia judiciaria Transylvanica« »de Juratis Tabulea scribis, seu sic dictis Cancellistis« czim alatt létezett alapszabályai értelmében — megfelelelndők.

Jellemezte őket az a körülmény, hogy az ítélőmesterek külön kanczelláriájába felvétetvén, mintegy külön testületet képezve, saját felügyeletük alatt állottak, alávétve mindazáltal a felettük szükségkép őrökdő fenső hatalomnak, mely úgy politikai, mint erkölcsi tekintetben a legszigorubb fegyelmet gyakorolta.

Erdély hegyes vidék lévén, ha az iskolát bevégzett ifju táblai irnoki állásra aspirált, nem éppen ritkán szóba jött még az is, hogy van-e lova, miután rendszerint ezen teljesítette s teljesithette kiküldetését.

Az erdélyi jurátusok sem képesség, sem állásnál fogva, melyet elfoglaltak, nem részesültek oly tekintélyben, mint a pesti kir. táblai jurátusok, bár kiképeztetésükre nézve ott bizonyos rendszer léte-

zett. Ugyanis a kir. táblai irnokok az illető kancelláriákban, saját főnökeik szigorú felügyelete alatt, testületeket képezvén, a törvénytudományból gyakorlati leckeiket vették, s élénk vitatkozás, a perek előadásában való részvétel folytán, gyakorlati jurátusokká neveltettek. Két évi gyakornokság után, midőn már az illető kancelláriák előtt a vizsgát kiállották,*) bocsáttattak az ügyvédre a kir. táblai vizsgáló-bizottság elé.

Kisebb fontosságú kiküldetéseken rendszerint ketten jártak el, de a fontosabb teendők nem bízták rájuk önállóan, mint a pesti jurátusokra; azokat csak principálisaik vagy az illető tisztviselők közbenjöttével teljesíthették.

Egyébiránt a jurátusi élet Erdélyben sem volt oly élettelen, mint az a szigorú felügyelet és fegyelem mellett képzelhető volna, mert a heves ifjú magyar- és székelyvér,**) kivált ha tekintélyes és módos családból származott, nem igen tűrte a korlátokat a kiszabott két év alatt sem; de midőn a társadalmi és politikai élet tágkörű vigalmaiba, mint képzett ember vegyülhetett, ha guberniális vagy más dicasteriális hivatalba lépnie sikerült, ritkán óhajtotta visszavarázsolni a múlt időket.

*

Említve volt már, hogy a kerületi kir. tábláknál, vagyis különös illetőségű első- s másodfolyamodású törvényszékeknél is voltak jurátusok. Ezek azonban az 1723: 30. t. cz. által megkülönböztetvén ama jurátusoktól, akik általában Pesten a kir. táblánál alkalmaztattak.

A kerületi táblai jurátus éppúgy, mint Erdélyben, egyenesen az iskolai jogtanulmányi bizonyítvánnyal s olyan igazolvánnyal, hogy valamely ügyvéd irodájában, vagy táblai bíróságtól felvétetett, jelentkezhetett a jurátusi esküvételre; mi, ha megtörtént, az ülésekben kardosan megjelenhetett s az ügyvédek tárgyalásait végig hallgathatta stb.

A jurátusok a kerületi tábláknál az irodai teendőket is végezték, de gyakran kezelési dolgokkal szintén megbízták.

Megjegyzendő, hogy régi időkben a jurátusoknak olyan osztálya is volt, amelynek tagjai az országos főtörvényszékek rendes biráinál s protonotariusainál, mint irnokok és patvaristák több

*) »Tabulae regiae cancellarista«, vagy rövidítve: »Tabularis cancellista« neveztek.

**) Az 1848—49-ki oláh vezér Janku Avram is tabularis cancellista volt.

éven át szolgáltak, de esküre nem köteleztetvén, valódi jurátusoknak nem tartattak; ilyenekül csak a joggyakorló felesküdt jurátusok szerepeltek. (Werbőczy: Trip. II. Tit. 19. §. 3.)

A kerületi táblai jurátus alantabb állott a kir. ítélő-tábla jurátusainál abban, hogy míg az emitt alkalmazott nem-nemes születésű jurátus is jogosítva volt az ország bármely megyéjében s vidékén jogérvényes cselekményeket teljesíteni; addig a kerületi tábla jurátusa már nem tehetett birói nyomozásokat s kiküldetéseiről is csupán bizonylatokat terjeszthetett elő saját táblájánál. (1723: 24 sub. sine Szegedy 381).

Egyébiránt az utóbbiak sem voltak a vidéken kevésbé kapósak s kitüntetett egyének, mint a pesti táblabeliek s boldog volt az a család, amelyben a jurátus otthonossá vált, mert egyetlen évi jurátuskodás után, mint diplomás ember családot alapíthatott, különben pedig, mint kerületi táblai jurátus is, az ügyvédséget kivéve, minden hivatalra és tisztviselőségre minősítve volt.

*

Vessünk ezek után rövid pillantást a volt jurátusok és patvaristák politikai élete nagyobb mérvű diorámájának képleteire.

A jurátusok ugyanis újabb időkben nem jelentéktelen szerepet kezdtek játszani a politikai élet terén. Már az 1790-ki országgyűlés óta, egyrészt, mint az országgyűlési követek irnokai, másrészt pedig, mint kir. táblai joggyakornokok, együtt tömegesen jelentek meg a Budán vagy Pozsonyban tartott országgyűléseken; míg azok, akik irnoki minőségben az országgyűlésekre nem juthattak, a megye közgyűléseken, mint legjobb gyakorló iskolában, igyekeztek maguknak a haza közügyeiről tájékozást s a politikai ismeretekben alaposságot szerezni. Így történt, hogy e század első felében (1832—1847/8) az országgyűléseken a jurátusok némileg s részben a közvélemény hangadói gyanánt is szerepeltek.

II. József császár abból az okból, nehogy a perek titkait elárulják, kitiltotta a jurátusokat a kir. ítélő-tábla üléseiből; (Keresztury: idem Tom. I. Part. II. Pag. 44) és miután ez időben a vármegyék szintén hallgatásra voltak kényszerítve, ki voltak zárva a közélet porondjairól is; de mihelyt ez a korlátlan autokrata behunya szeméit, a jurátusok, mint persia gyantás mezején a föld alól kitörő láng, még nagyobb fényt árasztottak elolthatatlan tűzükkel a politikai láthatárra.

Nevezetesebb epizódot képez hazánk történetében az a véres

dráma, mely a mult század vége felé (1794) a »Martinovics összeesküvés« címén vált ismeretessé s a francia demokratikus, vagyis jakobinus eszmék állítólagos, de be nem bizonyított terjesztése s pártolása miatt, többeket a vérpadra vitt s néhány százat a megrémült hatalom politikai boszujának áldozott fel.

Jurátusaink e veszélyes mozgalom forgószele közt oly eszélyesen s óvatosan tartották magukat, hogy a kompromittáltak között alig találkozott több, mint öt—hat jogtanuló s jurátus, ügyvéd pedig négy.

S e nagymérvű katasztrofa, melynek politikai rugóit igen jól ismerték jurátusaink, eléggé igazolja nemzetünknek ama kitűnő jellemvonását, hogy a magyar titkos üzemekre, összeesküvésekre nem alkalmas.

*

Az 1848. évi alkotmányos jogfejlődés szülte szabadságharcz az alkotmány felfüggesztését vonta maga után s az ötvenes évek elején a koronázatlan, de törvényes örököségi joggal uralkodó fejedelem által az osztrák törvények s eljárás, ezzel együtt az osztrák bélyeg- s illetékadó törvénykezésünkbe szintén behozatván, a régi országlás rendszere és a jurátusi kar létfeltétele megszűnt.

A Bach-rendszer és Schmerling-alkotmány alatt a pályára készülő ifjuság neveltetése és gyakorlati kiképeztetése élettelen sablonszerűségre süllyedt.

A joggyakornokok a birák tanácskozásaiban csak egyenkint és esetenként, mint jegyzőkönyvvezetők vehettek részt, de javadalmazásban nem igen részesültek; ezen kívül inkább szereztek elméleti és bürokratikus, mint életerős gyakorlatot.

Az 1867. évi koronázás után pedig a régi jurátusok és írtvaristák terét napidíjasok, részben fizetés nélküli joggyakornokok, írnokok, ügyvédsegédek stb. foglalták el, kik amazok testületi szellemét, már az utóbbi időben életbe léptetett általános hadkötelezettség indokából is, alig szerezhetik meg és nem is remélhető, hogy az ujonnan keletkezett kar az országlásban azt a szerepet vigye valaha, amelyet számára a magyar ősi alkotmány, a mult századok intézményeivel, a nemzet életében kijelölt.

A magyar jogfejlődés és szervezet az újabb alkotmányos rendszer alatt nem hódol a jogállam azon követelményének, hogy az ifjuság elég korán teljesen kiképezve, önállóan léphetne életpályájára s ezért talán örökre bucsut vehetünk a Szent-István óta fejlesztett és 1848-ban megszűnt jurátus-világ eszményi szépségeitől.

ÁTALÁNOS RÉSZ.

AZ ÜGYVÉDSÉG INTÉZMÉNYE.

Az ügyvédség fogalma, a jogi képviselőt terjedelméhez képest, a régi és újabbkori államokban különböző s többnemű volt, amint jelenleg is az. Nálunk annak fogalma a múltban és jelenben igen egyszerű, bár a jogszolgáltatás tágas körében jelentősége és fontossága nem csekélyebb, mint más országban.

»Ügyvéd« hazánkban jogtudományilag kiképzett s törvényesen képesített azon hites egyén, aki a reá bízott peres vagy perenkívüli ügyekben, felhatalmazás mellett s törvényesen meghatározott, vagy meghatározható munkadíjért, hivatásszerűleg eljár, a vitás ügyeket megindítja, letárgyalja, befejezi, végrehajtja s megbízójának jogait, a bírászkodás minden fokozatán s mozzanataiban érvényesíti. Ez a foglalkozás »ügyvédekedés«, — az illető egyén pályahívása pedig »ügyvédség«-nek nevezetik.

Ami hazánkban az ügyvédség keletkezését illeti, annyi bizonyos, hogy a magyar honalkotás első századában tiszteletreméltó ősapáink nem ismerték s nem alkalmazták az ügyvédeket,*) kiket Szent-István korában a magistereknek is nevezett törvénytudók, a teljhatalmazottak (plenipotentarii). s a jegyzők (notarii) pótolnak.**)

Az ügyvédség keletkezésének időszakát, tehát jelenségeinek első tényeit Magyarországon nem lehet egész bizonyossággal meghatározni. Ugy vagyunk ezzel is, mint minden jogintézménnyel, mely nem a törvényhozás útján, hanem a nép jogéletéből közvetlenül fejlődik ki s melynek bölcsőjét a nép szokásai, erkölcei képezik. Lassan, majdnem észrevétlenül alakulnak ezek és sokféle hosszas fázison mennek keresztül, míg jogi tényezőkké válnak.

Az Árpádok korából számos törvényczikk tanuskodik a papi, vagyis szentszékek és várurak, valamint a megyei törvényszékek közt fenforgott illetékességi összeütközésekről, mi azt bizonyítja, hogy a

*) Piringer: Ungarns Bänderien I. k. 148 l.

**) Szokolay: A közjegyzőség I. füz. 28. s köv. lap.

magyar ügyvédség már akkor tényleg létezett, sőt némi erőt fejthetett ki, a mennyiben a papi uralommal is szembe mert szállni a nemzeti jogszolgáltatás érdekében.

De nemcsak nálunk, hanem a frank- és német birodalmakban sem vált akkoriban nyilvános testületté az ügyvédség. Az ügyvédek ott is leginkább oratorok (szónokok), ügyészek és a jegyzők pótolták.

A legelső alapot azonban a mai ügyvédség előidézésére a IX-ik században találjuk, amennyiben ezen század elején kezdett érlelődni az a rendszer, amely az ügyvéd jellegét s állását, kiváltságossá, hivatásszerűvé s különleges szakpályává fejlesztette ki. Nagy Károlytól t. i. rendelet jelent meg (Capit. III. 3 fej.), mely így szól: »ut missi scabinios, advocatos notariosque per singula loca eligant et eorum nomina quando reversi fuerint, secum scripta deferant.« (Hogy a küldöttek a népbirákat, ügyvédek (megbízottakat) és jegyzőket helyenkint válasszák meg és azok neveit midőn visszatérnek, magukkal írásban hozzák el.)

Azok, a kik itt »missi« nevezet alatt fordulnak elő, fejedelmi biztosok voltak, az »advocati« pedig és »notarii« írás- és jogtudó férfiak, kik a törvényekben járatlan népbírák (scabinii = lóczákon ülő bírák, székhelyek) támogatására a királyi küldöttek által kiválasztattak. (Advocati electi).*)

Annyi azonban bizonyos, hogy az ügyvédségnek a magyar jogéletben már a XIII. században positive mutatkoznia kellett s keletkezése ezen időszakra vezethető vissza. Mert a IV. század első éveiben, dicső emlékü Nagy Lajos királyunk uralkodása kezdetén, készült azon hires jogi gyűjtemény, amely »Ars Notarialis« név alatt ismeretes s amelyben már kész formulárek (formularia) foglaltatnak, nemcsak a különböző és mindenféle jogügyletről készíthető okiratok, hanem az ügyvédvállásokra nézve is.

Ebből okszerűleg két ténykörülmény következik:

Először, hogy azon korban, amelyben az ügyvédvállásokhoz már írott formulárekra volt szükség, az ügyvédség bizonyos mérvben elterjedt lehetett, annál is inkább, minthogy a nép viszonyainak fejlődéséhez képest, valamint a jogszolgáltatás minden tényezőjének, úgy az ügyvédi megbízásoknak is, kezdetben szóval kellett történniök s időbe kerülhetett, míg azon jogi tények, felvállások írásba foglaltattak. All ez főkép

*) Felujult az utóbbi időben létesült »Schöffengericht« alakjában.

azon régi időkről, amelyekben az írás művészete még nagyon ritka volt, midőn tehát az ügyleteknek írásba foglalása még sok nehézséggel járó s felette költséges is lehetett.

Másodszor, ha a XIV. század első tizedében az ügyvédi felvállásoknak már írásbeli formulárekra volt szüksége, tehát ekkor már írásbeli ügyvéd-vallások voltak szokásban, akkor természet-szerű következtetés az, hogy megelőzőleg a XIII. században az ügyvédségnek már léteznie kellett, azért is nézetünk szerint, annak keletkezése határozottan a XIII. század közepére tehető.

Azt hiszszük érdekes jogtörténelmi adat, hogy az ügyvédvállások közel hatszáz év előtt hogyan szerkesztettek hazánkban. Ime pár példa Nagy Lajos király korából, 1308. évből:

»Nos Capitulum stb, significamus universis*), quorum interest, praesentium per tenorem, quod N. N. — N. N. nobiles ad nostram personaliter accedentes praesentiam, proposuerunt viva voce, quod in causis suis universis et articulis earumden per ipsos quoscunque, vel per alios quoscunque contra ipsos in quibuscunque Octavis, Quindennis et terminis a dato praesentium per anni circulum in praesentia Dni Regis vel Iudicis Curiae ejusdem aut coram Regni Palatino et generaliter coram quovis Iudice Ecclesiastico et Saeculari motis vel movendis, tam in agendo, quam defendendo et respondendo fecissent, et constituissent, coram nobis fecerunt, ordinaverunt et constituerunt Magistrum N. N. praesentium exhibitorem suum verum et legitimum Procuratorem, ratum, gratum, atque firmum se promittentes habitorus quid-quid in ipsis causis suis per eundem in quoscunque debito termino suarum causarum, actum et gestum fuerit vel ordinatum. Datum stb. stb.«

Ez generális procuratoria volt, mig a simplex következőleg szerkesztelt:

»Nos Capitulum stb. significamus universis, quorum interest praesentium per tenorem memoriae commendantes — Quod N. N. Aulae Regiae miles et Magister Pincernarum ejusdem Dni Regis nostri ad nostram personaliter accedendo praesentiam proposuit viva voce, quod causas suas adversus quospiam in praesentia Domini nostri Regis, vel Iudicis Curiae suae, vel coram tali Iudice, in talibus Octavis, vel talibus Quindennis jam motas vel movendas, tam in agendo, quam in defendendo in respondendo commisit coram nobis Comiti N. N. officiali suo de tali praesen-

*) Ars Notarialis. Formularia suo Ludov. I. Rege conscripta No, 206.

tium exhibitori finaliter et in solidum procurandas et exequendas — ratum, gratum et firmum se promittens habiturum stb. stb.*)"

Ezen régi korbeli ügyvédség hivatását, a procuratorok megbízatásának terjedelmét, törvénykezési teendőiket kellő világosságba helyezi a következő ügyvédvallás:

»In Nomine Domini Amen. Anno Dei. 1308. Jude VI. tempore Dni. Clem. P: P. V. Pontif. sui anno IV. die 6. mensis decembris Venerabilis Pater D. Petrus Quinqueecclesiensis Episcopus confisus de sagacitate et experientia discreti viri Magistri Angeli de S. Victoria eundem Magistrum Angelum praesentem et mandatum hoc sponte suscipientem, fecit, constituit et ordinavit suum verum et legitimum procuratorem et nuntium specialem in causa seu causis, quam et quas habet et habiturus est cum Mag. Nicolao quinqueecclesiensi Cantore, et qualibet alia persona coram Rev. Patre et D. Presbitero Card. Apost. sedis legato seu Curiae iudicibus — tam in agendo quam defendendo, dans et concedens eidem suo procuratori plenam et liberam potestatem agendi, et defendendi, libellum seu libellos et quascunque petitiones dandi, et recipiendi, litem contestandi iuramentum calumniae, et de veritate dicendi, et si opus fuerit adversae parti deferendi, terminum ac dilationes petendi, exceptiones proponendi, testes et instrumenta producendi, alterius partis iura revidendi, suspectos dandi, Iudices et notarios eligendi et recusandi, sententiam audiendi, et appellandi, appellationes proseguendi, beneficium restitutionis in integrum, et absolutiones toties quoties opus fuerit implorandi, alium procuratorem loco sui constituendi, stb. stb.**)

Az ügyvéd miképpen való megjelenésére nézve az szolgált szabályul, hogy »Tales causae prorogantur in primo Termino si actor comparuerit personaliter extunc pro actore Advocatus sive Procurator non simpliciter, sed cum litteris procuratoriis astare debet.«***)

És ezen ügyvédi levelek — megbízások — szerkesztésére különös gondot kellett már akkor is fordítani, »quia si in litteris procuratoriis aliquis defectus assumitur, causator non solum causas suas perdet, sed in emende condemnabitur et forte in sua persona periclitabitur,« — mint az említett Ars Notarialisban (135. l.) foglaltatik.

*) Ars Notarialis No. 206.

**) Ios. Koller: Historia. Episcopatus Quinqueecclesiensis T. II. pag. 256. Posonii 1782.

***) Ars Notarialis No. 36.

Különben az ügyködési jogosítványok már ezen korban a király nevében adattak ki, a *Judex Curiae Regiae, Palatinus*, megyei Comesek s más főméltóságok, úgy a káptalanok s konventek által. Városokban a városi bíró adta ki következő alakban: »Nos, Magister Judex Civitatis N. N. Procuratore N. N. cum litteris nostris procuratoriis pro eadem sorore astito stb.« A jogi hatályra nézve azon különbség állt fenn, mikép a városi bíró által kiadott prokuratoriák csak az ugyanazon városban való ügyvédkedésre jogosították fel a prokuratorokat; míg »E conservo autem cum litteris procuratoriis in Curia Regis, vel locis testimonialibus confectis ubique causatores astare possunt.«*), más helyeken is.

E korban azonban — t. i. a XIII. században s a XIV. egy részében — az ügyvédek, kik az okiratokban rendesen *procuratores* s nem *advocati* neveztettek, még nem képeztek oly osztályt, a melynek tagjai, törvénytudományi képeztetésük folytán, hivatásszerűleg foglalkoztak volna az ügyvédkedéssel; de nem is voltak szakképzett férfiak, mint a *notarii publici*. A *procuratores* ezen időkben nem jelentettek többet, mint megbizottakat, jogvédőket inkább *oratores*-t, mint *advocatus*-t, kiket az ügyes-bajos nemesek, polgárok barátai, rokonaik, alárendeltjeik közül választottak, hogy képviselükben a bíróság előtt megjelenjenek s ott igazaikat megvédjék.

Ezt kétségtelenné teszik a régi okmányok s írásbeli hagyományok. Így az *Ars Notarialis* egyik formulájában olvassuk: »N. N. ad nostram personaliter accedens praesentiam causas motas vel movendas suas tam in agendo quam defendendo et respondendo commisit N. N. officiali suo praesentium exhibitori procurandas.« (205 sz.) Máshol pedig: »N. N. et N. N. in causis suis universis constituerunt N. N. proximos suos praesentium exhibitores suos veros et legitimos in solidum Procuratores (206 sz. a.) És ekként is: »N. Magister Pincernarum constituit Avunculum suum N. N. suum verum et legitimum Procuratorem (210 sz. a.) Másutt megint: »Constituit Castellandum suum, et ubi necesse fuerit per eundem constituendos — suum verum et legitimum Procuratorem — ac omnia quae veri et legitimi Procuratores facere consueverunt — faciendi plenam p o testatem stb.

Ezen kor szellemének és szükségleteinek megfelelőleg, elterjedt

*) Kovachich: *Formulae solennes Styli in cancellaria Curiaque Regum, Foris minoribus ac Locis Credibilibus Reg. Hungariae olim usitate*. Pestini 1709. pag. 26.

szokás volt, különösen az egyháziakat venni igénybe a jogi képviseletre. Így Rolandus szepesi gróf bizonyos birtokpert, mely a szepesi egyház népei s Ruskin falu lakószai közt folyt, elintéztén, az erről 1277. évben kiállított okiratban olvasható: *Mediantibus probis viris: Fratribus Arnoldo et Hennone comite Saxonum Jakobo Lectore et Henrico Plebano de Leucha et aliis mediantibus talis inter partes facta est compositio.** Azon okiratban pedig, amely 1326-ban a szepesi apátság és Poprád közt folyt peres viszály kiegyenlítéséről szól — ez áll: *»Praesentibus viris providis et discretis ac honestis pro parte D. Abbatis viro religioso Eratre Guidone Magistro Nicolao Stoyan et Menhardo sculteto ipsorum de Kubach — ex alia parte causam commiserunt D. Erhardo Plebano de Millenbach, ac Johanni judici de Leucha.«**)

Ebben a korban, habár az említett két szepesi esetben megnevezett férfiak inkább közvetítőknak (mediatoroknak) vagy a két részről választott bíráknak látszanak lenni, annyi bizonyos, hogy a kanonokok, plébánosok s más egyháziak nagy számmal választottak procuratoroknak. Így 1308. évből egy megbízó-levél így szól: *»Nicolaus Cantor quinqueecl. confisus de fidelitate et industria discreti viri Thomae Canonici Quinqueecl. ipsum Thomam praesentem, et mandatum hoc sponte suscipientem verum et legitimum procuratorem constituit etc.«* (Koller: pag. 251), mely gyakorlat Mátyás király idejére is kiterjedt.**)

Ez nem is esodálható, miután a tudós Cornides szavai szerint *»Omnis litteraturam scribendarum peritia saeculo XI. usque XV. saeculum penes clericos resedit.«****)

A szellemi képesség s különösen az írás-tudás emefogyatkozásának tulajdonítandó az is, miszerint ezen korban, a XIII. századtól kezdve, az ügyvédkedést majdnem kizárólag a *notarii publici* gyakorolták. Különösen az írásbeli munkálatokat, melyek már ezen idők egyszerű törvénykezési rendszerében is szükségessé váltak a perekben, vagy azok kapcsolatában, u. m. feleb-

*) Wagner: *Analecta Seepusii sacri et profani*. T. I. pag. 48 és 358.

**) Kovachich: *Formulae Solennes*. I. 130.

***) *Vindiciae Belae Regis Notarii* pag. 136. Ezen állapot még a XV. század végén is fennállott. 1491-ben az Ulászló s Fridrik császár közt kötött egyezség okiratát Guthi Ország László s Rozgonyi, kik pedig, mint *Agazonum s Cubiculariorum magistri* az ország főméltóságai közé tartoztak — nem tudták aláírni, hanem ezt helyettük Tamás kanonok, mint Miklós győri püspök procuratora, teljesítette, mert azok *«scribere ignorant.»*

bevételeket, óvástételeket, nagyrészt a közjegyzők irták és szerkesztették. Es ez még a XV. században is el volt terjedve. Ez történt például 1456. évben Illusich késmárki lelkész peres ügyében, — 1459-ben Kaner szepesi kanonok perében*), valamint 1474-ben bizonyos ügyben in civitate Pestiensis**). Ügyvéd-vallások is tétettek előttük. Az összes formuláriumok melyek régi törvénykezési gyakorlatunkban oly nagyfontosságú jogi tényezőt képeztek, szintén az akkori közjegyzők által szerkesztettek.

Történelmi adatok alapján állítható, mikép kezdetben — nevezetesen a XIII. és XIV. században — a notariusok voltak a valódi procuratorok, ők ragadták magukhoz a peres ügyeket és tették ezt fokozatosan oly nagy mérvben, hogy az ügyvédi osztály léte s kifejlődése veszélyeztetett, de mindenesetre tetemesen akadályoztatott. Ez okból keletkezett Zsigmond alatt az 1405. 3. t. cz., mely a notariusokat eltiltotta a világiak közt felmerült perek vitéletől, felforgó ügyekben való procuratoroskodástól »quod coram iudice saeculari vel ecclesiastico procurare audeant, vel illatenus advocare.«***)

Mindamellett — miként a fentebb idézett okiratok igazolják — még Mátyás király korában is, leginkább a notariusok készítették a perbeli iratokat. De azért ekkor már szép lendületet nyert az önálló ügyvédség, ami mellett szól főképp az, hogy törvényhozásunk szükségesnek találta az ügyvédek díjazásának — salláriumjaik — szabályozását (1471. 11. t. cz.) »habita experientiae, habilitatis et insumpti laboris ratione.«

Hogy őseink az igazságszolgáltatásban csakugyan a frankokat, olaszokat és németeket utánozták, kitetszik már abból is, hogy Szent-István király — mint ez Corpus Jurisunkból is olvasható — II. végzeményének egész tartalmát a frank »Capitularé«-kból kölcsönözte s az egész törvénykezést a római (Justinian-féle) és a kánoni jogra alapította.

A pereskedő felek megjelenvén a bíróság előtt, maguk közt, ügyvédi közbenjárás nélkül kiegyeztek, vagy pénzbírságra ítéltettek.****) Csak a nagyobb testi sértések, a papok bántalmazása

*) Wagner: *Analecta Scepusii*, I. pag. 56.

**) Nyírkálói Tamás *formulariuma* — Kovachich-nál.

***) Kitionich: *Directio methodica*. 1619. pag. 539.

****) *Corpus Juris Hung.*, Decr. Sigismundi V. art. 24. 1351. U. Art. 1429 Art. 31 1486. 51. 1492. 68.

esetén és a házassági ügyekben, nem volt szabad a feleknek ki-egyeezni.*) Ha az érdekelt perlekedő felek nem rendelkeztek elégséges bizonyítékkal állításaik beigazolására, istenítéletre (ordalia), párbajra, viz- és tűzpróbára bocsáttattak.**) Külön jogvéd egyik esetben sem alkalmaztatott. A papok voltak a legtöbb esetben a bírák, a közvádlók s védők is, a szentszékeknél bevett szokás szerint.

Magyar nemzetnek, vagy magyar népnek politikai értelmében, Werbőczy magyarázata szerint, hajdan csupán a nemesség nevezetett és tartatott. Ez képezte a valódi magyar nemzet zömét a magyar alkotmányban és birái kezdetben a főispánok (várurak), sőt fontosabb ügyekben, a király személyes elnöklete alatt, később az alispánok és szolgabírák (a királyi szolgák birái) voltak. Ezek hatásköré kiterjedt azután kerületekre. Erdélyben »királybíráknak« s »dullóknak«, Magyarországon pedig nemesek biráinak (judices nobilium rövidítve »judlium« neveztek, kiket az alispánnal együtt minden vármegyében a nemesség választott. Míg ezek azonban közvetlenül a főispánok (Erdélyben »királybírák«) által gyakorolt biráskodás terhét osztották meg maguk közt; addig az egyes szolgabírák mellé esküdt nemesek is (jurassorok) választattak, kik idővel az alispáni székhez táblabíráknak »juratus assesor«, »sedis judicariae assesor« neveztek s az újabbkori megyei gyűlések és törvényszékeknek életadó csiráit képezték.***) Ezek is a jogtudós nemesekből, a megyei gyűléseken, a törvények értelmében választattak,****) mint-hogy az ősi alkotmány szerint, a magyar nemesember ügye csak választott bírāja által volt elintézhető.

A magyar királyoknak már a monarchia megalakulása óta külön kiváltságos ügyészei — fiskusai (a szent korona ügyésze) lévén, a vármegyei hatóságok, városi testületek, egyes hatalmas nagyurak s főleg az egyházak, vagyis szentszékek is*****) a hűbéri intézmények szellemében, külön fiscalisokat — ügyészeket — kezdtek tartani.

*) Montesquieu: *Esprit des Lois*, Livr. 30. Chap. 19.

**) Kovachich: *Ars naturalis formular. inter formulas solennes styli*, Pag. 58. *Leges Longobardicae*. I. Lib. 39. Tit. 9. V. ö. Hoványi. *Memoria Hungarorum*. Tom. III. Pag. 519.

***) Perger János: *A magyar és hazája régente*. Pest, 1830—32 109—112 l.

****) Zsigmond király 6 decr. 1435: 1. 2. art.

*****) *Tripartitum Juris Hungarici Tyrnaviae* 1767. 458—462.

A szentszéki fiscusokat azonban II. Ulászló, IV. végzeményének 34. cikke egyidőre eltörölte ugyan, de a szentszéki ügyészség nemsokára ujólag visszaállíttatott s hatásköre majd szélesbítettett, majd szűkebb térre szoríttatott.

A kir. városokban, különösen melyeknek pallosjoguk is volt, oratorok szerepeltek, mint közvádlók s azoknak neveztettek a szabad kir. városok jogügyeinek vezetői, a jószágok és gazdasági ügyek kezelésénél.

A megyei fiscusok eredetét mindez ideig homály borítja; annyi bizonyos, hogy még II. András korában, mint »bilochi regales ad pedes comitis« (Aranybulla 5. art.) szerepeltek, azután a politikai megyei közgyűléseken is, a főispánok oldala mellett, mint a királyi jogok védői s mint közvádlók nagy szerepet vittek. Az árvászéki ügyészek, kikről az 1877: XX. és 1885: VI. t. cikkek szólnak — azok illetékes helyetteseiül nem tekinthetők.

A megyei ügyészek legujabbkori szerepkörét az 1870. XLII. és az 1886. XXII. t. cikkelyei, úgy az egyes törvényhatóságok által megállapított szabályrendeletek határozzák meg. A kincstári uradalmi s egyéb jogok érvényesítése és védelme mindig a »jurium regalum directoratus« felügyelete alatt, a kincstári ügyészségeket illette. A királyi fiscusok a főbenjáró, pénzjegy-hamisítási stb. bűnperekben, a királyi táblák és más főbb bíróságok előtt, mint közvádlók szerepeltek.

Hazánkban az ügyvédi pálya nem ágazik többfelé, különleges hivatásu szűkebb körre és osztályra, sem az elnevezésre, sem magukra a hivatás feladataira nézve, mint pl. az angoloknál és francziáknál, részben a németeknél is. Nálunk a peres ügyek védelmével gyakorlatilag s törvénytudományilag foglalkozó egyén, legyen bár feladata közpolgári, vagyis magánjogi, közigazgatási, pénzügyi, bűnügyi, váltó vagy kereskedelmi, egyházi, vagy házassági perek védelme és vezetése, vagy perenkivüli ügyekben való eljárás és teljesítsen akár szóbeli védelmet, például sommás perekben s a bűnvádi végtárgyalásokon, akár pedig írásbeli munkálatokat: egyszerűen »ügyvédnek« neveztetik s nem különbözik elnevezés tekintetében, mint más országban s nemzeteknél, például *Advocat*, *Fürsprecher*, *Fürleger*, *Redner*, *Procurator*, *Vertreter*, *Anwalt*, vagy az ügyvédség különböző szakmája szerint: Franciaországban az *avocat* és *avoué*; Angliában az előbbinek

megfelel hatáskörre nézve is a barrister*), az utóbbinak pedig az attorney. Nálunk — miként imént elmondottuk — az elnevezés egyszerű s bármily jogi szakkörben foglalkozzék is valaki

*) A Barristereknek ismét több neme van, amint t. i. az illetők ez, vagy amaz ügynem vitelére szentelik magukat, ugyanis:

a) Nisi prius advocate, kizárólag közlörvényi törvényszékeknél (Courts of Common Law.).

b) Equity vagy Chancery Barristers, jogmértányló bíróságoknál.

c) Ad. Bailley Barristers, büntető-ügyeknél.

d) Chamber Conseil (szoba-ügyvéd) ki csupán szobájában osztoगत tanácsot.

Franciaországban külön ügyvédi testületek vannak. A perek vitele nem az „avocat“, hanem az „avoué“ feladata; ellenben az ügyvéd (avocat) a szó-noklati dolgokat (plaidoyer) végzi.

Belgiumban éppugy, mint Franciaországban, hasonló működési körrel vannak avocat-ok és avoué-k. Az avocat-nak doctor jurisnak kell lenni; míg az avoué-tól gyakorlati birói vizsga s bíróság, közjegyző vagy ügyvédnél szerzett három évi gyakorlat igazolása kívántatik. Az avoué kineveztetik és meghatározott helyhez van kötve. Az avocat ellenben szabad ügyködési térrel bír akár az első (première instance), akár a fellebbviteli bíróságnál (cour d'appel). Azonban a cour de cassation-nál (semmitőszék) az oda kinevezett 14 ügyvéd-en kívül — kivételesen — az avocat is működhetik, de az ide kirendelt ügyvéd jelenléte és felelőssége mellett. Az ország némely részeiben, hol a forgalom csekély s avocat-ok s avoué-k külön szereplése kétséssé tenné azok existenciáját, avocat = avoué-k is szerepelnek egy személyben, kik szintén — mint az avoué-k — kineveztetnek s helyhez vannak kötve. És ha utóbbiaknak esetleg területükön kívül valamely bíróság előtt van dolguk, magukat ott avocat által kell képviselteniök. Így van ez némi eltéréssel a rajnai tartományokban is.

A német birodalomban — hol még nem rég majd mindenütt kinevezett ügyvédség volt — Anwalt-ok szerepelnek, kiknek hatásköre a lokalizálás elvei szerint territorialis korlátozáshoz van kötve s e mellett meg is szorítva. Ott ugyanis Landgerichts-, Oberlandgerichts- és Reichsgerichts-Anwalt-ok vannak, kik ugyanazon per különböző stádiumában gyakorolják a képviselést. A Reichsgericht-hez már kineveztetik az ügyvéd. Annak az ügyvédek-működési köre, aki az egyes bíróságnál (Amtsgericht) ügyködik, egyszersmind kiterjed azon kerületi törvényszékekre, amelynek területén a járásbíróság létezik. A feltörvényszék és a kerületi törvényszékhez bocsátott ügyvédek közül aránylag kevésnek engedtetik meg az egyes bíróság előtt való ügyködés. (Favre: Discours de bâtonnat, 1880. Deutsche Advokaten-Ordnung §. 26. Prischl: Advokatur und Anwaltschaft, Berlin 1888. Meyer: Ausgaben der deutschen Rechtsanwalts-Ordnung. 2. Auflage, Berlin 1884.)

Az ügyvéd csak akkor állhat feladata színvonalán, ha hatásköre független egyes hatóságok szervezeti és testületi körétől. A helyesen szervezett ügyvédség hivatása pedig nem csak a perek előkészítéséből vagy tárgyalásából, hanem consultativ tevékenységből is áll; mire pedig csak akkor képes, ha hatásköre nincs feldarabolva, s így módjában van az ügy minden mozzanatáról közvetlenül s lélektanilag is meggyőződést szerezni.

A szerepkör eltagolása, amellyel, hogy drágítja s hosszadalmassá teszi a pert, ennek alaposságát kockáztatja és zavarólag is hat az ügyvédi működésre, de különösen nem volna ily szétoztás nálunk keresztül vihető; mert a magyar ügyvédséget nem csak tradíciója, hanem hivatása is utálja arra, hogy egyes testület s hatásköre, a képviselést tekintetében, minél korlátlanabb legyen s hogy ne költessék tevékenysége egyes functióhoz vagy hatósághoz, amennyiben ez az ügyvédség függetlenségében rejlő erkölcsi erőt s biztosítékot, minek pedig mindig szükségét éreztük, gyengíti.

gyakorlatilag s hivatásszerűleg jogi képviseléssel, kizárólag ügyvédek nevezeték.

Innen van, hogy hazánkban a jogtudorok semmiféle előnnyel sem bírnak az ügyvédek felett, sőt ellenkezőleg ezek jogosultsága még kisebb, ha nem ügyvédek is egyszersmind. Végül nincs különbség még a régibb nevelésű s iskoláju ügyvédekre nézve sem, mivel ezek éppen oly jogkörrel és tekintéllyel bírnak, mint az újabbkori doctor-ügyvédek, kiket nem kicsinylünk ugyan, de képzettségüket túlbecsülni sincs okunk.

Az ügyvédség továbbá nálunk sem volt soha államhivatal, de jelenleg sem az, bár az igazságügyi kormányzat és jogszolgáltatás gépének egyik nélkülözhetlen szerves része és éltető szelleme. Az ügyvédség üdvös foglalkozásának egyik része újabban a közjegyzőkre bízott, amit azelőtt a magyar ügyvédek elég czélszerűen és helyesen végeztek, jóllehet az általuk szerkesztett némely okmányt az illető hiteles helyek által (loca credibilia) megerősíteni kellett.

Az egyéni jog és a szabadelvűség hódítása azonban régibb századokban nem terjedt annyira, hogy a zsidók és pogányok is ügyvédkedhessenek a keresztény és egyházi bíróságoknál. Ezt a gátat az a körülmény képezte, hogy a zsidók köztudomásulag a kánonjogi tudóságot meg nem szerezhették*) s meg nem szerezhettek. Azonban ezt az akadályt az 1874. évi ügyvédi rendtartás 38. §-ának azon rendelkezése, melyszerint az ügyvéd, valláskülönbség nélkül, jogosítva van az ország valamennyi bírósága s hatósága előtt feleket képviselni, megszüntette.

Az ügyvédség alakulása s fejlődése, mint fentebb említettük, a közművelődés csiráival s haladásával a legszorosabb kapcsolatban áll. Ezen oly fontos állami intézmény történetének összes mozzanatai itt összpontosulnak, a legrégibb időktől napjainkig. Ez fejti meg éppúgy üldöztetésének, megvettetésének keserveit, mint kitüntetésének, tiszteltetésének napjait. A társadalom szellemi s anyagi fejlődésével karöltve jár mindenütt az ügyvédség tekintélyének s vagyoni jólétének emelkedése.

A római ügyvédség kezdeményezői, a patronusok, kötelesek voltak védenczeiket a törvény előtt ingyen védeni. És e viszony a királyok és a szabad köztársaság korában, a patronusokat felváltott

*) B o z ó k y Alajos: Az egyházjog tankönyve. Pest, 1871. 223. l. 8 jegyzet.

prokuratorok irányában szintén fentartatott: *consuetudo gratuiti patrocinii*. A jogvédelem szivességi szolgálat volt; barátaiuk ügyeit a törvény előtt védeni s azoknak, kik a nép kegyei után vágyakodtak, a védelem eszközül szolgált a nép kebelében rokonszenvel szerezni s ennek segélyével kitüntetésekre, magas társadalmi állások elnyerésére utat nyitni. Cicero régi szokásnak nevezi: minél többek ügyeit a bíróság előtt ingyen képviselni*), mondván «. Ékesszóló és könnyen dolgozó férfiú előtt — amint hazánkban szokásos — sokak ügyeit védelmezni nem érdekből, hanem ingyen, nyilvánvaló jótétemény s kedvezmény«.**)

Ézen társadalmi irányból keletkezett a *lex Cincia*, — *Ne quis ob causam quandam pecuniam, munusque accipiat* — mi által nemcsak a *quota litis* kikötése, hanem minden ajándékvétel a jogvédelemért, tilalmaztatik. — Ugyanis erkölcstelennek, jellemtelennek tartatott megfizettetni magát az igazságos ügy védelméért a sértett fél vagyonából, mit mindenkinek, az igazság iránt való vonzalomból, szeretetből, kellett megtennie. Ezt fejezi ki Ovidius is ismeretes versével:

*Turpe reos emta miseros defendere lingua,
Quod faciat magnas turpe tribunal opes.*

Azonban a római nép erkölcsének degenerálásával, az önzés, vagyoni kapzsiság, fényűzés terjedésével, a *lex Cincia* teljesen kiment a divatból. A császárok alatt arra már nem figyeltek és Claudius alatt — Tacitus szerint — «*Nec quidquam publicae mercis tam venale fuit quam advocatorum perfidia.*» (Semmi sem volt annyira vásárolható nyilvánosan, mint az ügyvédek hűtlensége.) Nemcsak saját klienseiktől vettek jutalmat, hanem az ellensfél által is megfizettették magukat. És teljesen igaz, mit a jeles francia jogtudós, Boncenne, «*Theorie de la procedure Civile*» című munkájában mond: «Midőn az ügyvédi cím s foglalkozás Rómában az utolsó császárok alatt közhivatallá vált, melyet a hatalmi kegy osztogathatott, a jogtanácsosok erkölcsi tekintélye hitelét veszítette, mert valamely állás tekintélye s külső fénye nem mindig elegendők azon bizalom elnyerésére, amelyet nemes érdekeltség s kipróbált tehetségek idéznek elő.»

*) Ausbeute von Nachforschungen über verschiedene Rechtsmaterien: Dr. Gesterding, II. Th. pag. 288.

**) De officiis Lib. 2.

A római jog befolyásának tulajdonítatik, hogy Angliában az ügyvédeknek nincsen kereseti joguk díjaik tekintetében, mivel angol nézetek szerint, az ügyvéd megjutalmazását nem szabad úgy tekinteni, mint a felfogadott szolga bérét. (Rüttimann: Der englische Civilprocess, pag. 60.) Maga a híres angol jogtudós Best azt mondja: «Az ügyvédek honorálása Angliában az «attorneys» — az ügykezelők által történik, mindjárt az ügyiratok s az u. n. «Brief» átadásával, mely utóbbi a tényállás vázlatát tartalmazza. Az ügyvédeknek nincsen keresetjoga honorariuma kifizetetésére, mert az ma is oly tiszteletdíjnak tekintetik, mely kényszer eszköz útján be nem hajtható.» (Best: Principles of Evidence, pag. 471.)

Mily nagy átalakítás a társadalom életében, erkölcei, szokásai, törekvései tekintetében azon időpontig, hol jelenleg a jogvédelem a valóban művelt világ legtöbb részében áll s hol az most a legtisztesebb, legbecsültebb keresetforrásul szolgál. Különös elismeréssel kell kiemelnünk a magyar ügyvédi kart, mely daczára annak, hogy nálunk a törvényhozás s állami hatalom által a tekintélyes s művelt ügyvédség létesítése meg sem kíséreltetett, mégis ambícióval függött mindig hivatásán.

Mily sajátságosak a német s más államok ügyvédségének fejlődési viszonyai is.

A «Sachsen és Schwabenspiegel» korában a németeknél az ügyvédek helyét az u. n. Fürsprecherek, Vorsprecherek — szónokok, szószólók — töltötték be a polgári perekben, kiknek azonban összes hivatásuk csak abban állt, hogy a vizsgálókkal bíró elé kerülteknek elmondották az ünnepélyes szavakat s megmutatták a formalitásokat, jelvényeket, melyek a panasztételnek, válaszáadásnak s bizonyításnak lényeges kellékei voltak. Ugyanis a német jogkeresés s védelem a középkorban szóbeli s tagmozdulati formalitásokból állt, melyek elhibázása, elmulasztása, pervesztést vont maga után.

Ezen formalitások a kor szellemében igen sajátságosak voltak. Így pl. aki valamely lovat követelt, annak jobb lábával a ló bal-lábára kellett lépnie s bal kezével a ló jobb füléhez kellett nyúlania. A bírósági párviadalnál a kihívó panaszosnak fel kellett állni s párviadalra ajánlkozni, azután paizsára két ütést tenni s egy szúrást a nap felé intézni stb. stb.

Az ily alakszerűségek nehézségei miatt voltak a Vorsprecherek szükségesek, mert, mint egyik német jogtudós írja: »Ma

a bíróság előtt könnyebben jelenhetik meg bárki ügyvéd nélkül, mint ez hajdan Szászországban történtetett.*)

Ezen formalitási szigor a rómaiktól származott, hol pl. ha valaki keresetében »de vitibus succisis« panaszkodott, azt elvesztette, miután »de arboribus succisis« kellett volna keresetét formuláznia; mert a törvény csak általában a fák kiirtásáról rendelkezett, a szőlők említése nélkül s e formulárék uralkodókká váltak mind Francia-, mind Angolországban s átszivárogtak részben hazai törvénykezésünkbe is. A francziáknál az »avouék« keletkezésére vezettek, de régi terjedelmüket már elvesztették. Azonban Angliában nagy jelentőséggel bírnak mai mapság is. Nálunk, de más országokban is, a notariusok keletkezésére nyújtottak alkalmat.

Mindenütt, ahol a társadalmi jogbiztonság, az igazságszolgáltatás és közigazgatás terén, határozott jelleget nyert és amint az minden államban kidomborodik, amelyben a jog és igazság uralomra vergődni igyekszik: ott az ügyvédség szintén társadalmi jelentőségre tarthat számot.

Az államok történelmi fejlődése mutatja, hogy az ügyvédség a rendezett társadalomnak egyik létfeltétele, egyik leghatalmasabb s kivált alkotmányos országokban, a törvénykezési és közigazgatási intézménynyel nemcsak összeforrt emeltyűje és az egyetemes jogélet azonos fontosságú tényezője; hanem, hogy képzett ügyvédi kar nélkül nem létezik rendes törvénykezés és nincs védője a valódi polgári szabadságnak.

Az egyéni jog ugyanis, ha vitássá válik, legbiztosabban ügyvédi közbenjárás által nyer megtestesülést, gyakorlati alkalmazást, életerőt s oly erős érczhangot, amely az örök igazságot megszólaltatva, keresztül dörög az egész világon s egyensúlyban tartja az emberi egyoldalu érdekek fölött a jog győzelmén alapuló közjólét serpenyőjét.

A jog csak annyiban létezik, amennyiben az életben érvényesül, az elkerülhetlen mindennapi vitákban polgár és polgár, egyén és állam között, diadalra jut. Mindazon erkölcsi és anyagi javak, amelyek oltalma végett az állam uralma alkottatott és terhei viseltetnek, a személy- és vagyonbátorság, becsület és szabadság, az egyéni közjogok csak annyiban léteznek társadalmi biztonságban,

*) Meditationes ad Pandectas. I. 114.

amennyiben magának, az azokat oltalmazó állami jogrendnek megvalósításáról, gyakorlati keresztülviteléről gondoskodva van.

A jogrend legfőbb, leghatályosabb biztosítója pedig az, hogy az igazságszolgáltatás, a törvény életét közvetítő jogalkalmazás, vagyis ennek jogosztó és jogvédő tényezői helyesen, észszerűen, az államnak és a társadalmi polgárosodásnak megfelelően szervezve, azaz úgy legyenek rendezve, hogy egyes igazságszolgáltatási szervek természetes hivatásukat a lehető legtökéletesebben betölthessék és valamennyinek alakulása, fejlődése és működése összhangban legyen egymással.

A jog szüntelen küzdelmet folytat a jogtalanság ellen. A jogtalanság fegyverei az emberi gyengeség és tudatlanság ellen: az erőszak hatalma és ravasz csel.

Ez örök küzdelem drámájában fontos, magasztos szerep jutott az ügyvédnek. «Az első ember — mond Desmarest — ki hasonmását az igazságtalanság, az erőszak, vagy csalás ellen az ész és szó hatalmával védelmezé, ügyvéd volt.»

»Az ügyvéd a »törvény lovagja«, a jog harczosa, a jogtalanság ellen. Ő világosítja fel a tudatlant, gondolkodik a gyöngé elméjü helyett; ő hiusítja meg a csalárdság győzelmét, törvénytudománya, szakavatottsága által. Ő kölesönöz szót az elnyomott panaszának. oltalmazza a gyengét bármily hatalom, vagy csel sértő támadása ellen. Mi több és a mai bonyolult jogi és állami szervezetben fontosabb: védi a polgárt, a joglatszát, a jogmegtagadás, a hivatalnoki és birói vétség, mulasztás, közöny, tévedés s az állami jogtalanság ezer formái ellen. Képzeljünk ma társadalmat ügyvédség nélkül! A jogkeresés emez éber, érdekelt, hatályos eszközének eltörlésével, visszaállítva látnók, részben az önkényuralom, részben pedig az ököljog állapotát.«*)

Miként az emberiségnek mulhatatlanul szükséges a bírósági intézmény a belbéke fentartására, épp oly szükséges a bírósági hivatal helyes gyakorlása, tehát közvetve szintén a polgári társadalom biztosítására, az ügyvédség, mely nélkül a birói eljárás egyoldalú és elfogult önkényynyé fajulhat. Az ügyvédség életfeltétele azonban a függetlenség s legyen bár a polgári szabadság minden egyéb biztosítókkal körülvétezve, jó törvénykezési eljárás és igazságszolgáltatás, az ügyvédi kar észszerű szervezete nélkül vagy éppen nem, vagy csak igen tökéletlen alakban képzelhető.

*) A magyar jogászgyűlés évkönyve 1882. Dell'Adami Rezső dolgozata.

Igen helyesen mondja az ügyvédségről Mittermaier, az elismert szaktekintély (Archiv, für. civ. Praxis 15 köt. 138 lap): »Az ügyvédek azok, akik mindenütt, mint a segélyre szorulóknak tanácsadói, az üldözöttek képviselői, a bírák ellenőrei, az elnyomottak örökös védelmezői, a meghozott határozatok tolmácsai s a törvény magyarázói szerepelnek.« Merlin pedig (Repertoire, universel de jurisprudence): »Az ügyvédség eredete oly régi, mint a világ maga; mindenütt, hol emberek éltek, szükség volt ügyvédre is; mert a tudatlanság mindenütt öröksége az emberi nem nagyobb részének s a jogtalanság folyvást törekszik zsarnokságát terjeszteni. Az ügyvéd a leghölcsőbb, felvilágosodottabb s bátrabb polgár, polgártársai első képviselője és védelmezője, kik kénytelenítettnek tehetsége s ismereteihez folyamodni.«

Az ügyvéd a néma s öntudatlan jogérzetnek hangadó szószólója.

A jezsuita rendnél felnevekedett s később 1619-ben tudománya és szónoki tehetségével feltűnt Terrasson Mátyás ügyvéd Párisban. mondá:

»Az ügyvéd lemond arról, hogy magának éljen, s arra köti le inkább magát, hogy másoknak éljen. Tiszteletreméltó rabszolgája polgártársainak, s minden szempillantása a közjóé, mely fölött mindenki jogosítva van diadalmaskodni. Élete két fáradtságteljes foglalkozásra szakad: az egyik abból áll, hogy éjjeli fennőrködés által magát a közjólét szolgálatára képessé tegye, a másik pedig, hogy a közjólétnek ereje s tehetsége egész összeségével valóban is szolgáljon.«

És léteztek is ügyvédek történelmi ismereteink legrégibb kora óta a mai napig mindenütt. »Rómában — mondja egyik kitünő jogtudósunk, Tóth Lőrincz (Jogt. Törvénykezési Tár 1855. II. füz.) — hol a jogtudomány korán magas fokra fejlett, a legősibb korban hozatott már be a »jus patronatus« vagy »clientelae«, mely a felek peres ügyeiben való védelmére is kiterjedvén, e részben nem egyéb mint ügyvédség, amelyet a nép legnemesebb, legmagasabb osztálya, a patriciusok, örömmel és büszkeséggel viseltek. »Ces mêmes bouches, qui commandoient au peuple, étoient aussi employés à le défendre.« »Ugyanazon ajkak, amelyek parancsoltak a népnek, foglalkoztak annak védelmével is« — mondja Encyklopaediájában Diderot. Későbbben, miután a törvénykezés jobban kifejleti és a perlekedés művészetté, a törvénytudomány önálló szaktudományyá vált, az ügyvédi hivatás is a jus patronatustól

elkülönítve, mindinkább függetlenül kifejlődött s a törvénytudósok »militia togata«-t képeztek.

Mily becsben állott a szabad Rómában e hivatás, bizonyítja azon tény, hogy a legmagasb hivatalok emberei s a legtudósabb férfiak foglalatostokodtak ügyvédséggel; bizonyítja a római törvénykönyv és történelem számos fejezete.*)

A régi görögök nemes és szabad hazájában szintén láttunk a nép törvénytudósai előtt Demostheneseket s a »Parakletoi« tisztviselők és »Sykophantai« megvetett nevekben fenmaradt a görög ügyvédek emlékezete. Hiob könyve (17: 7—15 vers) s a szentírás több helye valószínűnek mutatja, hogy a régi zsidók sem voltak ügyvédek nélkül. Hogy a klasszikusok őshazájában az ügyvédség mily fénypontra állt s mily nagy befolyást s tekintélyt élvezett, ékesen adja elő egyik kitűnő francia jogtudós: »Az ügyvédi kar — ugymond — a római és áthenei köztársaságok egyik legnagyobb díszje volt. Az első fokozatot képezte, mely által el lehetett jutni a legfőbb méltóságokhoz. Az ügyvédi karnak adott tiszteleti czimek és kiváltságok mutatják, hogy ekkor mily becsülésnek örvendett hivatásuk. A kar tagjaivá csak a jellembeli és szellemi kiváló tulajdonokkal bíró polgárok lehettek. A latin ékesszólás fejedelme így definiálta a szónokot: »Vir probus, dicendique peritus.« (E. Regnard: De l'organisation judiciaire et de la Procedure Civile, pag. 78.)

Mindez azonban egész másképp lett, midőn a köztársaság megbukván, helyét a kényurak hatalmaskodása s kapzsisága, az udvari élet kicsapongásai foglalták el; ezek folytán a római társadalmi élet egészen átalakult s a szokások, erkölcsök romlottsága állt be, ami nem maradhatott káros befolyás nélkül az ügyvédségre sem.

* A római államokban, főleg az u. n. fénykorban az ügyvédek bizonyos jogokat és kiváltságokat élveztek, azonkívül még egyéb kitüntetésekben is részesültek. p. o. hogy 20 évi ügyvédkedés után a comites osztályába vétettek fel (L. I. Cod. de Advocatorum diversor. indict.); továbbá, hogy bizonyos sorrend szerint a fiskus képviselőivé neveztettek ki, (mint az Franciaországban az »advocats généraux« intézményben jelenleg is történik), s mint ilyenek fizetést huztak. Senatorok, sőt egyes császárok is, miként már említettük, nagy megtiszteltetésnek tartották, hogy az ügyvédi karhoz tartoznak s fiaikkal egy-egy gyakorlati évfolyamot végeztek, hogy azok ott üzlettapasztalatot nyerve, magukat ügyvédek képezzék, s mint ilyenek azután annál biztosabban államférfiak s szónokokká lehessenek. A togatorum consortiumban a törvények őreit, patriotismustól áthatott, jog és szabadságtól lelkesült testületet tisztelték s az ügyvédkedést a legjobb iskolának tartották az államférfiúi kiképzésre.

A római császárok alatt az ügyvédek hatáskörét Justinian törvényei határozták meg.

A mult félszázad nagy népeinél: Britanniában, Franciaországban és Északamerika szabad statusaiban már mindenütt virágzott s magas becsülésben részesült az ügyvédi kar.

Németországban sok századra hat az ügyvédek (Sachverwalter) neve; bár állapotuk, kivéven a francia befolyással fejlődött rajnai tartományokat, nagyrészen mostohául alakult és fejlett ki a kath. papság uralma alatt; de a rettentő Vehmgericht félelmes önkénye sem terjedt soha annyira, hogy az ügyvédi védelmet kizárta volna. (Berg: Geschichte der Vehmgerichte 323. lap), noha az ügyvédeknek «avatottak»-nak, azaz papoknak kellett lenniök.

Sőt mondhatjuk, hogy Németországban, a néptörvényszékek s esküdtszékek ezen eredeti hazájában, a legrégebb korban, magas véleményt s tiszteletet látunk az ügyvédi hivatás kísérelében. Grófok, lovagok, nemesek léptek fel az elhagyottak védelmére; a lovagiasság nemesb szelleme legszebb kötelességeül tüzte ki az árvák, özvegyek, szegények pártolását; de mi több, egy zárdai kéziratból, melyet Aretin adott ki (München 1803), kitetszik, hogy maga Nagy Károly császár is ügyvéd, — illetőleg jogvédelmezői — patronusi — szerepben tetszelgett magának. A jogtudósok ez időben neveztettek a »jog lovagjai«-nak, a katonákkal egyenrangúaknak s nemeseknek tekintettek; de ez állapot, miként később látni fogjuk, csakhamar megváltozott, annyira, hogy ezután már az ügyvédség sülyedésével találkozunk.

A nagy Róma utódainál, az olasz földön, mintha e részben a régi fénynek kis sugara maradt volna fön, mai nap is kedvező s méltányos helyzetben él az ügyvéd s előkelő családok fiai lépnek e tisztes hivatásra. Sőt a polgárosultság áldásaiban kevésbé részesülő népeknél is vannak nyomai az ügyvédségnek.

Chinában, az elkülönzés ez ó világában, szintén nagy számmal vannak ügyvédek, kiknek helyzete, egyidőben a törvénymagyarázó ütlegetés, pénzberség, számüzetés stb. mellett, épenséggel nem volt irigylendő.*)

Ilyen különböző fajú, korú, egymástól az idő s a hely nagy távolsága által elválasztatott, a műveltség legeltérőbb fokain álló

*) Megjegyzendő azonban, hogy Chinában, ha ezen országról írott munkáknak teljes hitelt adhatunk, csak fondorkodó cselszövők vállalkoztak polgártársaik ügyeinek a mandarinok elé vitelére.

népek közegyetértése abban, hogy mindnyájan bírnak ügyvédekkel: szintén erősen bizonyítja az ügyvédi hivatás nélkülözhetetlenségét. Nem is csoda, mert az ügyvéd társadalmilag hivatott s jogosult egyik kezelője az igazság mérlegének. Az ügyvéd tartja fenn az egyensúlyt a jogérzetből támadt eszmék és jogintézmények s a törvények szelleme és holt betűi között, azt a prometheusi szikrát amely a jog holt anyagában élettűzel gerjeszt. Bellot, a svájci nagy jogtudós, korunk egyik legnagyobb kodifikatora szavaiként: «Az igazságügyi törvényhozás még nem teljes, ha a bíróságok szervezvék, hatáskörük szabályoztatott; az eljárási formák s a végrehajtási rend megállapítottak: hogy a megtámadott, vagy félreismert jogok érvényesülhessenek. Mindezen biztosítékok még nem elégségesek. Kiegészítésüket — ugymond — a jogszolgáltatás közegei másik osztályának szervezete és összeállítása által nyerik, mely osztály nem kevesbé nélkülözhetetlen, mint a bírák rendje, melylyel mindig oly párhuzamosan haladt s feladata a per vezetését, felszerelését s a felek védelmét eszközölni, szerepeljen mindjárt a jogszolgáltatás közegei részéről megjelölt bármily megnevezés alatt is.»

«Megengedni — folytatja — hogy a feleknek feltétlenül szabad legyen, vagy ők kötelezve legyenek személyesen, védő nélkül, megjelenni a bíróság előtt — kivéven azős pásztori élet korát — valódi agyrém, össze nem egyeztethető utopia a civilizáció oly állapotával, amelyben annyi különféle és ellentétes érdek keresztezi egymást, melyek naponkint új nehézségeket támasztanak s oly bonyolult kérdéseket vetnek fel, amelyek megoldása czéljából különféle és számos törvény szükséges.» (Loi sur la Procédure Civile du Canton de Genève par Feu P. F. Bellot prof. de Droit. pag 769.)

Nagyon figyelemre méltók a kitünő német jogász, Beschoner következő szavai is: «Az ügyvédség feladata magasztos és fontos. Az ügyvédek hivatva vannak az igazság fogalmát az államban megvalósítani s arról gondoskodni, hogy a törvény érvényre juttassák. Az ügyvédek tehát nagy hatalmat képviselnek az államban; hasonlók a hévmérőhöz, melylyel az igazságot kereső közönség bizalma az állami intézményekhez szabályoztatik.*)

*) Die Advokatenordnung des Königr. Sachsen in ihrer Wirksamkeit auf das Advokatenwesen von Beschoner, Finanzprokurator, Archiv f. Civil. Praxis. Band 45. oldal 184—188.

Az ügyvéd szellemének hatalma még jelenleg is sok országban, leginkább írásbeli dolgozatokban nyilatkozik; így Ausztriában és nálunk szintén; pedig ennek a hatalomnak glóriája a nyilvános és szóbeli eljárás mezején tündöklök legragyogóbban, különösen, ha nem hiányzik a függetlenség, a kellő képviselés, de a helyes szervezet sem.

Napjainkban, különösen Angol-, Franciaországban, Észak-Amerikában és Belgiumban, melynek ügyvédsége magas társadalmi s politikai színvonalon áll: az ügyvédi állás a legfényesebb s tiszteltebb életpályák egyikét képezi s főképp Franciaországban, alig lesz valaki miniszter, diplomáciai állást sem igen foglalhat el ügyvédi oklevél nélkül.*) Mi sem igazolja ennél jobban, hogy az ügyvéd csakis a nyilvánosság napvilágánál válhatik a közönség előtt amaz átlátszó tűzoszloppá, amely a lélek pusztaságát felderíti s az igazság útját megmutatja.

Innen van, hogy alkotmányos országokban mindig tiszteltebb az ügyvédi kar, mint egyebütt s hogy, mint Zachariä mondja: »Az ügyvédi kar becsülése a népek politikai képzettségének s polgárosultságának legbiztosabb hévmérője«.

Zachariä ebbeli nézetét mi sem igazolja fényesebben, mint hazánk jogszolgáltatásának régibb állapota, különösen az Árpádok

*) A keresztény világban Franciaország volt az, hol már a legkorábbi időben is különös előszeretettel mutatkozott az ügyvédi állás iránt. Galliának régi történetéből kiviláglik ugyanis, hogy már akkor léteztek egyes szónoki iskolák, melyeknek híre messze elterjedt, s hol a legtöbb európai államok részére ügyvédek képeztek. Gallia caesidicos docuit facunda Britannos, így magasztalja Juvenal Galliát, melyet az ügyvédek szülőföldjének nevez, s a francia ügyvédi állásról Aguesseau is azt mondja, hogy az oly régi, mint a magistrátus, oly nemes, mint az erény, oly szükséges, mint az igazság. XI. Lajos koráig minden ügyvéd szólhatott a király nevében is, s akkor mint generalprokurátor szerepelt. Ezen király Thibouszt Robertet nevezte ki királyi ügyvéddé, megengedte azonban neki, hogy másokért is plaidirozhat, a menyiben t. i. a király nem lenne érdekelve; generalprokuratorok csak XII. Lajos alatt voltak kizárólag a király ügyvédei, akik már ekkor oly dusan jutalmaztattak, hogy tisztokban teljes függetlenséggel járhattak el. Hogy Franciaországban mily nagy jelentőség tulajdonított eleitől fogva az ügyvédkedésnek, az VIII. Károlynak egy rendeletéből eléggé kiviláglik, mely a törvényszéki állomások üresedésbe jöttkor, az ügyvédek ruházta felindítványozási joggal. Legjelentékenyebb elismerésnek, melyben az akkori ügyvédek részesültek, a nemesség elnyerését kell tekintenünk, mert ezen kitüntetés a feudális időben sokkal több volt a pusztá külsőségnél, s a Barreau tekintélye a népnél az által jelentékenyen előmozdított, hogy annak minden tagja, bizonyos gyakorlati évszám után, a nemességgel egyenlőnek tartatott, vagy pedig mint az Párisban, Lyon és más városokban szokásban volt, valóban nemesi czímet is vett fel.

A francia ügyvédkedés állandó fejlődése és mindenkori tekintélyének

korában, sőt tagadhatatlan, hogy az a körülmény, hogy már akkor alkotmányunk volt, nemzetünk magas műveltségére vall.

Az ősi magyar alkotmány a személyes jogegyenlőség alkotmánya volt, mint ezt a kunok, jászok közt s a székelyföldön látjuk. A hűbériséget, a született nemesség különbségeit stb. csak Európában ismerték meg, de amellett a római »jus patronatus« a föld népe iránt, az urbériség megszűntéig fenmaradt alkotmányunkban és az a földesúr kötelessége, a nemesség hivatása volt.

Az ügyvédi hatáskör körvonalozása és az ügyvédség jogainak állása, valamint állapotának hol javítása, hol megszorítása, az újabb évtizedek alatt nem csak nálunk, hanem egész Európában folytonosan foglalkoztatta a törvényhozásokat és foglalkoztatja még ma is; mert az ügyvédek hatásköre, állása és állapota a bírósági szervezettel és jogszolgáltatással szoros összefüggésben lévén, valahányszor a birói szervezetről, vagy törvénykezési dolgokról van szó, okvetetlenül kell, hogy szóba jöjjön az ügyvédi hatáskör és állás is, mert az ügyvédség a törvénykezés egyik szerves része, sőt életető eleme, mint az óramutató és rugó az óraszerkezetben.

Igy, midőn Helvéciában a kitünő jogtudós s kodifikator Bellot, Genf számára, az általános elismerésben részesült polgárjogi perrendet (Loi sur la Procedure Civile) készítette, ugyanakkor

alapja azonban, sem az ország politikai viszonyaiban, mint azt sokan hibásan gondolják, sem az elősorolt ügyvédi rendszabályokban nem fekszik; az ügyvédek tekintélye s befolyása Franciaországban inkább a népnél erősen meggyökerezett jogérzet, s az ó Barreau hagyományos elvei által van szilárdul biztosítva, melyeken az ügyvédek valódi kegyelettel csüggnék, az igazság védelmét tűntetik fel, mint ezen intézmény célját; s ennél fogva mintegy bizonyos féltékenységgel óvják meg ezen állás szellemi s erkölcsi integritását, s attól minden elemet, mely azt nyereséményhozó üzletté sülyeszthetné, távol tartanak. Angliában a kitünőbb ügyvédeknek királyi párens által bizonyos rangot adnak: (serjeants of law) ennek következtében az illetők a király jogi tanácsadóival egy szinten állnak, a törvényszéknél amazok mellett, a kórlátokon belül, foglalhatnak helyet. Ezeknek fizetésük nincs. hivatalos esküt nem tesznek, tehát ügyeket a korona ellen is tetszésük szerint vállalhatnak. Amerikában szintén igen kedveltek az ügyvédek, úgy annyira, hogy ott már túl tettek a régi kultur államokon. Az Egyesült Államok némelyikében ugyanis még a nők is ügyködhetnek s Illinois államban, nyert első ügyködési jogosultságot a nő s itt nyitott az első nőügyvéd irodát s ez nem más volt, mint Miss Myra Bradwell, ki már 1871-ben folyamosított az első foku bírósághoz ügyködési engedélyért, mi azonban egyszerűen azon okból, mert férjes s egyáltalán mert nő, megtagadtatott és e határozatot 1873-ban a feltörvényszék is megerősítette. Később hat évre, 1879-ben, a feltörvényszék megadta saját kezdeményezéséből az időközben, különösen a nők teljes emancipatiója körül nevezetes jogirodalmi tevékenységet kifejtett Bradwellnek az ügyködési jogosultságot (American Law Review. March-April 1894. XXVIII. köt.)

ügyvédségi törvényt is alkotott s a perrend kiegészítő részeül vette a következő törvényt: »Loi sur les Avocats, les Procureurs et les Huissiers — suivie du Reglement sur l'exercice de l'état d'Avocat.« És mind két törvény együttesen léptetett életbe.

Midőn az ügyvédek nem kedvelő nagy Napoleon e század elején világra szóló organikus törvénykönyveit, így a perrendről is megalkotta, szabályozta egyszersmind az ügyvédség viszonyait s pedig az ügyvédi kamarák felállításával. És jelenleg is, midőn mindinkább sürgettelik a francia perrend gyökeres revisiója, az ügyvédség reformja szintén szönyegre hozatott, különösen az ügyvédi kamarai rendszer átalakítása követeltetik, melylyel a kar nagyon elégedetlen, miután ez alapon önkénykedések gyakorolhatók s tényleg gyakoroltatnak is, az ügyvéd kizárása s felfüggesztése tekintetében.

Egyes német államokban, úgy Badenben, Oldenburgban, Bajorországban, a törvénykezési eljárás szabályozásával szintén karöltve járt az ügyvédi rendtartások alkotása.

Németországban hasonlókép alig lépett életbe az 1878. július 1-én keletkezett ügyvédi rendtartás, tekintettel az ottani törvénykezési állapotok újabb lendületére, már is más törvényjavaslat feküdt a birodalmi tanács előtt s jelentett be a törvényhozásnak.

És ugyanott megint újabb mozgalmat észlelünk az ügyvédség kérdésében, midőn az egységes birodalmi szervezet életbeléptetésével, a hozzátartozó némely államban a szóbeliség, közvetlenség és nyilvánosság alapjára fektetett bírósági szervezet általános meghonosított és észleljük legutóbb 1885-től kezdve a porosz igazságügyminiszternek*) 1894. március 19-én a feltörvényszékek elnökeihez véleményadás céljából intézett leirat keletkezéseig, mely aggodalmat fejez ki, hogy vajjon az ügyvédeknek a birodalmi törvénykönyv szerint megengedett szabad letelepedési joguk nem veszélyezteti-e az ügyvédséget s ezzel együtt a jogszolgáltatást és hogy annak oly törvényes korlátozással, melyszerint az ügyködésre a feltörvényszékek s ügyvédi kamarák által meghatározandó számú ügyvédek bocsátandók (numerus clausus) eleje vétethetik-e.

*) A német birodalom részére nincs igazságügyminiszterium. Ott a legfőbb hatóságot igazságügyi dolgokban a birodalmi igazságügyi hivatal (Reichs-Justizamtl) representálja.

Eltekintve mindezekről, tény, hogy a törvénykezési eljárás és igazságszolgáltatás, dacára ezredéves folytonos fejlődésünknek, mai nap is, leginkább a törvények fogyatkozásainál fogva, nagyon gyarlók s hogy ilyenkor is mindig az ügyvédséget bolygatják.

És e törvények roszasága, a jog és igazságszolgáltatás árnyoldalai miatt, mindig az ügyvédek sujtatnak, mert az ügyvéd, mint a törvények őre, azok rendeleteihez, sőt betűihez ragaszkodni kénytelen lévén, a ferde s a jogérzettel ellenkező törvényes intézkedések és szabályok kifolyásai szintén az ügyvéd gyarlóságának tulajdonítottak. Így történt, hogy még a műveltebb emberek is, az igazságszolgáltatás fogyatkozásait nem a törvények ferdeségeiben, — mert azok tiszteletét minden állam feltétlenül követelte — hanem az ügyvédek furfangosságában s roszakaratában kereste s ezt meggyőződése szerint mindenki még akkor is úgy találta, amidőn az ügyvéd hivatásában, törvényes kötelessége szerint, a leglelkiismeretesebben járt el.

Innen van, hogy főkép a régibb időkben az ügyvédek és az ügyvédi kar, mint ilyen, a legnagyobb rágalmaknak és gyanúsításoknak voltak kitéve és a legszigorubb törvényekkel sujtattak.

Maga Werbőczy, elég csodálatosan, így nyilatkozik az ügyvédi ármánykodásról: »Ez a kétélű pallos, mely az árvák s özvegyek s más szorult emberek sziveit keresztül szurta, ez az a fájdalom, amely az elnyomottak lelkeit a legmélyebben áthatotta s végre azon eszköz, mely a legtöbbeket az örök kárhozatba sodort.*) Azonban nem kell megfélemlkezni arról, hogy az özvegyek s árvák ügyei az egyházi bíróságokhoz tartoztak.

Kitünő jogtudósunk, Tóth Lőrincz, 1848-ban »Ügyvédi állapotok« című és ügyvédi érdekekben megjelent röpiratában maga is mint ügyvéd s a magyar akadémia tagja, több helyen panaszkodik a magyar ügyvédség süllyedéséről s midőn ezt érinti, a 11. lapon ezt mondja: »Az ügyvédség ily süllyedt állásának oka részint magukban az ügyvédekben, de nagyobbrészt oly külső viszonyokban fekszik, amelyek változtatása nem az ügyvédektől függ. Nem tagadom, hogy az ügyvédség azon helyzetnek, a melybe süllyedt, maga is oka, annyiban, a mennyiben minden ember oka annak, ha tiszteletet nem érdemlő tulajdonokat fejt ki.« De már a 12. oldalon így folytatja: »Azonban, hogy az ügyvédi helyzet ter-

* II. Tit. 83.

mészetes fénye elhomályosodásának legfőbb oka az összes országos viszonyokban, a törvénykezési rendszer hiányaiban s a mostoha törvényhozásban fekszik, ezt csak az fogja tagadhatni, aki egyszersmind tagadni akarná, hogy e viszonyok, mintegy az erkölcsi levegő, melyben élünk, átalakító, vagy nemesítő, vagy elsatnyító s elmérgező befolyással vannak az ember egész lényére, szellemére, erkölcsiségére.*

Midőn tehát a híres magyar ügyvédek is az ügyvédségről ily véleménynyel voltak, nem csoda, ha a közvélemény az ügyvédek ellen fordult s hogy ezen ellenszenv hazai törvényeinkben koronként szintén kifejezést nyert.

A XV. század után, midőn maga a valódi ügyvédség s ügyvédi osztály kifejlődni kezdett, egyszersmind a bizalmatlanság, gyanakodás, ellenszenv, mind nagyobb tért foglaltak el irányában, melyek üldözéssé is fajultak Európa majdnem összes államaiban éppugy, mint hazánkban. Erre mutat az u. n. rágalalmazási eskü »juramentum calumniae«, melyet az ügyvédnek Magyarországon minden egyes esetben letennie kellett arra, hogy az elvállalt ügyet roszhiszemüleg vagyis csalárdul és ravasz módon nem fogja vinni, sem huzni frivol kifogásokkal, az ellenféllel pedig nem játszik össze.*)

Ez is a római s kánoni jog útján mindenhová elterjedt rendszer kifolyása volt, azért is azon állítólagos kinövések elhárítására szabályul állittatott fel: »Hogy az ügyvédek minden erejükkel s mindazon eszközökkel, amelyeket jogosak s igazságosaknak ítélnék, törekedjenek majd klienseiket védeni, nem pedig, hogy a reájuk bízott ügyet, ha az erkölcstelen, vagy teljesen alaptalan és hazug allegátákból van összeállítva, tudva és átlátva, roszlelküleg támogassák, sőt ha a megelőző perlekedésből valami ilyes tudomásukra jutna, az ügytől visszalépjenek, az ilyféle közösségtől magukat távoltartsák.«

Alkalmazást nyert ezen jogszabály más államokban is, így Galliában, Németországban, hol az ügyvédek a per folyamán is kötelesek voltak visszalépni, ha az igazságtalanság jelét észrevették.

Ezzel van összeköttetésben hazai ügyvédeinkre nézve a következő szabály is: »Az ügyvédek az igaztalan polgári per elvállalásától kánonjogilag, mint halálos büntől, tiltatnak; minthogy az igazság-

*) 1567: 27 — Huszty: Jurisprudentia practica seu Commentarius novus in jus Hungaricum Agriac 1758. pag. 173. 14.

talanságot igazságosan és megengedetten védeni nem lehet. Polgári perről van szó, mert bűnügyben a vádlottat is szabad védelmezni, hogy a halálos, vagy más büntetést kikerülje, minthogy a vádlott nem köteleztetik a büntetésre, ha csak bűnösnek nincs kimondva, ennél fogva maga vagy más által a bűntetést elháríthatja, míg el nem ítéltetik s azért nyilvánvaló gonosztevőknek is szokott a bíróság hivatalból védőt rendelni.*)

Az újabbkori törvényhozások is köteleességüké teszik az ügyvédeknek, hogy visszautasítsák oly ügyek elvállalását, amelyek törvénytelenek, igazságtalanok, különösen, ha a kereset világos törvényekbe ütközik; ha az ügyvéd teljes meggyőződésre jut, mikép a fél tudva jogtalan igényekkel akar fellépni, vagy csak valakinek üldözését, boszantását, vagy pénzbeli kizsákmányolását célozza. Azonban ezen tilalmi szabály nagyon óvatosan alkalmazandó, mert főkép a törvényesség elvének alkalmazásánál, könnyen önkényre vezethet, kivált nálunk, hol alig van jogkérdés, mely vitás ne volna, amidőn maguk a felsőbb bíróságok is ingadozók s változékonyak annak eldöntésében, hogy mi a törvényes s mi nem az? Emlékezzünk C i c e r o következő szavaira: *Judicis est semper in causis verum sequi, — patroni (advocati) nonnunquam verosimile etiam si minus sit verum defendere.* (A bíró feladata az ügyekben mindig az igazat követni; az ügyvédé pedig néha az igaznak látszót is, legyen bár az kevésbé igaz, védelmezni.)

Összhangzásban ezen elvekkkel, régi törvényeink szintén szigorú büntetéseket rendeltek az ügyvédekre. Nevezetesen, ha hamis bűntetteket, vagy igazakat is, de jogtalanul hány fel, mint rágalmazó; ha gyalázó kifejezésekkel él, mint birói széksértő, nyelvváltságbüntetéssel sújtatik; ha titkokat közölvén, összejátszik, mint csaló; ha az elvállalt ügyet elhagyja, mint köpenyforgató (hitehagyó): infamia büntetéssel sújtatik; ha túlaradó szóbóséggel él s a füleket sérti, midőn t. i. azt hiszi, hogy ékesszólónak nem látszanék, ha csak túl nem töm mindent szavakkal s össze nem kuszál, mint rabulista, névre s állapotra gyűlölt: vagy megvetlenség, vagy ha birói ítélet által megintve, ezt abban hagyni s a birói ítéletnek engedelmeskedni vonakodnék, mint makacs, a széksértés büntetésével fenyíttessék.**)

*) Huszty: pag. 171.

**) K i t o n i c h: Directio methodica, Cap. 10. Quaestis 28. 24. Cap. 9. Quacst. 22 és 1567. évi Art 27.

Régi törvényeink a külföldi ügyvédek ügyködésének korlátozásáról is megemlékeztek. »A külföldi ügyvédeknek nem szabad működni, sőt, hogy rossz tanácsot ne adhassanak, oly városokban lakniok sem engedtetik meg, ahol szentszékek vannak, mivel ninesenek polgári jogunk által előírt szabály szerint esküvel lekötvé.«*) Azon kérdésre pedig, vajjon az idegenek a világi bíróságok előtt ügyködhetnek-e? Huszty határozottan nemmel felel: *Quia non sunt adstricti juramento juxta formulam jure nostro civili praescriptam.**)*

Érdekes történelmi adat, hogy Huszty, ki a XVIII. század első felében élt, a tüzes vas próbájának szorgalmazását is felhozza az ügyvédek kötelességei között, mondván: »*Occasione definitivae sententiae si quid adhuc de quo inter partes actum fuit, indecisum mansisset, cui magis intererit, urgeat etiam decuper judicium ferri.***)*

Az ügyvédek iránt való bizalmatlanság s idegenkedés kifolyásai voltak azon régi törvényeink is, amelyek eltiltották, hogy azon javakat adományoztathassák maguknak, amelyekre nézve magánfeleket képviselték — *ut juribus et securitati clientum consulatur* (1639. 36. t. cz.) és amelyek egy-egy ügyvédnek csak tizennégy pert engedtek egyszerre vinni. (Mathiae Decr. VI. art. 69.)

Azonban kitünő szakférsiak hiteles bizonyítványai fekszenek előttünk arról, mikép régibb igazságszolgáltatásunk botrányos eseteinek, valamint késedelmességének, hosszadalmasságának okai nem egyedül az akkori ügyvédek ármányaiban, hanem más körülményekben is rejlettek. Ilyenek voltak azok, amelyeket a hires Benzur a következőképen jellemez: »Ezekben pedig a bírák visszaélései, a permenet gyakori megszakítása, azok összehalmozódott sokasága: a legnagyobb kárára van a peres feleknek. VI. Károly császár, mint magyar király, uralkodása alatt Magyarországon a bíraskodásnak egészen új módja hozatott be üdvös intézkedés gyanánt.****)

*) 1569. 41,

**) Németország egyik részéből a másikba sem volt szabad az ügyvédeknek költözködniök ügyködés végett. *Mittermaier*: *Strafverfahren*. II. Th. 104. Ezt azonban a birodalmi törvényhozás később megszüntette, megengedvén a szabad letelepedést, mi ellen azonban jelenleg ismét mozgalom indult meg.

***) *Jurisprudentia practica*, pag. 170. 6.

****) *Christiani Aug. Beck*: *Jus publicum Hungariae cum notis auctoris et observationibus Josephi Benzur*. Viennae 1790. pag. 255. •

Egyidejűleg megjegyezzük, hogy a XVI. században a mohácsi vész után, 50 évig szüntelt a bíraskodás az egész országban.

Atalában, mint mindenütt az európai államokban, úgy Magyarországon is, a régibb s újabb századokban sőt jelenleg is — miként már említettük — a kor szelleméhez tartozott s tartozik az ügyvédek gyanusítani, a törvénykezési hiányok s jogsérelmek forrásait bennük keresni, a jogélet bajait s veszteségeit nekik tulajdonítani, sőt őket lealacsonyítani.

Igy a többi közt Németországban, hol mélységes mélyre süllyedt az ügyvédi tekintély, Halltaus-nál megtalálhatjuk az altzelli apátnak bizonyítványát, melyben az akkori Vorsprecherket a pikulások, takácsok, hárfások, juhászok, üstfoltozók, disznóherélők kategóriájába sorozza s az általa ajánlott emberek tisztességére nézve azt hozza fel, hogy ezen mesterségek egyikét sem űző szülőktől származik az illető. »Wir bekennen, dass der obigen N. nicht geboren ist unredlicher und ohngeachter Handwerker, also Lineveber, Pfiffer, scheffer, bader, Iutenschlager, Kessler, swinsynder, vorsprecher onde de handwerk glich.« De Érdekes fényt vet e tekintetben az akkori állapotokra, a többi közt Kolozsvár városának »Privilegialis Executio civitatis Colosvariensis« című perrendtartása 1588. évből, melynek második része »de Procuratoribus« cím alatt az ügyvédi rendtartást tartalmazza. Ezen rendtartásban először is a pereknek az ügyvédek által való huzavonása panaszoltatik.

»Miért hogy az feleletek dolgában is Procatorok által, sok heaban való exceptiók és ketsegek tetetnek, kik miatt az Perek nagy sok ideig el szoktak vonattatni. Sőt sokan az Procatorok minden mestersegeket csak ebben akarják mutogatni, mikeppen az Pereket az más felnek nyelvan valo karokra és torvenytelenségekre halogathassak. Ezt penigh semmiert egyebert nem cselekedgyek, hanem hogy az Pereseken többet vonhassanak, melly az Pereseknek is káros, mert nem győzik az hitvan exceptiókért csak tisztasagokat (birság) is a Biraknak fizetni. Hogy azert ebennis az közönseges igassagnak eleomeneti lehessen, illyen rendet akarnak követni.« — Ezután rendeltetik, hogy a felek maguk adják be perbeszédeiket és az alperes részére másolat csatoltassék, a határidők pedig pervesztés jogkövetkezménye alatt megtartassanak. — Majd áttér a szabályzat a tulajdonképeni ügyvédi rendtartás szükségének indoklására a következőkben:

»Az Procatorok dolgabannis vagyon nagy szertelensegh, ki mialt az szegeny Peresek tellyesseggel meghemesztetnek, elannyira,

mert immár az Procuratorok dolga, hogy midőn nagyobb az eo fizetesök, hogy sem mint az Peresek kereseti. Sehult penigh az Orszagban ilyen nagy szertelensegh es szabadsagh az Procatorok között ninczen, mini it Colosvarot, mert az Procatorok oly nagy szabadsagot vettek magoknak az eo fizetesek dolgaban, hogy ha valamely szegeny embernek tiz forintot erő Peri vagyon, különben fel nem veszi, hanem feleben, vagy hogy alab harmadaban, ki miat ha azutan az Peresek megh akarnanak bekelný nem engedik az Procatorok mostannis ilyen dologh eset az Procatorok miat, egy szegény nyomorult Eozvegy Aszszonnak volt Peri, melly Per járt három szaz forintba, az Procator nem akarta az szegeny Aszszonnak dolgat felvenni külömben szaz forintnal, az Per alatt az szegeny Aszszony, megh ügyekezet volna az Peressel bekelleni de az Procator nem engette, ha nem hogy az eo szaz forintya eppen megh legyen: de külömben nem engedi az meghalkuvást.

Hogy azért az Pereseken ilyen nagy szertelenséggel ne regnallyanak, és ilyen Sarczoltatast az szegeny közsegen ne tegyenek es ne tehessenek, az Procatorok dolgabannis ilyen modot és rend tartást akarunk tartani.«

Ime az ügyvéd rendtartásnak ezen statutum szerint egyedüli és főczélja a feleket az ügyvédek zsarolásai és tulcsigázott követelései ellen megvédeni, az ügyvédek jogairól egyetlen szóval sem tétetik említés.

Az ügyvédi qualificatoria nézve kívánja a statutum, hogy:

»Minden valaki Procatorsagot akar viselni és követni, Hütös legyen, hogy eo hiven és igazán szolgál az eo Principalisa dolgaban, az mas ellen kereső felnek semmit nem kedvez, es hogy hamis Pert tudvan Senki ellen Persequalni nem akar.« Az ügyvédi díjazás mértéke pedig következőleg határoztatik meg:

»Masodszor, ha adossagert perel, eotven forint adossagigh többet az eo Procator szolgálattyaert ne vehessen, ha nem minden forintról tiz tiz penzt. Ha penigh az adossagh Eotven forinton fellyül leszen csak eot Penzt vehessen, ugy hogy szaz forintbol fl. 5, ket szaz forintból tiz-tiz forintot. De az ilyen fizetesért csakis az Colosvari szeken tartozzanak az Peresek gondgyat vitatni.«

Az örökségi, becsületsértési és hatalmaskodási perekben való díjazás megálapítása után a statutumnak »a Prokátorok dolgához t e c z e k ezt is hozzá ragasztani«: hogy az eo dolgokban az prokátorok gondviseletlenségek miatt kárt vallanak, tudni illik ha

vagy felelet massat ki nem venne, avagy a feleletre valo irást el-negligalna, avagy in termino competente nem komparealna, ha mi kart aval az Peresnek tenne solvat ex proprio»

Az ügyvéd kártérítési kötelezettségét megállapító ezen rendelkezést a statutum jónak látja a következő indokolással commentalni:

»Mert alkalmatlan dologhnak itellyük azt, hogy az Procurator az fizetést elvegye, es semmi gondgya azutan a szegeny Ember perire ne legyen. Sőt ha mikor az szegeny Ember az Procatort sollicitallya, hogy dolgat elvegye, fizetesek felet, megh szoktak nyavalyasokat rongalni es küssebseggel illetni.

Mely dologbol sokfele nyavalyak következnek az Peresekre, Egyk mert az Per az Procuratorok gondviseletlensege miat nagy sokaig elhaladnak. Az Procurator is az miat fel kellene' jedzeni negligallya, ha nem annak utanna az Birokat es Tanaczot szoktak erette eskütni és vallatni. Mü pedigh ezt mondgyuk miért hogy az Notarius arra valo, hogy az törvényben valami szo esik az Peresek kevánságára felirja. Az Biró penigh azonkeppen a Tanacz nem köteles semmit fejében tartani, hogy annak utanna egynehány esztendővel azokról vallyon.»

Kolozsvárott egyáltalában nem jó indulattal viseltettek az ügyvédek irányában. Az 1588. évi városi Statutum újból rendeli:

»Az procuratorok feleol vegeztenek, hogy Biro Uram meghinchie eeket; a Zegheny keosseget ne sarzoltassak, hanem az eleobbi Instructio vegezes zerent vegienek a keosseghen, ha penigh medio tempore a ket fel megh bekelnek, hat jutta laboris quantitatem vegien a Procurator fizetést, melynek limitatioiaba Biro Uramnak Authoritassa lehet.»

1589-ben egy városi statutum, tekintettel arra, »hogy a successio dolgaban, a Procuratorok epeolnek ugyan, de a keossegh farad és apad.« elhatározta, hogy gondolkozni kell felette, »az Jeovendő gywlessigh, akkor penigh Biro Vram eo kgme proponallia eo kgnek cleybe.«

A gondolkodásnak eredménye az volt, hogy az 1603-iki »Successióról való Tractur«-ban az ügyvédek az osztályos ügyekben való közbenjárástól egyáltalán eltiltattak, határozlatván: »Tanaczul eo klmek deliberáltak es paranczoltak Divisor Uraimek, hogy eo klmek előtt semmi keppen az Procuratorok ne agallyanak, se Atyafiu kepeben egyebkeppen, mert a divisio longus processust nem kevan, ha mely fel oly együgyü volna valamely Attyafiat

vegyen melleje, aki is ne szollyon Excepciokkal, hanem a Divisorok Deliberatiója nem tettezik apellalya a nyolez osztó birak eleiben, ha ott sem tettezik a Tanaczra. A nyolez osztó birak penigh az Prefectus hazanal igazitezak az dolgot.»

De még ezzel sem érte be Kolozsvár város bölcs tanácsa és mindjárt a reá következő évben 1604-ben egy statutomot hozott, amelylyel az ügyvédek, városi emberek ügyeiben az ügyködéstől egészen eltiltattak. Ezen ügyvédellenes statutum a következő: »Myert, hogy az Procuratorok mint felette nagy zertelensegh lattatik propten frivolas et inutiles exceptiones eo kgnek tetszet, hogy seminemeo causakban városi emberek mellett es ellenek ne lehessenek, hanem deponaltatnak minden causaknak gondviseleseol es a domo Sanatoria et Sede Iudiciaria amoveallatnak, mind az által Idegen kwlseo zemelyek ellen, ha kewantatnak, viselhessenek causakat. Az mely itt valo Attyankliaitól penigh fizetest veottenek fel, tehát amire nem zolgaltatnak, azt mox et de facto absque ulla tergiversatione et Juris processus ac dilatione Birak Vram refundaltassak velek.«

Már a szászok jobban megbecsülték az ügyvédeket. Egy 1544-iki nemzeti statutumban elhatározták: »Item conclusum est, ut unus procurator universitatis Saxorum teneatur in Curia Reginalis Majestatis, pro dirigendis causis Saxonum, annatim pro fl. 50.« Egy 1655-iki nemzeti statutum rendeli: »Adato ins künstlig sollen allenthalben in Städten und Marcken zum allerwenigsten zwei geschworne Procuratores sein. Ratio est häck: der Unger oder Seckler ist er actor, so kann er nicht so einen argwohn haben das sein Procurator Saxo Existens vel Germanus, dem Res Saxoni wird gunstlen, weil der Procurator eine jurata Persona est.« Ezen rendelkezésnek célja tehát nem az, hogy minden városban és mezővárosban ügyvéd legyen, hanem, hogy az ügyvédek közül legalább némelyek fel legyenek esketve, amiből szintén kitetszik, hogy az ügyvédség gyakorlatához a XVII. század közepén sem kívántatott meg mindenütt az ügyvédi eskü letétele.

A mi az ügyvédi díjazást illeti, a szászok sem voltak bőkezűbbek a kolozsváriaknál, mert egy 1678-iki szász-nemzeti Statutum rendeli: »Die 9-te Decembris. Deliberirt Löbl. Universität (diweilen die procuratores die arme Litiganten dermaaszen übersetzen (überschätzen), bezüglich Ihrer Zahlung das es wider Gott und

Billigkeit lauft, das ins künftige einem Procuratori nicht mehr als von fl. 20 ein Gulden propositionaliter gegeben werde.«

Közép-Szolnok megyében egy 1723. évben kelt megyei constitutióban »concludáltatott, hogy valaki Juratus Assesora lészen a nemes vármegyének, tehát Procuratorságot ne viselhessen ezen nemes Vármegye törvényes székén, nisi in propria causa, lévén másként is elég Procurator, akihez recursusa lehet a Causas feleknek.« Hasonlót rendel az 1555. évi székely nemzeti Constitutió 77. pontja: »Biró, Hadnagy, Király Biró másért nem prokatoroskodhatik, hanem a maga Személye dolgát viselheti.«

Kivételt tesz az 1714. évi csik-gyergyó- és kászonszéki constitutio a választott bíróságra nézve, melyszerint: »Contractualis Biro lévén valaki, ezen contractus mellett levő Materiában Procurator is lehet.« Sajátszerű az is, hogy a kolozsvári 1537-iki városi articulusok szerint a városi bíró nem tarthatott évdijas (családi) ügyvédet, nyilván az ügyvéd és a bíró között való szorosabb barátság megakadályozása végett.

A fogarasvidéki 1690. évi constitutiók szerint az ügyvédvállásnak a kapitány, vagy a községi jegyző előtt kellett történnie. Ez ügyvédvállás ereje egy esztendeig tartott. Ugyanazon ügyben több ügyvédet vallani nem volt szabad, kivéve ha más helyen is volt ügyvédre szükség.

Az 1744. évi csik-gyergyó- és kászonszéki Constitutio végre »a Lajtrás Hordó, szekér csinálásának limitálását és a mindenféle rüdegmarhának, ménesnek, sertésnek borjaival együtt dolgát elhatározván, egy füst alatt az ügyvédekről szintén megemlékezik akkép, hogy »concludáltatott az is, mikép valamely assesor és Procator részegen vagy ittas lesz is felette, (a törvéynapon t. i.) elsőbben az olyan admoneáltassék tiszt uramtól; ha nem szünik, másodszor 6 forintig, harmadszor 12 frtig büntetessék. Tiszt uraimék, ha ugy sem szünik, adassék főtiszt urunk Ő Ngának és suspendáltassék ab officio.«*)

A főntebb ecsetelt gyanúsítások s általánosan tapasztalt rágalmak s ezekből keletkezett lealázó intézkedések ellen sokan szólaltak fel már akkoriban is. De ezek egyesek valának, ellankadt bennük az erő. Az igazság czáfolhatatlan szavai kopár szirtekre

*) A magyar törvényhatóságok jogszabályainak gyűjteménye: dr. Kolosváry Sándor és dr. Óváry Kelemen kir. egyetemi tanároktól. Budapest 1885.

akadtak. Azonban kétségtelenül lesz még kor, midőn az ügy szentsége, melyért szóvivők voltak, eléri diadalát; lesz kor, mely az ügyvédséget morális erejébe, jogosult tekintélyébe s méltóságába visszahelyezendi, meggyőzván a társadalmat, hogy elavult előítéletei s rémképeivel kiegyenlíteni köteles ama helyzetet, amely panaszokra sohasem adott volna alkalmat, ha az ügyvédek valódi állása méltánylás helyett, félre nem ismertetik s mostohául nem ápolhatók; lesz kor, mely az ügyvédség hazánkban is csekély tekintélyének valódi okát felismerve, a törvényeket s a rendszert fogják elítélni, kétségtelen lévén, mikép ezek az ügyvédek erkölcesire befolyás nélkül nem maradhattak s nem is maradhatnak.

Még az 1827-iki regnikolaris deputáció munkájában is a fentebbivel hasonszellemű rossz véleményt olvashatunk, a *juridicumra* vonatkozó részében mondatván: »Majd a mohácsi vész után a jog szünetel, valamint az ügyvédek nyereségvágya — kiknek szokásuk voltak a pereket végtelenig huzni — kezdett beállni annyira, hogy az 1563: 49. és később az 1567: 27. artikulus által ki kellett mondani, hogy a jogvédőknek hajszállhasogató, álnok okoskodásai, kibuvásai, haszontalan vitái és az ügyeknek ebből származó különböző eszközökkel történt elhuzása; továbbá haszontalan s frivol kifogásaik, melyek az ügyhöz semmikép sem tartoznak, hanem csupán az idő elhuzására rossz szokásból gyökeresedtek meg: a rendes bírák által, lelkiismeretükhöz képest, ne engedtesse nek meg« stb. *)

E mellett megjegyzendő, mikép külföldön az ügyvédek helyzete szomorubb s lealázóbb volt; az idegenkedés és ellenszenv még nagyobb mérvben nyilvánult irányukban. Így Németországban: hol rendszerint törvénykezési varjak, pusztító sáskák, pióczák hasonló szép tiszteletbeli czimmekkel ruháztattak fel. (Kirchhoff: *Die Advocatur* 30.) Sokszor felvetetett a kérdés, hogy általában türelessenek-e az ügyvédek az államban.

Nem lesz éppen érdektelen Nagy Frigyesnek Clever község által ügyvéd-letelepítési engedélyt kérő folyamodására keletkezett következő intézkedését idéznünk: »Nem akarok sem helyben, sem Poroszországban, sem pedig Pomerániában és

*) *Opinio ex regnicolaris deputationis movitis suffulta pro pertractandis in consequentiam Art. 67: 1790/1 elaboratis — art. 8: 1827, exmissae — circa objecta ad deputationem juridicam relata. Pestini 1831. pag. 156.*

Magdeburgban többé ügyvédet látni. A cleverbelieknek s westfálinak azonban, kik az Isten s értelemről távol állva, viszálykodásokra születtek, szívük fásultságánál fogva, annyi ügyvédet engedélyeznek, mint amennyit óhajtanak s ezért 200 birod. tallér a katonai-ujjoneczok pénztárába lefizetendő leszen. Berlin 1749. ápril 9. Frigyes.*

«Az ügyvédség állapotáról — írja egyik német jogtudós — a mult század elején kevés megbízható dolog ismeretes (Németországban), de valósággal rosszul kellett állania az ügyvédségnek. Az ügyvédek nagyon hirhedtek voltak. Annyi bizonyos, hogy II. Frigyes reformeszméire nézve az ügyvédség terhes és gyanús elem lehetett, mert a mindent saját szemével látni akaró bíró és a felek közé tolakodott, s ezért főképp minden bajért, mely a gyakorlatban mindinkább tért foglalt írásbeli eljárásba belopózott — kárhóztattatott. Ennélfogva egyetlen tollvonással akarta megsemmisíteni az egész ügyvédséget.**)»

Egyik német szaktekintély szintén így ír: »Nem a nyilvános jogszolgáltatás hiányában, vagy ékesszólásban egyedül, hanem törvényszékeink állásában, maga az állam által való különféle lealázásában kell keresnünk az ügyvédi kar hanyatlásának okait. Megszokták már az ügyvédek a felek bérszolgáiul tekinteni, kik kitüntetésére nézve semmit sem tett az állam, hanem megrovásokkal, büntetésekkel, lenézéssel hívták fel a figyelmet ez alárendelt állásra.**)»

Nem tarthatjuk érdektelennek II. Frigyes porosz királyra különösen s ismételten rámutatni, ki elődei hagyományszerű ellenszenvének az ügyvédek irányában 1780. ápril. 14-én kelt rendeletében szintén nyílt kifejezést adva, helyükbe ugynevezett »Assistenten Rathokat« nevezett ki, kik fizetéses hivatalnokok voltak, mondván, hogy: »a dolog természete ellen van, hogy a bíró ne a feleket önmagukat hallgassa ki panaszaikkal, hanem hogy ezeket bérbe fogadott ügyvédek képviseljék. Ezen ügyvédeknek érdekükben fekszik, hogy a perek szaporodjanak, és minél hosszabbra nyuljanak, mert ettől függ keresetük s egész jólétük. Még a köztük találkozó s önérdék háttérbe szorításával, a jó polgár kötelességeit teljesíteni óhajtó

*) Heinrich's Kreisgerichtsrat. Ueber freie Advocatur, Archiv für Civil-Praxis 1868. pag. 366.

**) Mittermayer: Der gemeine deutsche bürgerliche Process in Vergleichung mit dem preussischen und französischen Civil-Verfahren, 1. Cap. 140—142.

becsületes ember sem siethet, akár mint vádló, akár mint vádlott, egyenesen a cél felé, mert ellenfele a tények szószaporító elbeszélését arra használhatja fel, hogy rakás körülmény bizonyítását háritsa nyakára s ezáltal oly tömkelegbe vezesse, amelyből joga elvesztése, vagy kockáztatása nélkül alig fog újra kibonyolódhatni. Mert ha a bíró a periratokat csak akkor kapja kezébe, midőn az ügyvédek a tényt tetszésük szerint elferdítették, elhomályosították, vagy hiányosan adták elő, természetes, hogy az ítélelhozó a helyes szempontot eltéveszti s mivel a megkezdett tévuton tovább kell mennie, végre gyakran meggyőződése ellen lesz kénytelen nyilván igazságtalan ítéletet hozni.»

Azonban már három év múlva megváltozott az »Assistensek« természetellenes rendszere, mert a peres felek nem viseltettek s nem is viseltethettek bizalommal irányukban, miután nem tudták, hogy őket, kik egyideig a felek által való díjszabás szigorú eltiltásával, az állam által fizettettek, bírúknak, vagy ügyvédeknek tekinték-e?

Már az 1782. nov. 21-én keletkezett utasítás és az 1783. sept. 20-án kibocsájtott rendelet lényeges változásokat tettek, nem csak korlátozták a felek személyes megjelenését, hanem megengedték utóbbiaknak, szabad tetszésük szerint, törvényhozási biztosok (Justitzkommissär) igénybevételét s pedig valamint helyettesekül azokban az esetekben, amelyekben a személyes megjelenéstől felmentettek, úgy assistensekül, ha személyesen jelentek meg. Az assistens-tanácsosok csak akkor rendeltettek a felek mellé, ha határozottan lemondottak a törvénykezési biztos alkalmazásáról. Ezzel aztán az »assistensek« intézménye feleslegessé is vált s tényleg a revideált 1794. decz. 24. illetve 1795. jul. 20-án kihirdetett »Corpus Juris Fridericianum« elveit követő és a porosz államra nézve érvényes »Általános törvénykezési rendtartás« mellőzve az assistens-tanácsokat, a »törvénykezési biztosok« intézményét fogadta el, mely alig eshetik az előbb létezett ügyvédi képviselettel egy tekintet alá. Két pont szenvedett változást: a fél szabad akaratának hagyatott fenn a képviseleti választás és a birságpénzekből való fizetés beszünttetetett. Egyébként a törvénykezési biztosok még továbbra is a bíróság segédtagjai maradtak s csak az 1799. december 19-én keletkezett rendelettel, mely a felek megjelenését, az igazság kihirdetése céljából, nélkülözhetetlenül szükségesnek mutakozó esetekre korlátozta, történt némi

haladás. Ezek és az 1793. év óta kibocsátott kiegészítő s módosító rendeletek 1815. évben összeállítatván, az általános törvénykezési rendtartás oldaléka képezték. Így aztán gát vettetett az inquitórius rendszernek. Birák s ügyvédek nem tarthatták magukat ezen természetellenes helyzetben s a gyakorlat az utóbbiaknak lassan-lassan némi önállóságot adott, minek folytán a birák a tények kiderítésében korlátoltattak. De ezen önállóság fölött nem sokáig tartottak a nagy illúziók s erről a porosz általános törvénykezési rendtartás eléggé tanuskodik.

Nassauban 1816-ban s Badenben 1820-ban szintén tétettek kísérletek az ügyvédek kizárására, nevezetesen megtiltatván a perlekedőknek magukat ügyvédek által képviseltetni az első bíróságok előtt. S a következés az lett, hogy a felek jogérdekei, tudatlanság által s egyéb módon veszélyeztettek s az ügyvédségnek előbbi helyzetébe való visszaállítását követelte a közvélemény. Igen találóan jegyzi meg Stübel (*»Criminal Verfahren in den deutschen Gerichten«* című munkájának IV. köt. 225.): *»Jogi segédkezés nélkül nem létezhet bíró, bíró nélkül pedig igazság s igazság nélkül az életnek becsé.«*

Kétségtelen, hogy a bírónak és ügyvédnek egymással karöltve kell járniok. Mindkettőnek tiszte, az előre tűzött cél elérésében, egymást ellenőrizni, de egyszersmind mindkettőnek feladata megvédeni a polgári szabadság palládiumát, egyesek jogainak megóvása által. *»Fegyveres hatalom — mondja Zachariä (Vierzig Bücher vom Staate. II. köt. 328. 1.), — melyet a fejedelem kénytetve van önmaga ellen létesíteni, hogy saját hatalmával vissza ne éljen.«*

Franciaországban sem voltak ez időben kedvezőbb jogállapotok. A XVI. század után, egészen a jogászok kezei közé került igazságszolgáltatás kinövési, részrehajlása és lassúsága miatt, nagy volt az elégtelenség, s voltak olyanok, akik ezen állapotok javítására nem kevesebbet ajánlottak, mint azt, hogy az összes törvénykezési intézmények töröltessenek el. És a nagy forradalom alatt a szenvedélyek e téren is annyira mentek, hogy a Convent 1792-ben az ügyvédi osztályt megsemmisítette, kitöröltette a társadalomból. Az ügyvédek helyét az u. n. *»hommes de loi«* foglalták el, kiknek semmi iskolázottságra, semmi szakképzettségre sem volt szükségük. Mindenki szabadon vállalkozhatott a felek ügyeinek védelmére, képviselésére. Ily irányu törekvésekkel Svajcz canton-

jaiban is találkozunk. (Thurner: Anleitung zum gerichtlichen Verfahren.) A francia »Assemblée constituante« 1790. sept. 2-án kelt fentemlitett határozata következően szól: »A hajdan törvény embereinek nevezett ügyvédek nem képezhetnek sem rendet, sem testületet s működésükben nem lesz külön jelmezük.«

A II. év Prairial 22-iki törvény egyenesen eltiltja az ügyvédek a védelemtől s mégis azt látjuk, hogy a francia barreau nemes kötelességérzetének és testületi szellemének sohasem adta oly megragadó jeleit, mint éppen a rémuralom legsötétebb napjaiban.

Nagy Napoleon, a köztársaság XII. évében az ügyvédséget (tableau*) visszaállította és az 1810. decz. 14-én kibocsátott rendeletével lényegesen korlátozta s átalakította. De rendelete oly nagy ellenszegülésre talált, hogy azt maga a restauratio fejedelme, XVIII. Lajos, még 1822. november 20-ról keltezett rendeletével megszüntette, melynek bevezetésében ez mondatik: »El lévén határozva, törvényszékeinknél működő ügyvédeknek a jog teljes mértékét visszaadni, melynek ereje által ezen kar, elődeink idejében, oly magas becsülésben részesült s előjogai és kötelességei hagyományos tudatát önkeblében megörökíté. . .«**)

A procuratorok különösen magukra vonták a nép megvetését s üldözését. »Az egyházi bíróságok — írja egyik szaktekintély — a törvénykezésbe némi rendet hoztak be és függetlenné alakították, de e jellegüket gyorsan eltüntette a prokatorok kapzsi törekvése, kik a XVI. század kezdetétől fogva szerepelnek. Ők, mint mindazok, akik az igazságügyet kezelték: »pestes populoresque popelli«-knek nevezettek és emléküket fentartatott gúnyversekben.***)

Megörökítette Franciaországnak ezen szomorú korszakát Montesquieu is a következő szavakkal: »Nehéz lenne meghatározni, vajjon a forma veszedelmesebb alakban jelentkezett-e, midőn az orvosi tudományban foglalt tért; vajjon több kárt okozott-e a jogtanácsos öltönyeiben, mint az orvos széles kalapja alatt s vajjon

*) Tableau alatt értjük a francia bíróságoknál vezetett ellenőrzést, amelyben a bejegyzett ügyvéd csak abban a departementban működhetett, hol bejegyeztetett, más helyre miniszteri engedélyre volt szükség.

**) XVIII. Lajos említett ordonnance-a meghagyta az ügyvédek kebeléből állami közeg által kinevezett rendtanácsot is azonban az 1830. aug. 27. ordonnance visszaállította a rendtanács szabad választását s az ügyvédségnek az egész országra kiterjedő képviseleti jogát.

***) Philosophie de la Procédure civile Raymond Bordeaux. Chap. IX—X.

az egyik téren több embert rontott-e meg, mint amennyit megölt a másikon?*)

A »Carolina« sem tartotta valami nagy becsületben az ügyvédek, amint egyáltalában kevésre becsülte az embereket.

Ugy látszik magában Angliában sem volt az ügyvédi osztály minden korban ment a gyanúsításoktól. VI. Henrik angol királynak fenmaradt egy statútuma, melyben felemlítetik, hogy előbbi időben Norfolk és Suffolk megyékben csak 6—8 attorney létezett és hozzáteszi: »Tunc semper magna tranquillitas regnavit,« mely szám azonban később megháromszorosodott, »nagy hátrányára ezen megyéknek.«

És ezen lealázó hangulatot a jog emberei iránt, nem találhatjuk éppen indokolatlannak, midőn az akkori jogállapotról maguk az e korbéli francziák következőleg nyilatkoztak: »Látjuk Franciaországban, mely egykor annyira tiszteletben állt a szomszéd és idegen népek előtt is igazságszolgáltatása miatt, mily rossz hirben áll jelenleg a korrupció folytán, mely elvakítja a bírakat s bíróságokat, úgy látszik annyira, hogy az itt kihirdetett különféle törvények s rendeletek az igazságszolgáltatás és az új hivatalok intézményeiről, nem egyebek, mint oly csalétkék, amelyek a Franciaországra nézve végzetesen szerencsétlen perek táplálása és hizlálására szolgálnak.«**)

Hazánkban az ügyvédek tekintélye még sem süllyedt ennyire. Ezt bizonyítja már az is, miképpjöllehet, hogy a gyakorlati ügyvédségre nagyrészt nem-nemesek vállalkoztak,***) mégis honoratióroknak nevezettek, s mint ilyenek a megyei tisztválasztásokra és később a követválasztásokra is fel voltak jogosítva. Ezt — ami fontos megkülönböztetést képezett a néptől — kétségtelenül megtiszteltetés és kitüntetésnek, tudományos hivatásuk iránt való elismerésnek kellett tekinteni.

Erre mutat az is, hogy mint ügyvédek, bár nem voltak nemesek, hazánkban a legelső uradalmaknak, herczegségek és püspökségeknek jogtanácsosaivá, jószágigazgatóivá szemeltettek ki, mely állások, mint akkori társadalmunkban fontosak, nem csekély politikai befolyással bírtak.

*) *Lettres persanes.* (Paris 1721 2. köt. 120. l.)

**) *Responses du droit François par Carondas* Paris. 1586.

***) Mindenki működhetik ügyvédkép, aki különösen nincs attól eltöltve, vagy természetileg nem akadályoztatik, a nem-nemesek éppúgy, mint a nemesek, föltéve, hogy kellő módon ki van képezve és az ünnepélyes eskü letétele után az ügyvédek sorába fel van véve. (Husztly: *Jurisprud.* pag. 167.)

Egyébiránt azon fénynek s tiszteletnek, mely az ügyvédek a régi Rómában s még ma is a nyugot alkotmányos országaiban, különösen az észak-amerikai Egyesült-Államokban, Angol- és Franciaországban, Svajcz kantonjaiban, sőt Olaszországban, kiválólág Belgiumban s a francia minta után rendezett rajnabalparti német tartományokban környezi, a magyar hazában nem igen láttuk nyomait.

Az ügyvédség állandó s jellemző típusára, patriciusi, tudós, tribuni fájára nézve, bár egyes kimagasló s kitűnő férfiakkal szintén dicsekedhetünk, nem akadhatunk olyanra, aminőt ama nagy világtörténelmi ügyvédség feltüntet, amely büszkén számlálja őseihez Athen és Róma legkiválóbb szónokait, jogtudósait és szabadság-bajnokait, mely a középkorban a ghibellin kozmopolitikus haladási eszmék mellett sorakozott a papuralom ellenében; az ujabbkori absolutizmus ellen küzdött Franciaországban, Németalföldön, Nápolyban s Pasquier és Loysel tanúsága szerint, már Lemaistre, Patru és Chatier korában az első államhivatalnak, a pecsétőri kanczellárságnak előfoka s mint az olasz köztársaságokban, a XIV.—XVI. századbéli statutomok szerint, nemesi kiváltságok és testületi előjogok birtokosa lett; a nagy forradalom, a restauráció és császárság alatt létezett ellenzék kimagasló alakjait szolgáltatta és sokszor életveszélylyel teljesítette kötelességét; mely Morus és Bacon után, az angol kanczellárok, államférfiak és jogtudósok egész sorát származtatta szabad kollegiumaiból és az északamerikai köztársaság elnöki székét annyiszor elfoglalta; mely az olasz nemzet szabadságharczában nagy szerepet vitt s mely miatt Toqueville mondhatta: »Szabad országban jogászok állnak a pártok élén.« Zanardelli: »Demokratikus államokban az ügyvédek uralma áll fenn« és Carrara: »Az ügyédi rend minden korban s minden veszély daczára, kitartóan és sikerrel járult a szabadság szent ügyének előmozdításához és annak fényes szolgálatokat is tett« stb.

»A régi magyar törvényhozás — mondja Tóth Lőrincz »Ügyvédi állapotok és érdekek« czimű kitűnő dolgozatában — nem tartotta méltónak, vagy tenger teendői között, nem vehetett időt magának az ügyvédi jogokat s kötelességeket rendezni. Ha a Corpus Jurisnak az ügyvédekre vonatkozó elszórt s az ujabb kor viszonyaira többé nem illet törvények intézkedéseit nézzük, úgy találjuk, hogy azok kis fenyítő-kodexet képeztek. Nem volt ezen tör-

vényekben legkisebb nyoma sem az ügyvédi helyzet fontossága elismerésének, e nemes hivatás iránt való méltányosságnak s megtisztelő bizalomnak; sőt csaknem mindnyájában azon föltevés uralkodott, hogy az ügyvéd, már hivatalánál fogva, hitelt s bizalmat nem érdemlő és ezért szigorú rendeletekkel korlátozandó perféreg; s azon szomorú irány látszott, hogy ezen osztály alárendelt, függő, nemesebb munkásságot bénító s megszorító valódi életcsiráját elfojtó s nemesebb és méltóbb formák közt, mozgását lehetetlenítő helyzetben maradjon.

Lássuk azokat vázlatosan összpontosítva, addig is, míg róluk minden egyes korszakban külön fogunk megemlékezni:

Mátyás VI. Dec. 69. cikke szerint — miként már említettük — tizennégy pernél többet vállalniok nem volt szabad. Még a becsületes megélhetés módját is megvonták tőlük.

Mátyás VI. Decret. 7. cikk 5. 6. §-ai szerint, a perhalasztást hamis indokokkal eszközlő ügyvéd letartóztatván, nyelvváltságban marasztaltatik. Míg a szóváltásban sértő kitételekre szabott bírságot az elmarasztalt ügyvéd meg nem téríté, azon törvényszék előtt nem ügyködhetett.

1563: 49. cikk 3. §-a szerint: »ha ügyvédek üres szószaporitást s huzavonást követnek el, a bíró a kifogásolt tételeket törölje ki, sőt a huzavonásért, többszöri intés után, nyelvkötést szabjon.«

1567: 27. cikkely 4. 5. §-ai: Az ellenféllel összejátszó ügyvédek, mint csalók és hitszegők, a ludasok büntetése alá esznek, azaz javaikat veszítsék, örökös börtönbe vettessenek. Mindez büntetőtörvény, leginkább bírói önkényre bízva.

1574:34 törvény 3. §-a meghagyja, hogy az ügyvédvállási (megbízó) levelet fel kell mutatni. — Tehát fölteszi, hogy némelyek még azt sem bírva, ügyködnek.

1609:36. és 1655:32. szerint a királyi ügynökre szállott s megbízójukat illető javakat semmiség következménye alatt nem impetrálhatják. Fölteszi, hogy törvénytudományukkal s a családi jogok ismeretével visszaélnek.

1649:44. 2. §-a szerint ügyvédek és harminczadosok országgyűlési követek nem lehettek.*) Legnagyobb lealacsonyítás ez, mely szabad polgárt érhet, egyenlő súly a becsstelenséggel; egyébiránt

*) 1655: 61. szerint az ügyvédek már lehettek ugyan követek, de csak úgy, ha a hongyűlés ideje alatt nem ügyködnek, nyilván azért, hogy ne utálhassák felük, vagy maguk érdekében befolyásukat a törvényhozásban.

egyik főoka is ez a magyar magánjog tökéletlenségének. De korrumpált idők is lehettek, midőn e szakasz szerint a nem-ügyvéd honatyák is intetnek az ajándékok elfogadásától.

1723:38. 1729:43. 11. és 1792:16. 4. §-ai ismét visszatérve a régi intézkedésekre, rendelik, hogy bő és haszontalan feleselésektől tartózkodjanak s ezeket a bírák kitörölhetik. Megint lealacsonyító és gyermekesen korholó törvények.

1723:38. 5. §-a, 1792:16. 4. §-a eltiltja, hogy a pörbeli összeg egyrészeről (quota litis) a perlekedőkkel szerződni lehessen. Méltánytalan nyerészkedést s csalárd szándékot föltételez és az ügyvédek anyagi érdekeit korlátozza.

Hallgatás vagy nyelvkötéssel (silentium) büntettetett az ügyvéd, ha igaz ok nélkül s időn kívül elhagyta megbízóját, ki ezáltal kárt szenvedett; ha az egyezkedést akadályozta, ha nem vállalta el a ségények ügyét stb., szóval nem volt függetlensége és akaratszabadsága. (1723: 38. 5. §. Decr. De poene silentii.) 1723: 38. 6. §. szerint, az ügyvédnek tapasztaltságához, ügyességéhez s munkájához mért díját a bíró határozza meg.

Lássunk továbbá néhány hasonló szellemű főtörvényszéki ítéletet:

Az ügyvéd védencze javait, kinek okmányait forgatá, magának ne adományoztathassa. Pl. Tab. 379. Ugyanazon elv, mint az 1609. 36 és 1655: 32-ben.

Ha védencze javait megszerzi s ezen vételt királyi egyezéssel meg akarja erősíteni, tisztító esküt kell tennie, hogy védenczének jogillető irományait nem olvasta. (Pl. Tab. 378.)

A védenczével együtt hamis oklevelet használó, az ellenfél kívánatára, becsstelenség büntetésében marasztaltatik. (Pl. Tab. 194.)

A pert megbízás nélkül kezdő, vagy folytató ügyvéd nyelvváltsághban marasztaltatik. (Pl. Tab. 199. 200.)

Telrát a gyakorlat sem enyhítette a törvény szigorát, sőt fokozta és csupa büntetés, már előre föltételezettetvén mindenben a visszaélés; ellenben egyetlen szó sem taláztatik, mely az ügyvéd tekintélyét emelné, vagy érdekeit bíró és felek ellenében biztosítaná.

Méltassuk végre figyelemre az 1827. évi országos küldöttségnek az ügyvédekre nézve adott véleményét. Ez nemcsak megmarad azon a nyomon, amely a magyar törvényhozás e tárgyban tett eljárását bélyegzi, hanem czéltévesztett szigorúságában még tovább

megy. Nemcsak igen csekély tekintélyt tulajdonít az ügyvédi karnak, hanem ezt, a minden egyéb polgár által gyakorolt önvédelmi jogtól is megfosztja s a bíróság pusztá önkényétől függő büntetéseknek veti alá; sőt még ez sem elég: az önkényes büntetéseket az egész ügyvédi kar szégyenére, országszerte szokatlanul kihirdetni rendeli; míg másrészt a bírák s a perlekedő felek mindenütt felmerülhető visszaéléseit egyáltalában nem fékezi.

Csaknem egyetlen nyoma az ügyvédi hivatal iránt való bizalomnak Werbőczy II. rész 81. czimében vehető észre, melyszerint az ügyvédnek jog adatik a pert letenni, megbízóját haszonnal s pedig 200 frtig kötelezni, helyette peralkura lépni, eladásokat tenni és zálogosítani. Azonban az élet, a gyakorlat, ezen jogokat is a teljhatalmu megbízottakra ruházta át.

A későbbi korszakban, daczára, hogy az 1789. és 1830. évi forradalom hullámai nálunk is rázkódtatást idéztek elő s az abszolutisztikus, bürokratikus államot megingatták, szintén nem akadtunk az ügyvédség súlyedését némileg gátló reformokra, de igenis az ügyvédek legjelesebbjei által a kar korszerű szervezésére czélba vett, de a szabadságharcz folytán meghiusult kísérletekre. És azon erkölcsi nyügtől, amelyet számára a hazánkban lefolyt szabadságharcz után az abszolutisztikus kormányzat készített, az 1874: 34. t. cz. sem szabadította meg; sőt mondhatjuk, mikép azt — szem előtt tartva a közművelődés jelenkori haladását — az ügyvédség existenciájára nézve komplikálttá tette. Csakis így keletkezhetek, a legutóbbi évtizedek alatt is, ügyvédellenes törvények s rendeletek, mint a többi közt az 1884: XXVI: t. cz. 18. §-a, mely — a pénzügyi törvények s rendeletek ezerféle magyarázata, az adminisztráció hitványsága, a hivatalokban tapasztalt bélyeglopások, de az e téren jelentőséget veszített felebbvitel útján való orvoslás bizonytalansága daczára — kizárólag az ügyvédet s közjegyzőt, méltóságuk lealacsonyításával, a legqualifikálatlanabb pénzügyi közegeknek kiszolgáltatva, lehetővé teszi ezeknek, még felerőszakolt bélyegesonkitások eseteiben is, elzáratását.

Sajnos, hogy a törvényhozás még a legujabbi időben sem fontolta meg, hogy mindazon törvények, amelyek az ügyvédet, állásának tekintélyével össze nem férő s minden rosztat feltételező intézkedésekkel ellenőrzik, éppúgy mint azok, a melyek a becsületére s a reábizott ügyek védelmezési módjára nézve a bíróság önkénye alá vetik — czéltevesztettek. Bátran ismételhetjük, hogy a h a z a i ügyvédség

csekély reputációjának s kelleténél alacsonyabb helyzetének főoka a törvényekben s a rendszerben fekszik, s az ügyvédekben magukban csak másodrendűleg, amennyiben t. i. ezen rendszer az ügyvédek erkölcstelenítésére befolyás nélkül sohasem maradhatott s nem is maradhat, de ismét lehetetlen azt is állítani, hogy annak, ha valaki erkölcstelen, szolgai érzelmű s kötelességmulasztó, némi részben maga is ne volna oka. Tökéletesen ide illenek Gans szavai, melyeket a németországi ügyvédségről mond. *) »Századok óta minden megtörtént az ügyvédi kar elnyomására, egyrészt a fenyték, másrészt pedig az önkény lánczaiba verésére, s azon tekintély s tisztelettől megfosztására, amely állami helyzetének életeleme. A nagy néptömeg, mely mindenkor a nagy hatalom előtt hódol s remeg, oda irányzá gunyját s támadását, hova büntetlenül szórhatá azt — az ügyvédekre, s mint az öngyilkos esztelenségében, lényegesen munkált oda, hogy saját képviselői s védőinek lealacsonyítása által ezek hatályosságát csaknem semmiségig csökkentse. Ez pedig, mint a Staatslexikonban **) jól van megjegyezve, nem nagy dicséret a nemzeti jellemre. Mert ezen gyanúsításban s erkölcstelenségi vádban azon szemrehányás foglaltatik, hogy a nemzet annyira levetkőzte minden jogérzetét, oly rossz s erkölcstelen maga, hogy kebléből rendszerint önző s nem becsülhető ügyvédek kelnek ki, hogy jogvédőket nem szül, hanem jogtalanság védőit, kiket a legszigorúbb ellenőrzés alatt szükség tartani s hogy végre a jogállapotok oly rohadtak, hogy levis notae macula-val jár azok védelmére vállalkozni.«

Szóval a törvényhozás mostoha eljárása folytán még ma sincs sem nyugoteuropai értelemben vett, sem a magyar alkotmány s szabadelvű nemzetünk szellemében kifejlett ügyvédségünk, hanem van — miként dr. Dell'Adami Rezső már idézett dolgozatában igen találóan kifejti — a másutt állami procuratoroknak üzleti bér munkát végző azon faja, amelynek talaját története előkészíté s melyet egészében nem a tudomány s hivatásának nagyra vágyása, hanem pénzvágy ösztönöz a munkára; nem testületi, hanem izoláló üzleti szellem vezérel.

A magyar ügyvédség történetének vázolásánál a különböző

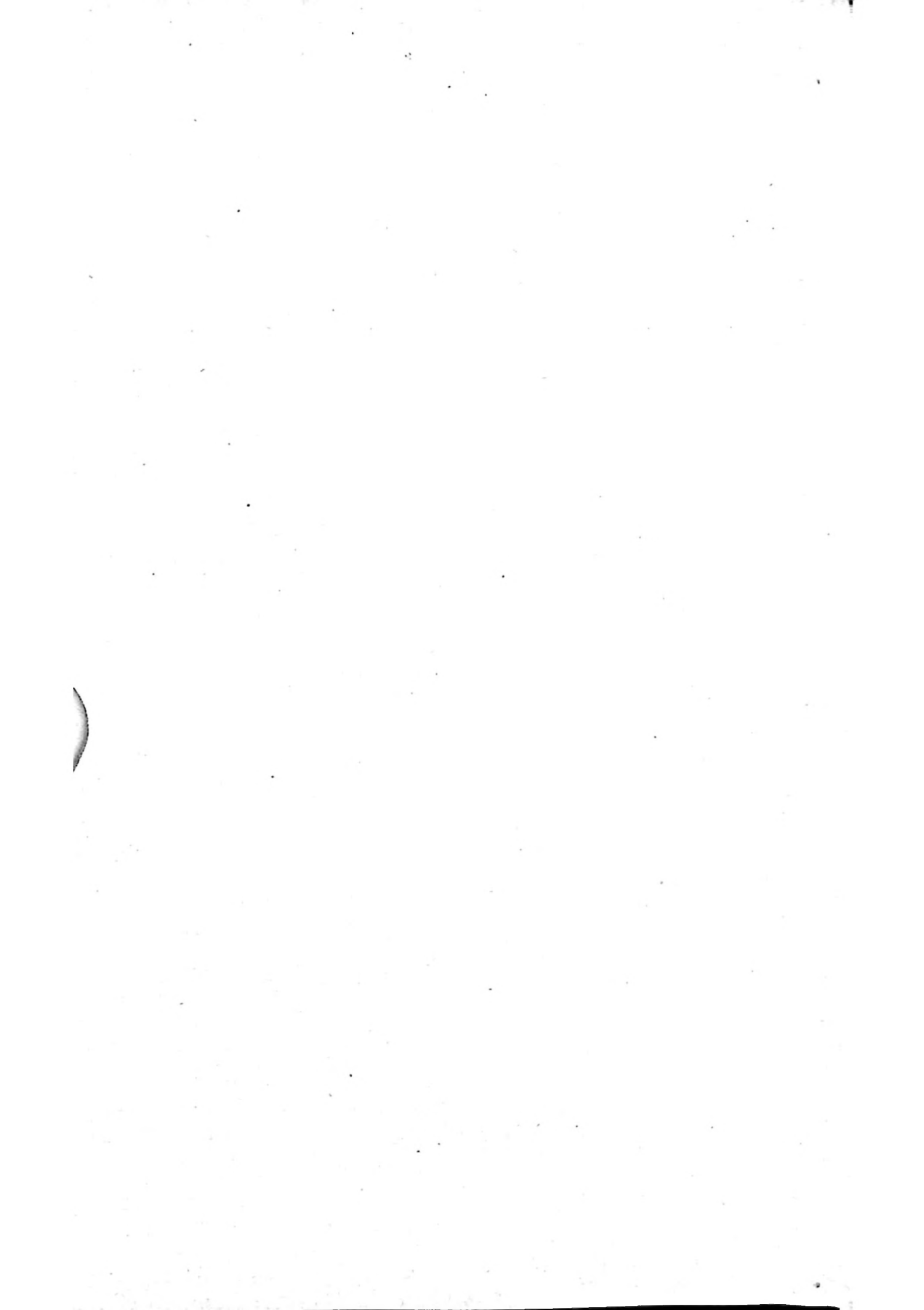
*) 2-ik kiadás, I. köt. 358. lap.

**) W e i s k e, Rechtslexikon I. kötet: Az ügyvédekről szóló czikk.

időszakokban figyelemmel leszünk és reámutatunk azon mozzanatokra, amelyekből kitűnik, hogy a magyar ügyvédek, nehéz helyzetük daczára, a jogállam és jogérzet végcéljainak szempontjait főtörekvéseiknek ismervén, a közjó elérésében a magyar nemzettel egy test s lélek, az alkotmányt a nemzeti jogérzet szellemében védelmezték és fentartották.

KÜLÖNÖS RÉSZ.

ELSŐ IDŐSZAK.

AZ ÁRPADOK KORA.

(889—1301)

A magyar nemzet történetíróinál, állami szervezetünk és alkotmányunk alapeszméire nézve, fájdalom nemcsak felületességgel, hiányokkal és mesékkel, hanem szándékos ferditésekkel is találkozunk, annyira, hogy alkotmányos jogunk és államszervezetünk ősi eredete épp oly homályos, mint az ősi magyar nemzet honnan származása.

Az ügyvédség története általában minden állam és nemzeti jog- és államszervezés fejlődésének történetével szoros összefüggésben lévén, a magyar ügyvédség történelmi adatait is a magyar nemzet jogállami mozzanataiban kell keresnünk. Ezeket azonban a történetírók csak mellékesen említik, mert a történelem csak a hősök és királyok tetteit, az uralkodók s kiváltságosak háboruit s vérontásait s ezek következményeit, a veszélyeket és nyomorúságokat szokták feljegyezni; de különösen nem a béke áldásait s egyes emberek békés küzdelmeit a jogért, melyek a nemzetek kultúrfejlődését visszatükröznék.

Ily, bár kétes hitelű adatunk az ősi magyar nemzet történetében Szent-István királyig, az árpádházi fejedelmek alatt csak három van, ugyanis a) az első magyar hét vezér vérszerződése; b) Árpád nemzetgyűlése Pusztaszeren*) és c) Zoltán fejedelem intézkedései a jogszolgáltatás tekintetéből, melyeket Béla király névtelen jegyzőjének (Anonymus Belae regis notarius) hagyománya szerint kell ismertetnünk.

A vérszerződés a monarchia és arisztokrácia alapelveit biztosítja a magyar nemzet állami életében. Midőn Álmos fejedelem, Árpád atyja, arra köteleztetett, hogy a közös erővel elfoglalandó földet, a vezérek és a magyar nemzet között osztsa fel s a fejedelmi tanács és országlásban a magyarokat részesesse, ha

*) Ez a gyűlés 34 napig tartott. A jogok és kötelességek, a nép, főrendek és fejedelem közt a viszonyok szorosabban meghatároztattak, főbírák (Gylas és Carchas) neveztettek a törvénykezés és büntetőtörvény végrehajtására.

pedig statutumaikat megsértené, átokkal sujtatik: megalapított a nemzet földtulajdona, továbbá közigazgatási s törvényhozási joga.

A vérszerződés eme pontjai voltak a magyar nemzet államának alapjai s ezt az államot nevezte édes hazájának s szerette nemcsak maga a magyar nemzet; hanem szerették a nemzetiségek, sőt a külföldiek is, kik az egyéni jog érvényét, ennek közös és kölcsönös uralmát az államban megbecsülni tudták. Innen magyarázandó, hogy a magyar nemzet, mint államalkotó testület, a legkülönbélebb nemzetiségi elemekből folytonosan gyarapodott, a magyar alkotmányos szellem mindenki által megbecsültetett, a magyar indigenatus drága pénzen vétetett; de szintén innen magyarázható a jogtipró hatalmasok ellen a sok belviszály, harcz és háboru, valamint a magyar nemzet ócsárlása s gyűlölete az egyéni, emberi és állampolgári jogok ellenségei és a hatalmasok zsoldosai részéről.

Midőn Árpád Erdélyt és Magyarország keleti részeit meghódította, kiméletes, emberies és bölcs intézkedéseivel megnyerte a benlakók ragaszkodását s ezek szövetségében Zalán bolgár fejedelem egyesült görög és bolgár csapatait a Duna és Tisza-közből Belgrádig kiüzvén, megtartotta Pusztaszeren az első magyar nemzetgyűlést; ott rendezték — írja Anonymus — a vezér és nemesei az ország minden szokásos törvényét és minden jogát, miképpen szolgálják a vezért és főnökeiket, vagy hogyan ítélkezzenek minden büntett fölött.

S miután Anonymus azt is írja: »Lux et sui nobiles ordinaverunt omnes consuetudinarias leges regni et omnia jura eius, qualiter servirent duci et primatibus suis, vel qualiter judicium facerent, pro quolibet crimine commisso,« bátran állithatjuk, hogy nemcsak a nemzet jogszokásainak érvényre juttatása, de általában a törvények végrehajtására tisztviselők rendeltettek, mint ez később Zoltán fejedelem alatt is történt.

Hogy pedig ezen rendelkezés az állam létfeltételeinek megfelelt, kitűnik abból, hogy a legyőzött bolgár fejedelem utóda Árpádnak meghódolt; Biharvár ura, Ménmaróth, leányát ajánlotta fel Árpád fiának feleségül s a szomszéd-nemzetek is özönlöttek hozzá, mint vezérhez, hogy neki önként, tiszta lélekkel szolgáljanak s a legtöbb idegen, honfiuságot nyert, miként ezt Anonymus felemlíti, ki igen érdekesen írja le Ménmaróth leányának ösz-

szeházasítását Árpád fiával; amiből egyszersmind kitűnik, hogy a magyarok a házassági viszonyt nagyra becsülték s korántsem voltak oly műveletlenek, mint azt a történetírók állítják. Ugyanez a történetíró Árpád fiáról, Zoltán fejedelemről, azt konstatálja, hogy az ország minden főbbjét részesítette az országlásban: némelyeket közös tanácskozás és egyenlő akarat folytán országhoz tartozóként rendelt ki, hogy aztán a szokásjog szerint a jogviszályokat intéznék el, másokat pedig, hogy hadakat vezéreljenek.

Egyéb adat a jogszolgáltatás tekintetéből az árpádkori első fejedelmek alatt, szerintünk, nem létezik, de ezt is elég tudni arra nézve, hogy a magyar nemzet olyan államot alapított, amely azon korszellem igényeinek megfelelt s az egyén szabadságát megalapította.

A Szent-István király alatt hozott későbbi törvények szerint, az ország parochialis kerületekre osztott s a várurak bíráskodása csakis a várbeliekre, tehát a harcosok és családokra szorítottatott, a magyar nemzet többi része pedig csak a hadi szolgálat alatt tartozott a hadvezérek törvényhatósága alá.

Anonymus és a többi történetíró adataiból tudjuk, hogy a mostani Magyarország, a magyaroknak Atilla alatt történt első bejövetelekor, római tartomány volt és római törvények szerint igazgattatott. Atilla halála után a rómaiak Pannoniát csak legelőnek tartották s barmaikat itt legeltették, a közigazgatást pedig, a görög császárság fenhatósága alatt, a szláv és bolgár fejedelmek gyakorolták, a nélkül, hogy egymással szorosabb állami köteléket képeztek volna.

A szlávokon és bolgárokon kívül — írja Anonymus — laktak Magyarországon, annak keleti részében, oláhok és a rómaiak pásztora, tehát vegyes ajkú népek.

A vegyes ajkú lakosság többnyire szláv volt s midőn Álmos fővezér, a kunok hét vezérével és a ruthenekkel egyesülve, jött át a Kárpátok havasain Ung várához, Árpád és Zoltán a ruthenek és egyéb szlávok közül sokakat, Zoltán pedig az uralkodása alatt bejött bessenyőket áttelepítette Magyarország déli és nyugoti részeibe. Taksony alatt ismét bolgár nemesek jöttek nagyszámu ismaelitákkal, kiket a vezér különböző helyekre telepített s Pest városát is nekik adományozta.

Mindezen bevándorlás és telepítés csak azt bizonyítja, hogy a magyar nemzet sem a vallást, sem a nemzetiséget és nyelvkülönbséget nem tekintette akadályul az állam

megalapításában és lényeges államalkotó feltételnek nem tartotta.

A magyar királyság keletkezésekor a magyar nemzetet, államjogi tekintetben, két párton levőnek tünteti fel a történelem. Az egyik párt az uralkodó királyi párt, a másik pedig a magyar ősi alkotmány jogalapján álló nemzeti párt.

Szent-István király nem szakított ugyan teljesen a magyar ősalkotmány alapelveivel, de uralmát a kanoni és római jog elveire s a papság tekintélyére alapítván, a magyar nemzet sarkalatos jogain és az állam ősi létfeltételein tetemes csorbát ejtett, a mi folytonos viszályokat szült és ismételten törvényes intézkedést igényelt, mert a hatalmi párt, míg egyrésről a magyar nemzet szellemével ellenkező törvények végrehajtásától sem riadt vissza; addig másrésről a magyar nemzet sérelmei nem orvosoltattak általa és a törvényeket önkényesen magyarázva, jogtalanságot jogtalanságra halmozott, sőt büntényekre is vetemedett, mint ezt számos törvényczikk igazolja.

Ezekhez hozzájárultak eme sötét kor Európaszerte elterjedt barbár intézményei, milyenek a boszorkányperek, aztán, hogy a családi viszályos ügyek a papok kezére kerültek, a vallásos érzületen alapuló jogszerek, a kinvallatások embertelenségeivel együtt. *)

*) Nem a tüzes vas- és forróviz-próbát, mint törvényes bizonyítási eszközt értjük, hanem a tűzzel bélyegzést és megégetést, mint büntetési módot. A varázslók ellen, kik már másodizben vétettek, Szent-István tüzes bélyegzést rendelt (I. J. c. 32.) Kálmán király a hamis tanuk arcának tüzes vassal bélyegzését rendelte el. (Kelemen: Hist. Juris. Hung. 91) E büntetésmód, sőt az elevenen megégetés, a hamis-levél készítőkre s a hamis vádaskodókra is, utóbbi esetben, ha a nyertes fél kívánta, hatályban volt II. Ulászló alatt.

A tűzzel bélyegzés szokásban volt más országokban is, éppúgy, mint az elevenen megégetés. A halálra kárhozottaknak még lakhelyeiket is elégették, II. András alatt, de könyveiket is elpusztították, ha azok bűbájosságot vagy eretnekséget tanítottak. (Kovachich: Vestig. Comit. T. I. 98. 123.) A rabló katonákra, ha azok nemtelenek voltak, elevenen megégetést parancsolt Mátyás király. (Decr. 6. a. 61.) A hamis pénzverők hasonló büntetésben részesültek.

Azonban hajdan mind a tüzes próba, mind az elevenen megégetés főleg a varázslók, boszorkányok és eretnekségbe esettek ellen használtattak. A Széchenyi országos könyvtár nyomtatott lajstromában olvashatni (T. I. l. 419), hogy a libetbányai ecclesia matriculájában fel van jegyezve, hogy 1522-ben az odavaló pap s iskolamester, eretnekségi bűnért, elevenen megégettettek. Kálmán király megtiltotta ugyan a varázslók s boszorkányok elleni pereket, de még sem lett végük, mert Tót- s Horvátország statutumaiában (1609—1635. t. Szegedi l. 658. l.) még hasonló intézkedésekre akadunk. Egyrészt nem is volt csoda, ha Kálmán rendelete daczára is folytak ily perek, minthogy különösen a XIII. századtól kezdve, egész Európát ellepte az ördögi varázslók serege. Így tartott ez csaknem Mátyás király idejéig.

Térjünk át ezek előrebocsátásával ez időszak egyes mozzataira.

*

E munka általános részében már említettük, hogy az ügyvéd a birói szervezetben és jogszolgáltatásban az a szerves tag, aki annak életet ad és gyakorlati érvényt szerez, mint rugó és mutató az óraszerkezetben; ennél fogva ki kell fejtenünk előbb, hogy miképpen állott az Árpádok alatt a bírósági szervezet, melyben e korszak végén a jogvédők is működtek, hogy ekkép levonhassuk az ügyvédi állapotokra a következtetéseket.

Az Árpádok korában, különösen pedig Szent-István alatt, a perlekedők és birák nyelve nem volt kizárólag a magyar, a sok különböző népfaj nyelvét s nemzetiségét nem korlátozta semmiféle törvény, mert akkor még nem tápláltak semmiféle oláh, román, pán-szláv, pán-germán eszméket, mint ma; a latin nyelv pedig csak a szerzetes iskolák falai között volt hallható. Minden ember a maga nyelvén perlekedett s a jogvédőknek klienseikhez kellett alkalmazkodniok.

Őseink nem követték azt a politikát, hogy nyelvüket és szokásaikat tegyék általánossá s uralkodóvá, mint előttük a rómaiak tették. »Unius linguae, uniusque moris regnum inbecile, fragile est.« (Az egynyelvű és szokásu ország gyöngye és törékeny.) Ez volt Szent-István királyunk elve, ki az ősök egy részét megnyugtató némely határozata daczára, éppoly mértékben volt kényúr, mint az európai műveltség terjesztője és a keresztény papság legbuzgóbb pártolója.**)

Ezt a politikai vezérelvet utódai is elfogadták s vakon követték, talán azért, mert szerintük ennek az elvnek igaz értelme az volt, hogy egy nemzetiségű s nyelvű nemzet veszélyes a királyságra. Ez magyarázta meg egyrészt, hogy a királyság öt első századában, midőn apáink nemzeti királyok kormányzata alatt, minden más ajku népfajt magyarajkuvá forraszthattak volna, miért tartották fenn a népfajok különállását; másrészt pedig, hogy a nyelv egységét az államélet feltételének és okvetlen körülményének nem tartották.

Természetes, hogy az említett korszakban minden nemes ember saját személyében perlekedhetett. A nemességet pedig nem csupán magyarok, hanem más nemzetiségűek is képezték s így a

*) Decret. Regum. Lib. I. Cap. IV.

**) Decret. St. suf. I. Cap. 5. Dec. II. Cap. 4.

különböző fajok nyelv- és nemzeliségi egyenjogúsága érvényben és szabad használatban volt. Ez a körülmény nem lehetett kedvező a törvénytudomány fejlődésére, illetőleg keletkezésére, különösen azoknak, akik azzal kis körben foglalkoztak; részint mivel a nyelvek egyenjogúsága miatt könnyen nélkülözhetők valának; részint pedig mivel Szent-István koráig s később is, csak a szokásjog volt érvényben s még nagyon kevés honi törvény létezett, jól érezvén őseink, hogy minél több a törvény, annál kevesebb a szabadság; miként ezt már eme római mondás is kifejezi: »*plurimae leges, perditissima respublica*« s főleg, mivel hazánk, valamint a politikai igazgatásban, úgy a törvénykezésben sem tűrte s nem követte az idegen törvényeket; ámbár azokat irányelvekül és vezérszabályokul, ha viszonyainknak megfeleltek, nem vonakodtak felhasználni és alkalmazni.

Ebben a korban tehát az ügyvédség valódi alakulásáról s fejlődéséről még nem lehet szó. Oly időben, amelyet egészen a harci szellem leng át, midőn békés társadalmi élet jóformán nem is létezik, hanem a kül- és belháborúkban a nemzet összes ereje s működése kimerül s ehhez még a hatalmas dinasztáknak a várurak és a papság ellen folytatott küzdelmei is járulnak; abban a korban, amelyben a tüzes vas, forró víz s párviadatok képezik majdnem az egyedüli jogi bizonyítékokat: az ügyvédségi intézmény talajának hiányozni kellett.*)

A magánjogi viszonyok nagyon is kifejezetten állapotban lévén, a jogi viszályok forrásai csakis a nemesek és földbirtokosok között történt erőszakos megtámadtatásokra, bántalmazásokra, birtokok elfoglalása és rombolására vezethetők vissza, melyeket többnyire és önmaguk intéztek el harcziasan s párviadallal egy-

*) Tüzes vas és forróviz ítélete (*judicium ferri candentis et aquae bullientis*). Ezen intézmény abban állott, hogy ha a felek az udvarbíró vagy alispán előtt ügyeiket el nem intézhették, egy püspökhöz vagy kanonokhoz (rendszerint a nagyvárad püspökhöz, a nyitrai, vagy a pozsonyi káptalanhoz) küldettek, amikor a püspök vagy kanonok három tanu előtt a panaszos feleknek tüzes vasat fogni, vagy forró vízbe nyulni parancsolta. (Szt.-László I. 28, Kálmán I. 22.83. t. cz.) Ezen eljárást Robert Károly, mint Istenkisértést, eltörölte. A tüzes vas s forró-viz próba, csak rendkívüli kétséges esetek eldöntésében nemcsak nálunk, hanem másutt is divatozott, abban a hiedelemben, hogy az Isten csodásan kimutatja a vádlott ártatlanságát, vagy bűnösségét. Nemcsak személyes, hanem birtokperekben is használtatott. (Szt. László I. t. cz. 28., Colomanni I. t. cz. 76. 83.) Ez a törvénykezési szokás Szegedy és Kitionich szerint, 459-től egész 1309-ig tartott hazánkban. A bevádolt helyett más is véghez vihette a próbákat. Vádolt a dolog kimeneteléről bizonylatot kapott s ennek alapján határozott aztán a szentszék.

más közt, vagy a bíró előtt, a nélkül, hogy ügyvédre szükségük lett volna.*)

*) A más országban is észlelt párviadal mindazáltal Mátyás halála után, habár nem előbbeni kiterjedésben, még mindig divott. Kitétszik abból is, hogy 1496-ban az ország rendei megújították az 1486-ban hozott tiltó törvényt. (Ulad. Dec. I. ars. 37.).

A párviadal tárgyai voltak magánjogi tekintetben: birtok erőszakos elfoglalása, vagy e célból való hatalmaskodás; fekvőbirtok-kereset, gyökeres jog, adománylevél, leszármazás, örökösödés s osztályos ügyek; haszonvétel s jövedelem birtokjog után; patronatus. A párviadalt megelőzte rendszerint a kibékeltetés s egyezség megkísérlése, különben a párbaj kimenetele volt döntő. II. András idejéből 1231-ben comes Hector s Márton mester Zoa-pusztá mellett eső dunaszéli birtokra nézve — melyet Hector Imre király adománylevele után birt, a másik fél gyökeres jogra helyezkedett — párbajtól tételtett függővé az ügy kimenetele. Birtokörökség fölött ítelt párbajt IV. Béla is 1239-ben, midőn a régi Salamon-nemzetségből bizonyos jószágokat kértek vissza a pozsonyi várföldön lakók, kik azonban a párviadalban vesztesek lévén, keresetükkel elutasítottak. (Cop. dipl. IV. 149. Botka p. 33.)

Büntetőjogi tekintetben tárgyai voltak a párviadalnak: ingóság erőszakos elvétele s e célból véghez vitt rablás; hatalmaskodás, öldöklés, tolvajság; felségsértés, hamis pénz-verés, gyilkosság, szándékos emberölés, tagcsontkítás. A tolvajságra legrégibb párviadali példa 1239-ből létezik. Pousa és Lőrincz testvérek bizonyos Ponethelt birtok iránt pereltek, de kiegyezkedtek; azonban Bolosey Rekan lopással vádolta a két testvért. minnek «alapossága» párbaj útján ki is derítettett és Pousa fel is akasztatott, ellenben testvére a templomba, mint menedékhelyre szökött, s elkerülte a halált. Szatmár-megyében 1321-ben lopás miatt történt párviadal. A tolvaj, Chyba István, mint vesztes fél, akasztófára jutott. (Cod. dipl. Botka. IV. pag. 46.) Köz- s állami ügyekben is tartottak párviadalt. Az első eset azon időre esik, amikor Kopasz László fia, András és Béla 1033-ban, Gizellától való félelemből a lengyel királyhoz, Micislavhoz menekültek, kit a pomeranusok elleni hadba el is kísértek, s midőn a két tábor szembe szállt, a pomeraniai herceg kihívta a királyt személyes párbajra. E kihívást az ifjú Béla fogadta el a király helyett s a két sereg személtára viaskodván, győzelmet nyert a lengyel király javára s ez volt döntő a harc kimenetelére. (Pray. I. c. p. 31. 33. Bonfin, Dec. II.) Hasonló ehez Kálmán és Almus testvérek közt történt eset, kik Tiszavárkony mellett hadba szálltak egymással. Mindkét részről összegyűltek a főemberek s azt határozták, hogy a két vetélkedő közt párbaj döntsön, hogy ki legyen a magyarok királya s ezen kimondás után eloszlottak a seregek. (Botka p. 21). A párbaj, kisebb-nagyobb megszorítás mellett feltétlenül megengedettett a papirendnek, mely bérelt-bajnok által (pugilis conducti) vivhatott maga helyett párbajt; a nemzeti rendnek, a várjobbágyok s várkatonáknak, a szász telepeknek több szabadság mellett engedtetett a párbaj s egyetlen példa van rá, hogy a zsidóknak is. IV. Béla alatt (1251) ugyanis a kereskedelem érdekében némi kedvezmény nyújtandó, megengedetett nekik a párbaj oly esetben, amidőn a kereskedő orozva megöletik s a gyilkos egész bizonyossággal kideríthető nem volt, azzal a személylyel, aki ellen a gyilkosság elkövetésére a valószínűség jelei mutatkoztak (Cod. diplom. IV. III. Botka p. 76.).

Bírák voltak párbajügyekben a király s ennek udvari ítélőszéke, a nádor, az országbíró és ezek helytartói, a főispánok s vármegyék törvényszéke; Erdélyben a vajdák s azok helyettesei; a szász-telepek városi tanácsa; IV. Béla alatt a kanczellár is.

Az ítéletmódokra nézve megjegyezzük, hogy néha a panaszló, néha pedig a panaszlott fél kérte a párbajpróbát, bizonyos jelnek a bíró előtt történt átadásával; sokszor pedig a bíró maga határozta azt el. Kezdetben rendszerint csak oly esetekben alkalmaztatott, amelyek kétségesek voltak s bírói meggyőződést

Miként a középkorban mindenütt, úgy nálunk is az első »polgárosodott« törvénykezési szabályozás a kánoni *) és a

szülő más bizonyítás módot nem szerezhettek be, (Mátyás király módosító törvénye 2. art. 18. Decr. 6.) Egyébiránt fordultak elő esetek, különösen bűnügyekben, hogy a félnek szabad választás engedtetett, hogy eskü, tanu, vagy párbaj útján akar-e ellensfelével boldogulni. (Botka p. 37. 48.) Az ítéletekben meghatározatalott a párbaj időpontja, helye és módja, gyalog, vagy lóháton, a a fegyver neve, nemkülönben az is: állíthat-e maga helyett párbaj-vívót, mely utóbbi körülmény a párbajról szóló legrégibb (1228-iki) oklevél szerint kezdetben nem volt megengedve. Ha valamelyik fél a határnapon az esti harangszóig meg nem jelent, vesztesnek kiáltatott ki.

Az ítéletek végrehajtására, mint egyéb ügyekben pristaldus-ok idézték a feleket bíró elé. — A vesztes felet a régi oklevelek nyomán meg nem határozható bizonyos taxa fizetése terhelte, melynek egyharmada a győztes, kétharmada pedig a bíró kezébe ment. Kiegyezési esetében a párviadali békebirság járt mindkét féltől a bírónak.

*

Mátyás királynak, a sok visszaéléssel egybekötött párviadali szokás némi megszüntetésére szánt módosító törvényei szerint, többé meg nem engedtetett a törvényes párbaj birtokkeresetekben, vagy erőszakoskodásokban, melyekben azonkívül is nem nehéz a bizonyítási módokat megszerezni.

A király katonai udvara, vagyis a hadi-tanács oly esetekben, midőn egyébként semmi bizonyítékot sem lehetett szerezni, ugyanis, ha valaki más által, midőn egyedül van az utban, kifosztatnék, vagy kölcsönt adna tanúság nélkül, vagy titokban fülbe sugna, amit más nem hall, engedélyt adhatott a párbajra.

Az ország törvényszékei tanácsában papi személyek nem vehetnek részt akkor, midőn párbaj-ítélet hozatik.

Mátyás módosító törvényei azonban más, tehát harmadik párbajszokást is szültek, mely becsületbeli kérdésekben alkalmaztatott ugyan, de ettől eltérőleg fenntartatott a rendes törvény útján való elégtételszerzés.

Különbözött az újabb párbajszokás a régebbitől abban is, hogy a bíró ítelt annak igénybevehetése fölött, tehát az egyik fél a másikat bizonyos jel által ki nem hívhatta, míg a bíró nem határozott.

Ha panaszlott tagadta a sértést s kijelentette, hogy nem volt czélja sérteni, ez elégtételül szolgált s kizárta a párbajt; ellenben, ha a viadal napjáig nem tagadta a panasz valóságát, s csak ekkor nyilatkozott a föntebbi értelemben, élete ugyan megkiméltetett, de becsület nélkül maradt. Ha a felek kihallgatása után hozatott párbajítélet, a király nem kegyelmezhetett. A meg nem jelent félre, mint becsületlenre, hozott ítéletben kimondatott, hogy annak az emberi társaságot kerülnie, különböző színű ruhába öltözködni, kender-kötél övben s mezitláb kell járnia.

A tridentini zsinat (1545—1564) végkép eltörölte a Mátyás király alatt módosított párbajtörvényeket, de hogy meddig tartott harmadik formájában a párbajkihívás szokása, nem igen akadhatunk biztos adatokra s úgy látszik, hogy az az idő haladásával magától szűnt meg; annyi azonban bizonyos, hogy a XVI. században nyomait találjuk a becsületsértési ügyekben a király által engedélyezett párbaj eseteknek. Érintetlenül kell itt hagynunk azokat a párbajokat, amelyek a lovagok s fegyverrel bántó nemesek közt mindig divatoztak s a régi vitézi szokás maradványainak gyenge árnyalatai, a legszigorubb tilalom daczára, még ma is tapasztaltatnak. Merész vitézi párbajvívók mellett divatozott a tornazás is, melynek külön bírósága volt.

*) Szt.-István II. Dec. Cad. 2, 12, 13, 15, 16, 20, 31, 42. Ezeket megerősítette I. András király. Szt.-László Dec. I. Cap. 20, 30, 34. Dec. III. Cap. 4, 8. Kálmán király I. könyv előszavában, aztán Cap. 25.26 stb.

római jogból indult ki. A bíróság s az ügyvédség az egyház köréből vette tagjait s így nálunk sokáig idegen elemekre támaszkodott, mi természetesen nem emelte a világi ügyvédek népszerűségét és tekintélyét.

Az egyházi bíróságok még akkor is, amidőn a kánoni jog kizárólagos uralma már hanyatlásnak indult, s különböző hatósági körök is a királyi érdek szempontjából szabályoztattak, túlterjeszkedtek a részükre körvonalozott határon és világi ügyeket is vontak magukhoz. Az idegen bírákat törvénykezésünkben kizáró tilalom szintén nem tartatott tiszteletben, amennyiben még a XIV. és XV. században is alkalmaztak idegen bírákat.

A bírákat, illetőleg e kort éppen az jellemzi legjobban, hogy a bíraskodás és a jogvédelem ugyan egy személyben, a bíróban összpontosult, a közvádló ellenében.

A nép jogairól s jogvédelméről pedig ezekben a századokban említés sem tehető. A polgári foglalkozások, keresetek, melyek a peres viszályok főforrásául szolgálnak, hazánkban is még nagyrészt hiányzottak, jóformán ismeretlének voltak.

Ügyvédek tehát hazánkban nem képződhettek a törvényhozás és védelem primitív állapotai miatt, de a külföldön sem. Az u. n. Fürsprecherek (Németországban), kikről már emlékeztünk, nem voltak ügyvédek. Ezek Európában a római uralom után, csak a XIV. és XV. századokban jelentkeztek.

A jogélet az Árpádok korában, mint egyebütt, úgy nálunk is, csak a legprimitívebb mozzanatokot nyilváníthatta, melyek kedvezők lehettek bizonyos ferde törvénykezési rendszer, de nem az ügyvédség fejlődésére.

Azonban kétségtelen, mikép már első királyaink alatt is több bírósági s törvénykezési reform létesített, melyek azon kor viszonyaihoz képest szép haladásra mutatnak. Azért helyesen mondta az 1827. évi országos deputáció, mely a az igazságügy új szervezésére volt kiküldve:

»Quantopere cordi fuerit semper maioribus nostris acceleratio Justitiae, Leges Patriae, signanter S. Ladislai, Colomanni stb. luculento sint argumento; et si vel illud in considerationem summatur, quod iam sub Ducibus unum Rectorem ad lites dissidentium sapiendas unanimiter electum, ac constitutum Gens nostra habuerit; qui tunc etiam, dum sub Capitaneis ordinatis

plures peragrarent, ac pervagarentur regiones juxta avitas suas consuetudines jus diceret« stb.

Ezt tanusítják az igazságügy szervezésére vonatkozólag első királyaink következő reformintézkedései is.

Szent-István szervezte először a kir. Curiát (a kir. udvari főbiróságot), mely akkor a jogszolgáltatás terén a kir. udvar legfőbb méltóságát jelentette, kinevezvén ide a nádort, az ország biráit, a kanczellárt, kik részint együtt a királylyal; részint pedig magukban gyakorolták magas hivatásukat. Továbbá a megyék élére a főispánokat állította, kik »Comites parochiani« nevezettek és biráskodásban segélyükre adtak a vice-comes-ek, bilochus-ok és pristaldusok.

A bíróságok s a jogvédelmi intézmények ily szervezetével találkozunk e korban. Ez a nyugoti jogintézményeket kiválólag kedvelő nagy fejedelem, királyi végezményei második könyvének második fejezetében, azt parancsolja, hogy tiszteletben tartván az egyházi törvényeket, a világiak mindenben engedelmeskedjenek a püspököknek;*) a templomokat, az özvegyeket és árvákat oltalmazák; az igazságszolgáltatásban pedig a magyar grófok, illetve főispánok igyekezzenek a püspökökkel együtt igazságos ítéleteket hozni. (1. és 2. §§.)

A harmadik fejezet nem engedi meg, hogy világiak a papok ellen vádat emelhessenek, vagy bizonytságot, tanuságot tehessenek. A hatodik fejezetben már a királyi, vagyis korona fiscus jogainak szabályozásával és biztosításával találkozunk, mi a királyi és koronajavaknak sérthetetlenségére van irányozva, de reánk nézve kétszeresen érdekes annyiban, hogy itt jó legelőször szóba a fiscus latin nevezete alkotmányunk történetében s itt találkozunk az első jogi képviselővel.**)

És ezen szóról vette eredetét a fiscalis elnevezés is, mi újabb korban az ügyvédet jelenti, ki a nép nyelvén ma is fiscalis. Kétségtelen azonban hogy a Szent-István korabeli fiscusok nem a rendszeres advocatusokat és procuratorokat jelentették mert e korban ügyvédség még sem nálunk, sem máshol Európában — a római jogélet megszűnte után — nem szerepelt,

*) Annyira emelkedett a papok tekintélye, hogy a királyok a leggyakrabban prépostok s püspökök által végeztették a legfontosabb állami teendőket, sőt békekötésekkel is megbizáltak. Így a többi közt Lajos király Bálint pécsi és Pál zágrági püspököket hatalmazta fel a turinói béke megkötésére (Bécsi csász. udv. levéltár »Lib. pactorum. 1381. év VI. Köt. 130 l.)

*) Corpus Juris Regni Hungaricae. 350 l.

de nem is volt rá szükség; a primitív jogélet viszonyai azt elő sem idézhették.

A *fiscus* nevezet alatt Szent-István korában s a következő századokban, egyedül a kincstár értetett, mely az államgazdaság alapja s jövedelmi forrásául szolgált, bevéve fogalmába azon állami tényezőt is, amely a fejedelem s állam összes javait, bevéleit, jövedelemforrásait jogilag képviselte. Azért Sz.-Ágoston helyesen nevezte el *saccum publicum*-nak.

Jogforrásaink nem hagynak fenn e tekintetben kétséget.

»*Nervus republicae* — mond Benzur — est *aerarium seu Fiscus regius*. — *Aerarium* est duplex, *Fisci* aliud, aliud in quod *reditus* in *usus imprimis bellicos* convertendi *inferuntur*. *Illius procuratio* jam *S. Stephani aetate* obtinuit, in *sequentibus autem regibus* *regalia sua magis magisque curae fuerunt*.*)

»*Fiscum alii privatum principis thesaurum* vocant. *Nomen eius ab eo contractum*, quod *Cophinis et sportellis antiquitus pecuniae conditae asservarentur*. Sic apud nos *retenso hoc Romanorum veteri nomine* — *Fiscus propriae dicuntur omnia illa bona*, quae quocunque *juris titulo ad sacram regni coronam et jurisdictionem Principis devolvuntur*.«

Innen a *confiscare* szó is, t. i. in *jus aerarii regü publici redigere* — quod *aerarium regis publicum, fiscum* (később) *cameram regiam* vocamus.

Ujabb századokban a *fiscus* jelentősége tovább terjesztetett ki. »*Vocabulum: Fiscus denominative a rebus fiscalibus accipitur pro eo, qui pro Fisco consequenter pro Majestate regia in judiciis respondet*.« Innen keletkezett ujabb időkben: »*director causarum regiam sacrae regni coronae*.«**)

A *fiscus* ezen értelmezését bizonyítja azon szabály is állami életünkben, melyszerint: *cura fisci incubuit olim The-saurario regio*.

Látszik ezekből is, hogy bármily barbárnak híreszteltessék is ellenségeink által nemzetünk, már e korban nemcsak lépést tartott az igazságügy átalakítása és szervezése tekintetében a többi európai állammal; hanem a jog- és igazságszolgáltatást életerős alkotmányához alkalmazván, a viszonyok követelményeihez képest, gyakorlativá idomította.

*) Benzur-Beck: *Ius publicum*. I. k. 140.

**) Huszty: *Jurisprudentia Practica*. 145.

Erre mutat az is, hogy már akkor érvényesült nálunk is európa-szerte uralkodott eme vezéreszme: »Rex est supremus per universum Regnum justitarius,« mint ezt Szt.-István, Kálmán, II. András törvényei világosan ki is fejezték.)*

Ezen elv felvételét a külföldön és pedig a későbbi korban, magukba az alkotmány levelekbe is. Így a francia Chartába a következő szavakkal: »Toute justice emane du Roi, elle s'administre en son nom par des juges qu'il nomme et qu'il institue.« Továbbá Németországban, így Bajorországban, Badenben: »Alle Gerichtsbarkeit geht vom Könige aus.« Ez volt egyik elv Britannia törvényeiben is.

És ez századok előtt királyaink, nevezetesen Szt.-István által magán a birói széken tényleg és személyesen érvényesítettett, amint gyakoroltatott a többi európai királyok által is. Így tudjuk IX. Lajos francia királyról, hogy Vincennes-ben egy cserfa alatt maga szolgáltatta ki a népnek az igazságot.

De már Szent-István belátta, hogy a király e hatalmat nem gyakorolhatja mindig személyesen, miértis nagyreményű fiának, Imrének adott intelmeiben (Decr. L. I. 3.) kifejezte, hogy akadályoztatás esetében: »juris et officii regii est suo modo prospicere, cuinam gravis haec potestas, de vita et fortunis civium judicandi concedatur nomine Regis exercenda.«

Így keletkeztek aztán, már első királyaink alatt, a királyi tanács, az ország rendes birái, a nádor, curiai bíró, esztergomi érsek stb., kik külön, vagy együtt más kijelölt bírákkal, részint a király jelenlétében, részint pedig távollétében gyakorolták a birói hatalmat s ezekből, mint helyetteseik, a királyi udvarban, meghívás nélkül is, bármikor megjelenhettek a bíraskodásra, innen »ordinarii Regni judices« elnevezésük.

Tanítják ezt Szent-László (Dec. III. 3) Endre s más királyaink törvényei.

Azon kor viszonyaihoz képest az is haladásra mutat, hogy már első királyaink alatt, habár nem sok, de több törvényünk létezett, úgy, hogy utóbbi tényből a nemesek azon merész állítást kockáztatták s terjesztették, miképp Péter királyunk alatt III. Henrik »Ungaros petentes lege bojoarica donavit.« De ez, ha

*) Szent-István Dec. L. I. 5. 7. II. 43. Kálmán L. I. 37. András 1222. 12. 18.

valóban bebizonyíthatnák is — mi azonban mindezekig meg nem történt — éppen nem vetne árnyékot őseinkre, nem főképp a németek irányában, kikről köztudomásu dolog, hogy befogadták a római és kánonjogot, sőt a francia jogi institucziókat s ezeket századokon keresztül, nemzeti joguk háttérbe szorításával, a legújabb korig használták.

A régi korban kifejlődött jogi működésünk igazolására szolgál az is, hogy már akkor több törvényünk volt, úgy a magán-, mint a büntetőjog terén; csak hogy fájdalom, ezen ősi törvények nagy része, így I. Géza törvényei is*) ránk fen nem maradtak, elvesztek.

Kétségtelenül szép haladásra mutat az is, mikép már Szent-István és Szent-László alatt országgyűlések, (Comitia, synodusok) tartattak s azokban törvények hoztak a nemzet (nemesség) közreműködésével.**)

Kiemelendő ezenkívül, hogy a nagyon meglazult jogrend helyreállítása már e kezdetleges államéletben is kiváló gond tárgyát képezte.***)

Szent-László kellő szigorú büntetéseket szabott a tolvajokra, rablókra, kik a vallásos mozgalmak s királyi trón irányában fennállt ellenségeskedések ideje alatt, a lázadások letiprása és a magyarok rabságba verése következtében nagyon elszaporodtak. A biráskodás hiányai javításának szintén vannak olyan nyomai, hogy barbárnak gúnyolt nemzetünk, már legelső királyaink alatt haladást tanusított nemcsak hősiek harcokban, hanem a jog terén is. Így szabályoztattak a házassági válóperek; s a törvénykezést illetőleg

*) Bonfinius: Dec. 3.

**) Kollár: De origine potestatis legisl. Cap. 3 Pray: Annales P. 1.

***) A demoralisatio e korszakban tetőpontját érte még a papoknál is, kik hivatalba lettek volna a nép fölött őröködni. Szalkai László esztergomi érsekről emlékeztetben hagyatik, hogy Frangepan Kristóffal az ülésben összeszólalkozván, ennek szakállába kapott, ki ezért nyomban arczulesapta az érseket. Schneller a gráci egyetem nagynevű oktatója, így rajzolja Szent-István fia Imrénének uralkodási ciklusát: A jogi tekintetben egyáltalában figyelemre nem méltatható. Püspökök, saját káptalanaiuktól szimoniával, hitszegéssel, dorbézálással, feslettséggel, sőt vérfertőztetéssel vádoltattak. Apátokat vádoltak oklevél-hamisítással s oly szabadalmak koholásával, melyek erejével maguknak nemcsak világi, hanem egyházi főnökeiktől való függetlenséget akartak kivívni; háborgó klástromokban a győzedelmes szerzetesek legyőzött szerzetes-társaikat bottal s kövekkel kergették ki a templomokból. Ha ilyen volt a papság erkölce, képzelhetni, hogy milyen lehetett a nép gondolkodásmódja. Lelkiismeretlen elnyomása a gyengébbeknek, a legvastagabb önzés, párosulva a babonás vallással és tettelt szentségeskedéssel, jellemezték az igazságszolgáltatást és a jogvédelmet mindenestre lesújtó ezt a kort.

kimondatott, hogy a bűnös megvizsgálása harmad napon túl ne halasztassék; polgári perekben pedig egy hó alatt kelle ítéletet hozni (III. 23). A megyei bíró hivatalos pecsétjével szokta a feleket megidézni s ki a pecsétet vevén, meg nem jelent, első és másod esetben birságoltatott, aztán ügyét veszte. (III. 26). Ha valaki a bíró határozatával meg nem elégedett, ügyét egy év alatt a király vagy nádorhoz fölebb viheté. (III. 25).

Szt.-László, ki nagy figyelmet szentelt a belzavarokban igen megrendült közbiztonság helyreállítására — mely zavarok a kereszténység terjesztéséből s a nemzeti ősi vallás-gyakorlat (ritus gentilis) elnyomásából is származtak — az igazságszolgáltatás bajait különösen gyorsítva annak menetét, szintén igyekezett enyhíteni, rendelvén: *ut judices litigia 30 dies differentes vapulandi sint.* (III. Cap. 24.) A nádor, *comes palatinus*, *comes palatii regii*, vagyis *praefectus palatii regii* akadályoztatván, helyettesének, kit némelyek *judex curiae regiae*-nek tartanak, kellett a Curiában az elnökséget — biráskodást — vinni.

Kálmán a bírósági szervezet és törvénykezési eljárás reformjára kiváló gondot is fordított s e téren új intézményeket léptetett életbe, különösen a papi hatalmaskodás korlátozására. Nevezetesen minden egyházmegyében synodusokat szervezvén, elrendelte, hogy azok minden évnegyedben törvényt tartsanak. A bírák mellé, az iratok elkészítésére, *pristaldus*okat rendelt.*)

*) Gyakran találkozunk jelen munkában a *pristaldus*okkal, a nélkül, hogy szerepkörüket részletesen méltattuk volna. A *pristaldus* szót némelyek »peroldó«, »perest oldó«, »perküzdő« »ügyvéd«-nek tartják. A »pristald« szó már Szt.-István király végzeményeinek I. könyve 40. fejezetében is előfordul és Corpus Jurisunk compilatorai által a lapszél alján akként van magyarázva, hogy ez a szó a per megoldásából s a »pristal« szláv szóból származik, a nélkül azonban, hogy meghatározzák, hogy tulajdonképpen mily hivatalos, vagy hivatásu egyént jelentsen a »pristaldus.« Ez a felületes megjegyzés több gondolkozó jogász kutatóra ösztönzött, kik azonban nem jutottak kellő megállapodásra. Eme szónyomozó jogtudósok közé tartoznak: Müller Ferdinand, (*Pristaldus ex antiquitate juris hungarici.* Pestini, 1805.) Perger János, (*A magyar és hazája régente.* 114 s köv. l.) és Jerney János (*Magyar nyelvkincsek.* Pestini 1854. I. füzet), kiknek a tárgyról alkotott nézeteikkel nem lesz érdektelen megismerkednünk. Nevezetesen Müller Ferdinánd ama föltevés mellett harszol, hogy a »pristaldok« neve alatt a régi jogvédőket kell értenünk, kik az illető felek érdekében mint rendes bírósági közegek, pert indítani tárgyalni befejezni és végrehajtani hivatalból voltak kötelesek. A *pristaldus*oknak a régi okmányokban említett eme funkcióit tekintve, Müller felfogásában nagyrészt s annyiban különösen osztozunk, hogy ezek a *pristaldus*ok valódi ügyvédi funkciókat végeztek. Perger úgy vélekedik, hogy a »pristaldus« szó valószínűleg a szláv »prestaw«-ból származik, mely annyit jelent, mint »biztos« kommissarius s így

Elrendelte, hogy ha valaki a synodus három összejövetelében, vagyis három conciliumban nem akarta panaszos ügyét befejezni, az többé ne legyen meghallgatandó (Cap. 64.). Kálmán a bíraskodást a kir. Curiától a megyei synodusokba akarta átültetni, amint-hogy a megyékben utaztában két megyebeli embert maga mellé rendelve, személyesen is ítélkezett; de ezen rendszer nem tartotta fen magát sokáig és Kálmán halála után nem akadunk többé annak nyomaira. Ugy látszik azonban, hogy innen keletkeztek a megye-gyűlések és a nyilvánosságra alapított *judicia publica*. Ezen kívül voltak a *judices pedanei*, kik a megyékben kisebb ügyekben bíraskodtak.

A Szent-Lászlót megelőzőtt Péter, Aba Sámuel, I. Endre, I. Béla, Salamon, I. Géza királyaink zivataros országlásuk s az állandóan dúlt kül- és bel- háboruk folytán nem hagytak maguk után oly intézkedések nyomokat, a melyek az ügyvédi állás tekintetében számunkra tájékozást nyújthatnának. Épp úgy nem a később uralkodott II. István, II. Béla, III. István, II. László, IV. István. Azonban II. Gézáról már megemlítendő azon fontos tény, hogy Szent-István jogintézményeit, melyeket Kálmán s utóda megszüntettek, vagy megváltoztattak, ismét visszaállította. Ezen intézkedése alapján valószínűnek tarthatjuk, hogy ekkor

a pristaldusokat bírósági biztosoknak kellene tekintünk, mert azok a bírósági közegek, a *Corpus Juris* szerint, különféle, de mindig törvénykezési cselekményekre u. m. idézésekre, végrehajtásokra, jószágba való igtatásokra, határjárások eszközzésére, hiteles bizonyítványok kiállítása s több efféle birói eljárásokra alkalmaztattak, de egyes földesuraknak, magánosoknak is voltak pristaldusaik. Jerney a szónak etimológiai fejtegetésénél nem halol tovább s csupán annyit jegyez meg a Várad Registrum 163. §-ából, hogy perküzdő, — percustu 125. 5. »Per pristaldos silicet Titan et Percustu«, mely utóbbi szó a pristaldus magyarításának lévén szerinte tekintendő, abban a hiedelemben látszik lenni, hogy a pristaldus, vagy perküzdő nem más, mint jogvédő. Történik még említés a pristaldusokról Kálmán 1. végzeménye 28. 29. 30. 31. fejezetében is, hol ezek a jogi közegek már határozott körvonalakban, mint bírósági végrehajtók tűnnek fel és pedig különösen a 30. fejezetben, mely a feleket megkárosító pristaldusok büntetését határozza meg. A pristaldusok Beck-Benzur szerint is (*Jus publicum* pag. 287.), nem voltak jogvédők; hanem bírósági megbízottak s tisztviselők, kiknek egyik feladata volt a birói ítéleteket írásba foglalni s végrehajtani. Nagyon valószínű, hogy a *Corpus Juris Hungariae* 1751. évi kiadásában, II. András aranybullája 5. artikulusának magyarázatában fellelhető: *Bilochi ex ungarico: birák*. Törvényes intézkedésekből látjuk tehát, hogy árpádvéri királyaink alatt, a jogvédő a bírósági személyzettől nem volt határozottan elkülönítve, hanem a bíróság egyik szerves tagjául tekintett. S az a pristaldus, a ki most a perben álló fél oldala mellett, a bíróság előtt mint szerény védő tiszteletteljesen állott, később ugyanazon bíróság megbízásából s annak képviselésében, talán éppen az általa fogalmazott, leírt és kiadmányozott ítéletnek a vesztes fél vagyonán, mint végrehajtó birói személy, szerzett érvényt a szokásjog és törvény szerint.

helyeztetett vissza a biráskodás is a Kálmán-féle megyei synodusból a kir. Curiába.

III. Béla a görög császári udvarban növekedve, a jogélet itteni fejlődését huzamosabb időig közelről szemlélhette, reform-eszmékkal tért vissza hazájába, melyeket a közigazgatás érdekében megvalósítandó, udvari cancelláriát állított fel. Szigorú rendszabályokat alkotott a háborgó időben felszaporodott rablók kiirtására. Az eddigi rendszert, melyszerint minden köz- és magánügy egyedül élő szóval tárgyalatott és a perlekedő felek által a panaszok a királyhoz is közvetlenül, személyesen adattak elő, igen hiányosnak s a királyi méltósággal össze nem férhetőnek találván, rendeletére, a byzanciak példájára, minden országos és magánügy írásba foglalva voltak tárgyalandók és elintézendők, s hogy ekként írott szó bizonyítaná a kimondott határozatokat s biztosítaná a birtokokat.*)

Ezek szerint az ugynevezett libellaticus panasztételes perlekedési mód behozatott.

A magán okiratoknak döntő, bizonyító erő nem tulajdonított, különösen ha felek nem tudtak írni és olvasni.

A XI. században csak a királyi okiratokat tekintették bizonyító erejűeknek. Más okiratok ily ereje főképp az volt, hogy azok tartalma tanúk által erősítették meg. Más okiratot, mint királyi pecséttel megerősítettet, a XII. század közepéig alig ismerünk hazánkban. Azok jelentősége és terjedése azonban mindinkább emelkedett.

Magánfelek a káptalanokhoz, vagy konventekhez fordultak, hogy azok állítsák ki ügyleteikről az okiratokat s ezeket pecséttel lássák el, így óhajtván azok hitelét biztosítani.

Később a birtokjogra nézve a káptalani pecséttel ellátott okirat közhitelűnek ismertetettek el.

A XIII. század vége felé a közhitelű okiratok a magyar jogéletben már önállóságra emelkedtek. Fontos volt a megkülönböztetés a hiteles és nem hiteles pecsétű okiratok közt. Kezdetben a konventek és káptalanok pecsétje birt hitelességgel; a király adományozta a hiteles pecsét jogát. Nem hiteles pecsét alatt levő okirat, még akkor is nélkülözte az önálló bizonyító erőt, ha azt hivatalos személy állította ki. Ez különben, valamint az is, hogy

*) Pray: Histor. Regn. Hung. I. 168. l., Kézay cap. 4, Bonfin Dec. II. 1. 7., Thuróczy p. 2. c. 69.

a peres eljárásban mily kellékre volt szüksége az okiratnak, s mily jelentősége volt a középkorban azoknak, valamint a magánleveleknek, a magyar jogszolgáltatás történetének keretébe való ugyan, de minthogy a libellatikus panasztételi s perlekedési mód, mint messzeható reform, az ügyvédség rendezésének s így az ügyvédi intézmény szükségét is nagy mérvben előtérbe szoríthatta, nem hagyhatjuk a dolgot érintetlenül; mert könnyen elképzelhető, hogy a jelzett írásbeli munkálatok, melyeknek tárgyait leginkább a királyi adományok, jogok, kiváltságok kieszközlése, kegyelemnyerés, bírói ítéletek megmásítása, vagy végrehajtásának elnapoltatása képezte: a törvényekben s jogszaki dolgokban alaposan beavatott, jártas s ügyes férfiakat igényeltek, melyeneket a törvényhatóságok, vagy egyes magasabb rangúak oldala mellett működő csekély számú kanczellárok között nem igen lehetett találni. Azonban ezen okiratok, azon kor általános szokásai szerint, a közjegyzők s hiteles helyek, *loci credibilia*, káptalanok által végeztettek s a libellatikus eljárás csakis azok hatáskörének terjesztésére szolgált, de e korban az ügyvédek keletkezésére, mint különös hivatású testületre, még tényleg nem vezetett.

Méltó megemlítenünk, hogy habár III. Béla Byzanciából hozta is jogi reformjainak mintaképét, a törvénykezés rendezésében, még sem annyira a byzanci *juris consultusok* pragmatikonját, mint inkább az ősi nemzeti szokásokat követte s a Szent-István király által létesített szentszéki jogintézményeket tiszteletben tartotta.

II. Endre — ki a nagyfontosságú »Arany-bulláról« (1222) nevezetes — ebben a Szent-István által meghagyott nemesi kiváltságokat s előjogokat megerősítette s méltán tartozik a magyar szabadság alapítójának, így rendelte a többi közt: »*Ut servientes (nobiles) nonnisi legitime citati et ordine judicario convicti possint detineri.*«

Eltiltotta a meg nem honosított idegenek hivatalviselését: az ellenszegülési jog helyett az esztergomi érsek felruházott azzal, hogy a királyt, előleges intés után, egyházi átokkal terhelhesse. És midőn az esztergomi érsek ily hatalmat nyert, értette a papság azt is kieszközölni, hogy saját ügyeikben, a házassági és jegyajándéki perekben az egyházi hatóságok ítélkezzenek.*)

*) Horváth Mih. I. 136. Kelemen I. 21. Frank I. 36.

IV. B é l á r ó l — kinek, viszontagságainál fogva, nem igen jutott ideje törvénykezésünk fogyatkozásait javítani — megjegyezzük, hogy a királyi várak elidegenített jószágait a szentkoronához ismét visszacsatolta, azonban nem erőszakos úton, hanem *post accuratam judicariam discussionem*, de, hogy adományozásai által a király se okozzon másoknak jogsérelmet, behozta az adománylevélbe azon záradékot: *salvo jure alieno mi a köziratokban mindig fentartatott*. És III. Bélának a libellatikus panasztételi s kérvényezési eljárás tekintetében hozott s már feledésbe ment rendeleteit megújította.

IV. László uralkodásából, minden személyi gyöngesége dacára, elismeréssel kell kiemelnünk, miképp nemcsak a felsőbb tudományok képviselőiről gondoskodott a budai egyetem (*generale studium*) felállításával, melyben a törvénytudomány művelésére is kiváló gond fordított; hanem a törvénykezés emberies javítására és nemzeti szellemben gyakorlására szintén jelentékeny intézkedéseket tett. Nevezetesen a Budán 1279-ben tartott synodusban szentesítette: *ut clerici sententiam sanguinis non dicant, ne aquam vel ferrum candens benedicant*. És ezzel előkészítette: a *»judicii ferri candentis et aquae ferventis«* az európai bábona ezen borzasztó biráskodási eszközének megszüntetését.

IV. László halála után, Arpád nemzetségéből III. Endre maradt, kinek egész kormányzása pártzajlások közt folyt le. Hogy ezeknek gátat vessen, országgyűlést hirdetett, melyben a zavargó urak kizárásával orvoslát volt szerzendő az ország bajaira. Hogy mennyire elharapóztak e bajok, magukból az itt alkotott törvényekből s különösen abból is kitűnik, hogy szükségesnek találtatott még arról is törvényt alkotni, hogy a királynak a kellő tisztelet megadassék. Új várakat a király engedelmé nélkül senki se építhessen; a rablóvárak*) pedig erőhatalommal is leromboltassanak; a király mellett folyton két püspök s egy nemesi választmány tartózkodjék, a törvények pontos végrehajtására ügyelendő.**)

*) A hadban nem bűn, sőt ügyességnek tekintették sok előtt lopni és csalni. Hadszellemű államaink a középkorban közbátorságra, közhitelre, mely a mai elvek szerint a statusok egyedüli alapja, nem sokat adtak. Innen a sok a rablóvár, melyek lerombolását több országgyűlés parancsolta.

**) Nem lehet sem ez időszakban sem a vegyes királyi házak alatt egész bizonyossággal megállapítani, hogy a keletkezett törvények s rendeletek közül

pánok kinevezése s csak úgy, mint II. Endre alatt újból tiltatott az idegeneknek hivatalnokoskodása; elrendeltetett, hogy a király ne-meseinek tanácsával nevezi ki a nádort — ki más tisztséget nem gyakorolhat — továbbá tárnokmestert, alkanczellárt s országbirót*) Szent-György napján, a következő évben is, országgyűlés tartassék Rák os mezején stb. De e törvények is, bár teljes egyetértéssel ke-lettek, mégis holt betűk maradtak.

Ily viszonyok közt az ügyvédi állás a honalapítás első századai-ban nem fejlődhetvén, természetes, hogy belső szer-vezetéről, társadalmi jelentőségéről sem lehetnek megbízható adataink.

De ebben a korban még nagyon csekély is volt a törvény-tudók száma s Themis oltára körül is leginkább papokat, egyházi férfiakat látunk forgolódni. Ők monopolizálták az írás és olvasás mesterségét**) a tudományok s művészetek titkait, de bíróságaink és törvényszékeink organizmusát is éppúgy, mint ország-gyűléseink uralkodó, vezérlő és döntő elemeit nagyrészt egyhá-ziak képezték

Az egyházi hatóság gyakorlása azonban nem volt mindig ugyanazon személyekre bízva, s a hatóságoknál az ügyvédi, illetőleg jogvédelmi tisztelet is általában papok végezték.

Régibb időkben a közönséges peres ügyeket első folyamodásúlag a püspökök intézték el saját tör-vényhatóságukban, majd mint választott, majd mint rendes bírák, néhány tapasztalt presbiterből álló tanácsban.***) Sőt bizo-

tulajdonképpen melyek hajtottak végre, s az akkori viszonyokat jellemzőleg tűnik fel I. Ferdinánd VIII. végzeményéből, hogy magát a kanczelláriát is utasítani kellett a törvények tiszteletére s elliltani az azokkal ellenkező parancsok ki-bo-esátásától. De hogy egyáltalán a törvények könnyen feledésbe mehettek kitet-szik a többi közt onnan is, hogy az Albert király alatt 1439-ben keletkezett ama törvényt (Budán. Törvénytár 22 cz.) melyszerint a király kötelességévé tétellett. az országban lakni, már II. Ulászló alatt (1492 I. nagy. végzemény) s később megint I. Ferdinánd alatt (1536: III., 1546: XII., 1547: XIII. végz. és 1550: 4. l.-cz. úgy II. Mátyás alatt (1698 Törvénytár 18. cz.), de III. Károly alatt megint (1723. Pozsony Törv.-tár 8. cz.) s így tovább folyton felfrissíteni kellett.

Hasonló módon ismélődtek a III. András és I. Mátyásnak az idegenek hivatalviselését s a kir. jövedelmek bérbevételeit tiltó törvényei.

Igy a jobbágyok szabadköltözködési joga is, hol proklamáltatott és ismé-telten kimondatott (I. Ferdinand 1550. XVI.—XII., 1556: XXII—XVII. Zsigmond 1404. II. végv.) hol pedig eltörölletett s ez újból megerősítettett (II. Ulászló 1514: VII. I. Ferdinand XV. végz.)

*) Kovachich: Sylloge I. p. 15 és 27. Suppl. I. bb.

**) E korszakban is az írás és olvasástudás hiánya, a papok kivételével, még az uralkodóknál is tapasztalható volt s csak jegyek pótolták igen gyakran aláírásaikat, mi a többi közt úgy is történt, hogy a fejedelem tintalartóba mártva újját, ezzel a papírt érintette, mely alá a litoknak, rendszerint egy barát

nyos, hogy az alsóbb állású papság és a plébánosok szintén gyakorolták az egyházi s világi bíráskodást.

A törvénykezés a germán országokban is leginkább az archidiakonok, főesperesek kezeibe került, s az ekként alakult erkölcsi testülettel a megyei zsinatok versenyeztek. Itt-ott, névszerint a frank birodalomban*) előfordultak vegyes bíróságok is, amennyiben a püspök, vagy archidiakon papjaival s a megyei gróf (főispán) a törvénykezésben részt vettek s ilyenkor kiválólólag polgári természetű ügyekben, a laikusok — világiak — is, felszólítottak véleményük nyilvánítására.**)

Ez a körülmény nagyobb tért nyitva a világi joggyakorlatra, alkalmul szolgált az ügyvédség hivatás-szerű fejlesztésére.

vagy püspök, ezt a megjegyzést tette: »A kegyelmes ur körmölése.« Hiszen, hogy többet ne mondjunk: Nagy Ottó, unokáival együtt csak akkor tanult olvasni, a midőn másodizben nősült.

***) C. 6. c. 15. Q. 7. Régi egyházi statutum.

*) Nagy Károly 853. évi Capitularéja.

***) III. J n c e. De consuetudine I. 4.

MÁSODIK IDŐSZAK.

A VEGYES HÁZBÓL SZÁRMAZÓ KIRÁLYOK KORA.

Az ügyvédi pálya fejlődése. Werbőczy működése és Hármaskönyve.

(1301—1526.)

Hogy eme kor jogtörténelmi fejlődését s ezidőszerint az ügyvédek állapotát megvilágítsuk, szükséges az akkori Európa s különösen Magyarország jogi, illetőleg alkotmányos helyzetére rövid pillantást vetnünk.

Szent-István, első magyar király, vetette meg a mai kultúra alapját — a kereszténységet, mi természetesen az egyházi rend, mint főtényezőjének emelkedését idézte elő. Ennek azonban — ha mindjárt a főpapság első főrenddé nem vált volna is — be kellett szükségképp következnie, miként Európa minden államában valósággal meg is történt, miután ebben a korban a kultúra minden eleme az egyházi rendben összpontosult. Ez főforrása azon nagy befolyásnak, amelyet a főpapság a közügyek vezetésében, az államkormányzatban nyert és gyakorolt, s nem egyedül a nagy javadalmak s kiváltságok, melyekkel első királyunk s utódai részéről elhalmoztatott; hanem, hogy ezáltal a vallás és kultúra eszközeit is előteremthessék, képesítették egyszersmind a honvédelemben s hadi műveletekben erős csapatokkal szintén részt venni, melyekben azon kor szelleméhez képepest, nem ritkán nagy dicsőséget vívtak ki.

Azonban, ha a papság nem jut is ily nagy befolyásra, mai értelemben vett, valódi alkotmányossággal, s nagyobb politikai szabadsággal még sem kormányozhattak volna első fejedelmeink, de magát a magyar uralmat sem tarthatták volna fenn. Így volt az akkor, már sokkal hatalmasabb államokban is, mint Angliában, Franciaországban; mindenütt szükség volt némi zsarnokoskodásra. Azon kor viszonyai tették ezt szükségessé, amelyekben a harczy szellem s erkölcsök uralkodtak, s melyektől az alárendeltség nem-tűrése, a hatalommal való dacolás, elsőbbségért való versenyzés, elválhatatlanok voltak, s e féktelen jellem folytán nem lehetett volna a belbékét a mai intézményekkel sem megóvni.

Azértis a nemesség s főurak kiváltságos jogai, melyek az ősi időkben nem annyira alkotmányos, mint inkább közszabadságot képviseltek, első királyaink által többször nehéz korlátozás alá szorítottak; de midőn ez türehtlenné kezdett válni, gondoskodtak a kellő biztosítékokról. Így keletkezett II. Endre alatt a híres »A r a n y-b u l l a«, a nemesség szabadalmi- s jogainak biztosítására, mi Európa más államaiban, nevezetesen Angliában, szintén létesítetett.

E kornak ugyanazon viszonyai, amelyek, mint mindenütt, úgy nálunk is a papságot legelső és legbefolyásosabb osztályllyá fejlesztették: idézték elő a római pápák nagy hatalmát, kik meg nem elégedvén az egyházi hatáskörrel, világuralomra törekedtek s tényleg odáig emelkedtek, hogy Európa fejedelmeit hűbéreseiknek szerették tekinteni, a trónok s koronák felett rendelkezvén.

A római szentszék ezen hatalmának következményei nem maradhattak el hazánkban sem, azon helyzetnél fogva, amelyet első királyunk a keresztény vallás s egyház számára biztosítani törekedett. És természetes, hogy ez időszakban ama befolyás igen terjedt s érezhető volt. De később, midőn az az ország megszilárdult önállóságát, politikai függetlenségét, a nemzet jogait kezdette megtámadni: erélyes tiltakozás s ellentállás nyilvánult, hogy nemzetünk inkább megháromszorosítja a római kettős keresztet a koronán, sem hogy önállóságát, politikai jogait a tiarának feláldozza.

Ezen hatalomterjeszkedés érlelte a szentföld visszafoglalásának eszméjét is, mely az u. n. keresztes-hadjáratokra vezetett. Azokban, amelyek hazánkon keresztül vonultak, őseink is részt vettek, bár csekély rokonszenvvel. Eredményük a »Jeruzsálemi király« sovány czime lett, melyet fejedelmünk még később is megtartottak. Komolyabb és szomorubb következményük: a közrendnek, közbiztonságnak, a féktelen hadak által történt feldulása és a törökök berontása, mi később hazánkra nagyon veszélyes mérveket öltött.

A keresztes-hadjárat folytán a külföldiekkel való érintkezés és az Árpád-ház kihaltával uralomra jutott idegenek hazánkban más szokások, erkölcsök s intézmények behozatalára vezettek.

Az államok, úgy a nemesség állampolgári jogait biztosító alkotmány nem fejlődhetett többé békés uton önmagukból, hanem idegen intézményekkel árasztattak el; a jog és igazságszolgáltatás

pedig, a kánoni jog szerint átalakíttatván, csaknem egészen a papok kezébe került, kiknél nem csupán a jog- s igazság magas érdeke, de hatalmuk terjeszkedése iránt való törekvés is, döntő volt.

Az idegen származásu királyok uralma alatt különösen szükséges volt a magyar nemzet önérzetes szellemének alkotmányos jóléteért küzdeni, mert azok, nemcsak a magyar nemzet sajátságait figyelmen kívül hagyva, idegen intézményeket törekedtek meghonosítani; hanem ezen kívül felruháztak idegeneket állampolgári jogok és országos méltóságokkal s így az ősmagyar alkotmány köz- és magánjogi sarkalatos elveinek mellőzésével, a nemzeti erkölcsök romlását segítették elő.

Ez és egyéb kedvezőtlen kormányzati körülmények a jogérzet hanyatlását, közvelégtelenséget s türelmetlenséget idézték elő oly mérvben, miképp mindennapivá vált az, hogy a magyar világi és egyházi hatalmasabbak a kisebb s gyengébb nemességet zaklatták, birtokaikban háborgatták s rajtuk erőszakoskodtak; de a világi főurak, a papok hatalma daczára, a papi jószágokat is foglalgatták s mindezek ellen törvényes intézkedések lettek szükségessé.

Hogy akkor a jogvédőknek, a harczba vonult férfiak, özvegyek és árvák jogainak védelmével, sok dolguk lehetett, s volt is, könnyen elképzelhető, különösen, ha azokat a törvényeket olvassuk, amelyek a vegyes királyok alatt a 13, 14 és 15-iki században keletkeztek.

Ezen időből, a már fentebb említetteken kívül, az ügyvédek, mint ilyenek működéséről kevés adat maradt fenn, de nem is igen fejlődhetett az oly zilált állapotok között.

Az igazság s nemzeti jog kezelése már az Árpádok alatt jóformán a hatalmas papságra volt bízva, kik a szegényebb sorsu jogkeresők, úgy a világi jogvédők szavaira keveset adtak. A zavarok, jogi rendetlenségek, napirendre kerültek, nem használván az sem, hogy királyaink személyesen is beavatkoztak a vitás jogi kérdések eldöntésébe, miként ezt az akkori törvények bizonyítják.

Ezen általános jogtörténeti áttekintés s azon kor állapotának vázolása után, lássuk az ügyvédi pálya fejlődését, különösen a vegyes házból származó királyok alatt.

*

A vegyes házból származó királyok uralkodása alatt már kissé fejlődni kezdett az ügyvédi pálya, mit részint a tör-

vényhozás újabb s korszerű alkotásai s a külföldi jogintézmények meghonosítása; részint pedig az akkori polgárosultság magaslatán álló uralkodóink szelleme, de társadalmi életünk mindinkább törvényessé vált a igényei is idéztek elő. A még zsenge ügyvédi intézményre szintén viharos és nehéz napok jöttek ugyan ebben a korszakban, mert a hazát folyton dúló belzavarok s külső háborúk száma nem egyszer rombolólag hatott annak gyenge alkotására, de a pálmafa szívós természetével kiállotta a rá nehezedett viharokat, sőt mély és soha ki nem irtható gyökeret eresztett jogéletünk talajába.

E korszak első királyai: Venczel és Ottó uralkodása, éppúgy a jogszolgáltatás, mint az ügyvédi viszonyok rendezését illetőleg teljesen parlag, meddő tért hagyott bár a nemzet beléletében; de utódjuk, így a királyi trónon megszilárdult I. (Róbert) Károly alkotó-keze ezt az avar tért is csakhamar megtermékenyítette. Nevezetesen gyökeresen átdomította a törvénykezés régi rendét, az esküdt-társak intézményét tökéletesbitette; az úr-bíráskodás hatáskörét rendezte; a jobbágyok költözködési jogát újólá biztosította.

Hogy az akkori perlekedés és ügyvédi hatásköréről is legyen általában némi fogalmunk, meg kell jegyeznünk, hogy már ez időben, valamint a franczia, úgy szintén a német törvénykezésben három szakasz volt, melyeknek elsejét az ügyvédek tárgyalásai s perbeszédei; másodikát a peres ügynek bíróság tanácskozásában való megvitatása; harmadikát a végrehajtásnak, az ügynevezett bírósági végrehajtók (huissiers, pristaldus) által való eszközölése képezte. Ez a három szakasz egészen el volt különítve egymástól, de a végrehajtásoknál az ügyvéd szintén jelen volt, sőt a káros, jogellenes végrehajtások miatt panaszt is emelhetett. *)

A Róbert Károly által létrehozott új, tökéletesebb törvénykezési rend keletkezése iránt jogtudós történészeink különböző s ellentétes véleményen vannak. Révai Péter (Centuria IV.), Werbőczy (II. 6.) s ezek után Kitonich azt állítják, hogy az Franciaországból származott át hazánkba, mit bizonyítani látszik

*) Mittermaier: Die gemeine deutsche bürgerliche Processordnung in Vergleichung mit dem preussischen und franz. Civilverfahren. I. Beitrag, 3. kiad. Bonn. 1839. Zu Bachs vollständige Gegeneinanderstellung der Hauptmomente der preuss. und franz. bürgerlichen Processordnung. Magdeburg 1822. Oppen: Vergleichung der franz. u. preuss. Gesetze. Köln, 1827—28. Haimlerle: Magazin für Recht- u. Staatswissenschaft. 5. k. 145. l.

nemcsak az, miképp Róbert Károly francia fejedelmi házból (Anjou) származott; hanem a Nagy Lajos korbeli *Ars Notarialis* is, melyben világosan említetik, hogy a perlekedési eljárásra vonatkozó új statutumok Róbert Károly által minden megyének megküldettek. Ellenben K e l e m e n és mások tagadják ezt, arra támaszkodva, hogy régibb királyaink törvényei tanuságaként, már Róbert Károly előtt szintén volt nálunk használatban oly törvénykezési rend, amelyben jóformán meg volt mindaz, amit ő újólág szabályozott. De nem is valószínű, hogy éppen ő, ki mint idegen az országban nagy ellenszenvvel találkozott, ezt még más országbeli institucziók által fokozni akarhatta volna, ha csak a papi hatalom korlátozását, a világi rendekkel és karokkal egyetértve, céljául ki nem tűzi s erre már a meglevő alapokat föl nem használja.

K e l e m e n szerint a német birodalomban uralkodott egyházi jogból származott említett eljárási szabályzat, mely leginkább egyházi bíróságaink által vétegett alkalmazásba, míg később a világi hatóságok gyakorlatába is átment s hosszas idejű fennállásánál fogva, a nép szokásai közé olvadt s a törvények, felsőbb ítéletek s királyi intézkedésekhez képeest állandó törvénykezési renddé, formává alakult — fenmarad ujjabb korunkig. Frank, a híres egyetemi tanár, Werbőczit védelmezi a kérdésben, főképp az említett *Ars Notarialis* alapján, de maga is beismeri, hogy ezen kérdés biztos eldöntésére ismernünk kellene az azon időben Franciaországban érvényben volt perbeli eljárás jogi természetét, miből kitünhetnék: vajjon s mennyiben volt az összhangzásban a Róbert Károly kezdeményezésére alkalmazott törvénykezési szabályzattal.

Annyi bizonyos, hogy a Károly-féle reformok nagyszabásuak voltak, mit tanusít az is, hogy már »de exequendis« is rendelkeztek, mi szabatosabb, pontosabb eljárás létezésére enged következtetést; továbbá az, hogy IV. (Kun) László kezdeményezése után a *ferricandentis*-féle bizonyítási módot végkép eltörölték s a *conjuratores* által való bizonyítást hozták be, mi természetesen szintén új korszakot teremtett a törvénykezési eljárásban.

Már ekkor belátni kezdték tehát, hogy mégis jobb a per kimenetelét a nyilvános discussiok és fejtegetésektől függővé tenni, mint azt a vak véletlen s az ügyesebb és erősebbnek fizikai erejére bízni. A magánharcz joga lassankint így engedett az észjognak, s ha nem csalódunk, csakis ebből keletkezhelett, hogy a vesztes fél fizesse a perlekedési költségeket, miáltal a klienseket eddigelé

ingyen szolgált ügyvédeknek először nyilhatott kilátásuk arra, hogy fáradságukból hasznot húzzanak. A barbároktól átszármazott törvénykezési bizonyítási módok eltörlése, kétségtelenül az ügyvédek jelentékeny szaporodását is előidézte.

I., vagy Nagy Lajos, az atyja, Róbert Károly által életbe léptetett külföldi természetű jogintézményeket nemcsak épségben meghagyta, de mint valóságos és tagadhatatlanul lángeszű reformator a kor igényeihez képest, javította s gyarapította. Polgári perekben még a papságot is a főispán és megyei törvényszék hatósága alá rendelte, mi, úgy látszik, első ízben adott alkalmat a megyei tiszti ügyészek alkalmazására. Birtokjogi nagyobb perekben a nádor ítelt ugyan, de némely történetíró szerint, már ügyvédi közbenjárás mellett. Különben valamely ügyvédi rend kidolgozásáról, vagy létezéséről e király uralkodása idejéből sem tudunk semmit. Az országgyűlési törvényeken kívül — melyek minden előforduló esetben szabályul még sem vételhettek, mert nem voltak kimerítőek — az ősi törvényes szokások szolgáltak zsinórmértékül. Ama férfiak száma azonban, akik joggal s a törvények gyakorlati alkalmazásával, illetőleg a peres ügyek előmozdításával tüzetesen s állandóan foglalkoztak, vagyis a procuratorok, ügyvédek száma s tekintélye e király országlása alatt már örvendatosan emelkedett.

Tanúbizonyságot tesz erről — miként már az ügyvédi intézmény keletkezésére vonatkozó adatoknál említettük — a jogtudósaink által valószínűen e király korában vagy ezt közvetlen megelőzőleg készített »Ars notariális« című jogi irománytár, melyet Kovachich történetbúvárunk hozott nyilvánosságra s mely gyűjteményben a jegyzői mintadolgozatokon kívül, már ügyvédvallások, felhatalmazványok, visszahívások, bírói ítéletek s egyéb munkálatokkal találkozunk;*) de kétségtelen bizonyítékul szolgál e mellett az a per is, mely 1372-ben az esztergomi érsek s a szt.-grothi apátság közt folyt, s Katona nagy munkájában közölve lévén, benne az ügyvédekről a következő szavak olvashatók: »Viri literati, sapientes tam in jure, quam in facto, regni consuetudinibus.**)

Némi akadályául szolgált az ügyvédség országos fejlődé-

*) Kovachich: Ars Notarialis ab. Ludw. Rengn. H. conscripta formula szili jurid 1—154. l.

**) Historia critic. Regn. Hung. Tom. X. 528. l.

sének a szabad királyi városok és municipiumok sztatutuaris joga, amennyiben minden sz. kir. város, megye vagy kerület területén más szokásjog fejlődött s ezek közt országos összhangzás nem volt, miértis az ügyvédi pálya helyi működésre szorítkozott.

I. Lajos király legnevezetesebb és a jogéletbe legmélyebben beható intézkedése volt az ősiség és az urhatóság létesítése. Az elsővel a magyar nemzet ősi alkotmányát és II. Endre arany-bullája 4. cikkének rendelkezését 1351-ben megváltoztatván, a magyar nemességet családilag mintegy a földbirtokhoz kötötte; mert a nemesi birtokot családi és ugyiszólván hűbéres birtoknak jelentvén ki, az ingatlanok szabad eladását és az azok felett való végrendelkezést korlátozta; miből csakhamar számtalan per keletkezett, mely az ügyvédek munkáját és jövedelmét tetemesen szaporította és tekintélyét emelte.

A Németországból származtatott ősiség rendszerének meghonosításánál — melynek egyik kifolyásul vehető a híres Lex Amortisationis — fejedelmek s őseink czélja s törekvése kétségtelenül az volt, hogy a megszáporodott ősi magyar nemesi családok, az őseik vérével szerzett ország és föld birtokában megtartassanak s bár a tulajdonjog megszorításával, az enyészettől megmentessenek. A jó szándékból keletkezett ez intézkedés azonban — miután a földbirtok öröklésében, elidegeníthetésében az örökösök nemi különbsége és a javak szerzeményi és ősi minőségének megkülönböztetése alap- és vezérelvül szolgált — sok jogi viszályra szolgáltatott alkalmat, miből hihetőleg a családi ügyvédek szüksége keletkezett.

Az ősiség behozatala — mely csakis az 1848. évi törvények által töröltetett el — a földbirtok jogi megkülönböztetését szükségessé tévén, az ősi minőséghez tartozó, vagy szabadon eladható nemesi birtokoknál, az adomány-levelek és egyéb okmányok felmutatását s a birtokjog igazolását vonta maga után, mely munkálatok az ügyvédek közbejöttét nagyban igényelték. Azonban az akkori mozgalmas idők az ügyvédeknek folytonos foglalkozást és munkálkodást még sem engedtek, sőt az általános erkölcsök, a napi renden volt önkényes birtok-foglalások és erőszakosságok az ügyvédek jellemére szintén kártékony befolyással voltak s innen származhatott Werbőczy indignatioja is irányukban.

Nem csekély szerep s működési tér nyílt ebben a korszak-

ban a bírósági szervezet korszerűbb reformja folytán a jogvédők számára a földesúri biráskodás körében is

Magyarország ősi, Árpádkori közigazgatási s jogszolgáltatási gépezete a várrendszerre volt alapítva s ez kétféle volt, u. m. hadi, vagyis királyi és állami egyrészről; másrészről pedig nemesi és főúri, mihez járult a polgári, külön-külön törvénykezési hatáskörrel (castrum, Burg, Schloss). Így a királyi vár oly erősített birtokterületet képezett, hol számos falut s pusztai telepet és fegyveres lakosságot találtunk, melynek aztán nemcsak katonai, hanem polgári ügyekben is a várparancsnok (comes castrensis) volt előjárója, bírója, ha utóbbi tekintetben egyesek nemesi birtokai és személyes előjogai kivételt nem képeztek s a megyei, vagy városi bíróságokhoz nem tartoztak. Ezek állami, országos várak voltak s az országnak és a honvédelemnek megannyi székhelyeit képezték. De még a földesurak is építettek várakat, melyek, mint magánvárak, az egyes uradalmak székhelyeit képezték s környékükön a hadi és némely polgári ügyben a tulajdonos várur volt a lakosok bírója.*)

A várur hatalmát II. Endre arany bullája tetemesen korlátozta. A vegyes házi királyok korában már az egész várrendszer, mely az ország államrendszerét képezte s melynek főczélja és lényege a véderő kifejtésében, a honvédelemben rejlett — megszűnt. A jogszolgáltatás terén új bírósági közegek léptek fel, vagy foglaltak el nagyobb tért. A főispánok, megyei alispánok kerültek előtérbe; a földesúri biráskodás is elterjedt s lassankint jobb szervezeti s eljárási formákat öltött.

Itt szorosan meg kell különböztetnünk az úri-hatóságot az úri-széktől.

Valamint a jog s jogállam, úgy az ügyvédség fejlődésének is, mind Európaszerte, mind hazánkban egyik legfőbb akadályát az úri-hatóság, t. i. a nemesség, a földesurak fenhatósága képezte, melyben a népnek (populus, plebs) alárendeltsége, a jogi egyéniségtől, önálló személyiségtől való megfosztása lelte kifejezését szemben a nemességgel, mely az összes jogokkal s kiváltságokkal a nemzetet (natio) képviselte.

Ezen jogi alárendeltség, jóformán jogkivüliség, a független jogvédelmet lehetetlenné tette, következésképp ezen körben a jogvédők

*) Szent-István korában ehhez a szentszékek és a papok biráskodása járult.

és későbbi ügyvédek szükségességét, vagy csak igénybevételének lehetőségét is kizárta. Innen volt az, hogy a jogvédők, prokurátorok, kik hazánkban, mint láttuk, már a XIII. század közepén mutatkoztak, csak a városokban léteztek, melyek a középkorban nálunk is nagy szabadalmakkal kiváltságos testületek voltak, s önálló, külön bíróságokkal láttattak el, s polgárai — menten az úri-hatóságoktól — jogi személyt képeztek, s köztük a jogvédelemnek szabad tér és fejlődés állt nyitva.

A nép valódi »*populus glebae adstrictus*« volt, mi nemcsak azt jelentette, hogy a földről, melyen a földesúr kegyéből lakott, eltávoznia, elköltözködni nem volt szabad: hanem azt is, hogy a földdel együtt, a földesúr tulajdonát képezte, vele, mint ingósággal, birtokának felszerelésével, szabadon rendelkezhetett; azt tehát egyéb javaival együtt megvédeni érdekében állott. Ezen viszonynak természetes kifolyása volt az úri-hatóság, melyről az a nézet uralkodott, hogy »*Postquam forma regiminis monarchica a S.-Stephano inducta est; jurisdictio patrimonialis ab imperante dominis terrestribus concessa censeri debet.*«*)

Ebből következett a nép jogéletében azon elvi szabály, miképp a jobbágyok védelme a földesúr kötelessége volt mindazon esetben, amelyekben személyük vagy javaik veszélyeztetettek, vagy bármi hátrányt szenvedtek, más idegenek által okozott, vagy okozandó sérelmek folytán. És ennek további kifolyása volt az, hogy a jobbágyok mások, különösen a nemesek ellenében, saját aktorátussal nem birtak, ez magát a földesurat illetvén. Ez volt az elv még Werbőczy korában is, ki szerint »*Advertendum est praeterea, quod rustici dominis eorum temporalibus in tantum subjecti sunt, ut per semet ipsos cum nobilibus ratione quorumcunque negotiorum lites protrahere non possint.*« (Tit. 31.) És a földesur ezen aktorátusára, idegenek ellenében, minden polgárjogi ügyben szükségük volt; saját uraik ellenében pedig mind a polgári, mind az urbéri ügyekben, a megyei fiscus assistenciáját kellett kikérniök.

Ezen aktorátus tekintetében, mely természetesen az ügyvédek igénybevételét kizárta, lényeges változás csak a jelen század elején történt, midőn az 1802: 20. t.-cikk az aktorátus jogát a jobbágyoknak megadta, rendelvén: »*Ut illorum, quibus huiusce*

*) Im *Georgicum Regni Hungariae*. Car. Pfahler, doctor et professor juris. 1820. P. I. pag. 298.

Personalis Actoratus non competebat, sed pro illis vel Magistratus civici vel Terrestris Domini actoratu precedebatur, Negotia litigiosa facilius promoveantur, Status et Ordines stb. statuunt: ut Civibus et liberae conditionis nulli jurisdictioni dominali subjectis in contractualibus et simplicis successionis casibus proprio nomine contra Nobiles litigandi Auctoritas concedatur. — Illos vero qui jurisdictioni dominali subjecti sunt, quia vix, aut nonnisi cum dispendio procedere possent, ultro etiam Domini Terrestris in negotiis, quae huiusque eorum actoratu promovebuntur — tucantur. Eo suapte intellecto quod his quoque, qui Iurisdictioni Dominali subjecti sunt, in Contractualibus proprio Actoratu procedere liceat.*

Különben a parasztoknak ügyvédek által való védelmezhetése és képviseltetése az uriszékek előtt, melyek egyedüli bíróságukat képezték, csak a XVIII. század vége felé kezdett érvényesülni. Nevezetesen jelen század második tizedében tanították akkori jogtudósaink: »Subditos (colones) etiam Nobiles porro Fiscus comitatensis in querelis eorum activis et passivis tucatur, iisque gratuitam operam locat (1791. 35. art. Resol. regia de 21. Augusti 1782. No. 7988.) Possunt nihilominus coloni causarum suarum promotionem etiam alteri cuicunque Advocato concedere et Instantias suas seu Recursus per quemcunque concinnari curare: id solum desideratur, ut nomen concinnatis dorso Instantiae apponatur, ad praecavendas instigationes, sufflaminationes subditorum.« (Resol. regia de 30. Szept. 1776: No. 4877. és 5302.*)

Az ügyvédek iránt való ellenszenv azonban fennmaradt és működésük szabad fejlesztésének akadályai nemcsak az idézett utasítás végpontjaiban, hanem egyebekben is eléggé nyilvánultak. Kimondatott, hogy: »Utriusque partis officium est allegationes succincto, quantum fieri protest, stylo constringere.« És ennek magyarázata a következő rendeletben rejlett: »In re urbariali non esse opus multo processu et verbis, quae negotium solum obscurant, protrahunt et confundunt.« (Instructio Com. Reg. §. 25.) Képzeltető, hogy ezen szabály az ügyvédi védelemnek mily önkényszerű korlátozására végezhetett s mily tág kaput nyitott a hatalmasok érdekeinek előmozdítására s a nép jogainak elnyomására!

Hasonló volt azon szabály is, amely mind a községeknek, mind az egyes jobbágynak szigorúan megtiltotta, hogy panaszos ügyeik-

*) Ius Georgicum. Pfahler pag. 305.

ben a királyhoz küldöttséget menesztthessenek, vagy panaszaikkal előtte személyesen megjelenhessenek, ehhez egyszersmind azon drákói sanctio csatoltatott, miszerint: *Imo illi quoque, qui colonos ad recursus provocant, instantiasque iisdem concinnant* (kik természetesen ügyvédek voltak) *pro re nata ad onus responsionis trahi, et ad refundendas contribuentibus inaniter factas expensas stringi; ac si ignobiles sint, exemplari quoque corporis afflictiva poena affici, — nobiles vero actione Fisci conveniri et pro natione reatus condigne puniri debent.* (Resol. regia de 6. act. 1795.)

Ilyen volt az ügyvédek s jogvédelem patentalis állapota még a múlt században is a nép érdekei körében.

Az úri-törvényhatóság és a földesúri hatalom nagy terjedelme mellett, az úriszék is lassan alakult oly bírósággá, amely csak kis mérvben is jogbiztonságot nyújthatott volna, a közjogon ugyanis kívül álló népnek és egyedül e század közepe felé ölthetett, mint később látni fogjuk, oly szervezetet, amely az urbéri s jobbágyi jogszolgáltatás s ebben a védelem függetlenségét képes volt biztosítani.

Még Werbőczy korában oly korlátlan volt a földesúr biráskodása, miképp azt egyedül maga és tisztviselői, sőt megbízottjai is gyakorolták. Még az is, hogy a földesúr emberein kívül a jobbágyok jogainak biztosítására, a biráskodásnál, a felsőbb hatóság szintén képviselve legyen, csak a Hármaskönyv III. Rész 25. tit. 6. s 26. tit. 7. §. által állapítottatott meg. Ezekben rendeltetett, hogy ott az u. n. *legale testimonium*-nak (szolgabíró-esküdttel) mindig jelen kell lennie. Az pedig, hogy a földesúr befolyásának ellensúlyozásául, a hatalmi körén kívül eső bírák is működjenek az uribiráskodásban, nevezetesen, hogy legalább két független állásu törvénytudó legyen a *legale testimonium*-on kívül — a kifejlődött joggyakorlat s az 1729: 28. t.-cikk következtében — csak a XVIII. században érvényesített. Azt, hogy a földesúr tisztjei az uriszék minden aktusában résztvehessenek, csak a XVIII. század másik felében korlátozták a legf. rendeletek, kizárván őket a tanúk hitelesítésénél az ülésből. (Resol. regiae de 4. Aug. 1788. Nr. 4351.) Sőt az uri-hatóság azon régi jogköre, melynélfogva a földesúr maga vagy tisztviselője által biráskodhatott, bizonyos körben még e század elején is létezett. Megengedettett ugyanis, hogy azok, uriszéken kívül is, elintézhessék jobbágaik kisebb ügyeit és az 1802. 21. t.-cikk meghagyta, hogy a parasztok ellenében elkövetett uzsoráskodások

in quantum in contribuentes sub speciosis interusuriorum titulis exercentur, seu per operarum, seu per naturalium desumptionem exactiones« a földes ur által szintén — via politica — bíráltságának el.

Azért még e század elején is az volt jogtudósaink tanítása, hogy »Dominus quisque jurisdictionem suam exercere potest per se, per officiales, vel etiam constitutum praesidem et convocatos adminos tres.«*)

Mennyivel kevésbé lehetett érvényesülni a jogvédelemnek s erre az ügyvédek közbenjárásának a régibb, nevezetesen a XIII. s XIV. században, amikor egész teljességben csakis a jobbágyok egyéni bíraskodási joga volt gyakorlatban, így tehát azon társas bíróságokról, amelyeket uriszékeknek nevezünk, még szó sem lehetett.

Ezen uri-bíraskodás legrégibb nyomait Nagy Lajos királyunk korában találjuk, kinek 1351. évi 18. cikkében olvassuk: Praelatorum, Baronum, et aliorum nobilium tenutis et possessionibus Jobbagiones — — § 1. Si idem vulnera, laesiones mortem, incendia et alia consimilia enormia perpetrarent manifeste; extunc ex parte eorundem, Judicium et justitiam, quilibet querulantium, in priorum Dominorum suorum praesentia prosequatur congruentem.

Ilyen volt az úri-hatóság a XV. században is. Zsigmond III. Decr. 1405. 10. cikkében ugyanis ez foglaltatik: »Stabilimus denique, ut si aliqui ex nostris Regnicolis cujusvis status quicumque juris seu quaestionis contra et adversus villicos seu rusticos Praelatorum Baronum, Nobilium aut alterius status hominum habeant vel habuerint, id primitus et primarie in praesentia ipsorum Dominorum terrestrium legitime prosequi debeant.« És még akkor sem volt szó uri-hatóságról, ha a földesur megtagadta az igazság kiszolgáltatását, mert ez esetre az idézett törv.-cikkben rendelkeztek, hogy a földesur megidézésével, a comes parochialis, vice comes vagy Iudex nobilium bíraskodjék (10. cz. 1. 2. §§.)

Werbőczy idejében sem léteztek még tulajdonképpen uri-székek. A Tripartitum III. R. 25. s 26. cikkében világosan áll: »sed eorum (Villanorum quos Jobbagiones nuncupamus) ex parte, cuilibet querulanti atque causanti, Domini ipsorum terrestres atque

*) Kelemen: Institutiones Juris privati Hung. Lib. III. pag. 1330.

temporales, sive sint saeculares, sive spirituales iudicium et justitiam primum impendere tenentur (25. §. 3.) Még világosabban kifejeztetik ez a 26. cz. a 3. §-ban: »Non igitur comes Parochiales cum Iudicibus nobilium sed — Dominus terrestris — per se ipsum etiam exopt iudicium illud administrare tenetur.«

Csak a jogszolgáltatás megtagadása esetében volt helye egy vagy két szolgabíró alkalmazásának, rendeltetvén: dum in praesentiam Domini sui terrestris remittitur, semper coram uno vel duobus Iudicibus Nobilium fieri celebrari et administrari debet (§. 6.)

A XVII. század elején a szolgabíró és esküdt jelenléte már általában szükséges volt. II. Mátyás 1609. évi decret. 29. cikkében rendeltetik: »Dominus terrestris talium colonorum vel ejus officiales vel villicus ad partis quaerulantis instantiam et requisitionem — coram Iudice nobilium et juratis assessoribus comitatus, iudicium et justitiam facere teneatur.« (§. 9.)

Az 1638. évi I. Decret. 2. cikkében emlittetik »Coram Tribunali ipsorum (Dominorum terrestrium) jure stare tenentur.« De ez az 1647. II. Decr. 22 által — mint contra leges per abusum introductum — ellörölteett és az előbbi egyéni uri-hatóság állítatott vissza.

Az uriszékek csak a XVIII. században alakultak, mint társas bíróságok s ennek körében fejlődtek tulajdonképpen az uradalmi ügyészek, kik az uriszékeknek mintegy éltető elemét képezték. Minthogy pedig a földesuri bíróság hatásköre a földesuri udvar és birtok egész nem-nemes népességére kiterjedt, a földesurnak külön személyes képviselője is volt, ki helyette a biráskodást gyakorolta, t. i. az udvarbíró; ez azonban éppugy, mint maga a földesur, az uradalmi ügyész sugallata szerint járt el, nehogy cselekedete a törvénybe ütközzék.

Az uriszékek (sedes dominales) intézménye által az újabb korban a nemesek földbirtokain létezett ősi telepítvényesek (parasztok, paraziták, élősködők) vagyis urbéreszek külön bíróságot s jogi képviselőt nyertek, mely társadalmi átalakulás becsületére válik a magyar nemzetnek, bárha hűbéri jelleggel tünt is fel, miután az Árpádok idejében csaknem rabszolgai állapotban voltak.

Téves Horváth Mihály abbéli állítása, hogy az uriszék, mint első folyamodású bírósági testület, a parasztságot a földesuri önkény martalékává tette, hiszen a jobbágyok éppen az uri-

székek által váltak jog- s védképpes személyekké, hol őket újabb időben már törvénytudó ügyvédek képviselhették s védelmezhatték. De egyáltalában a volt jobbágyság jogszolgáltatásában a földesuri önkényről legfőlebb csak akkor lehetett panaszkodni, amikor a biráskodást a földesurak maguk, vagy tisztjeik s alárendelt embereik által gyakorolták, mint volt ez egy időben és nem akkor is, amidőn ezen biráskodásnál, a földesuri köteléken kívül eső más hivatalos személyeknek szintén jelen kellett lenni, nevezetesen a törvényes bizonyoságnak, melyet a szolgabíró esküdtársával képezett; még kevésbé akkor, amidőn az úriszékek újabbkori szervezetet nyertek, melyben a contribuens plebs jogérdekei biztosítására, a megyei-bíróság s közegei befolyásának és ellenőrzésének túlsúly adatott. Az ujonnan alakított uriszékek éppen a földesuri önkény megszüntetésére voltak hivatva. Más tekintetben az uriszékek jólékony hatással voltak az ügyvédi nemzedék szaporodására is, mert a földesurak a régi szokásjogtól eltérő újabb ügyekben, jog- és törvénytudó ügyvédeknek voltak kénytelenek használni, mi az ügyvédi pálya tekintélyét mindinkább fokozta s az értelmes osztály modus vivendi-jére hálás alkalmakat nyújtott.

I. Lajos alatt 1351-ben a földesurak egyszersmind bírái voltak saját jobbágyaiknak, abban az esetben is, ha ezek másoknak kárt tettek; minek megítélése pedig csak törvénytudók közbejöttével történhetett. Később 1405-ben, Zsigmond király alatt a magyarországi urbéreses szabad költözködést nyertek és a jobbágytelkek összeírása Zsigmond decretumának 10. fejezetéhez képezt elrendeltetvén, lényeges befolyást gyakorolt az ügyvédség fejlesztésére, úgy, hogy az ügyvédek immár külön osztályt kezdtek képezni, mely azonban távolról sem birt a mai ügyvédi kamaráknak kasztszerű, zárt jellegével.*)

Az elmondottak kiegészítéseül meg kell még jegyeznünk, hogy I. Lajos király az uri-hatóság intézményét később, tizenhat év múlva, vagyis 1366-ban, Erdélyre is kiterjesztette, minélfogva az itteni fejletlenebb társadalmi viszonyok közepette az ügyvédi intézmény csak nagy nehezen kapott lendületet.

Ezen királyunk alapította a pécsi akademiát, mely a törvénytudomány művelésére kitűnő alkalmat nyújtott.

*) V. ö. Werbőczy: Tripart. III. 25. 26. Fehér György: Codex diplomat. R. Hungar. 3. N. 6. Frank idéz. munk. II. 24. 25. Piringer: Ungarns Bänderien I. Th. 135. I.

Szorosan a jogszolgáltatást illetőleg, fontos reformot létesített azáltal is, hogy a bíróságok utasítottak, miszerint a birtokpereken való eljárás gyorsítsék és rövid idő alatt befejeztesék. *Causae in facto iurium possessionarium in tertio termino, tardius autem, cum finales harum recte causarum decisiones per varias dilationes in longum senpere consuevissent — in quartis Octavis — non obstante quavis allegatione finaliter terminandae decernebantur.* (1351: 25.) Nagy Lajos leánya Mária királynő és a horvátok által a trónra meghívott és bár törvénytelenül meg is koronázott II. Károly nápolyi király közt keletkezett véres drámák és politika viszályok közepette jogi életünk egyáltalán nem fejlődhetett s ez időből az ügyvédséget érintő említésre méltó motívumok nincsenek.

Zsigmond király országlásából sem hiányoztak az igazságszolgáltatás s az ügyvédség körében tett üdvös intézkedések. Nevezetesen, hogy az igazságszolgáltatást biztosabbá tegye, mind a bírák, mind pedig a procuratorok részére szabatos eskümin-tát állapított meg.

Figyelemreméltó mozzanat az is, hogy habár Zsigmond az urbéri intézményeket szintén nem közönséges kedvteléssel ápolta s dédelgette, mindazáltal legkiválóbb gondját a városok úgy közjogi, mint beligazgatásának s törvénykezésének rendezésére fordította; miértis több, mint valószínű, hogy a görög eredetű *syndikusok* intézménye, — kik nem mások voltak, mint a városok, községek s egyéb hatóságok hivatalbeli, megválasztott képviselői, előljárói, — ezen király uralma alatt valósult meg.*)

Sokat nyert fontosságában és hatáskörében a magyar ügyvédi testület az 1404—1435. évi törvénykönyv által is, mely szintén Zsigmond király legbecsesebb hagyatékai közé számítandó. Ez alatt azonban nem érthető a mai kor szellemében vett codex, mert az csak számos és különböző természetű jogi rendelkezések gyűjteményét képezi: »*sextum seu magnum decretum*«, melyben kiválólag az ősiség behozatala folytán szükségessé vált örökösödési szabályok foglaltatnak, különösen: »*magszakadásról*«, mely a fiskus örökösödési jogával áll kapcsolatban; »*leány-negyedről*«, »*hozományról*«, mik a nők jogairól való gondoskodást czélozták; »*hatalmaskodásokról*«, melyek a Zsigmond alatt létezett zavargós időkben,

*) Stephan Huszty: *Juris prudentiae practicae Libri tres Tyrnaviae* 1766. Libr. I. Tit. 39.

nagyon elterjedtek; mely törvénszabályok nagyrészt legujabb korunkig fenmaradtak.

Az említett törvénykönyv szerint (1351. 23.) a kikiáltott közgyűlések (*proclamatae congregationes*) ekkor vétettek legelőször gyakorlatba. Ezeken valamely nemes, vagy polgár bünténynyel, kivált rablás, jóságfoglalás, vagy fosztogatással vádoltatván, egyes eset mi-benléte fölött az egész megyei nemességnek esküvel erősített tanuságot kelle tennie; ezután a vallomások és bizonyítékok, a vádlevéllel együtt, a királyi Curiára terjesztettek fel ítélethozatal végett; vádlottaknak megengedtetvén egyszersmind, hogy magukat tisztázhassák, védelmezthessék. Ily esetekben, amelyek e zülalt s az ököljog alatt nyögő korszakban nem ritkán fordultak elő: a védiratokat, felfolyamodványokat stb., szép honorarium fejében, a notariusok, később az ügyvédek készítették. A vérhatalom jogát, melylyel I. Lajos király azelőtt csak néhány főurat s országnagyot ruházott föl, Zsigmond több szab. kir. városnak, sőt némely dinasztia úri-hatóságának is megadta. (1351. 9.)

Zsigmond király azonkívül, hogy úgy a nemesi családok fényének emelésére, mint a városok jogkörének kiterjesztésére sokat tett, a tudomány műveléséről s a törvénykezés érdekéről sem feledkezett meg. Ugyanis Budán egyetemet létesített, mely csakhamar nagyhirűvé vált. Továbbá az egyházi hiteles helyeknek megparancsolta, hogy »*de capitulis et conventibus personae seu homines simplices non mittantur*« s a birtokügyekben eljáró magasabb egyházi személyek rendesen és előzetesen, a királyi emberek pedig igazságos eljárásokra utólagosan meghiteltessenek.

Mindezen intézkedésével az ügyvédi pálya emelésére is hatott, főképp a hazánkban elhatalmasodott papsággal szemben, mit annyival könnyebben tehetett; mert, mint római császár, a constantzi zsinaton jelen volt, a rom. kath. egyház villongása alkalmával pedig a baseli zsinaton elnökölt s imponálni tudott s ezért is sikerült neki az egyidejűleg szerepelt három pápa közt az egyezségel szintén létrehozni.

Az Albert király országglása alatt 1439-ben alkotott törvénykönyvet hazai publicistáink és történetíróink, kivált közjogi tekintetben, oly jelésnek s fontosnak mondják, hogy annak alkotmányunk történelmében ez időszakból alig volna párja. Ezt a törvénykönyvet, illetőleg a benne foglalt végzeményeket tekintve, abban az igazságügy és ügyvédi érdekekre vonatkozó nevezetes intézke-

déseket találunk. Ilyen különösen az, melyszerint a kir. ügyészek eltiltattak attól, hogy midőn a bíróság a korona pereiben tanácskozott s ítélkezett, a törvényszék tanácskozmánya alatt, a bírák közt foglaljanak helyet, csupán annyi engedtetvén meg, hogy a perlekedők sorában jelen lehessenek ugyan, de állva, nem pedig ülve. Eltiltattak továbbá attól is, hogy az idegen peres feleknek, a törvényszék ülésein benyújtandó keresetleveleket s irományait fogalmazhassák, készíthessék, vagy azokba be is tekinthessenek, esetleg azokat magukhoz véve, átlapozhassák. Magától értetődik, hogy ez üdvös intézkedés által első sorban is megakadályoztatott, hogy a hatalmas koronaügyészek saját ügyeikben a bíráskodást befolyásolhassák; másodsorban pedig, hogy a peres írásbeli munkálatok monopolizálásával a közönséges ügyvédek megrövidítsék s a feleket kizsarolhassák. (23. fej.)

Albert továbbá a Zsigmond által életbe léptetett kikiáltott gyűlések jogkörét szintén megerősítvén s kibővítvén, (29. fej.) ezáltal az ügyvédi tekintélyt továbbra is megszilárdította. A 29. végzés 8. §-a szerint makacsság, illetőleg meg nem jelenés okából, ugyancsak Albert rendelt marasztaló ítéletet hozatni, mi erkölcsi kényszerül szolgált arra, hogy a felek tabularis perekben az ügyvéd által való képviseltetést semmi esetben se nélkülözhesék.

Albert király végzéseinek között találunk más üdvös törvénykezési intézkedéseket is. Így nevezetesen a 33. fejezetben azt olvassuk, hogy mindazokban a kisebb hatalmaskodási tényekben (*facta minoris potentiae*), amelyek tárgyalására kikiáltott gyűlések nem tartatnak, három határidő, vagy octava alatt (innen az octavalis törvényszékek) a bíráskodásnak s ítélkezésnek meg kell történnie. Ugyanis, ha a perbehívás előzőleg már két ízben megtörtént, a harmadik bírói tárgyalásra a határozat nyilvánosan kikiáltandó, illetőleg a perbehívás harmadszor is eszközendő. Ennek folytán a 34. fejezet rendeli, hogy ha, különösen birtokperekben, két perbehívásra sem jelent meg a fél, a harmadik idézés törvényszéki kikiáltással történjék s ekkor a bíróság érdemleges tárgyalást eszközöljön.

Ez intézkedés összefügg a II. Endre-féle »*bullae aureae*« elvével, melynél fogva csak a »*legitime citatus et ordine judicario convictus*« lehetett nemesember ellen elfogatást, vagy végrehajtást intézni, hogy tehát kihallgatás ne történhessék, meg nem jelent a »*legitime citatus*«

és feltartóztatta »ordine judicario» az ítélethozatalt. Ezen visszaélés megszüntetésére vált üdvössé az idézett törvényes intézkedés.

Mindenesetre magas belátásról tesz tanúbizonyságot, hogy a védelemre vonatkozó határidők megtartása tekintetében s a perbeszédék előterjesztése, valamint a szükséges bizonyítékok beszerzésére nézve nagyobb időtartam engedtetett, mint az egyszerű sommás ügyekben, melyeket hiú bölcseséggel korunk processualistái azonos kaptafára húzzák a bonyolultabb birtokperekkel. Ugyancsak az itt említett végzemények 34-ikében rendeltetik még az is, hogy ha a beperelt fél megjelent, okmányait és írott bizonyítékait bemutatta, a bíróság azokat vizsgálat alá vegye; ha pedig okmányai és iratai hiányoztak, azokat másodalkalommal előmutathatja ugyan, de már ekkor birságolás terhe alatt s több halasztási kedvezményben ne részesüljön, hanem végítélet hozassék. *)

Itt megjegyzendő, hogy a régi magyar eljárás szerint a szükséges bizonyítékok beszerzése, birói közbenjárással előzetesen eszközözlendő s erre az ellenfél is megidézendő volt, s csak azok alapján folytak azután a perbeszédék; míg az új perrendtartások szerint, a tanúkihallgatások s a bizonyítások utólagosan eszközöltenek s ezekre tételnek megjegyzések; a peres fél tehát — nolle-velle — az előző perbeszédékhez kénytelen ragaszkodni, melyeket remélt, de néha előadásával mégis meg nem egyező bizonyítékok alapján terjesztett elő s a mi sok visszasság kútforrása a mostani peres eljárásban.

Külön intézkedés tétellett arról is, midőn a szükséges bizonyítékok más, vagyis idegen kezeknél voltak visszatartva. (35. fej.) Ebben az esetben szabályúl szolgált, hogy a védekező fél egy év lefolyása alatt okvetlen szerezzze meg s mutassa fel írásbeli bizonyítékait s okmányait, különben halaszthatatlanul ítélet hozatván, ennek súlyát viselni köteles. Végre egy és ugyanazon perben több pertárs is beidézett; elégséges volt ezek közül egynek megjelenése, csupán a törvényes határidők voltak megtartandók; ha pedig mindenik alperes táborban volt, a kikiáltott törvényszéki gyűlések elhalaszthatók voltak. (36. 37. fej.) El kellett mondanunk ezeket, habár a perrendtartás formáihoz tartoznak is, mert annak rendszere szoros, benső összefüggésben áll az ügyvédi pálya történetével.

*) Corpus Juris Regni Hungariae; Tyrnaviae 1751.

Nem érdektelen tudni, hogy Albert király udvaránál, sőt a király családjában is divatozott a magyar nyelv a bécsi csász. könyvtárban található, újabb kéztől eredt német kézirat szerint*)

Hunyady János kormányása az árván született László király országlása alatt (1440—1453) nem igen derült napokat éltek ügyvédek Magyarországon: sőt, mert a szüntelenül tartó belvillongások és külháborúk dúlásai közt Themis oltára zárva szokott lenni, László király második végezményének 10. fejezete értelmében, ez időtájtban a törvénykezés is be volt szüntetve s csak Szilágyi Mihály kormányzó decretumának negyedik czime által rendeltetett, hogy minden évben legalább négy octavalis gyűlés tartassék, melyekben a fontosabb peres ügyek letárgyaltassanak. (1458.) Tehát majdnem husz éven át kellett az ügyvédeknek, ha csak tisztli vagy uradalmi ügyészek, vagy a nemes családok szerződött ügyvédei nem voltak, a szó szoros értelmében koplalniok, míg ismét keresethez juthattak s kard helyett a tollat forgathatták. Említésre méltó dolog ugyanebből az időszakból, hogy Szilágyi decretumának 15. czime szerint, Zsigmond király fentemlített törvénye megújított és meghagyatott: miszerint a földes urak minden jobbágyot szabadon engedjenek menni és költözködni, amikor s amerre tetszik, ha az a kellő földbért s egyéb szokásos tartozását kifizette. Ez intézkedés azonban csak az e korbéli erőszakosságot jellemzi, de peres munkálatokat nem szült az ügyvédek számára; mert a törvény újból azt rendelte, hogy a jobbágyság ezen emancipációjának, minden perlekedés (absque omni litigionario processu) mellőzésével kell végbemenni, különben az akadékoskodó s kötekedő földesur javai lefoglalhatók, míg a 12 márka birságot le nem fizette s jobbágyát szabadon nem bocsátotta.

Ez intézkedések természetesen az ügyvédek anyagi viszo-

*) Erzählung der Helena Kottanner vertrauten Dienerin der Kaiserin Elisabeth, Kaiser Albrechts Wittve, von der Entwendung der heiligen Krone aus dem Schlosse Plindenburg, von des König Ladislaus seiner Krönung zu Stuhlweissenburg. (15. May 1440.) Hunyady János idejében a magyar nyelv már országos volt s maga is, midőn 1446-ban a Rákosmezőn kormányzóul választott, magyarul esküdt, de latinul nem is tudott (Latinae linguae experts Joannis Georgii Schwandtner Scriptores Rerum Hungaricum. Lipsiae 1746. fol. Tom. I. pag. 544). Törvénykönyvünkben ezen eskü latinul áll ugyan, de ott egyszersmind megjegyeztetik: »Juramentum, initio Gubernationis Joannis Hunyady in congregatione generali Regni conceptum e vulgari in Latinum translatum« (Zachariae Mossoczi: Decreta, Constitutiones et Articuli Regum Incltyti Regni Ungariae Tirnaviae 1584. fol. 127.)

nyaira nyomasztó következményeket szültek, mert a perek száma hirtelen megapadt, sőt a földesurak sem bátorkodtak kötekedni, miáltal az ügyvédek arra voltak kényszerítve, hogy a többi kisebb birtokú, szegényebb nemes felek által reájuk bizott csekély számú ügyeket a törvényes kifogásolások, felebbezések s perorvoslatok minden nemének felhasználásával, évekig huzzák-halaszszák s így még utódaikra nézve is tőkésítve, állandó megélhetési forrásaikká tegyék. S így tartott ez majd harmincz éven át. Hogy ez a hossz-as nyomoruság és szegénykedés az ügyvédek részint éhenkórász proletárokká tette, részint pedig oly erkölcsi iszapba meríté, mely őket csaknem minden testületi tekintélytől megfosztotta, éppen nem csoda. Ily állapotban találta ügyvédeinket I. Mátyás király, a nagy hős, Hunyady János dicskoszorús fia (1462-ben.)

A róm. kath. főpapság hatalomvágya, mely nem elégedett meg a menyország kulcsával, hanem világi uralomra törekedett, már Zsigmond király idejében meggyújtotta Európában az első vallásháború veszélyes csóváját a cseh Husz máglyája tüznél, Magyarország nyugot-északi oldalán, akkor, midőn délfelől a török hadak fenyegették hazánkat, a vitéz Hunyady János szerencsétlenül végződött hadjárata után, melyekben számos magyar főúr résztvenni elmulasztott.

Hunyady Mátyás ezen nehéz körülmények között, s azon még súlyosabb helyzetben, miképp majdnem folytonosan kellett küzdenie a hatalmas dinaszták daczával, a nemesség ellentállása s pártoskodásával, kényszerítve volt az elődei alatt elhatalmaskodott magyarországi papsággal és az egyedüli európai nagyhatalommal, a római pápával, jó egyetértésben lenni.

Innen magyarázható, hogy éppen a tetterős magyar vérű Hunyady Mátyás király zsarnokoskodott legjobban a magyar nemzeten; a papság és a vallás érdekeit különösen sokra becsülve, midőn a főbenjáró, jóság- és fejvesztéssel sújtandó bűnök számát a magyar törvényben szaporitá: a heresist, sőt annak gyanuját, valamint más egyházi bűnöket, a felségsértés bűntényei közé sorolta, az efelett való biráskodást pedig a róm. kath. papságra bizta, mely ekként saját ügyében s érdekében a nemzet birájává lett.

Mátyás király dicsőségének ezen árnyfoltja nem is maradt következmények nélkül Magyarország alkotmányára s beléletére. Ez szülte, hogy a jóság-elkobzások, vérpadi kinzások és belzavarok még a 18. században is belenyúlunk történelmünkbe.

Hogy milyen nehéz volt ezidőben az igazságszerető ügyvédeknek az ország alkotmányára hivatkozni, s a vallási meggyőződés bizonyítékait a kapzsi főurak, a tulbuzgó és hatalmas papság ellen, a vádlottak és gyanúsítottak javára összeszedni, nehogy a védő maga is a heresis gyanujába esve, a kín- és verpadra kerüljön, igazolja maga Werbőczy. Ezen higgadt magyar törvénytudó kénytelen megengedni, hogy a keresztény és rom. kath. papság hatalomvágya több pusztítást tett az ugynevezett törvényes eljárásokkal a magyar alkotmányon, az ősi családokban és a nemzet jólétében, mint a török, tatár és minden más háboru és belzavar.

Mátyás király a magyar jogtörténelemben nemcsak azért nevezetes, mert törvényei fontos változásokat tartalmaznak a jogszolgáltatásra s ennek közegeire nézve; nemcsak azért, mert 1486. évi végzeményében a rendszeresebb törvényvkönyv első kísérletét szemléljük; hanem abból az okból is, mivel végzeményei között találkozunk olyannal, amely nemcsak igazságszolgáltatásunk s törvénykezésünk akkori állapota javítására mélyen kihatott, de ügyvédeink erkölcsi világába is enged némi pillantást.

Mátyás király ugyanis, ki a gőgös magyar főurak ellen a papságban kereste legfőbb támaszát, úgy látszik, az ügyvédeket nem kedvelte, mit onnan lehet következtetnünk, hogy számos törvényes intézkedése között nem találunk cikket, mely az ügyvédség állapotának javítására jótékonyan hatott volna. Ellenkezőleg, éppen ennek a dicső emlékű királynak 1486. évi VI. decretuma 69. cikkében — miként már említettük — azt a különös rendelkezést találjuk, hogy egy ügyvéd tizen négy személy pereinél többet fel ne vállaljon s terjedtebben működni ne merészkedjék, különben megbírságoltassék s a bírság megbízóik vagyonából és mindkét fél részéről beszedessék.

Mi azonban ezen megszorítást némileg indokoltnak tartjuk, egyrészt a gyorsabb jogszolgáltatás szempontjából s másrészt azért, mert akkor a közlekedés hiányos s az ügyvédkedés területileg korlátolt volt s így a munka felosztásával több képzett egyén-keresethez juthatott, mi egyes ügyvéd meggazdagodására éppen nem szolgált s azért azt hisszük, hogy ez leginkább az akkori papi hatalom műve, nehogy az ügyvéd nagy tekintélyre emelkedhessék.

I. Mátyás király (Decr. VI. art. 18), a Szent-István király uralkodásától számítva egész 1486. évig, hazánkban, bár nem hasonló alakban, más országokban is uralkodott párviadal gyakorlatát,

bizonyos megszorítások mellett, eltörölte: kitűnik még e decretumból az is, hogy a bíróságoknál számtalan visszaélés tapasztaltatván, tettegeségekhez is kerülhettek a dolgok; mert az 1486. 65. t.-cikkkel eltiltatott a megyei gyűléseken való fegyveres megjelenés: »inermes in ipsam sedem ingredi debeant: ut ibi non armis sed jure confendendum noscant. « Az 1486. 66. t.-cikk szerint pedig rendeltetett, hogy az ország bírái nyílt ajtóknál ítélkezzenek s oda bemenni senkinek, ki meg nem hivatik, nem szabad, ellenkezőleg 100 aranyban marasztaltassanak a hivatlan belépők s nem fizetés esetében elfogattatván, a csonka toronyban addig tartassanak, míg nem teljesítették a fizetés.

Ezen drákói intézkedés leginkább az ügyvédek sújtotta és hogy ez egyenesen ellenük irányoztatott, mutatja a már idézett 1486. t.-cz. mindjárt következő 69. cz. is, mely az akkori ügyvédek reputációjára nézve biztos mérlegül szolgálhat.

Frank állítása szerint nem lépett életbe e törvényczikk s holt betű maradt, mely állítást azonban, tekintve Mátyás rendkívüli erélyességét s következetes jellemét, ki saját rendeletei s törvényeinek mindenkor érvényt tudott szerezni, igen bajos elhinnünk s beigazolnunk, annál kevésbé, ha az 1563-iki törvények 49. cikkének tartalmát vesszük figyelembe, melyben a törvénykezést kezelő papság befolyása következtében a tekintélyesebb ügyvédek lealázására, ujjal az rendeltetik, hogy az ügyvédi hatáskörre s perek vitelére az előbbi szokás szigorúan fentartassék.*) De jogtudósaink jelentékeny része ezen szabályról, mely az ügyvédi osztály érdekeit legmélyebben sértette, úgy is nyilatkozik, mint valóban életbe léptetett s érvényesített dologról. Így Kelemen (Institut. juris privati, Lib. III. pag. 373.) következőleg erősíti azt meg: »Neque hodie ad. 14 personarum defensionem ut olim restringitur — advocatus sed indeterminate tot causas suscipere potest, quot rite elaborandis sufficit.« Minek csak is azon értelme lehet, hogy ama korlátozás tényleg alkalmazásba vétetett. Egyébiránt Mátyás királynak 1486: 69. cz. az akkori ügyvédi kar erkölcsi reputációjára nézve biztos mérlegül szolgálhatván, közöljük azt, amint következik:

*) Frank. A közigazgatás törvénye Magyarországon II. rész I. d. Pest 1846. 67. l. i. jegyzet végén. Corpus Juris Regu. Hung. ad an. 1486. Decr. II. Art 69.

»Miután az ügyvédek nyereszkeskedési vágyból igen sok személy peres ügyeit magukra vállalják s azokat vagy elhanyagolják vagy a kellő védelemre nem fordítanak elegendő figyelmet s így magával a perrel mit sem gondolnak, sem arra nem ügyelnek, hogy megbizóik meg ne birságoltassanak, cselekedvén mindezt abból az okból, mert:

1. ezek a birságok régi szokás szerint a közönséges nagygyűléseken (*celebratione judiciorum generalium*) szoktak közöltetni s behajtatni, jelenleg pedig ily közönséges gyűlések már nem tartatnak, sem jövőben tartatni nem fognak; miértis

2. rendeltetik, hogy ezentul az ügyvédek több mint tizennégy személynek peres ügyét felvállalni s előmozdítani ne merészkedjenek. (Hogy mily időtartam alatt, nincs kitéve, de nagyon valószínű, hogy egy év alatt.)

3. A midőn pedig birságokban elmarasztaltatnak, a birságok az ő, vagy megbizóik javaiból, a perek bevégeztével s ítéletmondás után, azonnal megvétessenek.

Mátyás király föntebbi határozatainak indokai tanulságosak, annyiban, amennyiben, ha azok az indokok csakugyan valók és nem a papok taktikájából eredtek, tisztán azért, hogy a nekik alkalmatlan ügyvédekre pressiot gyakorolhassanak: az látszanék, hogy van az ügyvédi pályán oly valami jelleg és természeti sajátság, mely korról—korra, nemzedékről—nemzedékre, a »*nunquam mutari*« elvet fentartva, örökölhető kórság gyanánt szembetűnik s az egész kar iránt a balitéleteket ápolja s öregbíti, de más körülményeket számba nem vesz mentségükre.

Mátyás király alatt számos egyéb jogi törvény hozatott, melyek a jogszolgáltatás javítása, s különösen gyorsítására irányultak s több tekintetben az ügyvédség fejlődésével szoros kapcsolatban álltak.

Ilyen az 1489: 6. és 25., melyek szerint: »*Causae pignoris et potentiae in una octava et cum productione litterarum possessionariorum in secunda octava terminandae.*«

Az 1486: 3., hogy »*Singulis annis duae et aliae duae octavae breves, donec necessum fuerit, duraturae; alibi ut duae octavae magnae 40, aliae duae octavae breves 20. diebus durent.*«

Az 1486: 68., mely rendeli, hogy: »*Pro iudicibus regni ordinariis domino regni Palatino, Iudice Curiae et postmodum Cancellario secretario, vel in absentia ejus locumtenente, qui sigillum regiae*

Majestatis pro tempore tenebat declaratis: etiam in absentia Regiae Majestatis jus faciendi libertas dabatur.*

Nem kevésbé érdekes a 18. cikk is, melyszerint: »Personalis praesentiae Regiae Majestatis in judiciis semper interesse et Littteras sigillare tenetur;« mi arra mutat, hogy a bírakat gyakran terhelte hanyagság s mulasztás, sőt hogy ők visszaélésekre is adtak alkalmat.

Mátyásnak az egyházi bíróságok illetőségére vonatkozó törvényhozása is közelebbről sértette az ügyvédi osztály érdekeit s gátolja fejlődését, amennyiben annak kiterjesztése nem kevésbé beleütközött az ügyvédi hatáskörbe.

A szentszékeknél ugyanis az ügyvédkedhetés sokkal jobban nehezítettett, mint a világi bíróságnál; azoknál nem volt minden ügyvéd képesítve az ügyködésre és a szigorúbb formalitások is akadályozólag hatottak.

Mátyás pedig, ki a kánoni és római jog iránt kiválóbb előszeretettel viseltetett, az azt kultiváló egyházi bíróságok hatóságának kiterjesztésében vélte a helyes igazságügyi politika érdekeit érvényesíthetni, hihetőleg azért, mivel azok tökéletesebbek s e mellett tagjai nagyobb képességű jogászok voltak, mint a világiak, kik ismét a magyar jogszokásokhoz ragaszkodva, ezekben jártasabbak és emiatt a tekintélyes papságnak alkalmatlanok voltak, mi kemény szellemi jogtusákat szült s nem csoda, hogy a mindentudó és mindenható papság a világi ügyvédeknek ellenségévé vált.

Mátyás első decretumában felsoroltatnak, mint a szentszékekhez tartozó ügyek: a nagyszámu végrendeleti perek s ezek kifolyásai; továbbá a házassági perek minden járulékkal: hitbér, hozomány, házassági ajándék; továbbá a leánynegyed, hamis esküvés és tizedek iránt való kérdések, melyek mind a papság rendkívüli hatalmát bizonyítják. A 2. és 3. decretumokban mindez ujólag megerősítettett. Mátyás későbbi decretumaiban azonban, a korszak haladására nézve is, nagyobb horderejű törvények foglaltatnak. Nevezetesen a 6. decretumában (1486: 18), mely a párviadalt a polgári törvénykezésből kizárta s egyenesen a katonai bíróság körébe utalta. Fontos ez az ügyvédi hivatásra nézve, minthogy a középkori botor bizonyítási eszközöknek, milyenek voltak a párviadal s vérengzés törvényeinek (ordaliák)*

*) A vérengzés törvényei s különösen a vérdíj s vérváltás, mint a vérbosszú következményei feltalálhatók már a patriarchalis időkben

korlátozása eltörlése, a szellemi, jogi bizonyítási eljárás kiterjesztésére vezetett; ezáltal pedig az ügyvédi működés és keresetmód nagyobb tért és lendületet nyert.

Végül tökéletesítette Mátyás király a törvénykezést a nádori bíróság, a *proclamae congregationes*, a *trineforrenses proclama-*

s a hét első magyar vezér frigykötése is részben tanuskodik, hogy Árpád fejüknek választatván, vérrel pccsételte meg a magyar alkotmány első talpkövének képező alkut.

Szt.-István törvényei szerint (Dec. LII. á. B-et seg. és Kelemen Hist. Juris Hung. Budae 1818.) a vérben emberölést bizonyos számú tinók által váltották meg a bűnösök; például a főbb tisztek (*Comites*) 50, a katonák 10 tinót. voltak kötelesek adni az általuk megölt feleségeik szüleinek; egyéb esetekben 12 tinó s bűjtölés volt az illetőkre kiszabva; ellenben a szándékos gyilkosságért 110 penzát kellett fizetni, melynek fele a *fiscus*nak, fele pedig a megölt szüleinek, vagy vérrokonoknak jutott, 10 penzát azonban a bírák tartottak meg maguknak. A szolga, ha más szolgálta őt meg s ura meg nem váltotta, eladatott s árának felét maga a szolga ura, másik felét a megölt szolga gazdája kapta. A 110 penza s a vérrokonok kielégítése előfordul Szt.-László törvényeiben is. (Decr. LII. c. VIII.)

Még V. István alatt nem volt közönséges tisztviselő, ki a gyilkosság miatt hivatalosan perbe idézte volna a tettest, hanem a meggyilkoltak atyafiai vették kereset alá, akikkel egyezkedni kellett a gyilkosnak, ha megakarta életét menteni s akkor a megölnék homagiuma 50 márka ezüst pénz volt.

Az őskorban mindenütt a legrégebb szokás volt a »vérbosszú« *Werböczi* (I. t. 14.) a testvér meggyilkolását a hüllenségi esetek közé sorolta, de azért sem az ily testvérölőknek, sem más szándékos gyilkosoknak birtokai nem szállottak a firkusra, hanem megmaradtak a családnak, vagy ha kegyelmet nyertek, maguk tartották meg. (p. I. t. 15.)

Werböczi különbséget tesz a halálos és főválsági ítélet közt. A főbenjáró esetekben, milyenek a felségárulás, szándékos gyilkosság stb. egyenesen halál mondatott ki a bűnösre; a főválsági ítéletben pedig valóságos halálvesztés helyett, csak homagium fizetett s ingó vagyonát visszaválthatlanul elvesztette, ellenben fekvő-jóságát hecsű szerint megválthatta. Az ily főbenjáró esetekben már az ősi vérbosszú természeténél fogva, a vérrokonokkal való egyezkedés és annak következtében azok kegyelmének megnyerése szükséges kapcsolatban állottak azon hajdani rendelkezéssel, melyszerint a vérrokonoknak volt kötelességük megölt atyafiaikért bosszút állani s vagy személyes elégtételt venni rajtuk, vagy közönséges törvényszék elé idézni őket. A felség nem adhatott kegyelmet, a rokonok akarata ellenére, ha már ítélet volt kimondva s a bűnös be volt fogva. (Werböczi p. II. t. 56.) De ezen kegyelem megszorítását csak a vérengző főbenjáró esetekre kell érteni, melyekben a kegyelemadás a vérrokonoktól függött, kikkel előbb egyezkedni kellett. Mátyás király a megváltás helytelen voltát belátván, azt eltörölte (D. VI. art. 51.), de azért a régi szokás tovább is fennmaradt.

A vérengzés egyéb esetében, hol halálos ítélet nem forgott fenn, vagy homagiumot fizetett a vérengző, Werböczi szerint, vérdíjban; mi főválságot képezett, vagy kisebb esetekben a főválság felét fizette. A homagiumban különbség volt az országban rang s lakhelyhez képest, mert míg a *praelutusok* és *hárok* homagiuma 100, addig a nemeseké 50 márkát tett. Ellenben Tótországban 100 frt, Erdélyben pedig 60 frtot tett a nemes homagiuma. A parasztok egész homagiuma Erdélyben 25 frt., a tagcsonkítás 20 frt., fogkiütés 6 frt. stb., mihez úgy látszik, alkalmazkodtak a szász törvények is Erdélyben, mivel azokban is az oldalesont betörése, a kar és kézfejtörés 20 frt, hüvelykujjvágás 10 frt., fogkiütés pedig 5 frttal megválthatók voltak.

tiók eltörlésével, de azáltal is, hogy eltiltotta, miképp ugyanazon ügyben valaki ügyvéd és bíró, vagy tanú is lehessen, (D. III. 14.) ami ismét csak »azt bizonyítja, hogy a törvénykezés terén még Mátyás király idejében is »peccabatur intra muros et extra.«*)

Az ügyvédséget ért legsajnálatosabb csapást Mátyás király azon intézkedésében találjuk, hogy az ügyvédek fegyelmzését a bíróságok illetősége alá helyezte; holott azelőtt »a régi utas szerint,« a bírságokat csak a közönséges nagy (megyei köz-) gyűléseken (celebratione judiciorum generalium) volt szokás követelni és behajtani, mint ezt Mátyás király 1486: 69. cikkének 1. pontja mutatja. Mi tehát ez újabb szabály miatt az akkor bíráskodó s a királyt befolyásoló papságot — miként már említettük — nem ok nélkül vádoljuk.

*

Mátyás király után II. Ulászló következett, kinek uralkodása alatt a magyar jog terén egy ügyvéd tűnt fel, ki még a király fényét és emlékét is elhomályosította: Werbőczy István ügyvéd-létére nádorrá emelkedett, kit csupán Kossuth Lajos utánczolt annyiban, amennyiben szintén, mint ügyvéd, Magyarország kormányzójává lett. E két férfiú abban is hasonló egymáshoz, hogy mindkettő felségsértéssel vádoltatott.

Azonban ne politizáljunk, hanem ismerkedjünk meg Werbőczyvel, hogy munkájának, a »Hármaskönyvnek« szellemét is megvilágíthassuk, annál inkább, mert, mint már mondtuk, nem volt valami hizelgő véleményben az ügyvédségről.

Ha Werbőczy külföldi, vagy újabb magyar költő, avagy valamelyik kulturállam kodifikátora lenne, még a magyar tud. akadémia is többet foglalkozott volna s foglalkoznék vele; behatolnának családi viszonyaiba, neveltetésének momentumaiba, korának fejlődésébe, művei minden egyes tételének szellemébe és állam- s jogtudományi értékének bírálatába; de, mert Werbőczy csak középkori magyar ügyvéd volt, némelyek által inkább compiler-

*) *Palatinus regni quotannis singulos Comitatus peragraré et sub dio super colliculis iudicium administrare solebat, quod iudicium generale seu Palatinale nec non congregatio generalis palatinalis appellabatur, propter abusum vero Anno 1478 sublatum.* Benzur- Beck: *Ius publ. Hung.* 1790. Ezen bíráskodástól azonban megkülönböztetendő az, amelyet a nádorok, mint comites palatii regii a kir. Curiaiban, mint felebbviteli ítélőszék, a szab. kir. városok ügyeiben gyakorolni voltak hivatva, miről később lesz szó.

nak, mint kodifikátornak tartatik; sokak előtt pedig csak azért érdemel egyszerű felemlítést, mert »Hármaskönyvét« 300 éven túl Magyarország legnevezetesebb jogforrása, melyet az új korszellem sem tett egészen avulttá: napirendre tért fölötte.

Valóban keserű gúny a mai magyar korszellemre és jogászaink nagy többségére, kik azokat az állam- és jogtudományi kincseket, amelyek Werbőczy Hármaskönyvében, bár korának formáiba burkolva, foglaltatnak, méltányolni nem tudják.

Ne foglalkozzunk Werbőczy családi viszonyaival. Ezekről elég annyit tudnunk, hogy nemes magyar szülők gyermeke s a magyar nemzeti társadalom jeles tagja volt. Tüzetesen foglalkozott ezzel Horváth István nagy történészünk, legrégibb származásu okmányok alapján »Werbőczy emlékezete« című munkájában.*)

A vitéz magyar nemzet mindig féltette szabadságát és hazáját féltékenyen őrizte. Állampolgári jogait törvényezikkel és fegyverrel, már az Árpádok alatt is, követelte. Ellenezte azt, hogy a király tanácsában idegenek részt vegyenek, hivatalokat viseljenek, országos dolgokba befolyást gyakoroljanak és magyar birtokokkal megajándékoztassanak. Ezt számos törvényezikkünk tanúsítja azóta, mióta Szt.-István Magyarországot idegenekkel és keresztény papsággal kormányozni kezdette.

A papságnak érdekében állott, hogy csak »filii fideles ecclesiae fidelium« jussanak a kormány köreibe, míg a többi nemessegről elhíresztelték, hogy »jugi impatiens, imperare nescia«. de a magyar nemzet minden nemes fiának mégis meg volt folytonosan az a »pauca sapientiája« — »qua regitur mundus«, mert a magyar társadalom eleven jogakademia volt, mely őseinkről minden ifjabb nemzedékre átszállt. Ezért lehettek jó magyar tisztviselők régente olyanok is, akik írni sem tudtak, s még 1848 után is bírák, kik jogot sem végeztek.

A magyar társadalom szorosan összetartott az idegenek és elnyomói ellen. Nyílt ellenséggel vitézül szállt szembe s tudott győzni, de a király palástjába bujt idegenektől és papoktól, a saját alkotmányos jogait és törvényeit tisztelő magyar ember sohasem

*) Irtak még a H.-K-ről és szerzőjéről W o l l a s z k y Pál: *Dissertatio historico epistolica de Stephano Werbőczy. Iurisconsulto Hungariae celeberrimo*. Lipcse 1768. — H o r v á t h Ist.: *Bibliotheca juris, consultorum Hungariae* III. köt. Bécs 1779. 225—228. — Szlemenics Pál: Werbőczy István Hármaskönyvéről (Magy. tud. akad. évkönyv VII. köt. 1846. — Fraknói Vilmos: Werbőczy István a mohácsi vész előtt »Századok« 1876. VI. és VII. füz. Palugyay Imre: »Werbőczy rövid életrajza« stb.

tudott menekülni, ezek irányában ország- és megyei gyűléseken, de még a törvénykezési termekben is, kardjára kellett csapkodnia.

A magyar nemzet társadalma Szt.-István király óta ketté volt szakítva, t. i. a királyi vagy papi pártra és az ősi nemzeti pártra, mint azt a felnégyelt Kupa lázadása és más pártütések történelmileg igazolják. Így találjuk azt Mátyás király idejében, Werbőczy ifjúkorában is.

Werbőczy a magyar nemzet hű fia és a papság növendéke volt. Ezt tanúsítja ügyvédi és hivatalos pályája, ezt munkájának. »Tripartitum opus juris consuetudinarii inclyti regni Hungariae« szövege és szelleme.

Werbőczy nagy szellemének ezen műve az akkori papi párt harczát tünteti fel a magyar nemzeti érzület és sajátságos ősi szokások s jogi felfogások ellen az államról és jogról, midőn műve előszavában a papi pártnak hizelegve, azt mondja: »Justi enim sumus, si pietatem, qua religiose Deum colimus, praesentem semper coramque habuerimus. Humana enim justitia, nisi a divina emanet (quae pietas est), eam esse injustitiam summam reor,« — ellenben a nemzeti párt megnyugtatóására ugyanott írja: »Nemo autem id sibi persuadeat, me tantum mihi auctoritatis vindicasse, ut novas aliquas leges afferre ac superaddere fuerim ausus, sed ea duntaxat, quae a majoribus meis accepi, quaeque observari in pertractandis judiciis causisque discutiendis vidi, audivi, didici; in unum quasi volumen contulia ac digessi, consilio tamen cum caeteris meis collegis (t. i. protonotariis) et patrii juris ac consuetudinum non ignaris prius communicato.«

A magyar nemzeti párt nemcsak a papi uralmat, kivált Mátyás király korában, hanem annak társadalmi, politikai, állam- és jogtudományi elveit is gyűlölte; mert ezek a magyar alkotmánynyal és az egyéni jog és szabadsággal ellentétesen, a kormány omnipotenciáját gyámolították. A magyar nemzet tehát egy nemzeti irányu törvénykönyv kodifikációját már ezelőtt 400 esztendővel óhajtotta, miként ezt Werbőczy, műve előszava kezdetén, beismeri, midőn ezt mondja: »quam-quam domestica ac gentilia regni huius inclyti Hungariae regni jura certam in seriem, formulamque et ordinem redigere, ac literarum monumentis illustrare arduum ac perdifficile.«

Werbőczy István, az ügyvédből lett protonotarius, Hármaskönyvével nemcsak azt bizonyította be, hogy a pécsi jogakadémia

papi tanárainak legjobb növendéke volt; de azt is, hogy éppugy, korának, mint az európai jogtudományak színvonalán állott.

Werbőczy nemcsak a világraszóló akkori összes jogtudományt ismerte, hanem állam- és jogbölcsészetiében azok az alapok is megtalálhatók, amelyeken Mill Stuart János és az újabb jelentékeny tudósok világhódító bölcselmeik alapját lerakva, a »Massen und Klassenkampf um's Recht und Dasein« híres szöveget és társadalmi állapotokat felidéztek s az állam- és jogbölcsészeti törekvések elérhető főcéljául a jogállam és haza létesítését egyfelől, másfelől pedig a világbékét tűzték ki.

Werbőczy siránkozik a magyar nemzet szégyenén, hogy »statuta scilicet et decreta, ac leges et consuetudines regni hactenus divulsa, mutilata, confusa et male cohaerentia in unum connectere ac conglutinare« s neki kellett hozzá fognia a munkához: »ne hac quoque laude caeteris nationibus inferiores esse videamur.« És Werbőczy nagy fontosságú feladatának »domestica ac gentilia Hungariae jura in certum ordinem redigere,« kitűnően megfelelt.

Werbőczy művének királyi helybenhagyása a következő jogelvvvel kezdődik: »Cum supremus omnium rerum opifex ab ipso primordio rationalis creaturae conditae ac procreatae, eam in genere humano varietatem atque id discrimen esse voluerit, ut pars hominum subesse, pars praeesse, alii imperare, alii parere deberent, alios quidem reges et principes, qui caeteris atque jure imperarent, alios subditos, qui illorum jussa et imperia capescerent, esse statuit, atque in hunc duplicem ordinem totum genus humanum sapientissime est partitum« stb. Különben a Tripartitumban azon magasztos elv is kifejeztetik, hogy: »nobilis est quem virtus sua nobilitat« és »nobiles regni una et eadem libertate gaudent«. (1351: XI.) Szükséges is volt ezen elvet hangoztatni szemben azon romlottsággal, amely e korban a magyar életben már nagyon elterjedt s a mohácsi vész, ugy a további szerencsétlenségeknek előidézője volt. Elterjedt a romlottság nemcsak a politikai mozgalmakban, hanem a fórumon s a törvénykezés terén általában s azért rendelte Mátyás király II. dekretumának XIX. cikke: »judices ordinarios regni verberantes et diffamantes in nota et poena perpetuae infidelitatis convincantur« s ezt Ulászló királynak is megújítani kellett.

De hogy ez nem történt ok nélkül, mutatja a bírák ellen hozott sok törvény s különösen az az utasítás, hogy: »judices falsi quomodo puniendi« és »judicandum juxta antiquam et appro-

batam consuetudinem«, mely utasítás keletkezésében a magyar ügyvédek bizonyára nem ártatlanok. Jellemzők Werbőczy műve királyi helybenhagyásának következő szavai is: quibusdam in judicando vel judicio postulando, regni consuetudinem, aliis constitutionem formulam sequentibus atque allegantibus ita, ut non inter eos solum, quorum Causa ageretur, sed inter ipsos etiam judices, ac jurium regni consultissimos et peritissimos, magna interdum super hujusmodi legum, consuetudinem et constitutionem interpretatione contentio oriretur, ut quandoque . . . tribunal judicium magno asseclarum agmine aggressi, quod ratione et legibus nequirent, clamore et multitudine obtinere contenderent . . . vincere non jure, sed tumultu et multitudine niterentur. Neque vero judicium et magistrorum protonotariorum jura regni allegantium auctoritas apud illos valebat.*)

A ki 1848 előtt valamely megyei közgyűlésen jelen volt, emlékezhetik, hogy az aulicus-párt által botrányoknak elnevezett ily esetek nem ritkán és kisebb mérvben egész 1848-ig előfordultak; tehát Werbőczytől Kossuthig a magyar nemzet folytonosan küzdött alkotmányos jogaiért, s emiatt már akkor azt a szép titlust nyerte a sima ellenpárttól, mely a kegy. kir. approbációban is olvasható: »Nos itaque, qui nutu et providentia divina ad hoc sublime solium electi, et tot terris, tot populis, tot denique potentissimis ac ferocissimis nationibus atque imperiis sumus propositi . . . Ugyan melyik lehetett az a »potentissima ac ferocissima natio«: talán a sziléziai vagy galicziai s nem a vitéz magyar nemzet? Nem háborodhatott-e fel tehát a magyar ember keble, midőn ilyen kegyelmes királyi leirat a királyát választó s alkotmányos jogait védő, törvényeit s jogait ismerő tekintetes KK. és RR-nek szemtől-szembe s fülök

*) Werbőczy Hármaskönyvének rendelkezésünkre álló 1581. évi kiadásában a »judices« és »ac« szók közt vessző jel látható ezt oda magyarázhatjuk, hogy voltak a bírakon kívül más »jurium peritissimi« férfiak is; mert ha ez csak a bírákra vonatkoznék, akkor a lf. decretum így hangzott volna: »judices, viros jurium« stb., de a közbeeső vessző azokat is tumultuosusoknak tünteti fel, akik a protonotáriusok auctoritását nem ismerték el a jogi téren.

Es kik lehettek azok a »mások«, mint a jogtudó nemzeti ügyvédek zöme, mely a nemzeti párton állott s a törvényeket nem »jura regni« — a papok által irt holt betűk szerint — hanem az alkotmány és a magyar nemzet szellemében »interpretálta« és a »judices falsi« ellen botrányokat csinált; mert hiszen a kultúr jogiskola szellemében ma sem idéz elő botrányt az, akinek ferde okoskodásán megütközünk; hanem inkább, aki visszatetszését nyíltan kifejezi, s a hatalom által pártfogolt bírót kérdőre vonja.

hállatára felolvastatott s melyben a haza és jog férfias védelme és jogállami küzdelme »ferocitas«-nak czimeztetik?!

A hatalmat kezelő nemzetellenes párt gondoskodott arról is, hogy a jogakadémiákon és vizsgáknál a főszó az idegen jogtudományra fektettség, éppúgy az ügyvédi eskü, melyben oly kitételek voltak, hogy azt jóra való magyar érzelmi elfogadni vonakodott. Így szaporodott aztán Magyarországon az ugynevezett jogász-proletariatus és egyetlen ország sem mutathatott fel annyi elzülött jogvédőt, mint mi, s ez nem a politikai s jogi viszonyoknak, hanem, tévesen, az egyéni rossz hajlamnak tulajdonított az ügyvédi tekintély csorbitásával.

Nem hagyhatjuk Werbőczy művében figyelmen kívül a nyelv kérdését sem. E munka oly eredeti latinsággal van írva, hogy akármely római klaszszikus nyelvezetével vetekedhetik, s Magyarországon a mai napságig teljes tisztaságban fentartatott, mint sehol Európában, még saját szülőhelyén, Olaszországban, sem. Csak a magyar ügyvédség ápolta ezt a holt nyelvet, mely más nemzeteknél, egyes elnevezések kivételével, nem hatolt ki az iskola falai közül a gyakorlati életbe.

Ily előzmények után lássuk már most az ügyvédi pálya fejlődését II. Ulászló király uralkodása kezdetén, ki Werbőczy művét, alkotmányos szokás szerint, a megyékhez küldötte, hogy az megvitattatván, majd az országgyűlésen törvénnyé emeltessék, mi azonban sohasem történt.

II. Ulászló koronázási, illetőleg az 1492. évi törvényczikkei nagyon is feketén festik »Mátyás, az igazságos«-nak a pápi párt által font dicskoszoru babérleveleit, midőn az első czikkben az egész magyar nemzet s nép (incolarum et habitatorum regni) régi jogai és jogszokásainak megtartása sürgettetvén, a KK. és RR. kikötötték: »ita quod nullas prorsus novitates quemadmodum quondam Dominus Mathias rex in eorundum (t. i. incolarum et habitatorum) detrimentum et oppressionem, contra hujusmodi antiquas libertates ipsorum sub aliquo quaesito colore, introducat. Introductas vero per eundem quondam serenissimum dominum Mathiam regem aboleat.« A 2. t.-cz.-ben pedig elrendeltetik, hogy a Mátyás király és a királyné által »ac per alios quoscunque, male et praeter viam juris« elfoglalt javak és mások mindennemű jogai »visis ex examinatis juribus« visszaadassanak. És a 13. t.-cz. rövid útú pert szab az erőszakos foglalók ellen.

Nevezetesen az 1492: 6., 7., 8., 9., 10., 11. és 12. törvény-

czikkek is, melyek az igazságszolgáltatásnak Mátyás király alatt tért nyert idegen királyi s papi birák által előidézett hajmeresztő állapotára vallanak s orvosoltatni rendeltetnek.

A 33. t.-czikben a főbb birák eskü formája is megállapittatik.

A különféle károsítások megtérítése szintén elrendeltetvén, míg a 34. t.-czikben a megyei szolgabirákra nézve az határoztatik, hogy ezek megyebeli »bene possessionati« legyenek, kik pedig a választást elfogadni vonakodnak, büntetlessenek s az elfogadásra kényszeríttessenek.

Eltöröltettek az 1492. 36. t.-czikkel a „proclamatae congregatiok“, melyekben „plurimae enormitates et inaudita scandala, pericula etiam“ szoktak volt előfordulni. Ezen botrányok valódi oka nem fejeztetik ki ugyan e t.-czikben, de ott található a 43-dikban, mely a perekben eljáró „monachi conventuales“ és „homines regii“ büntetéséről szól, ha „sinistre vel false processe-rint“; és esetenként megeskettetésük elrendeltetik „ut fraus et dolus evitetur.“ Hogy pedig ez a törvény sem volt elegendő a jogvédelelemre, igazolja a későbbi 1498. 14. t.-cz., melyben rendeltetik, hogy „falsariis, qui in capitulo vel conventibus literas falsas obsignant, ut stigma sigilli igniti in frontibus et utraque facie . . . muratur.“

Nem csoda tehát, ha az erősebb jogérzet az ilyen „novitates“-eket és hivatalos aljasságot „stante sessione armata manu“ megtorolta. Évéggett voltak szükségesek a iudices regni ordinarii (1492: 42.); azért tiltotta az 1492: 70. t.-cz. ezeknek rágalalmazását s bántalmazását; éppúgy az 1492: 79. t.-czikk a törvényszék előtt a fegyveres megjelenést és keletkezett számos egyéb intézkedés is, melyek a „corruptelat“ megakadályozhatták volna, ha a magyar nemzet szép jelleme mindenütt annyira aláaknázva s megméte-lyezve nem lett volna, úgy, hogy 1514-ben ki kellett törnie a hirhedt paraszt lázadásnak.

A papi hatóságok visszaéléseit bizonyítja az 1492: 44. t.-cz. is, mely így kezdődik:

„Quum propter negligentiam praepositorum regularium et abbatum, habentium sub se loca conventualia, plurimi errores et scandala, quam plurima in emanationibus literarum fieri contin-gunt“ . . . s meghatároztatik a hiteles kiadmányok módja.

Az 1492: 45. t.-czikkal eltiltatik a fölebbvitel a római pápához és a pápai követ biráskodása.

Az 1492: 46. t.-cikk eltiltja az egyházi bíróságokat attól, hogy a hozzájuk nem tartozó ügyekben ítélkezzenek s a fölébbitelt meghiusítsák.

Az 1492: 37. t.-cikk a még részben fennállott párbajbizonyítást végkép eltörli.

Az 1492: 38. t.-cikkkel eltöröltettek a „trinae forenses proclamationes és „in obligationibus vero talis modus servetur: quod secundum quod se quisquis obligavit, facta ultima evocatione, actor in primis octavis iudicium et iustitiam recipiat“.

Az adóssági fogszágot az 1492: 90. t.-cikk szintén eltörli és az elfogatási ügy az 1492: 89 t.-cikkkel szabályoztatott.

Az 1492: 51. t.-cikk nevezetes az ügyvédi pályára nézve miután abban az ügyvédek visszahívása s a perujítás módja megállapittatik.

Általában be kell vallani, hogy II. Ulászló törvényei és dekretumai — melyekben főérdemei kétségtelenül Werbőczinek vannak — szellemi kincsébánya az igazságszolgáltatás, törvénykezés és közigazgatás terén; kitűnik belőlük, hogy a magyar ügyvédség az »alkotmányos jogállam« megalapításának oly magas színvonalán állott már akkor, a milyenre egynémely jelenlegi kulturállam ügyvédségének nagy része még mai nap sem jutott. Kiviláglik II. Ulászló törvényalkotásaiból, hogy ezek az ügyvédség szellemi erejének műve, melynél az alkotmányellenes párt destructiv erőlködése minden téren erélyes s törvényes ellentállásra talált; mert a magyar ügyvédség zöme a hazafias nemzeti társadalommal egy test és lélek volt s az maradt 1848-ig annyira, hogy bátran mondható, miképp a magyar nemzet történelme a magyar ügyvédség műve volt, örökös harcban s küzdelemben annak alkotmányos jogaiért.

A II. Ulászló alatt tartott jogvillongás sem az 1492. évi koronázási, sem a folytatása szolgált 1495. évi törvényczikkekkel meg nem szüntettettek, sőt a feléledt ellenszenv Mátyás király ujitásai irányában a nemzet ragaszkodását ősi szokásjogához csak fokozta.

Az 1492-ben kitört jogviszály mérve abból is kitetszik, hogy az 1495. évi czikkek 1498-ban újból átdolgoztattak és ezek bevezetésében felemlitetik, miképp 1497. évi Márton napjára Pestre összehívott országgyűlés, botrányai miatt, feloszlott; mert voltak, akik »inter delecta grana frumenti zizanium imponendo« a királyi

párt hatalmának törvényesítését csak úgy remélték megakadályozhatni, s a magyar alkotmányt tisztán fentartani, ha az országgyűlésen zavargásokat előidéznek s a törvényhozást lehetetlenítik. Erre vonatkozik ugyanazon bevezetésben olvasható ez a tétel is: »Voltak számosan, kik üdvös előterjesztésünknek és óhajunknak ellentállván, inkább magán érdekeiket hajhászták, mint a közjót; kiknek akadékoskodása miatt kívánalmaink sohasem voltak elérhetők.«

Ezen gyanúsítás dacára azonban a nemzeti párt annyiban győzedelmeskedett, hogy a 1498: 6. t.-cikkkel elrendeltetett, miszerint a régi szokásjog összegyűjtessék és a király helybenhagyása után, törvényerőre emeltessék. Ennek összeírásával Kollár Ádám ítélőmester bízott meg.

Az 1500: 10. t.-cikkkel a szokásjogok összegyűjtésére már országos bizottság rendeltetett ki, mely 24 választott tagból állott; ezek (*ex dominis praelatis quatuor et ex dominis baronibus totidem juris periti et prudentia caeteros praecellentes*) tartoztak volna (*»consuetudines et jura regni quoad in judiciis allegari consueverunt, explanare et conscribi facere«*) az ország jogait és szokásait, melyek a törvénykezésnél idéztetni szoktak, egybehasonlítani és összeírni; azonban e feladatuknak, meg nem felelhetvén, a király elvégre Werbőczit szólította fel, ki ennek folytán 1514-ben elkészítette a már említett nagy művét.

Szomorúan jellemzi az akkori állapotokat az 1500. 43. t.-cz., mely elrendeli, hogy a törvények mindenki által megtartassanak, mintha az ország törvényei csak arra valók volnának, hogy a papirost befeketítsék. De ez nem ok nélkül történt. Jogi pactum akart ez lenni a két párt közt, de nem használt semmit, mert II. Ulászló 1504. és 1507. évi dekretumai ismét számos visszaélést említenek, melyek ellen újabb t.-cikkek hoztak.

A törvénykezési termékből a nyilvánosság kizáratván, a hatalmi párt a törvénykezést törvényes jogszákmány tanyájává aljasította és a hozott ítéleteket ki sem hirdelve, végrehajtotta. Mi sem volt tehát természetesebb, mint az, hogy a fegyveres ellentállás a törvényhozási termékből a végrehajtások területére vonult, mi ellen az 1507: 1. t.-cz. valóságos belháborút rendel, midőn Zápolya nádornak meg hagyja, hogy az ítéletek végrehajtásánál (*»bona seu jura reobtentata expugnare et occupare«*) a visszkapott jószágokat vagy jogokat

kiharczolni és elfoglalni köteles és a királyi biráknak meghagyatik, hogy az ítéleteket (>per fenestram<) az ablakon keresztül kiáltsák.

A felsőbb körök romlottsága elharapózott a köznépnél is, és 1514-ben kitört a parasztlázadás, melynek iszonyatosságáról az ugyanazon évi törvényczikkek tanuskodnak és a békés jogfejlődés ismét megakasztva, a szabad költözködés kérdése s az ősi telepítvények sorsa még inkább a földesurak önkényére hagyatott.

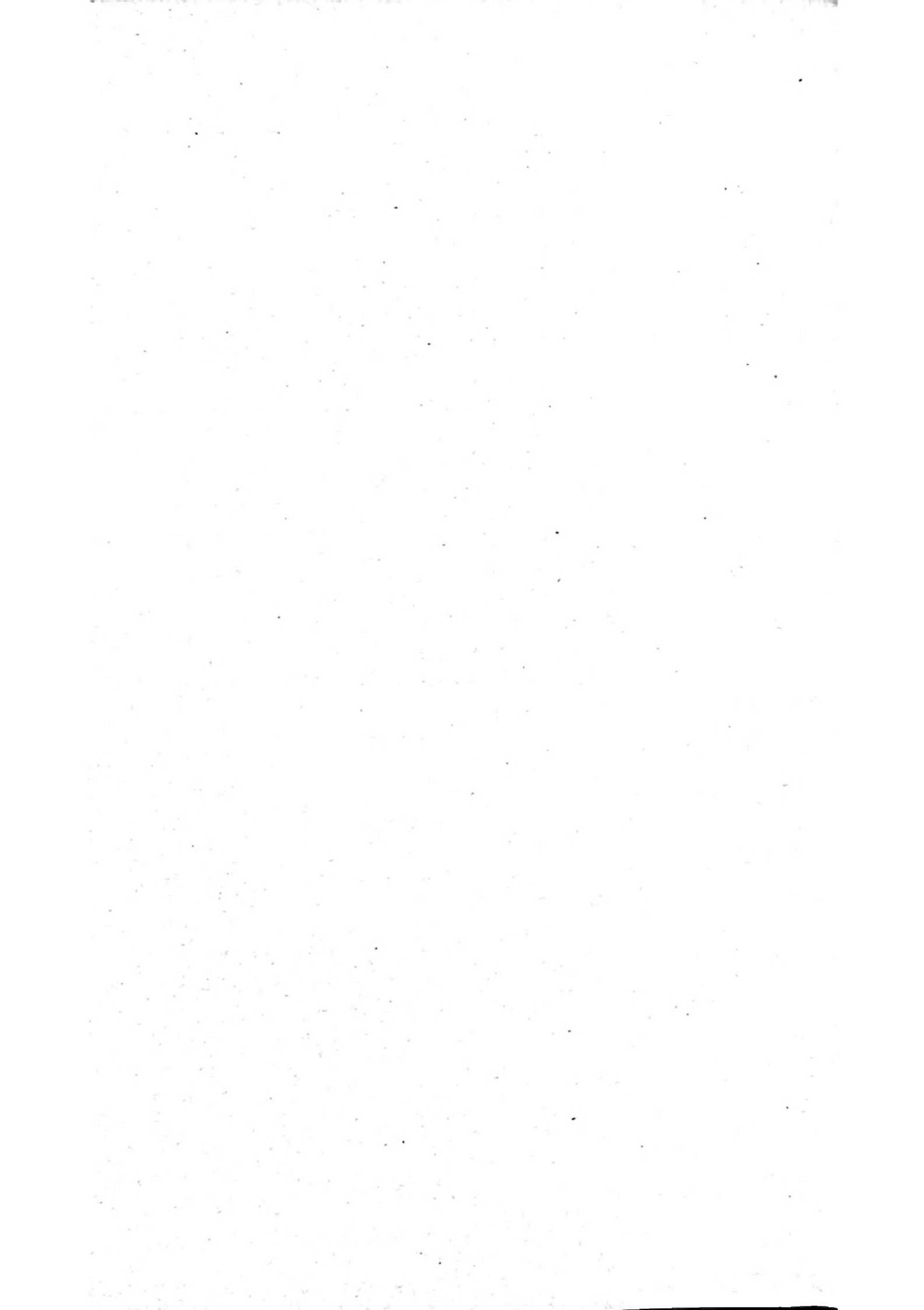
Ezen szomorú időben újból sürgettetett, az 1514: 63. t.-cz. által, a nemzeti törvénykönyv alkotása miután 10 év előtt az 1504: 34. t.-cz. ugyanazt tette; mintha csak őseink a mai magyar kodifikáció rák-menetére is példát akartak volna adni.

II. Ulászló halála után az eddigi országgyűléseken folytatott viszályok háborút szültek, mert a hatalmi párt Zápolya ellenében az ifju II. Lajost emelte a trónra akkor, amidőn a pápa uralma ellen, nemcsak hazánkban a törvényhozás és jog terén, de Németországban is, a vallás dolgában a reformáció győzedelmeskedett s fáklyájának lángja szintén átcsapott hazánkba.

Nagyon valószínű, hogy eddig a királyi és papi párton volt Werbőczy nagyon megunhatta a papi uralmat, mert midőn 1523-ban Budán az 54. törvényczikkkel kimondatott, hogy >Lutherani et eorum fautores puniantur<, ő, mint nádor a Hatvanba összehívott országgyűlésen, hová a papi párt a királyt nem bocsátotta, pártot ütött s ehhez az alkotmányát és hazáját védő nemzeti párt annál hajlandóbb lehetett, mert a Rákos mezején 1525-ben hozott hires 4. >Lutherani comburantur< törvényczikk csak új ürügyet s alkalmat adott a papi pártnak a magyar nemzet leigázása és vérengző jogtiprásokra.

És ezen nemzet-ellenes, erős pártnak volt ideje akkor is, midőn a hatalmasabb török hadsereg Magyarország határát átlépte és Mohács felé vonult — a rákosmezői országgyűlésen az 1526. évi 26. t.-czikkkel Werbőczit proscribálni; de nem merte ennek minden tettét érvényteleníteni, mert a 32. t.-czikk szerint az általa, mint nádor által, helyesen kiállított okmányok, megerősítettek.

Ily szomorú viszonyok között végződik a magyar ügyvédek pályája a vegyes királyi házak korában.

HARMADIK IDŐSZAK.

A HABSBURGHÁZ KORA.

A magyar ügyvédség állapota általában.

Nem ismételhetjük eléggé azt a társadalmi alapigazságot, hogy egy nemzet műveltségi fokára csak az lehet határozó, hogy mennyire felelnek meg intézményei és közléte a jogállam feltételei és követelményei és ismét az ezekben rejlő eszme gyakorlati kivitelének.

Nagyon helyes belátással választotta I. Ferencz apostoli királyunk eme jelszavát: »Justitia regnorum fundamentum«, mert joguralom és valódi igazságszolgáltatás nélkül az államkötelék és kormányhatalom, mint ezt egyik híres jogtudós kifejezte, erőszakos és egyoldalú törvényeken nyugvó rablófészek, melyben a közjólét folytonosan veszélyeztetik és az emberiség haladása a művészetben, tudományban és erkölcsben, gátoltatik. A jogtipró önkényuralom erőszakos önvédelmet szül, melynek célja a joguralom érvényesítésére szolgáló biztosítékok megszerzése.

Ezen alapigazságok világánál szemlélendő a magyar nemzet alkotmányos története és a magyar ügyvédség állapota, különösen 1516 óta.

Már az előbbieken ráutaltunk, hogy Szent-István az ősi alkotmányt megváltoztatván, uralmát, a keresztény vallás érdekében, a római papsággal egyesítette, mi aztán a polgári jogait védő nemzet kebelében pártoskodást és meghasonlást szült, mely Werbőczy idejében éles kifejezést nyert abban, hogy a papi uralom végkorszakában a hatalom megmentése és föntartásáért a kedélyek vallásháborúra korbácsoltattak.

Irtózatosak a középkori jogszolgáltatás történelmi adatai, hogy mivel aljasodott Európában a jogszolgáltatás a római papság uralma alatt; hajmeresztő olvasni, hogy hányszor kellett a magyar nemzetnek, alkotmányos jogai tudatában, fegyverhez nyulni, még saját kormánya ellen is, melynek nem sikerült a jogérzetet a magyar nemzetből kiirtania.

A magyar nemzet a hitvallás minőségét sohasem ismerte el a jogállam feltételeül, de igenis elismerte, hogy a vallásos érzület, hitfelekezeti különbség mellett is, a jogállam egyik biztosítóka s a közjólét előmozdítója.

Miként fejlődhetett tehát ily viszonyok közt a magyar ügyvédség, miként nyerhetett rokonszenvet a nemzetnél, ha tevékenysége alapjául az ádáz hatalmi párt egyoldalú törvényei szolgáltak?!

Bámulatos dolog, hogy mennyire eltértek az államok alaplétük feltételeitől és hatalmuk hivatásától! Nem egyes emberek és állampolgárok jogbiztonságát és a közjólétet, hanem az osztályok és pártjaik hatalmának biztosítását s több embereinek meggazdagítását tette főfeladatává, mi csak arra szolgált, hogy a pártok és osztályok jogtalanságait törvényesítse s ily törvények alapján a hatalmaskodók zsarnokságát támogatva, a többi polgárok létét veszélyeztesse.

A keresztény vallás leple alatt üzött dolgok többet ártottak az emberiség haladásának, mint a koronkint feltűnt legvadabb népek dulásai és vérontásai, mert ezek nem tarthattak sokáig s elvégre van menekülés a nyílt erőszak elől is; azonban a római papság törvényesített jogtiprásaitól és kegyetlenségeitől nem menekülhetett Európában századokon keresztül senki; mert még a legártatlanabb emberek is rejtekükből felfánggal kiragadtatva, tömlőczbe vették s a legkinosabb halállal multak ki.

A boszorkányperek története a legbuzgóbb keresztényt is gyűlölettel és utálattal töltené el vallása ellen, ha azt a vallásnak és nem a papoknak egyáltalában, illetve a római papságnak tulajdonítaná, mely nem irtozott a boszorkánysággal gyanúsított nőket és az ördögökkel való közösülésből származó csecsemőiket kőpadra s máglyára hurezoltatni.

És ily államokban kellett az ügyvédeknek az emberi és állampolgári jogok védőinek betölteni hivatásukat.

A magyar ügyvédek java azonban megkiméltetett a XVI. században attól, hogy a vadállati ádázsnak tanuja legyen, mert midőn VIII. Incze pápa 1487-ben „Malleus maleficorum“ kezdetű bullájával a boszorkányok és eretnekek üldözését, a szellemi felvilágosodás hajnala daczára, újból elrendelte, a magyar ügyvédek bátran hivatkozhattak volna Kálmán király

törvényeire; nehogy azonban ezt lehessék, az egyházi és ezekhez méltó törvényszékek barlangjaiból egyenesen kizárattak.

A magyar nemes asszonyokat csak a magyar alkotmány és a nemesség kardja védelmezte meg a boszorkányok kinpadjai és máglyáitól; de annál szomorúbb volt a szerencsétlenek sorsa a szabad kir. városokban és a császári generálisok hatósága alatt, a hová az emberi és az állampolgári jog szava be nem hatolhatott; ahol az önkény uralma századokon át pusztított. Ha semmi egyébért legalább ezért volt a magyar alkotmány szelleme és szervezete megbecsülhetetlen, úgy a megyei rendszer is, mint a jog és magyar ügyvédség védhátyája.

Ha mai napság az ily jogállapotok fölött bámulunk, igen természetes, de vajjon nem bámulatosabb-e az, hogy az állam feladata és hivatásáról jelen századunkban még pedig oly férfiak is, mint br. Eötvös József, sem voltak tisztában, s az ó- és középkor előítéleteitől nem tudtak menekülni akkor, midőn történelmileg látták, hogy a valláskülönbség és a hitfelekezeti előjogos védelme a jogállam keretén kívül esik?

Nem csodálatos előítélet-e az, midőn br. Eötvös József 1846-ban Lipcsében kiadott »Reform« című munkájában a magyar megyei rendszer ellen és a központosítás mellett kardoskodván, a jogegyenlőségre való törekvést a kereszténység áldó befolyásának tulajdonítja? (187. l.), holott a történelem, nem mondjuk, hogy éppen az ellenkezőt, de ezt egyáltalában nem bizonyítja.

Nem bámulatos fogalomzavar-e egy Eötvösnél az, ha 1846-ban a magyar nemzet színe-javát azzal vádolja, hogy »amerre fordulunk negációkkal találkozunk, de schol határozottan formulázott követelésekkel, úgy hogy mindenkiről a legnagyobb bizonyossággal elmondhatjuk, mit nem akar és senkiről sem tudjuk, hogy tulajdonképpen mit akar.« Eötvös az ország baját az állam organizmusában keresi s aztán arról panaszkodik, hogy a magyar közigazgatásban vezérelv nincs. Ő a haladás feltételeül a központosított és erős kormányt kívánja, mintha a jogállam vezérelveit a magyar alkotmányban nem éppen a kormányok erőszakosságai szorították volna háttérbe.

Nem csodálni való-e, hogy az 1848. évi fordulat előtt legjobbaink sem voltak az ember világ- és állampolgári jogaival s kötelességeivel tisztában s telve bölcsészeti tudománnyal, a szabadságot a joggal, a személy és vagyonbiztonságot a politikai

jogokkal és közigazgatással, s a jogállamot annak rendszerével és biztonsági eszközeivel összezavarták?!

Azonban a legbámulatosabb, hogy törvényhozóink s jogtudósaink még masincsenek tisztában a jogállam követelményeivel, melyek az ügyvédség létfeltételét képezik. Nincs újabb törvényünk, mely a középkor jogrendszerére s nincs jogrendszerünk és eljárásunk, mely a boszorkányperekre ne emlékeztetne. Jelenlegi jogi állapotunk legjobb czáfolata Eötvös azon reményének »hogy a alkotmányunk főbiztosítéka a törvényhozásban fekszik,« mert még most sem szűnt meg törvényhozásunkban és az ugynevezett civilizált világban az osztály és magánharcz a közjólét ellen s az európai államok még most is, minden hivalkodásuk daczára, nagyon távol vannak attól, hogy jogállamoknak tekintessenek.

Nem feltűnő tehát, ha az ügyvédi kar — midőn nemesb jogérzete és felvilágosodott jogtudata ellenére, oly törvények szavainak kénytelen érvényt szerezni, amelyek a közönség jogérzetét sértik: — a köztiszttelel és közbecsülés azon polczára nem emelkedhetik, mely őt hivatásánál és műveltségénél fogva megilletné.

Az ügyvédi kar tehát mindaddig, míg a közügyek menetét s a törvényhozás miveleteit télenül szemléli: vagy nem képes szavat a közjólét és jogállam követelményei érdekében sikerrel hangoztatni — amennyiben gyakran a leghelytelenebb törvényeknek is kénytelen érvényt szerezni — vagy pedig a száraz eredményekből ítélő társadalom által tisztán a zsarnokság csatlósának tekintelik.

Magyarországot 1526-ban sok ellenség liporta. Itt tanyáztak a törökök, császári seregek és önkénykedtek a magyar főurak és főpapok, mely önkénykedésről legfényesebb bizonyítékot nyújtanak az akkori, illetve 1525. és 1526. évi törvények, mely szerint Werbőczy István nádor is, mint pártütő, a dühöngő királyi és papi párt áskálódására proscibáltatott és megfosztatott szeretett hazájától. *)

A magyar jogállam felforgatása a keresztény papság által, nem szorítkozott egyedül a köz- és magánélet szellemi és anyagi viszonyaira, hanem még a történelem és jogtudomány meghamisítása és csonkítására is kiterjed annyira, hogy az alig létrejött könyvnyomás művészetét és a sajtót hatalmába kerítvén, még a Corpus Jurisból is oly törvényczikkeket és országos intéz-

*) 1526 : 26. cz.

kedéseket hagyott ki, amelyek a magyar nemzet tusáját a jogért, a jogállam szempontjából, világításba helyeznék.

A jezsuiták Nagyszombatban (Tyrnaviae) nyomdát állítván, ott a »Corpus Juris Hungariae« köteteit kinyomatták s abban mindazokat a királyokat, akik a papi uralomnak kedveztek, egekig magasztalták, a nemzeti szellem követelményeit és intézkedéseit részint mellőzték, részint pedig megcsonkították. És hogy a magyar nemzet jogai és igazainak belátásához csak mentől későbben juthasson, még Mária Terézia királynőtől kizárólagos jogot is eszköztek ki a csonka Corpus Juris nyomtatásához.

A régi nagyszombati kiadás s ennek alapján az 1628-beli bécsi Ráth Gáspár-féle javított, valamint a későbbi kiadásokban az 1518—1526. évi törvények, egyoldalú érdekből, hiányosan s a szokásba vett királyi bevezetés és megerősítő befejezés nélkül, nyomattak ki a magyar joggal foglalkozók megtévesztésére. Így péld. az 1518. évi 18. t.-cikkéből egyedül »articuli potiores« adattak ki az 1., 10, és 15. artikulusok kihagyásával, mintha ezek a tolnai országgyűlésen csak a jezsuiták játékszereül hoztak volna. Éppugy az 1518. évi bácsi országgyűlés törvényeiből csupán negyvennégy (excepti articuli) kivonati cikk nyomtatott ki; szintén Bácsón 1519-ben tartott országgyűlésből ugyancsak »articuli meliores excerpti« (kiválogatott jobb cikkek) jöttek a jezsuiták nyomdájába; mintha a magyar nemzet államjogi szellemi kincse reájuk bízott volna s így a hatvan cikkből nem több, mint tizenhárom nyomtatott ki. Hasonlóképp a budai 1523. évi országgyűlés ötvennyolcz cikkéből huszonhárom és a híres 1525. évi rákosi országgyűlés harmincz cikkéből egyedül négy jutott a »Corpus Jurisba« azzal a megjegyzéssel, hogy 1524-ben is tartatott egy zavargós országgyűlés a Rákoson; de ennek törvénycikkeit az 1525. évi országgyűlés meg nem erősítvén, azok semmisek. Az 1525. évi hatvani országgyűlés határozatai is, melyek 1526-ban szintén a rákosi országgyűlésen eltöröltettek, a »Corpus Jurisba« megint fel nem vétettek és ezen 1526. évi országos törvények szokásos királyi megerősítése szintén hiányzik.

A kath. papok uralma tehát Magyarországon nem elégedett meg azzal, hogy a magyar nemzet személy- és vagyonbiztonsága sülyedt, mi egész II. József császár koráig tartott; hanem a jezsuita

rend a magyar nemzetet a külföld előtt ócsárolva, barbárnak tün-
tette fel és sikerült is a hazai jogászok alkotmányos szellemét
annyira megmértelyezni, hogy még jelen századunk első felében is
egy br. Eötvös József és legszellemesebb kortársai is a magyar alkot-
mányról, részint homályos, részint pedig ferde fogalmakkal bírtak
s ezekkel tudósaiuk még jelenleg is küzdenek.

A ki Európa s különösen Magyarország állapotát Werbőczy ko-
rában s később 1526-ban jogállami és államjogi szempontból tekinti,
átlátni kénytelen, hogy a következő században keletkezett európai
vallásháborukban, a vallás csak ürügy volt, a rom. kath. papság
tűrhetlen uralmának megtörése s az emberi és állami jogok érvé-
nyesítésére, szóval háboru az általános corrupezio ellen; nem lehe-
tett tehát csudálkozni, ha az alkotmányos jogaiban Szent- István
óta folytonosan zaklatott magyar nemzet inkább szövetkezett az
ugynevezett eretnekekkel és pogány törökkel,
semhogy állampolgári jogainak megsemmisítését saját kormánya és
papi pártja által tűrje. A magyar nemzet türelme megszakadt,
midőn a rom. kath. papság hatalmának fentartására az eretnekek
ellen a máglyatűzöt törvényesítette, miután a magyar alkotmány
szelleme a hitfelekezeti különbséget az állami létjoggal megegyez-
tethetőnek tartotta s ebben neki a történelem igazat is adott. Innen
keletkeztek az ellentétes országgyűlési határozatok majdnem éven-
kint s a legügyesebb ügyvéd sem tudhatta, mihez tartsa magát.

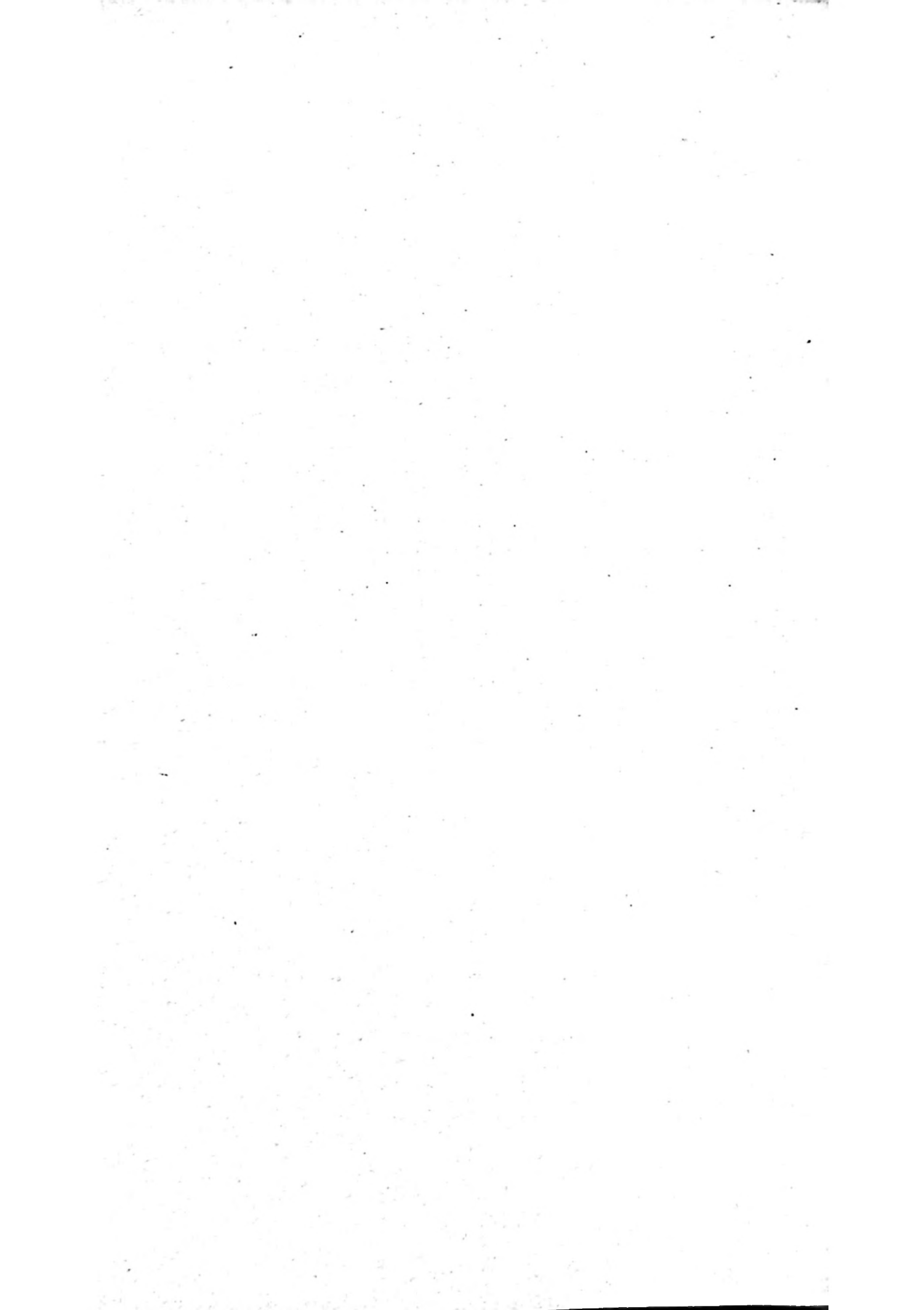
A mohácsi vész után, melyben Lajos király elveszett,
Báthory nádor királyválasztási országgyűlést hívott össze, de az
egyik koronaőr Zápolya, a koronát Perényi koronaőrétársától
hatalmába kerítvén, magát megkoronáztatta pártja által Szé-
kesfehérváron; azonban a Báthory- és papi párt jónak látták ellene
Pozsonyban I. Ferdinand cseh királyt, Lajos király sógorát és
utóbb római császárt, magyar királyllyá megválasztatni s az esz-
tergomi érsek által törvényes mód szerint, de a hirtelen megkoro-
názott Zápolya magyar királytól az engedelmisséget megtagadni,
mert Ferdinand Németországban a papi párt részén volt s ezért a
papi uralom Magyarországon tőle többet remélt, mint Zápolyától,
akit a nemzeti párt megkoronáztatott.

Báthory nádor és pártja többre becsülvén hatalmukat a veszé-
lyezett haza érdekeinél s még akkor is, amidőn magát a török sereg
Budán megfészkelte, a helyett, hogy a nemzet összes erejével a
hazát megmenteni igyekeztek volna, Báthory az ország nyugoti szélére

Pozsonyba menekült. Így Magyarország három hatalom ugyan-
is: a török, Zápolya király és ellenesei alá került
s ezek századokig sanyargatták és pusztították a magyar nem-
zetet, midőn a nemzeti jogok s vallásszabadság mellett Zápolya
után egyedül Bocskay és ezután Rákóczy küzdött a királyi
és papi párt ellen, mely a római császárságra támaszkodván,
a német seregekkel nem igyekezett a törököt kiűzni; hanem
főgondja volt a nemzetet a katholika vallásnak meghódítani és
jogérzetes, alkotmányos szellemét leigázni. Ebben azonban hiába
erőködött, mert a nemzeti párt Bocskay alatt a bécsi s aztán
linzi békére kényszerítette, miután a németországi protestáns
párt által támogatásban részesült.

Ez volt Eötvös szerint a kereszténység áldó befolyása nemzetünk
sorsára, pedig államjogi tekintetben világos, hogy nemzetünknek
sokkal áldásosabb volt az ugynevezett török iga, mert a törökök,
ha megkapták hadi adójukat, sem a nemzet magánügyeibe, sem
közigazgatásába nem elegyedtek, sem — a mi fő — a vallássza-
badság szentélyébe nem tolakodtak; tehát ezek a pogányok nem
gátolták az állami élet fejlődését, sőt kiméletesebben bántak a
magyar nemzettel, mint a császári katonaság, mely az állami jog-
rendet nálunk alapjában felforgatta.

A mily szomorúnak voltak tehát hazánk viszonyai a mohácsi
vész után, olyan lesújtónak kellett lennie a magyar ügyvédség, mint a
jogrend szószólója és védője állapotának is; mert ahol a jog
uralma megsemmisül, ott az ügyvéd működési
tere is megszűnik.

A HABSBURGHÁZ KORA.

A magyar ügyvédség állapota különösen.

I. FEJEZET.

Törvényhozási intézkedések az ügyvédi hatáskör s fegyelmi viszonyok rendezése körül. A magyar ügyvédség állapota a harminczéves háború alatt.

(1526—1723.)

A régi jogrendszer szerint a magyar nemes minden bíróság előtt személyesen, de meghatalmazott által is jogosítva volt megjeleni, akár mint vádló, akár pedig mint panaszlott, így a polgári perben is. Innen származott az a jellemző elnevezés, hogy a magyar nemzet »prókátor nemzet.« De korántsem azért, mintha hazánkban, kivált az első két korszakban, tulságos lett volna az ügyvédek száma, mert aránylag inkább csekélynek mondható; hanem mivel a magyar ember, mint mondani szokás, jussát nem hagyja, ha pedig vele bánni tudnak, az ingét is odaadja. — Szeretett mindenkor perlekedni s ha a sértett jogot megvédeni önmagában elég erőt nem érzett, vagy ebben a körülmények akadályozták: teljhatalmazottakat (plenipotentarius), esetleg a jogvédelem hivatásának élő ügyvédet fogadott.

A nem-nemes jogi személyt nem képezvén, több századon át csupán a földesurak s köztisztviselők kényétől függött, tehát valódi jogvédelemmel sem birt, csak később, midőn a képviseleti jogvédelem, vagyis osztályképviselet jött divatba, nevezetesen a polgároknál a városi ügyészek, nem-nemesek s jobbágyok, illetőleg parasztokra nézve pedig a megyei s uradalmi ügyészek, fiscusok által. Így volt ez mindaddig, míg az 1836: XIII. t.-czikk a hon minden lakosára nézve a törvény előtt való egyenlőséget kimondván, a régi nemesi praerogative is általánossá lön s ez idő óta már teljhatalmazottat és ügyvédet is szabad alkalmazni minden perlekedő félnek.*)

A teljhatalmazottak s az ügyvédek hatásköre s jogosultsága iránt azonban sok ideig nagy fogalomzavar uralkodott. Még maga Werbőczy — a legnagyobb magyar jogtudós — bár egykor maga is ügyvéd volt, még sem tudott tisztába jöni a teljhatalmazottság (plenipotentia) s ügyvédség (advocatia) közt való finom különb-

*) Wenzel Gusztáv: Ideiglenes polg. perrendelts. Pest, 1853—17 l.

séggel. Ez a régi szójárás hozta őt zavarba: »procurator cum plena potentia,« (ügyvéd teljhatalommal); holott önként értetődik, hogy ügyvédet vallhatni a teljhatalommal való felruházás nélkül is.*) Az újabb korban Huszty István adta e tárgy szabatos fogalmának meghatározását, mondván: a teljhatalmazottak abban különböznek az ügyvédektől, hogy ezek, mint törvényben jártas egyének, csak a pervitelre s az illető felek jogi védelmével bízhatnak meg; a teljhatalmazottak pedig különös megbízás mellett minden polgári jog gyakorlására;**) minélfogva a teljhatalmazott (plenipotentarius) ügyvédet is vallhat ugyan, de az ügyvéd teljhatalmazottat nem. S ez a fogalommeghatározás érvényben áll még ma is.

Más különbségek is forognak fen s ezt tapasztalhattuk a régibb korban is. Mindkettő szabad akaratú vállalkozásból áll, de az ügyvéd némelykor kényszeríthető is rá. Nevezetesen hajdanában, ha valamely hatalmas főúr ellen egy szegény ember ügyét senki sem akarta elvállalni, a hatóság arra ügyvédet büntetés terhe alatt kényszeríthetett,***) de ilyenekül a teljhatalmazottak nem voltak kirendelhetők. Továbbá eltérőleg a plenipotentiáktól az ügyvédi írásbeli megbízás régi törvényeink szerint bizonyos személy megnevezése nélkül is állíttathatott ki, — vagy azon záradékkal: »et alio in regno juramento adstrictos praesentium exhibitores (1723: 36). Némely kiváltságos személyek, u. m. megyés püspökök, a vránai perjel, az ország rendes birái s örökös főispánok — ezek közül régente csak a pozsonyi s temesi, a XIV. században csak a hiteles helyek, püspökök s rendes birák, a fő- s alispánok kivételével — ügyvédet saját pecsétjük alatt vallhattak.****) Ellenben a hiteles helyek nemcsak ügyvédet, hanem saját ügyeikben pecsétjeik alatt plénipotentiáriusokat is nevezhettek. Továbbá a teljhatalmazás visszavonásának ünnepélyesnek kellett lenni, ellenben az egyszerű ügyvédinek nem.

Megjegyzendő az is, hogy az első századokban, pl. Nagy Lajos korában, a prokuratorok nevezete alatt a plenipotentariusok is értettek. (Ars notarialis N. 210. 214. 218.)

Mindazáltal világos, hogy a jog-, illetőleg peres ügyek

*) Frank idézett munk. II. Rész, 1 db. 69 l. a) alatti jegyzet.

**) Huszty István idézett jurisprudentiája Lib. I. Tit. 25. §. 3.

***) Kelemen: Instit. Juris privati Hung. §. 769. Ennek kifolyása a szegény-védők intézménye, mi napjainkra is fennmaradt.

****) Ars Notarialis. Tripart. Juris Ung. Tyrocinium II. 13.

kezelése, rendes vitele, megvédése s a bíróság ellenőrzése ma már több szakismeretet feltételez, mint amennyi a bár különben művelt embernél is feltalálható.

Ez az ügyvédi hivatás és pálya alapeszméje, mely nemcsak nálunk, hanem Európa s Észak-Amerika népeinél is, éppúgy a társadalmi létnek, mint a jogállamiságnak egyik főexigenciája gyanánt tűnik fel. S ebben a tekintetben, mint alkalmunk volt kimutatni, hazánkban is történtek már egyes, de csak szórványos legislatív intézkedések, azonban az ügyvédi pálya a maga szerves egészében még nem volt s nem is lehetett rendezve, mivel ennek mellőzhetlen feltétele minden idő s nemzedékre szóló rendszeres törvénykönyv, állandó s összhangzatos bírósági szervezet s ezekkel összefüggő perrendtartás, melyekkel első két korszakunk egyáltalán nem birt. A Habsburg-ház uralma alatt, mely bennünket Ausztriával s a magas műveltségű Németországgal polgárosító kapcsolatba hozott, nyertünk ugyan már némi biztosabb vezérfonalakat a jogszolgáltatás nagy tömkelegében, sőt az ügyvédi pályán való tájékozódásra s hatáskörre nézve is; de miután maga Németország s Ausztria is csak a jelen században kezdett az igazságügyi politika nagy mezején szerves jogintézményekkel fellépni, ama vezérfonalak csakhamar elnyűttek s nem voltak alkalmasak bennünket a jogélet minden rétege és körével megismertetni.

Eme korszak elején Werbőczy István az általa szerkesztett híres Hármaskönyvben (1514.) s Kitionich »Törvénykezés Kalauza« (Directio methodica, processus judiciarii inclyt. Regni Hung. 1609.) becses adatokat szolgáltatnak régibb törvénykezésünk s perrendtartásunk viszonyairól, sőt az ügyvédi hatáskör felismerésére nézve is; de ők szintén elhallgatva az ügyvédek politikai s társadalmi belviszonyait, csupán annak a legbensőbb összefüggésnek igyekeztek hű képét adni, mely az előtt hazánkban, a divatozó jogelvek s az ezeknek érvényesítésére fennálló birói és perlekedési intézmények között, létezett. Megalkották tehát a kifogástalan, rendszeres nemzeti perrendtartást, de nem az ügyvédi rendtartást, mely az ügyvédi kar társadalmi életének, valamint hivatási jogosultságának mintegy góczpontjául, tükröl szolgálhatna. Találtnak ugyan a magyar zendavestában s Werbőczy Hármaskönyvében erre vonatkozó számos egyes törvények, de nem rendszeres, egészes, egymással való összefüggésben, hanem többnyire oly határozatlan értelemben, hogy amit Werbőczy tanit, azt

Kitonich magyarázni kénytelen, — Kitonichot már Szegedi, ezt meg Huszty, végre mindnyájukat Frank Ignác. De sajnos, hogy mindezek a nagyérdemű s tudós férfiak között egy sem találkozott, ki a hajdankori magyar ügyvédi rendtartást a maga teljes, kimerítő s rendszeres valójában megírta s ezzel forrást nyitott volna a magyar ügyvédi pálya megismertetéséhez, melyhez csupán mozaik-darabokat adván, az utókort abba a kényszerhelyzetbe hozták, hogy csak gyarló tükördarabokban szemlélhesse a hajdankor érdekes képeit. Nagyon boldogok lehettek, mert csak ezek nem szokták megírni önéletrajzaikat!

Ámbár Werbőczy, Kitonich, Szegedi s Huszty nagybecsű munkáikban, már e korszak első századaiban is, valamint a törvénykezési eljárás, úgy a magyar ügyvédi rendtartás rudimentái fellelhetők, de az azokban észlelhető erős vonalak sem képeznek valami egyöntetű rendszeres és bevégzett zsinórmértéket s a gyakorlati élet által rajtuk okozott és esetről-esetre nyílt számos rést és hézagot, szükségképp a törvényhozás munkás kezeinek kellett kitölteni, ugyszólván bedongázni és helyreütni. Mindez okból tehát, mind pedig azért, mert az imént jelzett elsőrendű magyar jogi írók munkáinak az ügyvédi pályán is érvényesült befolyásának méltatására külön is vissza fogunk tekinteni, jónak látjuk a történeti fonalat azokban az intézkedésekben s határozatokban is felkeresni, amelyek országgyűlési végzeményeink tömkelegében mintegy Ariadne-fonál gyanánt szolgálnak.

Mindenekelőtt az 1563-ik t.-cz. 49. czime tűnik itt szemünk elé, mely — mint fõntebb is magyaráztuk — az ekkori ügyvédek fondorkodásai, túláradó perbeszédei s mesterséges huzavonáik ellen van irányozva. Látszik ebből is, hogy a magyar ügyvédi kar már e korban sem örvendett valami nagy bizalomnak, szeretet és tekintélynek; de nem vétünk tán az igazság ellen azzal, hogy kimondjuk, miképp, nézetünk szerint, emes zomorú körülmény okai nem csupán az ügyvédi kar hanyatló erkölcsében keresendők, hanem egyszersmind az egész kor romlott szellemében, mely főleg I. Ferdinánd országglását jellemzi; továbbá az általános fejtelenségben, a nemesek és főurak telhetetlen birtokvágya, erőszakos birtokfoglalási, zsarolási s egyáltalán perlekedési ösztöneiben; amaz urak alávalóságában, kiknek a kenyérkereső ügyvédek kénytelenek voltak szolgálni; kik még a rabszolgaság és nemzeti hála váltságdíjait, a közadókat s egyéb sarczokat saját zsebeikbe harácsolták s a

nemezis boszu villámai ellen csak ügyvédek hosszú perbeszédei s éles elméjü furfangjai által tudták magukat megóvni s a bitó ellen megvédni.

Említésre méltó I. Ferdinánd ellenséges indulata Werbőczy hires munkája iránt, minek okát főképp arra lehet visszavezetni, hogy Werbőczy Zápolyával tartott s pártjának feje volt, mit természetesen Ferdinánd nem tudott megbocsátani; de némi részben visszavezethető arra is, hogy a Tripartitum súlyos hiányokban szenvedett sok valótlan ságot hirdetett és hogy törvényes közétételt nem is nyert. Elég az hozzá, hogy Ferdinánd azt mindenáron meg akarta semmisíteni, mi azonban legkevésbé sem sikerült, mert mégis, mint törvénygyűjtemény és tudományos mű, nagy tekintéllyel bírt; mindazáltal Ferdinánd az összes törvények, királyi decretumok és jogszokások összegyűjtését, Corpus Juris készítését, vette czélba, miből az ismeretes Quadripartitum keletkezett. Ez azonban királyi megerősítést nem kapott s jogerőre sohasem emelkedett, míg Werbőczy munkája érvényre jutott s ezt legujabb napjainkig meg is tartotta.

*

I. Ferdinánd alatt Zápolya ellenesei a magyar jogból tabula rasat csináltak. A királyilag szentesített Werbőczy-codex törvényerejét tagadván, a király koronázása után rögtön 1527-ben tartott országgyűlés 3. cikkének felterjesztésével esedeztek előtte, hogy az ország régi törvényeit a már megválasztott 16 jogtudós által egybeszerkesztesse, kijavíttassa s a legközelebbi országgyűlésen, a KK. és RR. hozzájárulásával, elfogadja. Ez alatt a császári generálisok az egész magyar alkotmányból, miként említettük, tabula rasat csináltak és a hű KK. és RR. az 1526. évi törvényeit és kérelmüket, melyszerint a Zápolya-párt kiirtandó, odamagyarázták, hogy kényük-kedvük szerint szolgáltatásnak jogot és igazságot ott, ahova juthattak. A megyei és városi irattárakból a legfontosabb okmányokat kiszedték, éppugy a nemesektől nemességi, sőt birtokleveleiket is, mint ez az 1548: 71., 1550: 70 és 1554: 26. t.-cikkekből ki is tűnik. Az 1526. évi kérelem ily keresztényes végrehajtását azonban a hű KK. és RR. nem óhajtván, végre felségét koronázási esküjére emlékeztetni szükségesnek tartották, mert 1528-tól 1536-ig országgyűlés sem tartatott. Az 1527. évi országgyűlésen a kilátásba helyezett codex szönyegre nem kerülván, az 1528: 6. t.-cikkkel csak az rendeltetett, hogy a

zavargások alatt elkövetett rablások felett a megyei tisztviselők sommás uton ítélkezzenek s tiszta igazságot szolgáltatassanak. (*Meram justitiam facere debeant.*)

Az 1536. évi törvényczikkek legjobban mutatják a pártok kölcsönös fosztogatásait. A császári generálisok és kapitányok, nem tekintve a pártállásra, mindent, ami nemesi jog és birtok volt, rebellis zsákmánynak tekintettek és annyira hatalmaskodtak, hogy a gyanúsítottakat, miként az 1536: 41. t. cz.-ből kitűnik, a külföldre és külföldi bírák elé hurczolták s ez még a következő században is folytattatott, a magyar nemzet és szelleme tüzzel-vassal irtatván és pusztíttatván.

Ily állapotok közepette nem maradt a magyar nemzetnek egyéb hátra, mint az, hogy a Werbőczy-codexet, minden ujításai és hiányaival, törvényül elismerje, hozzá az igazságszolgáltatásban ragaszkodjék és államjogi alapul fentartsa.

Ami tehát ezen korszakban a magyar ügyvédség állapotára és fejlődésére vonatkozik, ez Kitionich 1619-iki művéig a Tripartitumban és némely új törvényekben gyökerezik. Azonban Kitionich philosophiae magister, kir. ügyek igazgatója és a szentkorona ügyésze művét, úgynevezett »Tyrocinium«-át az ország felső részében közbejött »Quadripartitum« korszaka megelőzte.

Az 1527: 3. t. cz.-ben említett és megválasztott 16 magyar codificator jogtudósnak ugyanis alkalomra jött a német római császárnak magyar királylyá megválasztatása, hogy a gyűlölt és barbár magyar törvényeket félrelökjék, a magyar nemzetet civilizálják s a kanoni jogból és a germán jus civilé-ből egy quadripartitumot compiláljanak, melyről a jezsuiták »Corpus Juris«-unkban*) ezt mondják: *Opus fuit, nominatissimorum patriae juris peritorum studio conconcinatum: leges consuetudines et praxes judicarias regni omnes, dare pulchroque ordine digestas, complectens. Dignissimum ideo typis, ut utilissimum procedentibus. Moti nihilominus certis rationibus politicis inditustatus, quadripartis illi operi (quod hodie, ut pote nunquam recensum, prae paucorum manibus repperitivo) tripartitum Werbőczy postulerunt et huic, non illi, accedente Uladislai II. regis auctoritate, vim legis scripto attribuerunt.*

Azonban a tekintetes Rende a Quadripartitumot, a jezsuiták

*) *Dir. meth. (Tyroc.) Cap. II. De citatione seu Evocatione quest. 3. §. 1. III. A.*

szerint, gyönyörű munkát, bizonyos politikai okokból mellőzték és Werbőczy Tripartitumának tulajdonították az írott törvény erejét. És ebben a naiv jezsuiták helyesen cselekedtek, de nem saját, hanem a nemzeti szellem politikája szempontjából, mert e nemzet mindig a jogállam politikáját követte és seholsem türte a hatalmiét. Ami azonban a magyar nemzet és szelleme ellen a tizenhatodik századbeli magyar codicatoroknak nem sikerült, az keresztülvitetett a tizenkilencedik században.

Ugy látszik, hogy a kanoni jogból és a germán jus civile-ből összeállított Quadripartitum, a császári párton levő nemzetre ráerőszakoltatott és 1528 után, országgyűlési szentesítés nélkül, fogadtatba vételezt; mert különben nem merült volna fel annak szükségé, hogy a hű Karok és Rendek az 1536:41. törvénycikkben legalább azt a kegyelmet kérjék, hogy peres ügyeink az országon belül, saját bíráink által intéztessenek el. Ebből magyarázható ki az is, hogy a császárhoz hű KK. és RR. is a kiegyezést sürgették, ami az 1536. évi váczi békekötésben megtörtént ugyan, de eredményre nem vezetett.

Nevezetes a pozsonyi 1536. évi XL. t.cz. is, melyben a hű Karok és Rendek — és nem a Zápolyaiak, akiknek fővárosa 1529 óta Buda volt — a habár igazságos és jogaik védelmére tisztességes kölesönös szövetezésektől is eltiltatnak, miután a rend anynyira helyreállott, hogy azokra »szükség nincsen és senkinek sem szabad a jogtalanságot magánulon megtorolni.« Ez onnan magyarázható, hogy az egész törvénykezést és közigazgatást is a császári katonaság és idegenek vették át, mint ez az 1536:32., 37., 42. és 43. törv.-cikkekből ki is tűnik. Ugyanezen esonka országgyűlésen az 1536:XVI. t.-cikkkel alkotott a hét-személyes tábla három személynőkkel, kiknek egyike az esztergomi érsek, aztán a nádor és az ország főkapitánya volt, oly terjedt királyi hatalommal, hogy még a rebelliseknek is megkegyelmezhetek és 32 jobbágyot adományozhattak. Az új magyar tisztviselők azonban purificáltattak.

Ugyanakkor visszahelyeztetett az 1536:XV. t.-cikkkel az esztergomi érsek, mint az ország primása, Ő felsége legfőbb és titkos kanczellárja és személyes jelenlétének képviselője (személynők) régi jogaiba az országos tanácsban és törvénykezésben, a mi annál szükségesebb volt, mert az egyházi jószágokat a zápolyapárti világi főurak elfoglalva tártották.

Hogy mily erős gyökeret vert a császári és papi hatalmaskodás gyűlölete a magyar nemzetben, mutatja az a körülmény, hogy csak három főuri család maradt meg a katolikus vallás hiveül, a többi mind protestánsná lett. D ea primásnak adott majdnem királyi hatalom, oly nehezen sujtotta a nemzetet és oly mérvben vezetett a nemesség tekintélye s erejének lerontására, miképp a királyi városok is gyilkolni kezdték a nemességet, foglalgatni és maguknak adományoztatni jószágait, minek bizonyságául a pozsonyi országgyűlés 1542: 33. t.-cikke szolgál.

A primás magas hatalmának kizsákmányozásával azonban legjobban halásztak a zavarosban a jezsuiták és pedig oly irgalmatlanul, hogy maguk a katolikus és királyhoz hű magyarok által, az 1608. évi VIII. t.-cikk szerint, a hiteles helyek teendőitől és magyar nemesi ingatlanok birásától eltiltattak.

Történt ugyan Zápolya János király halála után kísérlet a pártok kiegyezésére az 1542. évi zólyomi országgyűlésen, ahol elhatározott, hogy a Lajos király óta elfoglalt jószágok volt tulajdonosaiknak, vagy örökösöknek rövid uton még karhatalommal is, minden ellentmondás, tiltakozás és visszaűzés daczára (1542: VIII.) visszaadassanak, de ennek nem volt semmi eredménye, mint ezt a későbbi országgyűlések törvényei mutatják, mert Magyarországon a törvény, miként már említettük, igen gyakran csak írott malaszt volt a hatalmaskodók irányában és sohasem hajtatott végre.

Ugyancsak a zólyomi 1542: X. és XI. t.-cikkben olvasható hogy Werbőczy Imre, a Tripartitum szerzőjének fia, Tolnamegye főispánja volt és neki az atyjától elfoglalt Dobravina nevű vár visszaadni rendeltetett és amennyiben mostani birtokosai azt visszabocsátani vonakodnának, katonai erő alkalmazásával (expugnanda) neki átadni megparancsoltatott, a vonakodó birtokosok mint hűtlenek büntetendők lévén. Az 1542: XXX. t.-cikkkel pedig elrendeltetett, hogy azok, akik a bírósági ítéletek végrehajtóit megsebesítenék, vagy megölnék, királyi kegyelem nélkül, megbüntettessenek. Hogy azonban a végrehajtások nem eszközöltettek, kitetszik a pozsonyi 1542: VI. t. czikkből, melyben a dobravinai birtok visszaadása s több új zólyomi határozat fogantatása ujából sürgettetik.

A pozsonyi 1542. XXXIX. t. cz. arról nevezetes, hogy ebben Zápolya János legelőször neveztetik királynak

és a hatalmi területén hozott ítéletek jogereje elismertetik. Ebből tehát világos, hogy a Quadripartitum csak Felső-Magyarországon, a császári hatóságok területén, lehetett érvényben és gyakorlatban; ellenben a Werbőczy Tripartituma Zápolya király hatósága alatt érvényét megtartotta, mi a jogrend biztosítására nem kevésbé hathatós eszközül szolgált s e hú Karok és Rendek I. Ferdinánd királynál minden országgyűlésen a magyar nemzet jogainak tisztelet és érvényben tartását kérelmezni voltak kénytelenek.

Az 1546. 15. t. cz. tanuskodik arról, hogy a mindenféle nemzetiségből Magyarországra hozott tisztviselők még a magyar kanczelláriának sem engedelmeskedtek s a hú Karok és Rendek azt kérték, hogy I. Ferdinánd O felsége a magyarok állampolgári jogait legalább annyiba vegye, mint a többi tartományok lakosaiét, miután a magyarok közt is elég ügyes ember van, aki hazájában a hivatalos teendőket hűségesen végezheti.

Vajjon Zápolya János király alatt 1526. óta 1540-ben bekövetkezett haláláig országgyűlés volt-e vagy sem, nem tűnik ki Corpus Jurisunkból, pedig I. Ferdinánd király és pártja hatalmában alig volt Magyarország negyedrésze, t. i. csak az Ausztria és Magyarország felé eső nyugoti és észak-nyugoti része, mert a Duna melléke, Buda, Visegrád, Nógrád, Heves, Borsod, Abauj, Sáros és Magyarország többi része Erdélylyel együtt, le egészen az Aldunáig, Zápolya, mint a török császár szövetségének hatalma és kormányzata alatt állott, miként ez I. Ferdinánd korabeli több törvényczikkből (1546. XLII. XLIII.) kitetszik. A Quadripartitumnak tehát Magyarországon érvénye alig is lehetett.

Mondhatjuk, hogy I. Ferdinánd alatt a személy s vagyonbiztonság, de az egész igazságügy valóban nagyon szomorú állapotban volt.

De hogyan lehetett másképp, midőn még azok is, akik a kormányzás élén álltak, szabadon gyakorolhatták a visszaéléseket. Így rendeli az 1535: 35. külön törvényczikk, hogy a főispánok, már a korábbi törvények értelmében is, kötelességük hű teljesítését eskü alatt ígérjék, mert a panaszok a garázdálkodó főispánok ellen folytonosak voltak, mi annál szomorubb állapotra vallott, mivel a főispánok példájára az alispánok szintén megtagadták az esküt, hogy jó lélekkel kijátszhasák a törvényt. *)

*) Kovachich: Supplem ad vestigia comitiorum pag. 167.

Maguk a királyi városok, melyek pedig annyit panaszkodtak a nemesség túlkapásai miatt, sem viselték magukat becsületesebben. A pozsonyi 1543. évi országgyűlés végzeményei között olvassuk: »És minthogy a kir. városok nemzeti birtok után nagyon áhitoznak, és vád van ellenük, hogy több nemest csufságosan megölettek, kiknek jószágait azután maguknak adományoztatták a szentkorona világos sérelmével, ilyes adományozások jövőre tilalmaztatnak.*)

A köznépek — a pórságnak — természetesen a legsiralmasabb állapota volt. Ezt mind a nemes urak, mind a zsoldos csapatok kapitányai nyomták, fosztogatták s kinozták. Az 1535-iki országgyűlésen nyíltan kimondatott: »a lovas katonák a nép verejtékéből kénytelenek élösködni, mint már-már szokássá vált; egyebe nem maradván a szegény pórnak, mint összevert, meztelen teste.«

Az országgyűlések I. Ferdinánd alatt is sokszor felemelték szavukat a jobbágyság mellett és igyekeztek szomorú sorsát a törvényekben enyhíteni. Így az 1547-iki országgyűlésen felszabaddittattak a földhöz-kötöttségtől, végeztetvén következőleg: »Mivel pedig néhány év óta a hajdan virágzott Magyarországnak semmi sem ártott inkább, mint a jobbágyok elnyomtatása, kiknek jajveszékelése felszáll Isten elé, azért a Mindenható haragjának elhárítására egyhangulag végezték a Rendek: » hogy a nyomorgó pór szabadságát, melytől a közelebbi múlt években bármiképp elejtetett, visszanyerje s azontúl egyik urtól, vagy nemestől a másikkhoz szabadon költözködhessék.«

Az 1548. országgyűlésen némileg korlátoztatott ugyan a szabadság, t. i. azon esetekre, ha az ur más, vagy többet követelne jobbágyától, mint a mennyire világosan kötelezi a törvény. De újabb enyhítésről is gondoskodott, amennyiben szabályozta a jobbágyok urbéri tartozásait, rendelvén, hogy minden héten csak egy-egy munkanapot kötelesek teljesíteni.

Az imént említett roppant visszaélések mennyire korlátoztathattak volna, ha az ügyvédség kifejlődést nyerve, tekintélyével állást foglalhatott volna el már e korban is. De a főurak, a hatalmasok nagy ereje s önkénye mellett ez meg nem történhetett, sőt az ezáltal elterjedt posványban maguk az ügyvédek is elmerültek.

*) Kovachich: Vestigia I. pag. 658.

Azonban az igazságügy javítása mégis folytonos gondjai közé tartozott a fejedelemnek s törvényhozásnak.

Az 1550-iki országgyűlés egyik végzeményében sürgeti, hogy törvénykönyv készíttessék az ország régi törvényeiből és szokásaiból.

A legfelsőbb bíróságok szervezése már akkor egy kiváló fontosságú tárgyat képezett. Elrendeltetett, hogy gondoskodni kell a főítélőszék (legfelsőbb bíróság) tisztességes megalakulásáról, melyet a kir. tanács hét tagján kívül, hat nemes képezend, kikhez Slavonia is, a maga választottját sorozandja, és az esztergomi érseknek jogszerű állása, mind a kir. tanácsban, mind a kir. ítélőszékben fentartassék.

Emellett a nádori törvényszék is rendeztetett; elnökül a rendek tanácsából történt választás, helyettessel és ítélőmesterrel. Majd pro-palatinus, majd vice-palatinus nevezet alatt fordul elő a nádori helyettes. Ide tereltettek mindazon ügyek amelyeket régente maga a nádor bírált el. Intézkedés történt a kir. személynök ítélőmestereinek, kir. ügyigazgatónak s tizenkét törvénytudó ülnöknek választása tárgyában is.

Megujtattott azon régi jogbiztosíték is, hogy az országon kívül senki se tartozzék törvényt állani, még azon esetre sem, ha az ország rendes birái a felségnél (külföldön) volnának.

Az ügyvédek hivatására s érdekeire vonatkozólag is több törvényes intézkedéssel találkozunk. Így az 1550: 52. s 1563: 49. cikkelyekben: »Prorelationibus procuratorum quo ad trinaviam prohibitionem responsionum suarum et deliberationum, otiosis item eorum disputationibus et exceptionibus circa indebitam actionem et citationem formari solitis, (retensa usque reformationem et editionem novi decreti antiqua consuetudine) limites ponuntur.«

Az 1550: 57. Indecisae remansae transmissiones et appellationes etiam medio tempore intra octavas continuo judicundae ordinantur.«

*

Zápolya halála után a nemzeti párt király nélkül maradván, az ország a török uralom alatt volt; a pártok kiegyenlítése siettetett s innen magyarázandó, hogy a csonka országgyűlések Uj-Zólyom és Nagyszombatban tartattak, ahol a magyar államjog helyreállítása sürgettetett s a császári párt annyira szaporodott és erősödött, hogy 1548-ban és 1550-ben az országgyűlés már Pozsonyban tartathatott.

Miután a császári és papi párt Werbőczy Tripartitumát elismerni továbbra is vonakodott, az 1550: 10. és 11. t.-cikk a magyar törvények egybeszerkesztése ismét sürgette, úgy hogy minden vármegye egyházi és világi főrendeleiből egy; vagy több kiváló törvénytudó nemes meghívassék és ezek a felsége által a rendes bírák- és protonotariusból kirendelt közegekkel egyesülve, a magyar törvényeket kijavítsák, összeállítsák, mely mű aztán az országgyűlésen elfogadtatván, felsége pecsétjével megerősíttessék.

A munka el is készült, de csak a királyi emberek által; ezért az 1553: 15. t.-cz. szerint vizsgálat alá nem vételezt, hanem ismét elrendeltetett, hogy az minden vármegyéből, sz. kir. város és káptalanból is meghívandó szakférfiak által pontosan átvizsgáltatván, a következő országgyűlés elé terjesztessék.

Az így kibővített, kivált papi rendből szaporított tagokból álló kodifikáló bizottság műve azonban I. Ferdinánd alatt országgyűlési tárgyalás alá nem került, mert ismét csak úgy mutattatott be, amint a király által kinevezettek elkészítették, miéltis az 1563: 30. t.-cikkal újból elrendeltetett, hogy a vármegyék, sz. kir. városok és káptalanok küldöttei a kir. személyekhez meghívassanak, ezek aztán közös munkálkodással a törvényeket és az ország jogait összeállítsák, reformálják és felségéhez felterjeszszék, hogy e módon a legközelebbi országgyűlés elé kerülhessenek.

Azonban I. Ferdinánd 1564. július 25-én Bécsben elhalván, kormányzata alatt a Quadripartitum nem jutott a magyar országgyűlés elé s így törvényerőre sem emelkedhetett. Jog és államtudományi szempontból azonban érdekes lenne a különbségeket a Tripartitum és Quadripartitum közt megállapítani és jogállami tekintetből felderíteni azt, hogy tulajdonképpen miért rendítette meg a jogi marta ló czok ezen korszakában (1547: 2. stb.) a vakbuzgó párt dühe a magyar államot alapjában.

Nem tagadható ugyan, hogy I. Ferdinánd idejében sok törvényczikk hozatott, melyek a jogállam követelményének megfeleltek, de általában véve csak hatalmi politika üzelett az országgyűléseken és nem csoda, hogy még a tudományban is az a nézet vert gyökeret, hogy a politika nem a jogállam, hanem az exigenciák tudománya.

A magyar nemzet azonban nagyon helyes jogállami tapintat-

tal és jogérzettel igyekezett a jogállam követelményeinek megfelelni és az országot hazává alakítani. Így például hozzájárult az 1556 : 27. és további czikkelyeiben az 1514 óta földhöz kötött parasztság régi állapotának helyreállításához és az országon belül való szabad költözködéséhez, mi ámbár anyagi érdekét sértette, mindazonáltal pártfogása alá vette, sőt nem-nemes honfitársait még a császári katonaság és adóvégrehajtók ellen is, — miként ezt számos törvényczikk tanúsítja — megvédte.

Kész volt a magyar nemesség államjogi előjogaiból is engedni annyira, hogy az 1557: 13. t.-czikkel beleegyezett, miszerint a királyi-táblához, az eskü rögtön való letételének kötelezettsége mellett, alkalmas idegen jogtudósok is kineveztessenek, de midőn az idegenek garázdálkodásait tovább nem tűrhette, fölébredt benne az állampolgári jogérzet s a hű Karok és Rendek az 1563: 34. és 35. t.-czikkben férfiasan kijelentették, hogy miután nincs nemzet, mely országa tisztségeiben és hivatalaiban idegeneket megtűrnie, ez Magyarországon se történjék s az idegen kapitányok és tisztviselők az országból utasíttassanak ki. A magyar nemzet tehát a világpolgári jogot tisztelte és szívesen látott vendéget hazájában, sőt számos idegent hazafüsitott, de helyes érzéke volt az állampolgári jogokat illetőleg is, melyeket csupán a magyar nemzet tagjai számára kellett fentartania.

Az ügyvédi működésre nevezetes továbbá, hogy a hétszemélyes- és királyi-táblán kívül, kerületi táblák is létesítettek, előbb Kassán, majd Lőcsén és az 1563: 24. t.-czikkel Eperjesen és Pozsonyban úgy, hogy Szent-György-nap után az eperjesi, az oda közel eső vármegyékben felmerült főbenjáró és birtokpereken 40 napig; a pozsonyi pedig, a Pozsonyhoz, közelebb eső megyék pereiben, a Szent-Mihály-nap után eső oktávéban, vagyis 8 hétig, vagy 40 napig ítélkezett. Az 1559: 37., 38. és további t.-czikkekben, melyekben ezen kerületi kir. táblák legelőbb létesítettek, az illetékesség is meghatározott s a bírák is kinevezettek, kik császári kincstári fizetést húztak.

Az 1563: 24. t.-cz. szerint a kir. leirat folytonosan működő, tehát állandóan ülésező és ítélkező biróságokat kívánt ugyan, de ezen ujtás el nem fogadtatott; hanem egyedül a fentebb említett oktávás és mozgó királyi kerületi tábla alkotott, minek következménye az volt, hogy a kincstár a bírá-

kat nem fizette, ezek utazni sem akartak s így az igazságszolgáltatás ezen mozgó szekere megfeneklett, mint ez az 1567: 24. t.-cikkéből világosan kitetszik.

A jogszolgáltatás zavarához hozzájárult, hogy királyi parancsok adtak ki, nemcsak a közigazgatási dolgokban; hanem a jogszolgáltatást illetőleg is, melyeket a tisztviselők végrehajtani vonakodtak; ennél fogva az 1563: 80. t. czikkel elrendeltetett, hogy az engedetlen tisztviselők megbüntetlessenek, de a jogi panaszok felett kiadandó mandatumokba a »rebus sic (ut refertur) stantibus et se habentibus« záradék fölvélessék és az akinek a parancs szól, az ügyet csak megvizsgálás után hajtsa végre.

A jog és törvények ily zürzavarában és a pártok ily küzdelmei közt nem csoda, ha a földbirtokosok hivatalt vállalni vonakodtak, amire azonban az 1559: 54. t. cz. értelmében büntetésekkel kényszerítendőek voltak.

Mennyire mentek a visszaélések a királyi emberek és papi személyek részéről a jog és törvénykezés körül I. Ferdinand korában is, igazolja az 1550: 50. t. cz., melyszerint a végrehajtásokról a káptalanoknál hamis okmányok is készültek, (in executionibus multae fraudes comitti solent), miértis elrendeltetett, hogy a jelentések eskü alatt tétessenek s az a kiadmányban kiemeltessék, ami annál feltűnőbb, mert akkor a rom. katolikus vallás erkölcsi erőt is igényelt és az egyházi személyek ügyei, az eretnekek és nemzet ellenében, minden országgyűlésen szőnyegre kerültek és a királyi leiratok is egyszerű királyi pecsét alatt eszközöltettek, mint ezt az 1560. évi bécsi decretum, mely Forgách Ferencz nagyváradi püspöknek adatott és a Corpus Jurisunkban kinyomattatott, bizonyítja; ebből ugyanis kitűnik, hogy az ország és a haza veszélye kisebb bajnak tartatott, mint a katolikus vallás és papi érdekeké.

Az ügyvédekre nézve nevezetesen továbbá az 1550: 50., 51. 52., 53., 54., 55., 56. stb. törvényczikkek, melyek szerint az ítélkezés két 60 napos terminusra szorított, a perek sorrend szerint való regestrumának megtartása újból elrendeltetett, a szegények és özvegyek pereinek tárgyalása a hatodik ünnepre és szombatra szorított; a prohibitio és inhibitio perorvoslát és az ügyvédek visszahívása rendeztetett, a káptalanok és megyék pecségeik használata és azoknak ládácskáiban (ladula) elzárva tartására utasítottak, s felsége (1550: 76.) felkérte, hogy törvényen

kivül jószágokat ne foglaltasson s az ország törvényeit megtartsa.

Képzeltető, mennyit kellett ily közállapotokban az ügyvédeknek küzdeni és összeírni a periratokban, hogy a jogot, törvényt és igazságot kiderítsék. Ezt azonban a t. Karoknak és Rendeeknek az 1563: 49. t. cikkben haszontalan ügyvédi vitatkozásoknak (de otiosis procuratorum disputationibus) tetszett elnevezni s a rendes bírák utasítottak, hogy a procuratorok nyilvánosan haszontalan és hiába való fondorkodásait (cavillationes et subterfugia) és kifogásait saját lelkiismeretük szerint megcsonkítani el ne mulasszák és semmiféle ujitást, milyen a helytelen idézés, a kereset kijavítása az első bíróságnál; az iratok bírósági kiigazítása, az illetékesség ellen szóló kifogások és a per más bíróhoz utasítását meg ne engedjék, míg az új codex ki nem adatik, hanem ezen pontokra nézve a régi szokás követlessék.

Ezen törv. czikkből kitetszik, hogy a magyar ügyvédek Werbőczy Tripartitumát erélyesen vették fogamatba, de annak ujitásai a magyar főurak tetszését meg nem nyerték, mert önkényes ítélezéseiket katonailag szerették végrehajtani és perorvoslatul a bírói tollat is sanctionálták.

Az 1563: 53. t. czikkkel megengedtetett, hogy az ügyvédvállás megyei perekben a megyéknél is, tehát nemcsak a megjelölt hiteles helyeken felvétethessék; a Győrig hatolt törököktől való félelem indokából pedig elrendeltetett, hogy a zalavári apát küldjön néha egy-két szerzetest Szigetvárba, akik előtt az ügyvédvállás megtörténhessék.

I. Ferdinánd kora oly bő anyagot nyújt a magyar nemzet küzdelmeiről, a jogállam megalkotása körül, hogy mindazok itt fel nem sorolhatók. De a következő évek számos törvényei tanuskodnak arról, hogy a magyar ügyvédség nem volt tétlen a nemzet küzdelmeiben a jog és alkotmányért, a magyar nemzet jogállami szellemében és pedig úgy, hogy erélyes fellépésük folytán számos egyszerű jogi kérdés, különösen a birtokperekben, országgyűlési törvényczikkek tárgyaivá tétettek, minthogy a rendes bíróságoknál kellő megoldást nem nyerhettek.

*

I. Ferdinánd legidősebb fia Miksa főherczeg, még atyja életében s pedig az 1559. évi országgyűlésen, mint a király helyettese volt jelen, mert a szentesítés bevezetése szerint ő terjesztette

az országgyűléshez a királyi propositiokat és a törvényeket ismét a király szentesítése alá.

1563. sept. 8-án magyar királylyá megkoronáztatván, ugyanazon országgyűlésen tapasztalhatta a magyar nemzet őszinte, férfias ragaszkodását alkotmányához és jogállami szelleméhez, midőn a királyi propositiokon kívül, azokkal némileg ellenkező más törvények is hozattak; mert Miksa király — jöllehet I. Ferdinánd 1564. jul. 8-án elhalt, — 1563-tól 1566-ig nem tartatott országgyűlést s akkor is csak öcscsét, Károly főherczeget bizta meg az országgyűlés vezetésével, kivel azonban, mint királyi helyetlessel is, a t. Karok és Rendek számos propositióban meg nem egyezhetvén, az országgyűlésről elszéledtek s az 1566: 28. t. czikkben felségét felkérték, hogy a következő évben az országgyűlésen személyesen megjelenni kegyeskedjék, a mi 1567-ben meg is történt.

Az 1566: 21. t.-czikkben a pozsonyi és eperjesi kir. tábla területe meghatározatván, az 1566: 22. t.-czikkkel megengedtetett, hogy főpapok és országbirók helyett, mint rendes kir. birák az Eperjesen tartandó megyei gyűlésből, megyebeli alkalmas jogtudósok választassanak ülnökökül, de a személynök igyekezzék a felülvizsgálatokat a főurakkal eszközölni.

Az 1566: 24. t.-czikkben megengedtetett, hogy a kiadmányokban ejtett írásbeli hibák, a rendes birák, kúptalanok és megyei törvényszékeken, peren kívül, kiigazíttassanak. Az 1566: 25. törvényczikkben pedig felsége felkéretett, hogy a törvénykezés folyama s ítéletek kihirdetése kir. parancsokkal ne akadályoztassék. Az 1566: 26. és 27. t.-czikkek arról nevezetesen, hogy a kir. propositiókban a nemesség a jobbágyság elnyomásával vádoltatott, amit a törvényhozás a törökökre és császári katonaságra hárít, azonban az utóbbi t.-czikkeken mégis elhatározatott, hogy amennyiben ily eljárás a földesurakat is terhelné, felsége az előbb keletkezett s ezt tiltó törvény végrehajtásáról gondoskodjék.

Ámbár az egész 1566. évi decretum csupa kölcsönös bókólásból áll, mindazáltal kemény és veszélyes összetűzés lehetett a koronával, hogy az országgyűlés félbeszakasztatott s Miksa király jónak látta az 1567. évi országgyűlésen személyesen megjelenni.

Az 1567. évi törvényczikkekből ugyanis kitűnik, hogy Károly főherczeg az 1566. évi országgyűlésen a császári és papi pártot hűségében annyira megingatta, hogy nemcsak ott hagyták számo-

az országgyűlést; hanem egyenesen elpártoltak s átmentek a török-Zápolya nemzeti párthoz, miután a német császári sereg úgy bánt a néppel és a nemességgel, mint ellenség, s ezen sérelem orvoslására nem volt kilátás; jóllehet kijelentették, hogy a nép a türhetlen állapotok folytán, saját hazájából a törökökhöz, tatárokhoz vagy az erdélyiekhez (Transilvania) menekül, vagy Lengyelországba költözködik. (1567: 2.)

A császáriak corruptiójának egész tömkelegét tárják szemeink elé az 1567. évi törvényczikkek. Az 1567: 3. 6. 7. s több törvényczikkből ugyanis kiviláglik, hogy a császári német adóvégrehajtók és vámszedők, a törvényes adó és vámon felül, saját maguk számára külön és többet szedtek, a befizetett adókat pedig elsikasztották; a nemeseket is megadóztatták, amit még a török sem tett, ki csak községenkint vetette ki az adót, a behajtást és a közigazgatást azonban a belföldiekre, községi bírákra és esküdtekre bizta; míg ellenben a császáriak a zsarolásra mindenféle czimeket kigondoltak, mint fuvar, vám és vásárcédula-pénzeket (1567: 36. 37); — a boroshordókat szintén megadóztatták és a korcsmáltatási jogot megszorították (1567: 38); a magyar pénz belértékét meghamisították (1567: 45); a közmunkával a legnagyobb visszaéléseket követték el (1567: 19); szóval az új királyi ház német környezete a pénz- és uralomvágy leghitványabb teremtményeiből állott. A felsőbb közigazgatást Magyarországon a német kancellária vette át s azt a szintén nem korrekten eljáró saját embereire bizta, mire nézve a hű KK. és RR. az 1567: 40. t.-cz. szerint azt kérelmezték, hogy a felség intézkedjék a visszaélések ellen.

Hogy pedig a császári kancellária és kormány a jogérzetnek egyáltalán nem hódolt és Magyarország hű részével is éppugy bánt, mint a fegyverrel legyőzött valamely ellenséges tartománnyal, igazolja az 1567: 41. t.-cz., melyszerint még katonai hadbíróság is rendeltetett, s ez nemcsak hadi és katonai dolgokban, de birtokperekben is határozott s ítéleteit rögtön végrehajtotta; tehát a magyar igazságszolgáltatást szintén átvette, illetőleg megsemmisítette.

Ennek alapján becsődült egy egész sereg idegen ügyvéd; melynek garázdálkodása ellen keletkeztek az 1567: 27. és 1569: 41. t.-czikkek.

Magyarország szétdarabolása és három ellenség által sanyar-

gattatása miatt számos főnemes még 1563-ban kieszközölte a felség-nél, hogy semleges (neutralis) lehessen; de a császári kapitányok ezeket sem tisztelték, hanem jószágukat elfoglalták, mi ellen az 1567: 33. t.-cz. vált szükségessé.

Hogy azonban a császáriak sem a hű, s még kevésbé a pártütő nemesek, sőt az egyház jogait sem vették figyelembe, hanem várakat, városokat, nemesi és egyházi jószágokat és jövedelmeket személykülönbség nélkül erőszakkal foglaltak el, tulajdonosaikat sajátjukból kizavarták, s a militarismus rémuralmát a legnagyobb mértékben gyakorolták: igazolják az 1567: 28., 29., 30., 31. t.-cikkek, melyekben az erőszakos foglalások megvizsgálására egyes bizottságok küldettek ki *tripartiti commissarii* elnevezés alatt.

Az 1567: 24., 25., 26. és 28. t.-cikkekkel rendeztetett ugyan némileg a hazai igazságszolgáltatás a kerületi kir. táblákon, hét-személyes táblán és az egyházi bíróságoknál, de azzal a hozzáadással, hogy megkeresés folytán a végrehajtásokhoz a kapitányok kötelesek legyenek karhatalmat adni, mi azonban tisztán a papi-ron maradt.

Az 1567. évi törvényhozásból legnevezetesebb az ügyvédek helyzetére nézve a 27. t.-cz., mely nemcsak a magyar, hanem az idegen ügyvédekről is szól és azt igazolja, hogy a hazai ügyvédek állítólagos korrupcióját kizárólag az idegen ügyvédek rovására kell feljegyeznünk, miután a magyar ügyvéd, — eltekintve attól, hogy visszaélésekre egyáltalán kevés hajlamot tanusított, — a magyar jellemet szeplőtlenül megóvni és a nemzet bizalmát és becsülését megnyerni mindenkor hazafiui kötelességének ismerte.

Az ügyvédek körébe mégis behatolt mótely orvoslására a Karok és Rendek az ügyvédi és ügyészi esküt vélték alkalmasnak s az 1567: 27. t.-cz. elrendelte, hogy a per huzavonása, összejátszás és mindenféle cselfogások meggátlására (ad cavendas quaslibet fraudes), az ügyvédek és ügyészek úgynevezett rágalmi esküt (*juramentum calumniae*) tegyenek, úgy a megyei, mint a rendes bíróságok előtt arra, hogy tudva semmiféle ügyet, mely igazságtalan, el nem fogadnak, azt az ország jogai ellen nem pártfogolják, sem pedig a peregyezésben az ellenféllel össze nem játszanak.

Hasonló esküt tegyenek — folytattatik — a kir. ügyészek és a kir. ügyek igazgatói, ez azonban ne legyen kétféle s különböző attól, melyet a felségnek letettek, de esküdjenek meg, hogy igazságtalan ügyet nem indítanak s az indítottat, tiltott és haszontalan kifogásokkal nem huzavonják vakmerően. Ha pedig némelyek megvesztegettetik magukat az ellenfél által s vele összejátszanának, nyelvváltásban marasztaltassanak. Miután pedig az idegen ügyvédekről, kik az egyházi és világi bíróságok előtt az ügyefogyottak (együgyűek, causa simplicium) pereit viszik, az állittatik, hogy saját kényelmük és nyereségük érdekében gyakran összejátszanak s az ország nyelvváltási büntetésétől nem tartanak, ennél fogva ezek, ha valami javadalmazásban részesülnek, attól előljáróik, főnökeik által megfosztassanak és akár legyenek javadalmazva (beneficiati), akár nem, mindkét esetben mint csalók és hitszegők örökös fogságra vetlessenek.

E törvénnyel és esküvel azonban a császári és papi párt oly hurkot vetett önmagának, hogy az alól minden áron menekülni törekedett, s ürügyet talált azt az 1574. 34. t.-cikkkel eltöröltetni, is így a régi szokást egészen visszaállítani.)*

Az idézett ügyvédi eskü ugyanis arra is szólt, hogy az ügyvédek az ország törvényei ellen irányzott dolgokat ne pártfogolják és ez oly erőt adott a magyar ügyvédségnek, amely a hatalmi pártnak inkább ártalmára, mint hasznára vált; mert a többi közt alig találkozott ügyvéd, ki a rablófészkek urát és a törvénytelen foglalásokat védelmezte volna s ez az 1574. 34. t.-cikkben a perlekedők ellen való összeesküvésnek nevezetik. Werbőczy Tripartituma sem volt hizelgő az ügyvédekre, semhogy szükség lett volna, az abban foglalt eskün kívül, más külön esküre, s így ismét az nyerte vissza előbbi hatályát.

Az akkori politikai viszonyok szülte idézett két törvénycikkből arra lehet következtetni, hogy az ügyvédi eskü a becsületes nemzeti párt vívmánya volt a hatalmi párt ellen. A hatalmi pártnak később főleg érdekében állott a régi magyar törvényekre kötelező esküt mellőztetni s ezért magát az ügyvédi esküt

*) K i t o n i c h: Cenzur Dub. Capit 12. Quaest 9. S z e g e d i: Tyrocinium Juris Hungarici. Tyrnaviae 1767. Pag. 429 s köv. lapjai. Szegedi több helyütt hivatkozván K i t o n i c h Directio Methodiciájára, de elfeledé ennek IX. fejezete 20. kérdését, hol e nagy jogtudós a nyelvváltásról az atheneieknél s rómaiaknál divatozott jogszokást is megismerteti.

függesztették fel, hogy azonban a felfüggesztés ezen egyedül feltételezhető célja fel ne tűnjék, bizonyos visszaéléseket emlegettek ezen törvényczikk keletkezésének indokául. Már pedig, ha tényleg az ügyvédi visszaélések szülték e törvényczikket, misem gátolhatta azoknak törvényes uton való megszüntetését, de emellett mégis megmaradt volna a clausula, s a hatalmi párt el nem érhető törekvéseit.

Az 1567. évi törvények azonban csak írott malaszt maradtak, a nemzet sérelmei nem orvosoltattak; úgy, hogy a folytonosan növekedett Zápolya-párt az 1569. országgyűlésen a hű császári pártot komolyan felelősségre vonta; az ország és nemzet jogait pedig a császáriak ellen hatályosabban kezdte védelmezni és annak, valamint a katonáknak megzabolázását a felségtől újból kérte.

Nevezetesek idevágólag az 1569: 32. t.-czikk, melylyel a magyar nemeseknek megengedték, hogy császári zsoldban katonáskodhassanak és a 33. t. cz., melyszerint a leendő király Rudolf, és Erneszt főherczegek a magyar nyelv megtanulására Magyarországra küldessenek s egyikük a királyt helyettesítse, miáltal a hű magyarok az idegeneket kiküszöbölhetni vélték, amennyiben a 34., 35., 36. és 37. t.-cikkekben ismét említetik, hogy az egyházi és világi főtisztviségekre csak alkalmas magyar egyének nevezteszenek ki, s nehogy a magyar nemzet jogai sértsessenek, két magyar főtanácsos, mint jogtolmács, a császári udvart mindenütt kövesse s a tanácskozásokban részt vegyen. (1569: 38.)

Miután Kassát és Eperjest a Zápolya-párt elfoglalta: az eperjesi kerületi tábla Nagy-Szombathra helyeztetett át s rendezték a felebbezések terminusai. (1569: 39 és 40.) Több jószágfoglalás és károsítás felülvizsgálása elrendeltetvén, az 1569: 53. t.-cikkekben megengedték, hogy az eskütétel és közvizsgálat tilalmazása (inhibitio) a régi alkotmány, t. i. Werbőczy szerint történhessék.

Legnevezetesebb azonban az 1569: 41. t. cz., melyben az idegen ügyvédek az egyházi bíróságok előtt való ügyködéstől is egyenesen eltiltatnak, sőt a lakhatás sem engedtetik meg nekik ezen bíróságok székvárosaiban; valamint elhatároztatott, hogy egyházi ügyekben a bírák csak belföldiek (indigenae) lehetnek. Ezen törvényczikkal azonban az idegen ügyvédek a világi bíróságoktól ki nem tiltattak, mi, ugy látszik, azért történt, mert a

magyar törvényeket nem ismervén, a rendes magy. polg. bíróságoknál nem is ügyködtek; hanem csak a katonai bíróságok előtt s itt a *jus civile*-re hivatkozhattak, és az egyháziaknál, ahol az 1567: 25. t. cz. szerint az eljárásban és ítélkezésben a kánonjog követelt. Az idegen ügyvédek kitiltásával tehát a papi hatalom némileg megfosztott uszályhordozóitól s a magyar nemzeti törvény és ennek szelleme megerősült.

Miksa király alatt, 1572-ben, még két országgyűlés tartatott, melyekben csak az 1569. évi t.-cikkek erősítették meg újból és Rudolf királylyá koronáztatott, ki valószínűleg nem tudta elsajátítani a magyar nyelvet. Ennek kedvezett az 1574: 16. t.-cikk, melylyel a kerületi tábla Eperjesre visszahelyeztetvén, kimondatik, hogy ezentúl az ülnökök, valamint a kir. tábláknál, ugy a személynöki felebbviteleknel, a *latin nyelvet* értő, törvénytudó férfiak legyenek (*virī juris periti et latinae linguae non ignari*), miáltal a latin nyelv a magyar törvénykezésben állami nyelvvé vált. Eddig tehát a törvénykezés magyar nyelven folyt.

Hogy a magyar nyelvnek állami érvényétől megfosztása, nem csupán az új király iránt való tiszteletből személyes kedvezmény; hanem a papi politika szüleménye is volt: igazolja az 1574: 18. t.-cikk, melyszerint minden ügy felebbezése a királyi személynökhöz, ki főpap volt, mint főbíróhoz, megengedett s ezáltal a nádor és országbíró illetékessége megszorított, sőt gyakran nádor sem volt és választása akadályoztatott, talán azért is, hogy az idegen főpap személynök ítélhessen minden ügyben. Ezt a törvénczikket pedig — jegyzik meg a *Corpus Jurist* kiadó jezsuiták — az akkori királyi helyettes személynök és egri püspök Radecius István terjesztette elő és vitte keresztül, ki aztán Bécsben 1573-ban egri püspökké és személynöкке neveztetett ki.

Ha tekintetbe vesszük, hogy Werbőczy kitűnő latinsággal írta meg *Tripartitum*-át s a magyar főiskolákban a latin klaszszikusok is tanítottak, Erdélyben pedig, ahol a katolikus papság hatalma meg nem türetett, a magyar nyelv államjogát folytonosan megtartotta: a latin nyelvnek Magyarországra való behozatalával csakis az czéloztatott, hogy a külföldiek befolyást nyerhessenek a magyarokra, aminthogy 1561. óta az idegen jezsuiták a hiteles helyek útján be is férkőztek a törvénykezésbe s a latin nyelvet a megyékbe szintén behozni igyekeztek, hogy ekként az abban járatlan ügyfeleket képviselőkre szorítsák s a magyar ügyvédeket, kik a

latin nyelvben kevésbé voltak jártasok, a megyékben is pótolhasák. Hogy pedig a latin nyelv használatával a felek által ellenőrizhetetlen visszaélések történtek, igazolják a későbbi országgyűlések törvényczikkei, melyekben ily különös esetek érintetvén, a papi törvénykezés ostromoztatik.

Az 1574: 19. t.-czikkből kitünik, hogy Miksa király alatt bánya törvény (Maximilianische Bergordnung 1573. Viennae) hozatott be, mi ellen az országgyűlés felszólalt s Ulászló király törvényét érvényében fentartotta. Tévednek tehát azok, akik a Miksa-féle bánya törvénynek törvényerőt tulajdonítanak, habár önkényileg továbbra is fennállott.

Miksa király idejéből még nevezetes az ügyvédi működésre az 1578: 17. t. cz., melyben kimondatott, hogy az ügyvédi meghatalmazás az egyházi bíróságoknál éppúgy, mint a világi bíróságoknál csak egy évre legyen érvényes, kivévn, ha a megbízó az országon kívül van, akár mint követ, akár mint tanuló.

Ebből tehát kitünik, hogy az egyházi bíróságoknál a magyar ügyvédekre hozott törvények részint mellőztettek s azoknál rendszeren papok végezték az ügyvédi teendőket; részint pedig, hogy a magyar nemesség és földbirtokosság a külföldi egyetemeket is látogatták s nem voltak közönyösek a tudomány iránt.

Miksa halála után Rudolf király alatt még mozgalmasabb idők következtek a magyar nemzet jogállami életében, mert a császáriak, főpapok és jezsuiták hatalmaskodása a legkirívóbban folytattatott. A nagyon is megapadt hü KK. és RR. szüntelenül kérelmezték a nemzet jogai és szabadságának épségben tartását (1582; 1. és 8.), sőt az 1583: 1. t.-czikkben egyenesen kijelentetik, hogy a felség az ország törvényeire ünnepélyesen köteleztetett. Ezek tehát azt nyilvánították, hogy ők abban az esetben, ha vissza nem helyeztetnek a felség által régi szabadságukba, meg nem ajánlhatják jövőre az adót.

Ennek következtében Rudolf király össze sem hívta az országgyűlést 1588-ig és a császári közigazgatás, bár törvénytelenül, mégis tovább folytattatott; sőt 1586-ban a turóczi prépostságot a jezsuitáknak adományozta, mi ellen az 1588: 44. t.-cz. keletkezett, melyet azonban a felség helyben nem hagyott.

Hogy az ügyvédség ekkori helyzetével tisztában legyünk,

történelmi visszapillantást kell vetnünk Magyarország és egyáltalán Európa akkori kulturális és jogállami állapotára.

A római pápák világi uralmának és a keresztény papság hatalmának megtörésére kedvezőleg jött a németországi hercezségek fejedelmeinek Luther Márton reformationalis tévékenysége, kik ez egyszerű, de bátor szerzetest politikai és jogállami tekintetből annyira pártolták, hogy a pápa, érezvén egyházi ereje hanyatlását, kénytelen volt ellene a császári hatalmat igénybe venni.

A római császári és német birodalmi gyűlésen (1530) Augsburg városában Luther a pápai tekintély és papi zsarnokság ellen hitvallását kijelentvén, néhány örgróf által a máglya elől keresztülvitt megszöktetéssel menekült s az V. Károly római császár alatt összegyűlt fejedelmek egy része a pápa tulterjeszkedő világi hatalma ellen nyilatkozott. E szakadást azonban I. Ferdinánd római császári herczeg és magyar király, aki hatalmát és koronáit a pápának köszönhette s így erkölcsileg a papi hatalom pártján lenni kényszerült, jónak látta enyhíteni, nehogy saját hatalma és tekintélye szenvedjen csorbát.

A papi zsarnokság méregpohara azonban már csordultig telt s a német fejedelmek nagy része, áthatva a jogállam követelményeitől, a birodalmi gyűlésnek a papi hatalom mellett keletkezett határozatait ellen óvást tevén, a pápa és a római császártól elpártolt, s az így keletkezett viszályok s ellenségeskedések csak hamar nyílt háborúvá fejlődtek, melyhez a külföldi fejedelmek is hozzájárultak s Európa a vallás ürügye alatt, de tulajdonképpen a jogállamok helyreállítása érdekében, lángba borult a harmincz-éves vallási hadjáratban. Ez volt azután egyik oka annak is, hogy a magyar királyok, mint római birodalmi császárok, Zsigmond király óta annyira el voltak foglalva császári teendőikkel, hogy ritkán jöhettek Magyarországra s foglalkozhattak ennek ügyeivel, hanem azokat főbb embereikre bízták, kik szintén a papok befolyása alatt állottak.

Magyarország állapota és a magyar nemzet alkotmányos sérelmei a német birodalmi és római császárt választó fejedelmek előtt nem lévén ismeretlenek, a protestáns német fejedelmek azon voltak, hogy pártjuk az új vallás ürügye alatt, Magyarországgal erősödjék. Köztudomásu volt, hogy hazánkban, már a mohácsi vész előtt is, 1523-ban és 1525-ben, a lutheránusok ellen törvényt kellett alkotni, mi miatt Werbőczy és Zápolya a királyiak és császáriak, illetve a papok ellen pártot ütöttek s ezért azon törvénynek kevés

foganata volt; úgy, hogy a mindenfelől szorongatott Habsburg-ház a jogállam követelményeit szem elől tévesztve, országaiban a nyers fegyvererőt alkalmazta s hatalmát a papok kéivel egyesítette.

Ha a keresztény papság Magyarországon Szent-István óta tulajdonképpen hivatásának él s főczélját nem keresi a hatalmi tulterjeszkedésben s a politikai mindenhatóság elérésében — mi természetesen a világiak részéről erős ellenhatást, gyűlöletet s ellenségeskedést vont maga után — akkor nem gyakorolhatott volna a német mozgalom oly nagy befolyást a magyar korona népeire; de Szent-István óta tapasztalt zsarnoksága az ellenszenvet irányában annyira növelte, hogy a Németországból átszivárgott új vallás tanai hazánkban is rohamosan terjedtek, s azokat a nemzet zöme, alig néhány főúr kivételével, el is fogadta. És ezen hitfelekezeti elpártolás oly szeliden történt, miképp alig volt észrevehető; de maga a régi katolikus alpapság is elpártolt és a templomok csak azok halálával és a hivek közmegegyezésével mentek át az új egyház tulajdonába; sőt az új papok a katolikus püspököknek és káptalanoknak az ugynevezett kathedratikumot (szószékbért) is fizették, mint ezt az 1569: 43. t.-cz. rendeli; tehát a nemzet e tekintetben sem tért el a létező jog bár látszólagos következményétől.

A katolikus egyház azonban eddigi uralma és hatalmának veszélyét a reformatióban látván, főpapjai nem mulasztották el az erőszakosság minden nemét felhasználni. És a midőn a császári militarismus őket sem kímélte, azon voltak, hogy legalább a bírászkodás, törvénykezés és oktatás terét megtarthassák. Innen magyarázandó, hogy a nádorok mellőzésével, mint királyi személynökök s mint a kir. Curia főtagjai kiváló hatalmat gyakoroltak a bírászkodásban és a jezsuiták segélyével bámulatos eredményre is jutottak; köztudomásu lévén, miképp a Loyola Ignác által alapított jezsuita-szerzet egyik főtörvénye s jellege a vak engedelmes-ségben, a papi hatalom és az önkény végrehajtásában állott. Ez azonban, a társadalom minden rétegébe kiható veszélyes kinövésai folytán, oly gyűlöltté vált a szabadságot különben is imádó s a zsarnokságot gyűlölő őseink előtt, miképp az országgyűlésen, még pedig a hü katolikus Karok és Rendek hozzájárulásával, ezen veszélyes rendet kiküszöbölni és a királyt a turóczi prépostság alkotmányellenes adományozásának vissza-

vonására rábírní törekedtek, mit azonban a király, a papi befolyásnak engedvén, nem szentesített.

Hogy mennyire meglazult Rudolf király alatt hazánkban a jogrend, mutatja az 1588 : 25. t.-cz., mely röviden így hangzik: „Ut causantes non armis, sed jure inter se agant, justum est”: hogy igazságos, miképp a perlekedők ne fegyverrel, hanem a törvénnyel, joggal küzdjenek egymással szemben. Vannak ugyan, kik ezt a rövid czikket a bírósági párbajok megszüntetésére vonatkoztatják, de minthogy azok régen eltöröltettek, a most említett t.-cz. azt föltételezi, hogy a törvények uralma megszűnvén, mindenki saját fegyverére támaszkodott s ezt az országgyűlés sem tartotta erélyesen megtilthatónak, hanem csak igazságosnak nyilvánította a jog érvényét.

Ha ezen t.-cz. a bírósági párbajokra vonatkozott volna, akkor feltételezendő leendett a párbaj megállapított szabályainak előzetes kimondása, a mi azonban meg nem történt.

Megvilágítja a jogrend bomlását az 1588 : 48. t.-cz. is, melyben Debreczeni György altárnok és kir. táblabíró, mint felségsértő, jószág- és fejvesztésre ítéltetett azért, mert a felség mindkét rendű kir. tanácsosait a nyilvános országgyűlésen szóval is és Erneszt főherczeg, mint az országgyűlés elnökéhez és kir. helytartóhoz beadott kérvényében, összeesküvőknek, zendülőknek, a közbizalom és menlevél megszegő, és megsértőinek nevezte, amit oly magas állásu jogtudós bizonyára nem tett minden ok nélkül. Kétségtelenül jogérzete felháborodásának adott kiejezést, midőn a király hatalmával és szavával visszaélők brutálításait pellengére tenni merészelte. Később azonban látván, hogy az őt proscribáló ezen törvényczikk a király által is szentesített s nem küzdhet egyedül az erköcs-telenség árja ellen, bocsánatot kért a főrendektől, úgy a Karoktól és Rendektől és gróf Zrínyi György tárnok és dunántúli főkapitány, valamint a király nevében a főherczeg közbenjárására az 1593 : 22. t.-czikkel rehabilitáltatott s a régi társaság kötelékébe visszafogadtatott.

Az 1588 : 28. t.-czikkel az új naptár használata megengedett, azzal a világos kijelentéssel (hoc tamen per expressum declaratum esse volunt), hogy ez kizárólag a felség iránt való tiszteletből fogadtatik el s hogy az ítéletek kiadmányozása úgy a régi, mint az új naptár szerint történhetik. Ezen furcsa óva-

tosság abból magyarázandó, hogy az országgyűlésen az új naptárt, a pápa rendeletére akarták behozni s a hű Karok és Rendei még ezen egyszerű csillagászati dologban sem akarták a pápa tekintélyét elismerni; ellenben a király tekintélyét annál szívesebben fogadták el indokul, mert Rudolf király Prágában többet foglalkozott a csillagászat s csillagjóslattal és alchimiával, mint országai ügyeivel s így kormányzata alatt nem is maradt a magyar országgyűléseknek egyéb hátra, mint folytonosan a régi törvények végrehajtását sürgetni, sérelmeiket ismételni és a nemzet jogainak épségben tartását kérelmezni, mialatt azonban a régi garázdálkodás folytatott. Később a régi naptár használata az 1599 : 45. t.-cz. szerint 1000 forint büntetés terhét alatt eltiltatott.

Az akkori jezsuita humanitás egyik jeléül felemlítjük az 1595: 34. t.-cikket, melyben rendeltetett, hogy a táborba, akár kereskedés, akár más oknál fogva menő magyar asszonyok (*mulieres nostrae gentis*) zsákba varrassanak, vizbe dobassanak és alámerítenek. Az 1596: 26. t.-cikkben az is kérelmeztetett, hogy polgári vásárbiztosok rendeltessenek és a profoszok ne zsarolják az élelmvásárlás körül a szegény népet, miből egyszersmind kitetszik, hogy akkor az utolsó katonai profosznak is több hatalma és tekintélye volt Magyarországon mint valamely polgármesternek vagy alispánnak.

Nevezetesek az 1597: 13., 27. és 40. t.-cikk is, melyekben rendeltetik, hogy a magyar nép a kapitányok által külföldi erődítési munkára ne hajtassék; a *fiscus* pedig a jószágokat önkényileg — *via facta* — ne foglalgassa, hanem törvény útján járjon el; a jogtalanul elajándékozott turóczi prépostság állíttassék valahára vissza. Mindezen országgyűlési határozatok a felség által nem hagyatván helyben, a hyenáknak elnevezett Basta és Belgiojoso generálisok nemzetellenes dühöngései még inkább elharapóztak.

Magyarország hajmeresztő állapota kitűnik az 1603: 21. törvényczikkből is, melyben a hű KK. és RR. ismét a legalázatosabban könyörögnek, hogy ne elegyedjenek a császári kapitányok a perek folyamába és jószágokat ne foglalgassanak; aztán az 1604: 17. és 18. t.-cikkekből, melyekben a felség kéretik, hogy az ő hűvei, egyszerű és hamis feladásokra, el ne fogatassanak és el ne ítéltessenek; a hamis feladók megbüntettessenek. Nem csoda tehát, ha a császáriak által elfoglalt területen lakott

csekély magyar honos is, Bocskayhoz pártolt, aki a csehekkel szövetkezve, a császárt és királyt az 1606. évi bécsi békekötésre kényszerítette, melyben a többi közt a vallás dolgában keletkezett az a hires 1604: 22. t.-cz. is hatályon kívül helyezettett, amelyet a felség sajátlag az országgyűlés határozata nélkül iglattatott törvénybe s a melyben a magyar alkotmány állami alapja szintén meghamisított.

Miután az országgyűlések számos felszólalásának, hogy a szabad királyi városok előjogai és szabadságai tiszteletben tartassanak, eredménye nem volt, megindult, a jog uralmának s a tárnoki szék tekintélyének helyreállítása végett, a mozgalom a szabad királyi városokban is. E mozgalom eredményeül megemlítendők a tárnoki szék en követendő perlekedési eljárás szabályai (articuli juris tavernicalis) melyek Lacki Thuz János tárnok által összeállítva, Rudolf király által 1602. aug. 13-án megerősítettek, és 1602. aug. 28-iki lf. parancsával (mandatum regium) szabadalom gyanánt kiadmányoztattak, az 1603. márczius 26-án tartott országgyűlésen pedig kihirdették; ami nagyon valószínűleg Debreczeni altárnoknak az 1588. évi országgyűlésen történt fellépésének tulajdonítható.

Debreczeni altárnok becikkelyezett esete alkalmából érdemes megemlíteni, hogy ősi szokásból létezett a magyar törvénykezésben királyi Curiai becsületbiróság, melynek eljárása Corpus Jurisunkban: „observationes processus causarum mutitoris curiae regiae in facto honoris non receptae“ czimmel foglaltatik. Hogy pedig ezen biróság valóban működött, kitetszik Kitionich Tyroc. I. fej. 3. és 8., aztán 7. fej. 31. feleleteiből.

Ezen különleges egyed-biróságnál a legtekintélyesebb, legügyesebb és legóvatosabb ügyvédek ügyködtek a személyesen is megjeleni tartozott felek oldalánál (penes procuratores suos adstare debent).

Ezen curiai becsületbiróság elnöke maga az országbíró (comes iudex ejusdem curiae regiae), vagy ha ez az udvartól távol volt, a királyi személynök, vagy akit a király az elnökséggel megbízott.

Az eljárás oly szigorú volt, hogy a mondott, vagy leírt szót visszavonni, vagy másítani nem lehetett; történt volna ez akár a fél maga, akár pedig ügyvéde részéről, sőt a mozdulatok és jelek is döntöttek. Ezért a panaszok, illetve

keresetek és idézések (evocatio), valamint a szóváltások és bizonyítások a legnagyobb óvatossággal letettek, nehogy a roszhiszeműség legkisebb gyanuja merülhessen fel s ezáltal maga a panaszos becsstelenségben marasztaltassék. Az ítélet ellen semmiféle jogorvoslat nem létezett, de az ítélet csak a személyt magát, nem pedig annak családját sújtotta és a bíróság a párbajt is megítélhette, de csak bizonyos esetekben.

Ezen bíróság a saját menlevele, (nem királyi *salvus conductus*) megsértése fölött is ítelt és nagyon valószínű, hogy Debreczeni altárnok és ellenfelei ügye ezen királyi curiai becsületbíróság, vagy királyi mandátum által intéztetett el, hogy őt ujabbi törvénycikkkel rehabilitálni kellett.

Ha Rudolf király idejéből még felemlítjük, miképp a híres Mossóczy Zakariás első volt, ki az országgyűlések által annyiszor sürgetett hazai törvényeket összegyűjtötte s Nagyszombatban 1584-ben, saját költségén a magyar „Corpus Juris“-t Tripartitum nélkül kinyomatta: befejezhetjük Magyarország közjogi viszonyainak ezen király alatt átélt korszakát, azzal a kijelentéssel, hogy hazánk ily szomorú állapotában az ügyvédek helyzete is csak siralmas lehetett és volt is, minthogy a nemzet és egyesek sérelmei oly kevéssé orvosoltattak a bíróságok, és az országos törvénycikkek által, amint ez számos, meg is újított törvénycikkből kitűnik, a perlekedők továbbra is inkább fegyverre mint a jogra utaltatván.

II. Mátyás király idejében Magyarország alkotmánya és helyzete még inkább süllyedt volna, ha Erdély fejedelmei a magyar nemzet jogait az ősz alkotmány szellemében fegyveres erővel meg nem védik. Ámbár ezen felvilágosodott fejedelmek sem szakadhattak el azon korszak iránjától és a nemzet erejétől a hatalmi politika ellen, s inkább vallásszabadság czége alatt szálltak szembe a magyar alkotmány alapján, a német császáriak és a katolikus papság zsarnokságával.

Csak most, midőn a keresztény hitfelekezetek minden állami kötelékben jól megférnek egymással, láthatjuk a vallásháborúk önző sötéttségét, mely akkor Európa legélesebb elméit elborította.

Rudolf király erélytelen kormányzása alatt Mátyás, mint németbirodalmi főherceg és királyi helyettes által köttetett meg Bocskay és pártjával 1606-ban Bécsben, a híres bécsi békekötés,

mely a vallás és polgári szabadság hatalmas biztosítékául szolgált, mi a jogállam egyik legkiválóbb feltétele.

Ezen békekötés szerint némeiy jószágfoglalás rendeztetett ugyan és az egri és nagyváradí püspökök is ideiglenesen számüzettek, de az 1604. óta elkövetett erőszakosságok, rablások és gyilkosságokra nézve közbocsúnat mondatott ki, mi a korszellem szomorú tükre.

Rudolf kormányzása ellen azonban nemcsak a magyarok és csehek lázadtak fel, hanem az ausztriai tartományok is Mátyás főherczeghez csatlakoztak, ki a királyt a korona és királyi jelvények kiadására kényszerítette s 1608-ban megkoronáztatván, az országlast átvette.

II. Mátyás alatt az 1608. évi koronázás előtt és után keletkezett törvényczikkekben a jogszolgáltatás is figyelembe vételett s a nádori, országbirói (curiai, személynöki) és tárnoki székek betöltetvén, a koronázás után kiadott 3. t.-czikkel elhatározottat, hogy az 1592. óta kezdett erőszakossági és foglalási perek folytattassanak s a hozott ítéletek végrehajtassanak: a 4. t.-czikkel, hogy az 1592. év óta elkövetett rablások és erőszakosságok rövid uton a megyékben elbiráltassanak és a vagyoni elégtétel azonnal megadassék, fenhagyatván az elítéltnék birtokon kívül a további perfolyam; a 6. t.-czikkben pedig, hogy törvénytelen mandátumokkal, hová a biróságiak nem tartoztak, a honfiak ne zaklattassanak. Továbbá az 1604 óta kötött adásvételi szerződések ereje fentartatott (1608: 18. p. c.); a koronázás előtt keletkezett 1608: 6., 7., 8. és 9. t.-czikkel pedig a püspökök hatalma megszorított; a holt kezeknek (káptalanok, konventek, püspökségek s egyházak) tett adományozások, valamint az ingatlanoknak jezsuiták által való birtoklása megtiltatott s az adománylevelek kiszolgáltatása rendeztetett.

Ez a rend azonban kevés ideig tartott, mert Bocskay és Illésházy nádor elhalván, a katolikus papság Thurzó náddorral túlsulyra vergődött és a Bocskay-féle adományok és adásvételek törvényteleneknek nyilvánítottak (1609: 2. 3. és 8.); a foglalások és más pereskedések iránt hozott 1608: 3 és 4. t.-czikkek az 1609: 4. és 29. t.-czikkel megmagyaráztattak s az eljárás újból átalakított; a püspökök világi tisztségeikbe visszahelyeztettek (1609: 23. és 71.) a birósági, káptalani és kanczelláriai taxák megállapítottak (1609: 72. 73. 74.) s a perek felvétele és az ítékezés elrendeltetett.

(1609 : 70.) Különösen a taxák megállapításából kitetszik, hogy Werbőczy Tripartituma volt mérvadó a birói eljárásban.

Miután a bécsi békekötés 11. tételében az is kimondatott, hogy a nádor által az ország törvényei javítva, az ujabban hozottakkal kiegészítettessenek, mi az 1608 : 16. kor. t.-cikkkel szintén megerősítetett, a kívánt törvénykönyv rögtön el nem készült: utasittatik az 1609: 69. t.-cikk szerint a nádor, hogy az a legközelebbi országgyűlés elé terjesztessék. Ezen törvénycikknek alapul a későbbi Kitionich-féle *codificatio*.

Nevezetes az ügyvédekre az 1609: 36. t.-cz., melyben a kir. titkárok és ügyvédek, kiknek kezeihez a felséghez benyújtott kérelemlevelek visszajutni szoktak, eltiltatnak attól, hogy a koronára háromlott jószágokat maguknak adományoztathassák, amennyiben a kérvények álnok elnyomásával csalások történhetnének.

Némelyek ezt a törvénycíkket a közügyvédekre vonatkoztatják, de ez a felfogás téves, mert abban világosan ki van fejtve, hogy „*secretarii et procuratores, ad quorum manus supplicantium libelli suae Majestati porrecti, pervenire solent,*” vagyis titkárok és ügyvédek, kiknek kezeibe a felséghez benyújtott kérvények jutni szoktak; tehát az udvari titkárokat és királyi ügyészeket sújtja ez a törv.-cikk, de egyszersmind a király környezetének korrupciójára is vall. Hogy ez a magyarázat a helyes, igazolja szintén az 1655: 32. t.-cz. melyben az 1609: 36. t.-cz. a káptalanok és conventek titkáraitra és jegyzőire, valamint az adományos jószágok pereiben eljáró ügyvédekre kiterjesztetik és pedig csak abból az indokból, hogy miután az 1647: 135. t.-cikkben az országgyűlésen levő követek birtokaiba, távollétük felhasználásával, történő bevezetések érvényteleneknek nyilvánítottak — ezen jogkedvezmény azokra is kiterjesztessék, akik a király és ország kiküldetéseiben, a bevezetés (*statutio*) idején, távol vannak.

Ezekből a törvénycikkekből tehát tisztán kitűnik, hogy a korrupcio egyik fő-fészke a királyi udvar volt, ahol az adománylevél-vásár oly bátran üzetett, hogy nemcsak a megszakadás folytán, vagy másképpen a koronára szállott jószágokra eszközöltettek adománylevelek, miként ezt az 1609 36. t.-cz. tartalmazza; hanem titokban még az országgyűlésen távollevő követek és más országos és királyi kiküldetéseken eljáró,

tehát előkelő és tekintélyes személyek birtokaira nézve is készítették, kiadattak s a megadományozott csak az alkalmat leste, hogy magát a tulajdonos távollétében a jószágba bevezettesse.

A császári és királyi udvar személyzetének ily korrupciójánál nem csoda, ha az az alsóbb körökre, különösen a káptalanok és conventek (az akkori hiteles helyek) hivatalnokaira szintén átragadt és megtörténhetett, hogy ezen megrovott bűnös cselekményben közügyvédek is résztvettek. Az igaz, hogy az ügyvédek oly befolyásnak örvendtek, hogy egyesei az adományozásra érdemesnek találtathattak és azért a törvény egyedül arra szorítkozik, hogy az ügyvédek oly jószágokat ne adományoztassanak maguknak, amelyek perkérdéseiben, vagy adományozásaiban eljárak, mi a físcussal való összejátszás vádját, vagy gyanuját is maga után vonhatná.

Ebből a törvényből is kitetszik, hogy a magyar közügyvédek jelleme általában szeplőtlen volt s habár e törvény az ügyvédek emliti, szelid fogalmazása inkább jóakaró figyelmeztetésnek és óvás, mint gyanúsítás, vagy vádnak tekintendő.

Nem hiába sürgette a magyar nemzet folytonosan, hogy a király az országban lakjék, mert mihelyt II. Mátyás 1612-ben római császár lett, a jogrend azonnal felbomlott s az erőszakosságok újból megindultak, melyek ellen az országgyűlésnek panaszkodni s a nemzetnek fegyverhez nyulni kellett.

II. Mátyás császárrá megválasztatása után kilencz év alatt csak két országgyűlés tartatott, t. i. 1613-ban és 1618-ban. Az 1613: 23. t.-cikkkel ismét bővebben magyaráztatik és szabályoztatik az eljárás az erőszakosságok és jószágfoglalások eseteiben. Az 1613: 24. t.-cikkkel rendeltetik, hogy az igazságszolgáltatás javítása tekintetéből, a rendes bírákon kívül, több ülnök választassék megyénként, kik esküvel kötelezendők és ezeken kívül másoknak ne legyen szavazata a perek felülvizsgálásánál. Az 1613: 31. t.-cz. a szabad kir. városok szabadságainak épségben tartása, az 1613: 32. t.-cz.-ben pedig a turóczi prépostság és csornai convent helyreállítása sürgettetik. Az 1613: 34. t.-cikkkel ismét tilalmaztatik, hogy a perfolyam törvénytelen mandátumokkal és missilis levelekkel akadályoztassék és bárki személyében és vagyonában „nisi legitime citatus et juris ordine convictus” károsíttassék.

Az 1618-iki országgyűlésen II. Ferdinánd királylyá vá-

lasztva, megkoronáztatván, az ez évi 4. t.-cikkkel a nádor tekintélyéről szóló előbbi t.-cikknek megújíttatnak; ugyanez sürgettetik a 8. t.-cikkkel a magyar cancelláriára vonatkozólag, hogy a magyarok ügyei a külföldi tanácsosok által vissza ne tartassanak s törvénytelen mandátumokkal a peres ügyek ne akadályoztassanak. (1618: 13.) Az 1618: 20. t.-cikkkel megújíttatik az 1609: 19. t.-cz., t. i. hogy a főkapitányok és haditisztek, a gonoszlevők megbüntetésének ürügye alatt, a főispánok és alispánok törvényhatóságába elegyedni s a nemességet büntetni, vagy károsítani ne merészkedjenek; hogy a honfiak azok hatósága alá ne vonassanak (1618: 21.) és a szab. kir. bányavárosok szabadalmi épségben tartassanak. (1618: 27.)

Nevezetes az 1618: 28. t.-cz., melyben tiltatik, hogy a KK. és RR. által a felséghez szentesítés végett beadott, vagy benyújtandó országgyűlési határozatokhoz és törvénczikkéhez valami toldassék, vagy azokból kihagyassék.

Tehát annyira súlyodt a legfőbb társadalmi körökben a jog és becsületérzet, hogy még a király legfőbb emberei is hamisításokra vetemedhettek. Nem csoda aztán, ha ilyen hatalom ellen a Bethlen-féle forradalom kiütött, mely seregével Bécs alá hatolt.

Nevezetes még az 1618: 68. t.-cz., melyben az országgyűlésre idézés (evocatio ad diaetam) érvénytelennek nyilváníttatik. Szokásba jött ugyanis, hogy a főúrak és nemesek főbb sérelmei a király figyelmébe ajánltattak, sőt az ügyek megvizsgáltatván, a teendő is elhatározottatott, amint ezt számos t.-cikkéből látjuk. Nehogy azonban valamely ügy az ellenfél tudta nélkül tárgyalassék, formális idézések keletkeztek, melyeket ezen törvény eltörölt, ami szintén bizonyítja, hogy a feleknek más jogorvoslatuk az országban nem volt, habár a törvénczikk az országgyűlésre való idézést csak vexatio-nak nevezi.

Vége megerősített az 1618: 77. t.-cikkkel a vallásszabadságról szóló 1608: t.-cz., amire szükség is volt, mert a német birodalomban a 30 éves háború nem ok nélkül tört ki s a Corpus Juris-nak commentatora azt jegyzi meg, hogy II. Mátyás király tevékenységét a vallás ügyeivel kezdette meg és ezekkel fejezte is be.

II. Mátyás király korában Magyarország jogélete, törvénykezésére és sorsára három kiváló férfiú: Pázmán érsek, Kitonich és Bethlen Gábor erdélyi fejedelem igen jelentékeny befolyást gyakorolt.

Európa akkor Németországban két táborra oszlott: a katolikusok és protestánsokéra. Amazt a pápa, a német római császárral, aki egyszersmind cseh- és magyar király volt, a bajor és spanyol királyok, emezt pedig az angol, svéd, dán és németalföldi királyok támogatták.

A kath. papság elkeseredett harczot vivott hatalma- és világi uralmáért a protestántizmus ellen, s annak helyreállítására hivatásos megbízást nyert a tekintélyes magyar családból származott Pázmán Péter, ki már az 1608. évi országgyűlésen feltűnt és semmitől vissza nem rettent. Ezén buzgó katolikust a jogtudós Kitonich tyrociniumának felajánlásában egekig magasztalja.

Pázmán működése nem is volt eredménytelen, mert a józan gondolkozásu magyar nemzet és főnemessége a hazát és jólétét többre becsülván a hitfelekezeti különbségeknél, legnagyobb részben visszatért a katolikus vallásra, de a politikai szabadság dolgában egyetértett Bethlen Gábor fejedelemmel, akit még királylyá is kikiáltott.

Werböczi Tripartituma egy század óta (1514—1613) fennállott és gyakorlatban volt; javítását a nemzet folytonosan sürgette, de a Quadripartitum is használtatott, új törvények keletkeztek s a Corpus Juris kiegészítése az 1609: 69. t. czikkel is sürgettetett. Nem csoda tehát, hogy a törvénykezési zavarok elhárításában a nemzet legjobbjai fáradoztak s ezek között főleg a királyi ügyek akkori igazgatója és a szent-korona ügyésze horvát nemes, kosztainiczai Kitonich János, ki a nemzetet Tyrociniumával és Centuriájával 1619. május 25-én és 27-én meglepte s az elsőt az akkori esztergomi érsek-bibornok és királyi személynök Pázmán Péternek és gróf Forgách Sigmond nádornak felajánlotta, tőlük várván munkájának eredményes közhasználatát.

Nem lehet feladatunk vizsgálni, mennyire tértek el Kitonich munkái a magyar nemzet jogszokásaitól, törvényei, szelleme és a jogállami követelményeitől; az sem, hogy mily nagy hálaára kötelezte volna a magyar nemzetet, ha ezeket nagyobb figyelembe vette volna; csak általában jegyezzük meg, hogy ő is a jezsuiták tanítványa és pártjokhoz tartozó királyi ügyész volt, ami mindannyi gyanuok arra nézve, hogy az 1613. 23. 24. 25. t.-cz. az ő műve. Hires jogi munkái a magyar nemzet legkritikusabb s a szellemi reakció sötét és erőszakos korszakában készültek, s bár használatban voltak, országos törvényt még sem emelkedtek.

Kitonich korszakalkotó munkájának, mely századokon át tankönyvül szolgált, egyik érdeme az is, hogy abban a római jogtudós Mucius mondatát: «turpe est patritio et nobili viro jus, in quo versatur, ignorare»: szégyen az előkelő és nemes emberre, jogát nem ismerni — idézte, mert ezáltal a magyar nemesifjuságot a jogtudomány iránt annyira fellelkesítette, hogy századokon át senki sem akart tudatlan lenni s innen eredhet a közvélemény, hogy a magyar nemzet prókátor nemzet.

II. Mátyás, illetve Pázmán és Kitonich idejéig a jogszolgáltatás Magyarországon és Erdélyben jóformán testvérileg és egyöntetűleg haladt Werbőczy Tripartituma és az újabb törvények alapján a megyékben, a királyi táblákon és fejedelmi székeken, kivéven a császáriak által elfoglalt területet, hol folytonosan a német és katonai bíróságok hatalmaskodtak; Kitonich munkái után azonban Erdélyben a jogszolgáltatás egészen elvált a Magyarországtól s ezen sajátságot és különlegességet megtartotta egész 1848-ig.

II. és III. Ferdinánd uralkodása sem maradt jogéletünk kifejlődésében nyom nélkül.

Mindkettőnél világosan nyilvánult a jóakaratu törekvés törvénykezésünket s jogállapotainkat javítani, mi kétségtelenül az ügyvédi karnak is legfőbb érdemei közé tartozik.

Az előbbi a clerus végrendelkezési jogát különös kedvezményekkel szabályozta*) és a Pázmán által alapított híres egyetemet aranybullájával megerősítette.**)

Továbbá szabályokat alkotott azon eljárásról, melyszerint az erőszakosan elfoglalt jószágok visszaszerezhetők, az elévülés kiterjesztéséről, a kényszerített fassiókról, az okiratoknak az ügyvédek által való visszaszolgáltatásáról.

III. Ferdinánd alatt az egyházi bíróságok köréből több polgári ügy elvétetett; de a végrendeletek külkéllékei iránt való perek hozzájuk utasítottak; a clerus szabadsága világi javak szerzésében korlátoztatott; a földesurak bíraskodása — az uriszék — eltöröltetett; a kamatláb hat százalékra leszállított.

Kiválóan azonban két eseményt kell kiemelnünk ezen fejedelem nem kevésbé izgalmas korából.

*) Péterffy: Concilia Regni Hungariae Tom. II. pag. 433.

**) Kazay: Historia universitatis Tyrnaviensis, I. k. 140 l.

Egyike a linczi békeegyezmény (1647), mely a vallás-szabadság ujólagos biztosításával, a magasztos nemzeti aspiratiokat képviselő Rákóczy-féle küzdelmeknek véget vetett.)*

Másika a *Praxis Criminalis*, mely a monarchia német tartományai számára készítettett, de mint törvényeinkbe ütköző, az országgyűlés által el nem fogadtatott. Mindamellett eltűretett, hogy a *Corpus Juris*ban helyet foglalhasson, azon okból, hogy a bűnvádi törvénykezésben útmutatóul, irányul szolgáljon, miután a hazai törvények és jogszokások hiányoztak, mely czél el is éretett, mert a forumon kisebb-nagyobb mérvben, nyíltan, vagy hallgatag, a legujabb időkig alkalmaztatott.

Miután ebben a korban Erdély fejedelmeinek souverain uralkodása alatt, politikai és közigazgatási tekintetben, külön fejedelemséget képezett ugyan, mindamellett a magyar jogszolgáltatás alapelveiben, a magyar alkotmány fentartásában a Werbőczyi Tripartitumában letett alapelveket respektálva, az anyaországgal nemcsak egységes volt, hanem fejedelmei éppugy, mint ügyvédei s jogtudósai a magyar alkotmány és szellem hathatós támaszai voltak: nem lesz érdektelen az erdélyi törvénykezésben s egyáltalában az ottani ügyvédeknek Bethlen Gábor s a későbbi fejedelmek alatt (1619—1669) létezett állapotával megismerkedni.

Szent-István koráig Erdély Magyarország kiegészítő részét képezte és miután a magyarok hódításai az Árpádok alatt koronkint a Havasalföldre (Oláhország), sőt Bolgárország némely részeire is kiterjedtek, az erdélyi fővezérek, vajdáknak és fejedelmeknek is neveztettek.

Attila népének maradványai, a székelyek, külön részt s területet képeztek, de készségesen egyesültek a nyelvüket beszélő rokon magyar nemzettel. Ezen egyesüléshez későbbben hozzájárult a bevándorolt szász nemzet s ezt az egyesülést nevezték Erdély törvényeiben államjogilag a három nemzet uniojának olyképpen, hogy a közös törvényhozásban létrejött törvényeken kívül mindenik nemzet még külön szokásokkal, statutumokkal és különös szervezettel is birt és tartoztak egymást szabadságaikban gyámolítani.

Az erdélyi törvényhozás és törvénykezés párhuzamos lépést tartott ugyan a magyarországi szervezettel, sőt káptalanok és egyéb papi hiteles helyek is léteztek, de ezek nem voltak oly nagy

*) Joannes Bethlen: *Historia Transilvaniae*. I. k. 120. l.
Pray: *Historia pragmatica*. I. k. 104. l.

mérvben a papok kezein, mint Magyarországon, mert a magyar vármegyékben, nemkülönben a székely és szász székeken és városokban éppoly egyenlő jogérvénnyel jártak el a világi tisztviselők a jogi ügyekben, mint a papok s így utóbbiak sohasem keríthették Erdélyben annyira hatalmukba a törvénykezést, mint Magyarországon. Erdélyben a béke idején csakhamar véget vetettek a papi hatalmaskodásnak s kényszerítették a fejedelmeket a jogrend fenntartására.

Erdély ennél fogva a magyarországi hazafias nemzeti párt erős támasza és menedéke volt ősidőktől fogva s Werbőczy Tripartituma ott teljesen érvényesült keletkezése óta. A Magyarországon létezett királyi és papi párt zsarnoksága megérlette Erdélyt a vallásujításra is és itt az új vallás terjedése csakhamar oly mérvben nyilvánult, hogy a katolikus papság erőszakos üldözésre fajult és oly szigorú törvények hoztak, hogy például Kolozsvárott a katolikus papok csak a külvárosokban lakhattak és egyedül szentségosztogatásra mutakozhattak a belvárosban, jóllehet a négy hitfelekezeti (katolikus, lutheránus, kálvinista és unitárius) vallás gyakorlatának szabadsága törvényes szigorral megtartatván, végre is hajtatott.

Erdély nem hódolt volna meg a töröknek és nem kereste volna a török császárok kegyét és oltalmát, ha a császári és papi párt Magyarországon oly kegyetlenül nem dúl és zsarnokoskodik. Csak ez indította, illetőleg képesítette Erdélyt és fejedelmeit arra, hogy Magyarország szomszédos vármegyéit Erdélyhez csatolhatták s gyakran majd az egész Magyarországot, a török hódoltságon kívül, a császáriaktól elvegyék, miként ez ugy a Corpus Jurisból, (1622: 2. 29.) mint az erdélyi „*Approbatae Constitutiones*” ezimű codexből kitűnik.

Magyarország alkotmányos alapjogainak és törvényeinek hamisítása, a papi és császári párt korrupciója és vandalizmusa, Werbőczy Tripartitumának hiányai és kivált Pázmán érsek és a jezsuiták dühöngései indították leginkább Bethlen Gábor erdélyi fejedelmet arra, hogy fegyvert ragadjon szorongatott magyarországi honfitársai mellett. A szerencse kedvezett fegyvereinek és Pózsont elfoglalta, hol Forgách nádor elnöklete alatt 1619-ben országgyűlés tartatott, melyben egyebek közt a törvénykezési eljárás is behatóan tárgyalatott és rendeztetett. Ez azonban Corpus Jurisunkból hiányzik, mert a király és jezsuita párt ezt az ország-

gyűlést el nem ismerték. Ezen intézkedéseknek csak az erdélyi törvénykönyvben van nyomuk, melyek ugyancsak 1619-ben készült Kitionich művei ellen voltak irányozva és Erdélyben törvényerőre emelve.

Erdélyben rendesebben tartattak meg az országgyűlések évenként, így 1614., 1615. és 1617-ben is, s ezeken a jogrend fenntartása szigorúan ellenőriztetett s a sérelmek orvosoltattak; míg Magyarországon 1613-tól 1618-ig országgyűlés nem volt és utóbbinak határozmányai is csak a megbomlott jogérzet és jogrend szomorú bizonyítékaiul szolgálnak.

Nagy előnyére vált Erdélynek a jogrendet veszélyeztethető idegenek távoltartása tekintetében a magyar nyelv folytonos használata,*) miáltal a magyar ügyvédség befolyása, fejlődése és tekintélye is jobban emelkedett és ha hozattak is törvények az ügyvédek visszaélései ellen, ezek inkább az elővigyázat intézkedései voltak.

Hogy ezen állításunk igaz, mutatja az a körülmény, hogy az erdélyi 1669-ben összeállított »Compillatae Constitutiones« című törvénykönyvben említés sem tételik az ügyvédekről s így azon intézkedések, amelyek az 1653-ban létesült »Approbatae Constitutiones« 4. részének 19. czimében foglaltattak, elégségesek voltak az ügyvédség rendezésére.

Bethlen Gábor codexe után I. Rákóczy György elrendelte ugyan Erdélyország törvényeinek és a három nemzet és a városok különös szokásai és szabadalmainak összegyűjtését és 1540-től 1653-ig kiegészített egybeállítását, de ezt csak fia, II. Rákóczy György, vihette keresztül és szentesítette, mint Erdély fejedelme, Magyarország részeinek ura, székelyek grófja stb. az 1653. évi Gyulafehérváron (Alba-Julia) tartott országgyűlés határozata folytán ezen czim. alatt: *Approbatae constitutiones regni Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum.* (Erdélyország és Magyarországból hozzácsatolt részeinek szentesített alkotmányos törvényei.)

Ezen nevezetes törvénykönyv 4. részének 19. czime a procuratorokról szól és összesen 4 czikkből áll.

*) Jerney János hírneves jogtudósunk kezeiben talált eredeti példányokból kitűnik, hogy a XVI. században az erdélyi vajdák is nem kizárólag latinul, hanem felváltva magyarul írták hivatalos levelezéseiket (M. tud. társaság: Tudománytár 25 költ. 67—70. l.).

Az első czikkből kitűnik, hogy Erdélyben nagyon kevés ügyvéd volt s a szegényebb peresfélnek néha azért nem jutott ügyvéd, mert «valamely tekintetes és érdemes ember mind maga mellé attrahálván a prokurátorokat, a másik fél vagy teljességgel destituálta a prokurátoroktól, avagy, ha szintén a törvényt tevő bírák prókátort az olyan megfoglyatkozott causans mellé adnak, amint-hogy adni tartoznak is, de impositive lévén és készületlen is a dologhoz, ugysis periclitál a szegény causans, ezért végeztetett, hogy senki egy causában több procurátort, hanem csak legfelebb kettőt foglalhasson maga mellé.»

«Tilalmaztatik pedig az olyan collisio is, hogy valaki a procurátorokat maga mellé a kettőn kívül fel nem állithatván, úgy végezze, hogy ellene ne leváljanak causákat, avagy inkább kötelesek lévén, alattomban benn üljenek és egyszersmind bírák s még árthatmasabban ágálók is legyenek.»

«Ahol pedig a bírák, a peres fél együgyűsége és foglyatkozása folytán prókátort a perlő ember mellé adnak, azok tartozzanak ugyan felvenni és sincere ágálni sub poena homagii, de a peresfél is tartozzék fáradtságának érdemlett jutalmát megadni.»

A 2. cikk az 1611. évi törvényre hivatkozással elrendeli az ügyvédeknek a táblai ítélőmesterek és praesidens előtt hivatalos meghiteltetését, melyet, ha megszegnek, «sub amisione honoris sehol sem ágálhassanak.»

«Illetlen exactiókra és fizetésekre is a causansokat ne kényszerítsék és ha valamely causans a procuratoroknak képtelen kívánságaik miatt meg nem állhatván, procuratorát elveszteni, exponálván panaszát és azt demonstrálván, az olyan prókátort a bírák előtt, aholott causáját akarná inhibeálni, azon bírák constientiáit se limitálják el, micsoda fizetést érdemeljen érette a prókátor és akkor megintvén, tartozzék azon fizetésért igazságosan procurálni; és hogy ha mégis contumaciter nem engedne a bírák impozicziójának is, ugyanott in facie sedis eo facto homagiumnak poenájában marasztalendő.»

A 3. cikk elrendeli, hogy a hűtlen ügyvéd ellen a fiscalis director procedáljon és az »büntetődjék, mint hitét, kötelességét megszegő ember.«

»Ha pedig principálisának leveleit elveszti (experiálván valami szerencsétlen casust), vagy adversariusával való collisio

miatt causans kárt, vallana, keresse suis modis procuratorán kárát.»

A 4. cikk pedig így hangzik: »A procuratoria constitutioniók mindenütt ez ország részeiben, fő- és vicetiszteknek, notariusoknak, cancellistáknak, kik specialiter arra exmittáltaknak, hasonlóképpen városi rendeknek a bírák előtt tett hit szerint való rescriptumokra, mindkét cancellariáról és káptalanokról is megadassanak.«

A törvénykönyv ezen fejezetéből, amelyet csaknem szószerint idéztünk, hogy ne csak az intézkedés, hanem az akkori magyar nyelv használata is kitűnjék, kitetszik, hogy az ügyvédi kar a bírói kartól nem volt különválasztva, amennyiben az ügyvédek bírák is voltak, csak hogy bizonyos és őket érdeklő ügyekben nem bíraskodhattak, mire esküvel köteleztettek.

Azonban az ügyvédek ugyis, mint nemesemberek, nem váltak el a nemzettől és nemességtől azért, mert ügyvédkedtek és perekben éppen úgy, mint más jogi kérdésekben eljártak; sőt jogtudományuknál fogva, mint megyehatósági táblabírák, törvénykezési teendőkben és kiküldetéseknél is közreműködtek és a közjó előmozdítása és a jogrend fentartásában, mint köztisztviseltekben álló tekintélyes hazafiak, mindenképpen foglalatoskodtak.

Hogy pedig e szép és magasztos hivatásukban, a közbizalom teljes megnyugvására jártak el, igazolja az a körülmény, hogy Apafy Mihály fejedelem által 1668-ban összeállított új codificationalis bizottság az ezen fejedelem által 1669. márczius 4-én szentesített »Compillatae constitutiones«, vagyis a törvénykönyvet 1654-től 1669-ig kiegészítő részéhez, az ügyvédekre nézve semmiféle pótléknak szükségét nem látta.

Ha az erdélyi törvénykönyveken, melyek magyar nyelven irattak, átmegyünk, meggyőződhetünk, hogy az ügyvédség az erdélyi fejedelmek alatt jövedelmes és valóban nobile officium volt s az ügyködésre felesketett egyén arra bíróilag is köteleztethetett, de követelhetette viszont fáradságának kiérdemelt jutalmát.

Az ügyvéd a bíróban éppúgy barátját és kartársát, mint szigorú bíróját találta fel, ha a jogrend ellen vétett s a közbizalomra érdemessé nem vált.

A legtekintélyesebb ügyvédek tábla-bíráknak és fiscalis directoroknak (ügyészeknek) neveztettek ki.

A fiscalis directorokról is rendelkezik az Approbata 4. részé-

nek 17. czime, melyet csak azért idézünk, hogy az ügyvédek akkori állapota annál világosabb legyen: »A fiscalis directorok mind széken, mind táblán is benn ülhetnek, fiscalis causákon kívül, de mint a többi táblai assesorok hitesek legyenek az igaz törvénytételre; csakhogy amely causában bírák lesznek, azokban sóha actorok ne lehessenek, sem e contra; a törvénybe olvasásra beadott levelek pedig kezeikbe ne adattassanak.«

*

Felesleges előrebocsátanunk, de teszszük ezt azért, hogy elejét vegyük minden félreértésnek, hogy előadásunkban nem vezérel semmi hitfelekezeti vallási, rendi vagy politikai tekintet; hanem csakis a tiszta magyar alkotmányos jogállam eszméjének tisztelete, midőn az általános történelemre utalva, ismertetjük a magyar ügyvédség állapotának megvilágítása czéljából és különben is már 200 év előtt történt dolgokat „Corpus Jurisunk“-ból.

A természetes emberi elme és szellem lebilincselését, a jogérzet s jogállam követelményeitől előítéletek folytán való általános eltántorodását hiven tükrözi vissza a harminczéves háboru története és ennek korszaka hazánkban 1615-től 1658-ig, midőn a vallásfelekezeti vak dühe emberi vérral áztatta Európa területét.

A 30 éves háboru az emberiség legrombolóbb, legkegyetlenebb hadjáratai közé sorolandó; sőt vandal pusztításai oly nagy terjedelmet öltöttek, milyenhez hasonlót a történelem egyik korszaka sem mutathat fel. A francia convent dühöngései s Napoleon hadjáratai nem hasonlíthatók össze azokkal. De azért el kell ismerünk, miképp a 30 éves háboru előidézésével s folyamában nemes czélok, magasztos erkölcsi s jogi törekvések s feladatok is forogtak szőnyegen. Ezek közt kiváló helyen áll a vallásszabadság, mely az emberi jogok legszentebbike s mely a reformáció kezdete után nagyon is veszélyeztetve volt. „In Ansehen der Religions-sachen, als welche der eigentliche Grund des Krieges und überall, von tiefgehenden Interesse waren, sich zu der Idee empor zu heben, aus deren Verwirklichung allein ein gerechtes und dauerhaftes, die Gemüther und nicht nur die Waffen beruhigendes Friedenswerk hervorgehen möchte — zur Idee nämlich einer für alle Genossen des deutschen Vaterlandes auszusprechenden gleichen Religions und Kirchenfreiheit.*) Ime a vallásegyenlőség esz-

*) R o t t e k: Allgemeine Geschichte VII. Band 243.

méje, melyet már a XVII. században valósítani törekedtek. És e tekintetben nem keveset köszönhetünk a 30 éves háborúnak mi magyarok is, kiknek hazájába szintén eljutottak annak véres mozgalmi. E mellett kimagaslottak a politikai érdekek s törekvések is, melyek ezen hosszas hadjáratnak egyik fő indító-okául szolgáltak. Nevezetesen az, hogy a császári s fejedelmi önkényuralom korlátoztassék, alkotmányos rendszer létesíttessék s a városok is politikai jogokkal terjedelmesebben felruháztassanak. — Az erre szolgáló intézményeket leginkább a szabadelvűbb irányu Svéd- és Franciaország diktálta.

E törekvésnek előmozdítására nagy hatással volt egy mű, mely a 30 éves háboru vége féle — 1640-ben — következő czim alatt jelent meg: „Hippolytus a lapide de ratione status in imperio nostro Romano Germanico“ — melynek szerzője azon eszmével lépett fel, hogy a souverénitas nem a császár személyében, hanem a birodalmi rendekben összpontosíttassék. E mellett alaptalanul erős megtámadásokat intéz az osztrák dynastia ellen, melyet zsarnoksággal vádol és törekvését arra irányítja, hogy a Habsburgház a német területről végképp elűzessék.

A saját vallását egyedül üdvözlőnek tartó katolikus felekezet érdekében vérpatakok folytak a mesterkélten felszított ádáz harcban. A jog, törvény, jogrend és jogállam társadalmi szervezete ellen, melynek fentartása iránt s az akkori katolikus papok zsarnokságának megszüntetéseért küzdöltek az önérzetes elemek, melyekhez készségesen csatlakozott a magyar ügyvédség zöme, mint a jog, a magyar törvény és alkotmányos jogállam őre.

Magyarországon Pázmán Péter jezsuita páter, aki már az 1608-iki országgyűlésen kardoskodott Loyola szerzete mellett, 1615-ben esztergomi érsekké nevezetvén ki, mint királyi helytartó (locum tenens) a szentszékek és hiteles helyek ura és ítélőbirája lett. Ebben a minőségben, hiven elvéhez: „faciam Hungariam miseram, sed catholicam,“ a zsoldosok segédkezése mellett birói hatalommal erőszakoskodott a magyar nemzeten, lábbal tiporva ennek alkotmányát, jogait.

Mindamellett egyik független és szabadelvű történetírónk, Pázmán Péterről következőleg nyilatkozik: Csak egy hónappal élte Ferdinándot tul Pázmán Péter esztergomi érsek s bibornok, kiben a magyar kath. egyház szintén oly méltán tiszteli helyreállítóját,

mint főapolóját a tudomány, melynek Nagyszombatban főiskolát alapított s mivelőjét a nemzeti nyelv, mely munkáiban mindmáig példányul szolgál az erővel párosult simaság s tisztaságnak (Horváth Mihály: Magyarok tört. II. k. 219. l.)

Elégséges volt egy felhevült indulatban kiejtett káromkodás, vagy ennek csak gyanuja is, hogy az embert börtönre, kinpadra s verpadra hurczolják, ha pedig hajlamot árult el az új vallás iránt, ezt úgy zsákmányolták ki, hogy őseink vérrel szerzett és fentartott jószágai elkoboztassanak. családja koldusbotra juttatassék és aztán a jószágot az istenfélő, kegyes katolikus papság, vagy más pártbeli főur hiteles helyi okmánynyal, vagy királyi adománylevéllel, a törvényesség minden látszatával vette birtokba és kapta tulajdonául. Megujultak a Kálmán királyunk által eltörölt boszorkánypörök és ismét kigyultak a máglyák s a katolikus papság bujtogatása folytán kitört a Dózsa György-féle 1514-iki pórlázadás és a meggyérült magyar nemesség tömegesen menekült a kinpadok elől az erdélyi fejedelmek védelme alá.

Bethlen Gábor erdélyi fejedelem a békekötések, országos törvények s alkotmányos államjogok lábbal tiprását, hamis okmányok és ítéletek készítését és végrehajtását, a közállapotok feldulását és meghamisítását tovább nem tűrhethén, midőn Csehországban és a német birodalomban a 30 éves háború kitört, elérkezettnek látta az időt arra, hogy Magyarországon helyreállítva az alkotmányos jogrendet, megszüntesse a magyar nemzet jajveszékelését. Meg is indult hatalmas sereggel a katolikus papság s ennek magyar pártja ellen, úgy, hogy ezeknek Ausztriába kellett menekülniök. Bethlen Gábor elfoglalván a császáriaktól egész Magyarországot, hadjárata, fájdalom, a pápisták elleni harc czá fajult s a fejedelem jogérzetes lelkének nagy küzdelmébe került a hitvallás miatt való kicsapongások és a vallási belháború fékezése, ami csak úgy sikerült, hogy a katolikus vallás feltünőbb gyakorlatát és az akkori széles körű egyházi törvénykezést korlátozta, s a hiteles okmányok kiállítására és törvényes eljárásokra felhatalmazta a világi tisztviselőket is.

Bethlen Gábor a török által meghódított részeken kívül ura lévén egész Magyarországnak, országgyűléseket tartott, melyeken kétizben is kikiáltották Magyarország királyává, de ő, a jog és alkotmányosság iránt való tekintetből, nem koronáztatta meg magát,

jöllehet hatalmában volt a korona is. 1621. december 31-én Pázmánnal és a koronás magyar királlyal Nikolsburgban békét kötött. Ennek folytán II. Ferdinánd király 1622. ápril 3-ára Sopronba országgyűlést hívott össze, melyen sok jogállami törvényt hoztak s a többi közt kikötötték az 1622: XXIX. t.-cz.-ben, hogy Bethlen Gábornak átengedett, de Magyarországhoz tartozó vármegyékben, a reformata valláson kívül, a kath. vallás szabad gyakorlata megadassék és az egyház törvényhatósága is fennállhasson.

II. Ferdinand a jezsuiták növendéke és cselszövények játékszere, annyira vakbuzgó volt, hogy szorultságában naponként imádkozott s a templomban hallott «Ferdinande non te deseram» (Ferdinánd nem hagylak el) szavakat isteni kijelentésnek hívén, a jezsuiták és zsoldosaik garázdálkodásainak szabad tért engedett s habár koronázásakor a magyar alkotmányra megesküdött (1622: II. t.-cz.) sokkal gyöngébb és vakbuzgóbb volt, semhogy a magyar törvényeknek érvényt szerezhetett volna.

Az 1622. évi országgyűlésen ismételve kellett a magyar nemzetnek az 1608. 1613. és 1618. évi törvények tiszteletben tartását sürgetni, az utóbbi időben történt jószágfoglalásokat és adományozásokat törvényesen rendezni s a jogrend alapját újból megvetni, fájdalom, csak a papiron, mert a későbbi országgyűlések törvény-cikkei világosan mutatják, hogy az 1622. évi országgyűlés intézkedései csak írott malaszt maradtak a császári zsoldosok és Pázmán érsek ellen, akiket csak Bethlen Gábor tékintélye feszélyezett némileg 1629. november 15-én bekövetkezett haláláig.

Ugylátszik szokásban volt, hogy háborus időben a felek és ügyvédek a periratokat biztonság okáért a bíróságoktól átvették, mert az 1622: XIV. és LXXV. t.-cikkben elrendeltetik, hogy a periratok törvényes tulajdonosaiknak, evictio terhe alatt, adassanak vissza.

Az 1622: XV. t.-cikkben elrendeltetik, hogy a káptalanok és konventek pecségei visszaadattassanak.

Az 1622: XVI. t.-cikkkel a letétek ügyei rendeztetlek, rendeltetvén, hogy a hűtlen letéti tisztviselők ellen felmerült panaszok rövid utu perrel egy terminus alatt intéztessenek el.

Beigtattatván az 1622: XXIX. t.-cikkbe a Bethlen fejedelemmel kötött békeszerződés, bár az általános királyi bocsánat az 1622: XXX. és az ugyanezen évi LXXIV. t.-cikkben kihirdettetett,

mégis újból kikötetett, hogy akiknek a fejedelem hatósága alatt jószágai vannak, azokon tulajdonosaik szabadon lakhassanak s ez viszont biztosított a császári részről is. Tehát annyira jutott a magyar nemzet saját hazájában, az intéző körök vallásfelekezeti vakbuzgósága miatt, hogy a magyar embernek saját jószágán sem volt biztos hajléka.

Az 1622: LX. t.-cikkben elrendeltetik, hogy az utóbbi időben az alispánok, szolgabírák és más nemesemberek előtt kötött adásvételi s más szerződések, ügyvédvallások, zálogítások, a hiteles helyeken és az ország rendes birái előtt megújíttassanak s e célból a felek a szolgabírák által megintessenek, de a megintés felmutatása mellett, ha nem is újítottak meg, érvényben maradjanak. Ez az egyetlen törvénycikk mutatja, hogy a kath. páp-ság hatalmasan küzdött jövedelmes, de az intelligenciát lenyűgző régi álláspontjáért.

Azonban e mellett el kell ismernünk, miképp a hiteles helyeken létesített jogügyletek nagyobb biztosságot nyújtottak, mint azok, amelyek a korlátlan hatalom s az oligarchák vagyoni érdekébe bevont szolgabírák s alispánok előtt kötöttek.

Az 1622: LXVI. t.-cz. a hozományi és közös szerzeményi ügyet rendezte.

Az 1625. évi országgyűlésen II. Ferdinánd királylyá koronáztatván, a királyi mandátumokkal történt visszaélések ellen az 1625: IV. és V. t.-cz. hozatott.

Az 1625: VI. t.-cz., mely az anyagyilkosokra, feleséggyilkosokra, többnejűsége s hasonlókra elrendeli, hogy ezek rögtön elfogattassanak az illetékes hatóságok által és törvény útján megbüntettessenek s ebben őket a nemesi előjog se védelmezze: homályt vetne a magyar családi életre, ha nem látnók, hogy ez a t.-cz. csakis a jezsuita pártgaládságának kifolyása, mert a törvénycikkbe szőtt ama feltétel, „ha némelyek találatnának,” aztán az a körülmény, hogy az apagyilkosság és férjgyilkosság nem foglaltatott világosan a törvénycikkbe, azt mutatja, hogy ez leginkább ama protestáns hitfelekezetű magyarok ellen volt irányozva, akik saját hitelveik szerint léptek házasságra, vagy az új hitágazati törvény szerint elválván nejeiktől, új házasságra léptek, a nélkül, hogy a kánoni jogot ma-

gukra nézve kötelezőnek ismerték, s az előbbeni házasság felbontását a pápától kérték volna.

Meg is indult a dühöngés és hajsza a legkisebb gyanu és feladás folytán annyira, hogy az 1630: XL. t.-czikkben ki kellett jelenteni, hogy az elfogatást és büntetést a vizsgálat (*praemissa inquisitione*) előzze meg.

Az állami jogrend felforgatásában nem maradtak hátra a világi hatalmasok sem, kik ellen az 1625: XLVI. t.-cz. hozatott Az erőszakosság, becsstelenítés és tettlegesség behatolt még az országgyűlés termeibe is, mint ez az 1625: LXII. t.-czikkből kitűnik, melyben az országgyűlés nyugodt magatartásra intetik. Itt az is elrendeltetett, hogy a távollevő mágnások követekül vagyonos és nemes családbelieket küldjenek.

Nevezetes ez a t.-cz., mert azt mutatja, hogy az intelligentia, melyhez a magyar ügyvédek tartoztak, mind bátrabb lett, s nem késett az erőszakot erőszakkal is megtorolni.

Bethlen fejedelem halála után Magyarország jogállami állapota még szomorubbá vált. A magyar nemzet és nemesseg üldözése, zsarolása nem ismert határt, mint ez az 1630. és 1635. évi törvényczikkekből kiviláglik.

Az 1630: XLVI. t.-cz. eltörölte a Bethlen Gábor által történt adományozások érvényét s a birtokosokat még a haszonélvezet megtérítésére is kötelezte. Ez ellen hozatott az amnestiára hivatkozólag az 1635: LXVI. t.-cz.

A felsőbb körök korrupcióját mutatja az is, hogy a visszaélés a királyi és felsőbb bírósági mandátumokkal virágjában volt. Ezekkel, számos törvény daczára, folyton akadályoztattak az alsóbb bíróságok eljárásaikban s különösen a végrehajtások foganatosításában. A zavarok elkerülése tekintetéből tehát az 1634: XII. és XIII. t.-czikkel utasítottak az alsó bíróságok (*judices pedanei*)*, hogy

*) A hatalmaskodás gögjét a magyar bírósági személyzet és a magyar nemzet irányában tükrözi vissza a »pedanei judices« elnevezés is, amelylyel a magyar törvényhozásban itt találkozunk először. A »pedaneus« elnevezés, mely régi bírósági szervezetünkben általános meghonosulást nyert, a római jogéletből, tehát a római jogból nyerte eredetét és pedig a lábról — *de pede* — Du Cange híres Glossariumában írja: *Homo pedes; vel de pede-plebejus infimae conditionis* egy régi rendelet szerint a római császárok korából, mely így kezdődött: *Statuimus, quod omnes homines de pede, tam rustici, quam villani stb.* (Glossarium ad scriptores mediae et infimae latinitatis auctore C. Dufresne duo du Cange Tomo. IV. Pars 1-ma, pag. 103.) Innen keletkezett aztán a »pe-

csakis a törvényes királyi és a felsőbb birák törvényesen kibocsátott rendeleteinek engedelmeskedjenek; akik pedig az alsóbb birákat helytelenül bepanaszolnák, 200 frttal büntetessenek.

Fel is forrt a fenhéjázó törvényszabási gőg ellen a magyar nemzet vére, mert az 1635: XVIII. t.-cz.-ben a Trip. II. és III. 2. hivatkozván, kijelentette, hogy idegen törvények és magánosok statutumai hatálytalanok és a nemzetre sértőknek tartandók, miután alkotmányunk szerint helyhatósági törvényt szabni csak a magyar hatóságoknak van korlátolt joguk.

Kitetszik tehát ebből, hogy a magyar ügyvédség erősen küzdött a magyar államjogrend fentartásáért, a kath. papság és Pázmán pártja ellen, mert 1618-ban megtiltatván az országos törvények hamisítása, alattomosana a helyhatósági statutaris jogok meghamisításához fogtak és királyi szentesítés nélkül, önkényesen szabtak külön törvényeket, mi ellen az 1635: XVIII. törv.-czikk vált szükségessé. Eme jogállamrendi s alkotmányos

daneus« elnevezés. »Pedaneus Judex — olvassuk ugyanazon híres Glossarium-ban — est inferior Judex, qui minora judicia exercet, in Digesto non semel. Pedanei dicti senatores, qui nondum majoribus honoribus functi, pedibus ibant in Curiam. Pedanea causa quae ad pedaneum Judicem spectat, levioris momenti In causis pedaneis et levibus nulla est visio actorum. (Glossarium du Cange Tomo III. pars I-ma 1762 pag. 183.) Ily értelemben jött használatba, a mi régi jogrendszerünkben is ezen elnevezés és pedig a híres Kitionich magyarázata szerint: Pedanei, vagy mások szerint: pedarii — sic dicti, quod olim per praesides constituti, ad discernenda minora judicia, non vehabantur curru sed pedibus proficiscerentur ad forum respectu alterius curulis magistratus, qui erat Major, in Curru vehi solebat, indeque curullis dicebatur; vel quod ipsi sententiam non dicebant, sed ab alio dictam comprobabant moventes se loco et in partem eius, cuius sententiam aprobabant ambulantes, Propter quod qui ita faciebant: ire in sententiam pedibus, dicebantur ex eoque pedanei, vel potius pedarii vocabantur. Ita nunc quoque dicti inferiores iudices nostri, ab utraque hac significatione: pedanei tantum dicuntur. Tum quia per transmissionem appellationum a se ad praefatos Judices ordinarios, veluti ire censebantur, unde et Judicia illorum vulgo pedes habere dicuntur.« (Kitionich: Directio Methodica Processus judiciarii Juris consuetudarii. I. Regni Hungariae Tirnaviae 1619. pag. 286—287.) Ennek ellenében keletkezett a »sedes« elnevezés. Et quia non stando — írja Szege di — sed considendo judicia agitari solent, hinc phrasi Juris nostri saepe Judicia appellatione Sedis veniunt. Judex sedes judiciariae (sedriae) sedes dominalis. violatio sedis« stb. (Szege di: Tyroc. Trip. Prologus. Tit. X. 8. 14. Pars I. pag. 57.) Leghíresebb latin-magyar Lexikonunkban következőleg értelmeztetik: Judex pedaneus: Csekély dolgok eligazítására választott bíró, vagy falusi bíró. Niederer Richter, der kleinere Dinge zu untersuchen hat, ein Dorfrichter. (Jos. Márton: Lexicon Latino Hungarico Germanicum II. pag. 502.) Említettik ugyan már az Árpádok korában, a magyar törvénykezésben, hogy a kir. alsóbb tisztviselők »ad pedes comitis« teljesítették bírói tisztjuket, de ezek az illető főnökhöz kinevezett fizetéses egyének voltak.

törvényczikkek létrejötte pedig csupán a törvényekben nagyon jártas és gyakorlati egyházi és világi jogtudósoknak, t. i. a visszaélésekkel küzdött ügyvédeknek tulajdonítható, akik védenceik vandál nyomorgatásának tanui lehettek, hogy az országgyűlésen bátorkodtak szót emelni a jog és igazság mellett. (1649: XLIV.)

Amint a jezsuitizmus az 1625: VI. t.-czikkel tetszetős czim alatt rést ütött a magyar nemesség előjogán, úgy nem késtek a sz. kir. városok bölcs tanácsai sem a kebelükbe letelepedett nemességet üldözni és jobban sarczolni, mint a városi polgárokat, miként ez az 1635: XXI. t.-czikkből, mely őket eltiltotta törvényellenes tulkapásaiktól, kitetszik.

Minden államférfi átláthatja, hogy a magyar nemesség csak előjogainak teljes élvezetében tarthatta fenn hazáját és hazájában a jogállami rendet. Ezekért a csakis jogállami és természetjogi előnyökért kellett a minden oldalról üldözött magyar nemességnek küzdenie a zsarnokság s a hatalom nyers tulkapásai ellen. Ezeket az előnyöket azonban a magyar nemzet saját körében meg nem tagadta többi szabad honfitársaitól sem, sőt alkotmányosan biztosította.

Kétségtelen, hogy azon jogtalanság megszüntetésére, melyszereint az ugynevezett paraszt és jobbágy földmivelő osztálytól az állam és jogrendet fentartó nemesség megtagadta a jogállam követelményei kívánta jogokat, az akkori keresztény-katholikus papságnak kellett volna jó példát adni, roppant terjedelmű jószágain; azonban Jézus tanításait e tekintetben mellőzve, a zsarnokság, hatalmaskodás és a közjólét felforgatásában járt elől, még a törvényesen védett nemességgel szemben is.

Annyira azonban az akkori jogtudósok és ügyvédek nem emelkedtek, hogy a kereszténység tanaiból az egyenlőség eszméjét felfogták volna, hanem csak a rendi alkotmány sérelmeinek orvoslására irányult törekvésük. Annál többre becsülendő tehát az, hogy a «misera plebs contribuens» sorsát szíven hordozta, miről örök tanuságul törvényt alkottatott minden országgyűlésen.

A hatalom gyakorlásának egyik ravasz fogása volt az is, hogy a hatalmi ügyek elintézéséig postán hevertették a kormányra nézve alkalmatlan nemzeti párton levő főuraknak az országgyűlésre meghívó-leveleit. Innen magyarázható, hogy némely országgyűlés előző

t. cikkei már nyomban módosítottak. A kormány eme visszaéléseinek megszüntetésére az 1635: LXXIX. t.-cikkkel akképp kellett intézkedni, hogy az országgyűlések ideje hatóságilag hat héttel előbb tétessék közzé.

Az 1635: LXXXIV. t. cikkel megengedettett II. Rákóczy György erdélyi fejedelemnek, hogy ügyvédvallást saját pecsétje alatt tehessen; tehát más hiteles személy közbenjötte nélkül önmagára és nejeire nézve kötelező okmányt állithasson ki.

Azt lehetne kérdezni, hogy vajjon a tizenhetedik században Magyarországon olyan szomorú közmívelődési s erkölcsi állapotok uralkodtak-e, hogy még ügyvédvallásokra is hiteleshelyek kellettek, s nem volt-e már akkor elég tisztességes írás- és törvénytudó, aki a szükséges okmányokat kiállítsa? Erre az a felelet, hogy Szent-István kora óta az okmányok kiállítása a papok szabadalmát képezte, mi nekik bő jövedelmet hozott s befolyásukat, tekintélyüket és hatalmukat emelte és ehhez ragaszkodott a kath. papság még akkor is, amidőn közbenjárása teljesen nélkülözhető volt, mint ez Bethlen Gábor korában beigazoltatott.

Az 1635: LXXXIX. t. cikkel a Trip. 2. r. 69. czime oda magyaráztatott, hogy a széksértés és nyelvváltság birsága azonnal letehető a kisebbik teherrel, t. i. 100 frt 25 frttal s a fellebbezés azután is megengedhető.

Nem bocsátkozunk ezen törvényt magyarázat indokaiba, de nem tévedünk abban, hogy az a jogpárt vívmánya volt az általános korrupció megbélyegezésére, miben nagy részük volt az ügyvédeknek.

Az 1635: XCIV. t.-cz. megállapította, hogy az országgyűlés csak minden harmadik évben tartassék s ez volt Pázmán bibornok utolsó vívmánya II. Ferdinánd uralkodása alatt az alkotmányos jogpárt ellenében, mert az 1638-iki országgyűlést egyikük sem érte meg, mindketten elhalálozván 1637-ben.

III. Ferdinánd király, I. Ferdinánd unokája volt az első, ki az 1638. évi országgyűlésnek latin nyelven terjesztette elő a királyi propozíciókat. Ő jutott volna a trónra, s atya életében meg is koronázlatott, de elhalálozván nem érhetette el a tényleges uralkodás dicsőségét.

A kisebb birtoku nemesség üldözését a császáriak és papi hatóságok, valamint a sz. kir. városok után, követték a főpapok és mágnások, s azokat a nemeseket, akiknek dominiumaikban

jogszerű birtokaik, vagy lakásaik voltak, földesuri hatóságaik alá hajtották. Eme sérelem orvoslását az 1638: II. t.-cz. a következő országgyűlésre odázta el, de attól fogva 1647-ig nem volt országgyűlés és így a földesuri említett hatáskört csak az 1647: XXII. t.-cz. szüntette meg.

Az 1638: XXXI. t.-cz. megtiltotta azt a visszaélést, hogy az esztergomi érseki egyházi bíróság, mint első fórum ítélkezzék s elrendelte, hogy a végrendeletek a szokott törvényes ünnepélyességgel vélessenek fel.

Tokaj-Hegyalján, mely tudvalevőleg Bethlen Gábor hatósága alá tartozott, törvényes szokássá vált, hogy az ügyvédvallások a helyhatósági bírák előtt állítottak ki s miután ezeket az utolsó időben a bíróságok elismerni vonakodtak, ez a szokás-jog az 1638: LXVIII. törvényczikkben nyert megerősítést.

*

Már kiemeltük, és ismételjük, hogy tollunkat egyedül a magyar jogállam eszméje vezérli s minden más tekintet nélkül ecseleljük e kor történetét.

Az európai vallásháborúk alatt a jogállam eszméjének és a törvény uralmának fáklyája mindinkább elhomályosodott, de csak azért, hogy később annál inkább tündököljék a szabadság fénye. A hitvallás volt a vezéreszme, melynek emberi erőt, életet és vért áldoztak, mialatt az istentelenség, törvénytelenység és az anarchia ülték orgiáikat.

Hazánkban is azon véres harcok alatt, amelyek a XVII. században a vallásszabadság s ezzel kapcsolatosan a politikai jogokért vivattak, a vagyon és személybiztonság a legalsóbb fokra süllyedt; az ököljog és ármány iszonyu belháborúra erőszakolta a magyar nemzetet, mely a nemzeti szellemet leigázva, a jogállam eszméjét a papi rögeszmék iszapjába merítette, anélkül azonban, hogy azt elfojthatta, vagy kiirthatta volna.

A 30 éves háború és III. Ferdinánd király alatt folytatott hadjáratok, melyekben mindenféle külföldiek vettek részt, természetesen a menekülők, kóborlók, földönfutók s az ezekből lett rablók, fosztogatók és a gyujtogatók seregét szaporították s midőn az 1659. évi országgyűlésen a magyar alkotmány királyi diplomá-

val nyert megerősítést, ebben a magyar jogállam alapjai pontonként megvetettek s a belbiztonság szabályai is törvénycikkekbe foglaltattak. De hogy ezek az életbe át nem léptek, igazolják a további országgyűlések újabb cikkelyei s a nemzet folyamatos viszályai.

Az 1659 : XV. XVI. és XVII. t.-cikkekben a főpapok, főurak, katonatisztek, nemesek, sz. kir. városok és kapitányok pénz-bírság és hivatalvesztés terhe alatt köteleztettek a köznépet zsaroló rablókat, kóborlókat és más büntetéseket elfogatni, a megyehatóságnak átadni s ebbeli törekvéseikben a megyei perzekutorokat segíteni. Rendeltetett, hogy a büntetések pártolói és rejtegetői, legyenek azok akármily állásuk, a megyehatóság által fejvesztéssel büntetessenek; az orgazdák pedig, ha ezek főpapok, főurak, nemesek, vagy szab. kir. városiak lennének, 200 frt bírságban, ha nem nemesek, homagiumaikban s kártérítésben annyszor, amennyiszer, marasztaltassanak.

Az 1659: XVIII. t.-cz. pedig elrendelte, hogy a súlyos bűntényekről hirhedt mágánások, (magnates de gravibus sceleribus diffamati), ha ellenük a megyei hatóságok eljárni nem akarnának, vagy el nem járhatnának: a nádor, a királyi emberek, vagy a káptalan, vagy konventek kiküldöttjei által vonassanak vizsgálát alá, fogassanak perbe és büntetessenek. Ez azonban csakis a mágánásokra vonatkozik, a megyei hatóság tekintélyének épségben tartásával.

A magyar ügyvédek vivmányának tekintjük az 1659 : XXX-tól egész XXXVII-ig terjedő, aztán a XLI., XLII., XLIV., XLV., LXXV., LXXXII., LXXXVII., CIV, CXXVI. t.-cikkeket, melyek mind a törvénykezésre, a magánjog és igazságszolgáltatásra vonatkoznak, míg ellenben a jezsuita-párt az istenkáromlók ellen hozott 1563: XLII. t.-cikk megújítását az 1659: XLII. t.-cikkkel szorgalmazta, hogy még jobban éreztesse hatalmát a vérig zaklatott magyar nemzettel.

Nem vádolható a magyar nemzet azzal sem, hogy jogállama, alkotmánya és függetlensége kivivására fukarkodott vagyonával és vérével és csak pusztító és zsaroló «barátai» jóindulatára támaszkodott volna; mert megszavazta az adót, hadi költséget s élelmezést; rendezte a pénzügyet, sőt az 1659: XXVIII. t.-cikk-

ben elrendelte az általános fegyveres fölkelést (insurrectiót); megállapította ennek módozatait (1659: LXXXV.) s az 1659. XXV. t.-cikkek megújítván az 1655: XIX. t.-cikket, meghatározta a német katonaságnak július 1-től számítandó három év alatt való kivezetésének módozatait, fölöslegesnek nyilvánítva a zsaroló segítséget jogállama megvédésére. Tehát kifejtett minden szellemi és anyagi erőt a közjólét érdekeért, melynek előmozdításában, az idézett törvényczikkek tanúsága szerint, nem voltak tétlenek az ügyvédek sem.

A hatalom kezelőinél az ármány és korrupció, fájdalom, oly nyílt homlokkal járt, hogy azok a nemzet áldozatkészsége és vitézségének eredményei folytán felbátorítva, a magyar nemzet erőnyeinek a saját hasznára való kizsákmányolását sem mulasztották el. A jogtalanságok napról-napra annyira halmozódtak, hogy az 1662-iki országgyűlés két nyílt pártra szakadt s a nemzet színe-java, a jogpárti honatyák, elhagyni kényszerültek az országgyűlést, a törvényhozás terét a hatalmaskodóknak átengedve. (1662, 1681 és 1687. évi t.-cikkek).

Nevezetes ez a korszak arról is, hogy I. Lipót király koronázási hitlevelének nincs egyetlen pontja sem, melyet a hatalmi párt meg nem sértett, és hogy a törvényesség színezetével birjanak, módosították a diploma pontjait, miáltal ismét új csorbákat ejtettek a magyar nemzet jogain.

A jezsuita-párt ugyanis érezvén és tudván, hogy az országgyűlésen erőszakosságai szóba hozatnak, ármánynyal oly királyi meghívó-levelet eszközölt ki, melyszerint az 1662-iki országgyűlésen a belsérelmek és magánosok panaszos ügyei szóba nem hozhatók. Ez különösen a királyi hitlevelet s az alkotmányos jogot sértvén, főképp a protestáns hitvallásuak megütközését szülte. A belsérelmek orvoslását sürgették és három havi szóharcz és viszálykodás után, minthogy a király nem adott helyt kérelmüknek — bár a nádor királyi kegyvesztéssel fenyegette őket — tüntetőleg hagyták el az országgyűlést.

Az 1662-iki országgyűlés tehát a jezsuiták és kath. párt országgyűlésének nevezhető, de bizonyos, hogy ezek közt is maradtak jogászok az országgyűlésen, kik gondoskodtak az igazságszolgáltatásról is, habár általánosságban és inkább a hatalom, mint a közjólét érdekében.

Nem hiába nevezték ezt a pártot már 1662-ben jezsuita-pártnak, mert a következés megmutatta, hogy a törvények és békekövetések ellenére, hazánkba (Pázmán pártfogásával) befurakodott jezsuita rend, az 1687: XX. t.-cikkkel, ismét befogadtatott Magyarországba.

Ennek a pártnak ármánykodása szülte azt is, hogy bár az 1662: I. t.-cikkben a fent érintett KK. és RR. meghasonlása megörökítettett, amennyiben határozatba ment, hogy ez alkalommal, félretevén minden gyűlöletes magánügyet, csak a közügyek vétesének tárgyalás alá s a sérelmek orvoslása a királyi hitlevélben is foglalt legközelebbi időre halasztassék el: mindazáltal még ez sem ment teljességbe, mert a törvényesen három évenként tartandó országgyűlés csak 1681-ben, tehát tizenkilencz évvel később, hivatott össze, miután a vérig zaklatott nemzetnek legjobbjai, Tököly és Rákóczy Ferencz zászlója alatt fegyverhez kényszerültek nyúlni a jezsuita-párt ellen.

Csak a kath. párton megmaradt ügyvédeknek köszönhető, hogy a kath. Karokat és Rendeket figyelmeztették arra, mily veszélyt hozhat az országgyűlés kényszererő nélkül való elhagyása és a csonka országgyűlés, a magyar nemzetre és alkotmányra, amit a hatalmas erőszakoskodók állátván, ez országgyűlés végén az 1662: LIII. t.-cikkben kivitték, hogy ha a királyi levéllel az országgyűlésre meghivottak kényszerítő, elháríthatlan akadály nélkül, sem maguk meg nem jelennének, sem követeket nem küldenének, vagy felsége, vagy a nádor engedelmével az országgyűlést elhagynák: az 1498: I. t.-cikkben meghatározott birsággal sujtassanak; azok pedig, akik a király, a nádor, vagy személynök tilalma ellenére az országgyűlést elhagynák, vagy makacsul tartózkodnának az ülésektől: kétszeres birságban marasztaltassanak el és ez tőlük, az ország rendes birái által, de az egyházi személyekre nézve csak az érsekkel való levelezés folytán hajtassék be.

Kitűnik tehát a közbeszurt törvényes intézkedésből, hogy a kath. főpapság és egyházi személyek sem tartottak kivétel nélkül az erőszakoskodó jezsuita-párttal, hanem érezvén a nemzet jogsérelmeit, a nemzeti jogpárthoz szitottak s papi esküjüket nem magyarázták oda, hogy ők kiváltak a nemzet testéből s minden áron támogatni kénytelenek a papi hatalmat.

Ezen csonka országgyűlés belebocsátkozott némely igazságszolgáltatási intézkedésekbe is; de nagyon óvakodott az ugynevezett gyűlöletes és magánsérelmek érintésétől, t. i. a templomok elfoglalása és a vallás ürügye alatt elkövetett más erőszakoskodások tárgyalásától, miértis nem méltatjuk bővebben törvényhozási intézkedéseit, csak azt említjük fel, hogy az 1662: L. t.-czikkel Rákóczy Ferencznek, a követei által előterjesztett kérelmére megengedtetett, hogy ügyvédvallást és meghatalmazást saját pecsétje és aláírása mellett eszközölhessen, de latin nyelven.

Tizenkilencz évi dühöngés, vérengzés s belháboruskodás után, végre összeült 1681-ben az országgyűlés. A Tököly-léle forradalmat legyőzték,*) testileg véresen leverték ugyan, de a független nemzeti jogérzetet nem irthatták ki. A nemzet a vérfürdőtől csak megerősödve kelt ki; a magyar ügyvédség bátran küzdött, sőt talán fenyegetőzött is az alkotmány érdekében, mert az erősen meglecézézt hatalmi párt, mint győztes a »béke javáért és az ország rendje kedvéért« (propter bonum pacis tranquillitatemque regni publicam) hajlandó volt megengedni az ősi vérrel szerzett és békekötésekkel erősített jogok gyakorlatát s kibocsátani a gazúl elrablott prédát; de ezt is csak szívből tette, oly galád ármánnyal, hogy a törvénybe csempészett előjogok a nemzet legundokabb rászedetését tüntetik fel.

Avagy nem ennek tartható-e az, hogy az 1681: XXVI. t.-cz. holmi biztosokat rendel ki, akik az ágostai és helvét hitvallásuk által épített, de tőlük elvett és kath. szertartással még meg nem szentelt templomokat visszaadják.

Az ujólagos háboru veszélye mellett is bizonyos cynismussal határozták el tehát a »hazafias« KK. és RR., hogy csak azok az elfoglalt templomok adassanak vissza tulajdonosaiknak, a melyek (ritu catholico necdum reconciliata) kath. szertartással el nem foglaltattak, azaz csellel vagy erőszakkal valami szent tárgyat belevinni s az ellentállókat istensértés miatt legyilkolni, nem sikerült. Sőt még ennek az *articularis concessiónak* is annyira ellentmondotta

*) A forradalom egyik vezérfiát, Wesselényi nádort is, csak természetes halála mentette meg a perbefogatástól. A szereplők közül Nádasdy Ferencz országbíró, Zrínyi Péter és Frangepán 1670. ápril 30-án lefejeztettek.

papság és más világi katolikusság, hogy semmisnek kellett kinyilatkoztatni ezt az ellentmondást is ugyancsak az 1681: XXVI t.-cz. 23. §-ban.

Az 1681: XXV. és XXVI. t.-czikk iszonyu képét tárja fel a jezsuita-párt hatalmaskodásának. Magyarország egész területén, gátolva a vallás szabad gyakorlatát, hitvallásukkal ellenkező szertartásokra (*ad ceremonias suae religioni contrarias*) kényszerítette a protestánsokat, miglen a jelen engedményre, hogy a tényleg birtokolt templomok a béke javáért, hogy t. i. nyugodtan éljenek, a föntebbi föltételek mellett tulajdonában meghagyassanak, újabbi törvény vált szükségessé.

De még a préda e visszaigérését is sokallotta a jezsuita párt s az 1681: XXV. t.-czikkben fentartotta a földesurak jogait a vallás dolgában s így ezek önkényének dobta oda a köznépet.

És a magyar ügyvédség szembe mert mindezekkel szállni s nemcsak ezt a »békekedvű engedményt« eszközölte ki, hivatkozva a régebbi törvényekre és a király diplomájára, hanem a nemesi előjogok és az ország szabadságának tiszteletbentartását követelte. Törvénybe iktatta a forradalmi amnestiát s a IX. törvényczikkben nem ok nélkül sürgette a német katonaságnak az országból való kivezetését, mert a jezsuiták vérpadjai azok oltalma alatt népesedtek meg később Eperjesen is.

Az 1681: XXVIII. t.-czikkben kimondatik, hogy az Istennek is kedves jog- és igazságszolgáltatás nem csak a megyéknél gyakoroltassék, hanem a felsőbb rendes és rendkívüli bíróságoknál a felebbezések és felülvizsgálatok elintéztessenek és a fennálló törvények pontosan megtartassanak.

Az 1681: XXIX. t.-czikkben a törvényes elévülés számításából kivéttetik a forradalmi tíz év (1670—1681) s elrendeltetik, hogy az 1649. XCIII. t.-cz. intézkedéseihez huszonöt év számítandó, minthogy pedig rendesen 1650-től fogva nem tartattak az octávák, a megindított perekben semmi elévülési kifogásnak sem adandó hely.

Az 1681: XXX., XXXI., XXXII és XXXIII. t.-czikkeken a törvénytelen rendeletek, jogtalan végrehajtások, háborgatások és ellenszegülések, visszafoglalások büntetései megszabattak; a megyei

biróságok illetősége megóvatott és ezeknek illetékessége világos adósságokban 6000 frtra terjesztetett ki.

Az 1681 : XXXIV. t.-cikkéből kitűnik, hogy a kir. táblánál fel nem esketett bírák is ítélkeztek, mi onnan magyarázható, hogy a protestáns bírák a katolikus eskümintára nem akartak esküdni és ez csak érzékenyebb lelkiismeretükről tesz tanuságot.

Az 1681 : XXXVII., XXXVIII. és XXXIX. t.-cikkkel tiltatik a kir. fiscus, hogy a polgárok javait önkényileg (*propria auctoritate*) elfoglalja, az elvett okmányokat visszaadja törvényes tulajdonosaiknak és szabályoztatik az eljárás a kincstári tisztek visszaélései ellen.

Az 1681 : XLI. és XLII. t.-cikkék rendezik a szab. kir. és bányavárosok törvénykezését s megújítják az ezek kihágásaira nézve fennálló törvényeket.

Az 1681 : LI. t.-cikkben kimondatik, hogy a távol levő mágnások és mágnásözvegyek küldöttei, több, mint két szegényebb mágnás személyét ne képviselhessék az országgyűlésen. Ez időben az ügyvédek komoly működésére vall különösen az, hogy az országgyűlésen annyi sérelmes magánügy gyűlt össze, hogy az 1681 : LVIII. t.-cikkkel azok egy részének tárgyalása a legközelebbi három év alatt összehívandó országgyűlésre halasztatott el.

Ezen országgyűlés több törvénycikkében nem éppen hízogó kifejezés használtatik a főpapok, főurak, felsőbb bíróságok és más hatalmi tényezők, sőt még a koronás fő irányában is, természetesen a törvényes és köteles tisztelet korlátai között. Ezt kétségtelenül az ügyvédek és jogászok férfias, bátor és elszánt föllépése szülhette, ami aztán a jezsuita pártot cynismustól és vérengzésétől elriasztotta. Hogy pedig a prédától még se essenek el s a törvényesen elrendelt visszaadás ne legyen foganatosítható, sőt a kirendelt biztosok hatalmát és vérszomját kizsákmányolhassák, belvillongásokat szítottak.

Csak így sikerült ismét hat évre elődázni az országgyűlést, melyen a jezsuita-párt szóharczra ismét megerősödve jelenhetett meg. Minthogy azonban erre az országgyűlésre I. József koronázása is ki volt tűzve, a nemzeti alkotmányos párt eleinte ebben a körülményben elleneseivel szemközt hatalmas törvényes támaszt nyert, mint ez az 1688. évi törvénycikkekből ki is tetszik.

Nevezetes erkölcsi hanyatlás szól az utókorhoz az 1688-iki törvényczikkeknek jezsuita tollal irt bevezetéséből, melylyel a nemzet fegyveres önvédelme és vészkiáltásai ellenében, a vérlázító pusztításokat menteni igyekeznek.

A kinek az államélet feladatáról csak némi jogérzéke s a jogállam eszméjéről csak sejtelmén alapuló fogalma van, megolvassa az 1659., 1662. és 1681-iki törvényczikkeket, s a nemzetnek azokban feltárt sérelmeit, alkotmányos és törvényes követeléseit és intézkedéseivel, s a ki tudomást szerez az 1688-iki törvényczikkekből az újabb garázdálkodásokról: lehetetlen, hogy a vérfürdőbe merített nemzet harcát Tökölj zászlója alatt ne helyeselje.

Hogy a magyar nemzet a király nevében dühöngő jezsuiták ellen jogosan nyult fegyverhez, kitűnik ez az 1688: IV. t.-czikkből, mely szerint II. András aranybullájának 31. cikke (ferdített magyarázattal) a nemzet abbeli jogáról, miképp a királynak ellentmondhasson és ellentállhasson: eltörölte-tett, biztosítván a nemzet joga a király koronázási esküjével.

Nem is késett a nemzet ez alkotmányos jogának érvényre juttatásával, mert az új király koronázási esküjének s a királyi ház férfi- és leányágbeli örökösödésének az 1688. I., II. és III. törvényczikkekbe történt beiktatása után, azonnal hozzálátott a zavarok megszüntetéséhez s a magyar jogállam helyreállításához, valamint a törvénykezés rendezéséhez, a miről különösen tanuszkodnak az 1688-iki országgyűléshez intézett királyi előterjesztések.*)

Mindenekelőtt ugyanis az eperjesi mészárszék (macellum Eperjesiente) vételett tárgyalás alá, még pedig az ujonnan koronázott I. József király kezdeményezése folytán (ad gratosam serenissimi nunc coronati regis interpellationem superinde factam.) Az 1687: V. t.-czikkel kiterjesztetvén a bűnbocsánat az eperjesi bizottság pereire is, az 1688: VI. t.-czikk eltörölte ezt a bizottságot s a foglyok azonnal való szabadon bocsáttatását rendelte

*) Ezeknek végpontja ugyanis következőleg szólt: Végre örömmel és kegyesen fogja venni Ő felsége, ha a rendek alkalmas módot lesznek indítványozók, mint lehessen ezen országban a tönkrejutott igazságszolgáltatást még fölségíteni, mint lehessen ezt minél tökéletesebben s minél gyorsabban eszközösbe venni. — Acta Dietae a. 1688. K a t o n a 35. köt. 431.

el. Az e bizottság előtt folyamatba tett pereket megszüntették, megsemmisítették és eltörölték (a b o l i t i s); továbbá elhatározták, hogy ezenfelül felségsértési perekben az ország törvényei szerint kell eljárni. Az 1688: VII. t.-cz. pedig elrendelte, hogy az ugyanazon eperjesi bizottság által elfoglalt ingó és ingatlan vagyon visszaadassék törvényes tulajdonosaiknak s örökösöknek. Eme fontos közügy elintézése után a jogi kérdések tárgyalását folytatták.*)

Az 1688: IX. t.-czikkel vette kezdetét a hitbizomány s ekkor is annak alapíthatása egyedül az ország nagyjaira s főnökeire szoríttatott. A törvény azzal indokolja a hitbizományt, hogy a családok fénye fentartassék s jószáguknak elidegenítése s tékozlása meggátoltassék.

Az 1688: XI. t.-cz. a házastársak végrendekezési és kölcsönös örökösödési rendjét szabályozta a Trip. I. r. 98., 99., 100 és 102. czimei szerint.

*) Ezen kérdések egyikét képezte Nagyszombatnak az ottani egyetemi hatóság ellen fentörő panasz is, hogy t. i. az egyetemi hatóság a város által sértés miatt elfogott két egyetemi tanuló kiszolgáltatását erővel követeli, s hogy legutóbb az egyetemi bíró Esterházy Dániel, két bár büntetett tanulót halálra ítélve, a tanács kikerülésével, le is fejeztette. (Kazy. : Hist. Regni Hung. II. köt. 43. l.) Megjegyezzük, hogy az egyetemnek testületi szervezetének s kiváltságos állásának következménye volt önálló bírói hatóságuk, tagjainak polgári és büntető ügyekben. A büntetési nemek a büntett vagy fegyelmi vétség minőségéhez képest: halál, börtön, testi fenyték, kizárás az egyetemből s kintasítás valának. A nagyszombati egyetem II. Ferdinánd császár s király által a birodalmi egyetemnek jogaival felruházván, e kiváltságban is részesült. Az egyetemi tanács tagjai majdnem kizárólag szerzetesek lévén, az egyetemi bírói hatóságot a király által előkelő jogtudós főurak és nemesek közül kinevezett egyetemi bíró (Judex Academiae) meghívott bírótársaival együtt, a hazai törvények és szokások szerint gyakorolta az egyetem tagjai fölött, kik törvényt állni csakis előtte voltak kötelesek. (Kazy. : Hist. Univ. 136. l.) A bírói hatóságot az egyetemi consistorium gyakorolta oly módon, hogy polgári ügyekben a bíróságot annak elnöke négy karigazgatóival; büntető ügyekben pedig a jogi kar elnöke, a világi tanárok és az egyetemhez nem tartozó jogtudósok sorából egybehívott nyolcz ülnökkel képezte; a tiszti ügyészek teendőit pedig a hazai jogtanárok teljesítették. Az egyetemi bíróság alá tartoztak az egyetemnek, ennek székhelyén állandóan lakó tagjai; az igazgatók, tanárok, tudorok, továbbá tényleges tanulói; az egyetemnél közvetlenül alkalmazott egyének, nemkülönben a tanárok feleségei s gyermekei. Az országgyűlés Nagyszombat város panaszát az udvari kancelláriához utasítván, az egyetem eme kiváltsága érintetlenül hagyatott, de egy létrejött egyezményről fogva (formula concordia) a halálos ítéletek végrehajtása a városi tanács hatáskörébe terellett. (Dr. Pauler Tivadar: A budapesti magy. kir. tud. egyetem története I. kötet 18. l.) Mária Terézia azonban a kételtyek megszüntetése végett elrendelte, hogy a tanulók fegyelmi kihágásai s mulasztásai a magistratus által, belátása szerint, intéztessenek el és csak a súlyosabb esetek vitessenek a consistorium elé. (Helyt. intéz. 1771. máj. 10. Egyetemi consistorium jelentése 1771. jun. 20. OLT.)

Az 1688: XIII. t.-cz. a kényszervallomásokat nyilvánította érvényteleneknek s elrendelte, hogy az iratok akként hitelesíttessenek, hogy tartalmuk anyanyelven (*lingua vernacula*) felolvasva, körülményesen megmagyaráztassék s a vallomást tevőnek élőszavai szerint igazíttassék helyre, különben azok a bíróságnál semmiseknek tekintendők.

Az e törvényczikk alapján behozott hitelesítési eljárás a magyar törvénykezésben 1848-ig fenmaradt és a magyar ügyvédség ez elmeszülötte nem csekély becsü volt a jog és igazságszolgáltatásban, mert jóllehet a kierőszakolt vallomások érvénytelenségét már I. Mátyás alatt, tehát azelőtt 200 esztendővel, az 1471: XXVI: t.-czikk kimondotta, mégis a magyar nemzet jogérzetét és szellemét sértő vallatási barbárságot újból behozták és gyakorolták s így eme vandalizmus ellentsúlyozására történt a hitelesítés módjának törvénybe iktatása.

Ugy látszik, hogy a jezsuiták és pártjuk nem voltak elkészülve a magyar ügyvédség bátor s elszánt fellépésének tulajdonítható azon reformra sem, hogy atörökök vereségein felbátorodva, a kereszténységnek, nem pedig a magyar nemzetnek visszafoglalt Magyarországon, az 1688-ik év szent Lukács napjára, tehát nem az eddigi törvényes szokás szerint bizonyos naptári napra hívták össze az országgyűlést. A papság nem remélte, hogy az ujonnan koronázott királyban az államélet és a jogállam érzete erősebb lesz a papi ármány és hatalom tiszteleténél és hogy ennyi vereséget szenvedjen már az országgyűlés elején.

De az országgyűlés vége felé, midőn az elszánt törvénytudók nagyobb része a vívmányokkal megelégedve és a tusában kifáradva, eltávozott Pozsonyból, az ismét többségre jutott kath. papság és társai megint saját érdekü ügyeiket vették tárgyalás alá s nemcsak a jezsuita rendet honosították, meg az 1688: XX. t.-czikkel, hanem a vallás dolgában, az 1688: XXI. és XXII. t.-czikk alapján, újból szégyenletes intézkedéseket igyekeztek kierőszakolni a királytól. Ugyanis :

az 1688: XXI. t.-czikkben visszavonták a templomok visszaadását elrendelő 1681: XXV. és XXVI. t.-cikkeket és a szabad vallás gyakorlást is megvonni igyekeztek a protestánsoktól. Minthogy azonban a király fentartani akarta azon törvényczikkek erejét, a tek. KK. és RR. a házi egyezség, béke

kötés az ország belső csendje érdekében (*propter bonum domesticæ unionis et pacis, tranquillitatemque internam regni*) ugyanazokat megújítottaknak és továbbra is érvényeseknek jelentették ki.

Hogy a hatalomra vágyó jezsuita-pártnak nem annyira a vallás, mint inkább az ezután húzott jövedelem seküdt szívéen és nem áttallotta Magyarország szétdarabolását, legalább magánjogilag megkísérteni, ha már nem volt képes a szellemekeket leigázni: mutatja a jezsuita inpertinentiából eredő 1688: XXVII. t. cikkbe iktatott, a joggal s jogegyenlőséggel összeférhetetlen ama szabály, melyszerint Dalmáciaiban, Horvát- és Tótországban csak kath. vallásúak birhassanak ingatlan jószágot, mert — ugymond — a törvény: az egyetértés és közbéke leginkább a hit egységében áll, mely számos országban ezáltal állandósított meg.

Ezt a tévtant megczáfolta a történelem, de a kath. papságnak ezáltal mégis sikerült Magyarország koronájának legalább ezen a területén kizárólag a maga részére biztosítani a tizedet és más jövedelmeket s legalább ott annyira elhomályosítani a jogállam eszméjét, hogy Magyarország eme részei oly társországokká nőtték ki magukat, amelyekben magyar ember, nemessége daczára, sem szerezhett ingatlan birtokot, ha csak kath. hitvallású nem volt és ha reformált hitvallását megtartani akarta, azokból kiköltözni kényszerült.

A jogérzet és alkotmány ily tiprása- és megtagadásával folytatták a honosított jezsuiták ezután is a magyar nemzet sanyargatását s ajószágfoglalásokat egész II. József császár koráig.

Hogy ezek a jog- és alkotmányellenes intézkedések és erőszakosságok nem maradtak belzavarok nélkül, mutatja az a körülmény, hogy a ráczok megkövezték a túlbuzgó térítő pécsi püspököt, Radonay Mátyást.

A fentebbi törvényekkel némileg törvényes alapot nyert jezsuita-párt ismét megtudta akadályozni az országgyűlés összehívását, nemcsak a törvényes három évre, hogy így megbénithassa a világi törvénytudók, valamint az egész alkotmányos párt működését; hanem kivívta azt is, hogy 1687-től 1715-ig, tehát teljes 28 évig nem tartatott országgyűlés és csak I. Lipót 1705-ben és I. József 1711-ben bekövetkezett halála után, harmadik esztendőben III. Károly király koronázására, hivatott össze.

Az 1688-iki*) országgyűlés törvényei nem annyira lényegükben, mint inkább szövegezésük miatt, roppant izgalmat szültek egész Magyarországon, mert a nemzet azok horderejét és valódi értelmét felfogván, belőlük alkotmányosértést és a haza veszélyét magyarázta ki, amennyiben az országgyűlésnek a törvényes időben behívása elmaradt, Pozsonyban és Erdélyben kormányzó ság (gubernium) állíttatott fel, s a nemzeti és alkotmányos jogpártnak nem maradt más hátra, mint fegyverhez nyulni s a hazát új veszélyeknek kitenni.

Hogy a magyar ügyvédek nem voltak tétlenek ezekben a mozgalmakban s a jezsuita párt sanyargatásából nekik is, mint kik a publicus status ellen való lázadásban szerepvivők voltak, kijutott: mutatja I. Lipót királynak 1695. január 24-én Bécsben kelt rendelete a nádorhoz, melyben ez felhivatik, hogy a nádor által kidolgozott, a kir. tábla részéről összeállított s királyi jóváhagyással fogantatás végett a vármegyékhez leküldött ügyvédi rendtartás szabályait szigorúan hajtassa végre a szabályszerű esküt le nem tett ügyvédeket ne bocsássa ügködésre s az ilyenek által vitt pereket vesse vissza, semmisítse meg.**)

*) A törvénytárban hibásan áll 1687.

**) Lipót, stb. a kedvesség által együttesen királyi Itélő-táblánkkal a legközelebbi mult, Pozsonyban megtartott rendkívüli bírósági üléseken megállapított és kegyes megerősítésünk alá felterjesztett szabályrendeletet Mi is kegyelmesen megerősítvén, mindannyi hiv. vármegyénknek megküldöttük és azt szigorúan megtartandónak parancsoltuk (mindamelletl volnának egyes ügyvédek, kik e szabályrendeletet elfogadni és az elrendelt esküt letenni vonakodnának), holott pedig még az ország összes birái és a köztisztet viselők szoros esküt szoktak tenni, stb., mégis az ország rendes birái ama szabályrendeletet kellőleg megtartani, annál kevésbbé végrehajtását elrendelni szokták, megengedvén olyféle ellenvetéseket, kifejezett kegyelmes akaratunk és elhatározásunk ellen, azáltal, hogy a perek ügyvédeit, vagyis ügyvivőit azon szabályrendelet tartalma szerint nekik előírt eskü letételére, a szabályrendelet értelmében nem szorítják, de ellenkezőleg őket egyszerűen és minden eskütétel nélkül bármily ügyek és perek vitelére bocsálják; sőt, a mi több, ugyanazon ügyviselők maguk között lázongva, összeesküdvén, ilyképpen a közrend ellen föltámadni, kevésbbé veszik. (Amennyiben ezen szabályrendelet az ország törvényeivel teljes összhangzásban van), minden eset miatt pedig országközgyűlés nem is tartható helyesen, minélfogva a kegyelmes jóváhagyásunkból szabad és királyi Nagyszombat városunkban legközelebbi kedvesség által megtartandó rövid birói ülésszakra azon szabályrendeletet köteles megtartani, gyakorlatba venni és vétetni; mindamelletl, már ezen hónap elsőjétől kezdve, úgy továbbra is, a netán a kötelezett eskülettele nélkül megkísérlendő feleleléseket, mint azon szabályrendelet ellen megtetteket, vagy megteendőket, következőképpen az ily irányban tárgyalt pereket, visszavettetni és megsemmisíteni és azon szabályrendeletet, mint üdvös, úgy a perlekedők, valamint az igazságszolgáltatás érdekeivel egyező eljárást, az ország birái,

Csak az a nevezetes ebben a rendtartásban, hogy a protestáns hitvallásu ügyvédek től is a kath. hitvallás szerint követelték az esküt s ezt a következő országgyűlésig érvényesnek nyilvánították, miáltal az ügyvédeknek valóságos ellenőrzését és a nem kath. vallásu ügyvédeknek az ügyvédekedségből való kizárását vették célba. Későbbben fölvtették az ügyvédi eskübe azt a záradékot is, melyszerint a király iránt való hűségre is hitet kellett tenniök s így szakítani voltak kénytelenek az akkori alkotmányos jogállami párttal.

Igy keletkezett az elégedetlenségből az a szövetség, az alkotmány és szabad vallásgyakorlat fentartására, amely II. Rákóczy Ferencz fejedelem és Bercsényi vezér alatt a kuruczok és labanczok háborujából ismeretes, s legnagyobb erővel éppen akkor tört ki, midőn I. Lipót király halála után, I. József lépett a trónra. De ennek előde alatt is már hatalmasan lobogott a kuru-

és az ügyek ügyvédei és előmozdítói által szorgalmasan és pontosan meg-
tartatni el ne mulassza és kötelességének tartsa. Kelt Bécsben, 1695. évi
jjanuár hó 24-én. — Ezen királyi leirat alapján keletkezett, az 1695. évi Invo-
cavit vasárnapi törvénygyűlés 3-ik napján Jambrekovits Mátyás részére ki-
állított és a legközelebbi országgyűlésig való hatálylyal megállapított ügy-
védi esküformát is tartalmazó ügyvédi diploma: »Mi Lipót stb. enlékül
rendeljük jelen levelünk tartalmával, tudatván mindazokkal, akiket illet,
hogy hívunk, vitézlő Jambrekovich Mátyás, a magyar jog mindkét birói
székének ügyvéde, királyi ítélő táblánk előtt az általunk szabad és királyi
Nagyszombat városába az Invocavit vasárnapra kitűzött rövid törvénykezési
ülésszaknak második napján személyesen megjelent, ösztönöztetve attól, hogy
mni előlemlített Magyarországunk ügyvédeit összességükben és egyenkint, (mikép-
pen ez több örökös országaink és tartományainkban dicséretesen máris tapasztal-
tatik) megbízók támogatására esküvel lekötni és köteleztetni kegyelmesen
elrendeltük, a következő, azonban csak a jövő országgyűlésig tartandó
esküt tette le: »Én — Jambrekovich Mátyás — esküszöm az élő Istenre
és az ő szent szülőjére Szűsz Máriára és Istennek minden szenteire és választott-
ottaira, hogy az engem segély és ügyeik előmozdítása végett megkereső per-
mekedőknek összességükben és egyenkint minden megbízásukban, ha ezt elvál-
lalandom, minden személynek, tudniillik gazdagnak és szegénynek válogatása,
az ellenféllel való összejátszás megkísérlése nélkül, annak kérését, jutalmazását,
kegyét, félelmét, gyűlöletét, szeretetét és kedvezését mellőzve, Isten és az ő
igazsága, az ország törvénye és jóváhagyott szokása szerint, a munkámat meg-
illető díj ellenében, igazságosan és hiven, tehetségem szerint szolgálndok és
segédkezendek és törvényes és elégséges ok nélkül megbízóimat elvállalt ügyé-
ben el nem hagyndom, vagy a barátságos egyezséget meg nem gátlandom.
Ugy segéljen engem Isten és minden szentek! Mi tehát az érintett Jambrekovich
Mátyás által a fentebbi módon letett eskü alapján oly végből, hogy ő mindkét
birói szék előtt szabadon és biztosan ügyködhessék és megbízóinak ügyeit elő-
mozdítani képes és alkalmas legyen, neki ezen bizonyáglevelet kiadni elhatá-
roztuk és megengedtük. — Kelt előnevezett szabad és királyi városunkban
Nagy-Szombatban, az Invocavit Vasárnap után való harmadik törvénytevő napon,
az Ur 1695. évében.«

ezen zászlója : »Pro deo, patria et libertate« és közkézen forogtak részpénzeik »pro libertate« körirattal egész felső Magyarországon.

I. József király a kibékülést óhajtván, E z t e r h á z y Pál nádor útján általános kegyelmet hirdetett, mely alkalomból kijelenté a nádor, hogy az alkotmány és ország jogainak megsértése sem az elhalt, sem az új királynak fel nem róható, hanem csak tanácsosai s helytartói visszaéléseinek tulajdonítandó.

Ez a Rákóczy-féle amnestia tehát igazolja tollunk felháborodását, midőn a jezsuiták és pártjuk tetteit ecseteltük.

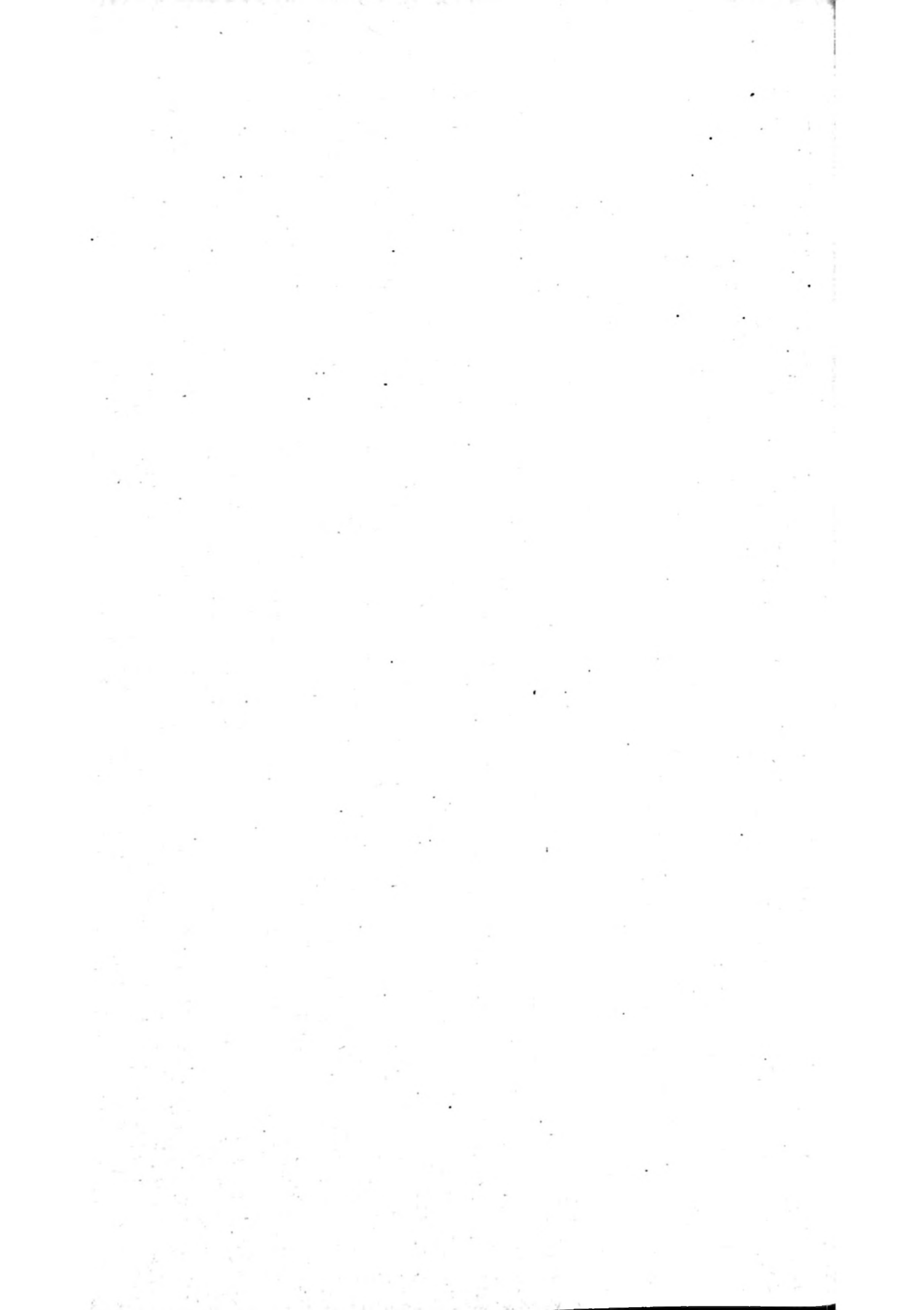
A kuruczokkal, az angol s hollandi követek részvétele mellett megkísérelt, de eredménytelen békéltetés később mégis foganatba ment a pozsonyi királyi és az ónodi Rákóczy-féle országgyűlésen, I. József alatt a Károlyiak nagykárolyi kastélyában létrejött szatmári békekötésben és a III. Károly alatt tartott országgyűléseken.

Immár 200 esztendeje annak, hogy ezek megtörténtek ; sok változott azóta. Nincs okunk egyik vagy a másik párt érdekében szót emelni. Száz esztendeje, hogy a francia forradalom vérpatakjai folytak s most már nem lehet csodálkoznunk azokon a francia hyenákon sem, ha látjuk, hogy a 17. és 18. század eleje így készítette elő a későbbi 1789-iki eseményeket másutt is, mint Magyarországon, hol a hatalom embereit csak a vandalismus ébresztette a jogérzetre.

A magyar ügyvédség ama korszaka igazolja, hogy mi az ő feladata a jogállam minden rétegében. A későbbi történelem pedig tanuságául szolgál annak, hogy ahol az ügyvéd szava elnémult, ott vérpatakokban és harczizajban hangzik fel a jogállam temetési szertartása.

A magyar ügyvédség, amint zabolázta a jogállam gyepelőjét és törvényes, bátor fellépésével a hatalmasok istentelen vérengzéseit a 17-ik században; úgy állt ellent az elnyomottak furiáinak és vérszomjas dühöngéseiknek a 18. században, az állami jogrend pallosával. Mint erős magas szirt emelkedett folyton az igazságos ég felé, a felülről és alulról csapkodó indulatos hullámok között, mindig a jog és igazság zászlóját lobogtatva a felkorbácsolt szenvedélyű emberi társadalomban.

Bár sohse felejtene el a magyar ügyvédség ezt a képet s továbbra is bátran és szilárdan küzdene a tiszta jogállam felséges eszméjének diadaláért és kiirthatná vahára a százados szellemi salakot hazánk közéletéből is! Mert fájdalom, még napjainkban is sok salak szennyezi a jogállam tiszta fényét emberi társadalmunkban, sőt leghivatottabb tudósaink sem látják tisztán az emberi jog és méltóság fényes képét, mely a valódi jogászok és ügyvédek tevékenységének tereit villamfényvel meg világosítja, s az államból hazát teremti!

II. FEJEZET.

A magyar ügyvédi kar első szervezése III. Károlytól II. József uralkodásáig
bezárólag

(1723—1780.)

III. Károly alatt hazánk megszabadult a nagyobb veszélyektől, az ország egész területe kitisztított a törököktől; a belháboru pedig, melynek legnagyobb szerencsétlensége az volt, hogy a honfiak egymás ellen harczoltak, egymást öldösték s vagyoniilag pusztították, végképp befejeztetett. Az ország rendének most már idő s alkalom nyílt, hogy az állam belügyeinek rendezésére, a zilált állapotok javítására, a jólét emelésére szolgáló reformokat több gonddal vigyék keresztül.

Ez a törvényhozói lelkiismeretesség kiterjedt ugy a politikára, mint a juridicumra s ebben ismét mind az igazságszolgáltatásra s ennek közegeire, mind pedig az anyagi jog, a polgári törvények egyes részeinek javítására, mely műveletek közepette törvényhozásunk nem feledkezhetett meg a jogrendszer egyik legfontosabb tényezője, az ügyvédségnek reformjáról sem.

Az 1715., 1723. és 1729. évi törvények mindezen reformtörkvések s műveletekről fényes tanuságot tesznek.

Már maguk az 1715-iki törvények is lényeges haladást tanusító intézkedéseket tartalmaznak és még fontosabbak létesítésére képeztek előkészületeket.

Feltűnő bennük különösen az az üdvös irány, hogy a magyar jog s intézmények önállósága minél inkább biztosittassék. E célra rendeli az 1715-iki I. decretum: hogy a magyarok saját törvényeik s ne idegenekkel kormányoztassanak (3. cz.); hogy a magyar udvari kanczellária, mely fontos jogi teendőkre is volt hivatva, a többi udvari dicasteriumoktól független legyen s azokkal csak levelezésben álljon (17. t.-cz.) s ha oly ügyek fordulnának elő, amelyekre törvényeinkben bíró nem található, távol minden idegen intézménytől, maga a fejedelem által rendeltessék ki judicium delegatum. (18. cz.) és magyarok külföldi (osztrák) bíróságok elé ne állíttathassanak. (20. cz.)

Kétségtelen, miképp ezek az intézkedések közvetve a magyar ügyvédség emelésére is szolgáltak, miután idegen törvények, kül-

földi bíróságok és hatóságok a magyar ügyvéd hatáskörének biztosítására kedvezők nem lehettek.

Ezzel kapcsolatban állnak azok a törvényezikkek is, amelyek az anyagi jog körében keletkeztek; nevezetesen az 53-ik, mely szerint az erőszak, megfélemlítés és ravaszság által előidézett szerződések félreteendők; a 27., mely a végrendeletek ünnepélyességeit meghatározza; a 62-ik, mely a jobbágy hűtlensége és megszakadása eseteiben az urasági fiscust jogosítja az öröklésre; a 68. cz., melyben a gyámsági ügy a leltár készítése, gyám kirendelése, számadás tétele stb. szabályoztatik; a 25., 26. cikkek, melyek a kir. fiscus örökösödését magyarázzák tüzetesebben; az 51. l.-cz., mely az uzsorásokat kamatvesztésre ítéli, mi azonban később szigorított.

Az igazságszolgáltatásra vonatkozólag a fentebbieken kívül megemlítendő, miképp a nádor régi birói hatósága megerősítetett (5 cz.); a törököktől visszafoglalt nemesi jószágokra vonatkozó vitás jogviszonyok elintézésére s megállapítására egészen magyar férfiakból szervezve, az u. n. neo aquistica commissio állított fel (10. cz.); a halasztó és betiltó mandátumok (perorvoslatok) rendeztetlek. (19. cz.)

Nevezetes haladás nyilvánul a 28. cikkben, mely a protonotariusi s a táblai ügyeket egymástól elkülöníti, hogy a felsőbb bíróságok okszerű rendszerének alapját megvesse.

Az igazságügyi szebb jövő előidézésére fontosak a 24., 59. cikkek is, melyek a juridikai, politikai rendszerek átdolgozására bizottságot küldöttek ki. Azonban közvetlenül az ügyvédség emelése s felvirágoztatása érdekében, különösen az 1723. és 1729. évi törvények igényelhetik nagyobb figyelmünket, mint olyanok, amelyek azon kor viszonyai és kultúrájához mérten, tehát nem mindenben az önállóság, függetlenség s jogbiztonság igényeinek teljes kielégítésével, az ügyvédség viszonyait, u. m. perlekedési működésüket, díjazásukat, kirendelésüket s ennek tartalmát közelebbről meghatározzák.

Nem tartozunk ugyan az idegen nagyságok bámulói s ama hunyászkodó lelkek sorába, kik III. Károly uralkodását legnagyobb fejedelmeinkéivel állítják párhuzamba, annyit azonban méltó elismeréssel mondhatunk, hogy több érzékkel s nemesebb felfogással valamennyi uralkodóink közt alig birt valaki az ügyvédi

kar fontosságáról s az ügyvédi állapotok korszerű rendezésének szükségéről, mint ez a különben is jó emlékü fejedelem. Azelőtt is voltak ugyan, mint láttuk, Magyarországon ügyvédek, de szervezett ügyvédi kart hiába keresnénk; az ügyvédi hatáskört szabatosan körvonalozó fegyelmi rendtartásról is csak töredékes és szórványos rendelkezésekre akadunk, míg az ügyvéd s bíró közt fennállott viszonyok meghatározásáról a kevésnél is kevesebb fordul elő.

Az 1723-iki ügyvédi rendtartás, illetőleg az akkori országgyűlésen alkotott törvények, nemcsak sok részben cél- és korszerűleg pótolták a főttebb jelzett hiányokat, de egyszersmind mellőzhetetlen rudimentákat is kezünkbe szolgáltatják, melyek a tovább fejleszthető s mindinkább tökéletesíthető ügyvédi rendtartásnak nélkülözhetetlen bázisául szolgálhatnak. Az 1723-iki rendtartás alapjául az I. Lipót által 1695-ben kibocsátott s az ezt követett több legfelsőbb rendelet szolgált, melyek által akkori törvényeink nyomán, nemcsak az ügyvédek egyes viszonyaira; hanem az ügyvédi kar testületi szervezésére szintén megvoltak téve az első lépések. A régibb ügyvédi állapotok ez időben már csakugyan tarthatatlannak voltak, mert eltekintve a politikai élet örökös hullámzása, a nép és polgári elem fejletlen s jogfosztott állapotától: az ügyvédi kar még ekkor a maga ujonczait leginkább a nemesi osztályból szedte, kik a nemesi kiváltság bő köpenye alatt bizony nem igen szigorú fegyelmet tartottak; míg másrésről a bíróságok is, bár kizárólag kiváltságos elemekből s birtokosokból alkotva, mégis a hatalmas oligarchiának nem csekély nyomása alatt állottak, mely nyomás az ügyvédi kar függetlenségére kétségtelenül káros visszahatást gyakorolt. Mindez már nem chronikus, hanem örökölt baja volt a szenvedő jogéletnek s így a szóban forgó ügyvédi rendtartásnak elvitázhatatlanul megvan az a nagy előnye, hogy az említett bajokon nem kis mérvben segített, vagy legalább enyhített.

Ennek az ügyvédi rendszernek alapelveit a következőkben foglalhatjuk össze (1723: 35., 36., 38. cikkek):

1. Hogy az ügyvédi pályára lépendők esketessenek föl s az ekként fölesketett ügyvéd, mint szegények ügyvéde, a királyi táblán is alkalmaztassék. Itt megjegyzendő, hogy régibb törvényeink — mint már említettük — az ügyvédet minden egyes perben feleskettetni kívánták, ez időtől fogva azonban csak az ügyvédi vizsga

letételekor egyszersmindenkorra. Az akkori eskü tartalma pedig az volt: hogy tudva, ravaszkodva, igazságtalan ügyet soha el nem vállal; a törvény ellenére senkit sem fog védeni; haszontalan kifogásokkal a pereket szándékosan huzni-vonni nem fogja s az ellenféllel saját megbízója hátrányára össze nem játszik; titkos egyezségekre nem vetemedik (1567: 27. t. cz. 2. §.) A későbbi, illetőleg újabbkori esküminta csak némi részben módosult.

2. Újólág is köteleztetnek az ügyvédek, hogy perbeszédeikben inkább a törvényekre és törvényes okokra, mint a szavakra támaszkodjanak.

3. A hiú kifogásoktól tartózkodjanak.

4. A peres ügyek védelmében csak három szóváltással élhesenek; a többit a bíróság törülje ki.

5. A per értékének hányadát az ügyvédek önmaguk részére a felektől le ne köthessék.

6. A perben teljesített munka díjaikat, tekintettel tapasztalatukra, jogtudományi képességük s munkájuk mennyiségére, a bíró lelkiismeretesen ítélje meg. De a díjazás mindenesetre megilleti, amint ezt az 1723: 38. cikk világosan rendeli, mely értelmében a díj, egyezés útján is, megállapítható volt, miáltal az ügyvéd a bíró önkényes mérlegelésétől megszabadulhattott. Ezen kor gyakorlata szerint az ügyvéd, ki saját ügyében járt el, a költségekben marasztalt ellenfelétől éppen úgy követelhetett díjazást, mint harmadik személy ügyvéde, quia opera in re acquiparatur impensas in eam factae.*

7. Ügyvédet s teljhatalmazottat a megyei hatóság előtt is lehessen vallani, annak pecsétje alatt.

8. Helyettesítésre is szóló megbízásokat szükséges a következő záradékkal ellátni: és más hites ügyvédet, ki jelen megbízásunkat felmutatja.

9. Amely ügyvédi megbízások általánosságban adatnak, egy évre érvényesek; ha pedig az ügyvédi megbízás, vagy teljhatalmazvány bizonyos meghatározott peres ügyekre vonatkozik, addig ér-

*Ez az elv fentartotta magát egész 1862. évig, amidőn a váltófeltörvényszék 7273. és 7180/1862. sz. a. kelt elvi jelentőségű határozataiban kimondotta, hogy a saját ügyében működő ügyvéd perbeli és a végrehajtásnál való közbenjárással felmerült díjai meg nem állapíthatók azon okból, mert ilyenén díjak csak akkor illetik meg őt, ha valamelyik fél nevében cselekszik, nem pedig, midőn maga viszi saját ügyét. Pár év alatt ezen intézkedés tökéletlenségét a józanabb gyakorlat kimutatta s megszüntette.

vényes, míg az ügy be nem fejeztetik, vagy vissza nem vonatik.

10. Akik tanulás kedvéért külföldre távoztak, azoknak megbízatása visszajövetelükig érvényes.

11. Végre általában minden ügyvédi megbízás a per befejezéseig tart.

Különben az 1723. 38. t.-czikk értelmében hazánkban nem volt különbség az advocatus és procurator közt, mint volí az egyházi és német bírodalmi jog szerint.*)

Az 1729-iki országgyűlés 39. cikke továbbá meghatározta az ügyvédi visszahívás perfolyamának módozatait s egyszersmind korlátot szab a föllebbezésre s egyéb jogorvoslatokra (30. cz.), nehogy a perek hosszú időig tartsanak.

Ugyan ennek az országgyűlésnek 24. cikke végül meghatározta azt az alakszerűséget is, melyszerint a külföldieknek, valamint külföldön tartózkodó honfiaknak érvényes ügyvédi megbízásokat, vagy teljes hatalmazványokat állíthatunk ki. Erre nézve szabályul szolgál, hogy ha valaki az országon kívül meghatalmazottat vagy ügyvédet akar nevezni, ezt teheti saját kezével írt és tulajdon pecsétjével megerősített levél erejével. Csakhogy az ily levél az ausztriai örökös tartományokban az illető főkormány vagy törvényszék; egyéb országokban, az ausztriai követség, hadfiak részéről pedig az ezred parancsnoksága által hivatalos ünnepélyességgel megerősítették, ezen fölül kétség esetében szükséges a kézirat és pecsétjének valódiságát vagy két tanu vagy saját tisztjének előttemezéssel bebizonyítani.

Nevezetesen voltak továbbá az itt említett országgyűlésnek abbéli határozatai is (1729: 39. t.-cz.), melyek az ügyvédi szó visszavonása, illetőleg a perbeszéd megváltoztatására (revocatio responsionis procuratoris) vonatkoznak. Eme hazai törvényeinkben, nevezetesen Hármaskönyv II. r. 79., 80., 81. s az 1550:56. t.-czikkben szintén előforduló jogorvoslat abban áll, hogy a perlekedő fél az ügyvéde által, az ő tudta s beleegyezése nélkül, a bíróság előtt mondottakat, vagy tetteket, végre akár a hiteles helyeken történeteket bizonyos díj mellett visszavonja, mely intézkedésnek a súlypontja abban a fegyelmi célzatban rejlik, hogy egyrészt az ügyvédi önkény korlátoztassék; másrészt pedig, hogy

*) Huszty Jurisprudencia practica. 1758. pag. 166.

az ügyvéd hibája, vagy gyakran szándékos roszakarata miatt az igaz ügy ne veszélyeztethessék s el ne vesszen.

Az ügyvéd hibás perbeszédének visszavonása kétféle bírsággal sújtatott, u. m. kisebb vagy nagyobb bírsággal. A kisebb bírság rendszerint 6 frtig terjedt, az alsóbb foku 3 frtig; a nagyobb bírság pedig 200 frtban volt megállapítva, de csak az esetben, ha valaki a perbeszéd másításával a következő törvényfolyamban élt, anélkül, hogy perhalasztás a bíróság ítéletének lenne szükségképp következménye, vagy az ítélet végrehajtása különben is megátolható lett volna.

A szóban forgó 1729: 39. t.-cz. némileg enyhébb, mint volt a régibb jogszokás, mert különbséget tévén az esetek közt, a nagyobb bírságot oly feltételhez kötötte, melyről Werbőczy (HK. II. 80.), sőt még a régibb (1500) törvény is hallgat. Más tekintetben mindazáltal ez a törvény sújtóbb, mert Werbőczy különbséget tesz a közbenszóló és véghatározat között, nem ugyan a 200 frtnyi bírságra nézve, hanem abban, hogy a közbeszólás után az ügyvéd, perújító királyi kegyelem nélkül is, megmásíthatta előbbi hibás perbeszédét; de nem a végítélet meghozatala után. A visszavont hibás perbeszéd ugyanazon periódusokban pótlendő mással s rendszerint nem igtatható újból az anyaperbe, kivévn. ha a visszavonás azért történik, mert a fél észrevette, hogy ügyvéde a kifogások megtételét elmulasztotta, avagy elhamarkodva bocsátkozott a per érdemébe.*)

Az ügyvédség kifejlődése, érdekei és működésével legalább közvetve nem csekély összeköttetésben állanak, a következő reformok is, melyek az 1723. és az 1729. évi törvényekben foglaltatnak.

Kimagaslik köztük különösen azon intézkedés, amely a bírósági rendszer reformjára vonatkozik, s a jelenlegi, vagy legújabb időkig fentartott bírósági szervezet alapjait foglalja magában, nevezetesen a felsőbb fórumok korszerű rendezése.

Szerveztetett ugyanis ekkor a kir. Kuria, mely a kir. tábla s hétszemélyes táblából alakult.

*) Frank idézett munkái II. dar. 239—247. V. ö. Bozóky A. Az egyh. jog tankönyve Pest 1871. 244—247. l. Gozon y: Magy. egyh. jogtan 118. §. Kitionich: Directio methodica cz. munka Quest 22—28. Szegedi a maga Tyrocziniomában s Huszty a Jurisprudenciában szintén tüzetesen értekeznek az ügyvédi perbeszéd visszavonásának lényegéről s hatályáról.

A kir. táblához utasítottak mindazon peres ügyek, amelyek előbb az ország nagybírái: a nádor, az országbíró, a királyi személynök,*) nemkülönben az octavale forum által bíraltattak el,

*) Nem tartjuk feleslegesnek megjegyezni, hogy az ország nagybírái: a nádor, országbíró és királyi személynökök törvénykezési hivatása s hatalma egészben véve önálló volt, s kiknek eljárását s intézkedéseit a többi bíróságok zsinórmértékül követték. Nálunk a bírói hatalomnak természete és rendeltetéséről — lehet mondani 1868-ig — egészen más nézetek voltak, melyeknek alapját, mellőzve a régibb támpontokat, Werbőczy Hármaskönyve II : 6. találhatunk. E szerint »ex Judicium Ordinariorum Regni sententiis litterisque adjudicatoriis iteratis, imo pluribus vicibus uno et eodem ordine, ac modo processuque, latis et confectis, ac executione juridica roboratis, consuetudo ipsa haec nostra emanavit.« E szerint az ország nagybíráinál (Judicibus Ordinariis Regni) nem lehetett a bírói hatalmat úgy értelmeznünk, mint azt ma tenni szokás, midőn a bíróságok hivatásának súlypontját kizárólag vagy legalább túlnyomólag, a törvények igazságos és részrehajlatlan alkalmazására fektetjük; hanem, hogy azoknak jogalkotó hatalmuk is volt, s épp ez okból határozataik is sokkal nagyobb gyakorlati érvénnyel bírtak, mint a milyent közönséges bírói ítéleteknek tulajdonítani szoktak. Az előbbi királyi Kuriának jelentősége (melynek főtagjai az ország nagybírái voltak, úgy, hogy a többiek csak bírótársaiknak, vagyis u. n. »conjudices«-nek tekintettek) ennek folytán azután nem szorítkozott az elítélt esetre; hanem a fennálló jog egész rendszerére is kihatott, melyet nemcsak alkalmaztatott, de magyarázott is, kétélyeit megfejtve szorosabban meghatározott s — mi ezeknél még fontosabb — amennyiben hiányos volt, ki is egészített.

Ha a jogrendezésnek azon hiányos és tökéletlen állapotát vesszük szemügyre, amely a múlt századnak kezdetén hazánkban tapasztaltatott, igen természetesnek fogjuk találni, hogy az ujonnan szervezett királyi Kuria működésének akkor minden említett irányban hatályosnak kellett lenni. Mert miután a szatmári békekötés 1711. a hazának belső nyugalma ismét visszaadta: egyrészről a jogi rend fennállásának sarkaiból csaknem ki volt forgatva; míg másrészről sehol sem találunk oly tényezőt, amelytől a jogrendszernek szükségessé vált új elvi szabályozását, vagy csak a jogszolgáltatásnak a kor kívánalmaival összhangzatos alakítását bizton várni lehetett volna. Erre ugyanis főleg és mindenekelőtt a törvényhozás lett volna hivatva, melyen kívül a hazai jognak tudománya, vagy legalább a gyakorlatilag alkalmazandó jognak a szokás által közvetített öntudatos és világos ismerete igen fontos támaszt nyújtott volna. Azonban a királyi Kuria ilyenmü segítséget nem igen tapasztalt, hogy a törvényhozás, akkori álláspontjához képest, nem volt alkalmas, a bírók működésének kielégítő alapot és anyagot nyújtani; hogy a tradíciók, melyek a jogismeretet az előbbi idővel összeköthették volna, megszakadtak; hogy a hazai jognak tudománya, a teljesen megváltozott viszonyok közt, nem termékenyítette kellőleg a jogéletet, s nem ébresztette benne jogrendező hivatásának felismerését; s hogy ügyvédi rend sem létezett, melytől a Kuria hatályos támogatást várhatott volna.

Ezekhez képpes tehát, midőn az ujonnan alakított királyi Kuria 1724. a jogszolgáltatás vezetését átvette, azon sajátos alternatívával állott szemben, hogy vagy kormányrendeleteket kövessen törvény gyanánt, vagy saját magából fejtse ki azon elveket és szabályokat, amelyek a II. : 6. értelmében kellő határozottságot és biztonságot nyújtsanak a fennálló jognak. A hazai jog szempontjából felette érdekes észlelni azon jelenségeket, amelyek ezen kettős irányban a királyi Kuria működésén észrevehetők.

Az új szervezetre vonatkozó törvények általános intézkedéseket foglalván magukban, természetes volt, hogy mindnyájan még részletes utasításokat

meghatározott idő alatt a hétszemélyes táblára való felebbezhetéssel. (1723 : 24. 25. 26.) Hasonlóan Horvátország részére a báni tábla szerveztetett. (27. cz.) A helytartótanács (senatus regius) ismét visszaállított és újra szerveztetett, a nádor, vagy országbíró elnöklete alatt huszonkét tanácsossal, s fontos jogszaki teendőkkel.

Felállítottak és szerveztettek (1723: 30. 31. 32. 34.) a kerületi táblák, azon ügyekre, amelyek a négy protonotárius által önállólag kezeltettek. Hozzájuk utasítottak ezer forint felül a könyvkivonati tartozások is (1729:44.)

Országos levéltár alapított, hová az összes közokiratok s akták teendők (45. cz.)

Az alsóbb megyei bíróságok hatásköre szintén szabályoztatott, meghatározatván, mely ügyek tartozzanak a sediára, melyek az alispán és szolgabíró (judlium) elé.*) (35. cz.) Elrendeltetett a gyakori zavarok elkerülésére az is, hogy minden megyében csak egy rendes alispán lehessen, de nagyobb városokban helyettesül másodalispán is létezett, ki rendesen, mint a megyei törvényszék elnöke, szerepelt. (15. cz.)

Magára a törvénykezésre nézve, mely az ügyvédek legközvetlenebbül érdekelheti, az 1723—1729-iki törvények következő ujításokat s javításokat eszközöltek.

A törvénykezési szünetek, (fériák) mind az egyháziak, mind pedig a világiak, meghatározatnak. (1723: 29.)

Eltiltatik, hogy valaki saját, vagy érdekeltjeinek ügyében, vagy ujakban felebbezésileg bíraskodhassék, melyekben már az alsó forumon ítelt. (28. cz.)

A bizonyítást illetőleg kimondatott, hogy bűnvádi esetben csak akkor lehet nemtelen személyt tanuképp használni nem ellen, ha másképp ki nem puhatolható az igazság. Nem így áll ez a polgári ügyekben. Ugyiszintén a cseléd is csak rendkívüli esetekben használtassék tanúul gazdája mellett, vagy ellen. föl-

nyertek. Ez kormányrendeletek után történt, s ezen rendeletek akkori céljoknak tökéletesen megfeleltek. Ezeken kívül azonban mindjárt kezdetben több más kormányzabályzat is adatott ki, mely már magára a királyi Kuriának eljárására vonatkozott. Az archivális akták elégtelenségénél fogva nem vagyunk ugyan képesek kipuhatolni, hogy ezeknek irányában a királyi Kuria akkor miképp tartotta magát. Annyit azonban tudunk, hogy utóbb irányadásul nem szolgáltak. S ez nézelünk szerint helyesen történt. Mert ha a Kuria kormányrendeletek által kezdeményezett ily irányt követelt volna, alig lett volna képes önállóságát és függetlenségét megővni.

*) Szolgabíró = judex nobilium. összevonva : judlium.

téve, hogy jólelkű, és nem érdekeltetik, de határkérdésekben a szolga nem tehet tanúságot. (26.) A bíró feladhatja az esküt, amidőn a felperes félpróbáját az alperes meg nem czáfolta, ily esetben pótesküt tesz le a felperes, (ha a peres dolgokról tudomása van), vagy pedig feloldó felmentő esküt az alperes. Továbbá titkos dolgokban, ha a való másképp fel nem deríthető, például őrizetre bízott és lezárt szekrény felett, az alperes, ha tudomása van, mentő vagy tisztító eskü letételével, nemcsak megmenekül a követeléstől, de még költségeinek megtérítését is követelheti. Nemes és nemetlen közt folyván a per, a választás, eskütétel kérdésében, az első áll, de félpróba hiányában tisztító esküt ő sem követelhet. Az eskü szövegét mindenkor a bíró vagy maga állapítja meg. vagy előbb a felek közt erre vonatkozólag tárgyalást tart. (27.)

A perorvoslatok, különösen a perujítás, egyszerűen s kir. kegyelem mellett is, történhessenek. A törvényellenes oppozíció s visszafoglalás tiltatott. (33. cz.)

Felsoroltnak azok az ügyek, amelyekben birtokon belül s egyáltalában meg nem engedtetik a felebbezés, ugy azok, amelyekben birtokon belül, vagy azon kívül lehet felebbezni. (1729: 28. 29. 30. 31. cz.) A törvényes ok nélkül történt ellentállás és visszautasítás perorvosolatainak használata szigorubb büntetés alá vettetik. (1729: 33. 34.) Egyáltalán a vakmerőn felebbezők a költségek s haszonvétel megtérítésében marasztalandók. (32. cz.)*

A felebbezési rendszer ez okszerű rendezésén kívül a törvénykezés még következőkben javíttatott.

Megengedtetett, hogy a függő s bármiképp akadályozott perek újra folyamatra létezhessenek. (1723: 37.)

A tékozlók, csalók irányában zárlat alkalmazandó. (47. 48.)

A jogi teendőkre hivatott káptalan s konventbeliek eljárásának kellékei meghatároztnak. (39. 44.)

A széksértési s becsületsértési büntetés s e körüli való eljárás meghatároztnak. (57. 59.)

Behozatik az adósságoknak jogi elsőbbség hatályával be-
táblázása. (107.)**

Prohibita, — tiltakozás egy-egy félnek az egész per folyamán

*) Ez az abszurdum rendes és világos anyagi törvény hiánya daczára, még ma is fennáll.

**) Megyei gyűlésen hirdetés alakjában, mert telekkönyvek nem voltak.

csak kettő engedtetik; a meg nem jelent alperesnek pedig 15 napi halasztás a királyi s kerületi táblákon. (1729: 38.)

A perek előadási sorrendje, a levata ideje szerint szigoruan, az ítélet semmiségének feltétele alatt, meghatároztatik, csak a törvényben világosan felsorolt soronkívüliek (extraseriales) kivételével. (1729: 43.)

Mária Terézia országlása alatt, különösen az 1765: 28. t.-cz. szerint, határoztatott, hogy meghatalmazottat, vagy ügyvédet az alispán előtt is lehessen rendelni; kinek azonban, minthogy a felhatalmazványok megyei pecsét alatt voltak kiadandók — köteles e tényt köztudomásra juttatva, arról a megyéhez jelentést tenni.

Ezen törvényezikket követő negyedik évben a királyi Kuriának az ügyvédség szabályozása tárgyában intézett felterjesztésére 1769. évben egészen új ügyvédi rendtartást, jobban mondva rendszabályozást, magában foglaló királyi rendelet érkezett le, mely fölött az ügyvédek felirati alakban nyilatkozva, tisztá képet nyerünk Mária Terézia alatt az ügyvédség állapotáról. A latin szövegű rendelet így szól:

Mária Terézia stb. Tisztelendő stb. Az országlásnak egyéb gondjai és aggodalmai között mindenkor oda volt irányozva kegyelmes szándékunk és igyekezetünk, hogy mindenkinek a magáé megadassék, az igazság kellőleg kiszolgáltassék. E végből ideiglenesen, míg annak útján és törvény által előirt, rendszerint a jogszolgáltatás dolgában általánosan üdvös orvoslatok hozatnának, elménkben kegyelmesen megfontolva, mik volnának a jognak és igazságszolgáltatás előhaladásának oly akadályai, amelyeket az ország törvényeinek épségben tartása mellett, elhárítani lehetne. A dolog mindennapi tapasztalatából ugyanis nyilvánossá válik, hogy az igazság folyama és kiszolgáltatásából némely megromlott lelkű nem az igazságot, hanem a nyereséget óhajtozó ügyvédeknek úgy tudatlanságából, nem kevésbé, mint azoknak haszonleséséből erednek néha a hiányok és hintetnek el a perek magvai. Ennélfogva, hogy egyrészt azon férfiak erénye és tiszteletének foka, kiknek nagyobb száma a védelem tudományát eddig is méltóan követték, a jók és törvénytudományban alaposan képzetek előtt továbbra is nyilvánvalóvá legyen; másrészt pedig, hogy azok, akik ezen tisztségre kevésbé alkalmasak, eltávolíttassanak

és ilyképpen az ügyvédek szertelen sokasága és keveredett elszaporodásának kellő módon eleje vételessék; továbbá, hogy az ügyvédi tisztségre csak becsületes és eléggé jártas egyének bocsáttatván, az ügyek minden gyorsasággal és annak rendje szerint mozdíttassanak elő, maga az igazságszolgáltatás, mely annyira szívünkön fekszik, annyivál inkább is sikeresebben eszközöltessék, kegyelmesen a következőket állapítjuk meg és rendeljük. És pedig: 1) hogy jövőre egyáltalán senki az ügyvédi eskü letételére s így az ügyvédkedés gyakorlására ne bocsáttassék, ha csak előzőleg szigorú és szoros vizsgálatot nem tett és abban az ügyvédkedésre megkívántató tudománynak elégséges próbáit nem adta. 2) A vizsgálatra azok is, akik az elméletet magunkévá tették, egyébként ne bocsáttassanak, ha csak tanáraiktól erkölcsi és tanulmányi bizonyítványt nyervén, a törvénykezési gyakorlatot a jogban jártas és valamely köztisztviselőben (a hova az ügyvédi tisztség is számíttatik) alkalmazott férfiaknál meg nem tanulták főnökeiktől s tanulmányi, úgy erkölcsi bizonyítványt fel nem mutatnak; azokat pedig, akik egyedül a gyakorlatból tanulták a jogot, csupán akkor bocsássák a vizsgálat letételére, ha ugyanazon a módon főnökeiktől jogban való kielégítő jártasságukról és erkölcsük feddhetetlenségéről bizonyítványokat mutatnak fel. A kik pedig a szükséges bizonyítványokkal ellátva, végre a vizsgálatra bocsáttatni akarnak, ezekre nézve a következők veendő figyelembe: 3) Hogy azok, kik királyi és báni tábláinknál kívánnak ügyvédeként működni, vagy azoknak közülésén, vagy legalább az elnöknek jelenlétében és a tábla testületéből ugyancsak a tábla által kijelölendő más négy tagja előtt nyilvános vizsgát tegyenek. Azok pedig, akik a megyékben, szabad és királyi városokban, valamint a kerületi és Dalmát-, Horvát- és Slavonországek tábláin akarnak ügyvédkedni, mindannyian ugyanazon kerületi táblák közülésén éppen úgy nyilvános vizsgát tenni kötelesek. Ami pedig: 4) Azokat illeti, akik ügyvédi esküt már is tettek és ügyvédi tisztségben működnek, habár köztük sokan részint életkoruknál, részint pedig hivatásuk hosszabb gyakorlatánál fogva, úgy el vannak készülve, hogy köztudomásulag az ügyek vezetésére alkalmasak, ellenben pedig alig lehet kétséges, hogy az ügyvédek sorába olyanok is beírvák, kik kötelességüknek alig képesek megfelelni: ez okból kegyelmesen rendeljük, hogy az életkoruknál, vagy hivatásuk hosszabb gyakorlásánál fogva, köztudomás szerint, tisztük teljesítésére alkalmasak: nemkülönben azok, akik bár kevesebb éveken keresztül gyakorolják az

ügyvédséget, de tudományuk és az ügyek vezetésében való jártasságuknak kitünő próbáit adták, a vizsga letétele alól felmentessenek ugyan; azonban mindazok, akik csak három éven át gyakorolják az ügyvédséget, éppenugy, mint azok, akik bár több éven át ügyködnek, de a jogtudományban gyöngébbeknek találtattak, minden személyválogatás és tekintet nélkül, a föntebbiek szerint, jogosultságra hivatva, megvizsgáltassanak, akik pedig vizsgát tenni nem akarnak, egyben az ügyvédi tisztségtől elmozdítva, alkalmatlanoknak nyilvánitassanak. 5) Azok, akik a vizsgát sikeresen le nem tették, visszavetendők, a tudományuknak elégséges próbáját adott többieknek pedig ott, ahol a vizsgálatot kiállották, bizonyásglevél adandó ki; ezt megnyervén, a megvizsgált és alkalmasnak talált egyén, ennek felmutatása mellett, (de egyébképpen nem) mindenütt, a törvény szervezte hatóságok előtt, minők az ország közbirái, ezeknek ítélőmesterei, megyék, káptalanok és conventek, esküt tehet, mely azoktól elfogadható. Ez kivételtén 6) a bizonyásglevél az eskütételről az ügyvédek sorába eképp felvettnek kiadandó és pedig oly módon, hogy abba a letett vizsgáról szóló bizonyítvány kifejezetten beigtatandó. Minthogy mindegyikre nézve nagyobb biztosságot nyujt, kik valóban az ügyvédek sorába bevételtek: 7) Kegyelmesen rendeljük, hogy a királyi tábla nem kevésbé, mint a báni és a kerületiek, ugy hasonlóképpen minden egyes vármegye valamennyi ügyvédének, akik kebelében vannak, neveit törzskönyvbe vegye és nyilvánosan kihirdesse, hogy mindenki megtudhassa, hogy az ügyek vitelében kinek minő értéke van. Ellenben: 8) Minthogy jobb remény ellenére, megtörténhetik, hogy azok is, akik az ügyvédi tisztségre alkalmasoknak találtattak, idővel megromlott gondolkodás folytán és nyereségvágyból olyasmire tévelyednek, amik a törvények rendelete szerint a hallgatás, vagy még a becstelenség büntetésével is megbélyegzendők, az egész közönségnek pedig és maguknak a pereskedőknek is legfőbb érdekében áll ily sikkasztókat és a bíróság tekintélye által megbélyegzetteket: hogy azoktól őrizkedhessenek), ismerniök, azért kegyelmesen elrendeljük: hogy ahol valamely ügyvédet a hallgatásban, vagy becstelenség büntetésében elmarasztalni kellene, ugyanakkor a marasztaló bíróság a marasztaltat az ügyvédek törzskönyvéből azonnal törölje vagy töröltesse, az eskütételről kiadott bizonyásglevelet visszaszerezni törekedjék; egyuttal pedig ez iránt Felségünknek alázatos jelentést tegyen, hogy az ország minden

egyes megyéjének azonfelől tudomásul adathassák és elrje vétes-
sék, hogy az ilyen, hallgatással, vagy becsületenséggel sujtott egyén
más helyütt ügyvédkedhessék. A többire nézve, minthogy gyakrab-
ban megesik, hogy némely ügyvéd, a helyett, hogy a hozzájuk for-
dulóknak őszinte tanácsot adnának, inkább a tehetetlen és tudat-
lan emberek felbujtóiként működnek és azokat, lelkiületük megza-
varásával, haszontalan perlekedésekre ösztönzik, a nyomorultak
erszéneyeit kiüritik és azokat igen gyakran romlásba döntik: ezért
nektek kegyesen meghagyni eltökéltük, hogy a kebeletekbe fölyett
ügyvédekre szorgalmasan figyeljetelek és felügyeljetelek és ha ily fel-
bujtók találkoznának, azokat keményen meginteni és a szükséghez
képpent a törvényszabta uton megfékezni kötelességteknek tartásátok.
Mégis 9) minthogy az igazságszolgáltatás késedelmét többek között
semmisem okozza inkább és a perlekedőket ki nem meríti, mint
az ügyek hosszadalmas lefolyása, amely az ügyvédek haszontalan
alkifogásaiból és terjengős felelőléseiből származik, a miből gyak-
rabban következik, hogy az ügyesomók tulságosokká nőnek és a
bíró az ítélkezésben, más ügyek elhalasztásával, hosszabb időt kény-
telen igénybe venni, a felülvizsgáló bíróságok pedig annyi és oly
nagy magyságu csomók átvizsgálására alig elégségesek: azért is, bár ily
visszaélések ellenében az ország világos törvényei is előre gondos-
kodnak (II. 83. 1723-iki 38—1729: 43.) mégis, minthogy ezeknek
hatása nem eléggé észlelhető: komolyan parancsoljuk, hogy ti
az ügyvédeket arra szorítsátok, miszerint az ügyek kifejtésében
mindenekelőtt a rövidsége törekedjenek, a tényt, körülményeivel
együtt és a dologra tartozó felelőlésekkel világosan előadják, bármi
föfőslegeseket azonban éppenugy, mint a törvények és szakírók
szükségtelen időzését mellőzzék. Ellenkező esetben az ügyvédeknek
a részben való tullepeseiket, a tettnek helytelenítése mellett, egy-
üttal a felelőléseknek törlésével is orvosolni; az ügyvédeket mun-
kájuk és felelőléseik tömörítésére szorítani mindenképpen igye-
kezzetek, hogy ily módon a törvénynek nem kevésbé, mint az
igazságnak elég tétessék. És mert 10) a mindennapi tapasztalás
tanusítja, hogy a táblai bíróság előtt és másutt is működő némely
ügyvédek, annyi ügyet vállalnak el együtt és egyszerre, hogy azok-
nak, még minden igyekezetük odafordításával is, főleg a lényeg és
a döntő kérdések súlyának kellőleg való megvitatása és megoldása
tekintetében eléggé meg nem felelhetnek és ebből az következ-
hetik, hogy az ilyen ügyvédek a munka terhe által nyomattatva.

nemcsak hogy ügyeiket idegesen és elhamarkodva tárgyalják, de az erejüket felülmúló, reájuk nehezedő munkákat némileg elődázni és időt nyerni akarván, gyarló kérdések és nehézségek felvelésével tévelyegnek és ilyesmikkel úgy az ügyek folyását, valamint bevégezését erőszakosan késleltetik. Hogy tehát az ezen esélyekből következő ügymenet késleltetése elháríttassék, nektek kegyelmesen meghagyjuk és parancsoljuk, hogy minden figyelmeztetést szorgalmasan arra fordítsátok, nehogy bármelyik ügyvéd több ügyet mint a melyek vitelének megfelelni bír, vállaljon el. Ellenkező esetben pedig azokat, akiről kitűnik, hogy együttesen nagyobb számú ügyek vitelét keresik és a főlvállaltaknak a kelletténél kevésbé felelhetnek meg, komoly megintés előrebocsátása után, nem kevésbé hűles, mint igazságos megfontolással, bizonyos számú ügyek vitelére korlátozni és e módon is az ügyek folyását gyorsítani el ne mulasztjátok. És ezek azok, amiket az ügyek védőinek megszabályozása és korlátozására kegyelmesen elhatározni és nektek ezennel meghagyni szükségesnek láttunk, meghagyván egyben kegyelmesen, hogy valamint jelen kegyelmes elhatározásunk hatálya oda irányúl, miszerint csupán becsületes és jártas ügyvédek vétessenek fel s az ügyek lefolytatása gyorsíttassék, úgy éppen ez alapon nemcsak a közhaza, hanem a magánperlekedők java is előmozdítottassék, egyuttal ti is szem előtt tartsátok azt mindenképpen; egyszersmind arról, hogy tényleg mennyi ügyvédre van szükség, a kebeletekben előforduló perek arányához képeest és hogy minő számban vélnétek azt megállapítandónak: előlegesen tüzetes tanácskozást tartani és végre az iránt a véleményes felterjesztést hozzánk alázatosan megtenni kötelességteknek tartsátok.* Hozzátok különben kegyelmünk-

* Erre következett aztán az ügyvédek számának következő összeírása Magyarországon, Horvát- és Slavonországot beleértve, mely így adja elő az adatokat: A kir. táblán van 39 ügyvéd, legalább is 50 volna szükséges; a báni táblán: 16; a dunántúli kerületi táblán: 10; a dunáninneni kerületi táblán nem tulsokan vannak. (A tiszáninneni és túli kerületi táblákról nincs említés.) Megyék: Arad: 5 ügyvéd; Árva: 8; Bács: 18; Baranya: ügyészek az uradalmakban, ezeken kívül 3 ügyvéd; Bars: 15; Békés: 2 (egyikük a megye, a másik a gyulai uradalom ügyésze); Bihar: 10; Borsod: 23; Csanád: 2; Csongrád: kevés per (ügyészek az uradalmakban); Esztergom: 4 elég; Fehér: 12; Gömör: 16; Hont: 14; Komárom: 18 (mindannyi egyuttal az uradalmuké és a városi); Kőrös: 8 elég; Liptó: 14; Máramaros: 6; egy próbára Debreczenbe utasított; Moson: 19; Nógrád —; Nyitra: 38; Pest: 15—20 (minthogy sokan a Curián vannak); Pozsega: óhajt 2 megyei, 10 uradalmi és ezenkívül még kettőt; Pozsony: körülbelül 60 (a városokkal együtt); Sáros: 16; Szerém: megyei és uradalmi ügyészek 5; Somogy —; Sopron: körülbelül 50; Szatmár: 13; Tolna: kevés ügyvéd van, úgy hogy Pestről és Székesfehérvár-

kel stb. kelt főherczegi városunkban, Bécsben, február 10-én 1769. évben. Mária Terésia sk. gr. Esterházy Ferencz sk. Skultéty Ferdinánd sk.

A fentebb közölt királyi rendelet folytán a kir. Kurián és kir. táblán működő ügyvédek a következő feliratot intézték a táblához: Tekintetes kir. Itélő tábla! A legszentségesebb császári és királyi felségnek az igazság gyorsítására irányzott és a tekintetes Tábla által velünk közlött, valóban anyai gondoskodását az ügyvédek a legmélyebb hódolattal tisztelik. Legfőbb törekvése utóbbiaknak különben is a közjóra szolgáló intézkedéseknek üdvös szabályozása az összes hazafiakra, akiket e részben az ügyvédek képviselnek, annak okáért addig is, míg a hazafiak és azoknak fejei, annak útján és szóvivőik által a végből meghallgatatnának, előlegesen azt véleményeznők legalázatosabban, hogy ezen kegyelmes szabályozatnak végrehajtása felfüggesztessék. Egyébként, amennyiben ezen kegyelmes rendelet az ügyvédek és azok ténykedéseit és munkálkodásait érinti, annak célja kettős; egyike a pereknek számban való megszorítása, a másik az igazságnak gyorsabb kiszolgáltatása. De a perek szaporodása, vagyis azok

ról pótlandók; Torna: az uradalmi ügyészekon kívül alig van; Trencsén —; Turóc: elég amennyi van; Ugoesa 4, több nem is szükséges; Ung 8 (két megyei, 4 uradalmi, 2 magánügyvéd); Varasd: 9 (2 megyei 7 más); Vas: 40; Verőcze: 5 (két megyei, három uradalmi); Veszprém 34; Zágráb: 24, elég; Zala —; Zemplén: 30 (beleértve az uradalmiakat is); Zólyom: 12. Eltekintve a hajdan Temesi bánság nevezet alá foglalt Krassó- Temes- és Torontál megyéktől, a Jász-Kun- és Hajdukerületektől, a megyetörvényhatóságok ezen jegyzékében nem fordulnak elő: Abauj, Győr, Heves, Szabolcs és Szepes megyék. Városok: Bakabánya: egy sines; Bártfa —; Batin: egy sines (csak az ügyész); Bélabánya: egy sines; Besztercebánya: 12 ügyvéd között 3 Zólyommegyéé, itt lakik); Breznóbánya: egy sines, kettőt kér; Buda: 8; Debreczen: tizet kér; Győr: 17, bőven elég volna 8; Késmárk: ügyész és egy ügyvéd, még egyet óhajt; Kismarton: egy sines; Kis-Szeben: 3 lakik itt, 2 a kerületi tábláé, 1 a vármegyéé; Kaproncza: az ügyészen kívül kettőt óhajt; Kassa 2; Komárom: mint a vármegye; Korpona: kettőt óhajt; Körmöcbánya: 1 (elbocsátott városi tisztviselő); Kőszeg: (mint a dunántuli kerületi tábla); Libetbánya: még csak ügyész sines; ennek helyét a városi szószóelő tölti be; Lőcse: az ügyészen kívül 2 ügyvéd, akik még másutt is ügyvédkednek; Modor: egy sines; Nagybánya: 3; Pest: 8 elég volna; Pozsega: kettőt óhajt; Pozsony: (évenként mintegy 40—50 peres ügy fordul elő); Ruszt: egy sines; Selmeczbánya: egy sines; Sopron: 10; Szabolcs: az ügyésszel együtt 3, elégséges; Szatmár: az ügyészen kívül 2, elégséges; Szeged: az ügyészen kívül 2, elégséges; Székesfehérvár: 5; Szentgyörgy: egy sines; Trencsén: 2, (óhajt hármat); Ujbánya: egy sines; Ujvidék: ügyész és két ügyvéd, akiken kívül az esküdt és a biztos is végez ügyeket; Varasd: állandóan a városban 4, időlegesen 6; Zágráb: midőn a báni tábla Varasdon ülő, hiány, egyébként bőség; Zólyom: egy, a másik a szomszédságból jön; Zombor: 4, elégséges.

számos volta, inkább magának az ország törvényei rendszerének, mint az ügyvédeknek rovandó fel. Amire ezen országban oly okok vannak, amelyek más különleges tartományokban, ahol a szabad vétel és eladás virágzik, majdnem ismeretlenek. Nálunk a perek a közjogból, jogok arányításából, nők kizárásából, okiratok kiadatásából, érvénytelenítésből, ellentmondásból s ennek elfogadásából, a kir. ügyésznek a hűtlenségből, vagy a megszakadásból, ugy az ősi örökségekből származnak. Mindezek gyakran az ország keletkezésének idejére vezethetők vissza és sok század ügyirataiból okadatolhatók, mi ezen országnak sajátságos viszonyaiban rejlik, melyek más tartományokban, ahol a szabad adás-vétel behozatott s ennek folytán a királyi fiskus öröklése helyt nem talál, ismeretlenek. Ezekről, némely kivétellel, már maga Werbőczy a II: 71. cizmében mondja, hogy azok hosszú perfolymatnak, úgy, hogy egy ember életkora alatt alig érhetnek véget, ennél fogva a késedelem oka nyilvánvaló. De az ügyek ezen késedelmeskedése általánosan az ország küzdelmeire vezethető vissza, mely az összes kereszténységért őrt áll és annak védfalát képezi. Az ismétlődő szerencsétlen korszakok, az országot ért csatavesztés alatt, ugy a köz-, mint a magán, családi levéltárak elpusztultak. Innen van, hogy az okirataik elvesztését vitatóknak Albert törvénye egy évig tartó határidőt enged. Innen, hogy az előzvegyült egyházaknak, éppen ugy, mint a nőknek egy évi halasztás engedtetik. Innen az is, hogy azok részére, akik pervesztesekké lőnek, annyi jogorvoslat, minők a betiltás, visszaüzés, egyszerű ujítás, a kegyelem mellett való ujítás rendeltetett. Mindezeknek alapoka az ország szerencsétlen viszonyai és a legtöbb család okiratainak elpusztulása, nem pedig az ügyvédek sáfangjaiban rejlik. A királyi bíróságok gyakran négy, sőt öt századon túl terjedő jogokat látnak újra feltámadni, annyi idő eseményeiben kell az okiratokat, a tényeket, a javak átváltoztatását kipuhatolni. Ily ügyekbe többnyire számos alperes lép be, hivatkozás történik folytonosan szavatosok és fokozatosan pótszavatosokra; ez alatt elhalnak nehányan vagy az alperesek, vagy a szavatosok közül, kiknek örököseik újból perbe hivandók. Tanuhitelesítések fordulnak elő, bírói szemlék, melyek gyakrabban elhalasztatnak, mert a tekintetes tábla az ítélőmestereket nem nélkülözheti mindig. Magában az érdemben amennyi a hely, sőt gyakran ahány alperes van, annyiféle a védekezés és ugyanannyi ítélet szükséges. Ezeket előzetesen

előrebocsátva, már most a kegyelmes rendelet némely pontjaira nézve a tekintetes királyi táblához a következő alázatos megjegyzéseket terjesztjük: Az 1)-re nézve: A leteendő vizsga által a Felség és a magasabb bíróságok czélt alig érnének el. A vizsga, legtöbbször az emlékezet dolga, a törvénytudomány pedig inkább a gyakorlatban, mint az elméletben fekszik. Hosszu működéssel, sőt számos éven át készülnek az ügyvédek. Legtöbbször, kik kezdetben működésüknek csekély próbáját adták, idővel a közönségnek és a perlekedőknek hasznos embereivé nőttek ki magukat. A jogtudomány a többi tudományoktól, amelyekben a tanárok, vagy tanítók vetélkednek és bíró nélkül saját kényük szerint cselekesznek, nagyban különbözik és az ügyvéd, valahány ügyet felvállal kivitelre, ugyanannyiszor igen szigorú vizsgát áll ki. Az elletül ügyvédekben — nagyobbbrészt többeken — kemény vetélytársakat és ellentmondókat talál. Bírái a legelőkelőbb jogtudósok, úgy, hogy már kezdetben, nem képes azonnal jelét adni elegendő képességének, alkalmaztatása amugy is önként magától elesik. Ekkoráig becsben álltak az ügyvédek, úgy annyira, hogy abban jeles és főnemes szülők fia is mintegy küzdötéren készítették magukat elő a közhaza magasabb tisztségeire és méltóságaira, ennélfogva az ügyvédség majdnem az egész közhazának és valamennyi megyei, valamint kormányshéki állásoknak növendéke volt. De sőt maguk a főnemes és jeles férfiak sem resteltek ezen állásra vállalkozni, kik pedig bizonyára inkább a becsületért, mint valamely csekély haszonért ajánlották fel működésüket honfitársaiknak. Jutalomképpen az ifjabbak megelégedtek csupán a jövőben való emelkedés reményével, az időshek pedig a tisztelettel és becsüléssel. Már most az új intézkedésnél fogva azon ifjak, akiket anyagi viszonyaik nem kényszeritenek, jövőre a velök született szégyenérzetből, tartva a szigorú vizsgálat kétes eredményétől (minthogy némelyek a vitatkozás, mások pedig inkább a munkálkodás adományát nyerték), vagy előre félve, a vádolt ügyvédekre meghatározott és a felülvizsgálat előtt már országsherte kihirdetendő kemény büntetéstől s látván, hogy ezen állás, a többiekkel szemben, csekélybe vétetik: jövőre — a közhaza nagy kárára — otthon maradnak. A sikkasztókra ugyanis, nemcsak az ügyvédekre, hanem egyáltalában mindenkire — legyen az illető bárminő állásban — kétségtelenül meg vannak szabva a büntetések, amelyek a bíró hatósága körében kimondatván, aránylag már eléggé közhirré vannak téve. Ezért tehát az országgyűlésről

visszatérő követek egyedüli viszonylatán kívül, a többi rendekre nézve különleges kihirdetés nem kívántatik; hanem egyedül és kizárólag az ügyvédekre nézve, mintha ezek a többi honfiaktól elkülönítendőek és másoknál gyanusabbaknak kimondandók volnának. A 3)-ra: Ha a vizsgálat, a kegyelmes királyi rendelet szerint egyedül a királyi és kerületi táblákhoz fog tartozni, akkor a vármegyék, melyek egyébként a felsőbb kormánysszékekhez is adnak kitünő egyéneket és a kikben éppenugy találhatók a vizsgák kivételére képes férfiak, a vármegyékhez tartozó minden egyén megvizsgálásától elzáratnak, kikről pedig méltán fellehető, hogy saját embereiket legjobban ismerik. Ha továbbá azok, akik a királyi táblánál óhajtanak ügyködni, a királyi vagy báni tábla; azok pedig, akik a kerületi tábláknál, megyéknél s városi tanácsoknál — kötelesek a kerületi - táblák előtt vizsgáznai: ebből az következnek, hogy a kerületi tábla előtt vizsgát állott ügyvéd a királyi táblai bíróságnál sohasem működhetnék vagy, hogy magát újból a királyi-tábla vizsgájának vesse alá, bár ezt már előbb a kerületi-tábla előtt letette. A 8)-ra: A hallgatás a becsület-ségbüntetése a halálbüntetéssel egyenlőnek vétetik s azok bélyege az utódokra is átszáll. Fölötte súlyosnak látszik, hogy az, akit gyakran némely alsóbb bíró megbélyegez, ami tudatlanság vagy felindulásból is megtörténhetik: még mielőtt ügyét az utolsó legfőbb bírói szék felülvizsgálná, máris töröltessék az ügyvédek törzskönyvéből, neve országsszerre köröztessek és így becsülete és tisztességére kitörölhetetlen folt tétessék. A 9)-re: A bírák lelke nincsen az ügyvédek kezében. Az ügyvéd előre nem láthatja, hogy a bíró az ügynek mely közbeeső körülményére összpontosítja figyelmét. Bizonyítja a tapasztalás, hogy maguk a táblák különbözőelvek alapján ítélnék. Gyakran az, amit egyik bíróság jelentéktelennek tart, a másik arra fekteti ítéletét. Ez okból az ügyvédek, hittel vállalt kötelezettségüknel fogva, mindazokat felhozni tartoznak, amiket az ügy védelmére célirányosnak vélnek. Ebben tisztán lelkiismeretük lehet bírójuk. Elismerik az ügyvédek, hogy néha fordulnak elő gyalgó perhalasztások, de maga az ilyen dolog is sokszor könnyebbséget hoz a honfiakra, viszontagságaikban. Az alperesek többnyire tudatlanok lévén, sokszor készületlenül jelennek meg. Először az ügyvédnek kell őket bizonyáglevelaik megszerzésére és bemutatására utasítania; ekközben a nyugtalankodó peres felek gyakran a bírósághoz járulnak, sokszor alkal-

matlanul sürgetvén ügyeiket; míg másrészt a szegény tanulatlan fél kutatja iratait, s e célból a conventeket, káptalanokat s a többi hiteles helyeket, de más családok levéltárait is bejárja: az ily alperes ügye mindenesetre támogatandó, nehogy a fészkelődő felperesnek áldozatul tétessék ki és megfosztassék később nagy fáradsággal visszaszerezhető jogától. Ilyeneknek maguk a törvények a birtokon belül használható sok jogorvoslattal szintén segítségükre vannak. Azért az ügyvédek abban is mindenekelőtt az Istennek tartoznak tetteikről számolni. A 10)-re: A honfiak és maguk a tábla tagjai tudják, hogy az ügyvédek gyakran több ügyet felvállalni nem akarnak; hogy többször csak kérésekkel és kelletlenül, nem pedig a nyereség reményében vonatnak az ügyekbe, sokszor pedig a sérelmezettek iránt való buzgalom indítja őket a segítségnyújtásra. Az ügyvédeknek meghatározott számú ügyekre való korlátozása kivihetetlennek látszik. A honfiak szabadságukban állónak tartják ügyeiket azokra bízni, akikre akarják. Egyes családok bizalmukat egyik, vagy másik ügyvédbe helyezik, mint olyanba, aki már évek során kezelte összes ügyeiket. Már pedig, ha az ügyvéd, esküjétől kötve, korábbi ügyeiről le nem mondhat, midőn ily családnak újabb ügyei keletkeznek, és rendes ügyvédüknek ügyei, a teljes meghatározott számban megvannak, vajjon nem jut-e az ily perlekedő fél abba a helyzetbe, hogy újabb pereit más ügyvédre bízni és házi titkait többekkel közölni kénytelen? Továbbá a munka és fáradság nem annyira az ügyek számától, mint a tárgy fontosságától függ és gyakran két-három per több munkát ad az ügyvédnek, mint husz más: mi lesz aztán, ha az ügyvédek közül némelyek serényebbek, mások késedelmesebbek; mert az Isten nem nyújtja egyenlően adományait? Ezenfelül, királyi gondviselésből, szegényeknek szintén vannak ügyvédei. Hát ezek is korlátoztassanak az ügyek száma tekintetében? Vajjon ezeknek hasonlóan tilalmas lesz más, mint a szegények ügyeinek vitele? Sőt, ha a szegényügyek annyira emelkednek, hogy az ügyvédekre meghatározott számot meghaladják, talán a többiek védtelenül és segítség nélkül hagyatnak, vagy tán ezek sorukra kénytelenek várni? Az ügyvédek számának korlátozása szintén alkalmatlannak és a közönségre ártalmasnak látszik. Gátolni, nem előmozdítani fogja ez az igazságszolgáltatás menetét. Az ügyvédektől, mai számuk mellett is, gyakran követel a tábla munkát. Miképpen fognak ők korlátozott számban eleget tehetni? Az ügyvédek száma

főleg, ha az átszármazottak is fölvétetnek, most sem ismeretes, még sokkal kevésbé lesz az a jövőben. Az ügyek terjedelméhez képest igaz sokszor számos ügyvéd belép az alperesek, szavatosak, pót-szavatosok és beavatkozók részéről. Ily perek legnagyobb számmal a Kuria előtt vannak. Továbbá, ha az ügyvédek úgy az ügyekben, mint számukban korlátozni fognak, mi módon lesz gondoskodva a közönségről azon esetben, midőn több ügy merül fel? Hogyan fog az ország valamely vidékéről feljövő azon fél, aki mást erre meg nem bízva, saját és érdektársainak ügyét a Kuria előtt védeni kívánja, az ügyvédek korlátozása miatt, kérelmétől elmozdítottatani? Miként, lesz gondoskodva azon esetben, ha két-három ügyvéd tisztéről lemondana, vagy esetleg elhalna, a többi ügyvédeknek pedig ügyei teljes számmal megvannak? Szünetelnek-e azon perek addig, amíg az előbbieket helyét betöltendő új ügyvédek jönnek és a törvénykezési gyakorlatot, mely hosszú használat által szereshető meg, elsajátítják? Kényszeritessenek-e a honfiak, hogy sokszor úgy az érdemre, mint a tárgyra nézve fontos ügyeiket ezen ujjonczokra bizzák kik előtt még ezen birói szék gyakorlata sem lesz ismeretes? Ezenfelül ha most akár a Kuriánál, akár a vármegyében, akár a kormány-székeknél több ügyvéd találkozik, mint amennyit a korlátozás megenged, vajjon többen, akik bár ügyvitelre képesek, a magánéletre, a várakozásra, a henyélésre szorittatnak-e vissza? És a mi legnagyobb, az ügyvédkedés az ifjuságnak nem közönséges nevezése volt a közérdek számára. Az ifjuság versenyezve tódult ide a hazai jog megtanulása végett, azon hitben, hogy akár itt, akár a vármegyéken, főnökeiknek pártfogásával alkalmazást fog nyerni. Már most, a kilátásba helyezett korlátozás miatt, minden évben apadni fog a jogtanuló ifjuság száma. A kihalt remény folytán már magukban a vármegyékben hiányát fogják érezni a képes egyéneknek, kik a király és ország javát előmozdítják. De sőt félő, hogy az ügyvédek a honfiak megterhelésével, a külföldiek példájára fizetett irnokokat lesznek kénytelenek tartani. Eddig kielégítőleg neveltetett az ifjuság az ügyvédek oldalán a közérdek és perlekedők szolgálatára. A fölesküdöttekre már bizatott is némely ügy, melyet ők főnökeik tanácsa szerint és vezetése mellett vittek. Így lassankint az ügyvédek védszárnya és felügyelete alatt férfiakká lettek és az ügyeket a közönség megelégedésére látták el. Az ifjuság kiképezetetésének ezen útja, az ügyvédeknek számban való korlátozása által, egyszerre elvágnék. De továbbá, nagyon sok jeles tehetség

még zsengéjében eltemettetik, főleg azok, akik a porból kénytelenek felemelkedni, s most megfoszthatnának minden támogatás és pártfogástól. Ha eddig a Kuriánál működő ügyvéd elhalna, akkor a kuriai ügyködést kereső ügyvédek kénytelenek lesznek folyamodással pályázni, mely esetben legtöbbször részrehajlás fog gyakoroltatni: sőt azok, akik távolabb eső megyékben laknak, sohse fognak kuriai ügyködéshez jutni, minthogy ezeknek, az ügyvédségben való üresedés, alig jut tudomásukra. Eddig az ország legkiválóbb tehetségei özönlöttek a Kuriához, mert megtiszteltetés volt oly jeles férfakkal, sőt a honfiak virágával, érintkezésbe juthatni. A tehetségekben való válogathatás e bíróságnál rövid időn meg fog szűnni, minthogy ezen tisztség oly megalázottá, korlátozottá kezd majd lenni, hogy nagyon sokan Isten áldásából otthon is becsülésben részesülve, bizonyosan nem fognak némi hoszonért itt maradni. Az ügyvédek eddig is többnyire diszükkel járultak a kuriai bíróságéhoz. Ezek azok, amiket az ügyvédek nem ellenkezési vágyból — a mi távol legyen — nem valami magánérdekből, hanem egyedül a közjó javára teljes alázattal a tekintetes kir. tábla elé terjeszteni akartak; esedezvén egyszersmind: méltóztassék a tek. kir. Itélő-tábla ezen alázatos észrevételeket Ő legszentségesebb Felsege elé juttatni és hathatós közbenjárásával támogatni. Teljes tisztelettel maradván, a tek. kir. ítélőtáblának legalázatosabb szolgálói: A főméltóságú m. kir. Kuriánál működő ügyvédek.

*

Mária Terézia uralkodása alatt a jogélet s jogrendszer, úgy a törvénykezés fejlesztésére is tétettek némi üdvös intézkedések.

A hirhedt neo-aequistica bíróság eltöröltetett s ezzel megszüntetett a jogbiztonságra áldástalan kivételes intézmény. (1741: 21)

A kir. fiscus köteleztetett minden forumon törvényt állni.

A hétszemélyes-tábla négy bíróval szaporított. (24.)

A báni-táblától való felebbezés módosított (58.)

Mint már régóta Magyarország, úgy Horvátországban a főispánok s többi tisztviselők peres ügyei a megyei bíróságok elé tereltettek (1751: 36.)

A hiteles helyek, valamint a megyék rendes registrumot kötelesek vezetni s 500 frt. birság terhe alatt az okiratokat magán kérelmezőknek kiadmányozni. (1765: 11. törvényczikk.)

Az árva- s gyámsági ügy újra rendeztetett, nevezetesen

azáltal, hogy a hatóság hivatalból is köteles a leltár készítése, gyám kinevezése stb. körül eljárni. (26. cz.)

A felebbezés az uriszékektől a megyei l.-székre*) ugy a nemesek, mint a nem-nemeseknek megengedtetik. (29. cz.)

Kiemelendő különösen, hogy az elnyomott és sanyargatot nép sorsának javítására keletkezett 1767-ben az urbariumt melyet a jobbágyban is embert becsülő, jobb érzelmű nemesség, szintén készséggel terjesztett.

Rövid visszapillantást vetve az utóbbi két jeles uralkodó politikai országlására, bizonyos, hogy elenyészhetetlen nyomokat hagytak úgy köz-, mint magánjogi rendszerünk s törvénykezésünkben, mely utóbbi, mint mindenütt, úgy nálunk is bensőleg szerves s közvellen összefüggésben áll az ügyvédi viszonyokkal, az ügyvédi pálya felvirágzása, vagy lealacsonyodásával

III. Károlynak különösen az ügyvédi rendtartásra és perrendre vonatkozó rendelményei majd mástól század viszontagságait és változásait túléltek és az 1804. évi rendezéssel kapcsolatosan nagyobbára egész 1850-ig érvényben voltak hazánkban, mintegy sarkpontjait képezve nemzeti jogéletünknek, tanulságul arra nézve, hogy a jogintézmények huzamos tartóssága többnyire azok életrevalóságának s időszerűségének karakteristikonjai.

Bizonyára összeomlottak volna már korán azok, miként II. József igen bölcs intézményei, ha nem a nemzeti geniusra lettek volna alapítva, s az is tagadhatatlan, hogy Mária Teréziában meg volt minden jóakarat a reform-törekvésü atyja nyomdokain való haladásra; és hogy a még korábban meg nem szilárdult ügyvédi viszonyok rendezésére többet nem tett, onnan van, hogy uralkodói gondjait első sorban az alaptörvények és intézmények reformjai képezték, azonban zivataros országlása alatt nem jutott elegendő időhöz és alkalomhoz, hogy Themis papjai második osztályának, az ügyvédi karnak, sorsát szintén minden oldalról biztosítsa.

Tudjuk ugyanis, hogy a múlt században az utolsó magyar fölkelés XIV. Lajos király buzgó segítségével nyolcz évig tartott s e mostoha korszakban éppen az ügyvédi kar volt az, amelyet a kapkodó politika leginkább háttérbe szorított, de hogy érdekei a

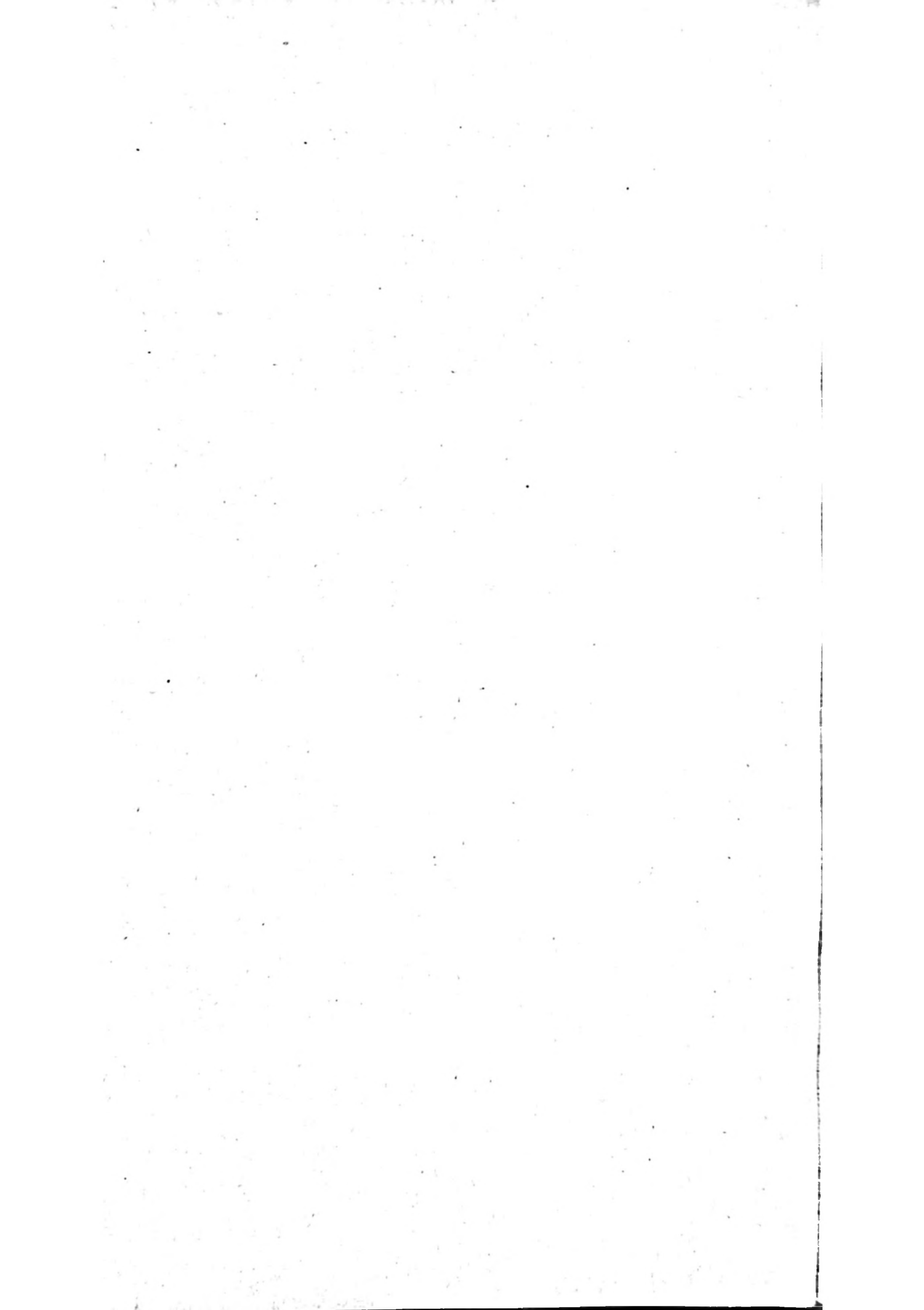
*) Sedes judiciaria, röviden: Sedria.

folytonos fegyverzaj között a közfigyelmet nem vonták magukra, e fölött nem csodálkozhatunk.

III. Károly uralkodása kezdetén még alig csendesült le a nagyszerű forradalom s elvégre győzedelmeskedvén Ausztria ; a francia befolyás, mely a magyar jogéletre minden korszakban nagy hatással bírt, egyszerre megszibbadt.

Mária Terézia, kit hosszú időközön át véstől terhes külháborúk szorongattak, uralkodásának nyugodt perczeiben gondját inkább az anyagi, mint az alaki jog reformjaira fordította, pedig, hogy az akkori magyar alaki, sőt az anyagi jog is egyenlően hiányos, nem életre való volt, ezt Kollár Adám egyik nagybecsű munkájában, már az 1764-iki országgyűlésen bebizonyította.*)

*) Horváth Mihály. Magyarorsz. Tört. Papa 1844. III. szak. 463. l.

III. FEJEZET.

II. József császárnak az ügyvédek viszonyaira s az ügyvédi kar rendezésére vonatkozó intézkedései. Reformok a magyar törvénykezési s ügyvédi viszonyok körében II. Lipót király országlása alatt. A francia befolyás jogéletünkre (1780—1782.)

Láttuk, hogy Mária Terézia s a korábban tartott országgyűlések, annak daczára, hogy, mind I. Lipótnak 1695. január 24-iki s ezt követő több rendelete, mind pedig az 1723—29-iki törvények, rendszeres, kimerítő s végleges ügyvédi rendtartás alkotására már bő anyaggal kínálkoztak, mégis csak rendeletileg s nem tüzetesen foglalkoztak az ügyvédi viszonyok s az ügyvédi kar oly rendezésével, amely a kor legkiáltóbb szükségének megfelelt volna.

Mária Terézia 1769-ben a kir. legfőbb törvényszék döntvényeit s egyhangulag hozott ítéleteit (*Decisiones curiales et praejudicia*) Niczky Kristóf, Vörös Antal és Kelcz János ítélőmester által összegyűjtve, sajtó alá rendeztette*); mi egy korszerű ügyvédi rendtartás, úgy az ügyvédi kar szerves rendezésének munkájához szintén anyagot nyújtott, melynek feldolgozása alkotó kezekre várt.

Ezen alkotó kezek munkássága uttörőként a II. József-féle 1785. évi felerőszakolt törvénykezési rendtartásban vagy mint Frank mondja: »pertörvényben« szemlélhető, ez azonban szintén nem annyira az ügyvédek külviszonyaira s az ügyvédi kar rendezése, mint inkább a bíróságok szervezésére, a törvénykezési rendtartásra s ezek körében az ügyvédi belviszonyok s hatáskör megállapítása s szabályozására fektette a főszűlyt. Pedig a perrend s az ügyvédi rendtartás különböző dolgok s míg amaz a törvényhozás laboratóriumában az összes anyagi jog megvalósítását képező médiumot tárgyalja; addig az ügyvédi rendtartás, mint mely az ügyvédek személyes és testületi viszonyainak szabályozatát s érdekei biztosítását tartalmazza, egyszersmind az igazságügyi politika tárgya. Az igazságügyi politika pedig a jogállapot létesítésére és fentartására vonatkozó czélszerű intézkedések

*) Ez a gyűjtemény *Planum Tabulare* czim alatt ismeretes; magyarul Czövek István adta ki Pesten, 1875-ben; latinul többször.

tudománya,*) gyakorlatilag pedig az államkormányzat egyik legfontosabb ága.

De II. József idejében e fogalmak nem igen voltak tisztázva, s nem csodálható, hogy az önkényre, hatalmi összpontosításra különben hajlandó fejedelem, az anyagi és alaki magyar jogban egyébként fellelhető szabályzatokon kívül, az ügyvédi rendtartást nem alakította át önállólag s teljesen; hanem ebbeli reformjait csupán néhány fegyelmi s rendőri szabályra szorította.

E szabályok II. Józsefnek a következő című legfelsőbb rendeletében, illetőleg nyílt parancsában: »Ordo iusticiarius pro omnibus tribunalibus et foris regni Hungariae, praescriptus de anno 1785: 23 Novembris,« foglaltatnak, mely 1786. május 1-én lépett életbe, azonban II. József halála után (1790.) ismét elveszítette érvényét.

Ez a munka tehát nem egyéb, mint a József-féle önkényuralom kaptafájára huzott perrendtartás, melynek nem csekély számu és pedig a dolog természetéből merített egyes szabályai, fennmaradtak és átmenetet képeztek az 1852-iki perrendtartásra.

Említésre méltó, hogy akkori időben a nemzeti visszahatás leghevesebb zajlásának közepette ez a perrendtartás magyar nyelven is megjelent.**)

Egyébiránt az ügyvédi rendtartást tárgyzó szabványok itt is leginkább csak általánosságban vannak tartva, s így egyes fejedelmi leiratokhoz és udvari rendeletekhez kell folyamodnunk, hogy az egészről némi képet s fogalmat alkothassunk magunknak.

Szembetűnő s valóban különös anachronismus gyanánt jelentkező tünetény az osztrák birodalom története, hogy míg II. József annyira szívén viselte az anyagi igazságszolgáltatás és törvénykezési rendtartás átalakításának szükségét hazánkban, mégis a civilizációra való hivatással kérkedő Ausztria — jóllehet, hogy ott nem is volt az ügyvédeknek oly nagy szerepkörük s már 1761. óta találkoztunk náluk e fontos tárgy némi vázlatával — megelőzte a József-féle magyar rendezést s ez is a reá következő, kiegészítő rendeletek s patentsekkel együtt oly laza zagyvalékot, nagyrészen ephe-

*) Pauler: Encyclopaedia. IV. Kiad. 240. s következő §§.

**) Cházár András: Törvényes rend, mely Magyarország s a hozzá tartozó országok mindennemű törvény s ítélő székeinek szabott; deákból és némethből magyarra fordítva. Kassa 1789. Az is megjegyzésre méltó, hogy ennek a különös munkálatnak kommentátora is akadt Horváth Ignácban, ki nek kommentatioja Bécsben, 1788. és 1790-ben látott napvilágot.

mer hatásu intézkedések gyűjteményét képezte, hogy egész 1852-ig, alig birt az ideiglenesség jellegéből kivetkőzni s teljes egészszé alakulni.)*

II. József perrendtartásában azok a sarkalatos elvek, amelyeken gyakorlatilag az ügyvédi rendtartásnak kellett volna alapulni, rövid foglalatban a következők:

Attól a ki az ügyvédi pályára szándékozott lépni, megkivántatott, hogy mindenekelőtt egyetemi, vagy akadémiai éveit jó sikerrel s dicséretes erkölcsiséggel végezze, avagy bár mint magántanuló, a törvénytudomány minden ágából valamely nyilvános s illetékes tanintézet kara előtt a vizsgának jó eredményvel való letételét s képzettségét hiteles bizonyítvánnyal igazolja.

Megkivántatott továbbá, hogy a jogi tanfolyamot bevégezve egy éven át valamely bírósági tisztviselő (alispán, megyei jegyző), vagy valamely hires, gyakorló ügyvéd mellett, mint joggyakornok (patvarista) foglalkozván, később ismét egy éven át a királyi, vagy báni táblánál, mint hites jegyző (jurátus) foglalkozzék: s mindezekután a kir.-tábla kiküldött bizottsága előtt a törvényben való jártasságnak mind elméleti, mind gyakorlati részről szóval és írásbeli dolgozattal szintén külön szigorú vizsgát (censurát) és esküt tegyen.

A botrányos viselkedés, adósságokba merült vagy büntettekkel vádolt ügyvédek feddéssel, felfüggesztéssel s örökös hallgatással fenyítetnék.

Az ügyvédi megbízásnál minden perlekedő köteles volt nemcsak ügyvédet, de ügyvédi helyettesét is megjelölni,**) vagy erre a megbízott ügyvédét különösen felhatalmazni, ki a per befejeztével jogosítva volt munkadíjai, s kiadásai megállapítását kérelmezni s ezt az eljáró bíróság szintén tartozott méltányos arányban megítélni, sőt szükség esetében végrehajtani.***)

Az ügyvédi teendőket a törvénykezési eljárásban, esetről-esetre szintén szabályozta II. József; mindezekon kívül, különösen a tisztai alkalmazásban levő ugynevezett ügyészekét, milyenek a királyi, megyei városi és szentszéki ügyészek. A

*) Franz Heimerl id. munk. 73. l.

**) Hasonló rövid életű gyakorlat kapott lábra 1864. évben a váltófel-törvényszék 4962/864. sz. döntvénye szerint kimondatván, hogy az ügyvédi helyettes díjai meg nem ítéltetők, a megbízó fél ellen, ha a megbízásban a helyettes névszerint nem említették.

***) Frank: idéz. munk. II rész 1: 336 l.

szegényvédőket, az uradalmi ügyészeket külön intimátumok, rescriptumok, resolutiokkal ellátta; miértis, ha a II. József korabeli magyar ügyvédi rendtartás s az ügyvédi kar belvilágába is bepillantani kívánunk, múlhatatlanul szükséges, hogy ezekkel az utasításokkal közelebbről megismerkedjünk.

Mindenekelőtt általános elvül szolgált, hogy ha a bíró ügyvéd, vagy ügynök (agens) által magát megvesztegettetni engedvén, ajándékot fogadott el: egyéb közönséges büntetésen kívül, amaz hivatalától, emez pedig ügyködési jogosítványától örökre megfosztandók voltak.*)

A korona-ügyész (director causarum regaliun) hatásköre a következőkben jelöltetett meg:

Hogy a szent korona jogai s javai kellőleg biztosíttathassanak s megóvassanak, a korona azzal a hatalommal ruháztatik fel, hogy mindannyiszor s mindenütt, a hány-szor és hol a korona háromlási joga világosnak mutatkozik, e tárgyban teljhatalmulag azonnal előleges nyomozásokat eszközöl-vén, a kérdéses javakat zár alá s a korona részére birtokba vegye, utasítván egyuttal valamint a só- (harminczad) s egyéb kincstári tiszt, úgy a megyei hatóságok, hogy a kir. ügyész vagy megbizottai támogatására haladék nélkül mindenkor készen álljanak; a közigazgatás minden ügyét szintén jó rendben tartsák, nehogy akkor, amidőn az adminisztráció megvizsgálása végett a kerületi kormányzások biztosai megjelennek, késedelem, hanyagság, mulasztás, vagy egyéb hiba mutatkozzék.**)

A megyei tiszti ügyészek hatáskörére nézve rendeltetett, hogy minden megye okvetlenül válaszszon tiszti ügyészt, kinek feladata első sorban abban áll:

1) hogy a nemességi kereseteknél közreműködjék, azokat ellenőrizze s tiszti kereseteket indítson (actiones fiscales erigat) minden politikai vétségre nézve (pl. a széksértés, lázítás, hatalmaskodás stb.) eseteiben;

2) hogy az alispáni biráskodás előtt a jobbágyokat védelmezze, valahányszor ezek valami politikai tény s jogsérelem miatt panaszt emelnek s orvoslatoz keresnek.

*) Rescriptum: dd. 5. Fer. 1787.

**) Datum in Consilio Locumtentiali Regio Budae dd. 20 Febr. anni 1787. V. ö. Keresztury: Constituta Regia Josephi II. di Viennae, 1788. Tom. I. Pag. 316—17. Pars polit.

Ezekhez képpst kötelessége a tiszti ügyésznek, a nemességet kereső félnek nemzedéki bizonyítékait, anyakönyvi kivonatait adományleveleit, czimerleveleit, osztály-örökösödés s a nemesi jogok gyakorlásáról szóló bizonylatokat megvizsgálni, ezekről véleményt adni, azokat kifogásolni, vagy a fenforgó ügyben nyomozásokat tenni és tétetni.

Továbbá kötelessége minden polgári büntényt kérlelhetetlenül üldözni s a vád beigazolására minden adatot s bizonyítékot beszerezni; a bűnvádi pereket megindítani, folytatni s bevégezni. A jobbágyokat az urbéri viszonyokból eredő minden jogsérelmes ügyben, amennyiben a sértett fél önmagán segíteni képtelen lenne, mint védő, ügyében hivatalból közremunkálni.

Minthogy pedig a tiszti ügyész magánpereket szintén folytathat, ama 30 megyében, amelyek első folyamodásu törvényszékekkel is ellátvák, évenként 300 frtnyi rendes fizetéssel; a többi megyében pedig, hol első folyamodásu törvényszékek nem léteznek, s így a perforgalom és kereset csekélyebb, 400 frttal jutalmazandó.*)

A városi tiszti ügyészek hatásköre azonban különbözik a megyeiekétől.

Minthogy ugyanis szokásban volt ekkoráig a városi tiszti ügyészséget a városi tanácsosok egyike vagy másika által szintén viseltetni, ez a szokás jövőre eltöröltetett; először azért, mert a tanácsosoknak (senatoribus) minden tanácsülésben jelen kellenniök, s ebbeli kötelességüknek meg nem felelhetnek, ha a város területén kívül első bíróságok előtt, mint ügyvédek működnek; másodszor, mert nem illő dolog, hogy városi tanácsos, ki maga is bírói személy, gyakran ugyanazon perben, mint ügyvéd s alperes szerepeljen; harmadszor, mert nem képzelhető s nem lehetséges, hogy ugyanaz a senátor, akit a perlekedő fél külön fizet, a városi tanácsban igazságos bíró legyen.**)

Ama 30 megyei tiszti ügyésznek azonban, akiknek rendes évi fizetésük csak 300 frtban állapított meg, nemkülönben az önálló törvényhatósági joggal nem bíró városok tiszti ügyészeinek megengedett, hogy magánpereket is vihessenek.***)

Midőn a városi tiszti ügyészek leginkább s rendszerint, mint

*) Keresztury id. gyűjtem. 212—214. V. ö. 28. 29. l.

**) Keresztury: Rescriptum 16. jan. 1786. Intimat 7 febr. 1786.

***) Intimatum Benigniss. 6. febr. 1787.

a koronaügyész helyettesei a városok területén kívül működtek, külön napidijakkal jutalmaztattak.*)"

Minthogy pedig a megyei tiszti ügyészek hivatalos hatáskörük keretén belül egyszersmind a szegények, árvák és jobbágyok védőügyvédei voltak, rendeltetett: hogy a nevezettek részéről a Felséghez, vagy a kormány székekhez intézendő minden folyamodványt a tiszti ügyészek s illető ügynökök szintén ellenjegyezzenek, azaz láttamozva aláírjanak.**)

Mint a jobbágyok, szegények ügyvédei pedig köteleztettek, különösen az urbéri perekben, a következő utasítás szerint lelkiismeretesen s felelősség terhe alatt eljárni.

A szegények, árvák s illetőleg jobbágyok ügyvédek feladata:***)

1-ször. Az említettek peres ügyeit ingyen, nemes hivatásból folytatni. S ha azután az ily ügyefogyottak a jelzett ügyvédet jogi segedelem végett megkeresik, ez lelett esküje értelmében, a panasz tárgyát alaposan s előlegesen megvizsgálván, ha igazságosnak találja, annak védelmet felvállalja; a jogsérelem minden körülményéről részletes tudomást szerez; az uriszéki jegyzőkönyvek kivonatát s az egyéb okmányokat átveszi, tanulmányozza s ezek alapján a védíratot vagy panaszleveleket s kérvényeket elkészíti.

2-szor. Mindezekről a dolgokról az illető ügyvéd külön jegyzőkönyvet vesz föl s abba mind a panasz tárgyát s a sértett vagy kereső fél kívánságát, mind az ezekre vonatkozó okmányok, adatok s az egyéb bizonyítékok rövid kivonatát beírja, abból az okból, hogy azok összhangzásba hozathassanak a keresetlevéllel vagy védíráttal.

3-szor. Ha az ügyvéd a panaszos fél előadását alaptalannak találja, ez iránt a felet őszintén s minden tartózkodás nélkül, felvilágosítván, határozottan kinyilatkoztatta azt, hogy esetleg mi kívántatik még az ügy felszereléséhez s hogy aztán is fogja-e azt támogatni, de minthogy a kért védelmet megtagadhatja, köteles a megtagadás okait a fentebbi jegyzőkönyvbe szintén beírni s ennek keltét feltüntetni, valamint a panaszosnak feleletét bevezetni, s ennek kívánságára a jegyzőkönyv kivonatát bármikor kiadni.

*) Rescriptum altissimum de 9 Julii 1787. Díjazás tekintetében a helyettesek három kategóriába tartoztak; az elsőbe tartozók 2 frt, a másodikba 1 frt 30 kr., a harmadikba pedig 1 frtnyi napidíjat kaptak.

**) Intimat. Benigniss 20 febr. 1787.

***) Ez alapja a védőügyvédi intézménynek a közvádlo ellenében.

4-szer. A védíratban köteles a panaszos előnyére minden törvényes eszközt, módot s érveket, valamint jogorvoslatokat, a törvénykezési rendtartáshoz alkalmazkodva, felhasználni, védencze minden jogát hűségesen oltalmazván.

5-ször. Az ügyvéd kötelessége továbbá az érdekllett peres felet az általa védett ügyben már meghozott minden érdemleges bírói intézkedésről haladéktalanul értesíteni s ha szükségét látja, azt fölebbvinni, épségben hagyván az érdekllett önelhatározási jogát, de egyszersmind tartozik védenczét a felebbvitel következményeire figyelmeztetni.

6-szor. Köteles ezután az ügyvéd, mind fele beadványait, mind az ezekhez tartozó egyéb irományokat s levelezéseket a szegények s jobbágyok Bécsben lakó ügynökéhez, vagy az illető bírói székhöz, a vármegye szokott pecsétje alatt, felküldeni, hol azok a törvényszéki rendes futár által ingyen kézbesítendőek lesznek, valamint az illető szegények s jobbágyok ügyvédének, a levelezésekkel együtt, ingyen visszaküldetnek.

7-szer. Végre rendeltetik, hogy ha a szegények és jobbágyok ügyvéde, minden várakozáson kívül, föntebb jelzett kötelmei teljesítésében hanyag lenne, vagy, ha kényelem, vagy más érdekből, türelmetlenség, vagy egyéb tekintetből a jobbágnak, szegénynek, vagy árvának alapos jogsérelmei orvoslását megtagadná, vagy elégséges indokok nélkül azok ügyeinek védelmét, állítólagos »kétes voltuk« miatt, magától elutasítaná s ha végre az ügyészi pártfogást keresőktől az azok részére teendett szolgálatok, érdemek vagy bármi czim alatt munkabért, jutalmat vagy ajándékot követelne és elfogadna: az ily ügyvéd az ítélőbiróság, vagy ama közigazgatási hatóság által, melynek illetékessége alá tartozik, első és másodizben öttől—tiz darab aranyig terjedhető pénzbírsággal büntetendő, mely összeg valamely kegyes alapítvány javára fordítandó: harmadszor ismételt esetben pedig évi fizetésétől s hivataltól azonnal megfosztandó.*)

Megjegyzendő, hogy a föntebb közlött utasítás pontozatai csakis azokat a rendszabályokat tartalmazzák, amelyeknek tárgya egyedül az urbéri, vagyis a jobbágy s földesur közt fenforgott peres ügy s igény képezte s így urbéri úton volt elintézendő. Mert különben a jobbágnak egyéb polgári perviszonyait tekintve,

*) *Ordinatio et Instructio* de. 15. Febr. anni 1787. V. ö. *Keresztury: Parls. . Tom. 1. Pag. 355. 359.*

midőn t. i. valamely külföldi a magyar földesur jobbágját bármily alapon perbe vonta, vagy a jobbágyság maguk közt, s a földesurat nem érdeklő ügyek miatt, perlekedtek, vagy végre, a jobbágypénzbeli adósság s fizetési tehetetlenség folytán csődöt mondott: mindezen esetekben a legfelsőbb különböző szabályok szerint kellett eljárni.**) A birói illetékességre s eljárásra vonatkozó egyéb rendeletek a bíróságok szervezete s a törvénykezési rendtartásról szóló intézkedésekben foglalvák.**)

II. József uralkodását kétségtelenül a centralizáció az önkényuralom s alkotmányellenes törekvések jellemzik, de tagadhatatlan, miképp ujitásaiban sok jó s korszerű dolgok foglaltatnak. Művei az akkor derengni kezdő felvilágosodás és szabad szellem kifolyásai voltak, melyek az előhaladottabb kultúrát s polgárosodást tükrözték vissza. Reánk nézve csak az volt sajnós és elviselhetetlen, hogy nemzeti és alkotmányos jogaink lábbal tiportattak s egyelőre meg is semmisítették, főleg azért, mert némely vármegye rakoncátlankodott s közegei korrumpáltak voltak.

A többi közt be kell ismernünk, miképp II. József reformműveletei közt nem egy létezik, melyet igazságügyünk tökéletesbítésére később önmaguk is sürgettünk s tényleg életbe léptettünk.

Ilyen nevezetesen a politikai közigazgatásnak a juridicumtól való elkülönítése, mit hazánkban vitt keresztül; nevezetesen azáltal, hogy a kanczellária hatásköréből az összes jogügyeket elvonta, s a hétszemélyes-táblára ruházta. E szerint egyedül a septemviratus lett a legfelsőbb forum minden jogszolgáltatási kérdésben.

Már Mátyás, az igazságos korában sok panasz lehetett a megyei bírák ellen, mert VI. decretuma IX. cikkében következő nevezetes szavak foglaltatnak: quia in quolibet comitatu nobiles, qui caeteris et conditione et facultatibus reperiuntur inferiores, pro ludicibus nobilium eliguntur, quo fit ut plurimae

*) D. ann. 1787. Nro 7527.

**) A szolgabíró volt a bíró, jobbágyság s földesur között; ettől volt főlebbvitel, illetőleg a hatáskört fölülhaladó ügyekben, a vármegyére. Nemes s nem-nemes közt lenforgott perekben és a nemesek bírája az alispán volt. Nemest, urbéri ügyeken kívül, csak a nemesek hadnagyánál s az alispánnál lehetett panaszolni.

levitates timore, favore et praemio per illos committuntur: eam ob rem statutum est« etc. És ez az állapot megmaradt ujjabb korunkig. »Es ist überhaupt eine sehr düstere Schattenseite dieser Verwaltung, dass das Publikum für die Treue und Gewissenhaftigkeit eines Comitatsbeamten eine auf sehr schwachen Füßen ruhende Garantie besitzt. Das Sprichwort: »Eine Kraehe hackt der andern nicht die Augen aus« findet vielleicht nirgends mehr als hier seine treffende Anwendung.*)

A bírósági szervezethe is okszerübb rendszert hozott be, midőn elrendelte, hogy az összes peres-ügyekben a megyei-törvényszékek és a kerületi-táblák képezzenek első forumot és a kir.-tábla tisztán főlebbviteli bíróság legyen, mely, régi rendszerünk szerint, vegyesen s pedig némely perben első-, és másokban megint felebbezési forumot képezzen.

Régi királyi táblánk ezen visszas állapotát egyik fényes emlékü szellemű publiczista következőleg jellemzi, mi az akkori ügyvédi karunkra is vonatkozik. »Die königl. Tafel ist sowohl Richter in erster Instanz, als auch Apellationshof, nebst diesem sowohl in, als ausser dem Reichstage von grossem politischen Einfluss. Ohne bestimmte Ordnung urtheilt diese Tafel über Hochverrath, wie über Schuldangelegenheiten, Ehescheidungen, Criminalfälle, Theilungs- und Erbschaftssachen, Grenzstreitigkeiten zwischen Privaten und ganzen Behörden, Echtheit der Documente, Infamie, Bestimmung der Witwen und Waisenrechte, Falschmünzerei, Abstellungschädlicher Privilegien, Rechte des königl. Fiscus etc. Die vorzüglichste Gattung der vor derselben laufenden Processe begreift die Vernichtung der Kauf- und Verkaufverträge (Fassio) und die Erwerbung der sogenannten Radicalen Rechte (az ősi nemesi jószágokra vonatkozó gyökeres jogok.) Wenn sich die königl. Tafel weiter auch mit gar keinen, als diesen Processen befassen würde, so wäre es ihr dennoch bei ihrer jetzigen Verfassung, und der bestehenden Gerichtsordnung physisch unmöglich dieselbe im Sinne der Gesetze, ohne Rückstand, zu erledigen; denn die Natur dieser Processe verlangt die Einschaltung zahlloser Dokumente aus allen Zeitperioden; in vielen derselben werden genealogische Tabellen vorgewiesen, wie sie schwerlich

*) A n o n y m u s: Ungarn im Jahre 1841. Pag. 30.

ein regirendes Haus bis in die entferntesten Zweige, und aus vielen hundert Namen bestehend, besitzt, deren verwickelte Beschaffenheit die Aufmerksamkeit des Referenten sowohl als die der Gerichtsstelle selbst vorzüglich in Anspruch nimmt.

Diese Menge von Dokumenten und mitunter die Weitschweifigkeit der Advokaten, deren oft 20 und mehrere in einem und demselben Processe arbeiten, bringen diese zu einem Umfang von vielen 100 Bögen.

Wenn nun in Ungarn der Grundbesitz, durch die Gesetze dergestalt bestimmt, oder eigentlich unbestimmt erscheint, dass man eine Truhe, mit Familienschriften, wie sie fast jede adelige Familie besitzt, durchzuwühlen braucht, um Stoff zu einem, oder mehreren Jurisprocessen, deren kürzesten, gewöhnlich ein Menschenalter erfordert, zu finden: so wird man nicht leicht begreifen können, wie in einem so grossen Reiche nicht wenigstens ein Gerichtshof besteht der sich mit diesen zahllosen Rechts, und Besitz-Streitigkeiten ausschliessend beschäftigt.

Ja, der Fremde wird noch mehr erstaunen, wenn er erfährt, dass eben dieser mit allen möglichen Civil- und Criminalfällen so überhäufte Gerichtshof, der über das Leben, den Ruf und das Vermögen mehr als 10 millionen Einwohner entscheidet, nicht mehr als 8, neuestens 10—14 Referenten hat, und »mirabile dictu,« des Jahres kaum durch 180 Tage zusammen sitzt.

Man hat nämlich von den ältesten Zeiten her, wo im ganzen Lande kaum so viele Processe und Advokaten waren, als jetzt in einem mittleren Comitate, und wo auch die Natur der Streitfragen und die Art ihrer Behandlung ungleich einfacher gewesen, die Sitte beibehalten, dass die Richter viermal des Jahres und einmal sogar 8 Wochen hindurch, Ferien haben, wo alle Gerichte schweigen, und während die Masse der Geschäfte sich verzehnfachten, blieben die Mittel zu ihrer Erledigung beinahe dieselben,*)

II. József régi, elavult perlekedési rendszerűnk helyébe újat, korszerűbbet állított. Mindaz azonban, miután a nemzetre ráerőszakoltattak, s ennek legfőbb kincsét, a nemzetiséget mélyen sértették, József elhaltával megsemmisített.

Már pedig, hogy törvénykezésünk nyomorúságainak javítására nagy volt a szükség, elismertetett összes valódi államférfiaink által.

*) Orosz József: Ungarns gesetzgebender Körper auf dem Reichstage. 1830. Leipzig, 1832. 2 költ. 3. l.

Ezek egyik legjelesbiké így irt ezen tárgyról: »Die ungarische Gesetze in ihrem gegenwärtigen Zustand (József után több mint fél-század mulva, a 40-es években) schützen nichts, weder das Eigenthum, noch die Person. Die Justizpflege ist verkommen, die Processe haben sich ins unendliche vermehrt. Beati possidentes ist die sprichwörtliche Bezeichnung für den Besiz von ungerechtem Gute, und für einen Zustand, in dem der besitzende fast allein Recht behält und wo Citationen, Mandate, Oppositionen etc. es fast unmöglich machen Ansprüche der klarsten Art anders, als durch langwierige Processe durchzusetzen. Diese Menge Ausfluchtmittel, fast alle zu Gunsten des Schuldners, zeigen von einem tiefliegenden Grundübel. Von welcher Natur diese angeführten juridischen Hilfsmittel sind, welcher Geist in diesen Gesetzen wehe, beweist allein die s. g. Opposition und via facti Occupation. Beides ist in Ungarn gesetzlich. Ist ein fester Rechtszustand denkbar, wo solche Monstruositäten in der Praxis geübt werde? wo die ersten Postulate des Rechts: die Unterordnung, der Willkühr unter den Richtern, auf so gewaltsame Weise verkannt werden? Existirt da ein Rechtszustand.*)

Es ezen szomorú törvénykezési állapotok fennállottak 1850-ig És hogy ügyvédségünk ily abnormis helyzetben, amelyben nem a törvény, hanem az önkény — a szokások czége alatt — s erőszak vitték a főszerepet, nem fejlődhetett, nem emelkedhetett magasabb fokra, legkevésbé sem csodálható.

*

II. József halála után II. Lipót vette át az uralkodást, ki legelőbb is a tisztviselőket, különösen pedig a bírákat és ügyvédekét kérlelhetetlen szigorral arra kényszerítette, hogy közügyeinkben, az addig hivatkozott latin nyelv mellőzésével, haladéknélkül s minél gyorsabban németül tanuljanak, németül ítélkezzenek és allegáljanak, ami természetesen nem igen tetszett ügyvédi körökben s ennek tulajdoníthatjuk, hogy a II. Lipót alatt 1790-ben tartott nevezetes országgyűlésen, törvényhozásunk száműzván törvénykezésünkből a felerőszakolt német nyelvet, — melynek nem tudása miatt számtalan honpolgár s ügyvéd maradt kegyérkereset nélkül — a magyar nyelv jogosultsága is kimondatott,

*) *Pia desideria* (egy magyar mágnástól) 1840.

bárha nemzeti nyelvünk a törvénykezésben és jogszolgáltatásban még nem is foglalhatta el méltó helyét.*)

A népelemek sokfélesége s a magyar nyelvnek, Erdélyben, t. i. vármegyéiben s a székely földön ugyan nem, csupán Magyarországon eddig elhanyagolt fejletlen állapota, nem engedte ugyan, hogy az már most rögtön hivatalos nyelvvé emeltessék; hogy azonban ez egykor megtörténhessék, a szükséges előkészületek megtételét elmulaszthatatlan kötelességüknek tartották az ország rendei.

Ama czikkelyek egyikében t. i., amelyeket még a koronázás előtt kívántak volna a rendek megerősíttetni, ünnepélyes óvást tettek az ellen, hogy az országra valaha idegen nyelv erőszakoltassék s a hazafiak bűnös mellőzésével, idegen ajku egyének alkalmaztassanak hivatalokra s az ügyvédi pályára, miután az ügyvédkedés is köztisztai állás.

Követelte tehát az országgyűlés, hogy a magyar nyelv a kormány székeknél is, mihelyt az ügymenet megzavarása nélkül eszközölthető, gyakorlatilag alkalmazásba vétessék; a törvényszékeknél azonban még egyideig a latin nyelv érvényben hagyassék. S a nemzet óhajta teljesítésbe ment.

Ez időben a magyar nyelv egész uralma még nem állítatott ugyan vissza, de az a hatás mégis mindjárt meg volt, hogy, mint 1860. körül, hazánkban a cseh és német ügyvédek s a hivatalnokok, kik 1850. óta sáskák módjára özönlöttek el az országot, azonnal seregestől vonultak vissza hazájukba, s így maradt a honbeliek részére egyedül az ügyvédi pálya.

A magyar nyelv tényleg csak az 1830-iki országgyűlés üdvös határozatai folytán lépett jogainak teljébe; mert ekkor alkottattak a következő törvények:

1) hogy ezentul a törvényszékek és bíróságok is magyar nyelven tárgyaljanak s magyarul fogalmazzák a határozatokat, mindazon ügyekben, amelyek magyar nyelven nyújtattak be hozzájuk;

2) hogy jövőendőben senki se viselhessen hivatalt s 1844. január 1. napjától kezdve senki se lehessen ügyvéd, ki magyarul nem tud.

Az 1790/91-iki országgyűlés azonban szintén intézkedéseket tett, melyek az ügyvédi pályára jótékony hatást gyakoroltak.

*) Horváth Mihály: Magyarország. Tört. Pápa, 1846. IV. szak. 270—271. I. V. ö. Acta Comititalia 153.

Nevezetesen a II. József alatti bürokratikus s e mellett osztrák szellemű perrendtartást, az ezzel időközben becsempésztett büntető szabályokkal együtt, egészen hatályon kívül helyezte,*) míg másrészről az 1790. év december 12-én Erdélyben is megnyitván az országgyűlés, ennek legelső határozata az volt, hogy haladék nélkül új törvénykezési rendszer hozattassék be.**)

Itt Magyarországon pedig, hogy az átmenet törvényes rendben, nemzeti szellemben eszközölthessék s a jogsérelmet szenvedők orvoslást szerezhessenek — tizenhat törvényezikkel alkottak, melyek tartalmát kivonatolva a következőkben közöljük:

Az 1790/91 t.-cz. kimondja, hogy II. Józsefnek kevéssel halála előtt nyilvánított kívánsága szerint, a jogszolgáltatásban általa egykoron behozott minden reformot megszüntetvén, a törvényszékek minden alakjukba visszaállíttatnak, hatályon kívül helyezvén az utóbbi törvényeket.

Tanulságos dolog minden jogászra, úgy különösen a magyar ügyvédre, hogy II. József a német kodexet szívtén ki akarta terjeszteni Magyarországra s egyideig az alkalmazásban is volt.

Az 1790/91-iki országgyűlés azonban már küldöttséget nevezett ki a büntető-kodex szerkesztésére.

A kodex csakhamar elkészült, de országgyűlési revisio alá nem kerülhelve, törvényerőre sem emelkedhetett.

A Corpus Jurisunkban levő praxis criminalis honi törvényeink közé nem tartozik, mert azt III. Ferdinánd Ausztria számára létesíttette s onnan csempésztetett törvénytárunkba, ennek jezsuita kiadói által.**)

A 41. t.-cz. rendeli, hogy a már véglegesen befejezett bünvádi peres ügyekben továbbra nézve mily eljárás követendő.

A 42. t.-cz. egyszerűen eltörli a kínvallatást.

A 43. t.-cz. polgárok és nemesek felebbezvényeiről intézkedik.

A 44. t.-cz. az új perrendtartás szerint indított, de még be nem fejezett ügyek miként való tovább folytatásáról szól.

A 45. t.-cz. az első folyamodású törvényszékeken már érdemlegesen letárgyalt ügyek; a 46. t.-cz. pedig a kir. tábla felülvizsgálatától függő ügyekről rendelkezik.

*) K e r é k g y á r t ó Árpád: Magyarország Tört. Pest. 1870. IV. r. 36. l.

*) H o r v á t h: id. munk. 308. l.

**) S z o k o l a y István: Büntetőjog-tan. Pest, 1848. 17—18. l.

A 47. t.-cz. a kir. táblán megvizsgált s a végrehajtástól, — a 48-ik a hétszemélyes-tábla felülvizsgálatától függő; a 49-ik a hétszemélyes tábla által már átvizsgált; az 50-ik a végrehajtás alatt álló perekről; az 51-ik az úri székek hatásköréről; az 52-ik a nyolczados és táblai perek folytatásáról; az 53-ik a régi eljárás szerint felebbezett és tárgyalt, de még el nem bírált perekről; az 54-ik t.-czikk a felebbezett s a József-féle eljárás alatt letárgyalt ügyekben hozott végítéletek, betáblázások, óvások, kiegyezések s örökvallások érvényéről; az 55. a házassági és elválási ügyekről intézkedik.

Valódi korszerű reform az ügyvédekkel illetőleg 1791-ben sem kezdeményeztetett.

Az 1791:67. t. cz. által kiküldött *regnicolaris* bizottság igazságügyi javaslata fentartandónak javasolja az 1723:38. törvényczikk üdvös intézkedéseit. A gyakorlatra bocsátáshoz az eskün kívül, bevégzett jogtanulmányok és gyakorlat alapján, a főlebbviteli bíróság előtt szigorú elméleti s gyakorlati vizsga és a jó erkölcsök igazolását követeli. Rosz erkölcsű, hanyag ügyvédek ismét kitörlendők. (*Delendi*). — (*Repraesentatio regnicolaris iuridicae deputationis 1795. Posonii 1802. Projectum articulorum de coordinatione fororum art. XV. de advocatis.*)

II. Lipót rövid uralkodása alatt nemcsak az ország ös törvényhozási, kormányzási s igazságszolgáltatási eljárása restituáltatott; hanem ezeknek alapelvei kifejtve, ujólag sanctionáltak; sőt a jövőben való megtartása iránt a törvényes biztosítékok letétettek, amennyiben Lipót az általa kiadott koronázási hitlevélben az ország főntebb említett jogait kifejtő biztosító és később általa megerősített 1791. végzemény is hatályt nyervén, azon koronázási hitlevél, a benne foglalt záradék értelmében minden koronázási hitlevélre, az eskü leteendő, különösen a nemzeti jog s állami függetlenségnek biztositékául kiemelendő az 1791. 12. t.-cz., melyszerint, habár jogrendszerünkben alapelvül szolgál, hogy a legfelsőbb jogszolgáltatási hatalom a király személyében összpontosul, minek alapján az ő nevében ítélkező bírák kinevezési jogát is gyakorolja: mégis e törvényczikk szerint (*forma iudiciorum lege stabilita aut stabilienda propria auctoritate regis non immutabitur, nec sententiae legitimorum iudicum sententiarum executiones mandatis impediuntur, aut per alios impediri admittentur*) csak a kegyelem legfelsőbb gyakorlata van

részére fenhagyva, melyet bűnügyekben alapos okokból, a halálraítéltek megkegyelmezésével érvényesít; polgárjogi ügyekben pedig, a régibb jogrendszer értelmében, a Kurián végleg eldöntött peres ügyeknek 32 év alatt megújítására, királyi engedélyt (*via novi cum gratia*) adhatott.

Nem tekinthető e biztosíték feleslegesnek, mert tudjuk a jogtörténelemből, miképp nem egyszer tétettek kísérletek, idegen törvények segélyével, a nemzeti jogrendet megváltoztatni, külföldi intézményeket becsempészni; a rendes bíróságok félretolásával, az ítélő hatalmat legfelsőbb helyen kinevezett kivételes bíróságok által gyakoroltatni s a végleges ítéleteket Bécsben újra revidiáltatni s megváltoztatni.

Említésre méltó még a 35. t.-cz., mely szigoruan meghagyja, hogy a jobbágyságok s más nem-nemesek ügyeinek elbirálására hivatott uri-székeken a perek hosszadalmasan ne huzattassanak, hanem gyors igazságszolgáltatás eszközöltessék; továbbá a 39. t.-cz., mely a kir. Kuriának Pestre való áthelyezését rendeli; a 31. t.-cz. pedig, mely az u. n. hazard játékokat, a perbevonatás s büntetés terhe alatt tilalmazza.

Az 1791. évi országos küldöttség a következő tárgyu tervezetek kidolgozására rendeltetett ki: a közigazgatási, adó, urbér, kereskedelmi, bányászati, törvénykezési, tanügyi, egyházi és az országos sérelmek összegyűjtésére.

Megemlítjük, hogy II. Lipót alatt a protestáns vallás szabadsága s annak alapelvei a bécsi s linczi békekötések alapján alkotott 1791: 26. t.-czikk 17. pontjában kifejtettek és szentesítettek.

Ezek után futó pillantást vetünk ama kettős irányu befolyásra is, melyet ez időben a francia politika, közszellemünk s nemzeti jogéletünkre, gyakorolt s mely az ügyvédi viszonyokra szintén jótékonyan hatott.

Ugyanis hazánk akkori politikai működését vizsgálva, azonnal észrevehetjük, hogy az minden átalakulási mozzanatában a francia forradalmat követte.*)

*) A vas járom, mely alá Richelieu vetette a népet, az igazságszolgáltatás s a Barreaura is súlyosan nehezedett. A liga s a fronde befolyása, valamint a társadalom minden rétegében, úgy a magistratusban, mely gyökereket vert, s az ügyvédek a körülmények hatalmánál fogva a politikai térre szorítottak, hol megfélelkezve tulajdonképpen hivatásukról, pártállást foglaltak el. A forradalmi mozgalmak bekövetkeztek, s utána azon lételes törvények, melyek az ügyvédkedést mostani állásában szabályozták. Az 1790. aug. 25-ki és szept. 2-iki nemkülönben az 1791. ¹⁴/₁₇ áprilisi rendeletek által — miként már említettük. —

Ez a mozgalom legelőször 1790-ben II. Lipót uralma alatt kezdődött. Lecsöndesült s alig volt észrevehető a consuli és császári aera alatt, midőn a forrongó Franciaország Napoleon országává vált. Ujra feltűnt az 1815-iki békekötés után, de Magyarhonra 1831-ban s 1848-ban érezhetőleg ellenállhatatlan befolyást kezdett gyakorolni.

Akkor, de utóbb is, minden magyar reform, mintegy chablon-szerűleg francia minták után történt. S alig, hogy Franciaországban 1790-ben az emberi jogok dicsőségesen proklamáltattak: a jogegyenlőség eszméje s ennek karján a hivatalképesség elve, melyet már II. Ulászló korában a nemesi kiváltságok telhetetlen molochja elnyelt, Magyarországon is tért kezdett hódítani.

Maga a megkoronázandó király proclamálta először ennek szükségességét*) s bár a szükkeblü nemesség kezdetben hevesen s önző féltékenységgel ellenezte, végre meghódolt a korszellem parancsoló szavának s megengedte, hogy törvény által is szentesítessék, miszerint Magyarországon ezentul nem-nemesek szintén viselheszenek bárminemű közigazgatási s birói hivatalt.

Ezen elv diadala, melyet különösen a polgári s népies elemek örömszaja tetézett, mindenestre nem kis jelentőségű vívmánnyul tekintendő az ügyvédi karra nézve.

A magyar ügyvédek, t. i. ha született nemesek nem voltak, eddigelé szintugy ki voltak zárva Magyarországon minden közigazgatási, államhivatali s birói pályáról, mint más közönséges por.

Igaz ugyan, hogy a hivatalképességről pengetett eszmék még sok ideig csak írott malasztként maradtak, de áldásos kezdeményt képeztek mégis a magyar ügyvédi karra.

A francia befolyás leginkább politikai közéletünk mozgalmában érvényesült s itt jelentékeny szerepet juttatott a magyar ügyvédi kar tevékenységének.

Úgyanis a »constituante alakulása« Franciaországban, ná- az ügyvédi kar, mint csaknem minden más testület eltöröltetett, s helyébe ugynevezett jogvédnökök (hommes de lois) lettek felállítva. Ezzel a szinte legrégibb idők óta fennálló procureurs és avocats közti elkülönzés is megszűnt, minthogy a procureurs, kik ezentul avoués-nak neveztettek, védelmezési jogot nyertek. A nemzeti convent ezen avoués-kat is eltörölte, míg végre az 1800. márcz. 18-iki (ventose 8. 27.) szervező határozat által ujból az állapítottat meg, hogy minden törvényszéknél bizonyos számú avoués alkalmaztassanak, kik által a felek összes peres ügyeikben tartozzanak magukat képviseltetni, de a forradalom után az avocat és avoué közti jogosultság elválasztását, különösen élesen látjuk keresztülvie az 1812. jul. 2. csász. határozat s az 1822. febr. 27-iki rendeletben.

*) Acta Comitalia 1790: 412. Országgyűlési Napló 467. l.

lunk három különböző s némely pontjaira nézve ellentétes mozgalmat s pártot idézett elő.

Az egyik kizárólag magyar nemzeties, a honfiúi érzelmek visszahatása volt a főhatalom osztrák irányzatú törekvése ellen; a másik tisztán francia szellemű demokratikus eszmék által vezéreltetve.

Ez a phalanx a köznemességből állott s küzdterét az ez időben szokatlan lendületet, fontosságot nyert megyei gyűlések képezték.

A harmadik párt az értelmiség elvi szövetkezése volt; tagjai igaz magyarok; jó hazafiak, nagyobbadán művelt elméjű ügyvédek, kik nem szájkodtak és zavarogtak ugyan, de minden korszerű s üdvös reformot őszintén, teljes erővel támogattak, sőt e végből az irodalom terén is ügyesen forgolódtak.*)

Shogy mily higgadtan s loyális komolysággal viselte magát karunk, a már idézetteken kívül, még számos történelmi adatra hivatkozhatunk.

Csekélyebb mérvű hatást gyakorolt magánjogi életünkre, törvénykezési rendszerünkre a francia perrendszer. Ennek befolyása, a maga alapfeltételeivel, — a nyilvános szóbeliséggel s a felek, illetőleg ügyvédek közvetlen tárgyalásával, melynél magát az ügyvéd, mint becsületes, képzett és tudományos ember, egyaránt kitüntethette, a közönség bizalmát kiérdemelhetette s tekintélyt szerezhette, — már akkor ki volt fejlődve, mialatt Magyarországon az anyagi jog esodálatos szövevényeihez alkalmazkodva, a törvénykezési eljárásnak még mindig a régi feudális casuistika pókhálózatú gubójába volt göngyölgetve; az ügyvédek pedig Pythagoras iskolájának titokzatos felosztása szerint beavattattak (intra syndonem) osztályozva voltak, vagyis közönséges falusi, vidéki (ruralis, köz —) és táblai örökösödési, osztályos, zálog, adományi perek stb.) ügyvédekre mi aztán természetesen az ügyvédi karban is bizonyos specialismust idézett elő.

A francia rendszerben főszűly a per érdemének közvetlen tárgyalására volt fektetve s ezáltal az ügyvéd mintegy sarokba szorítva, arra kényszerítetett, hogy tudományos készségének egész apparatusával rögtön fellépjen; míg a magyar ügyvédnek elégséges volt évtizedeken át a pört a perorvoslatok minden forrásának felhasználásával húzni-vonni.

*) Számos politikai röpiraton kívül ezt az emlékiratot is az ügyvédek írták az országgyűléshez: *Reflexiones cunctorum Hungariae non nobilium civium, adversus illud diplomatis punctum quod nativi etiam patriae filii non nobiles ab omnibus publicis officio excludenda decernuntur. Posonii 1796.*

IV. FEJEZET.

A magyar ügyvédi kar szerves rendezése I. Ferencz uralkodása alatt. Országgyűlési határozatok s az 1804-iki királyi utasítás. Az udvari agensek.

(1792--1832).

A nemzeti alkotmány követelményeit s a haladó kor kívánalmait tekintve, nem pillanthatunk ugyan fájó érzelmek s bús emlékek nélkül I. Ferencz királyunk országglására, de tagadhatatlan, hogy, különösen az ügyvédi viszonyok javítását illetőleg, ennek a fejedelemnek érdemei vannak az akkori europai hadjáratok közepette.

Ezen érdemekben azonban az alatta tartott országgyűlések, melyek 1790. óta főleg a jogszolgáltatás és törvénykezés körében időről-időre számos korszerű reformot létesítettek, kiválóan részesek. Igaz, hogy az 1792. 1796. 1802. s a nyomukban következő országgyűlések*) buzgó törekvéssel hordtak anyagot a magyar Themis templomának fölemelésére; de a folytonos belviszályok, forradalmak és külháboruk veszélyei szülte igazságszolgáltatási miseriák mégis érezhetők voltak. Miértis a törvényhozás tanácskozásainak és sürgetéseinek főbb tárgyát azon segédeszközök kipuhatólása képezte, amelyek a jogrend egyik legnagyobb betegségét, a perek hosszadalmasságát s költségességét orvosolhatnák. Éppúgy legelső törvényhozási feladatai közé sorolta a jogbiztonság helyreállítását, mi természetesen a jogrend s a jogállam alakulásának létfeltételeül tekinthető.

Ez a törvényhozási irány s működés kétségtelenül szoros kapcsolatban áll az ügyvédség érdekeivel, melyek nem is fejlődhetnek jogbiztosítékok nélkül. Egyes, többnyire uradalmi ügyvédnek, a perhosszadalmasság folytán észlelt kiváló jóléte, s meggazdagodása, — mire e században már számos példa mutatkozott, — az emelkedettebb, tökéletesb ügyvédség eszméjének még távolról sem felelt meg.

Ezen időszakban honatyáink sokat foglalkoztak a törvénykezés gyorsítása s részleges javításával.

Ugyanis: a Mária Terézia-féle *urbarium* alapján, az ur-

*) 1805. 1807, 1808, 1811 s 1825—27. országgyűlések.

béri panaszok gyorsabb elintézésére irányuló szabályok keletkeztek. (1792: 12. t.-cz.)

A gyorsabb törvénykezési eljárás érdekében keletkezett az 1792. 16. t.-cz, intézkedvén, hogy ügyvédek a szolgabíró és esküdt-társa előtt is lehetett vallani, csak hogy erről a megyének jelentés volt teendő.

A perbe-idézések alkalmazása és kézbesítése tekintetében rendeltetett: hogy ha a jogügyi igazgató személyében változás történik, nem szükséges utódának ujjolagos perbeidézése. (1792: 16:)

A hétszemélyes-tábla szüneteinek kevesbitését rendelte el az 1792: 16, t.-cz. úgy, hogy az, a husvét után eső terminust kivéve, máskor mindig bíraskodják.

Minthogy régebbi szokás volt, a rendes törvényszüneteken kívül, az igazságszolgáltatás folyamát az országgyűlés tartama alatt is, felfüggeszteni, nehogy emiatt egyrészt az ügyvédek keresete, másrészt pedig a perlekedő felek hátrányt szenvedjenek: elhatározlatott, hogy ezentúl a megyei bírák előtt a gyorsabb elintézést igénylő, tehát sürgős természetű ügyek, u, m. világos adósság, erőszakoskodás s visszahelyezés, illetve birtokháborítási pereket, valamint tisztli ügyészi kereseteket, az országgyűlés tartama alatt is, a rendes terminusokban lehessen indítani, folytatni és befejezni, mely reform következtében a kir.-tábla tagjait szintén szaporították négy ülnökkel.

Az eljárás gyorsításáról intézkedő föntebbi szabály, valamint a városokban, ugy az összes peres ügyekre kiterjesztetett.

A perorvoslatokkal való visszaélés meggátlását illetőleg ismétellen intézkedik az 1792: 16. t.-cz., hogy az, aki az oppozíciót nem képes indokolni, nemcsak birságban s költségekben marasztaltatik, de az egyszersmind meghiusult hasznok megtérítésére is kötelezendő.

Magyarország és Ausztria között már a múlt században, a békés állapotok kifejlődésével, nem csekély fokra emelkedett a törvénykezési viszonyosság, miért is, különösen a kereskedelem és közhitel érdekében azon törvény keletkezett, hogy az osztrák váltóbíróságok ítéletei a magyar bíróságok által, késedelem nélkül végrehajtandók, de kellő óvatossággal — aditis provide idoneis cautelis — nehogy koholt, vagy meghamisított ítéletekkel álvégrehajtások eszközöltesse, vagy a foganatosításnál az osztrák törvények alkalmaztassanak, vagy külföldi ügyvédek

működjenek közre. És törvényhozásunk kimondotta azt is, hogy szomszédaink oly mérvben nyerjenek jogsegélyt, aminőben mi náluk részesülünk. (1792 : 17.)

II. József császár germanizálása után hazafiúi örömmel kell visszapillantánunk arra, hogy I. Ferencz alatt már határozott kezdeményezés történt a magyar nyelv uralmának megalapítására azáltal, hogy az 1792 : 17. t.-cikk elrendelte, miképp a magyar nyelv Magyarországon rendes, in partibus pedig rendkívüli tantárgy legyen, jóllehet, hogy ezután még évtizedeken keresztül latin nyelven történt az oktatás.

Az 1802. évi országgyűlés, a vagyonbiztonság érdekeivel foglalkozván, az uzsorások ellen az 1802 : 21. törvénycikkkel az uzsora-vétségek megtorlásának szigorításáról intézkedett. A hamis bukások száma pedig növekedvén, elrendeltetett, hogy a hamisan bukkottak s társaik tolvajokként vonattassanak felelősségre.

I. Ferencz uralkodása különösen azért epochalis az ügyvédségre, mert ekkor keletkezett az ügyvédi rendtartás első szerves műve,*) mely nemcsak beltartalmánál fogva messze túlhaladja e részben előzői, Mária Terézia 1769. s II. Józsefnek 1685-iki ephemer életű rendszabályait, de korszerűsége s abbéli előnye által is, hogy tisztán és szorosán a magyar viszonyokhoz van alkalmazva. Ezen ügyvédi rendtartás 1804-ben »Instructio pro advocatis« czim alatt jelent meg.

Lényegesebb határozmányait a következőkben foglaljuk össze:

Attól, aki ügyvédi pályára kíván lépni, megkivántatik, hogy elegendő tudományos képzettséggel birjon s a törvény és államtudományok mindazon ágaiból, amelyek a tudományos-egyetemben, vagy a jogi akadémiákban, mint köteles tantárgyakként előadatnak, ugy elméleti alaposságot, mint a jogtudományok befejezésétől a censu-

*) Az előbbi királyi Kuriának nem csekély érdeme volt a magyarországi ügyvédség rendezésében. A XVIII. század kezdetéig a magyar ügyvéd magában elzárt, de a tudomány útbaigazításának, mint a magyar nemzet szellemének és a hazai társadalom követelményeinek megfelelő irányban okszerűleg szervezett ügyvédi rendet még nem képeztek. Azon kísérletek, amelyek e végett I. Lipót alatt az 1567 : 27. t.-cikknek alapul vételével, történtek, csak igen hiányos eredményhez vezettek; hogy azonban a királyi Kuria javaslata és felterjesztése folytán királyi rendelettel meghatározott ügyvédi rendtartás alapján, az ország akkori kulturai állapotaival összhangzásban lévő ügyvédi rend 1769. már létezett, mely akkor igen fontos reform volt, s az 1769-iki ügyvédi rendtartás 1804-ig bírt kötelező erővel. Különböztetünk már azon érveket, amelyeket 1769. a kuria ügyvédek ezen akkor új ügyvédi rendtartás ellen felhoztak, a királyi táblához intézett beadványukban.

ráig két évi gyakorlatot igazoljon s ezután magát a kir.-tábla (Horvátországban a báni-szék bizottsága) előtt szigorú vizsgálat alá vetvén, legalább is kielégítő minősítvényt nyerjen s az ügyvédi ünnepélyes esküt a kir.-tábla előtt letegye.

Ez alkalommal megjegyezzük, hogy ez időtájt sokkal könnyebb volt ügyvédi diplomához jutni, mint ma és pedig azért, mert először a tantárgyak nem voltak oly számosak s a vizsgák nem oly szigorúak, mint jelenleg; másodszor, mert a »tudorság« hazánkban nem volt nélkülözhetetlen feltétele az ügyvédekedésnek, mint a nemrég multban; harmadszor, mert a joggyakornokság is csak rövid két évre lévén szorítva, nem volt annyi formalitáshoz kötve, mint ma, midőn daczára annak, hogy lelket zsibbasztó sok theoria kivántatik, aránylag óriási módon emelkedik az ügyvédek száma.

Vége nagy kedvezmény volt régebben a magán-tanulás joga s az a körülmény, hogy a protestáns kollegiumok s lyceumokból szintén lehetett ügyvédi praxisra lépni.

Itt helyén van a magyar jogászság századunk első felében történt kiképezéséről bővebb felvilágosítást adni s némely ferde nézetet eloszlatni:

Ugyanis az iskolai fegyelem, kivált a protestánsok főbb iskoláiban, sokkal szigorúbb volt, mint a mostani, úgy hogy még a jogászoknak sem volt szabad kávéházakba járni s idejüket holmi játékokkal tölteni s a katalógus olvasására hordárokat küldeni. Színházak és nyilvános mulatságokban csak a rector és az illető professor engedelmével volt szabad megjelenni. Hosszu vakációk és vizsga-intervallumok nem adtak, hanem 10 hónapon át alig hiányzott pár hét a tanításhoz s a tanárok pontosabbak voltak.

A szorosan jogi tantárgyak hallgatása és frequentálása szigorúan megköveteltetett, különben a consilium abeundi el nem maradt.

A tanárok családiassága tanítványaikkal és a rendes helyfoglalás az osztályokban, megkönnyítette a »doctor in absentia« urakat észrevenni s elmaradásukért őket nyilvánosan kérdőre vonni, ami ritkán történt, de különben is a mulasztó mindenkor sietett elmaradását a tanárnál az előadás előtt indokolni, ha előleges engedélye nem volt, vagy betegnek be nem jelentetett.

Ilyen szigorú fegyelem mellett a két évi szorosan vett jogi tanfolyam elegendő volt az ifjú jogászt a praxisra előkészíteni, mert főczél volt: gyakorlati jogászokat képezni és nevelni. Bővebb

theoretikus kiképzésre, a magyar ifjuság a külföldi, német és olaszországi egyetemekre utazott és főiskolai tanár nem is lehetett a katolikusoknál, a ki olasz egyetemeken, a protestánsoknál pedig, a ki német egyetemeket nem látogatott és legalább egy évi testimonium frequentationist nem hozott. Egyébiránt számos magyar ifju valódi doctori diplomával tért vissza a külföldről hazájába, de azzal itthon nem dicsekedett, nehogy vir beatae memoriae iudicium expectans-nak jeleztessek.

A két éves jogi tanfolyam tulajdonképpen három éves volt, mert a jogtanítást a bölcsészeti tanfolyam előzte meg, melyben a jogi pályára lépőknél különösen az észjog és a magyar államjogi történelem hallgatása és szigorlata kötelező volt.

A királyi táblákon kettős vizsgára volt az ügyvédjelölt utalva, u. m. szóbeli s írásbelire s azután lett ügyvéd, s ez állás olyannak tekintetett, mely az ambitiosusabb ivadéknak csak arra szolgált, hogy bevégzett műveltségű egyénnek tekintessék s minden hivatalra könnyebben s gyorsabban vergődhessék.

Igy történt, hogy miután a provincialis érdekek követelők voltak, az ügyvédi vizsga a kerületi-táblák előtt is letétethetett. *)

Ezen kedvezményt azonban csak a szegényebb sorsuak vették igénybe, kik nem voltak abban a helyzetben, hogy Pesten saját költségükön időzhessenek néhány évet. Akik csak tehették és országos ügyvédek akartak lenni, legalább a második joggyakorlati évet Pesten, mint jurátusok, töltötték, a hol aztán legtöbben le is telepedtek, mert jövedelmesebb állás volt az exmissiokból, mint valami vidéki ügyvédségből, melynek tagjai az ugynevezett patres juratorum, de többnyire az elzülött existentiák típusai voltak.

Akik a kerületi tábláknál a vizsgát letették, és Pesten nem jurátuskodtak, rendesen a megyéknél vállaltak hivatalt s lettek a tekintetes vármegyének tiszteletbeli vagy valóságos táblabirái.

A kerületi-táblák adták a táblabírói világ zömét, de oly készséggel, hogy az minden nobile officium-nak megfelelt s ezekből került ki a sedriákhoz, megyei; nemkülönben az urbéri székhez a bírói kar, anélkül, hogy az illetők rendes bírói fizetést húztak volna, mert csak szavazniok kellett az előttük előadott, letárgyalt és megvitatott ügyekben. — Ezek, mint nemesek és földes urak, birtokaik

*) *Instructio pro advocatis*, de anno 1804. §. 6. v. ö. *Resolutio* 28. october 1817. 31. 884.

jövedelméből éltek és qualificziojuknál fogva minden közügyi kérdésben lelkesen szolgálhatták a hazát.

További fontos intézkedése volt az 1804-iki ügyvédi rendtartásnak, hogy minden ügyvéd, ki valamely bíróság előtt ügyködni akart, ügyvédi oklevelét a bíróságnál, kihirdetés végett, bemutatni köteleztetett, csak eképp vételvén fel tényleg a gyakorló ügyvédek, sorába; sőt az említett utasítás szerint, köteles volt az ügyvéd minden törvényfolyam kezdetén az illető bíróságtól tapasztaltságáról, ügyessége s ügyködése kifogástalanságáról hiteles bizonyítványt kieszközölni s felmutatni, az ügyködés megszűntével pedig magát a gyakorló ügyvédek sorából kitöröltetni. És ha mindezeket elmulasztva, mégis ügyködni merészkednék, ugyszintén, ha ügyvédi jogsultságától megfosztva, más kollegája neve alatt ügyködnék: jogbitorló zugírásznak tekintetik*) s a bíróságnak kötelessége az illetőt bünvádi felelősségre vonni.

Azon rendelkezések ellen tehát, amelyek az 1804-iki ügyvédi rendtartás némely pontjában foglaltatnak, alig tehetnénk alapos kifogásokat, mindazáltal ebben az a hiány észlelhető, hogy először a megbizott ügyvéd helyettesének hatásköréről s a helyettesítés módjáról nem intézkedik kellőképp s hogy nem határozza meg, hogy vajjon az ügyvédi megbizás hatálya az egész országra, vagy csak bizonyos törvényszékre terjed-e, amit pedig szabatosan körülírni, annál inkább szükséges lett volna, mivel más országokban erre nézve már ekkor tüzetes intézkedések léteztek. Megjegyezzük azonban, hogy, a bevett szokás szerint, nálunk az ügyvédvállás a magyar állam egész területére kiterjedtnek tekintetett.

Az ügyvédi rendtartás ezen hiányain azonban segített a gyakorlat, mert a pesti kir.-táblánál nyert ügyvédi oklevél az egész országra szólt ugyan, de megyénként mégis kihirdetendő volt, míg a kerületi tábláktól nyert diploma, ha az illető másik kerületi tábla területén akart ügyvédkedni, ugyanott a kerületi-tábla elnökségnél volt bemutatandó s megyénként kihirdetendő. Az ügyvédi helyettesítés jogát az ügyvéd a meghatalmazásban nyerhette a felétől, a mi az általános meghatalmazásokban mindig benfoglaltatott; mert az egyes perbeli substitutiókkal az ügyvédek óvatosságból is éltek, hogy a pereket, ügyvédi vétség miatt, megújíthassák s az eljáró ügyvédet ők magok visszahívthassák.

*) Instructio pro advocatis §. 9. 21.

Rendelkezik továbbá a szóban forgó ügyvédi rendtartás az iránt, hogy kik vallhatnak ügyvédet s kik nem. E kérdésben egészen a régi törvények nyomdokain jár, melyek szerint az, aki nem bir jogképességgel érvényes szerződés kötésére, ügyvédet sem vallhat.*)"

Kiterjeszkedik az utasítás az ügyvédi teendők sorrendjének meghatározására is és a többek közt rendeli, hogy az ügyvéd, midőn valamely peres ügyet védelem, vagy előmozdítás végett föl vállal, igyekezzék első sorban nemcsak arról, ami a panaszos ügyben már addig történt, alapos tudomást szerezni; hanem a perbeli viszonyokra való tekintettel, azt is előre kipuhatolni, hogy lehetséges-e és minő módon a kereset, vagy védelem jogszerűségét beigazolni: mily ellenvetések tétethetnek ellene; mily bizonyítékok állnak rendelkezésére s melyek a még beszerzendők. S ha mid-ezek után a per vitelét elvállalta, kötelessége, hogy a tényálladékok külön írásba foglalja s annak vázlatos leírását a megbízó fél által ellenjegyeztesse, nehogy ál- vagy költött ügy védelmével vádoltathassék.

Kötelessége továbbá az ügyvédnek, ugyancsak a per átvétele alkalmával a megbízáson kívül az ügghöz tartozó okmányokat kézhez venni; ezekről szám és czim szerint két példányban lajstromot készíteni s utóbbiakat kölcsönös aláírással ellátni; a perbeli személyek és más perbe hivandók, valamint a hivatkozott tanúk nevét följegyezni.

A jogrend érdekében feladata a megbízott ügyvédnek az is, hogy perbeszédeit esetről-esetre külön jegyzőkönyvbe (actamanualia) bevezesse s mindenkor nyilvántartsa.**)

Ezen szabatosan meg nem állapított és ki nem fejlesztett libellatikus peres eljárás sok visszaélésre adott alkalmat és veszélyeztette a felek érdekeit, miértis újabb és újabb utasításoknak, decretumoknak és törvényezikkeknek kellett keletkezniök, melyek az egyes esetekből kiindulva, az egész ügyvédi kart megbélyegezték és rossz hirbe hozták.

A perkezelés ezen fejletlenségének tulajdonítandó némely esetekben a periratok és perokmányok elvesztése, sőt elsikkasztása.

*) *Instructio pro Advocatis* §. 11.

**) *Emer Kelemen: Instit. ex Historia Juris privatis Hungarici* IV. 46—48 §§. Budae 1818.

Ugyancsak ez az utasítás tiltja az összejátszást és a per hányadának kikötését, a sok ügy elvállalását; büntetni rendeli az ügyvédet: rendellen élet, vagy hanyagság miatt, magán s nyilvános intés, üres kifogások tétele esetén, ezek törlése s nyilvános feddése; a feddésre meg nem jelenés, háromszori vétkezés, vagy perhányad kikötése miatt, kizárása az ügyvédek sorából. Az összejátszást a bíró a királynak köteles feljelenteni megbüntetés végett. Szóval megszabja az ügyvédek fegyelmi eljárás- rendszerét, egyéb hasznos és szükséges utasításokat nyújtva, melyek egyrészt a perben álló felek, másrészt pedig az ügyvédek érdekeit s az ügyvédi kar tekintélyét, az akkori viszonyokhoz képpent, biztosítják.

Nem mondhatjuk ugyan, hogy az utasítás valami mintaszerű ügyvédi rendtartást pótolna, vagy hogy minden idő exigenciáit kielégítené, hogy azonban nem csekély vívmány volt a magyar ügyvédi karra nézve, mely annak árnyéka alatt félszázadon át tekintélynek, jólétnek s társadalmi befolyásnak örvendett, tagadhatatlan.

*

Ez időszakban az ügyvédkedést nem korlátozván születési előjog, gyakorolhatta minden kellőleg kiképzett magyar honpolgár, akár nemes, akár nem- nemes származású férfiú s e jogegyenlőségi előnyből csak azok voltak kizárva, akiket ebből a törvények különösen kirekesztettek. Így pl. első sorban a nők, kiknek különben hazánk törvényei némely politikai jogok gyakorlását, mint pl. az országgyűlési követek választásában a nemes özvegyeknek részt venni, megengedtek; továbbá a zsidók, minthogy ezek már vallásuknál fogva csak türtek voltak, de másrészt a keresztény egyházjogot sem tanulták, s az általános ügyvédi esküfogadásra sem kényszeríthetvén, e pályára nem bocsáttattak, hacsak ki nem keresztelkedtek.

A polgárok s földesuri hatóságok alá nem rendelt személyek már akkor szerződési és világos örökösödési ügyekben a nemesek ellen felperességgel birtak. A szerződésekre nézve hasonló jogot adott a törvényhozás a jobbágyoknak. Egyéb dolgokban a polgárokat a városi tisztí ügyész, a jobbágyokat pedig a földesur s ha ez elmulasztotta, a megyei tisztí ügyész képviselte.

Hogy ezek az intézkedések nem csekély lendületet s élénkséget idéztek elő törvénykezésünkben s bár a háborús viszonyok még mindig zavarólag hatottak az ügyvédi kar keresetmódjára, ezt az időszakot még sem mondhatjuk egészen mostohának, mit a

felhozottakon kívül, tanusítani látszik az a körülmény is, hogy hazai ifjuságunk nemcsak nem apadó, sőt inkább növekedő számban lépett évről-évre az ügyvédi pályára, melyen, a kellő tiszteleten kívül, biztos kenyérre számított. És örvendetes jelenség gyanánt lehetett észlelni, hogy korosabb ügyvédek az ügyvédséget egyszerűsmind tudományos pályának, nem pedig csupán chablonszerű ügyességnek, rabulistikának s kenyérmesterségnek — kezdték tekinteni, melyen Themis a maga avatottjait a tudomány színezetével szintén táplálgatja.

Ebben az időszakban ugyanis már a magyar jogtudományi irodalom örvendetes lendületet vett. Ennek mozgató szelleme nem annyira latin műveltségű tanáraink katedráin, mint inkább ama buzgó magyar ügyvédek irodáiban ápoltatott, akik a magyar jogtudományt s törvényeket honi nyelven is vetekedő nemes tűzzel mivelték. Így például Kövynnek, a magyar polgári törvények rövid sommáját tárgyzó, nagyon becses munkája, már 1822-ben magyar nyelven jelent meg; Geörcs Illyés »Honi törvények« 1803—8-ban Pozsonyban; Szlemenics Pálnak »Közönséges törvényszéki polg. törvény« 1823-ban; Szekrényesytől »A magyar jogtudomány elemei« 1818-ban; később egyes értekezések s monographiák, kivált a Fehér György s Horváth István által szerkesztett tudományos gyűjteményben, többek, nevezetesen Perger, Gyurikovics, Stettner, Zsivora György stb ügyvédektől. Ez utóbbiak többnyire gyakorló ügyvédek, nem pedig tanárok voltak; de hazafiasan s helyesen fogván föl hivatásukat, az ügyvédséget oly pályakörnek tekintették, amelyen a jog és törvények szentélyében minden alapos műveltségű ügyvédtől a tudomány geniusa is megkívánja a kellő hódolatot.

Mindezek daczára nálunk a magyar jogtudományi műnyelv nagyon alacsony fokon állván, a szolgabírák sommás eljárását kivéve, bíróságaink s ügyvédek latin nyelven tárgyaltak, minek azonban a sok rossz mellett, megvolt az az üdvös eredménye, hogy latin nyelven, ennek takarékosági szelleménél s szabatoságánál fogva, ügyvédek is rövid, szabatos, de azért tartalmas perbeszédekkel éltek. A magyar szónoklatok és viták az országos és megyei gyűléseken már 1791—92. óta szokásba kezdtek ugyan jöni, de ez nemzeti irodalmunk szűk köre miatt, jogtudományi műnyelvünkre még mindig csekély hatással volt.

Ekkori perrendtartásunk intézkedései között megemlítendők

még, hogy vezérelv gyanánt szolgált, miszerint minden általános meghatalmazással ellátott ügyvéd nemcsak teljhatalommal s kétségbevonhatatlan jogérvényességgel, akár fel-, akár alperesként védelmezhetette megbízójának jogügyét; hanem megbízóját 200 frtnyi pénzbeli tartozás, vagyis zálog czim alatt érvényesen kötelezhette, habár ez az ügyvédi meghatalmazásban világosan s különösen megemlítve nem volt.

Ezen dicséretes gyakorlat onnan származott, hogy akkor az ügyvédek futó felekre (laufende Kunden) és a költségjegyzék kedvéért minden áron perfolytatásra, sulyt nem fektettek, mert ügyszólva családi ügyvédek voltak, rendes évi deputatum mellett, akár volt a családnak folyó pere, akár nem. Ha tehát az ügyvéd látta, hogy valamely ellenfélnek jogos a követelése, azzal 200 forint erejéig kiegyezhetett, hogy a per veszteségét elkerülje, felől ne károsítsa és saját jó hírnevét fentartsa, ami mai napság tekintetbe nem vétetik, pedig ha statisztikai számokkal kimutatnók, hány ügyvédünk csaknem rendes pervesztő: nem egy felkarolt ügyvéd hírneve szenvedne azáltal, hogy világosan igazságtalan pert elvállal, s ha mindazáltal üres kifogásokkal és furfanggal mégis megnyernie sikerül, az ügyvédi kart és igazságszolgáltatást kompromittálja. — Jöhet azonban idő, midőn ilyen statisztikai adatok is napfényre kerülnek, a mi aztán sok ügyvédnek és bírónak nem fog dicséretére válni.

Minden végrehajtási költség, birság vagy netalán a perből származott kártérítés, nem az ügyvédet, hanem rendesen a megbízót terhelte, tehát ellenkezőleg a mai per- és ügyvédi rendtartások szabványaiival, melyek erősen hangoztatják az ügyvédnek első sorban való felelősségét.

A külföldi ügyvédek ez időszakban is el voltak tiltva a kath. szentszéken való működéstől, sőt még abban a városban sem volt szabad lakniok, ahol egyházi törvényszékek székelték, még pedig látszólag abból a hazafias indokból, mert az ügyvédi esküt nem a magyar alkotmányra s törvényekre tették le.

A külföldi ügyvédeknek még a polgári jogügyekben sem volt megengedve a működés, ha honosági joggal (indigenatus) nem bírtak, mely intézkedésben oly alkotmányos elv fejeztetik ki, amely nem áll ellenkezésben a jelenkori szabadelvűséggel.

Történelmileg ismeretes dolog, hogy 1804-től fogva a francia

forradalom utólagjai közepette, világrendítő s szakadatlan háborúk foglalkoztatták Magyarországot is, s hogy e mindent felforgató mozgalmak miatt az 1805., 1807., 1808 s 1811-ben tartott országgyűlések, a még 1791-ben megindult törvénykezési reformmunkálatok alapján alig fordithattak valami figyelmet törvénykezésünk s jogszolgáltatásunk haladási követelményeire, annál kevesebbet pedig az ezekkel szoros kapcsolatban álló ügyvédi rendtartás kijavítására. Történtek mindazáltal az említett országgyűléseken, bár szórványosan, mégis oly intézkedések, amelyek a hazai jogintézmények belső összefüggésénél s kihatásainál fogva, befolyást gyakoroltak ügyvédi karunknak ez időszerint ugy politikai, mint jogi s társadalmi viszonyaira. E mozzanatok közt nevezetesek a következők.

Az 1807: VIII. t.-cz. kimondotta, hogy az ügyvédi ügyletek visszahívása, az itélettiltás s visszaűzés című perorvoslatok módja, újabb szabályrendelet szerint, eszközöltesék, ámde úgy, hogy a visszavont ügyvédi beszédek a megyei bíróságnál még az nap, a királyi s báni tábla előtt pedig három nap alatt pótlandók.

Az ügyvédi meghatalmazás visszavonása s megsemmisítése polgári jogesetekben két irányban gyakoroltatott, t. i. vagy a személyekre, vagy az ügyvéd eljárására nézve. Az első eset akkor fordult elő, amidőn a megbízó, vagy a megbízott ügyvéd elhalálozott, a második pedig akkor, amidőn az ügyvéd hibás perulat választott, vagy hibás perbeszédeket tartott vagy írt. Az ügyvédi felhatalmazás visszavonása azonban csak hiteles uton-módon s ugyanazzal az ünnepélyességgel és formasággal szokott végbemenni, mint maga a felhatalmazás. Az ügyvédi szó visszavonása (*revocatio responsionis procuratoris*), vagyis a perbeszédmástitás szintén szabályszerűleg gyakoroltatott egyházi bíróságainknál is.

A törvénykezésnek részint gyorsításá, részint pedig könnyítésére a következő törvényes intézkedések hozattak.

Ujabb törvény alkottatott a birtokháborítási esetekre nézve, különösen arról, hogy midőn a birtokos ingatlan, vagy ingó vagyonától megfosztatott, miképp kelljen a rövidűtű visszahelyezést az alispánnál egy év alatt eszközölni. (1807: XIII.) Határoztatott, hogy a másodszori ellentállóval szemben (*oppositio*), a törvényhatósági közgyűléstől kérendő karhatalmat (*brachium*) lehessen igénybe venni.

Az, aki eltiltással (*prohibita*) élt, ezt már a következő törvénykezési időszakban okadatolni köteles volt. (1807: 8.)

Az alaptalan visszaüzés (repulsio) a bevett hasznok s költségek megtérítésével büntetendő. (1807: 8.)

A kir.-táblánál a büntető ügyek elbírálásának siettetésére két tanács alakított. (1807: 9.)

Továbbá, hogy az idézőlevél esküdt által is kézbesíthető, alattvalók, vagy házbeliek útján; de, ha az idézést, rendesen az első, magának az illető félnek kell kézbesíteni, ez a községi bíró, esküdt, vagy jegyző jelenlétében történjék. Az admoníciók s letiltások azonban mindig a judlium, (iudex nobilium) t. i. szolgabíró és esküdt, vagy a kir. táblai jegyző (juratusok) által kézbesítendők; de arra külön kiküldetés nem kívántatik; sem az, hogy az elbírálásra bíró lépjen közbe. (1807: 8.)

Az iratjegyzékek használhatóságának nehezítése a jogkereső felekre igen hátrányos lévén, a hiteles helyek képviselői esetenként 500 — 500 forint birságra ítélendők, ha az acták elenchusait el nem készítik s rendben nem tartják. (1807. 27.)

A több megyében fekvő javak s a föltételek átruházása iránt való zálogperek a kerületi táblákhoz utasítottak (1807: 9.): határozottat az is, hogy a kir.-táblán előadandó perek sorrendje megállapítván, minden törvényfolyam után az ügyvédek s érdeklődő felek tájékozódása végett a kir.-tábla tanácstermének ajtajára kifüggesztessék.

Nem takarhatjuk el némely ügyvéd azon moralis sülyedtségét, amely a törvényhozás elősorolt intézkedéseiből kitűnik, azonban a visszaélések kiirtásáról, részint a már idézett törvények, részint pedig a kir.-kuriai határozatok gondoskodtak, midőn a jogismeret s a becsület kellékeit az ügyvédség gyakorlásához megállapították.)*

Szlemenics Pál, ki maga az ügyvéd volt, ezek működésétől befolyásoltatva, az igazságszolgáltatás adminisztrációjában a birói segédzemélyek közt tárgyalja az ügyvédséget, mely az akkori felfogást abban tünteti fel**), hogy az ügyvéd hivatása az anyagi igazság felderítésében a bírónak segítségére lenni, nem pedig védeneczt merkantilis módon szolgálni.

Ezzel szemben vigasztalásunkúl szolgálhat, hogy az 1825-iki

*) Ins. jur. priv. 1814-iki kiad. lib 3 Cap. 8. 1369. — Körösy Sándor szárazon felsorolja az idevágó szabályokat (Elem. iurisprud. hung 1730. kiad. 480.

**) Szlemenics Pál: Elem. iur. hung. 1837. kiad. IV. köt. III. fej. 48.

korszakot alkotó országgyűléssel az ügyvédi pályára új eget s új földet látunk képződni.

*

Az 1825-iki országgyűlés megnyíltáig ugyanis az említett reformtörekvések nagyjából csak mint tartalmatlan ködfátyolképek lebegtek a kegyes ohajtások láthatárán. Az ügyvédi érdekek mind szellemi, mind anyagi méltatása kívül esett a honatyák figyelmén s jóformán maga az ügyvédi kar is úgy volt saját sorsával, mint valamely lázbeteg, ki érzi ugyan, hogy minden íze, tagja fáj, de azért nem tudta megmondani, hogy mi legyen tulajdonképpen baja.

A törvényhozás húsz év óta minden idejét és gondját jobbra a subsidiumok, hadi ujonczok és nemesi fölkelés megszavazására lévén kénytelen fordítani, az ország politikai s társadalmi intézményei további fejlesztést, lendületet nem nyerhettek s emellett minden messzebbható reformot a főrendek és a kormány merev makacssággal elleneztek.

Az urbéri viszonyok czélszerű rendezésére irányzott reformok, intézkedések, melyeket még Mária Terézia kezdeményezett, az 1805: III.; 1807: III. 1808: IX. s 1812. III. t.-cikkekben erőt, újabb szentesítést nyertek ugyan, de mindez alig lendített valamit az ügyvédek sorsán s keresetmódján; mert az urbéri perek urai, csodálatos módon, még mindig a földesurak voltak, saját uri-székeikkel; vagy a megyei tiszti ügyészek, ezek a merő földesurakból álló magisztrátusnak lekötöztetett közegei. Mindezekhez járult az ipar, kereskedelem s népgazdaság rendkívüli s általános pangása, mi az ügyvédi keresetek csatornáit szintén elzárván, az ügyvédi pauperizmus magvát mindinkább kezdte felburjánztatni.

Hogy mily szomorú idők voltak ezek, mutatja az a körülmény, hogy a francia háborúk kezdetétől 1820-ig jogtanuló ifjak, becsapván az egyetem s akadémiák kapuit, az ügyvédekkel együtt beállottak katonáknak, vagy pedig az ekeszarvához menekültek, mezőgazdákul parasztoskodni, vagyis rusztikálni. Önként értetődik, hogy a magyar ügyvédi kar eme tömeges szétzüllése be nem következett volna, ha a magyar igazságügyi politika minden súlyát el nem veszti. De a magyar igazságügyi politikának ez időszakban (1820—1830.) már minden sarkpontja Bécsben volt, hol a monarchia, különösen Magyarország ügye is, az e korban szervezkedett bécsi udvari ágensek zsoldos

hatáskörébe vonatott, ugyannyira, hogy amely magyar ügyvéd, a ágensekkel közös zsákmányon osztozkodó magyar udvari kancelláriából barátok és czimborákkal nem rendelkezett, az bizvást koldus-tarisznyát vehetett nyakába; mert a magyar jogszolgáltatás végső sorban az utolsó kir. parancsokat osztogató forum, a bécsi ágensek s a magyar udvari kancellária tagjai kezében volt összeponosulva.

Ez az ágensi intézmény, mely már 1798-ban szervezve volt Bécsben*) s hatásköre kiterjesztetett a m. kir. udvari kancelláriára is, csakhamar valóságos daemonává lett a magyar igazságügynek, melyet mintegy monopolizált, ugyannyira, hogy amely szegény ügyvéd ott külön ágenszt tartani s fizetni képes nem volt, annak elveszett minden ügye. De a bécsi ágensek sohasem üzték razziáikat szemtelenebbül, mint 1820-tól 1830-ig, midőn az osztrák monarchia elalélt s elcsigázott népei még csak jajgatni sem bírtak már.

Ezen égbekiáltó anomálián, mely a magyar jogszolgáltatás folyamát minden irányban megbénította s hamisította, nem segített ugyan még az 1825-iki országgyűlés fenkölt szelleme sem, bár különben a politikai s közjogi nagy eredmények tekintetében ez az országgyűlés is csak keveset tehetett, magánjogi, törvénykezési és közművelődési szempontból; mindazáltal tett, alkotott oly nagyobb jelentőségű dolgokat, amelyek ügyvédi karunk szellemi s anyagi jóléte s nemesítésére nézve tagadhatatlanul üdvös befolyást gyakoroltak.

Az 1827. évi reform-mozzanatokra áttérve, kiemeljük, hogy hazánkban már a mult században megkezdettek a kodifikáczió-nális munkálatok a jogszervezet egész terén, felkarolva mind a magán-, mind a büntetőjog, ugy a törvénykezés feladatait.

Elkezdettek e nehéz műveletek nálunk akkor, amidőn a minket gúnynyal lenéző európai más nemzetek arra még alig gondoltak komolyan; pedig mi akkor az európai kulturában nem haladhattunk annyira, ana majdnem folytonos harcok miatt, amelyeket őseink a politikai és vallásszabadságért vívtak, s melyek katakombáival védbástyát emeltünk az európai kulturának, a török pusztítások s rombolások ellen.

Franciaországban már másfél évtizeddel fejeztetett be a nagy codificatio, melynek hivatásává vált az egész művelt világ törvényhozásait uralni.

*) Dr. Franz Haimlerle: Über die Parteien und deren Stellvertreter. Wien 1857. 219. s köv. lapok.

Valódi nemzeti büszkeséggel emlékezhetünk tehát vissza századunk törvényhozási, jogi reform-munkálataira.

Ilyen az 1827-ki 8. t.-czikkel kiküldött országos codificationalis bizottság munkája, melyet a törvényhozó testület országos választmánya készített s amiben oly kitűnő államférfiak és jogtudósok vettek részt, mint gr. Cziráky Antal országbíró, később államminister; gr. Desseffy József, br. Perényi Zsigmond, Justh Ferencz, gr. Teleki József, később Erdély kormányzója, Ürményi Ferencz, Rudnay primás, br. Eötvös Ignácz tárnokmester; Bartal György, a nagynevű jogszaki író; Ragályi Végvá István, Somsich, Péchy Imre, septemvir; Fekete Ferencz, gr. Sztáray, br. Orczy Lőrincz, Osegoovich István, stb.

E munka öt codexet foglal magában, t. i. a bírósági szervezet, polgári perrendtartást, polgári törvényt, büntető-codexet és a váltó és kereskedelmi codexet, a perrenddel együtt.

Minket itt különösen a törvénykezési szervezet érdekel, melyben az ügyvédségnek viszonyai, bár kisebb mérvben, rendeztettek.

A vezérirány haladás, lökélete sbülés volt a törvénykezésben, de nem rombolólag s nem akképp, hogy, mint mai napság nálunk divat, — idegen törvények magyar codexek czime alatt lefordittatnak, lemásoltatnak s így recipiáltatnak, sőt részint roszhiszeműleg, részint pedig alapos jogtudomány hiányában, az alapelvek összezavarásával elferdittetnek; hanem úgy, hogy abból a létező jognak önmagától fejlődése, a jogszabályoknak az újabb kor igényei és szükségleteihez alkalmazása, nemzeti sajátsága s a nemzeti jog keretének sentartása kiviláglik. Ez volt az út, melyen azok a kodifikátorok a reformokban haladtak.

A munkálat bevezető szavai ezt következőleg fejezik ki: »Ad id potissimum respiciendum erat, ut cum communis sit de tarda justitiae administratione querimonia, in promovendis et definiendis causis major quidem celeritas obtineatur, neque tamen securitati causantium quidpiam decedat. Ea igitur parte, qua praevigentem coordinationem administrandae Justitia non plene respondere, experienda docuit; aut mutatis rerum adjunctis moderna tempora quampiam alterationem poscerent, adoptatis necessariis mutationibus, nec reverentiae, quae veteribus Institutis deberetur derogari, nec fundamenta constitutionis labefactari rata, Regnicolaris deputatio sollicita cavet, ut cum non de nova Republica constituenda, sed illa,

quae in novum seculum perstitit, amplius constabilienda agatur, omnis citra necessitatem novatio devitetur.*)

Ezek voltak a kiindulási alap-pontok a codificationalis műveleteknél, de be kell vallanunk, miképp a régiekhez való ragaszkodás mégis nagyon túlnyomó volt.

Ezt észlelhetjük különösen azon szabályoknál, amelyek az ügyvédi viszonyokra vonatkoznak.

A régibb, nevezetesen az 1563 : 49, — 1567 : 27, — 2723 : 11. 30. 39. és 1729 : 43. törvényeken kívül, az ügyvédi viszonyok eddigelé csak kormányrendeletek által szabályoztattak. Ilyen volt III. Károly rescriptuma 1727-ben; Mária Terézia rendelvénye 1769-ben és az 1804. évi utasítás, mely a m. kir. Kuria által 1798-ban kidolgozott munkálat alapján, adatott ki s melyet az 1819. és 1821. évi pótrendeletek követtek.

Most az 1827-iki operatum folytán, az ügyvédek, legalább fővonalaiban, törvénnyel szabályoztatott, mi mindenesetre megnyugtatóbb a jogbiztonságra, tehát egyaránt kielégítőbb a peres felek és az ügyvédekre.

Azonban valamennyi rendelet, valamennyi törvényen veres fonálként húzódik keresztül az ügyvédek ellen való bizalmatlanság és azok túlságos alárendeltsége a bíróságokkal szemben. Utóbbi körülmény egyik legnagyobb akadálya az ügyvédség fejlődésének, melytől azonban még mai napság sem tudunk megszabadulni, mint ezt legújabb ügyvédségi törvényeink szintén igazolják.

Az 1827-iki codificatiot az előbbi századénál némileg tisztább eszmék vezérelték s a jó szándék sem hiányzott. Az indokolásban szépen kifejeztetik: *Id continuo curabat administratio publica ; ne idonei advocati cessent, quibus causantes, facultatum omnium Jurium, vitaeque tutelam tuto credere possent. Quo amplior est eorum Regnicolis utilem operam navandi campus, tanto magis interest publicam illorum existimationem, qui munere suo rite funguntur, inviolatam servari,*“ — de mindjárt hozzátették : *»Amove facilis est advocatis fidutiam partium deludendi, occasio, eo maiore cum circumspectione abusus omnes, quibus statui suo*

*) *Opinio excelsae regnicolaris deputationis motivis suffulta pro pertractandis in consequentiam articuli 66 : 1799, elaboratis systematicis operatis art. 8. 1827. exmissae circa objecta ad deputationem juridicam relate.*
— Pestini 1831. —

derogare possent, rescindi et pro re nata puniri oportet.* És ezen utóbbi irány vált túlnyomóvá, melylyel az ügyvéd függetlensége ismét hatalmasan megingattatott, amenyiben az ügyvéd felett való felügyelet még inkább a bíróságokra ruháztatott. Tehát ismét, radicalis szervezeti átalakítás nélkül, csak rendszabályokkal van dolgunk, melyek a közönségnél az ügyvédek irányában csakis bizalmatlanságot kelteni képesek; nem oly mérvben ugyan, mint Mária Terézia alatt, ki 1760-ben kelt egyik rescriptumában a végletekig ment, midőn az ügyvédek acta-lopásai ellen rendelettel intézkedik.

Némelyek azt kérdezhetnék, hogy tán az ügyvédek helyettesenek a bírák fölé? Egyáltalában nem, hanem igenis engedjük át az ügyvédnek az őt megillető tért, magasztos hivatásának független teljesítésére; csakugy, mint a bírónak és varázsszerűen mutatkozni fog nála az eszményi hajlam megszünik azon osztályhoz tartozni, mely szolgálattelküségével és kapzsiságával korrumpálja a társadalmat.

Hogy mily szerencsétlen szellem vezérelte törvényhozásunkat az 1827. évben az ügyvédség dolgában, midőn az ügyvédi kamarák eszméje ismeretlen volt, jellemeztetik az arról keletkezett s mondhatjuk az ügyvédi érdekeket nagyra becsülni látszó indoklással ellentétben álló positiv törvény következő szakaszai által:

2. §. Az az ügyvéd, aki hanyag, vagy rendetlen életet visz, először a bíró által megintetik s ez nem használván, a bíróság teljes ülésében megdorgáltatik.

3. §. Ha a pert ismétlésekkel, a dologra nem tartozó, vagy nyilván a huzavonára irányuló perbeszédekkel nehézkessé teszi: első ízben iratai keresztül huzatnak, másodízben pedig, a perbeszéd kitörlesén kívül, nyilvánosan megdorgáltatik.

4. §. Aki az ellenfelet, vagy bíróságot illetlen, vagy sértő kifejezésekkel illetni, vagy a bírói ítéleteket sértő érvelésekkel hánytorgatni s a megillető tisztesség határait túllépni meri: az irat kitörlése mellett, s a körülményekhez képest, nyelvváltság vagy szék-sértés büntetésével fenytendő, melyet a bíróság mond ki reája.

5. §. Ha az ügyvéd megdorgálásra idéztetvén, a bíróság színe előtt meg nem jelennék, vagy ha a megelőzőtt dorgálással nem gondolván, harmadízben is ugyanazon vétséget követi el: az ügyvédkedhetéstől megfosztatik. Végre:

6. §. aki a reá bizott ügyben ellenfelével összejátszást kísé-

relne meg, vagy hamis leveleket készítené, hogy ezekkel valakit javaiban, vagy becsületében megkárosítson s ezen merényletek a per folyamán elégséges bizonyítékokból kikerülnének: az eljáró bíróság által silentium (elhallgatás, ügyvédség-beszüntetés) büntetésére ítéltetik, fenmaradván azon felül ellene a tiszti ügyész bűnvádi keresete is.

És ily ítéletek megerősítve a legfelsőbb forum által — cum publicum honorificumque stallum advocati in condigna aestimatione manutenendum sit — a kir. helytartótanács útján, az egész országban közzétceendő. (7. §.)

Ezekszerint az itt közlött szabályok, amelyeket az 1827-iki operatum XII. fejezete: »De advocatis« — tartalmaz, alig lehet alkalmas, miként már kiemeltük, az ott annyira hangoztatott ügyvédi közbecsülés előmozdítására, mert minden passzusban erkölcsi mocsokba rántja az ügyvédet; amellett, hogy hanyagnak, perhuzavonónak mondja, okmányhamisítás, az ellenféllel bűnös összejátszás s egyéb aljas dolgokra képesnek hirdeti ki nyíltan a világ előtt.

Tetézte aztán az ügyvédi subordinatiót s a tekintély súlyedését még az, hogy az ügyvédi kiképesítés egészen a bíróság önkényétől függött, midőn az 1. §. szerint az ügyvédi jogosultságot csak az nyerhette el, aki a jogtanulmányok befejezése és két évi joggyakorlat után s erkölcsös viseletének igazolásával, a hazai jog mind elméleti, mind gyakorlati részére kiterjedő rigorosumot tesz le a királyi, vagy báni tábla előtt.

Az ügyvédi visszavonásokról. — De revocatione Procuratoris — ismét külön fejezet szól.

Miután, a codex indokai szerint, tapasztaltatott, hogy nem ritkán csak kísérlet gyanánt téves állítások tétettek, hogy a visszavonás korlátlan szabadsága folytán a hibák kiigazításának könnyűségébe helyezett bizalom a per huzavonására felhasználtassék, az az elv állíttatott fel, miszerint egy perben a revocatio csak kétszer használható és rendeltetett:

276. §. A visszavonás perorvoslatával az egész ügy folyamán, ide értve a repulsiót s perujítást is, csak kétszer lehet élni, mely alkalommal mindaz, ami visszavonatik, tüzetesen meghatározandó; valamint előadandók az annak helyébe jött előterjesztések az 1807 : VIII. t.-cz. értelmében.

277. §. A visszavonás személyesen, vagy teljhatalmazott által gyakorolható, a taxa azonnal való lefizetése mellett.

278. §. Személyi ügyekben helye nincsen a visszavonásnak.

279. §. Revocatio segélyével a megyei bíróságok előtt már eldöntött kérdések fel nem vétethetnek, vagy az azokban hozott ítéletek meg nem támadhatók s meg nem változtathatók s megindítottaknak nem tekinthetők, ha csak perujítás is nem használ-
latik.

Hatálya tehát csak ítélethozatal előtt nyilvánulhat a téves és hibás állítások kiigazításában.

280. §. A táblai perekben azonban, ha hozzájárul a prohibita, illetőleg a repulsio kedvezménye, a már hozott ítélet megváltoztatására alkalmazható.

281. §. Ujított perekben, önvédelemre s az alapperbeli ítélet támogatására, úgy az uj, mint az alapper állításai tekintetében mind a perujító, mind az ujított félnek szabad revocatioval élni, míg a kétszeri használatot ki nem meritették.

282. §. Az okiratok oly értelemben, hogy azokkal a fél nem akar élni, visszavonhatók, azonban fel nem mutatottaknak nem tekinthetők s a perből vissza nem vehetők.

283. §. A fél saját okiratai s tényei, úgy meghatalmazottjáiéi, vissza nem vonhatók általa.

Az ügyvédi hivatás kellő betölthetésére nézve nagyfontosságú kérdés az, amely a periratok, perbeszédok használatának szabályozására vonatkozik. Fenforog itt mindazon tekintet, hogy az ügyvéd a jogvédelmet alaposan, kimerítően teljesíthesse. Az 1827-iki operatum tehát e részben meglehetősen haladást és szabadelvű irányt fogadott el, amennyiben valamint az 1723. évi, úgy az 1792-iki törvények a replikák számát meghatározták s lehetőleg korlátozták.

Az ügyvédvállások tekintetében teljesen szakított az 1827-iki szervezet a régi rendszerrel s az újabb kor igényei színvonalán állt, rendelvén, hogy ügyvédet az ügy bírója előtt szóval is lehessen vallani, vagy mint azelőtt, magánpecséttel ellátott okiratban a szolgabíró és esküdt hitelesítésével.

Az általános ügyvédvállás a fél összes pereinek vezetésére terjedt ki, a specialis pedig az illető ügy befejezésére szorítkozott.

Érdemes, hogy foglalkozzunk azon reformokkal is, amelyek ezen időben magára a törvénykezési rendszerre vonatkoztak, már

csak azért, mert ezek az ügyvédség érdekeivel közelebbi érintkezésben állanak.

E részben nagyobb haladás nyilvánult, mint az ügyvédség szabályozásában, melynél még e század harmadik tizedében sem tudtak államférfiaink a régi kor balitéleteitől menekülni.

Nevezetesen a bírósági szervezetben jelentékenyebb reformok hoztak javaslatba, habár szintén csak az ősi institutiók kíséretében.

Az úri-székek eltörlése tehát nem is jöhetett szóba, hanem kitelhetőleg gondoskodtak, hogy a jobbágyok igazsága ne veszélyeztessék. Azért szükségesnek találták ezeknél a szolgabíró és esküdtnak, mint a bíróság kiegészítő részének, jelentését és pedig döntő szavazattal; mert — mint mondatott — kell, hogy a megyei magistratus és a közönség előtt tudva legyen, vajjon miképp tárgyaltnak s intéztetnek el az adózó nép ügyei.

És, hogy az uriszék valódi, rendes bíróság szervezetével birjon, s hogy a közbizalmat jobban megnyerje: a földesúr, ha pallosjoggal birt, mint elnök, birói eskületételre köteleztetett, különben maga helyett egy táblabírót tartozván helyettesíteni.

Két birónak mindig törvénytudónak kellett lennie. És nehogy a földesúr az uriszék tartását a népe kárára önkényesen halaszthassa, kimondatott, hogy a késlekedő s megintett földesúr jobbágyainak a késleltetés szülte kárát s költségeit megtéríteni köteleztessék. (Art. I.)

A királyi városokban a polgári bíróság illetősége a nemeseknek, ottan létező ingatlanaira érintetlenül hagyatván, rendeltetett, hogy az ingóságokra is kiterjesztessék, ha magát annak a nemes ember írásban alávetette. (Art. II. §. 2.)

Meglepő haladás rejlik az 1827-iki bizottmány azon határozatában, hogy az alispánok és szolgabírák bírósága, melynek személyzete minden tisztujítás (restauratio) alkalmával változott, megszüntessék, tehát azok, mint önálló bíróságok eltöröltsessenek, és rendes törvényszékek szerveztessenek. (Art. III.)*

*) Hogy ezen ambulans bíróságok már e század elején érettek voltak megszüntetésükre, a történelmi adatok nyomán kétséget nem szenvedhet »Das besonders die Gerichtsstühle der Gespantschaften, so wie sie bestehen, weder der Bestreitung der gehäuften Geschäfte, noch ihrer sonstigen Organisation nach den billigen Rechtsanforderungen der Parteien entsprechen, hiefür zeugen klar allgemeine, oft wiederholte, oft grauenerregende Klagen. Wir denken uns Richter in allen möglichen Nebenrücksichten des Lebens unabhängig, keiner

Tehát már öseink is sürgették a jogszolgáltatásnak a közigazgatástól való elkülönítését, azon elv valóítását, mely korunk előhaladásának egyik legszebb vívmánya s a jogbiztonságnak főeszköze.

Codificatoraink ugyanis még tovább mentek. Megállapodtak abban, hogy a megyei polgári törvényszékek és sedriák állandosíttassanak, hogy a törvényszüneteken kívül folyvást bíraskodjanak s a számfeletti, nem referens, hanem csak szavazó táblabírák, csak akkor távozhassanak el a székhelyről, ha az összes peres ügyek elintéztettek. (Art. III.) A referens bírák a székhelyen lakni köteleztettek.

Ekként az állandó törvényszékek reformeszméje, mely a magyar igazságszolgáltatásnak föltétele, nálunk már 50 év előtt megérett.

Nem kevésbé fontosnak találjuk azt is, miképp már e korban elismertetett a felsőbb forumok oly szervezésének czélszerűsége, melyszerint, ugyanazon forumon az első folyamodású bíraskodás ne legyen a főlebbvitelével egyesítve. Ez okból sürgettetett az 1827-iki bizottság kebelében, hogy a kir.-tábla tisztán főlebbviteli forummá alakitassék és szűnjék meg egyszersmind első folyamodású bíróság is lenni.

Tanulságosak s érdekesek azok az érvelések s adatok, amelyek e tárgyra vonatkozólag az országos bizottság üléseiben felhozattak s a melyek legujabb codificatoraink által figyelembe nem vétettek.

aura popularis bedürfend, also wohlbesoldet und lebenslänglich, in ihrer Fähigkeit zu ihrem hochwichtigen Berufe streng erprüft, ferner denken wir uns Gerichte in dem Verhältniss arbeitend, als sie heut zu Tage in Ungarn sind, Gerichte mit möglichster Öffentlichkeit auf das sie den inquisitorischen, Verbrechen liebenden Geruch verlieren; sodann denken wir uns Beklagte, mit hinlänglichen Mitteln ihrer Selbst-Vertheidigung, auf das wo möglich ihre Unschuld, oder doch geringere Schuld zur Rettung der Humanität an den Tag komme, wir denken uns endlich Beklagte, welche so lange, bis sie nicht ihrer Schuld überwiesen, nicht Verbrechern gleich eingekerkert und behandelt, oder besser misshandelt, sondern Verdächtigen Unglücklichen gleichgehalten werden. Alle diese Bedingnisse sehen wir aber in Ungarn bei diesen Gerichten noch wenig oder gar nicht erfüllt. (Ungarn im Jahre 1841. Anonymus.) — Különben nagyok lehettek a panaszok a megyei bírák ellen már a XV. században, mert Mátyás király VI. decretumában a következő nevezetes nyilatkozatra akadunk: Quia in quolibet Comitatu Nobiles, qui caeteris et conditione et facultatibus reperiuntur, inferiores pro Iudiciis Nobilium eligi consueverunt, quo fit, ut plurimae levitates timore, favore et praemio per illos committuntur, eam ob rem statutum est: quod deinceps non tales, sed boni beneque possessionati Nobiles in quolibet Comitatu ex residentibus eligantur.

A kir. Kuria állapotát tekintve, — így nyilatkoztak oly nagy nevű szakférfiak, mint gr. Teleki József, Ürményi, Justh, Perényi stb. — hogy nem lehet tagadni, miképp figyelembe véve az ország viszonyait s a közlakosok kívánalmait, az a jól rendezett igazságszolgáltatás elveinek többé meg nem felel.

A tapasztalat igazolja, hogy a kir.-tábla az ügyek felhalmozódása folytán, akár mint elsőfoku bíróság, akár mint főlebbviteli forum, minden munkássága daczára sem tesz eleget hivatalának. »Azért is — hangoztattatott, — hogy szemügyre véve az újabb kor követelményeit, egész biztossággal előre mondhatni, miszerint bármily jó, szigorú és üdvös perrendtartás létesítenék, ez néhány évre sem felelne meg a gyakorlatnak s a jelen állapot térend vissza, ha csak oly szervezés nem léptettetik életbe, melyszerint az első forumon az ügyek kellő kezelésére elegendő gond s felügyelet nem fordíthatatik, tehát ezen célra az első forum a főlebbvitelitől egészen elválasztatik.«

»De ezen elkülönítést egyszersmind nagyon követeli a perlekedő fél biztonsága, valamint nyugalma, úgy a biráskodásban szükséges egyöntetűség. Ezen érdekek ugyanis egész Európában, hol a főlebbezés rendszere divik, szükségessé tették a három foku bíróságokat; midőn pedig nálunk a legfontosabb s legnehezebb ügyek, az ingatlanra vonatkozó jogi perek csak két forummal birnak, amennyiben a táblán kezdetnek s a septemvirátuson túl nem vitelhetnek, addig a csekély jogi érdekű és sokszor silány értékű ügyek három, sőt azok, amelyek a községi hatóságoktól származnak, öt forummal is el vannak látva.«

Érdekesek azok az adatok, amelyek a kir.-tábla történetéből hozattak fel.

A Kuria szervezésének első éveiben, mi III. Károly uralkodása alatt, a XVIII. század elején történt, a kir.-táblán évenként csak száz per vételet fel, mely szám 1730. után eső években úgy emelkedett, hogy — mint már említettük — előadási sorozatot kellett létesíteni, melyszerint egy terminuson 40 ügy tüzetett ki előadásra. Ez azonban azt eredményezte, hogy a legtöbb ügy tíz évig, sőt tovább hevert, míg sorrendbe juthatott, miértis a táblai sorozat az 1807: 9. t.-cz. által eltöröltetett.

Az ügyszaporodás egy század alatt azután nagy mérveket öltött; 1727-ben már 2363 új táblai per volt, melyek közül csak 621 került egy évben előadásra s ezek nagyobb része számos év

óta várt a bejelentésre. Ezeken kívül 2360 fölebbezett ügy volt a táblán, mely ott már harmincz év óta hevert.

Érdekes tapasztalat, miképp kir.-táblánk már másfél század előtt görnyedezett az elbírálandó ügyek nagy terhe alatt és küzdött keservesen a nagy hátralékkal, mi általános panaszt és elégtelenséget szült, nemcsak az ügyvédek, hanem a legilletékesebb államférfiak s bírák körében.

És ez így maradt mindig, úgy hogy ugyanezek a panaszok most is; ugyanazon szomorú hátralékos állapot! Csakhogy az újabb időkben az ügyszaporulat óriási mérvet öltött, s azzal szintén a hátralékok összege. Míg a múlt század közepén az összes táblai ügyszám ötezret sem tett ki, addig — sajnos — 1870. után már maga a hátralékok mennyisége sokkal nagyobb volt a régebbi bejövetelei számoknál.

És e bajon százötven év alatt nem tudtunk segíteni; nem e szomorú állapoton javítani! Hol itt a hiba a sok tényező közt? — Bizonyára leginkább codificationalis és szervezeti tehetetlenségünkben.

A múlt században pedig a táblai perlekedés sokkal egyszerűbb és ezért rövidebb volt, mert jóformán a szóbeliségen alapult. Még III. Károly idejében a Kuria alakításakor, az ügyvédek szóval adták elő a táblán a periratokon kívül perbeszédeiket, védelmeiket s ezeket a bíróság, protonotariusai által, egyszerűen jegyzőkönyvbe vétette. Később a protonotariusok főlegbvit ügyekkel is elhalmoztatván, a perbeszédek leírását jegyzőikre — a táblai jurátusokra — bízták s midőn ezek sem győzték a munkát, maguk az ügyvédek készítették a jegyzőkönyveket s ez volt a libellatikus eljárás alapja.

De a nagy elfoglaltságban lassankint nem maradt a protonotariusoknak arra sem idejük, hogy az ügyvédek működését ellenőrizzék, miből az eredt, hogy az ügyvédeknek, főképp az alperesieknek, bírói megintésre volt szükségük, hogy a pert felvegyék, de így is néha egy év múlva sem vezették be perbeszédeiket.

Igy állt elő aztán ama nagy változás a törvénykezésben, az 1827-iki országos választmány szavai szerint: »quod forma antea litigandi sua natura brevissima in scriptam et in Europa facile longissimam, manentibus licet prioribus legibus, transmutata est«.

És ezzel a perlekedési eljárás majd egészen elvonatott a bíró vezetése s kezelése alól, melyre az egész perrend fek-

tetendő lenne és »totusque processualis ordo corruptus et alteratus exstiterit.«

Ily romlott állapotban jött át aztán ránk a perlekedési rendszer, melyen bizonyára nem igen segített sem az 1868-iki perrend, sem pedig az 1881. évi novella.

Sajátságos az idők és emberek változékonysága! Azon szóbeliség, mely, miként fent láttuk s a Kuria levéltárának régi periratai is tanúsítják, a nemesek nagy birtok- s jogpereiben a XVIII. század elején még a táblai perekben is alkalmaztatott — száz év lefolyásával annyira veszté hitelét az átváltozott, részben pedig megromlott erkölcsök és gondolkodás folytán, hogy 1827-ben az országos bizottság kebelében már az a nézet emelkedett túlsúlyra, hogy az csak *salva praerogativa nobilium, qui semper juris ordine convincendi sunt*, hozathassék be. És e nézet kifejezést talált az operatum 555. §-ában: *Verbalis procedura nonnisi contra ignobiles nec ultra summam 60 florenorum locum habebit.*

A kerületi táblák, mint szervezetüknél fogva jóformán felesleges bíróságok existenciája e század elején szintén ingadozóvá vált. A codificatióra hivatott országos bizottság 1827-ben az eltörlést egyenesen s egészen nem sürgette ugyan, de azt javasolta, hogy ezen táblák száma kettőre szállíttassék le és azután mindkettő Pesten székeljen; továbbá, hogy mind első, mind pedig másodfolyamodásu bíróságot képezzenek. E reform azzal is indokoltatott: »ut idem advocatus, qui coram Tabulis districtualibus adsisteret, etiam in Curia regia operam praestare posset.«

Figyelemreméltó felvilágosodottság és haladásra mutat ama javaslat, melyszerint a szentszékek polgárjogi hatásköre megszüntetessék és arra csak »ad spiritualia« szoríttassék, melyek az isteni és egyházi törvények szerint elbírálandók. És nemcsak a végrendelési külformaságok, a hozomány, hitbér, nőtartás, hamis eskü iránt való perek vonattak el; hanem a közbotrányok, botrányos viseletek s cselekedetek miatt való panaszok is, a mennyiben javasoltatott, hogy a szentszékek azok miatt fogságot, testi, vagy pénzbeli büntetést rendelni többé ne legyenek jogosítva (art. IX. De sedibus spiritualibus.)

A törvénykezés javítása, főleg gyorsítására, még következő reform-javaslatokat tett az 1827-iki codificatio.

Hogy az ugynevezett mandata judicialia töröltessenek el. Ezek voltak főakadályai a gyorsabb jogszolgáltatásnak, mert segélyükkel

a per folyamát minden stádiumában fel lehetett függeszteni és amelyek a felek egyszerű kérvényére és azon záradékkal: *Rebus sicut refertur stantibus* — minden nehézség nélkül kiadattak a cancellaria s más felsőbb hatóságok által.

Továbbá az *oppositio s repulsio* az ítélet hozatala után használtathatott perorvoslatok, melyek a végrehajtást megakadályozták és rendszeren újabb, külön és pedig hosszas perekre szolgáltatott alkalmat, tetemesen korlátoztattak s pedig akképp, hogy csak a nagyobb nemesi birtokperekben, melyek, mint az 1827-iki bizottság nyíltan kimondotta, három generációt is túléltek, használtathassanak. És hogy két egyenlő ítélet ellen további felebbezésnek a *septemviratusra*, helye ne legyen, ha csak nem *extra dominium*.

Ezen indítvány általános helyeslésre talált, mert, mint fentebb mondtuk, a *superrevisio terra incognita* volt és csak hosszadalmas perujtással lehetett orvoslást szerezni.

Magánjogi tekintetben kiemelendő a katonák hagyatékáról szóló intézkedés, mely az ügyvédek közelebbről ama tekintetnél fogva érdekelte, hogy abban az esetben, ha az országban elhunyt katona-személy nemes ember volt, akkor hagyatékának tárgyalása az illetékes polgári hatóság körébe tartozván, a hadbírák mellőzésével a polgári ügyvédek közreműködését tette szükségessé, ami aztán keresetforrásukra jótévéleg hatott. (1830: IX.)

A nemesi jogok gyakorlata egyedül személyes ügyekben, az alispán, szolgabíró és az esküdt együttes bizonyítványával mondattott ki igazolhatónak. (1827: XX. t.-cz.)

Ez az intézkedés szintén előnyössé vált az ügyekre, minthogy a nemesi jog igazolása, ügyvédi közreműködés nélkül, alig volt lehetséges, amennyiben az, főképp az adómentesség tekintetében, nélkülözhetetlen volt. Így keletkezett aztán a nemesítési perek egész özöne.

Ügyvédeink társadalmi s politikai működése ezidőtájtban az érintett reformokkal előidézett viszonyoknál fogva nem kevésbé figyelemre méltónak mutatkozik.

A magyar nemzeti nyelv iránt való buzgólkodás az egész országot oly ellenállhatatlan erővel szállta meg, hogy főleg az 1790—91-iki országgyűlések óta, ugy országgyűlési, valamint megyei tanácskozmányaink és vitáink szelvében-hosszában magyar nyelven áradoztak; és sok ügyvéd meleg hazafiui rajongással nemcsak elhanyagolni kezdte, de határozottan megvetette a latin

nyelvet, politikai s tudományos forgalmunknak ezt a szükséges közegét s a bíróságok s törvényszékek sorompói előtt már magyarul kezdett replikázni s debattálni. Amde az »ancien regime« nevelésű ügyvédek, kiket mind a bécsi, mind pedig a budai kormányok a kárhozatos reakcióra még erősebben nógattak, már annyira zugolódtak, hogy az 1791—92-iki hazafias és szabadelvű időktől 1830-ig működő országgyűlések mintegy kényszerítve érezték magukat, a magyar ügyvédi kar új nemzedékének fejlődését a nemzeti törvények oltalma alá venni. Így történt, hogy abból a célból, miképp a magyar nyelv körül az 1791 : XXVI., 1792 : VII. és 1805 : IV. t.-cikkek célja jobban megközelíttessék, ujabban határozottatott: 1) hogy a helytartótanács a hozzá magyar nyelven fölterjesztéseket tevő törvényhatóságoknak ne csak magyarul feleljen, hanem azokhoz menesztett intézvényeit is, (kivéve a körleveleket), ugyanazon a nyelven bocsássa ki; 2) a kir. Kuria a magyarul felebbezett minden pert magyarul adasson elő s magyar ítélettel döntsön el; 3) a táblák s az ország határain belül ama hatóságok előtt, amelyeknél a magyar nyelv eddig nem volt gyakorlatban, ideértve a polgári perekben a szentszékeket is, magyarul lehessen perlekedni, megengedtetvén eme hatóságoknak, hogy ítéleteket magyar, vagy latin nyelven hozhassanak; 4) senki se juthasson hivatalhoz ezentúl, ki magyarul nem tud; 5) 1834. január 1-től kezdve ügyvédi vizsgára senki se bocsáttassék, akinél a magyar nyelv kellő ismerete hiányzik; 6) a magyar katonai ezredek — ideértve a határőrvidékieket — valamint általában az ország hadparancsnokságai, kötelesek magyar okmányokat elfogadni.

Mindez, negyven évi küzdelem után, nem mondható nagy eredménynek, de alig vitatható, hogy a magyar ügyvédi kar, mint testület, csakis ebben a nevezetes korszakban valósult meg. A régi magyarországi ügyvédi kar tehát szorosan véve nem egészen volt magyar jellegű s kitünőségei, mint Kitionich, Grassalkovics, Vuchetich, Gozsdu, Dragos stb., a szláv s román nemzetiségből kerültek ki, de ezek a magyar állameszmének hivei voltak. Eme korszak jelesebb fiatal magyar ügyvédei, mint Benyiczky, Kubinyi, Kossuth, Komjáthy, Ágoston, Urbányi Zsivora, Stettner, Nyeviczkey, Simon Florent s többek már a lelkesebb magyar ügyvédi kar növendékei voltak, kikén

kivül, főleg mióta a magyar világ derülni kezdett — miként már említettük — minden egyes vidéken egész légiója keletkezett a nevezetes magyar ügyvédeknek.

Az eddig mondottakat nem hagyhatjuk némi politikai reflexió nélkül.

Elégséges a felsorolt évszámokat megtekinteni annak bizonyítására, hogy a II. József által előidézett nemzeti mozgalom óta az országgyűlések a magyar nyelv fenségét igyekeztek ugyan visszaállítani, de minden mérséklettel, a többi nemzetiségek jogséremlé nélkül. Látjuk, hogy a latin nyelv minden országgyűlésen egy-egy lépéssel tovább ugyan az előbbinél, a közéletben pedig mindinkább mélyebb dermedésbe esik, háttérbe szorul.

Az országgyűléseken kivivott eredmények azonban, minden törvényességük mellett sem lehettek korlátlanok; mert ámbár a többség hazánkban nyelv tekintetében régente szintén magyar volt, beszéltek azonban más nyelvet is, de nem volt egyetlen testület sem, mely nagyobb előszeretettel, több kegyelettel viseltetett volna ez országban a magyar iránt, mint éppen az ügyvédi kar, mely már 1790. óta nemcsak a legjelesebb szónokokat, hanem a legkitünőbb írókat is adta a hazának. És ezt nem kellene feledni napjainkban azoknak, akik mintegy öröklött gyűlölséggel viseltetnek az ügyvédi kar irányában, mert a magyar nyelv használatával a magyar szellem is felélénkült.

De van még az elmondottakon kívül a magyar ügyvédi karnak egyéb történeti érdeme is.

Ez a kar volt ugyanis az, amely a feudális stagnációhoz ragaszkodó s rút sybarita képekben rajongó nemességet az újabbkori szabadság s demokratia elemeiben kitanította. Ez az ügyvédi kar volt az, amely a születés aristokratiája mellett, Magyarországon az értelmi aristokratia jogosultságát érvényesítette, végre a magyar ügyvédi kar képezte azt a phalanxot is, amely a legtöbb s leghűbb athletákat szolgáltatotta az egykori »liberalis« és »patriota« szövetkezetek táborának, a pecsovicsok ellen.

Ezentúl azt vizsgálva, hogy fejtettek-e ki ügyvédeink ezidőben valami tevékenységet a szellemi, illetőleg irodalmi téren? figyelembe véve, az 1825—32. évek között megjelent sajtótermékeket, emelt fővel mondhatjuk, hogy a magyar ügyvédek ezen a téren nemcsak hátra nem maradtak, hanem több nagybecsű mun-

káikkal, valamint szám, úgy tartalomban az öntudatos nemzeti jogélet ébresztésére és tágitására, gyümölcsözőbb s jótékonyabb hatással működtek közre, mint hazánk bármely osztályú valamennyi szobatudósa és celebritása.

Az ügyvédek által irt ez időbeli részint köz-, részint pedig magánjogi sajtótermékek elvitázhatatlanul igazolják ebbeli állításunkat. Nevezetesen közjogi szempontból:

Kósa Dániel erdélyi ügyvéd már 1816-ban igen tanulságos jogtörténeti művet irt az erdélyországi részek közigazgatása s az anyaországhoz való kapcsolásáról, a vajdák korából. A munka latin nyelven van ugyan írva, de a legmelegebb hazafiassággal. — Cziráky Antal gr., ki többre becsülte azt, hogy ügyvédi s jogtudori diplomákkal birt, mint saját grófi czimerét. A magyar királyi szék iránti jog megszerzéséről irt jeles könyve 1820-ban jelent meg. — Náray: A főispán birói hatalmáról, 1823. — Perger János: A magyar alkotmány ősi alapjairól 1830-ban. — Várady: A régi magyar zászlós urakról. — Danborszky: A magyar alkotmány eredetéről, 1836; ki mint szláv származású, latin nyelven irta munkáját. — Puky: A magyar vármegyék közigazgatásáról és szervezetéről 1828-ban. — Kállay Ferencz: A székely nemzet hadi s jogintézményeiről 1829-ből. Ez a Nagy-Enyeden tanult székely fiú egyszersmind hadügyész is volt. — Földváry: A magyar királynék koronázásáról 1830-ban. — Desseffy: Magyarország jogáról Oroszország tartományaira, 1831. — Botka Tivadar: Notitia Diplomatiae veter. constit. Comitatus, 1831., később magyarul is: »A vármegyék régi szervezéséről.« Madarassy: Némely régi magyar törvényczikk fejtegetése, 1832. — Verovacz: A magyar büntetőjog alapvonalai, (szerb nyelven) 1831, és hasonló munkák Vuchetichtől és Fáriczytól 1819-ben latinul.

A magánjogi téren is nevezetes irodalmi mozgalmat tapasztaltunk.

Kelemen: A magyar magánjog elemei (latinul) 1814, 1818; ugyancz Domintól (lótúl) 1818, 1830. Jungtől (németül) 1818 1827. Markovics Józseftől (latinul) 1819—1822. Frank Ignácztól 1822. Vajdától: Az erdélyi polgári magánjog. 1830.

A különböző nyelven, de egyenlő hazafisággal irt ezen munkák hatásaira csak annyit jegyzünk meg, hogy tekintve nemzeti nyelvünk párhuzamos haladását, ezidőszert a szépirodalom

sokkal magasabb fokot tüntet ugyan föl, mint a jogtudományi, de ezen meg nem ütközhetünk, ha meggondoljuk, hogy akkor még a magyar tudományos akadémia szintén csak alakulóban volt s különösen a műszaki jogi nyelv művelése csaknem teljesen parlagon hevert.

Nem szabad egyébiránt felednünk, hogy az ügyvédi kar magyarosodása korántsem ment ekkor oly könnyen, mint azt sokan képzelik.

Az ország és megyegyűléseken már magyar nyelven folytak a viták s eme testületek olvasztó-kohójából sok új magyar szólam, kifejezés és műszó került ki ugyan, melyek nemzeti nyelvünk és szakszerű fogalmaink körét tágitották, mindazáltal a nyelvművelésnek ez a hódítása sokkal nehezebben s lassabban haladt, sem hogy a terjedő jogélet követelményeit kielégítette volna. Másrésről a literátusok táborában is a neologusok és orthodoxok, a debreczeni és dunántuli grammatikusok heves és hosszantartó harca nem kis mérvben akadályozá a magyar jogtudományi és politikai műnyelv megalakulását, mit 1830. óta a magyar ügyvédi kar nem nélkülözhetett.

Ennek az időszaknak legkitünőbb írói, mint Kazinczy, Csokonay V. Mihály, Fejér György, Horváth István, a Kisfaludyak nem voltak teljes képzettségű jogászok s amit ujat a nemzeti nyelvben teremtetek nem a jogeszmék és fogalmak kifejezésére szolgáltak, hanem mindinkább a képzeleti s érzelmi látkör ködfátyolképeinek kiszínezésére.

Ércsey, Ruszek, Berzsenyi Dániel s Kölcsey Ferencz universalis lángesze már közelebb állott ugyan a magyar jogi nyelvhez, de különben még mindig a görög és latin classicismus bilincsei alatt voltak.

Nagy Pál — ezidőben legnagyobb magyar politikai szónok — csak deákos frázisok- s műszavakkal tudott hatásos beszédeket tartani. Széchényi István gróf alig beszélt magyarul. Kövy, a legkitünőbb magyar jogtudós, csak pataki magyar parasztnyelven morzsolta a jogi terminológiát, Frank Ignác, ez a nagytehetségű jogszaki író pedig csak latin és német, később azonban magyar nyelven is írt.

Az a nemzedék, amely alatt mindezek végbementek, hálásabb volt munkásai iránt, mint a mai, mert elismervén s méltatni tudván a többek közt az ügyvédek érdemeit, közbecsülésük oly magasra emelkedett, hogy azt az újabb társadalmi osztályt, honratiorok osztályának, az értelmiség semináriumának

tekintették s szokásba jött, még a hivatalképességről szóló szabad-
elvű törvény megszületése előtt, főleg őket az alkotmány sánczaiba
befogadni s a nemesek politikai jogaiban részesíteni.

A köztisztélet és becsülésnek ez arany napjai azonban nem
voltak tartósak s a szabadság és demokratizmus eszméinek hat-
hatós szele átjárván ügyvédeinket is, midőn a született patriotákkal
és liberálisokkal mintegy versenyezni, azokkal hasonló szerepet
játszani s valamint a tisztválasztásokat vezetni, úgy a tanácskozá-
soknak irányt adni törekedtek: felzúdultak a conservatív nemesek
s a vezérlő ügyvédek ismét gyűlöttekké lettek előttük, de annál
tiszteltebbek a haladó pártiak előtt.

Annyira korlátolt fogalmak s önző jogeszmék uralkodtak még
ezidőtájtban hazánk felsőbb köreiben, hogy a nemes honatyák
csak tartozó kötelességüknek vették eltérni s meghallgatni, midőn
Nagy Pál az 1825-iki országgyűlésen Rienziként dörögte: »Eddig
félmillió ember (a nemesek) jogairól beszéltünk, de itt az ideje,
gondoskodnunk két millió polgártársunk (a jobbágyok) sorsának
könnyítéséről is.«

De bezzeg nem szólhattak így az ügyvédek a megye zöld
asztalánál, zúgó ellenvetések nélkül, mert hiszen tudjuk, hogy a
nemesen gondolkodókat mindenütt, mihelyt a népérdekek jogosult-
ságát hangoztatják, demagogoknak kiáltották ki. És hogy ez így
megy, azt látjuk Epictetustól és Spartacustól kezdve Rienziig, Dó-
zsa Györgytől Kossuthig, Castellártól Gambettáig. Mert habár az
ügyvédek, már sorsuknál fogva, sokkal közelebb voltak fűzve a
néphez, mint a kiváltságos osztályhoz, alig tudunk rá példát, hogy
mindazokban a felerőszakolt mozgalmakban, amelyek akár politi-
kai, akár agrárius viszonyok szempontjából Magyarországon felme-
rültek, tevékeny részt ne vettek volna.

Hazánk ujabbkori történetében tényleg egyetlen esetre aka-
dunk, melyben a nép állítólag communistikus vágyaktól ösztönöz-
tetve, komoly társadalmi mozgalmak s zavargásokban törvén ki,
ennek élén tényleg ügyvéd állott.

Ez az ügyvéd Urbányi József hajdú-doroghi születésű,
Pesten lakó férfin volt, ki 1815—25. évek közt a szabad hajdu-
városok határainak feloszlására nógatván a lakosokat, lázongáso-
kat idézett elő. A kerületi törvényszék néplázítás és bujto-
gatás miatt hat évre ítélte, de a király azon okoknál fogva,

mert az esetet a kerületi és városi tisztviselők visszaéléseinek tulajdonította, egyszerűen megkegyelmezett neki.*)

Mindezek dacára az a régi halitélet, hogy a magyar ügyvédi karban csakugyan sok lenne a demagog-szellem, később is fentartotta magát. Azonban regisztrálva az akkori nézeteket, az ügyvédi szereplés annyit jelentett, mint szabadelvű honfinak, ellenzéki tagnak s esetleg néplázitónak lenni.

Ezt az utóbbi fogalmat nagy ügyességgel tudták, különösen az akkori kormánypártiak terjesztelni, minthogy az ügyvédek csakugyan ellenzéki s demokrata szellemben lélekzettek, mely körülményhez járult a halhatatlan emlékü nagy hazafi, Wesselényi Miklós bárónak politikai szereplése, ki mindjárt az említett országgyűlés szétesésével, a bécsi kormány ellensúlyozásául rendszeres népizgatáshoz fogván, »vándor pátrioták« név alatt politikai portyázásokat indított, s megyéről-megyére vándorolva, minden tehetségesebb ügyvédet saját körébe és zászlója alá vont és személyes vezénylete alatt a szabadelvű nemzeti ellenzék phalanxának megannyi vezéreül alkalmazott. Megjegyezzük, hogy ő volt egyszersmind az országgyűlési haladópart vezérszellemé.**)

Igy ment ez körülbelül egy évtizedig, melynek főbb mozzanatai ecsetelését a következő fejezetre tartjuk fenn.

*) Hajdumegye monographiája Dr. Vargha Gézától Debreczen 1882. 82. s. köv. s.

**) Gerando Agost: A politikai közszellem Magyarországon. Pest, 1848.

V. FEJEZET.

A magyar ügyvédi kar politikai tevékenysége s vívmányai a közpályán. Kossuth Lajos első fellépése a megyegyűléseken, Lovassy László és társai demokratikus irányu törekvései.

(1830, illetve 1832--1840).

Az 1827-ben felosztatott országgyűlés 1830-ban, a bécsi kabinet félelmei daczára, melyeket Francziaország júliusi eseményei idéztek elő, újra egybegyűlt.

A bécsi kabinet tanuságot meritett abból a rokonszenvből, amelyet a párisi népgyőzelem Magyarországon felköltött.

Az ügyvédek s ekkor már szerepet vivő patvaristák és jurátusoknak, még az országgyűlési választásokat megelőzőleg, az eddig szokatlan példával jártak elől, hogy csak oly párt támogatására működjenek közre, amely határozott szint és elvet vall a szabadelvűsögre.

Ily módon kezdett Magyarországon először nyilatkozni a közvélemény, mely delejes erővel ragadta magával a nemzetet.

A közvélemény és közszellem fölélesztése és megszilárdítása körül senki sem tett annyit s oly sikeresen, mint Wesselényi Miklós, nemzetünknek e lánglelkű Demosthenese, ki a nemzeti szabadságra törekvő mozgalom élére, páratlan szervező képességgel, Magyar- és Erdélyország legkiválóbb ügyvédeit állította. Így Szatmárban Kölcseyt, Biharban Szacsyait, Somogyi Antalt és Tokodyt, Bácsban Botka Tivadart, Pesten Ágostont, Zemplénben Kossuth Lajost, Somogyban Záborszkyt, Hevesben Pukyt stb.

A nemzeti törvényhozás tagjai 1830-ban még nem voltak magukkal tisztában a követendő reformirány tekintetében, különösen szó sem volt holmi ügyvédi reformról, daczára annak, hogy naponkint látták és érezték az ügyvédi kar politikai jelentőségét.

A múlt országgyűlésen, különösen az országos reformmunkálatok tárgyalásánál, fölmerült ugyan az az eszme, de most az események meglepték őket s nem látták hirtelenében, hogy az ország

alkotmányának tervszerű átalakítása művéből a törvénykezési ügyvédi rendtartás ki nem maradhat, hanem elégségesnek vették a dolgot szabad lefolyására bízni.

Azonban az ügyvédek, érdekük iránt tapasztalt ily közömösséget ellensúlyozandók, a következő választásoknál politikai súlyukat még jobban latba vetették s nagyon kedvező alkalmat nyújtott nekik erre az 1832-iki országgyűlés.

Ugyanis, midőn a vármegyék az 1832. december hó 16-ra hirdetett országgyűlésre követeket választottak, már nem a régi szokás szerint jártak el, melyszerint csak a legtekintélyesebb és leggazdagabb egyéneket küldték a törvényhozó testületbe, hanem igyekezett minden párt a legképzettebb jelölteket megválasztani.

Eme választásokra most már erős befolyást kezdtek gyakorolni, különösen az ügyvédek.

Az 1830-iki országgyűlés berekesztése után, midőn a volt követek jelentéseiket megtették, Kossuth Lajos zempléni fiatal ügyvéd volt az első, ki az ügyvédeknek és jogász-ifjuságnak a szabadelvű-párt körül való tömörítését kezdeményezte, Vay Miklós br. volt követ ellenében, ki megyéjének akarata daczára, nagyszámu ujonczokat állított a kormány részére.

Kossuth Lajos ekkor a zempléni megyeközségi gyűlésen tartott beszédében, Vay eljárása és a kormánypártiak cselfogásainak veszélyességet közjogi szempontból oly ragyogóan fejtegette, hogy a KK. és RR. elhatározták, miképp törekedni fognak, hogy se főrendű ur, se pedig conservatív gondolkozásu egyén, ki a kor szellemének hódolni nem tud, vagy nem akar, ne választassék képviselőnek.

Kossuth szabadelvű fellépése s példája csakhamar követésre talált, majdnem kivétel nélkül, az egész országban.

Erős reformpárt alakult mindenütt, az ügyvédek sorából, kik a cameralis rendszer nyomása alatt nyögő vármegyéket is a szabadelvű haladás útjára terelték.

Nem hiányoztak ily jelenségek, még Sáros-, Abauj-, Szabolcs- és Szatmármegyékben sem, habár eme megyék dolyfös arisztokratizmus a társadalmilag nem praeponderált, de az ügyvédség szereplése, mint az értelmiség egyik kiváló tényezője, sohse szűnt meg a közszabadságért üdvösen hatni.

A hazafiság és szabadság érzelmeitől áradózó, a demokratikus jogegyenlőségért lángoló kitűnő fiatal ügyvédek és jurátu-

sok közt, kiváló szerepet vitt Lovassy László s társai, történelmileg nevezetes felségsértési bűnperének tragoediája, mélyen érintette az egész magyar ügyvédi kart. Csakhamar nyilvánulni kezdett ama fatalis hatása, hogy az arisztokraczia által dominált közvéleménybe átszivárgott az a nézet, miképp az ügyvéd veszélyes demokrata és parasztlázító. Es valóban ez a balítélet ezidő óta a később bekövetkezett események által is sok tekintetben mindinkább megerősödni kezdett.

Ami pedig az ügyvédi testület külön vivmányait illeti, azok még ez évtizedben nem az ügyvédi kar rendezésének momentumában keresendők, hanem kizárólag ama törvények alapszellemében s kihatásában, amelyeket különösen az 1832—36-iki országgyűlés alkotott.

Apáink nem értettek a chablon-csináláshoz és még most sem érezték annak szükségét, hogy új törvénykezési rendszert s ügyvédi rendtartást hozzanak létre. Ez okból az ügyvédi rendtartás nem is létezett nálunk mint külön önálló jogintézmény, hanem csupán mint egyes sugara az egyetemes nemzeti jogéletnek, mely, mint a fény, a nap tányérától vette erejét s külső alakját.

Ebben is a vezéreszmék és alaptörvények voltak az irányadók, minélfogva szükséges, hogy ezekkel az alaptörvényekkel itt, legalább vázlatosan megismerkedjünk, mi annál fontosabb, mert ez évtized lefolyása alatt a nép szolgálata és pártfogásában, jogainak védelmében, mindinkább kimagaslott az ügyvédi kar.

Az 1832—36-iki törvényeket az országgyűlés oly rendelkezésekkel igyekezett tovább fejleszteni, melyek az urbéreszek javára biztosított jogoknak még nagyobb kiterjedést adtak. Ez pedig különösen a volt földesurak és jobbágyok közt tömérdek perlekedést idézván elő, a jogszolgáltatás is rendkívüli élénkséget nyert, mi az ügyvédek munkásságát vette igénybe.

Megáradtak, különösen az urbéri viszonyok tisztába hozatalára, a birtokrendezésre, tagosításra és elkülönítésre vonatkozó nagy perek, melyekben főtényezők az ügyvédek voltak, miáltal a kar a néppel mindinkább összeforrt, a birtokos nemességtől pedig nagyobbrészt elszakadozott.

Ugyanez időszakból felemlitendőnek tartjuk, hogy az 1832-36.

10. törvénycikk felhatalmazta a jobbágyokat, a külön czikkben megengedett szabad költözködésen kívül, arra is, hogy terményeikkel szabadon s díjfizetés nélkül kereskedhetnek.

A jobbágy és földesúr között a megváltásra irányuló szerződések a megyei hatóságok felügyeletére bízottak.

A jobbágyok kívánságára a törvényhatóságok kényszeríthették a földesurat szerződésre lépni jobbágyaival s ha vonakodott, ezek feljogosítottak, ellene minden költség nélkül pert támasztani.

A volt jobbágyokat rendesen t i s z t i ü g y é s z e k képviselvén, kimondotta az 1836. évi X. t.-cz., hogy saját tetszésük szerint választott más ü g y v é d s e g é l y é v e l is élhettek.

Még nagyobb hatályu volt a 13. t.-cz., mely szentesítette azon rég szükségessé vált jogelvet, melyszerint minden nem-nemes akár földesúri hatalom alatt álljon, akár nem, mindennemű követelésre és sérelemre nézve, ezentúl akárki ellen, személyes keresetössége mellett és pedig bármely ügyvéd közbejöttével szerezhethet elégtételt.

A 8-ik törv.-czikk igen szabadelvű módon szabályozza a jobbágyok örökösödését és egyáltalában hagyatéki ügyeiket.

A 21. t.-cz. végre eltörlé az adós nemesember s é r t h e t l e n s é g é t s j a v a i t m e g t á m a d h a t t á k a h i t e l e z ő k.

Ezen reformok, nevezetesen a volt jobbágyok jogosultságainak kiterjesztése, kétségtelenül kedvező befolyást gyakorolt az ügyvédség munkakörére.

De voltak még egyéb korszerű reformok, melyek közvetlenebbül érintették az ügyvédség érdekeit.

Ugyanis az, hogy a forgalom s kereskedelem elősegelésére, városokban külön vásári bíróságok létesítettek, melyek a vásárok alatt keletkezett, vagy azokra utalt ügyleteket bíraltak el s nekik, mint a váltóbíróságoknak, a nemesek is alávetettek. Ilyen reform az is, hogy a bíróságok köteleztettek minden ítéletet indokolni és az, hogy a perek az országgyűlés tartama alatt is folytattassanak.

A 20. t. cz., a szóbeli perek bíróságát s biráskodását szabályozza s ennek sikere érdekében az ellentállás remediumát eltörölte.

Ha ezek után még kiemeljük, hogy a 29. t. czikkal út nyitott a zsidók emancipációjára, úgy az 1840-iki országgyűlés a társadalmi viszonyok javításában már alig találhatott több feladatot,

mint az 1832—36-iki vívmányokat tovább fejleszteni, a mi a retrográd irányu kormány s konservatív párttal szemben, egymagában is, fényes győzelemnek volt tartható.

Ez volt oka annak, hogy a kabinet bizalma csökkenni látszott a konservativek iránt, de anélkül, hogy a szabadelvűekhez közeledett volna; inkább csak csillapítani törekedett a kedélyek ingerültségét.

Ezt a törekvést mutatják azok a tények, hogy amnestiát hirdetett; a bűnpereket megszüntette; a bűnperekben hozott ítéleteket nem hajtotta végre; a politikai vétkeseket szabadon bocsátatta.

Jogtörténetünkben nevezetesen mozzanat az, hogy az 1839—40-iki országgyűlés bizottságot küldött ki, melynek feladatát a magyar büntető törvénykönyv kidolgozása képezte.

Magyarország legértelmesebb férfiai fogván a nagy munkához, tizennyolcz hó leforgása alatt oly dolgot nyújtottak be, melyet az akkori jelentékeny törvénytudók mintaszerűnek tartottak.

Az 1843-iki országgyűlésnek jóváhagyás végett benyújtott eme büntető törvénykönyvet azonban a t. KK. RR. elvetették, mert azt nagyon szabadszelleműnek találták.

A rendek ugyanis mellőzték a testi fenytést (botozást), valamint a halálos büntetést, minden megtorlást a szabadságvesztésre alapítván.

A főrendek tábláján azonban a konservatív többség megtartá a testi fenytéket, melyet a munkásosztályra nézve kevésbé ártalmasnak vélt az ideiglenes börtönzésnél; a halálbüntetés eltörlését pedig csak annyiban fogadta el, amennyiben hasonló súlyú büntetéssel pótolhatnák, pl. a tökéletes elkülönzés, mire nézve nálunk még kísérleteket kellett volna tenni.

Miután a főrendek nagy része a büntetések rendszerében tökéletes változást kívánt, a küldöttség munkája mellőzött, és miként később tapasztaltuk, e javaslatot maga az 1861-iki ország-bírói értekezlet sem fogadta el.

A főok, hogy az 1844-iki országgyűlésen a javaslat nem ment keresztül, a halálbüntetés eltörlésén kívül, az volt, hogy a bűnvádi eljárás benne az esküdtzéki rendszerre alapított.

Nevezetes vita keletkezett e tárgyban Klauzál Gábor és Zsedényi Ede között. Utóbbi azt ellenezte s a vita folyamát Szemere Bertalan felvevén, Zsedényi érveléseit pontról-pontra megczáfolva kinyilatkoztatta, hogy a nemzeti alkotmány szelleme

is követeli a jury meghonosítását s hogy ez az intézmény már tényleg létezik hazánkban, amennyiben számos nemes megjelenvén a megyegyűléseken, részben itt, részben pedig mint táblabírák, esküdtszéki birói hatalmat gyakorolnak. Ezen esküdtek azonban abban különböztek a modern esküdtektől, hogy akkor kizárólag jogászok, habár nem teljesen képzettek és diplomások, ítélkeztek és szavaztak, míg most az esküdtektől a jogtudomány árnyéka sem követeltetik; hanem a puszta jogérzet a döntő szavazat alapja, a mi a jogbiztonságra elegendőnek nem bizonyult.

Midőn ugyanezen ülésben az a kérdés került szóba, hogy a nem-nemes foglalhat-e el oly hivatalt, mint a nemes? Ezt 32 megyei követ, 15 ellen igenlegesen döntötte el s így jutott az intelligencia az alkotmány bástyáinak belsejébe.

Az ügyvédekre nézve épp ezen határozat volt a legnagyobb és legfontosabb vívmány, mert eddig az ügyvéd, habár jupiteri észszel s aristidesi becsületességgel birt volna, semmi nyilvános hivatalt nem tölthetett be Magyarországon, hacsak született nemes-ember nem volt. Ez a törvény, mely messze sugárzó szellemi pályát nyitott az ügyvédi kar számára, fokozatos hatást szült az egész ország értelmiségére.

Sok ügyvéd hivatalt vállalván, kitüntette magát; nemes verseny idéztetett elő a születési kiváltságosokkal szemben, amiből ismét az következett, hogy Magyarországnak ez idő óta nemcsak kitűnő politikai szónokai, de tisztviselői is szaporodtak.

Az összes nemes és honorácziós intelligencia között emelkedtek ki, példányszerű megyei alispánokul: Borsodban Szemere Bertalan, Nográsban Sréter János, Mosonyban Torkos Mihály, nemrég mindannyian egyszerű ügyvédek.

A földbirtokos konservatív osztály lejtőre jutott s mindinkább sülyedt az örvény felé, valahányszor az ügyvédi kar terjesztgeté szárnyait. Száradni és megdőlni kezdtek a régi tölgyfának származási ágai s törzsei, hogy az értelmiségnek alatta nőtt erős hajtásának tért engedjen.

A jogtudományi irodalom szintén lendületet nyert.

A magyar tudós társaság által 1834-ben közrebocsátott és 1844. év végeig fentartott »Tudománytár«-ban jelesnél-jelesebb dolgozatok jelentek meg éppúgy hazai jogéletünk köréből, mint az összehasonlító jogtudomány szempontjából. Különös figyelmet érdemel a Fejér György és Horváth István szerkesztette Tudomá-

nyos Gyűjtemény, melyben Perger, Gyurkovits, Stettner, Zsivora stb. ügyvédek től kitűnő dolgozatok láttak napvilágot. Ezek pedig többnyire gyakorló ügyvédek voltak, kik nem tekintették az ügyvédséget tisztán mesterségnek, mint teszik ezt általában mai napság, hanem oly pályakörnek, hova a jog s törvények szentélyeiben a tudomány géniusa minden alapos műveltségű ügyvédtől megkívánja az illő hódolatot.

Vigasztalásunkul szolgálhat, hogy e hódolat ünnepe nem sokáig késelt s az 1840-iki országgyűléssel már új eget és talajt látunk az ügyvédség történetében.

VI. FEJEZET.

Ügyvédek hatásköre. Politikai és társadalmi állásuk emelése.

(1840—1850.)

A reformok sorában már a negyvenes években a modern ügyvédség eszméjével találkozunk, mely mellett, a küzdők sorában, az ügyvédi karnak hírneves tagjai szerepeltek. Így ifjú Palugyay Imre és Tóth Lőrincz, kik ismert értekezéseikben, már összehasonlító leírásban bemutatott nyugoteuropai ügyvédség magasabb felfogásából indultak ki. A lapok, Tóth Lőrincz számos cikkén kívül, másoktól szintén közöltek hasonló szelleműeket. Érezni kezdték az ügyvédség korszerű szervezésének szükségét s annak összefüggését a perjog reformjával.

E mellett már 1840-ben a magyar államéletben és társadalomban oly viszonyok s átalakulások, változások és reformok mutatkoztak, amelyek az új korszak hajnalát jelezték s az ügyvédség szellemi pályájára vidám sugarakban mosolyogtak. A honoratorok serege, mely tudományos képzettség s minősítés folytán nyerte a közélet színpadán politikai befolyását, szavazatjogát s hivatalviselési képességét, hatalmas phalanxxá nőtt ki magát, az első padokat foglalta el a társadalmi körökben s a közvéleménynek mind megteremtése, mind vezetésében döntő befolyásra emelkedett. A bécsi udvari kabinet, melynek eddigelé kényúri vágyódásai voltak s főleg az ügyvédi karban, részint forradalmi testületet szemlélt, részint pedig a haladó, illetőleg az ő szemében felforgató párt zsoldos szolgálatát látta, ez idő óta lemondott az erőszakos és elijesztő politikáról, melynek elvégre a szabad eszmék áramlatával szemben, éppúgy elégtelenségét mint veszélyeit belátta.

Minthogy minden ügyvéd, már független állásánál és értelmiségénél fogva, csak a szabadelvű s haladó elemek szövetségese lehetett s a nemzeti haladó párttal csakugyan egybe is forrt: a kormányhatalom és frigyesei, a konservatív tábor, arra volt kényszerítve, hogy az ügyvédek félelmes befolyását a maga részéről zsíros konczok s jövedelmező agencziák

osztogatásával, legalább korlátozza, minek folytán anyagi helyzetükre befolyást nyert.

Nem volt Magyarországon talán soha annyi megelégedett ügyvéd, mint éppen akkor, főképp, hogy hazánkban is a váltótörvényszékek működése, a váltótörvény megalkotásával, meghonosított.

A váltó-ügyvédek számára, magába a váltótörvénybe iktatott rendtartás, nevezetes irányelveket foglal magában.

Az, aki a váltótörvényszék előtt ügyét személyesen, vagy meghatalmazottja által vinni nem akarta, ügyvédet vallani volt köteles. Ily ügyvédrendelés magánpecsét alatt is történhetett, de kinek aláírási czime a váltótörvényszéknél bejegyezve nem volt, aláírását két tanú által hitelesíttetni tartozott. — Váltó-törvényszéki ügyvéd csak az lehetett, aki, a szokott ügyvédi vizsgán kívül, a váltójogból a váltó-feltörvényszék által megexamináltatott. E végett magát a váltó törvényszéknél, rendes ügyvédi oklevelének előmutatása mellett, bejelentette, a váltófeltörvényszék pedig a bejelentetteknek a váltó-törvényekben való tudományát szóval s írásban vizsgálat alá vette s arról a járatosoknak bizonyáglevelet adott ki. Új eskü tőlük nem kívántatott. — Ily bizonyáglevelekkel ellátottak a váltótörvényszéknél bejelentettek magukat s mihelyt számuk annak székhelyén a négyet meghaladta, azon kiváltsággal bírtak, hogy távollevők gondnokainak (Curatores absentium) kizárólag csak ők neveztettek ki. — Ha ily ügyvédek váltóügyekben három esztendeig szolgáltak, a váltótörvényszék ajánlatára, a váltófeltörvényszék által váltójegyzökké kinevezettek s különös felhatalmazólevéllel jogot nyertek váltóóvások felvételére. — Minden egyes váltójegyző pecsétje, nevének s hivatalának körülírásával, a felhatalmazó-levélbe beiktatott, melylyel a váltóóvásokat megerősítette. Váltó-ügyvéd szolgálatát felének csak váltótörvényszék előtt mondhatta fel, mi mindenestre maga után vonta a kötelességet, a felet a felmondás után is, három hónapig védni, ha az előbb más ügyvédről nem gondoskodott. — Az ügyvéd ugyanazon perben mind a két félnek, sem egyszerre, sem egymásután nem szolgálhatott. — Az ügyvéd munkadíja minden perben, nyerte, vagy vesztette legyen azt, a váltótörvényszék által a végítéletben meghatározandó volt. — Az ítélet, melylyel az ügyvédnek munkadíja megállapított, váltólevél gyanánt váltó-

keresetre volt alkalmas. — Meghatalmazások (*litterae plenipotenciales*) melyek nem általánosak, hanem váltótörvényszék előtt folyt egyes ügyekre terjedtek, a szokott módokon kívül, magánpecsét alatt is történhettek, de azok vagy két váltótörvényszéki bíró vagy szabad királyi városokban a bíró és jegyző, a megyékben pedig a törvényes bizonyság által hitelesítendőek voltak. A fiunói kormányzók, mint a magyar tenger melléki kereskedelmi feltörvényszék, továbbra is feljogosított ügyvédi-vizsgák kivételére; sőt, ha olyanok, akik a pesti váltó-feltörvényszék által vizsgáltattak, a magyar tenger melléki ügyészkedni akartak, a kereskedési és tengerészeti törvények és törvényes szokásokban való jártasságukról magukat a kormányzók vizsgálatának alávetni voltak kötelesek.*)

Werbczi Hármaskönyve után a váltó-törvény volt a legelső rendszeresen kidolgozott törvénytétel, melyben egyszersmind a legelső polgárjogi perrendtartást találjuk, miután e váltó-kodex a váltóügyi törvénykezést tüzetes, tudományos alapokra fektetve, a kor színvonalán álló szabályzattal látta el.

Mondhatjuk, ezzel kezdődött hazánkban az európai névre érdemes törvénykezés és bírósági szervezés, főképp, miután benne a hűbéri osztálykülönbségek elvetésével, a jogegyenlőség elve teljes valóságban érvényre emeltetett.

A váltótörvénykezés által nemcsak a jövedelmes perek gyarapodtak jelentékenyen, hanem a váltójegyzői képesítésekkel a váltóügyvédek nagy száma hálás mellékfoglalkozást kapott. Igaz ugyan, hogy a váltóügyvédek emez előnye némi irigykedést és versengést gerjesztett az ügyvédi karban, mi azt idézte elő, hogy egyidőre a közügyvédek már-már alantabb állásuaknak látszottak lenni a közönség szemében, azonban ez szellemileg jó hatással volt a testületre, mert sok közügyvéd bármily aggott volt legyen, egész buzgósággal sietett letenni a váltóügyvédi vizsgát és öröm volt látni, hogy 50—60 éves megyei főjegyzők és ügyészek mily mohó igyekezettel siettek váltóügyvédi oklevelet nyerni.

Másrészt azt, amit e tekintetben a közügyvédek, kik a váltójogi vizsgát le nem tették, nélkülöztek, busásan kárpótolták nekik

*) 1840: XV. t.-cz. 15. fejt.

a tagosítási, birtokrendezési, arányosítási s urbéri perek, melyek, kivált 1836 óta mindenfelől felhalmozódtak, annál inkább, mert azokkal a váltóügyvédek kevésbé látszottak törődni.

Ez a körülmény a jogtudomány tágabb fejlődésére csak jótékony hatással volt, mert meghonosította jogi tanulmányainkban a szakírányt s valamint az ügynevezett juris-perekben, úgy a váltóügyek közül mind számosabb s kitünőbb szak-embereket nevelt, kiknek természetesen látkörük is szélesebbé és behatóbbá vált, mint a régi mindent tudó prokatoroké.

Az ügyvédek még akkor nem voltak kényszerítve tudorságot (doctoratus) szerezni, sőt már az is büntetés volt, ha valaki, a köztörvényi vizsgán kívül, a váltóbelit szintén letette. A tudorságra leginkább csak az egyetemnél, vagy a kir. akadémiáknál tanári pályára készülők törekedtek. Ezek a régi ügyvédek azonban selejesebbek éppen nem voltak a mai doctor-ügyvédekénél, mert náluk az elméleti képzettség hiányát bőven pótolta a gyakorlat, miről a magyar prokatorok mindig híresek voltak.

Tudnivaló dolog, hogy az ügyvédség kifejlődésének elemei közt a bírósági szervezet, a törvények, a közigazgatási rendszer, a szakirodalom, a társadalmi érintkezés, stb. kiváló helyet foglalnak el. Ott, hol ezek korszerűek, rendszerint virágzó ügyvédi karal találkozunk.

Az 1840. és 1844. XXIII. t.-cz. már mindjárt lendületet adott az ügyvédségnek. E törv.-czikk megengedi, hogy a nemesek úgy, mint a nem-nemesek a szab. kir. városok tanácsa előtt ügyvédet s polgári vagyonukra nézve teljhatalmu meghatalmazottat vallhasanak, kit az ország minden bírósága respectálni köteles.

A jogszolgáltatás gyorsítását — melyhez az ügyvédség érdekei oly nagyon kötvék — elősegítette azon törvény, mely a moratorium alkalmazását eltiltá, ha csak valamennyi hitelező bele nem egyezett és elrendelte, hogy az önkéntes sequestrumok az ítéletek végrehajtását nem akadályozhatják.

Az ügyvédség előmozdítására szolgált a mezei rendőrségről hozott törvény, mely az ebbeli kártételek és kihágások eseteit pontosan kijelölte s az ügynek megfelelő külön rövid eljárást alapított.

Különösen kiemelendő a csődtörvény (1840: XII. és 1844: VII. t.-cz.), mely a bukásokra vonatkozó jogviszonyokat, az ezekben való törvénykezést és bíróságokat tüzetesen szabályozta s valódi csödcodexet alkotott, mely a nemesekre éppugy, mint a nem-nemesekre kiterjedt.

Közvetlenül a törvénykezés s ügyvédkedés emelésére hatott az 1844: VIII. t.-cz., melyszerint a hétszemélyes-tábla a husvét után eső törvényszakban is összeülni s biráskodni volt köteles, az u. n. decretalis napokon tartott törvénykezési szünetet mindenütt eltörölvén.

Az 1848-iki korszakról, mely jogi vívmányaival annyira kimagaslik történelmünkben, felesleges — mert nem képezi tulajdonképpen tárgyunkat — bővebben megemlékeznünk.

Azon törvényhozás, amely a hűbériség intézményeit, kifolyásait, eltörölte, alkotta meg a magyar jogállamot.

Azon 1848-iki törvények, amelyek az ősiséget, együttesen az annak szükségképpen való kifolyását képező törvénykezési különlegességekkel, megszüntették; azok, amelyek az urbériséget eltörölték, a volt jobbágyoknak ingatlanukhoz való tulajdonjogukat megalapították s ezen birtokot szabaddá tették; azok, amelyek a földesuri fenséget, az uri-székeket s földesuri hatóságot kizárták: oly jogállapotokat teremtettek, amelyek a joguralom s törvényesítés biztosítékait foglalták magukban.

És hogy ily jogállapotok csak kedvezően hathattak az ügyvédség kifejlődésére s megszilárdulására, nagyon természetes.

Mindazon haladás, amelyet e részben már tettünk, forrását alapjait, a 48-iki törvényhozásban találja fel, mely a polgári jogok egyenlőségét szentesítette.

A bírósági szervezetet illetőleg, 1848. előtt az alsóbb bíróságoknak sokféle nemével találkozunk. Azok közt, a váltótörvényszéken kívül, némelyek csak első folyamodásu bíróságok, illetőleg törvényszékek voltak. Nevezetesen: a) az úri-székek, b) a szabad kir. városok és a 16 szepesi városok mindegyikének törvényszékei, c) a jászkun községek és a hajdu-városok törvényszékei, d) a rendezett tanácsú mezővárosok tanácsai, e) a fiumei kerületben a városi s kerületi bíróság, f) a túr-mezei nemesekre nézve a tartományi gróf s a nyolcz kincstári bánya-községben a bánya-kapi-

tányi bíróság, g) megyékben a szolgabíró az esküdétekkel, mint bírótársakkal, h) az alispán, szolgabíró és esküdtek, i) Magyarországon négy s Horvátországban egy kerületi ítélőtábla: Nagyszombaton, Kőszegen, Eperjesen Debreczenben és Zágrábban.

Mások az alsóbb rendes bíróságok közül vegyesen voltak, azaz némely ügyekre nézve első, egyebekre pedig másodfolyamodásuak. Ezek: a) a megyei törvényszékek, b) a jászkun kerületben a kerületi kapitányságok, c) a hajdú-kerületben és 16 szepesi városokban a kerületi törvényszék, d) a fiumei kerületben a kapitányi szék és e) Erdélyben a székely- és szász-székek s vármegyék törvényszékei.

Az ország legfőbb felebbviteli törvényszéke a m. kir. Kuria volt, mely 1840-ig a nagyméltóságú hétszemélyes-tábla és a tekintetes kir.-táblából állott; amaz a nádor, illetőleg az ország-bíró, emez a kir. személynök elnöklete alatt. Mind a kettő közös levéltárral és segédhivatalokkal, de külön jegyzőkkel bírt. Azonban a Kurián ugyanazok a kir.-táblabírák, de szavazatjog nélkül, referálták az ügyeket, kik azokban a kir. ítélő-táblán is mint előadók szerepeltek; míg ellenben az erdélyi táblák ügyei a kolozsvári kir. főkörmányszékre voltak felebbezhetők.

Megjegyezzük ezzel kapcsolatban, hogy a még akkor nem uniált Erdélyre, külön kir.-tábla létezett már abban az időben Marosvásárhelyt.

A kir.-tábla részint első folyamodású, részint pedig felebbviteli bíróságot képezett, első tekintetben oda tartoztak különösen a régi juris-perek.

Horvátországra felebbviteli törvényszék a báni-tábla volt, a felségsértés, hűtlenség-, ügy váltó- és csődperek, a szab. kir. városok polgári perei és a zágrábi káptalan ügyeinek kivételével, melyek Horvátországra is a kir.-tábla főlebbviteli hatósága alá tartoztak. A báni-táblától az ügyek a m. kir. hétszemélyes-táblához vitettek főlebb.

Kivételes, vagy specialis alsóbb s felsőbb bíróságok voltak: a) a tárnoki s személynöki székek, hova a szabad kir. tárnoki és személynöki városok jogügyei apelláltattak, (a bűnvádi, protestáns házassági és váltó-ügyek kivételével), a hét alsó magyarországi bányavárostól azonban a peres ügyek a szövetséges városok küldötteiből álló selmeczi törvényszékhez és csak innen a hétszemé-

lyes-táblához felebbeztettek; b) a váltótörvényszékek Pesten, Pozsonyban, Sopronban, Aradon, Debreczenben, Eperjesen, Fiumében és Gyulafehérvárott; c) a különböző helyeken létezett kir. bányatörvényszékek, a selmeczbányai törvényszék, honnan a kir. hét-személyes-táblához vitték fel az ügyeket, d) az egyházi törvényszékek, t. i. szentszékek, illetőleg a felebbviteli, érseki és primási székek; e) az egyházi nemesek törvényszékei, melyek a vármegyékkel hasonló szervezettel bírtak; a primási egyházi legfőbb nemesek legfőbbtörvényszéke, még büntető-perekben is, a primás által alakított primási szék volt és végre a jász-kún kerületek felebbviteli ügyeire, a nádori szék. Ezeken kívül a katonai ügyekre is léteztek különféle fokozatú katonai törvényszékek.

Az 1848. év előtt létezett eme bíróságok s ítélőszékek mindegyikével a legbensőbb szerves összeköttetésben állott ugy törvénykezési rendszerünk, mint ügyvédi rendtartásunk.

Hazánk arany-korának ez utolsó évtizedében még mindig két alakja divott a perlekedés módjának, u. m. az írásbeli és szóbeli sommás eljárás. Bünvádi ügyekben kivételt képezett a rögtön-ítélőbíróság. Az esküdtszéki intézmény meghonosítása közökhajtás tárgya volt ugyan, de nem honosított meg.

Az írásbeli perek alakszerűségét s illetékességi tárgyait, különösen a jogi s birtokörökösödési s egyéb perekben, még mindig Werbőczy Hármaskönyve szabályozta.

A szóbeli sommás perek eljárási módját az 1836 : 20. s az 1840 : 11. t.-cz. határozta meg, végre váltóügyekben a perfolymányok módozatait az 1840-iki váltótörvény alapította meg (II. r. 18. 156. stb. §§.) és pedig a sommás eljárás módjától különbözőleg oly formán, hogy a váltóügyekben külön rendes perrendtartást hozott be s perbeli határozat előtt a panaszlottnak a megjelenésre, védelemre és kihallgatásra határidőt tűzött s engedett és minden ilyféle perről külön tárgyalási jegyzőkönyv szerkesztését rendelte.

Az esküdtszéki intézménynek kapcsolatosan a szóbeliséggel és nyilvánossággal Európaszerte divatozó meghonosításáról már az 1840-iki országgyűlésen is volt szó, de az értelmiség közökhaja még nem valósult meg, csupán az 1847—48-iki korszakalkotó törvényhozásnak sikerült ezt az intézményt, legalább némi részben, t. i. a sajtóvétségekre, hazánk földjére átültetni. (XVIII. t.-cz. II. fejezet 17. §.)

Ez az intézmény a közszellemnek végtelen hátrányára s az ügyvédi karnak, — melyet isten oly nagy értelmi kincsesel s szabadságszeretettel halmozott el — 1848 óta még maig sem tágult, sőt meg sem szilárdult, jóllehet nagy jogtudósunk Szalay Lászlónak az esküdtszék mellett kifejtett nagy irodalmi küzdelmein kívül, Szemere Bertalan már 1840-ben figyelmeztette a törvényhozást, mondván, hogy a jury teljes alkalmazása minden bűn- és polgári perre nézve sokkal inkább megegyezik a magyar ősi alkotmány szellemével, mint bárhol a világon, hangsúlyozva azt is, hogy ez az intézmény már a régebbi időkben tetteleg virágzott hazánkban, amennyiben megyéink közgyűlésein s törvényszékein, számos nemes, mint táblabírák, bíraskodván, az igazságszolgáltatás körül nem egyebet műveltek, mint az esküdtszéki bírák: verdictjeikkel szabályozván a hozandó ítéleteket. Csak az eseteket kellett volna — ugymond — meghatározni, melyekben bármely becsületes polgár jogosítva s kötelezve legyen bíraskodni.

Ez évtizedben továbbá sem külön szabályrendeletszerű ügyvédi rendtartás, sem ügyvédi kamara intézmény még nem létezett. Magyarországon az ügyvédek, mint más honpolgárok, egyedül a köztörvények oltalma és szigora alatt állottak. A kamarai rendszer mint czéhiség, nem falazta el ügyvédi karunkat a társadalomtól, miként mostanában s nem alacsonyította le fegyházi rabcsapattá, melyet minden maliciosus bíró, sőt a perlekedő profanum vulgus minduntalan zaklathat, insultálhat jó hírnevében.

A nemzet eszméjéért rajongott, ezen szellemi új korának hajnalán. Fel akarta építeni a jogállamot és abban egyik örök oszlopként létesíteni a szabad magyar ügyvédséget.

Azon sikerek közt, amiknek az ügyvédség kifejlődése érdekében nem csekély fontosságot tulajdonitunk, szerepel azon hazafias vívmány, amely a magyar nyelvnek hivatalos, diplomatikai rangra emelését képezte. Lendületet vett a jogi időszaki irodalom is a 40-es években.*)

*) A jogi irodalom időszaki termékei a 40-es években s azóta egész a mai napig: Themis (szerk. Szalay László) 1847—48. (Három füzet jelent meg). Közügyvéd (Jósa Ferencz.) Megindult 1848. május 2., megszűnt 1848. május 29. — Törvénykezési Lapok. (Előbb Császár Ferencz, utóbb Szilágyi Virgil) 1857—59. — Törvénykezési és törvényszéki csarnok. (Szokolay István) 1859—62. — Ennek folytatása: Törvényszéki csarnok. (Szokolay István) 1880. éven túl rövid időre megszűnt. — Jogtudományi hetilap. (Gaál Ernő) 1865—67. — Jogtudományi Közlöny. (Ökröss Bálint) 1866. Ugyanezen cím alatt megindult ismét felváltva dr. Dárday Sándor és dr. Fayer

Hosszasak és nehezek voltak azon küzdelmek, amelyeket a haza jobbainak és képviselőinek a nemzet ezen legszentebb jogosultságának kivívásánál kifejtetni kellett.

Az ellenszegülés, akadály és gyűlöletes ellenszenv Bécs felől nyilvánvaló volt.

Midőn ugyanis a főrendekhez az első magyar izenet küldetett, a nádor, mint a felsőház elnöke, felhívta az országgyűlést: mi oka annak, hogy a rendek elállván a deák izeneteiktől, ezeket magyarul akarják szerkeszteni?

A rendek, méltóságuk érzetében s jogosultságuk tudatában, odanyilatkoztak: »hogy nem tartozván okát adni, miért beszélnek, vagy írnak hazai nyelven, a felhívásra semmit sem felelnek.«

A nemzeti önérzet s erély ily nyilvánulása folytán a magyar nyelv uralma csakugyan szép lendületet nyert. Ezt tanusítja, hogy a felső s alsóház között való üzenetváltás nyelveül ezentul a magyar használtatott.

A III. t.-cikkkben megállapított, hogy jövőben a perek a kir.-táblán is magyarul indíthatók s folytathatók; a legfőbbtörvényszék (septemviratus) pedig magyar nyelven hozza ítéleteit és a törvények magyar szövegben tekintendők hiteleseknek. Ezzel kapcsolatban kiemeljük azon jogosult vívmányt is, hogy az 1844: II. t.-cz. elrendelte, hogy a magyar udvari kancellária s a helytartó tanácsnak kiadványaiban és jegyzőkönyveiben, a hétszemélyes táblának pedig az ország határain belül minden perben, nemkülönben a bíróságoknak s még a szentszékeknek is, hivatalosan a magyar nyelvet kell használniok.

Mi ezen eredménynek az ügyvédség kifejlődésére szintén fontosságot tulajdonítunk; mert azáltal a törvénykezésben nagy

László szerkesztése alatt s fennáll ma is. — Jogtudományi Szemle. (M. kir. igazságügyministerium) 1868—70. Jog- és államtudományi folyóirat. (dr. Hoffmann Pál) 1871. Themis. (dr. Siegmund Vilmos) 1870—71. — Ennek folytatása: Magyar Themis. (dr. Siegmund Vilmos) 1871. 1876-tól dr. Fayer László. 1880. éven túl megszűnt. — Jog és igazság. (Petrovits László) csak egyetlen szám jelent meg. 1876. — Curiai Értesítő (Kun László) 1876—77., folytatva ugyanaz által Magyar Jogász czímen. Fennállott 1881-ig. — Jogász Szemle. (László Gyula és Bakos Imre. Debreczenben) 1878—80. éven túl rövid időre megszűnt. — Jog (dr. Révai Lajos s dr. Stiller Mór) megindult 1882-ben s fennáll ma is. — Büntetőjog tára. (Németh Péter) Megindult 1883-ban, fennáll ma is. — Ügyvédi Lapok. (dr. Wolf Vilmos) Megindult 1883-ban s fennáll ma is. — Jogi Szemle. (Markus Dezső) Budapesti Ellenőr. (dr. Maislis Mór) Megindult 1891. s megszűnt 1894. évben. Jogi Tanácsadó. (Istóczy Győző). Megindult 1893-ban, fennáll ma is.

könnyebbség éretett el, amennyiben ebben a korban a magyar nyelv már jobban elterjedt, mint a latin, mely a gyakorlatban tetemesen hanyatlott, míg végre teljesen kiszorult.

Ez időben a vármegyei élet hangadó volt az ország politikai irányzatában s különösen gyümölcsöző befolyással hatott az ügyvédi pályára, mert ott nyerte az ifjuság politikai kiképzését, mielőtt ügyvéddé lett.

Ezért kérdi nemzetünk nagy látnoka Széchenyi István gr. legutolsó emlékiratában: »Ki csekélyelhetné amaz előnyöket, amelyek a vármegyék közigazgatási közreműködéséből származtak?« A megyei igazgatás nyilvános, kollegiális s épp ezokból legtöbb esetben igazságos és gyors volt.

A nemességnek kizárólagos jogosultsága folytán korábban történt visszaélések, a növekvő közművelődéssel, a demokratikus ellenőrködő elemek befolyása a tanácskozmányok teljes nyilvánosságával, mindinkább gyérültek és a vármegyei rendszer jeles iskolája számos férfiakat képzett ki, állami hivatalok, parlamentáris és közkormányzati működésre és a haza jóléte iránt való érdekeltiséget is jelentékenyebb mérvben fejleszté.

Ez az irány eredményezte, hogy már a jogász-ifjuság is szerepelni kezdett a közéletben, mely tényről tanuskodik Kosuth fellépése, kit az ifjuság nagy zöme, mint hű szövetséges táborá, a bámulat és ragaszkodás egész hevével támogatott mindenben.

A pályára készülő ifjuság háta mögött rendszerint az ügyvédi kar volt az a spiritus familiáris, amely a fiatalság kebelében minden nemes tűzet fölgyújtott és szitogatott, minélfogva, ha elismerjük is az ifjuságnak e korbéli érdemeit a korszellem ébresztése s támogatása körül, nem szabad kellő méltánylás nélkül hagyni az ügyvédi kar magatartását.

Midőn 1848-ban a szabadságharcz vészes napjai bekövetkeztek s a minden oldalról megtámadott hazának jajkiáltása felhangzott: az ügyvédi kar s a jogász ifjuság volt a legelső, mely bezárva az irodát, fegyvert ragadt és a honvédek soraiban csatába sietett.

A főváros példáját szent lelkesedéssel követték a vidéki ügyvédek s jogászok úgyannyira, hogy a nemzetőri had- és honvédcsoportokban, — nevezetesen a III. és IX. zászlóaljokban, a Zrínyi csapatban s a vörös-sapkásoknál alig volt tiszt

található, aki ügyvéd, jurátus, patvarista, vagy jogtanuló ne lett volna.

E nagy napokról valóban nem volna szabad, sőt hálátlanság megfélekezniök azoknak, akik most az ügyvédi hatáskört minden oldalról ugarfölddé törekszenek tenni, s nem látszanak tudni, hogy a szabadságharcz és honmentés nagy munkájában a nemrégmultban szintén kiváló érdeme van az ügyvédi karnak.

VII. FEJEZET.

Igazságszolgáltatásunk s törvénykezésünk átalakulása a kényuralom virágzó korszakában. Az ügyvédek sorsa az átmenetben.

(1849—1853.)

Fegyverzörej közt hallgatnak a muzsák. A forradalom zivataros napjaiban (1848—1849.) csakugyan hallgattak is, de különösen elnémult Themis.

A perlekedések és a bíróságok működése már 1848. tavaszán szünetelni kezdett; októberben pedig teljesen megszűnt.

Deczember utolsó napján a pesti törvényszékek és a felsőbb bíróságok tagjainak alig néhány követte a nemzeti kormányt Debreczenbe, de nem követte maga Deák Ferencz, az igazságügyminiszterium pedig teljesen felbomlott.

1849-ben Vukovic Sebő lett igazságügyminiszterré, de ő sem mert építeni semmit a folytonosan rengő talajon. Szabadságharcunk leküzdése után pedig 1849. november 3-án keletkezett cs. kir. legfelsőbb rendeletek már új bírósági szervezetet léptettek életbe s intézkedtek a bíróságok illetőségéről.

Ennek következtében az igazságszolgáltatás korábbi rendszere megszűnvén, az ujonnan felállított bíróságok is új törvénykezési utasításokat kaptak.

A megtorló bosszú első hevében, illetőleg 1849 végétől 1853 végéig, az ügyvédi kar régi állapotában hagyatott s nem üldöztetett annyira, de mindenesetre érdekes, hogy — miként a következő fejezetben látni fogjuk, — a kényuralom e korszakában, vérmunkájának e sötét napjaiban, tehát a német uralom alatt, szabályoztatott először az ügyvédség rendszere.

1848-tól 1853-ig az ügyvédi szigorlatok s képesítések is szüneteltek s újabb ügyvédi nemzedék nem támadhatott. A régiek, tengődve ugyan, mégis csak megéltek; sok fiatal ügyvéd s kivált azok, akik a szabadságharcban résztvettek, felhagyván az ügyvédséggel, gazdasági, ipar s kereskedelmi pályára léptek, mi az öregebb nemzedéknek csak előnyére szolgált, mert a verseny szűkebb körre szorítkozott.

A perek számának, a forradalmi viszonyok szülte felhalmozódása, csak fokozódott, főleg azért, mert az új aera több ősi alapjogot confiscált, míg az ipar s kereskedelmi vállalatok nem nyerhettek lendületet.

A polgári bíróságok illetősége az 1849. évi novemberben kelt legfelsőbb rendelet által felforgatott.

Méltó itt megjegyeznünk, hogy az 1849. évi ideiglenes, átmeneti perrendtartás mérte hazánkban a rom. kath. egyház biráskodási kiváltságára az első halálos csapást, tagadhatatlanul mind a társadalom, mind a magyar ügyvédi kar nagy előnyére.

A szentszékek biráskodásának kiváltságai által ugyanis nagyon korlátozva volt az ügyvédi hatáskör, mivel a szentszékek előtti ügyvédkedésből csaknem teljesen ki voltak zárva mindazok az ügyvédek, akik nem katolikusok, tehát minden protestáns, unitárius, hacsak valamely káptalan előtt a kanon-jogból külön vizsgát nem tettek.

Eme vezérelv uralmán kívül, hazai gyakorlatunk szerint, csak oly ügyvédnek állt jogában a szentszék előtt ügyködni, akinek oklevele ott is külön kihirdettezett; továbbá aki — miként ezt az 1567. 27. törvényczikk követelte, — a patvarkodási esküt (*juramentum calumniae*) szintén letette azzal a fogadással, hogy jobb tudomása ellenére sem igazságtalan ügyet nem védelmez, sem a felvállalt ügyet késleltetni nem fogja, sem végre az ellenféllel nem ért egyet.

Ily eskü 1849. óta már nem kívántatott.

Ezen különben csak politikailag sötét korszak nevezetes arról is először, hogy Magyarországon valamint a közigazgatás, úgy a jogszolgáltatás sosem állt gyorsabb és jobb lábon, mint éppen ez időszakban; másodszor, hogy a zugirászat, melyet jelenleg inkább a falusi jegyzők, papok, iskolatanítók és kántorok üznek, még ekkor meglehetősen ismeretlen volt, de ott, hol mutatkozott, szigorú elbánás alá vétetett, ellentétben a mostani enyhe eljárással; harmadszor, hogy az ősiség megszűntével a zálogváltási pereknek egész özöne keletkezett, ami az ügyvédi keresetmódra nézve valóságos szüreti napokat idézett elő; negyedszer, hogy az osztrák váltóeljárás meghonosítatván, közönséges ügyvédeinket is arra a rangfokozatra emelte, mint a specíficus váltóügyvédeket, habár azelőtt váltójogi censurát nem tettek.

Ugyanebben az időszakban (1849—53) a perenkivüli eljárás, a régi magyar eljárástól eltérőleg, szabályoztatván, a bécsi absolut kormány számos oly rendeletet erőszakolt reánk, amelyek az ügyvédi hatáskörre közvetlen befolyást gyakoroltak. Ezért szükséges az azon rendeletekben körvonalozott intézkedések s horderejük méltatására futólagos pillantást vetnünk.

A törvényhatóságok, melyek peres ügyekben szolgáltatnak igazságot, az érintett rendeletek értelmében, számos oly teendővel is bízattak meg, amelyek nem álltak ugyan a törvénykezéssel benső összefüggésben, de természetüknél fogva leghelyesebben kezelhetők a bíróságok által. Ily ügyekre már az 1849. év november 3-án kelt legfelsőbb rendelet 9. §-ának h.) pontja is nyilván reflektál, amennyiben az önkéntes törvényhatósági, vagyis tiszti hatalom — *jurisdictio voluntaria* — minden eseteiben a járásbíróságokat jogosítja fel kellő eljárásra.

Az önkéntes törvényhatóság, vagyis a bíróságok tiszti hatalma, a helyes fogalom szerint, kétféle; ugyanis a perenkivüli eljárás, mely a bíró által hivatalból *ex nobili officio* — péld. gyámsági esetekben, — s olyanok, amelyekben a felek kérelmére, mint hitbizományok felállítása, törvénytelen gyermekek törvényesítése körül stb. gyakoroltatik.

Régibb időkben ezeket az ügyeket, habár nem is egészen, közigazgatási uton és pedig első folyamódásilag, vagy oly hivatalok tárgyalták és kezelték, amelyek nem foglalkoztak kizárólag bírói teendőkkel, vagy pedig törvényhatósági bizottságokra, küldöttségekre voltak bízva; azonban másod, illetőleg harmadfolyamódásulag, a volt kir. helytartótanács és udvari kancellária határozott.

Ujabb törvénykezési rendszerünkben ez az eljárás megváltozott és több eset, így a tékozlók ősi vagyonának zár alá vétele stb. — ami eddig Magyarországon közigazgatási utra tartozott, — a bíróság által volt elintézendő. (1851: szept. 17-én kelt rendelet.)

Az 1852: december 17-iki miniszteri rendelet bíróságaink tiszti eljárására tüzetes utasítást adott ki és pedig inkább törvénykezési, mint közigazgatási alapokon.

Ez az intézkedés ismét csak jótékony hatást gyakorolt, úgy az ügyvédi hatáskörre, mint a jogszolgáltatásra, mert az utasítás szelleme fonalán az ügyvédi befolyás a bírói önkényt

nagyon előnyösen ellensúlyozta, nem úgy mint ma, midőn, helyes ellenőrzés hiányában, a községi s körjegyzők, valamint a szolgabírák járnak el, s ahelyett, hogy rendeznék a hagyatéki ügyeket, kevés kivétellel, csak összekuszálják, mi aztán természetesen a lebonyolítást roppantúl késleltetve, költségessé teszi.

Valóban ma, midőn a hagyatéki ügyek közigazgatásilag és bíróilag is, de az ügyvédeknek csak facultativ befolyása mellett, tárgyaltnak, bátran kimondhatjuk, hogy az érintett ügyekben az 1849—53-iki eljárás sokkal célszerűbb, észélyesebb, üdvösebb; az ügyvédekre nézve pedig liberálisabb volt s az árvák vagyona sem tétetett ki annyi veszély és rendetlenségnek, mint a jogtudatlan és protectionális közigazgatás kezelésénél.

VIII. FEJEZET.

Az osztrák új perrendtartás és ügyvédi rendtartás. Az urbéri és hűbéri viszonyok szabályozását tárgyzó törvények. Az osztrák közjegyzői intézmény behozatala. Jogszolgáltatásunk esélyei. Az ügyvédség állapota.

(1853—1868.)

A szabadságharcz kimerítette Magyarországot, társadalmi fajháborújával, vérengzései és küzdelmeivel, úgy ezek váratlan katasztrófájával.

A nemzet szomorú, de természetes visszahatás által, a szabadsággal és egyenlőséggel ellenkező állapotba jutott.

Felforgattatott a társadalmi egyenjogúság azon serpenyője is, amelynek egyik hivatási pályára nézve sem volna szabad megbílni a másikkal szemben.

Nem alkalmaztattak ügyvédek nyilvános hivatalokra; a birói pálya pedig épp előttük minden telhető elővigyázattal elzárva, ez még inkább növelte a népnél azt a balítéletet, hogy az ügyvédi kar a legveszélyesebb elem, pedig felfoghatta volna, hogy egyenesen az ő érdeke iránt való küzdelemben vált azzá a hatalom előtt.

Ehez járult még, hogy az abszolutizmus bérenczei, a politikai viszonyok újabb változása daczára, hivatalos állásukban továbbra is megmaradván, áthozták mindazon előítéleteket s gyűlölséget az ügyvédi kar irányában az új acrába, amelyek kormányainkat a hatvanas évek óta tényleg azon meggyőződésben tartják, hogy Magyarországra veszedelmes volna az ügyvédi elemnek szabad lélegzetet engedni.

A jozefinizmus, vagyis a politikai központosítás szolgálván mindenben mintaképül, a hatalomkezelők merész törekvése nem csekélyebb volt, mint régibb jogintézményeinkből, melyek nagyobb részét az 1848. évi törvényhozás már el is törölte, »tabula rasa«-t csinálni; elmosni minden nemzeti jelleget s a centralizáció egész öntevékenységet elnyelő nagy szerkezetével felépíteni a germanizáció csarnokát.

A német nyelv nemcsak a közigazgatási ügykezelésbe, hanem a törvénykezési tárgyalásokba s ítélkezésekbe is behozatott.

A magyar biró biráskodni s a magyar ügyvéd allegálni német nyelven volt kénytetve, mi miatt számos jóra való, derék

magyar férfiú leszorult a pályatérrel, míg ellenben sok ügyvéd, a legmagyarabb vidéken, küzdött a német nyelvvel.

Még érzékenyebben hatott az, hogy az osztrák perrend s az 1852. július 24-iki császári patens, a magyar ügyvédi rendtartásról, életbe léptettek. (1853. jan. 1.) Ennek I—X. bevezető cikkei szerint minden korábbi szabály hatályon kívül helyeztetik s kik addig ügyvédi oklevelet nyertek, de az utolsó öt év alatt az ügyvédséget nem gyakorolták, rendszerint fel nem vétethettek többé, kivételesen felvehette őket az igazságügyminiszter, ha addigi szüntelen »jóérzelmségük et,« erkölcsiségüket s foglalkozásukat igazolták s új vizsgát tettek. Kik pedig az utolsó öt év alatt folytonosan, vagy bár félbeszakítással, azonban tényleg gyakorolták az ügyvédséget, rendszerint felveendők voltak, de az új polgári s büntetőkönyvből leteendő vizsga és újabb meghiteltetésük alapján.

A vizsgára az országos főtörvényszékek valamelyike előtt*) az igazságügyminiszter által bocsáttattak, ha addigi jó magaviseletüket és erkölcsiségüket igazolták. A vizsga a patens életbeléptetésétől két év alatt leteendő volt, különben az engedély hatályát veszíté.

E vizsga alól csak azon tabularis ügyvédek mentettek fel, akik kijelentették, hogy ezentul csak a kir. Kuria s tábla helyébe lépett bíróságok előtt a még folytatható, vagy megindítható adományozási s ősiségi perekben fognak működni.

E nyilatkozat s a jó magaviselet igazolása a patens életbeléptetésétől 6 hó alatt az illető főtörvényszéknek bemutatandó volt, hol az illetők jegyzékbe foglaltattak s az összes jegyzékek az igazságügyminiszternek bemutatattak.

A vizsga alul a miniszter egyeseket felmenthetett.

A polgári s váltóügyvédek megkülönböztetése megszüntettetett. Minden ügyvédnek hivatali székhelyül valamely helyet megállapítani, vagy annak választását a miniszterre bízni s ott letelepednie kellett.

Az ügyvédi rendtartás 63 §-ból állott.

A felvétel kellékei: osztrák állampolgárság, nagykorúság, feddhetlen előélet, jogtudorság, gyakorlat, ügyvédi vizsga. Az esküben a szokásos »hű hivataloskodás« sat. mellett, fősze-

*) Az akkor megsonkított Magyarországon öt, az ugynevezett Vojvodinában, Erdélyben és Horváth-Szlavonországban egy-egy országos főtörvényszék létezett.

repet visz a »császár és családja iránt való engedel-
messég« a »felség s az osztrák összbirodalom tiszteletének s ja-
vának előmozdítása« tekintetében való fogadalom.

Képtelen az ügyvédségre, az ügyvédi rendtartásban megjelölt
valamely büncselekmény miatt elítélt avagy csőd vagy gondnokság
alá került egyén.

Incompatibilis az ügyvédi gyakorlattal valamely fizetett állam-
hivatal viselése és az ügynökösködés.

Az ügyvédek az igazságügyminiszter nevezi ki határozott
bíróági székhelyre; számukat mindenütt ő állapítja meg az illető
bíróság véleménye alapján.

Az eskü a főtörvényszék előtt teendő le, hol az ügyvédi jegy-
zékek vezettetnek.

Az ügyvéd képviseleti jogát csak a bíróság területén gyako-
rolhatja.

A jogokról és kötelességekről szóló rész sokban emlékeztet
az *Instructio pro Advocatis*-ra.

Az ügyvéd az ügyet felvállalás előtt behatóan megvizsgálni és
a tényállást írásba foglalni köteles s a fél által aláírt ezen tényváz-
lat a bíró kívánatára, bármikor, büntetés terhe alatt, felmutatandó.

Igazságos ügyet személyes tekintetből visszautasítani nem sza-
bad. A visszautasítás jogát azonban a munkával való túlhalmozott-
ság szintén megállapítja.

Írásbeli megbízás szükséges, mely mindig felmutatandó.

A perben minden felesleges bőbeszédűség elkerülendő.

Az ügyvéd kellő tisztelettel köteles viselkedni a bíró s felek
irányában.

Nem vállalhat képviseletet, ha ugyanazon ügyben az ellenfelet
képviselte.

Nem mondhat le az ügyről igaz ok nélkül, esetleg a bírói
felmondástól addig köteles képviselni felét, míg bármely perirat
határideje letelik.

Költségeit a bíró liquidálja.

Jutalomdíj előzetes kikötése, vagy a per megváltása semmis.

A liquidáczióal tekintetbe veendő az ügyvéd fáradsága, ügyes-
sége, pontossága s a felek vagyoni állapota.

Előleget követelhet, miután szavatol az illetékekért.

Szegényeket ingyen képviselni köteles. A szegényjogot a bíró-
ság állapjait meg.

Minden egyes, vagy közösen több országos törvényszék területére, az ottani ügyvédek számának megfelelő tagokból álló választmányt, a főtörvényszék ajánlatára, az igazságügyminiszter nevezi ki egy évre.

A választmányi tagok, valamint az elnök ebbeli működésükért nem tarthatnak igényt külön díjazásra; gyűléseik pedig a törvényszéki elnöknek előzetesen bejelentendők.

A választmány teendői: véleményadás a felvételi kérvények felett s a jelöltekre való felügyelet (jegyzékvezetés) és a fegyelmi jog gyakorlása.

Az ügyvédi vizsga-bizottság ügyvédtagjait a választmányi elnök nevezi ki.

A választmány teendője továbbá az ügyvédi kar méltósága, jogai és kötelességei felett való őrködés; minélfogva fel van jogosítva a vétkes tagokat a fegyelmi hatóságot gyakorló bíróságnak feljelenteni s megbüntetésüket indítványozni.

Igazságügyi, valamint ügyvédi reformok javaslatba hozatala, szegény-képviselők kirendelése; a tagok által befizetett díjak és más netán reá ruházandó teendők kimerítik e választmány hatáskörét.

A választmány a főtörvényszék felügyelete alatt áll, melyhez előbbinek határozatai 8 nap alatt felelbevezhetők.

Kisebb fegyelmi büntetést, u. m. intést, feddést, pénzbírságot 100 frtig, minden bíróság alkalmazhat hivatalból, vagy a fél panaszára, esetleg a választmány indítványára.

Nagyobb büntetés, u. m. 100—500 frtnyi bírság, felfüggesztés egy évig; elmozdítás, csak fegyelmi vizsgálat alapján, a legfőbb ítélőszék által mondható ki.

A vétségek exemplificatiojában: alaptalan perlekedés, huzavona, költségszaporítás, alaptalan felebbvitel, sommás ügy átirterelése írásbeli perre, készületlen megjelenés (akár a helyettes személyében) sat. szerepelnek.

A fegyelmi büntetéssel, vagy anélkül, vétség, vagy mulasztás miatt, kimondható a perbeli díjak elvesztése; előleg visszaadása, úgy a költségek megtérítése az ügyvéd ellen.

Felfüggesztés és elmozdítás esetei: különösen álügyletek közvetítése, vagy mások jogait károsító más fondorlatok körül való tanácsadás, közreműködés, az ügyvéd követelésén felül behajtott pénz visszatartása, ismételt enyhébb büntetés sikertelensége és kifogásolt életmód s magaviselet.

Az ügyvéd védelme a fegyelmi eljárásban teljesen biztosítva van.

Alaptalan panaszt emelő fél 100 forintig terjedhető bírsággal, vagy 20 napig tartható elzárással sújtandó.

A főtörvényszék fegyelmi határozatai a legfőbbítélőszékre felelbevezhetők.

Felfüggesztésnek bűnvád, valamint gondnokság alá helyezés, továbbá csüdeljárás, vagy hivatalvesztésre történt elítéltetés esetében, ha nem is volt jogerős határozat, helye lehetett. Helye lehetett súlyosabb fegyelmi, vagy bűnügyi panasz folytán, már a vizsgálat alatt is, vagy ha adósságok miatt ismételve végrehajtás vezettetik ügyvéd ellen.

Ezt a főtörvényszék mondja ki s a felelbevezésnek nincs felfüggesztő hatálya.

Minden bíróság jegyzéket vezet azon intézkedésekről, amelyekkel egyes ügy körül szerzett érdemei miatt az ügyvéd dicsérve, avagy mulasztás, vétség miatt meg lett fedve, mely jegyzékkel az év végén az alsó bíróságoktól a főtörvényszékeknek beterjesztendő; hogy azokra adandó alkalommal figyelemmel lehessen, esetleg az elmulasztott fegyelmi eljárást pótlólag megindithassa.

A gyakorlat megszűnik a kellékek valamelyikének időközben észlelt hiánya, az igazságügyminiszter által elfogadott lemondás és valamely elmozdító ok beálltával.

Mondhatni, hogy ezen rendtartás árasztotta a magyar ügyvédi karra erkölcsi szempontból az egyiptomi csapásokat; azonban, az akkori gyalázatos regime alatt, a hatalom és önkény folytán csaknem hivatalszolgákká sülyedt, korlátolt számú ügyvédek mégis anyagi jólétnek örvendeztek.

Terjedelmesen közöltük a hivatkozott mű intézkedéseit, egyrészt némely feltűnően botrányos szabály, másrészt azon számos analogia megismertetése céljából, amely az akkori és a jelenlegi ügyvédi rendtartásban létezik; sőt utóbbi némely pontban, például a költség biztosítását, az alaptalan panasz megtorlását illetőleg, még szűkkeblűbb a részben mintául elfogadott reakzionárius páatensnél.

Az 1852. július 24-iki patens nemcsak igazságügyi, hanem politikai jelentőségű is volt, amennyiben ennek nyomása alatt keletkezett a magyar ügyvédek rettenetes epurációja, mert a bécsi kormánynak ekkor nem volt csekélyebb s tényleg

meg is valósított szándéka, mint a szabadságharczczal még csak a bűnrészesség látszólagos gyanújában álló magyar ügyvédek s honpolgárt az ügyvédi pályáról letuszkolni.

A bécsi kormány meg is apasztotta az ügyvédi kart. A volt 6000 főnyi magyar ügyvédből alig bocsáttatott 2000 gyakorlatra.

A kizárt, elűzött ügyvédek existenciájával senki sem törődött s aki egyszer az ügyvédek sorából nem jó érzelműségénél fogva kihagyatott, az nem volt többé képes magát a bécsi igazságügyminiszterium előtt rehabilitálni.

Azoknak az ügyvédeknek pedig, akiknek jogaik nem confiscáltak, miként már érintettük, bő kereseti forrást nyújtottak a bécsi kormány 1853. márczius 2-án nyilvánosságra hozott azon nagyfontosságú pátensei, amelyek szerint az 1848-iki törvényhozásnak a hűbéri és urbéri viszonyok megszüntetését proklamáló nagy elvei gyakorlatilag megtestesítendőek valának.

E pátensek jótékony hatását a magyar ügyvédi kar sorsára különösen az emelte, hogy parancsolólag intézkedtek az urbéri viszonyok további rendezéséről s a volt földesurak és jobbágyok között létező birtoklás és jogok szabályozásáról, mely nagy-szerű műveletekben pedig a magyar ügyvédek, mint kik hazánk sajtáságos jogi viszonyaiba beleélték magukat, nélkülözhetetlenek voltak.

Az urbéri tagosítási, arányosítási, legelő-elkülönítési stb. perek tehát, mint melyekről az ide importált német doktorok s bíráknak kellő fogalmuk sem volt, mind a magyar régi ügyvédek kezeibe jutottak.

Ez időszakban kezdett lábrakapni s meggyökeresedni azon balhiedelem és gyűlölet karunk irányában, mintha a régi ügyvédek, az urbéri s birtokrendezési perek viteléből eredőleg, okozói volnának a volt földesurak elpusztulásának; holott minden szakértő tudhatja, hogy ama perek s jogszolgáltatási műveletekben inkább a volt földesúr, mint a szegény jobbágy volt előnyben s hogy a főtényező sohasem az ügyvéd, hanem inkább a mérnök volt, ki pedig rendszerint a volt földesuraknak kedvezett.

Nem kevésbé használt az ügyvédi érdekeknek a hűbériséget szintén visszatükröző ösiségi viszonyok szabályozása, mi 1853. után számtalan nehéz megoldású, de jól is jövedelmező pert szült s ezek közt különösen feltűntek a zálogváltó-perek, melyeknek elsza-

porodását, az azokban való perujításnak kizárása, lényegesen megátolta.

Egyidejűleg említésre méltó, miszerint 1858. február 7-én kelt cs. kir. nyílt parancs által Magyarország s társrészeibe némi csekély módosítással, az osztrák közjegyzői intézmény szintén behozatott és hogy Nádasdy Ferencz gróf volt az osztrák birodalmi igazságügyminiszter, ki fölött amiatt, hogy ez élettelennek látszó intézményt is beoltá hazája s nemzetének különben is sokat szenvedett jogi szervezetébe, nem csodálkozunk, mert csak neve volt magyar, historiai egész lényében pedig német és reakzionárius.

Igaz ugyan, hogy az államéletben az új jogintézmények létesítése, a törvénykezési reform, mint a jogbiztonság főfeltétele s a valódi nemzeti közjólétnek emeltyűje, az anyagi és szellemi fejlődésnek, a polgárosult haladásnak lényeges kellékei közé sorozandó; ámde a reformokra csak akkor van szükség, amikor a közélet által kivántatnak, különben convulsiot szülnek. Ily convulsiot idézett elő társadalmunkban 1858 körül a közjegyzői intézmény is, mely — eltekintve attól, hogy ezidőszerinti iparunk, forgalmunk és kereskedelmi viszonyaink fejletlenségénél fogva, nem birt létjogosultsággal, tulajdonképpen csak az ügyvédi hatáskör megszorítása, korlátozására lévén szánva — pár évi tengődés után kiküszöböltetett.

És hiábavaló dolog volt később az 1867—68-iki átalakulások alkalmával a nemzeti önkormányzat azon törekvése is, amely a közjegyzői intézményt ismét előtérbe akarta állítani s pedig főleg azért, hogy a kormánypárt terjedése és erősítése érdekében minél több hangadó lekenyereztessek s ha mindjárt az ügyvédi osztály rovására, keresetforráshoz juthasson.

*

A hatvanas években az alkotmánynak in integrum való restitúciója hangzott fel minden oldalról s a megyei élet kapui ismét megnyíltak: gyűléseztünk, restauráltunk, törvényszéki birákat választottunk. Az elevenen eltemetett ügyvédek megint mozogni kezdtek s magyar törvények értelmében magyarul allegáltak; a magyar és cseh doktorok és justiciáriusok, a régibb csász. kir. törvényszéki tanácsosok hadával együtt, már e rövid aera kezdetén eltűntek.

A magyar ügyvédek ismét diszruhákban kezdtek járni, fecs-

kék gyanánt hirdetvén a közelgő tavaszt. Azonban a nemzeti fel-
támadás ünnepe, örömmámora, nem sokáig, de teljes évig sem
tartott; mert Bécs egy újabb provizorium bilincseit verte az or-
szágra. Az országgyűlést feloszlatta, mielőtt ez alkotmányos jogait
teljes mérvben érvényesíthetné és a jogszolgáltatás rögzös mezéjét
egyengethette, vagy az ügyvédi kar össze-vissza kuszált viszonyait
rendezhette volna.

Még ez időközben tanácskozó „Országbírói értekez-
let” is annyira sietett áthidaló munkálataival, hogy míg egyrésztől
teljes épségben, érintetlenül hagyta az osztrák jogintézmények és
patensek gyökérszárait és egész jogéletünk mezejét elborító töviseit,
addig másrésztől az ügyvédek érdekeit biztosítani és viszonyait
alaposan rendezni teljesen elmulasztotta.

Azonban az említett értekezlet szabályaival (VIII. A. 1—8 §§.)
a régi s kevés megnyugtató szolgáltató ügyvédi állapotok visszaállítat-
tak. Visszaadatott azok elkobzott joga, akik 1849-ig oklevelet nyer-
tek. Szabad gyakorlat engedtetett az azóta képesítetteknek vagy
gyakorlatra bocsátottaknak, ha a hazai törvényekből pótvizsgát
tettek, sőt ügyvédi oklevelet adhatott a kir.-tábla bármely gyakorló
jogásznak, ki jogot végzett, ha magát előtte az ügyvédi vizsgának
alávetette. Rendszerint pedig jogvégzettség, elméleti vizsga, két évi
gyakorlat s ügyvédi vizsga követeltetett az oklevél elnyerésére.
Egyébként kimondatott, hogy az ügyvéd működési köre kiter-
jed az egész országra és a képviselőhez föltétlenül írásbeli
megbízás szükséges.

Ezen előzmények szerint tehát igazságot szolgáltattak ugyan
a hazafiságnak, de újra elrontották néhány évtizedre az ügyvédsé-
get az oklevelek özönével és csakhamar észleltetett a kar értelmi
szinvonalának hanyatlása.

E bajon a gyakorlat és vizsga szabályozását tárgyazó 1867.
február 9-iki legfelsőbb, nemkülönben az 1867. ápril 16-án; 1869.
június 10. s szeptember 30-án keletkezett miniszteri rendeletek
nem segítettek. Felemlítésre méltó, hogy a június 10-iki rendelet-
ben oly intézkedés foglaltatik, melyszerint az igazságügyminiszter
esetről-esetre két ügyvédet nevez ki a vizsga-bizottságba és pedig
„a budapesti ügyvédi egylet” ajánlatára.

Az eskü szövege alkotmányos alapra fektettetett, de egyéb-
ként sokban hasonlított az 1853-iki patensben foglalthoz.

Erdélyben az 1864. évi 20650. sz. a. kelt udvari rendelet s

az 1867. szeptember 7-iki igazságügyminiszteri szabályzat legnagyobb-részt épségben tartotta az 1853. október 10-iki patensben foglalt ügyvédi rendtartást és az ügyvédi gyakorlat és vizsgáról szintén intézkedő 1854. október 11-iki rendeletet.)*

A már említett új provisorium kormányát Forgách Antal gróf és Mailáth György (később országbíró) kezelték s jól-lehet maguk is magyar jogtudósok voltak, mégis teljesen ignorálva a magyar justitiát és ennek sorsát, inkább törődtek az osztrák Reichsrath mindent amalgamisáló törekvéseivel, mint a magyar állam magánjogi viszonyaival.

Ezen előzmények s ezek kapcsában újból beállott zürzavarok természetes következménye az lett, hogy az ügyvédek száma, melyet a zsidó ügyvédség keletkezése (1867.) roppant emelt, csakhamar annyira kezdett szaporodni, hogy a kar existenciája kétes, de elzüllése biztosnak kezdett mutatkozni; annál inkább, mert az ősiségi zálog- és urbérrendezési perek naponkint apadván, a pályakör mindinkább szűkebb korlátok közé jutott.

E kort bátran a jogi anarchia korszakának nevezhetjük az ügyvédség történetében, mert ekkor a régi kompromittált s anyagilag tönkre jutott nagyszámu ügyvédek is rehabilitációt nyervén, valóságos kenyérharcot vívtak az ifjabb nemzedékkel.

De bíróságaink is nagyon gonosz lábon állottak az új provisoriumban. A kanczellárok ugyanis főispánok és adminisztrátorokká többnyire német érzelmű egyéneknek nevezvén ki, ezek ismét magukhoz hasonlókat alkalmaztak alispánokká, illetőleg törvényszéki elnökökké, ülnökökké és szolgabirákká s így történt, hogy a hazafias ügyvédek gyakran zaklatásoknak voltak kitéve.

*)A pesti keresk. s váltótörvényszék az 1864. évi udvari rendeletnek oly ferde magyarázatot adott, hogy censurált ügyvédek egy jó ideig nemcsak az önálló működéstől, hanem a helyettesítő tárgyalásoktól is eltiltotta; míg a kanczellária konkrét eset alkalmából 1865. évi december 7-én 18784. sz. a. kimondotta: »hogy miután az 1864. december 16-dikán 20650. sz. a. kelt udvari rendelvény értelmében azon egyénekre nézve, akik az ügyvédi vizsgát folyó évi január 1-seje után teszik le, csak az ügyvédség önálló gyakorlata lőn a magyar kir. udvari kanczellária különös engedélyétől, illetőleg segédi minőségben töltendő két évi előgyakorlattól feltételezve, de az elméleti vizsgát sikeresen kiállott ügyvédjelöltek attól, hogy főnökeiket tárgyalásoknál helyettesíthessék, eltiltva nemcsak nem lettek, sőt e jogosultság az utóbbiaknak segédi minőségükből, s azon körülményből, miszerint gyakorlati képességüket az illető törvényszék bizonyítványával is tartoznak tanusítani, önkényl folyik, s az esetre, ha valaki ügyvédsegédi minőségét már tétleg s önállólag működő ügyvéd hiteles bizonyítványával igazolja, főnökének tárgyalásokon való képviseltetésétől el nem zárható.«

És az új bíróságok a mellett, hogy jogi szakképzettséggel nem bírtak, annyira rendetlenek és megvásárolhatóak voltak, hogy azok, akik e gyászos napokat átélték, nem egyszer inkább a Bach-korszak német és cseh bíráit ohajtották vissza.

De valóban a mondottakon kívül még egyéb okok méltán gerjeszthettek bennünk hasonló vágyakat. Ugyanis a Bach- és Schmerling-korszakban a bírák el voltak látva kellő szakképzettséggel s rendszeretők, munkások és pontosak voltak, mi a jogszolgáltatás s ügyvédi foglalkozásra kétségtelenül előnyös: továbbá a jeles, kimerítő s rendszeres osztrák általános polgári törvénykönyv szellemében ítélkeztek s a fegyelemnek lefelé úgy fölfelé kímélhetetlen szigora alatt. Ellenben az átmeneti — provisorius — nyomorúságos hét év alatt nem bírtunk semmi támponttal.

A minősítési törvényeknek hazánkban még akkor híre sem volt s minden parlagon elméjük bukott gentry, a haza régi szokásos törvényeinél fogva, pretendálhatta magának a bírói s egyéb tisztviselői kurulis széket; sőt a nemzet haragját zúdíthatta volna maga ellen az, aki ezen, bár haldokló, de tényleg érvényben álló kiváltság megszüntetését hirdette volna.

Allamszolgálati pragmatikont nem ismertünk; rendszeres ügyvédi rendtartásunk nem létezett; a liberum arbitrium judicis, valamint az érdemleges ítéletek meghozatala, úgy a fegyelmi ügyek tárgyalásánál korlátlan volt. Innen származott, hogy midőn a Bach-korszakban megedződött s rendhez szokott ügyvédek a bírákkal farkas-szemet kezdtek nézni s eljárásukat őrszemmel kísérni: ez oly merényletnek tekintetett, mint a felségsértés, melyet aztán tüzzel-vassal elnyomni s üldözni feladatukká tették s így történt, hogy ők a nép különböző rétegeiben ellen-szenvel szítottak az ügyvédek iránt, mely mozgalmat különösen az úgynevezett gentry-osztály, a kiváltságok foszlányaitól megvedlett kisbirtokos, részben egész vagyontalan nemesi osztály kezdte s átvitték aztán társadalmunk minden rétegébe.

A közvélemény csakhamar félrevezettetett, pedig a közelmúltra visszapillantva, módjában állt meggyőződni, hogy a magyar ügyvéd a magyar társadalom minden osztályán felül áll, s így állott akkor is, amidőn a haza érdekei s közjólétéről volt szó és csak 1849. óta szintén mily gázlókon kellett a praktizáló magyar ügyvédnek áthalolnia, minő elemekkel kellett megküzdenie s milyen volt az a társadalom, amely Magyarországon csak két határfát látott maga

előtt: a régi előítéletek büzhödő garmadáját s az absolutizmus akasztófáit.

Bizony nem kellemes dolog volt ily virágágyak közt járni. azonban a magyar ügyvédek, kiknek $\frac{9}{10}$ -ed részét azért, mert a 48—49-kikétes végzetű szabadságharcz alatt szintén kitűnő hazafi volt az absolutizmus bérenczei bitók alá állították, diplomáját máglyára vetették s midőn legjobbjait még attól a jögtől is megfosztották, hogy véresverejtlékes munkáikkal a mindennapi falatot megkereshessék: ők mégis ott jártak a nemzet nagy halottas kamarájában s kezükben tartva a jog, hazafiság s az örök igazság lámpáját, őrizték nyomorban a haldokló haza utolsó életsugarát.

S ime, mi lett jutalmuk? Mágnásaink a nemzet vérében hullámzó gyásztora alatt Pozsonyban dőzsölvén, mint egykor a francia feudal-emigránsok Coblenzben, megosztották maguk közt az országot, elfoglalván a kormányzéki főhivatalok, főispánságok és kir. biztosságokat, mialatt a vármegyékben zsiros hivatalba ültettek minden földesúri zsoldost s politikai szédelgőt, hagyván az ügyvédi kart saját szerencséjére úszni az általános vizözönben s küzdeni a különféle néposztályok polypjaival.

De mindez még csak a vészes elemek harczát képezte. Mert jöttek aztán a perrendtartások, a Reichs- és Landesgesetzverordnungen; a patensek özöne, a Polizei-, Obergericht-, Staatsanwalts-Verordnungen stb. csoportja.

S a magyar ügyvédi kar ezen elemek, tényezők s rendszabályok szerint volt kénytelen a jogkereső közönség igazainak szolgálni és nem tehetett semmit ennyi politikai jaguár között, midőn az összehordott bíróságok magukat Themis oltáránál áldozó papoknak, ellenben az ügyvédek csak éhenkórász minisztránsoknak, a politikai s társadalmi tolerancia proletárjainak követelték meginteni.

S aztán persze, nem nézve azt, hogy magyar ügyvéd ennyire függ a bíróság s a politikai viszonyoktól, végre ama törvénykezési rendtartások ingatagsága, zavartsága s határozatlanságától, amelyek minden átmeneti, forradalmi vagy ostromállapotú korszakok gyötrelmes utóbajai: mégis azt követelték tőlük, hogy gyors, biztos és kifogástalan jogszolgáltatásról gondoskodjanak.

Nehéz idők voltak ezek, sokat lehetne róluk elmondani.

Vajha az isteni gondviselés jóvá tenné az emberek hibáit s gyöngeségeit s folyvást örködnék Magyarország fölött s megóvná minden gonosztól!

Vajha a gyarapodó és haladó magyar társadalom azt vivhatná ki, ami ős nemzeti alkotmányunk magvát képezi: a néposztályok általános erkölcsiségét, szellemi derűjét s ekkor majd az ügyvédi kar sem lesz kénytelen felkiáltani: »Hová tűnt el a jólét, a becsület gyümölcse s hol van az ügyvédi kar megérdemelt méltósága.«

*

Erre az időre esik az ügyvédeknek egyesületté való tömörülése, (mely ugyszólván véletlen esetből kifolyólag vitetett keresztül).

1865. év őszén Th an hoffer Pál Pesten átvévén a főbírásgot, mindjárt kezdetben arra fordította figyelmét, hogy miképpen lehetne a törvénykezés hiányain segíteni. Üdvös czélja keresztülvitele végett az ügyvédi karhoz fordult tanácsért s e tárgyban felhívást intézett több ügyvédhez, kérve támogatásukat. Ez a felhívás adta meg az első impulsust az ügyvédi kar összejövetelére.

Hogy az ügyvédek, kik a 40-es évek óta összehíva sohasem voltak, egyesülés útján testületté alakuljanak, már régóta óhaja volt az ügyvédi kar több tagjának s most ezek — számosak csatlakozása mellett — felhasználták az alkalmat, hogy a tömörülést előkészítve, letegyék alapkövet az egyesülésnek.

Negyven tagu bizottság szerveztetett s utasított, hogy az alakítandó ügyvédegylet alapszabály-tervezetét elkészítve, terjesztené az ügyvédi kar elé. De az eszme megtestesülése, bár az alkalmat mindenki örömmel ragadta meg s karolta fel az egyesülés gondolatát, sok nehézségbe ütközött.

Nagyon kevesen voltak tisztában még azzal is, hogy mily alapra fektessék az egyesületet; mily célra fordítsák az egyesülendő erőket. Bár az eszmével már régibb idő óta többen foglalkoztak, de egyetérteni ezek sem voltak képesek, mert e tárgyban megelőzőleg sem értekezlet nem volt, sem az eszme meg nem vitatott hírlapilag. Ily körülmények közt természetes, hogy a bizottság működése, miután a kiküldött albizottság nagyon lassan haladt, meg volt akadva s midőn a munkálat a közgyűlés elé került, ennek, általános helyeslését nem volt képes megnyerni, különösen azért,

mert az értekezlet kisebbségben levő s előrelátó, gondolkozó része már ekkorszem elől nem tévesztve az ügyvédi kamarák behozatalát, tartott attól, hogy ezek szervezésénél az autonomikus jogok mellőztetni fognak; kívánták a solidáris tömörülést, az egyletnek egészséges alapon levő megalakulását, hogy testületileg felszólalhassanak az ügyvédi kar ügyében, sőt a törvényhozásnak esetleg javaslatot szolgáltatassanak a kamarák szervezetére nézve, nehogy oly kamrát létesítsen, mely egyedül fegyelmet gyakorol.

A tervezet az ügyvédi kar számos tagja által megtámadtatott, s bár az illetők maguk sem voltak képesek nézeteiket, eszméiket kellő világításba helyezni s tisztázni annyira, hogy intencziók felől a közgyűlés kellőképp tájékozhatta volna magát: mégis utasíttatni akarták a 40-es bizottságot új tervezet kidolgozására. Mások pedig azt vetették a tervezet megtámadóinak szemére, hogy az egylet megalakulását akarják hátráltatni.

A javaslat eszméje, magva az volt, hogy bár az ügyvédi kar érdekei szem előtt tartásával, de mégis tágabb határok között, nem egy zártkörű ügyvédi, hanem egy s pedig országos jogtudományi egylet alakítandó; a tervezet megtámadói ellenben szigorú értelemben vett ügyvédi egylet megalakítását óhajtották.

A közgyűlés két táborra oszlott: az egyik ellenezte, a másik pártolta a javaslatot. Az előbbi párt, melynek tagjai legnagyobb részt fiatal ügyvédek voltak, heveskedése az utóbbi párt pedig nem éppen tapintatos fellépése folytán a nyugodt tanácskozás csaknem lehetetlenné vált. Ennek következtében a közgyűlés elnöke Horváth Károly azt az indítványt tette, hogy a tervezet vitattassék meg újabb, szűkebbkörű értekezleten, melynek tagjai felében a tervezet ellenzőinek, felében pedig pártolóinak sorából választassanak. Így küldetett ki aztán egy tiztagu bizottság a tervezet megvitatására, mely a »Budapesti ügyvédi egylet« címet elfogadva, néhány hó múlva megtartotta az első érdemleges tanácskozmányt.

A budapesti ügyvédi egylet alapszabályai elvégre megállapítottak; célul tűzvé ki, hogy az ügyvédi testületet megillető erkölcsi hitelt és tekintélyt fentartsa; a tudományos képzettségét előmozdítsa; a jog és államtani ismereteket fejlessze s terjeszsze; különösen a hazai törvénykezés terén felmerült jogkérdéseket fejlegesse; a törvénykezési hiányok felett véleményezzen; a czélszerűeknek mutatózó javaslatokat törvényszabta módokon és helyeken előterjeszsze s ekképp egyletileg közreműködjék a hazai jogélet egységes fejlesztésére.

tésén és javításán, végre, hogy a betegség vagy egyéb szerencsétlenség által sujtott s megszorított egyleti tagokat, ezek özvegyeit és árváit segélyezze; szóval, hogy az ügyvédi testület társadalmi összes érdekeit előmozdítsa.

Az alapszabályok felterjesztése a következő igen nyomatékos nyilatkozatokat foglalja magában.

»A társadalomban az egyes erőknek gyűjtése, a magános egyéneknek közös célra egyesítése különösen az újabb korban nemcsak annyira áldást hozónak, de szükségesnek is bizonyult, hogy bátran mellőzhető azon előnyök fejtegetése, amelyek az egyesületből az ügyvédi kar egyes tagjaira háromlanak s nem szükséges a művelt külföld példájára hivatkozni, melynek majdnem minden államában már régóta léteznek ügyvédi egyletek.«

»De lehetetlen fel nem említenünk, hogy midőn mind a tudomány, mind a gazdaság, ipar és kereskedelem tényezői szakbeli céljaik könnyebb sikeresítése végett egyesülnek, mennyire kíváncsatos a közönségre s a törvénykezési szakra, hogy az ügyvédi kar tagjai, kik mindezideig egymástól elszigetelve, egymással csak hivatalos eljárásaikban érintkezve, a nyilvánosság fényének vajmi csekély sugara által világítva, működhettek, s társulattá szervezve nemcsak egymást segítsék működésükben s a szaktudományokat hivatásukhoz képpel fejleszszék; hanem az ügyvédi kar tekintélyének fentartására, mely tekintély s erkölcsi hitel kétségtelenül igen nagy befolyással van, mind az ügyvédi kar jelentősége, mind az igazságszolgáltatás helyes menetére, egyesülten közreműködjenek.«

»Ezen célokat tartják szem előtt a bemutatott alapszabályok s azonfelül különösen egyesek anyagi segélyezését, mi emberiségi szempontból, méltó figyelmet érdemel.«

A budapesti ügyvédi egylet megalakulása után szervezkedtek a kassai és az ország nevezetesebb városaiban a budapestihez hasonló ügyvédi egyletek, sőt már az 1865. év végén szervezkedett a »Kálcsai jogtudományi egylet« stb.

A budapesti ügyvédi egylet szellemi tevékenységét a kormány gyakran igénybe vevén, miáltal ösztönöztetve, csakhamar oly erőt fejtett ki a jogtudomány s törvénykezés terén, hogy az igazságügyi kormánynál még nagyobb méltatásra talált.

Ennek az egyletnek hasonló kiváló érdemei vannak jogi irodalmunk fejlesztésében és habár az annak mintegy helyébe lépett

»M a g y a r j o g á s z e g y l e t.« Bpestén kitartással s buzgalommal foglalkozik ugyan jogikérdések megvitatása s megvilágításával, s jogi irodalmunkat gazdagítja füzetenkint kiadott dolgozataival, de tényleges befolyást még sem gyakorol sem törvénykezésünkre, sem törvényhozásunk előkészítésére, mint tette ezt a budapesti ügyvédegylet, melynek egyik jelentékeny munkája a Magyar- és Erdélyország számára készült ügyvédi rendtartási, tervezet volt, mely hosszas vitatkozás után az egylet rendes ülésében 1871-ben elfogadtatván, a miniszteriumhoz terjesztetett föl.

Ebben a tervezetben lefektetett elvek a kor színvonalán vannak s állandó mű maradhatott volna a messze jövőre kihatólag, amennyiben épp most tapasztalhatjuk, hogy az az új ügyvédi rendtartás javaslata, amelyen a miniszteriumban jelenleg is vajudnak, mindazokat az alapokat és elveket czélszerűekül elfogadja, amelyek már akkor az ügyvédi egylet tervezetében proklamáltattak.*)

Az ügyvédi egylet tervezete a kamarák autonómiáját feltétlenül tüzi ki; széles, de méltányos alapokra fekteti az ügyvédek jogait, de viszont ellensúlyozza ezt az ügyvédi kötelességek szigorításával. Garanciát kíván a bírák szakképzettsége tekintetében és ezeknek az ügyvédségre való átlépése tekintetében, a gyakorlati készültségen kívül, elméleti minősítést is követel. A felserdülő jogászság gyakorlati kiképeztetését biztosítani kívánja.

És mindezek a törekvések a ma érvényben levő perrendre zsugorodtak össze.

Igen érdekesek az ügyvédi egyletnek abbeli észrevételei, amelyeket a saját tervezete alapján, a miniszteriumban kidolgozott javaslattal szemben tett.

A s z e r v e z e t e t illetőleg, ezeket a sarkalatos pontokat emeljük ki kivonatilag.

A 4. §. második kikezdése és a harmadik kikezdés végmondata — nézetünk szerint — szabatosabb és az eddigi gyakorlatnak megfelelőbb, következő szerkezetben lenne módosítandó:

»Ezen vizsga-bizottság az elnökön kívül 24 tagból áll«

»Minden vizsgánál az elnökön, illetve helyettesén kívül a miniszter és a kamara által kinevezettek közül két-két tag jelenléte szükséges.«

*) A tervezetet dr. S i e g m u n d V i l m o s bpesti ügyvéd egyleti titkár dolgozta ki, ki állandó érdemeket szerzett magának, éppúgy az ügyvédiérdekek, mint szakirodalmunk lendületében.

Az 5. §-ban részletezett kellékek közé felvételni javasoljuk, hogy a jelöltnek feddhetlen előéletét kell igazolnia.

Ugyanezen szakaszban elégségesnek hisszük, ha a három éven át félbeszakított gyakorlat beszámítása, kizáratik; mert a félbeszakított gyakorlat be nem számításának rációját abban találjuk, hogy a hosszabb félbeszakítás folytán a jelölt feled, s úgy elméleti, mint gyakorlati képessége csökken; nem hisszük azonban, hogy az egy évi szünetelés e tekintetben annyi hátránnyal volna összekötve, miszerint e miatt a jelöltet oly érzékeny veszteséggel, mint milyen a gyakorlati idő be nem számítása, sújtani igazságos lenne.

A törvényjavaslat azon rendelkezése ellen, melyszerint a tanárok és bírák a gyakorlati idő tekintetében bizonyos előjogokban részesíttetnek, elvben nincsen kifogásunk, így azonban, mint ezen előjogosítványok felállítvák, nem nyújtanak biztosítékot nevezetesen a tanárok tekintetében a gyakorlati képzettségre nézve: mert bármi hosszú időn át foglalkozzék valaki a jogtudomány elméletével, e foglalkozása nem pótolhatja a joggyakorlatot, miután a jog és törvény miként való alkalmazásának módja és azon alakszerűségek, amelyekhez a helyes alkalmazás kötve van, teljesen ismeretlenek maradnak előtte és így bármily jeles elméleti képzettségű legyen is az illető egyén, ez őt nem teheti alkalmassá az ügyvédség gyakorlására; ha tehát méltányos is némi előnyökben részesíteni a tanárokat, a joggyakorlat alól őket teljesen felmenteni nem találjuk igazoltnak, s így az 5. §. utolsó előtt való kikezdését a tanárokat illetőleg, következőleg ajánljuk módosítani:

»Az előírt négy évi joggyakorlatot pótolja, ha valaki bel-földi egyetemen vagy akadémián mint önálló jogitanár, három éven és ügyvédi irodában két éven át . . . működött.«

A bírákra nézve megkövetelendőnek hisszük, miszerint azok jogvégzettek legyenek, hogy bírói működésük pótolhassa a négy évi joggyakorlatot. Jelenleg Magyarországon nem csekély számu bírák működnek, kik jogi tanfolyamot nem végeztek, kiktől tehát az alapos elméleti képzettség eleve nem tesz valakit jó ügyvéddé, épp oly kevéssé teszi azzá egyedül a gyakorlati képesség: mindkettőnek karöltve kell járni. Tekintettel a küszöbön álló szervezetre, mely előreláthatólag a kinevezésnél kimaradó bírósági tagokat az ügyvédi pályára fogja terelni, a három évi önálló bíráskodásban nem találunk elég garantiát arra, hogy az illetők az ügyvédi kar hivatott tagjaivá leendnek.

A vizsg-bizottság határozatai ellen tizenöt nap alatt benyújtandó felebbvitelnek igen is helyét látjuk, mert a jelöltet nem akarjuk, akár a bizottság önkényének, akár esetleges féltség felfogásának védtelenül kitenni.

A törvényjavaslat 10. §-ából, — mely felsorolja azon akadályokat, melyek fenlétében valaki nem ügyvédkedhetik — sajnosan nélkülözzük az egyleti javaslat 2. §-ának azon pontját, amelyben kimondatik, hogy ügyvéd az sem lehet, ki az államtól rendelkezési díjat húz; mert mi egyrészt az indoklás azon érvelését, hogy a rendelkezési díj élvezete nem veszélyeztetné az ügyvéd önállóságát, nem fogadhatjuk el alaposnak, tekintettel arra, hogy az, aki rendelkezési illetéket húz, hivatalnok marad és mint ilyen az ügyvédi pályán nem működhetik önállóan; de másrészt nem látjuk jogos és méltányosnak, hogy az ügyvédség minden hivatalvesztett, vagy abból bármi okból — habár csak ideiglenesen is — kiesett egyén végső menhelyévé váljék. A mint nem akarjuk, hogy az ügyvéd a hivatalt nyugdíjintézetnek nézze, úgy viszont nem akarjuk, hogy a hivatalnok az ügyvédségben tápintézetet lásson.

Az ügyvédek jogai és kötelelességeinek, szabályozásának módosításai: A törvényjavaslat, az egylet javaslatára egyetértőleg, a felek képviseletére kizárólag az ügyvédet jogosítja fel és azért kimondja, hogy a hatalmazottakat, ha nem ügyvédek, netáni képviseletekért díj nem illeti, sőt hogy azok, ha a zúgírszatot üzletképp üzik, meg is fenyitendők. E rendelkezés csak helyeselhető; a helyett azonban, hogy a fenyítés módja tekintetében más törvényjavaslatra is tételik hivatkozás (a közjegyzői törvényjavaslat 187. §-ára), egyszerűbbnek és helyesebbnek találjuk, ha a törvényjavaslat 13. §-ában egyenesen kimondatnék, hogy »az ily zugírársz a felvett díjak visszafizetésén felül, 3 frtől 50 frtig terjedhető birsággal fenyitendő, mely többszöri ismétlés esetében 100 forintig fokozható és mely 3 nap alatti be nem fizetés esetére, 5 frt után egy napot számító fogságra átváltoztatandó.

A 17. §. szövegével nem érthetünk egyet, mert mi annak rendelkezését sem a felek érdekeivel, sem az ügyvéd szerzett jogai-val nem találjuk összeegyeztethetőnek, sőt azt hiszszük, hogy éppen e rendelkezés sértené, úgy az érdemleges képviselet nélkül maradó feleket, mint a munkálkodása folytán jogokat szerzett ügyvédeket, miértis e §-t következőleg javasoljuk módosíttatni:

»A fél halálozása a képviselőt meg nem szünteti, azonban az ügyvéd, mielőtt a fél elhaltáról tudomást szerez, köteles az ismert örököseket értesíteni és egyúttal a perbiróságnak azt bejelenteni. E kötelezettség alól az ügyvéd még abban az esetben sincs felmentve, ha a meghatalmazás már előlegesen az örökösök nevében állíttatott is ki.«

A törvényjavaslat 18. §-a az egyet javaslatától lényegesen eltér, a mennyiben az ügyvédnek nem ad visszatartási jogot a felek ügyirataira. A törvényjavaslat indokolása ez eltérés tekintetében bennünket meg nem győzött annak helyességéről. Ugyanis nem ismerhetjük el, hogy a félnek azon szabadsága, miszerint a megbízást bármikor visszavonhassa, az iratok visszatartása által alteráltatnék, hisz a megbízás visszavonása, a képviselő megszüntetését okvetlen maga után vonja és így a félnek joga semmiképp nem csorbított; de nem vonhatja maga után azt sem, hogy az ügyvéd díj és költségei iránt minden igazolványtól megfosztassék addig, míg díj- és költségjegyzéke fele irányában meg nem állapítatik; mert az annyi volna, mint egyrészt az ügyvédnek oly esetben, midőn a fél fizetni nem akar, lehetetlenné tenni, hogy követeléséhez jusson; másrészt pedig meghiusítani, megtámadás esetében, netán a részben bíróilag megállapított díjak és költségek számszerű igazolását, midőn az ügyvéd könyve — mi csak természetes — kizárólag a ténykörülmények tekintetében képez bizonyítékot. De még következetesen sem jár el a törvényjavaslat, midőn a 32. §-ban a fél készpénzére, ingóira és hitelpapírjaira a visszatartási jogot megengedi, az ügyiratokra nézve pedig azt a 18. §-ban megtagadja, mintha a félre nem nagyobb hátrány származhatik abból, ha készpénze és hitelpapírjai — tehát esetleg azon okirat is, melynek alapján a per indított, — visszatartatnak: ezt bővebben fejtegetni sem kell.

Javasoltatik ennél fogva a 18. §. harmadik kikezdésének kihagyása mellett, a következő kikezdés felvétele:

»Az ügyvédnek azonban a fél ügyirataira visszatartási joga van mindaddig, míg költség- és díj-követelése megállapítva nincsen, miéltis köteles az ügyvéd a visszatartás esetében a 31. §. értelmében díj-jegyzékét a kamarához a 32. §. értelmében leendő megállapítás végett, haladéktalanul benyújtani.«

A 20. §-ban jelzett számadás kötelezettségét csak azon esetre

hiszszük a 15 napi záros határidőhöz kötendőnek, amennyiben a fél e határidő alatt való számadástételt egyáltalán követel; mert ellenkező esetben nem látjuk méltányosnak, hogy az ügyvéd fegyelmi eljárás terhe alatt köteleztessék olyas valamire, amit a fél maga sem kíván általa ily határidő alatt teljesíttetni.

A 21. §-ra nézve azt hiszszük, hogy méltánytalan lenne a felet oly ügyvéd képviselétől megfosztani, kihe maga megbizik, bár ellenfelét más ügyekben képviseli; sőt azon nézetben vagyunk, hogy ezen §. egyenesen megfosztaná a feleket az ügyvédek közt való szabad választástól, és tönkre tenné az ügyvédet, miértis a 21. §. vonatkozó passusát következőleg javasoljuk módosíttatni: »továbbá nem szabad az ügyvédnek, ugyan egy időben mindkét felet, habár külön ügyekben képviselni, kivéve, ha a fél a fenforgó körülményről értesítetvén, a képviseletbe írásbelileg beleegyezik;« stb.

A törvényjavaslat 23. §-a kötelezi az ügyvédet a félnek pénzeit és értékpapirjait »külön« letétképp kezelni és azokat a félnek kívánatára azonnal kiszolgáltatni: mert különben sikkasztás esetében a fenyítő-bíróság által, egyébként pedig fegyelmileg fogna büntettetni. E szakaszban a teljesen czéltalan »külön« és »postán ajánlva« szavak kihagyása mellett, a 35. §-t, mint lehető kivételt, látjuk szükségesnek hivatolni; mert ez az esetleges visszatartási jogot adja meg. Szükséges tehát erre világosan hivatkozni, nehogy a 23. §. merev szerkezete a 35. §. jogos intézkedését megsemmisítse.

A törvényjavaslat 24. §-ára nézve azon észrevételünk van, hogy a fél utasításainak az ügyjegyzékbe (vagy helyesebben mondva az ügyvéd számlakönyvébe) leendő felvétele helyes könyvelés mellett lehetetlen, de inpraktikus, mert az utasítások esetleg bíróság előtt való használatra is szánvák legcélszerűbben külön írásba foglalandók.

A 25. §. irányát teljesen méltányoljuk, jelen szerkezetében azonban a czélnál többet mond, miértis következő szövegezést ajánlunk:

»Az ügyvéd teljes szólásszabadsággal bír védenecze őt aalmában, azonban beadott irataiban vagy az ügy tárgyalása alkalmával tartott szóbeli előadásaiban tisztelettel kell viseltetnie a bíróság, illetőleg hatóság, s annak egyes közegei s

illemmel az ellenfél és védője, valamint a meghitt tanuk és szakértők irányában.**)

Az ügyvédi díjak szabályozásának módosításaira ez kívántatik:

A törvényjavaslat is elfogadta az egyleti tervezet azon alapelvét, hogy az ügyvéd jutalma iránta féllel szabadon szerződhetik, ez elvet azonban nem viszi következetesen keresztül, sőt a szabad egyezkedést a 28. és 30. §§. rendelkezései által egyenesen illusiorussá teszi. Amennyire igazságosnak ismerjük el ugyanis, hogy a fél az esetben, ha a képviselőt az ügyvédtől, a helyelmi bíróság által megrott hiba miatt, visszavonni kényszerült, az előlegesen kikötött jutalom leszállítását követelhesse; oly veszedelmesnek találjuk azon rendelkezést, hogy a fél az egyezségileg meghatározott jutalom leszállítását kérhesse: a) ha az ügyvéd az ily egyességnél a becsületes ügyvédség szabályait és a mérséklet korlátait tekinteten kívül hagyta; b) ha előre nem látott véletlen esemény folytán az ügy befejeztetett, vagy a képviselő megszűnt.*

Az ügyvédnek rosszlelkű eljár és zsarolását nem oltalmazuk, csak a jólelkűt kívánjuk megvédni és a bíróságokat az igazolatlan vádak alapján indított perek ellen, melyek elkerülhetetlenek lesznek, ha a 28. §. a) és b) pontjai fentartatnak; mert a mint egyrészt áll az, hogy kevésbé jellemes ügyvéd a pillanatnyi szükség nyomását könnyen felhasználhatja a fél ellen zsarolásra: úgy másrészt még nagyobb mértékben áll, hogy némely felek a szükség beálltával könnyen hajlandók ugyan az ügyvédnek illő jutalmat ígérni, de a válságos pillanatban, midőn kötelezettségük teljesítésére kerül a sor, pár forintért ismét épp oly könnyen hajlandók gyanusításra, azon igen tág magyarázatot engedő ürügy alatt, hogy a mérséklet korlátait áthágta, és hajlandók az ügyvédet háta mögött kötött egyezség által a lehetőségtől megfosztani, hogy a fellépése folytán létrejött egyezség gyümölcsét is élvezhesse. Az ilyen fél nem fog attól visszariadni, hogy bármely jogos előleges szerződést zsarolás czimén megtámadjon, de nem fog attól sem tartózkodni, hogy állítólagos véletlent oly befejezett tényként állítson oda, amely az ügyvéd kialakított díját tulzottnak tüntesse fel; panaszkodni fog mindenesetre és panaszával az ügyvéd becsü-

*) Feltételezte ez a szakasz a szelid és tisztességes modoru bírálattal, de nálunk sajnos nem csekély számban olyanok léteznek, akikkel szemben a higgadságot megőrizni lehetetlen.

letén kísérel meg csorbát ejteni, hogy pár forintot a maga részére megtakarítson, neheztelni fog már azért is, hogy legalább időt nyerjen, és ezáltal az ügyvédet talán elengedésre bírja; meg fogja szüntetni a törvényjavaslat 16. §-a nyomán a per befejezte előtt a képviselőt, csak hogy felvállalt kötelezettségétől meneküljön, szóval ürügyet keres, hogy pár forint megtakarításért az ügyvédet a bíróság elé hurcolja.

Ez törvényben nem engedélyezhető, legkevésbé igazságos azon jogelvénél fogva, hogy a felek akarata azoknak törvényt is szab. Előtünk ugyan szent a félnek érdeke, de annál az ügyvéd érdekét sem becsüljük kevesebbre, és azért a törvényjavaslat 28. §-a a) és b) pontjának teljes mellőzésével, csakis a c) pont fentartását javasoljuk.

A törvényjavaslat 30. §-a tartalmazza továbbá azon rendelkezést, amely a szabad egyezkedést teljesen illusoriussá teszi, midőn kimondta, hogy »de quota litis« az ügyvédnek nem szabad a féllel egyezkedni, mert az ily egyesség semmis lenne, sőt az egyezkedő ügyvéd fegyelmi vizsgálat alá esik.

Mire nézve lehet tehát az ügyvédnek szabadon egyezkedni, — egyedül meghatározott összegre nézve? És ha ilyenre nem egyezkedhetik, mert a fél neki inkább perének. — kivált ha a nyerendő összeg mennyisége kétséges — az eredményvel arányban álló bizonyos részét kötné le, sem hogy mindenesetre határozott díjat kötelezne: akkor vagy el kell utasítania a felet, vagy álnév alatt kötni meg vele az ügyletet és így a törvényjavaslat egyenesen álügyletekre utasítja az ügyvédet, ami mindenesetre inkább fogja sérteni az ügyvéd tekintélyét és aláásni erkölcsi alapját, mintha e tekintetben is a szabad egyezkedés korlátlanul megengedettik.

A »de quota litis« egyezkedéstől való eltiltásnak 1848. előtt volt értelme, midőn a jóformán egyedül perlekedő birtokos osztály érdekében a földek és birtokok eldarabolását kellett megakadályozni, de ma, midőn a birtok kiváltságos állása megszűnt, midőn e kiváltságos állás védelmének szüksége fenn nem forog többé, ennek szinleges alapja nincsen, sőt az ily rendszabály — mint a mindennapi tapasztalás igazolja — csak inger lenne annak kijátszása és szinlelt ügyek megkötésére, melyek azután a feleknek mindenesetre nagyobb kárt okoznak, mint amelyet a rendelkezés elhárítani akar.

A 35. §-ban helyesebbnek és a kitűzött célnak megfelelőbbnek tartanók, ha a »hitelpapírok« mellett még »minden

a fél követeléseit megállapító okmányokra, mint váltókra, kötvényekre sat.« is kiterjesztenék az ügyvéd visszatartási joga.

E szakasz utolsó előtt való kikezdéséből az »ugyan ezen ügyben« szavak kihagyását indítványozzuk, mert csak így van fogatalja a visszautasítási jognak.

A törvényjavaslat 36. §-a egy felrendszabályt tartalmaz, melyvel azért, mert félrendszabály, egyet nem érthetünk; azt engedélyezi ugyanis, hogy az ügyvéd a fele ellen nyílt csőd esetében a bélyegjegyek és bírósági illetményekre tett kiadásainak, mint első osztályu követelésnek megtérítését követelheti, az ügyvéd egyéb készkiadásait, költségeit és végre annak díjait hasonló előnyben egyáltalán nem részesíti. Mi sem akarunk az ügyvédi költségeknek (tehát díj- és készkiadásoknak) csőd esetében első osztályu rangsorozatot biztosítani; de nem látjuk be, miért álljon az ügyvéd ebbeli követelése hátrább, mint az orvosé és a gyógyszerészé, mint a kereskedősegédké, vagy éppen cselédké és kéményseprőé, — az ügyvéd munkája bizonyosan ér annyit, ha nem többet, mint ezen részben teljesen indokolatlanul kiváltságolt személyeké s így joggal megkivánhatni, hogy legalább is ugyanazon előnyben részesítsék, melyben részesül a fentebb említett kiváltságosoké.

Indítványozzuk ennél fogva a törvényjavaslat 36. §-ának akként való kiegészítését, »hogy az ügyvédnek a bélyeg- és illeték-kiadásokon felül felmerült költségei, valamint díj-követelése csőd esetében második osztályu követelésként kielégítendő.«

E fejezetben foglalt rendelkezésekben egyenesen és — mint az indokolás mondja — szándékosan mellőztetik az egylet javaslatának a díjszabályzat alkotását célzó intézkedése, amit csak fájlalni lehet. Nem kívánjuk, hogy az ügyvédi kamarák előtt lefolyó díjkövetelési ügyek szabályoztassanak »díjszabás« által, arra szükség nincs; de igenis kívánjuk, hogy a bíróságok az ugynevezett »chablonszerű« munkák díjazása tekintetében, bizonyos szabályzathoz, mint »minimumhoz«, kötve legyenek, mert csak ez szabadjtja fel az ügyvédet a bírák kegyosztogatása alól.

Az ügyvédi hatalmazványokat illetőleg az egylet véleménye ebben össz pontosul: A törvényjavaslat 42. §. részletezván azon jogokat, amelyekre a különös hatalmazvány kiterjed; megemlíti ugyan, hogy az ügyvéd jogosítva van törlési nyilatkozatokat kiállítani, de nem jogosítja fel őt telekkönyvi beadványokra

és csődnýtási kérelmekre; egyáltalán telekkönyvi és csőd-ügyekbeni eljárásokra, pedig ezekhez, különösen telekkönyvi ügyeknél, külön meghatalmazás szükségeltetik, éppugy, mint az eskü kínálása vagy elfogadásához — miről hasonlólag nincs e szakaszban említés téve, miértis ajánljuk a 42. §. ez irányban való kiegészítését.

Az ügyvédi kamara belső szervezetére térve elmondatik: hogy a 60. és 62. §-ban a kamarák javaslattétel és véleményezési jogát oly módon óhajljuk szabályoztatni, mint azt jelenleg az ügyvédi egyletek gyakorolják, mert csak úgy várunk e téren a kamaráktól eredményes működést; kiterjesztetni javasoljuk tehát a kamarák véleményezés és javaslattételi jogát »a törvényhozás, jogszolgáltatás és ügyvédség terén hiányok orvoslása és korszerű reformok életbeléptetése tekintetében.«

A törvényjavaslat 63. és 70. §§-aiban, sajnosan, nélkülözzük az egyleti tervezet 51. §. a h) pontjának abbeli rendelkezését, hogy a kamara legyen feljogosítva tagjait a gondnokságokra és csődperügyelőségekre kijelölni, mert e kijelölés képez egyedül biztosítékot arra nézve, hogy jövőben a legtöbb bíróságnál ezidőben a gondnokságok és csődperügyelőségek betöltése tekintetében, tapasztalt visszaéléseknek eleje fog vétetni, és hogy, ugy a tiszteletbeli, mint a jövedelmező tisztségek betöltésénél, egyedül a méltányosság és jogosság szempontja lesz mérvadó.

Ajánljuk ennél fogva e két szakasznak az érintett irányban leendő bővítését.

A 63. §. 4. pontja, mely, a javaslat első szakaszai szerint, csak a pesti kamarát illető előjogról szól, mint egészen külön álló kikezdést javasoljuk e szakasz végére áthelyeztetni.

A 68. §. második kikezdését, mint az ügyvédi függetlenséggel össze nem férő és az állam indokolatlan gyámkodására célzó rendelkezést tartalmazót, teljesen kihagyni véleményezzük.

A 69. §. a szabad ügyvédkedés, illetve szabad költözködés elvét ténylegesen alterálja, midőn a kamarának szabadságot ad, hogy a kezdő ügyvédet 3 évig bizonyos lakhelyre szoríthatja. Ez a személyes szabadságnak és a szabad ügyvédkedésnek oly megszorítása, amelyet az ügyvédi függetlenség és önállósággal sehogysem tudunk összeegyeztetni. A sérelem azáltal, hogy azt az ügyvédi kamara követi el, nem lesz csekélyebb,

de éppen azáltal súlyosabb, mert kezdő ügyvédet sujt, ki egész jövőjét alapítja meg a legtöbb esetben az állandó székhely választása által, melyre a személyes és családi viszonyok elhatározó befolyással bírnak. Egyébiránt a drákói szabály szükségét nem látjuk be, mert nem képzelhető, hogy olyan helyen, mely bírósági székhely, ügyvéd önként le nem telepednék, ha pedig csakugyan le nem telepedik, akkor ott ügyvédnek megélni lehetetlen, és akkor nem találjuk jogosnak azt, hogy a kamara valakit oly helyre száműzhessen, ahol kenyerét sem keresheti meg.

Indítványozzuk ennél fogva a 69. §. kihagyását.

A 70. §-t következő világosabb és a választmány jogait, valamint az ügyvéd kötelességeit szabatosabban körülíró szerkezet értelmében kívánjuk módosítani:

»A szegény perlekedők számára szegényvédőt, szegénységi bizonyítvány alapján, a választmány rendel, a csődperügyelőségekre és gondnokságokra ügyvédek szintén a választmány jelöl ki, és e tekintetben az illetékes bíróság székhelyén létező ügyvédek közt igazságos és méltányos, sorrendet tart, úgy szintén a bíróságok részéről történt kinevezéseket nyilván tartja és szükség esetében ezek tekintetében felszólal.

A választmány határoz a felett is, ha kijelölt ügyvéd személye ellen a folyamodó félnek lenne kifogása, valamint, ha a kijelölt ügyvéd a 45. és 46. §§. értelmében magát felmentetni kéri.

Az ügyvédek felelőssége ekként kívántatik módosítani: Ezen fejezet egyes rendelkezései az egyet javaslatának azon alapelveivel ellenkeznek, hogy az ügyvédek feyelem tekintetben egyedül az ügyvédi kamarának alárendelvek és az államhatóságnak fenytő ügyekben való eljárási jogának fentartása mellett, csakis a törvényszékek rendfentartási joga tartandó épségben, egyébként pedig azok beavatkozásának helye nincs.

A törvényjavaslat 72. §-a már általában szabad választást enged az igazságügyminiszternek: panaszok esetében az eljárással vagy a kamarákat vagy a királyi törvényszékeket megbizni, a 74. §. pedig — anélkül, hogy eleve megvizsgáltatnék, forog-e fenn már csalási bűntény, vagy egyelőre csak feyelemi vétségről van-e szó — a 13. 20. 23. §§. eseteiben részletezett ügyvédi kötelességek megsértése felett egyenesen a királyi törvényszékeket ruházza fel a bíraskodási joggal; pedig az ügyvéd ellen emelt panaszok elintézésre hivatott közegek illetőségét kizárólag a törvénynek szabad

szabályozni és az nem tehető függővé egyes miniszternek tetszésétől, ha pedig a törvény — mint e javaslatból is kitűnik — szabályozza az illetőséget, akkor csak veszedelmet látunk abban, ha a törvény világos rendelkezésének miként való alkalmazása még a miniszter tetszésétől tétetik függővé, miértis a 72. §. következő passusát. »az ügyvédi kamara vagy a királyi törvényszékek útján« kihagyandónak vélelmezzük.

Miután pedig mi az ügyvédi kar függetlensége érdekében a bíróságoknak csak annyiban kívánunk hatalmat adni az ügyvéd felett, amennyiben az a bíróságok színe előtt vét és azok iránt a tiszteletet sérti, vagy egyenesen büntényt követne el, azért a törvényjavaslat 74. §-át következőleg indítványozzuk fogalmaztatni: »Ha az ügyvéd a jelen törvény 18. 20. 23. §§-aiban felsorolt köteleességszegések valamelyikében vétkessé válik, az illetékes ügyvédi kamara által köteleessége teljesítésére szoritandó. Amennyiben pedig a köteleességszegés egyuttal büntető-eljárás alá esik, a kamara ezen eljárás megindítása végett, az iratokat az illetékes fenyítő-bírósághoz hivatalból átküldi.«

A fegyelmi eljárást illetőleg ez a kiigazítás kéretik:

A törvényjavaslat 91. és 96. §§-ainak abbeli rendelkezéseit, hogy a fegyelmi vizsgálat megindítása és a vádaláthelyezés határozata ellenében, ha a vizsgálat vagy a vádaláthelyezés elrendeltetett, a vádlott felebbezéssel nem élhet, nem tartjuk méltányosoknak; mert semminemű bíróságot csalhatalannak nem tartunk és így nem akarjuk a vádlottat megfosztani oly jogorvoslattól, amely esetleg alkalmas lehet arra, hogy őt a további eljárás kellemetlenségeitől és természetyszerű zaklásaitól felmentse; ami a vádlóra igazságos, annak a vádlottra nézve jogosnak kell lennie.

A 106. §-ra nézve következő szabatosabb szövegezést ajánljuk:

»A fegyelmi bíróság a törvénykezési bizonyítéki szabályokhoz kötve nincsen és meggyőződése szerint hoz ítéletet s a vádlott ellen a büntetés iránt, a 79. §. korlátai között határoz.

A 118. §. d) és 121. §. 5. pontjából e szavakat »ha ellene csőd nyitott, illetőleg »ha csőd alá kerül,« kihagyatni indítványozzuk; mert nézetünk szerint a csődnyitás önmagában a fegyelmi eljárás és így a felfüggesztés vagy kizárás alapját nem képezheti; a hamissággal vagy vétkes gondatlansággal párosult bukás pedig,

mint ilyen, az ügyvédkedés megszűntét törvény szerint különben is maga után vonja.

A 118. §. a) b) c) d) pontjaira nézve tehát részint szabadság tekintetéből, részint pedig azért, mert a vizsgálat pusztán elrendelését nem tartjuk elegendőnek arra, hogy az ügyvéd az ügyvédség gyakorlatától felfüggesztessék; hanem arra jogerőre emelkedett perbefogatási, illetve vádhatározatot kívánnánk következő szerkezetet ajánljuk:

»a) ha ellene büntető bíróság által perbefogatási határozat hozatott, ez jogerőre emelkedett és a büntett súlyos voltánál vagy természeténél fogva, a felfüggesztés szükségesnek mutatkozik;

b) ha a felfüggesztés a fegyelmi eljárást rendelő határozat jogerőre emelkedése folytán a feljelentett fegyelmi vétség súlyos voltánál vagy természeténél fogva, szükségesnek mutatkozik;

c) ha a fegyelmi bíróság vádlottat az ügyvédségtől való eltasra ítélte és az ez ellen felebbvitellel élt;

d) ha pazarlás miatt gondnokság alá helyeztetett.«

A törvényjavaslat 119. §-a szerint az ügyvédjelölt azon határozat ellen, amelylyel a választmány — valamely fegyelmi vétség miatt — a gyakorlati idő meghosszabbítását rendeli el, felebbezéssel nem élhet.

Ez következőleg lenne módosítandó:

»Ha a kitörlést rendelő határozat a legfőbbítélőszék által helyben hagyatott, vagy egyáltalán jogerőre emelkedett, ezen határozat a felvételt egyéb ügyvédi kamaránál és az illetőre nézve egyúttal az ügyvédi vizsgára bocsátást szintén kizárja.

IX. FEJEZET.

Az 1867/8-iki átalakulások törvénykezésünkben. Az új magyar perrendtartás s ennek vezérpontjai az ügyvédi hatáskör körülírásában.

A halvtanas években történt átalakulásban, a magyar alkotmány részleges életbeléptetése után, (1867/8) a teljesen visszaállított magyar parlamentarizmus szintén feléledt, s az abszolutizmusnak még fenmaradt, de elavult alkotásai, a német törvénykezési rendtartásokkal s egyéb intézkedésekkel (közjegyzőség, peres ügyeken kívüli eljárás) együtt, hatályon kívül helyeztetek. A magyar felelős miniszterium ismét megalakult s Horváth Boldizsár genialis elméjű ügyvéd bizatott meg az igazságügy vezetésével. A parlament megkezdte közjogi alkotásait s csakhamar áttért az igazságügyi reformokra.

A dolgok ezen alakulása kedvező, sokat ígérő horoscopot képezett az ügyvédi kar viszonyaira nézve.

Magyarországon 1867-től kezdve a mai napig 1894. végeig, a következő férfiak viselték az igazságügyi tárczát.

I. Horváth Boldizsár	1867. febr. 29-től 1871. jun. 5-ig
II. Bittó István	1871. jun. 5-től 1872. sept. 4-ig
III. Pauler Tivadar	1872. sept. 4-től 1875. márc. 1-ig
IV. Perczel Béla	1875. márc. 1-től 1878. jan. 30-ig
V. Pauler Tiv. másodizben	1878. jun. 30-tól 1886. ápr. 30-ig
VI. Fabiny Teofil	1886. máj. 15-től 1889. márc. 22-ig
VII. Szilágyi Dezső	1889. ápr. 9-től

Horváth Boldizsár igazságügyminiszternek a törvénykezés és jogszolgáltatás reformjára czélzó javaslatai között az, amely a birói hatalom gyakorlásáról szól, közpolitikai szempontból is, a legfontosabbak egyike. Kimondatott benne az az elv, hogy az igazszolgáltatás, a közigazgatástól elkülönítve, a felség nevében, és miniszteri javaslatra kinevezett s elmozdithatlan bírák által gyakoroltatik, kiknek a kormányhatalomtól való függetlenségét, a kérdéses javaslat szellemében hozott törvény, az emberi lehetőség határáig biztosítani, óhajtja.

Nem feladatunk részletekbe bocsátkozni, megelégszünk azon elvek diadalával, amelyek ez alkalommal fényesen győzedelmes-

kedve, az ügyvédi terhes foglalkozásra is jótékony befolyással voltak és vannak.

Midőn a magyar kormány a hatalom biztosítására szükségesnek látta a közigazgatásnak a törvénykezéstől való elválasztása, később pedig a közigazgatási bizottságok létesítése által a magyar autonómiát, minden tulkapás daczára, ellentállásra képtelenné tenni; s midőn a bíróságok tömeges kinevezését kezeibe ragadta: még csak egyetlen testület létezett, mely a mindenható kormánynak az önkény útján akadályt gördíthetett. Ez a testület az ügyvédi kar volt, mely nemcsak nagy száma és tudományos képzettségénél fogva, tekintetbe veendő; hanem azért is, mert függetlenségét a kormánytól lehetőleg megővta.

Igen természetes tehát, hogy Magyarországon a nemzeti előjogok ugyan eltöröltettek, de tényleg még mindig a volt szabadalmazott osztály adott irányt s mindazok, akiket a nepotizmus ezen országában az országgyűlési többséget teremtő egyes megyebeli befolyásos családok protekciója nem támogatott, fényes állásra nem számíthattak s csupán képzettségükkel juthattak kenyérkeresethez; tehát, a tekintélyesebb nemes családok kivételével, a magyar nemzet zömének ifju sarjadéka mindinkább jogi pályára rohant, tudva, hogy az ügyvédség az egyedül tudományos kenyérkereset, melyen a megélhetés nem a miniszterek kegyelmétől függ, hanem alapos képzettséggel érhető el.

Nálunk már ekkor nem tekintetett másnak a kinevezési rendszer, mint extravagancziának. Az igazságügyminiszterium formális telepévé vált a nemesi családok hasznavehetetlen elemeinek az igazságügy legfontosabb ágazataiba való becsempészésére. Ebben az eljárásban rejlik aztán százféle törvénykezési kalamitásnak főforrása. Ehhez csatlakozik az anyagi hanyatlás, mi mind semmi ahhoz képest, amit az ország veszít az igazságügy ily kezelése folytán.

Egyetlen ministeriumunk sem volt még, mely erős öntudatával birt volna annak, hogy Magyarország fenmaradása attól függ első sorban, hogy igazságügyét alaposan rendezze, mert enélkül a közvagyonosodásnak s jólétnek szilárd feltételei meg nem szerezhetők s ily állapotok közepette bátran meg lehetett már a hatvanas években jósolni, a mi tényleg be is következett, hogy Magyarországon a szolgabírói világ lesz állandóvá: szolgabírói kormányzás, szolgabírói parlament, szolgál-

birói tudomány, szolgabirói fináncz-politika, szolgabirói igazság-szolgáltatás.

A birák kinevezésének elve ellen már akkor bizonyos ellenzék keletkezett, különösen azon vármegyeisták részéről, akik, mert egész familiájuk lélekvásárló korteskedésből éldegél, az alkotmányosság biztosítékait a választásokban hiszik rejleni és nem tudják, de nem is akarják belátni, hogy különösen az ügyvédi kar, a választott birákkal szemben, sosem lehet önálló s független!

Nagy és tevékeny részt vett Horváth Boldizsár már az 1865-iki országgyűlés időszakában a közös ügyekről (XII. t. cz.), a zsidók emancipációjáról (XVII. t. cz.), a nemzetiségi egyenjogúságról (XLIV. t. cz.) s vegyes házasságból (LIV. t. cz.) szóló törvény-alkotásokban; azonban demokratikus és optimisztikus szeméi a reformok ezen özönében a sok fától már nem látták az erdőt s midőn az 1868-iki polgári perrendtartásra került a sor, mintegy kimerülve gladiátorságában, a polgári törvénykezési rendtartás kodifikációját tehetségtelen epigonokra bizván, oly férczművet függesztett a nemzet nyakába, amely, míg a jogszolgáltatást csaknem megakasztá s a jogkereső közönséget a lépten-nyomon mutatkozó akadályok folytán elkészeríté; addig az ügyvédi kart bűnbakul tolva föl, azon fatalis kényszerhelyzetbe szorította, mintha igazságügyünk mizériáit az ügyvédek okoznák, kikről Magyarországon különben is él az a balhit, hogy csak rabulisztikából szeretnek élösködni, de nem a jog és törvények földét művelni.

Egyebiránt Horváth Boldizsár perrendtartása sem volt minden reflexio nélkül az ügyvédi hatáskört illetőleg s különös figyelmet érdemel azon rendelkezése (85 §.), melyszerint *rendes perekben*, mely alatt a törvényszék előtt való jegyzőkönyvi tárgyalás is értetett, ha maga a fél nem ügyvéd, kizárólag ügyvéd által képviselheti magát.

Nem hagyhatjuk érintetlenül, hogy a 88. § szerint a sommás eljárásban nem ügyvéd is eljárhat, mint perbeli megbízott, ha utóbbi önképviseletre jogosított, mely intézkedés folytán az ügyvéd hivatási joga e téren egészen absorbeáltathatott, a meghatalmazottaktól nem kívánhatván jogi minősítvény s így történt, hogy különösen a vidéken kevés kivétellel, minden falusi kántor, községi tanító és jegyző beállt perbeli meghatalmazottnak s az ügyvédek hivatásuk mezejéről leszorítván, mint közigazgatási életünkben ismert éhes hernyók, a kereset minden zöld levelét megszűllták.

Hogy a törvényhozás sommás ügyekben a nem ügyvédi képviseletet is megengedhetőnek találta, ezt tisztán annak tulajdonítjuk, hogy olcsóbbá óhajtotta tenni a jogszolgáltatást, meg nem fontolván, hogy ily intézkedés hasonló ahhoz, midőn a méhkasból a munkás rajt kiszorítva, abba kárt okozó heréket bocsátunk be s ekként a törvényhozás nemcsak el nem érheti a kitűzött célt; hanem kár idéztetik elő a felekre és süllyesztve az ügyvédi tekintélyt, maga verbuválta össze azt a zúgírászati hadat, amely ellen már ekkor szilárd állást foglalt el az ügyvédi kar a jogbiztonság érdekében. Mert minden jöttment szemfényvesztő részére tág kapu nyitott az ügyködésre s fegyelmen kívül állva, zsarolja saját felét s jogi tájékozatlanságában, annak perbeli hátrányára van; amennyiben sommás perekben csak úgy merülhetnek fel jogi s tudományos megoldást igénylő kérdések, mint a rendesekben. És az sem vonható kétségbe, hogy nincs tekintéllyesertőbb annál, mint midőn szakférfiú működési körébe minden kontár jogosultsággal behatolhat s a törvény oltalma alatt anyagi egzisztenciáját is veszélyeztetheti.

Továbbá a jelzett perrendtartás 293. §-a a többi közt azt is rendeli, hogy a konok perlekedés, illetőleg felebbezés esetében, ha az ügyvéd az általa képviselt fél egyenes utasítása ellenére él felebbezéssel, ellene a birságban elmarasztalt fél visszkereseti joggal élhet.

Ezen intézkedés azonban, annak nyomása alatt, hogy bíróságainknál, kivétel nélkül, nagyon változtak a jognézetek s még mai napság is a leghasonlóbb esetekben ellentétes határozatok keletkeznek, csak ritkán applikáltatott.

Bíróságaink szervezete, mely az ügyvédi hatáskörrel szoros organikus összefüggésben áll, ezidőszerint következő volt.

Alkotmányunk visszaállításának első évtizedében még nem voltak kellőképp rendezve bíróságaink s a sok ügyetlen kíséreltetés és próbálgatás rendkívül nehezíté az ügyvédek állását, kik nem mozoghattak kellő biztonsággal s különösen az illetékességi kérdések határvonalaiban, alig tájékozhatták magukat.

Megengedjük, hogy az átalakulás kezdetleges nehézségeinek tulajdonítható, hogy bíróságaink még ma sincsenek a végleges szervezés stádiumában s így, valamint az 1868 : LIV. s az ezt pótló novellák, kiegészítő s módosító törvények s rendeletek, egész a mai napig ideiglenes intézkedéseknek

tekintendők ; azonban meg bocsáthatatlan bűnnek tartjuk, hogy igazságügyi kormányzatunk immár majd három évtized óta még mindig csak experimentációkkal bibelődik.

A főntebb idézett törvények által megállapított bíróságok szervezete alapján a polgári ügyekben való bíraskodást első folyamodásulag a szabad kir. városokban a városi bíró, vagy helyettese; továbbá a városi törvényszékek gyakorolták. Megyékben a szolgabíró esküdttársaival, továbbá a megyei törvényszék. A jászkunhajdu- és szepesi városok kerületében a városi bíró, vagy helyettese; továbbá a városi törvényszék, végre a kerületi törvényszék. A marosvásárhelyi kir.-tábla területén, Erdélyben, az első folyamodású bíróságok azelőtti szervezetükben meghagyattak. Nem rendezett tanácsú városokban és községekben a községi bíróság mint első folyamodású, állván a helybeli bíró, vagyis törvénybíró, illetőleg hadnagyból, egy esküdt és jegyzőből s illetékessége a községi lakosoknak 30 frt értéket meghaladó személyes keresetére terjedt ki.

A másodfoku bíraskodást a kir.-tábla gyakorolta Budapesten, azon kerületre nézve, amelyre a pesti kir. ítélő-tábla hatásköre ezelőtt is kiterjedt, valamint a polgárosított katonai határőrvidéknek a tulajdonképpeni Magyarországhoz tartozó részére; továbbá Marosvásárhelyt azon területre, amely a marosvásárhelyi kir.-tábla és a szebeni főtörvényszék hatásköre alá tartozott s ezen kívül a polgárosított erdélyi, t. i. székely s román határőrvidékre.

A legfőbb bírói hatóságot pedig mindkét kir.-tábla egész területére nézve a »magyar királyi Kuria« gyakorolta Pesten, mely bíróság, vagyis a Kuria egyik osztálya a semmiségi esetekben, mint semmitőszék, másik osztálya pedig az érdemleges kérdésekben, mint legfőbbítélőszék határozott. Meg kell jegyeznünk, miképp az 1868-ki törvényhozás ezen intézménye nem re-, hanem deform, amennyiben a bírósági szervezet alapelveivel ellentézik. Mert a gyökeres igazságügyi politika meg nem tűrheti, hogy államban két osztályból álló oly legfelsőbb forum létezzék, melynek határozatait, a vele egyenlő fokon álló másik osztály megsemmisithesse,*) mely eljárás természetesen amellet, hogy nagy mérvben nehezítette a jogszolgáltatást, megtámadta az érdemben végérvényesen döntő legfőbbítélőszék tekintélyét.

*) 1868: LIV. t.-cz. 5. §.

Hazánkban eddigelé is a büntető-hatóság csak birói testületeket, törvényszékeket illetvén, alsó büntető-bíróságok a vármegyék, sz. kir. városok és a kiváltságos kerületek törvényszékei voltak.

A felsőbb büntető-törvényszék pedig a kir.-tábla és a m. kir. Kuria, mint legfőbbítélőszék volt. Ujabban a Kuria másik osztálya, a semmitőszéknek hatásköre nem terjesztetett ki a fenytő-ügyekre, kivévén a sajtóvétségek eseteit. A kivételes bíróságok: 1) az egyházi bíróságok: a szentszékek, illetőleg consistoriumok, melyekhez egyedül házassági, illetőleg házassági válóperek tartoztak, 2) az urbéri bíróságok; urbéri arányosítási és tagosítási ügyekre nézve az alispánok képezték a szolgabíró esküdtársával együtt a bíróságot; 3) a városi bíróságok, melyek a királyi s rendezett tanácsu városokban az elnökből, két bíróból s jegyzőkönyvvezetőből; nem rendezett községekben pedig a szolgabíró s esküdtől állottak. Hatáskörük az 1868: LIV. t.-cz. 481. §-ában megemlített ügyekre terjedt ki. Ez igen ártalmas intézmény volt az ügyvédekre, mert az országban sok vásárt-tartó község lévén, az ügyvédek pedig leginkább csak bírósági székhelyeken lakván, ily ügyek ismét csak a zugirászoknak hajtottak dus jövedelmet. A kivételes bíróságok továbbá: 4) a váltótörvényszékek; 5) a bányabíróságok; 6) a pénzügyi törvényszékek; 7) a vegyes kir. bíróságok, a megszüntetett kerületi-táblák székhelyein; 8) a katonai bíróságok.

Bővelkedtünk tehát bíróságokban ezidőszerint is, azonban csak azt mondhatjuk, hogy nem volt bennük nagy köszönet.

1870. évben tartatott nálunk az első jogászgyűlés.

Midőn jogéletünk terén ily tényező kezd működni, ez mindenestre jelentőséggel bír, eredményének figyelemre méltatása pedig mindenkor attól függ, hogy feladatát, a jogi közvéleményt tolmácsolni, átértékelte és teljesítette-e?

A jogászgyűlés kitűzött célja nagyobb kiterjedésben ugyanaz, ami részben a nálunk ekkor már több helyen fennálló ügyvéd-egyleteké is: a jogászokat tudományos téren szorosabb személyes értekezés és eszmecserére egyesíteni a hazai jog szükséges fejlesztésére, különösen a szabadelvű reformok helyes létesítésére befolyást gyakorolni.

Eszmeébresztő és szülő, termékenyítő találkozások ezek a joghaladás terén mutatkozó kérdések megvitatása s megoldására.

A jogéletben elkülönítve s különböző részeiben működő szak-
férfiak karöltve s vállvetve működnek közre a jogi reform művé-
nek megvalósításában.

A tanárok és írók kifejtik elméleteiket, a legujabb haladást
visszatükröző tanulmányaikat; míg ellenben a bírák s ügyvédek,
kiknek nem csekély része lelkesülten ápolja, fejlesztí az elméletet
is, a gyakorlati élet, a tapasztalás ezeralakú változásainak észle-
letéből merített nézeteiket ismertetik meg.

Az első jogászgyűlésre bejelentett számos indítvány közt lát-
juk az ügyvédség rendezése tárgyában előterjesztett s elfogadott
következő indítványt:

»Mondja ki a magyar jogászgyűlés, hogy oly ügyvédi rend-
tartásnak a törvényhozás útján leendő behozatalát a hazai jog-
szolgáltatás érdekében halaszthatatlanul szükségesnek tartja, mely
a szabad ügyvédkedés elvének alapján, az ügyvédi szak-
képzettségéről kellőleg gondoskodik s mely a fegyelmi hatalomnak
az ügyvédi kar kebeléből választott önálló s csupán a legfőbbtör-
vényszéknek alárendelt közegek által való gyakorlatát, nemkülön-
ben díjszabályzat alkotását, szóval az ügyvédség önkor-
mányzati jogainak s függetlenségének összes köve-
telményeit biztosítsa.«

Az ügyvédség rendezése a kormánynál épp ekkor tanácsko-
zás tárgya volt, de az iránt az egyébként is elég szerény magyar
jogirodalomban mutatkozott, nemkülönben az »Ügyvédreform«
című dolgozatával már évtizedek előtt pályadíjat nyert lánglelkű
s kitűnő jogtudósunk Tóth Lőrincz fáradhatlan tevékenységével
a magyar tudományos akadémiában is folyton ébren tartott érdek-
lődésnél fogva, ezenkívül pedig a főtörvényszékek, a hazai ügyvédi
egyletek és szaklapok a kormánynak már ismert javaslatát szintén
bírálat alá vévén, helyesen emelt szót e kérdésben, az eredmény
még nagyobb biztosítására a jogászgyűlés.

Az ezután következett s 1893. évben tartott utolsó jogászgyű-
lések közül csupán az 1882. évben működött foglalkozott ismét köz-
vetlenül az ügyvédség kérdésével és pedig azon indítvány alapján,
hogy szükséges-e az 1874. évi ügyvédi rendtartás re-
formja és ha igen, mily irányban és mily elvek
alapján

Az indítvánvt Dell'Adami Rezső budapesti ügyvéd

tette, kinek véleménye — miként már e munka általános részében említve volt — a magyar jogászggyűlés évkönyvében foglaltatik.

Az indítványt tevő nem érzi többé az ügyvédi rendtartás reformjának kérdése alatt pusztán valamely helyes szervezeti törvénynek s állapotnak további fokként való javítását; hanem a nemzet életében számottevő nagy karnak, a szellemi munka és erkölcsi művelődés terén kiválóan fontos társadalmi osztálynak, létkérdését.

Az indítvány tárgyalás alá vétetvén, a teljesülés a jogászggyűlési szakosztály következő megállapodását fogadta el:

1.) Az ügyvédi rendtartás reformja szükséges és pedig a következő irányadó elvek szerint:

a) A jogi szakképzés reformálandó.

b) Az ügyvéd hivatása gyakorlásában teljes önállósággal ruházandó fel, munkássága és fáradozásainak jutalma részére biztosítandó, ennél fogva tehát a visszatartási és elsőbbségi jog megadandó.

c) Az ügyvédi karnak teljes önkormányzati jog biztosítandó, s ehhez képpest az ügyvédi kar becsületének és tekintélyének fentartása kizárólag a karra magára bízandó.

d) Az egész ország kamarái egymással szerves kapcsolatba hozandók.

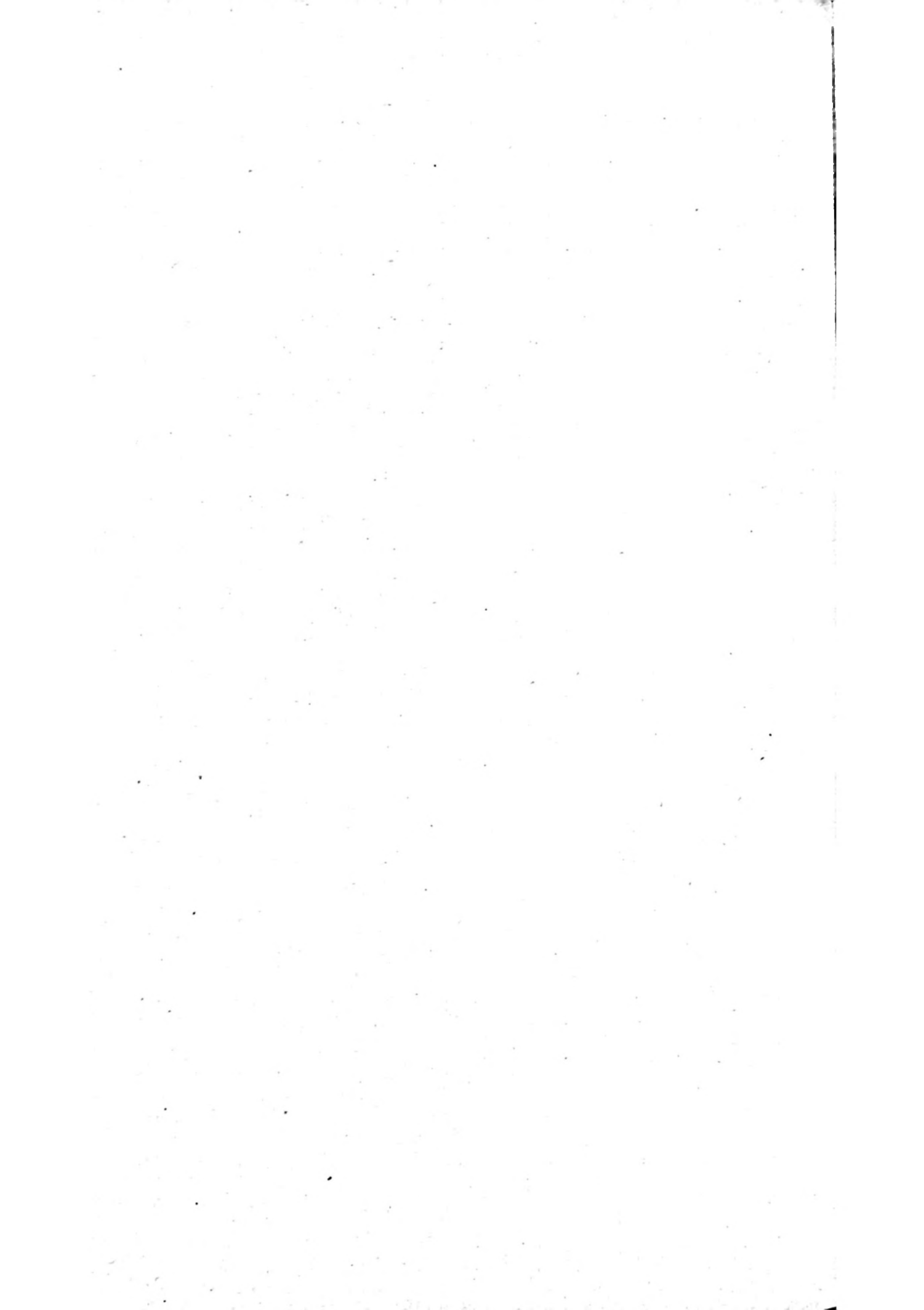
2.) Az ügyvédség reformja feltételezi a törvénykezés terén a teljes szóbeliség meghonosítását; a közjogi igazságszolgáltatás létesítését; a birói szervezet állandósítását és összefüggésbe hozatalát az ügyvédséggel, valamint azt, hogy a birói karba, legmagasabb fokokon is, az érdemesült ügyvédek sorából történjenek kinevezések.

A későbbi jogászggyűlések folyton reménykedve a kormány által is több ízben hangoztatott gyökeres javításokra, nem foglalkozott egész mai napig közvetlenül az ügyvédségi reformokkal.

Azok a jogi tételek, amelyek jogászggyűléseinken felvettettek s tárgyalattak, nagybecsű anyaggyűjteményül, de egyszersmind annak dokumentálására szolgálnak, hogy kiválólag, az ügyvédi kar tanúsított nevezetes haladást nem csak jogtudományunk, de jogirodalomunk fejlesztésében is.

Az első két jogászggyűlés, mint nálunk új intézmény iránt, élénk volt az érdeklődés, de már a későbbiek egész mai napig

nagyon gyéken voltak látogatva, kétségtelenül azért, mert kezdetben is, bár elméleti szempontból kitűnő oly elemeknek engedtetett főszerep, amelyek a jogászgyűlés jogi követelményeit, a nemzeti jogi öntudatot hiven visszatükrözni se elegendő élettapasztalattal, se tájékozottsággal nem bírtak s így a jogászgyűlések inkább a testületi szellemet fejlesztő gyülekezetek jellegét viselték. enuntiatumainak nem tulajdonítottátott átalában, de még kevésbé az illetékes körökben, kellő súly, mely nagy részben attól is függ, hogy a szám, melytől azok kelétkeznek, jelentékeny s tekintélyes legyen.

X. FEJEZET.

Az első magyar ügyvédi rendtartás. A kamarák kívánalmai. A közjegyzői intézmény. A tőzsdebírószági rendszer s egyéb törvénykezési reformok s ezek befolyása az ügyvédségre.

(1874—1882.)

Társadalmunk 1874. évben, a végzetes közgazdasági »Krach« után, beteg volt. Szenvedett minden osztálya, mint a beteg test egyes alkatrészei.

A panasz oly általános volt, hogy e tekintetben megszűnt minden kivétel. Az elszegényedés nem ismert többé határt. Az önfenttartás küzdelmei napról-napra táplálták az elkeseredést. Az ügyvédnek jutott a küzdelem közepette a legvégzetesebb helyzet; mert már mint társadalmi tag, szenved a köznyomor miatt; ehhez járult még a hivatásából folyó azon szerepe, amely őt a jogi rend helyreállításában terheli.

Szerencsétlen nemzetgazdasági s pénzügyi politikánk folytán társadalmi állapotaink oda fejlődtek, miképp az erők a helyett, hogy egymást támogatták volna, egymással harczoltak. Egyesek pedig ezen küzdelem közepette megfosztatván önfenttartásuk eszköztől, leszoríttatván hivatásuk teréről, a kényszerűség által oly eljárásra utaltattak, amely a kölcsönös bizalom alapjait megrendítette, miáltal ismét a közjólét előmozdításában a polgárok összműködésének sikere lehetetlenné vált. Ne csodáljuk, sőt igen természetesnek találhatjuk ily rendkívül való viszonyok közepette, hogy az ügyvéd, kiben a bizalom ezer szála összpontosúl ez időben folytonos összeütközésben volt a társadalom minden rétegével. Ez általános viszonyokat betetőzték aztán a törvénykezési mizériák, melyek csaknem minden módot elvontak az ügyvédtől, hogy hivatásszerű kötelességének megfelelhessen; mi ismét elcsüggesztette még a legtevékenyebb ügyvéd serénységét, mert meddő munkát látott maga előtt, de sehol sem reményt biztos sikerre.

Az ilyen állapotoknak kétségtelenül fel kellett költeni a közvélemény előítéletét s ellenszenvét az ügyvédek irányában; keveset törődván azokkal az okokkal, amelyekből az ügyvédek magatartása természetszerűen fejlődött.

Azon axiomaszerű közmondás, hogy az ember nem felebarátja embertársának, hanem farkasa, alig igazoltatott be fényesebben, mint a megvesztegetett s félrevezetett közvélemény azon balga s igaztalan feltevésével, hogy az ügyvédi kar, melynek mintegy 6000 egyént számláló tömör phalánxában a mostoha idők folytán szintén találkoznak esendő, gyarló emberek, már eo ipso megbizhatatlan testület s tényleg oly veszélyes elemnek kiáltatott ki, amelynek társadalmi befolyása, a közjó érdekében, legyőzendő. Pedig láthatta mindenki, hogy a korrupczio nem kebelükben vetette meg fészket, hanem lecsapott egyésekre, mint pusztító villám. Pár ember elesett, de maga a kar nem sülyedt.

Magyarországi ügyvédi kara mindig volt oly becsületes, mint a világ bármely államáé; mindig állt a képzettség azon fokán, mint a világ bármely államának ügyvédei s mindig fejtett ki a nép érdekei körül annyi munkásságot, romlatlan tetteirejével, mint bármely más állam ügyvédsége; sőt, amint az Ulászló korabeli időre vonatkozó adatokkal már kétségtelenné tettük, tisztán e kar tartotta fenn épségben Magyarország alkotmányát s a magyar nemzetnek folytonosan próbára tett jogállami érzetét, amit más országoknak külön kasztot képezett ügyvédi testülete, az időszakai kormányok befolyása s felügyelete alatt, nem igen tehetett ugyan, de szakismeretének ez irányban érvényre juttatásáért sem lelkesült.

Kormányunknak, a közvélemény nyomása alatt, most már mégis tenni kellett valamit, az ügyvédekkel.

Az első lépés az volt, hogy turkálni kezdett az európai receptek közt, a mint ezt tette, valahányszor bajt érzett. De most sem vizsgálta ennek okait; hanem csak azon volt, hogy receptet találjon. Így jöttek aztán holmi ügyvédi rendtartás haladéktalan életbeléptetésének szükségére, midőn a kort uraló nemzetgazdaság összes tényezőinek bomladozása folytán, az ügyvédi karon kiválólag mutatkozott a legméltatlanabb csapás.

Minden gondolkozó fő láthatta, hogy az ügyvédi rendtartás csak recept akart lenni, anélkül, hogy az illető körökben kutatták volna azt, hogy honnan ered a baj; hanem rábízták az ügyvédek sorsát elméleti emberekre, a receptkeresőkre, akik aztán felcsapták a lexikonokat, megszerezték a külföld törvényhozásainak productumait s elkészítették a mixturát, mely a recepten állott. A józan-ság tehát már ekkor is ki volt zárva az ügyvédi kérdésnek szük-

ségessé vált helyes megoldásában. Megcsinálták csakhamar a szabatudósok a már szájukba adott »európai műveltség színvonalán álló jogintézmények« egyikét, az ügyvédi rendtartást is.

Hogy az ügyvédi kamarai rendszer, a jelenleg fennálló alakjában, mily elszomorító szerepet játszik nálunk, fölösleges fejtegetnünk, annyi bizonyos, miképp törvényhozásunk ezen alkotásával meg nem adta mindazt, ami tulajdonképpen az ügyvédség felvirágoztatására szükségeltetik; nem ruházta fel — miként már említettük — mindazon jogokkal, amelyek önállóságának, függetlenségének biztosítékául szolgálnak, de mindazáltal létesített oly intézményeket, amelyek a nyugoteuropai államokban a legelső reformok közé tartoznak s amelyek alapján ügyvédségünk érdekeinek tovább fejlesztése lehetővé vált.

Ilyen az, mely a szabad ügyvédség, az ügyvédi hivatás teljes szabadságát szentesítette, elvonva a közhatalom önkényétől függő koncessziók és kinevezések odiozus rendszerét.

A szabad-ügyvédség, melynél fogva az ügyvédségre jogosult mindenki, mihelyt a szellemi qualificáció kellékeinek megfelelt, ősi rendszerünk hagyományai közé tartozik.

Jogi életünkben, midőn azt idegen befolyás nélkül magunk szabályozhattuk, sohasem volt korlátolva az ügyvédek száma, az ügyvédek száma sohasem volt megszabva; e hivatás gyakorolhatására külön engedély nem kívántatott s a gyakorló ügyvédek száma még sem volt tultengő.

A szabadság ezen elvének fentartását azonban mégis korunk reformjai közé soroljuk. Egyrészt azért, mivel igen művelt, előhaladott államok vannak, melyekben még ma is uralkodik a concessiók rendszere, mint Németország több részében, péld. Szászországban sat.; másrészt, mivel legujabban hazánkban is szakférfiak által javaslatba bozatott a *numerus classus* életbeléptetése, mi a kinevezés rendszerét feltételezi.

Mi ezen intézmények, mint valóságos retrográd irányú gyámkodó műveletek, mint az ügyvédség tökéletesebb kifejlődésének legnagyobb gátjai ellen, minden erővel tiltakozunk.

A részrehajlatlanság és függetlenség az ügyvédi hivatásnak nemcsak legfényesebb, de legszükségesebb kellékei közé tartozik. Ezek nélkül az aspiráns ügyvéd a jog valódi védelmét, mely legfőbb hivatása, nem teljesítheti hűen. Már pedig az ügyvédek a bírák mellett, a leglényegesebb befolyást

gyakorolván a jogszolgáltatásra, a jog s igazság nem juthat tisztán érvényre, ha ők a jog tekintetén kívül más idegen befolyástól függnek. Az ügyvédek zárt száma s az ezzel kapcsolatos áthelyezési és kinevezési rendszer, nemcsak azáltal veszélyezteteti függetlenségüket, hogy a kinevezés nem az érdemek s tehetségek mérlegelésétől, sőt mindenek fölött a kormány tetszése, gyakran szeszélyétől függ; hanem mindinkább azáltal, hogy a hatalom magas kegyeit kell keresniök, kivált kis számra szorított állomás elnyerhetése esetében. Ily állomások betöltésénél aztán a szakképzettség s a jellem mellőzésével, a politikai érdemek és szolgálatok szoktaktekintetbe vétetni, hogy így mind a jog, mind pedig a politikai függetlenség az igazság védelménél megsemmisíttessék.

Egyébiránt az ügyvédek kinevezési rendszerénél azok számát sohsem lehet előre s úgy meghatározni, hogy az az igényeknek, még a jövőre nézve is, megfelelően s így az a hátrány mutatkozhatik, hogy egyoldalról bizonyos számú ügyvédnek monopolium engedtetik, mi a jogi képviselést minden esetre drágítja; más oldalról pedig egy sereg zugirászt teremt, mely ártalmasabbá válik a közönségre, mint a jogosított képviselők bármily mérvű elszaporodása. De még az a hátránya is bekövetkeznék, hogy nagyrészt megszüntetné az ügyvédek közt a versenyt a közönség bizalmának kiérdemlésében s hogy egyes helyeken — mi könnyen megtörténhetnék — több-kevésbé képzett kinevezett ügyvéd találkozhatik s a közönség évek hosszú során át kénytelen volna ügyeit rossz kezekre bízni a helyett, hogy szabadválasztásnál fogva, azokhoz fordulhatna, akiket alkalmasok s méltóknak talál.

A numerus clausus úgy jogi, mint politikai éretlenségére helyesen jegyzik meg, nagy szaktekintélyek: »Az ügyvédség, mely Rómában s Athenben a köztársaság legszebb disze volt, a római császárság utolsó korában közhivatallá alakult, melyet csak a hatalom kegyeiből lehetett elnyerni. A jogtudósok tekintélye — mondják nevezetes jogi írók — csakhamar elhalványult, jogtudományok pedig, melyet oly magas fénypontra emeltek, követte a római hatalom hanyatlását és ezzel együtt megsemmisült.*)

Nem kedvezőbbek a tapasztalatok a numerus clausus rendszere tekintetében napjainkban sem. Így Németországról helyesen

*) E. Regnard: De l'organisation judiciaire. Pag. 78. Boncenne Théorie de la procédure civile, 20. fejt.

irja Mittermaier: »Das bisherige Concessionsystem ist das System der Willkühr. Jedes Concessionsystem, mehr oder minder erweckt Misstrauen und die Besorgniss, dass der sehr elastische Begriff: dass die Willkührlichkeit leicht denjenigen, von welchen die Entscheidung abhängt, einen Vorwand gibt, einen Bewerber, dessen politische Gesinnungen ihn missliebig machen, zurückzuweisen, umso leichter als, bei der Abweisung keine Gründe anzugeben sind. Die Erfahrung in den meisten Ländern lehrt, dass in Zeiten, in welchen die Staatsregierung im Widerstreit mit der öffentlichen, auf freie Bewegung dringenden Stimme steht, dieselbe junge, höchst talentvolle Männer, bei der Bewerbung um Anwaltschaft, zurückwies, blos weil die politischen Gesinnungen des Bewerbers nicht den Ansichten des Ministerium entsprechen.*)"

A mi a numerus clausussal ellentétes szabadság előnyeit illeti, találón jegyzi meg ugyanazon jogtudós: Will man den Anwaltsstand so einrichten, dass die Rechtsuchenden sicher sind, dass sie den aus einer grossen Zahl wählen können, welchem sie als ihrem Anwalt Vertrauen schenken wollen, so kann man nur zu dem System der Freigebungen gelangen.«

Az 1874. törvényhozásunk tehát a valódi szabadelvűség s az ügyvédi függetlenség színvonalára emelkedett, midőn a szabad ügyvédséget egyik alapelvűül ismerte el.

Ügyvédi rendtartásunk másik szabadelvű, fontos és korszerű reformját képezi a kamarai rendszer. Nem lehet elvitatni, hogy ez a nyugot-európai államokban az ügyvédség érdekében mindenütt a legnagyobb jelentőségű reformintézmények közé soroltatik.

Vannak, kik a kamarai intézményben monopoliumot, a szabadság korlátozását, alárendeltséget s egyesek felülemelkedését látják s ezért annak ellenségei. Azonban az, ami ezen kifogásokból valamely államban valónak mutatkozik, csakis a hibás szervezet, a tökéletlen szabályok, vagy a közszellem hiányának kifolyása lehet. De ezen intézmény magában az ügyvédség függetlenségével szükségképp kapcsolatban áll.

Mert az természetes, hogy az ügyvédi kar s működése, mely az államban nagy jelentőségű tényezőt képez, felügyelet nél-

*) Die neuesten Leistungen der Gesetzgebung auf dem Gebiete der Civilgesetzgebung, insbesondere über würdige Stellung des Advokaten standes. Archiv. für Civil-Praxis B. 45.

kül nem maradhat, a fegyelmi intézkedéseket nem nélkülözheti; másrészt hivatásából bizonyos jogviszonyok keletkeznek, melyek elintézését s rendbehozatalt kívánnak.

Mindezek eszközlésére tehát szükséges valamely közeget létesíteni. Ezen közeg úgy az állam, t. i. a kormány, ennek közgei, a bíróságok, mint maga az ügyvédi testület lehet.

Azt hisszük, az előbbi a szabadelvű haladás egyetlen embere sem kívánja, s ha létezik, — mint részben még most is nálunk — azt nem helyeselheti, hanem eltörlését óhajthatja s így nem maradhat más választás, mint az ügyvédi kamarák.

Az ügyvédi autonomia, mely ezen nemes hivatás függetlenségének legelső biztosítója, egyedül ezáltal szilárdítható meg. Mert csak ez eredményezheti, miképp a felügyeletet s fegyelmi hatóságot ne a kormány s közgei gyakorolják; hogy ne ezek határozzanak az ügyvéd felvétele s elmozdítása felett; a díjazás s más javadalmazás megállapításánál ne tétessék az ügyvéd függővé a bíróságoktól s a peres felek s ügyvéd közti viszályokat első sorban ne idegen organumok intézzék el, hanem maga a kar örködjék tekintélye és erkölcsi tisztasága fölött.

Francziaországban a kamara rendszere az ügyvédség nagyszerű kifejlődése és kiváló tekintélyének egyik főforrásául szolgált.

»In Frankreich — mondja egyik jeles német jogtudós — haben die Advokatenkammern, im Verein mit der Oeffentlichkeit und Mündlichkeit des Verfahrens, den Advokatenstand zu der Höhe des Ansehens gebracht, die ihm seinem hohen Berufe nach Gebührt.*)

És ezen nagyon üdvös intézményt Francziaország I. Napoleonnak köszönheti, ki 1810. nov. 14. szervezési rendszerében kimondotta: »Le conseil de disciplin sera chargé de veiller à la conservation de l'honneur de l'ordre des avocats, de maintenir les principes de probité et delicatesses, qui font la base de leur profession.« (Art. 23.)

Meghonosított ezen intézmény Europa művelt államaiban. Tekintélyes szakférsiak összhangzólag, nagy fontosságot tulajdonítanak neki s az ügyvédség kifejlődésére legüdvösb hatásának nyilvánítják.

»Die Gesetzgebung verschiedener deutscher Staaten — mond

*) Beschorner: Die Advokatenordnung des Königsreichs Sachsen. Pag. 191.

egy elsőrangú német jogtudós — ist in neuer Zeit vielfach bemüht gewesen, den Stand der Advocaten zu einer würdigeren Stellung empor zu heben und in der That liegt dies nicht blos im Interesse des Standes, sondern auch im Interesse einer würdigen Rechtsplege überhaupt. Das beste in diesem ist allerdings, selbst wirken zu müssen und von dem Geiste der ihn beseelt und den keine Gesetzgebung zu ersetzen vermag, wird es vorzugsweise abhängen, in wie weit die kommenden Generationen sich gewöhnen werden, Richter und Advocaten als gleich achtungswürdige Jünger der Themis anzusehen. Es ist hier der Ort nicht, die Gründe näher zu erörtern, welche den Verfall des Advocatenstandes in Deutschland veranlasst haben, so viel liegt aber auf der Hand, dass abgesehen von der bisher berührten Einrichtungen, welche für sich schon viel zur Hebung des Advocatenstandes beitragen werden, vor allen Dingen auf die Belebung und Entwicklung eines ehrenhaften Standesgeistes unter den Advokaten hingewirkt werden muss, an dem es bisher in den meisten Staaten Deutschlands, mehr oder weniger, gefehlt hat. Hierzu wird es aber wesentlich dienen, wenn man die Disciplin über die einzelnen Mitglieder des Advokatenstandes einer aus Standesgenossen zusammengesetzten Disciplinarbehörde der Advokatenkammer überträgt.*)

Igen tanulságos ránk nézve egy másik kitűnő jogtudós következő nyilatkozata: Seither bestand in Königreiche Sachsen ein allgemeiner Advokatenverein mit Zweigvereinen, welche gleiche Zwecke verfolgten und die viel Gutes stifteten. Allein der Beitritt dazu war facultativ, eine grosse Menge indolenter, von Gemeingeist nicht beseelten Mitglieder schloss sich davon aus und der Verein war daher oft seiner Kraft gerade da gelähmt, wo er am heilsamsten hätte wirken können. Jetzt aber, wo alle Advokaten des Landes gezwungen sind der Corporation anzugehören, wo der erwählten Kammer durch das Gesetz gewisse Befugnisse ertheilt worden sind, wird sich die Sache ganz anders gestalten. Die bisher säumigen Mitglieder werden aus ihrer Lethargie geweckt und genöthigt werden, aus ihrer Sonderstellung herauszutreten. Der Verein und die Kammern werden segensreich wirken, sobald es nur den Advokaten selbst ernstlich darum zu thun ist, die neuen Einrichtungen gehörig anzuwenden, auszubeuten und

D e g e n e r: Die grösseren Justitzorganisations-Gesetze für Braunschweig II. pag. 194.

sich zu Nutze zu machen. Sicherem Vernehmen nach haben sich die Ehrenrätthe nicht blos in Frankreich, sondern auch in Deutschland bewährt. Es wird dadurch ein neuer Geist, ein neues Leben, ein gewisser esprit de corps angeregt. *)

Midőn törvényhozásunk a kamarai intézményt meghonosította, törekedett az ügyvédi rendtartásba a következő korszerűbb reformintézkedéseket felvenni. Ugyanis:

Fegyelmi vétségek fölött a fegyelmi hatóságot első bíróságilag az ügyvédi kamara választmánya gyakorolja. (75. §.)

Csekélyebb köteleességszegések esetében az ügyvédet, fegyelmi eljárás megindítása nélkül is, meginthei s rendreutasíthatja (73. §.)

A kamara elnökének hatásköréhez tartozik: a kamara tagjai, továbbá az ügyvédek, ügyvédjelöltek közt az ügyködési viszonyokból felmerülő egyeneltenségek kiegyenlítése. (30. §.)

A választmányhoz tartozik: ügyvédek s ügyvédjelöltek felett való felügyelet s a fegyelmi hatóság gyakorlása, a kamara vagyonának kezelése; pártfogó ügyvédeknek kirendelése; tagok választása az ügyvédi vizsga-bizottsághoz; ügyvédek s jelöltek felvétele. (27. §.)

A kamarák hivatottak a jogszolgáltatás s ügyvédség terén mutatkozó hiányok orvoslása, korszerű reformok életbe léptetése iránt való véleményadás s javaslattétel s az igazságügyér által közlött javaslatok tárgyalása. (19. 21. §.)

Ezeket ki kell emelnünk, mivel ily jogok gyakorlására ügyvédi karunk előbb nem volt jogosítva testületileg; amelyek pedig nagy hatással lehetnek az ügyvédi befolyás s tekintély emelésére.

Azonban tagadhatatlan az is, miképp még sem a törvényhozás, sem a kormány nem tett meg mindent, a mi ügyvédségünk tökélesb kifejlődése, érdekeinek emelése, és a bíróságokkal egyenrangra való helyezésére szükségeltetnék.

Hátramaradásra mutat s nagy hiányt képez nevezetesen:

hogy nemcsak a kamarák, hanem az ügyvédek felett való főfelügyelettel is az igazságügyér ruházott fel, ki a felmerülő visszaélések megtorlása iránt intézkedhetik; (64. §.)

hogy a bíróságok hivatvák azon panaszok elintézésére, amelyek az ügyiratok átadása, a költség-előlegek iránti elszámolás s a behajtott pénzek s értékekre nézve felmerülnek, (66 §.)**)

*) B e s c h o r n e r: Die Advokatenordnung des Königreichs Sachsen.

**) Az 1874. 34., 46. §-a, nemkülönben az 1879. május 1-én 4514/879. sz. igazságügyminiszteri rendelet szerint, az 1874: 34., 46. §-ára alapított vizs-

hogy a díj s más kiadások megtérítésére nézve a megtartási jog nem biztosított, sőt az kizárattott, (44. §.)

hogy a jutalomdíj fölött való összeütközések elintézése, nem a kamarák, hanem a bíróságok körébe utaltatott kizárólagosan, (55—58. §§.)

hogy a bírságolási egészen a bíróságokra ruháztatott.

Ezen szabályok az ügyvédség autonomiájával, függetlenségével merőben ellenkeznek.

Ha áll az, hogy minél könnyebben, gyorsabban produkál valamely állam törvényt, annál csekélyebb annak erkölcsi értéke, akkor ne csodálkozzunk azon, hogy az ügyvédi rendtartás, mint jelentékenyebb reformmunka, hirtelen lejárt magát. Nem bizonyult az balzsamnak az ügyvédi karra, a sors csapásai folytán a hetvenes évek első felében, előidézett vérző sebekre; hanem a helyett, hogy azokat beheggesztette volna, még inkább fájdalmasabbakká tette; a helyett, hogy a jogszolgáltatás érdekében az osztály existenciájának biztosításában kereste volna a törvényhozás egyik elodázhatalatlan feladatát, az elvont elmélet elvei s fogalmai által vezéreltetett.

Tudnivaló dolog ugyanis, hogy az ügyvédi rendtartás egyik legsarkalatosabb kiindulási pontja különösen az, hogy az ügyvéd, mint az igazságszolgáltatás egyik főközege, annak másik közegétől, a bíróságtól, hivatása teljesítésében függetlenné tétessék, a paritás alapján állhasson, hogy egyrészt polgártársai jogait, becsületét s vagyonát teljes szabadsággal védhesse, másrészt pedig saját állásának tekintélyét megóvhassa és emelhesse. És mégis ezen alapelv a törvényben a leghelytelenebb módon van megsértve azáltal, hogy az ügyvéd sajátjából tett költségei s kiérdemlett munkadíjaira nézve, a bírónak egészen alárendeltetett, sőt nemcsak a polg. törv. rendt. 252. §-ának azon intézkedése is fentartatott, melyszerint a perben felmerült költségeket és díjakat, még saját fele ellenében is, a bíró van hivatva saját belátása szerint, meghatározni; hanem a nem-peres ügyekben felmerült, vagy a perben meg nem állapított díjak tekin-

gálat és ennek folytán a határozat tárgyát csak az illető előleg iránt való számadási kötelezettség, a számadás előterjesztése, valamint a fennmaradt pénzösszeg visszaszolgáltatása határidejének megállapítása képezi és oly esetben, midőn a fél az átadott számadásba megnyugszik, csak arra jogosított, hogy az 1874:34. 58. §-a szerint a felszámított díjak megállapítását és attól folyó követelését per után érvényesítse.

telében is az ügyvéd egészen a bíróság önkényének rendeltetett alá, s így a magyar ügyédi karnak, önérzete és méltósága lealázásával, naponkint arczipirulással kell átélnie azt, hogy gyakran kicsinyes szenvedély, vagy szeszély vezette kezek csonkítják hosszú és költséges tanulmányainak verejtékével keresett gyümölcseit. S nem volt ekkor s még jelenleg sincs, a magyarországi ügyvédi karnak forróbb óhajta, mint ezen szégyenletes állapotnak mielőbbi megszüntetése, mi — szerintünk — csak úgy volna eszközölhető, ha bírák s ügyvédek közül álló bizottság által időszakonként kidolgozott díjszabályzat léptetnének életbe.

Ez a magyar ügyvédi karnak már régibb idők óta is határozott óhajta, ezt sürgette 1870. évben egyhangulag az országos jogászgylés is; ezt a budapesti s több más ügyvédegylet számtalanszor; ily díjszabályzat áll fenn Ausztriában, Poroszországban, Szász- és Bajorországban, Badenben és Hannoverban sat., mi mindenütt czélszerűnek bizonyult.*) Ezek közül egy sem oly nevetséges mint, amelyet igazságügyi kormányzatunk satát maga jellemzésére, az 1894. XIX. t.-cikkbe becsempészett.

Egyenesen kiszolgáltattak tehát az ügyvédek a bíráknak. Ezek kegyétől függ még ma is keresete; pedig beláthatta volna a törvényhozás, hogy »az erkölcsi tekintélyt,« melynek hamis czégre alatt készült az ügyvédi rendtartás, külerőszak nem szerzi meg. Arra, hogy bárki is tekintélynek örvendjen, nélkülözhetetlen tényezők a jólét s függetlenség. S ezek nemcsak hiányoztak, de következetesen pusztítottak, minden alkalommal s mindenütt ahol ügyvédi érdekekről volt szó.

A hadügyi kormányzat, midőn hadi dolgokban sikert akar felmutatni, seregére appellál; az igazságügyi pedig, ha a jogszolgáltatás biztosítékait emelni akarja, ezt csak az ügyvédekkel karöltve érheti el. Azonban ezen egyenesen a proletariatus útjára üzött, folytonosan küzdő testület, csak Falstaff szemében hadsereg, különben nem. Igenis, az igazságügy magasztos érdekei s az ügyvédség nemes hivatása közt, oly szoros az összefüggés, miképp az egyik nem sérthető anélkül, hogy azt a másik is ne érezze; miután az egyik emelkedése, virágzása, szük-

*) I. Darstellung über die Parteien und deren Stellvertreter. Von Dr. Franz Haimert. Wien, 1857. 154. s. kk. I. Továbbá Rippel: Erläuterung der allg. Ger.-Ord. II. Th. 537. I. Wien, 1860. sat.

ségképp kizárja a másik hanyatlását; miután az, ami az ügyvédségre rosz, hátrányos magára az igazságügyre is. Ez iránt semmi kétely sem foroghat fenn, akár a tudomány, akár a gyakorlati élet mezején; csak államférfiaink, kik a haza sorsát intézik, nem képesek az iránt tisztába jöni, alapos és józan megállapodásra jutni; különben nem követtek volna éveken keresztül, mondhatni, rendszeresen, oly eljárást, amely nemcsak az ügyvédség anyagi érdekeinek, hanem még tekintélye s tiszteletének is lerombolására vezet; pedig bátran állíthatjuk, miképp a magyar ügyvédi kar, ha multjának bármely mozzanatára tekintünk is, sem a törvényhozás magatartását, sem a magyar társadalom ellenszenvét meg nem érdemelte.

Nemcsak az ügyvédi rendtartás, hanem a közjegyzőségi törvény is, mint az ügyvédségre nézve szintén fontos tényező, magaslik ki ez évből a törvényhozási munkálatok közül.

Azon ellenszenv, mely nálunk, különösen az ügyvédi körökben, ezen intézmény ellen, nem önmagáért, hanem azért mutatkozott, mivel alkotmányon kívül, idegen hatalom által s igen tökéletlen alakban volt életbeléptetve; azon ellenszenv, amely az országbirói értekezlet megállapodására is döntő befolyással bírt, midőn ez a közjegyzői intézményt nem kijavíttatni, de megszüntetni javasolta: az irodalom felvilágosító fáklyafénye s a közszükségérzet által teljesen le volt már ekkor győzve. És ha az országbirói értekezlet 1861-ben, a régi magyar törvények visszaállítására rohamosan törő élénk vágy nyomása alatt czélszerűnek látta kimondani, ami felett valóban csak sajnálkozni lehet, hogy ezen intézmény a hiteles helyek által egészen fölöslegessé tételnek, hogy megszüntetése által a magánérdek legkevésbé sem sértetnek, s indokai közé felvette azt, hogy ezen intézmény a magyar nemzet rokonszenvével sosem találkozott: ezen nyilatkozata s indokolásával azt tanusította, hogy a közjegyzői intézvalódi lényegét vagy nem ismeri, vagy a külföldi, különösen pedig a gyűlölt osztrák intézmények ellen való elfogultság szemüvegén keresztül tekinti.

Jelenleg már ezen elfogultság teljesen megszűnt s mindenki átlátja ezen intézmény üdvös voltát, ha az czélszerűen szerveztetik.

A perek óriási elszaporodása, melyet ijesztő mérvben emelt az ismételt rendszerváltozások s provisoriumok által okozott zi-

láltság, anarchia s meglazult jogérzet, a zugirászok által összetákolts okiratok, szerződések tökéletlensége, melyek folytonos zavarok, bonyolult és boszantó perek forrásául szolgálnak a helyett, hogy azokat megelőznék; a bíróságok rendezetlensége és szorosan véve nem birói dolgokkal való terheltetése stb., elrémitette az embereket, s mind élénkebben éreztette oly rendszabályok szükségét, a melyektől a jogviszályok kevesbedése várható.

Mindenki átlátta, hogy gondoskodni kell módokról, melyek által a bírák a perenkivüli s végrehajtási teendők roppant tömegétől megszabadulván, saját birói hivatásuknak, a kellő gyorsaság s egyszersmind alapossággal, eleget tehessenek; módokról, hogy a jogügyletek hibátlanul végeztesse, az azok felől felvett okiratok szabatosan, s perekre alkalmat szolgáltató kétségek kizárásával, nyelv és lényeg, alak és tartalom tekintetében tökéletesen szerkesztesse, s az ily okiratok azután oly törvényes erővel ruháztassanak fel, hogy azok alapján azonnal, minden per nélkül, végrehajtást, de bekebelezést is lehessen eszközölni.

Mindenki tapasztalhatta, hogy a bíróságok tulhalmozottságából eredő bajokon, az igazságszolgáltatás gyorsasága s alapossága észlelt hiányán, az eljárás lankadtságán s felületességén, az évekre húzódó perekon, az ezerekre menő hátralékokon nem segíthet egyedül a bírák számának szaporítása; mert ennek egyrészt a pénzügyi tekintet is szűkebb korlátokat szab, s mert végre a tulságos számszaporítás csak a minőség rovására történhetik; sőt a bajt még a bíróságok szervezése s oly rendszabályok életbeléptetése sem orvosolja egészen, amelyek a gyors és alapos igazságszolgáltatást lehetőleg biztosítják, amennyiben minden csak utólagos rendszabály s ha gyökeres orvoslást keresünk, oda kell törekedni, hogy minél kevesebb per keletkezzék, miképp a jogügyletek tökéletesen, minden kétséget kizárólag köttessenek, a szerződések szabatos, világos szerkezetben készüljenek, hogy belőlük perek ne származhassanak s ily alakban azután oly erővel ruháztassanak fel, hogy birói ítéltre szükség ne legyen.

A művelt külföld példája meggyőzött mindenkit, hogy a jól rendezett közjegyzőség e célra leghatályosabb tényező, mert a körületekintés azon eredményt tüntette fel, hogy országokban, hol a jogviszonyok s üzletek száma, a társaság, ipar s kereskedelem fejlettségéhez képest sokkal nagyobb, mint nálunk: a perek száma mégis hasonlíthatatlanul kisebb. És így igen helyén s idején

volt nálunk, természetesen nem oly értelemben, hogy valamely jogügylet érvényessége vagy dologi jog szerzése az okiratok közjegyzői felvétele- vagy hitelesítésétől tétessék függővé, a közjegyzőségnek tökéletesebb alakban való visszaállítása.

A közjegyzői intézmény tehát, mely az újabb kor kiválóbb reformjai közé tartozik, jól szervezve, sehol sem veszélyeztette az ügyvédek boldogulását; sőt ennek emelésére szolgálhat, mert nagy hatást gyakorol a bizonyítás rendszere tökéletesbitésére, mi éppen jogéletünkben az okmánybeli bizonyítékok elhanyagolása, másrészt az ókori eskü-bizonyítás veszélyes praedominálása következtében, rendkívül nyomorult. A bizonyítási eszközök s eljárás tökéletesbitése pedig, nagy mérvben emeli az ügyvédi érdeket, mit bővebben magyarázni teljesen felesleges.

A közjegyzőséget azonban akképp kellett volna szervezni, hogy állomásai csak azon elsőrangú városainkban legyenek, amelyekben a forgalom, üzlet s ezek kíséretében a jogügyletek nagyobb lendületet nyertek. Míg szervezésünkben az, hogy kis városaink is, hol természetesen talajra sem találhatott, elárasszattak közjegyzőségekkel, arra enged következtetni, hogy a célok egyike az lehetett, hogy az ellenszenves ügyvédek ügyköre megszoríttassék. *)

Úgy látszik, hogy már 1874-ben is az az eszme vezérelte igazságügyi kormányzatunkat, hogy a kormány kegyétől függő, mentől több modern institutiot léptessen nálunk is mindenáron életbe, anélkül, hogy kutatta volna, vajjon azok általában beilleszthetők-e jogi szervezetünkbe és ha igen, mily módokkal. És ezért nem is csodálkozunk, hogy az ügyvédi kamarák a közjegyzőknek alig egy évi működésük után, demonstráltak e tekintetben az ügyvédi rendtartás alkotása alkalmával, de panaszuakat kiterjesztették az egész jogszolgáltatásra is és a tényleg bekövetkezett türhetetlen állapotok miatt az 1875. év márczius 1-én megnyílt budapesti ügyvédi kamara 1875—76. évi jelentésében, lényegre nézve, a többi kamarákéval megegyezőleg, sérelem-

*) A közjegyzőket Poroszországban is, korlátolt számban az igazságügyminiszter nevezi ki. A régi Poroszországban a kinevezés az ügyvédi karból történik rendesen a korelsőbbségre való tekintettel. Ezek az ügyvédek egyszersmind közjegyzők is s utóbbi minőségükben közvetett államhivatalnokok s mint ilyenek a bírói rendtartás alá vetvők, míg az ügyvédek fejelemi ügyeit az ügyvédi kamara tagjaiból álló becsületbíróóság látja el.

A közjegyzőkre nézve még nincsen német birodalmi törvény, hanem az egyes szövetségi államok országos törvényei érvényesek ma is.

képp felhossa: 1) hogy nincs biztosítva az ügyvéd fennálló költsége, felével szemben s e részben elsőbbségi zálogjoga kimondandó az azon ügyben behajtott összegre, amelyből azok keletkeztek; 2) hogy a törvényhozás elé terjesztett törvényjavaslatokhoz hozzá szólni, bár azt az ügyvédi rendtartás 21. §-a kilátásba helyezte, elegendő alkalom nem nyújtott; 3) hogy peres eljárásunk és bírósági rendszerünk, különösen a felsőbb forumokon, jelenleg is a régi békákban tesped s hogy az igazságszolgáltatás Magyarországon folyton oly hosszadalmas és késedelmes, költséges és nehézkes, mint eddig volt; 4) hogy bíróságaink a teendőikkel rendkívül túlhalmozvák; a bírák és kezelő személyek száma nincs arányban a munka mennyiségével; 5) járásbíráink az eljárás számtalan alakszerűségei által gátolva vannak, kivált a kisebb polgári peres ügyek gyors elintézésében s midőn már a bíró befejezte teendőit, a kiadmányozás, felterjesztés, a kezelő hivatalok személyzetének elégtelenségén s praecarius állásán szenved hajótörést; 6) egyes bírósági eljárásunk a közvetlen szóbeli eljárást előkészítő stadiumnak csak hátrányait honosította meg s azáltal, hogy különösen a bagatell-ügyekben az ügyvédi közreműködés majdnem teljesen nélkülözhetővé tette s az ügyvédi munkadíj és költségek megítélését a bíróság kénye-kedve szerint mellőzheti, az ügyvédi keresetmód leghálásabb forrásai kiapasztattak; 7) jogorvoslataink és felebbezési forumaink tömkelege — amin később a különálló semmitőszék eltörlése által részben segítettett — a végtelenségig nyújtja a perek lebonyolítását s éppen a kisebb jelentőségű ügyek azok, amelyek aránylag a leghosszadalmasabbak és azért a legköltségesebbek, az ügyvédekre pedig mégis legkevésbé hasznos lefolyásuk 8) a végrehajtások gyors és sikeres keresztülvitele, a fentebbi rendszer mellett, még mindig majdnem lehetetlen, különösen, ha a végrehajtás nem a perbíróság székhelyén és hivatalból foganatositandó. Nagy baj végre, nemcsak az ingatlanra vezetendő végrehajtások csigaszerű menete, de az ingókra irányzott végrehajtások ezen meg ezer bosszantó fogyatkozása, melyek nagy hátrányait első sorban az ügyvédek érzik leginkább.

»De a jogos s kellőleg indokolt panaszok és sérelmek sora és határa még mindezekben véget nem ér: »longus adhuc post haec idem patentium ordo est.«

»1877-ben elmondhattuk, hogy két év folyt le az ügyvédi rendtartás életbelépte óta, de a gyakorlat, mely minden törvénynek próbaköve, az ügyvédi rendtartás módosításának szükségét már is halaszthatatlanná tette, különösen ama részében, amely az ügyvédek jogait és felelősségét tárgyalja s a fegyelmi eljárást szabályozza.«

»Nagy fogyatkozása eme törvénynek, hogy a kamarák hatáskörét azáltal is kellett volna megszorítani, miszerint a gondnok ki rendelés csak a halálesetekre szorítkozik; holott a törvénynek intentiója kétségtelenül oda irányult, hogy mindazon esetekben, amidőn egy ügyvéd képviselői joga, vagy ennek lehetősége megszűnik, a kamara legyen hivatva a felek iratai és értékei biztosításáról és egyuttal a halaszthatatlan teendők teljesítéséről gondoskodni. Azonban a 37. §. szövege ezen intenczióknak nem felel meg; mert sem az átköltözött sem az eltűnt, sem a csődbe jutott, sem a felfüggesztett, vagy az ügyvédség gyakorlásától végleg eltiltott ügyvéd feleinek érdekei biztosítva nem lévén, meg sem védhetők, míg mindezen bajokon segíteni, éppen az ügyvédi kamarák vannak első sorban hivatva.«

A kamarai jelentésekben foglalt, azonkívül is hangoztatott panaszokra nem nyujtatván semmi gyökeres orvoslás, a budapesti ügyvédi kamara 1877-ben tett felterjesztésében következőleg folytatja a sérelmek elsorolását:

»A 48. és 58. §§-kat illetőleg már a múlt évben tett jelentésünkben kifejeztük aggályainkat, sajnos azonban, hogy ezek azóta is csak fokozódva szaporodnak; mert habár a bírósági gyakorlat a 48. §. homályos szerkezeiteiből folyó bajokon néha oly magyarázat segít, hogy az ügyvédet feljogosítja a behajtott pénzből legalább a megítélt költségeket levonni az 1874: XXXIV. t.-czikk 58. §. félretételével pedig az 1868: LIV. t.-cz. 93. §. alapján megállapítja az illetőséget különösen akkor, amidőn egy keresetben részint több különböző bíróság által megállapított, részint pedig meg nem állapított költségek követeltetnek s az alperes különben is személyes keresetekben a bíróság illetősége alá tartozik: mindamellert ezen szórványos eltérések a meglevő állapotokat nem orvosolhatják, sőt azt azon esetekben, midőn az eltérésnek hely nem adatik, csak sérelmesebbé teszik, minélfogva nyomatékosan ismételjük, miket e részben már a múlt évben is (1875—76) élénken hangsúlyoztunk, hogy t. i. meggyőződésünk szerint, az ügy-

védi kamarák választmánya által leggyorsabban a legilletékesebben intéztethetnék el.« stb.

»Továbbá a törvény 50. és 51. §-ai taxative felsorolván azon eseteket, amelyekben az ügyvéd vagyontalan felek képviselését, vagy a gondnokság elvállalását megtagadhatja, oly hézagot mutatnak fel, amelyet addig is, míg a törvény maga módosítatik, a gyakorlatnak kellett és kell kitölteni, mi azonban az eljárásban minden öszhangzást és egyöntetűséget megzavar. A képviselés alól ugyanis okvetetlenül felmentendő az oly pártfogó ügyvéd, aki igazolja, hogy képviseltje csak mások jogainak kijátszását célozza, vagy világosan igazságtalan ügy védelmére rendeltetett ki; mert ha az ügyvéd általában a 41. és 69. §-ok értelmében ily ügyek vitelétől a fegyelmi eljárás különben való alkalmazásának terhe alatt eltiltatik, nem lehet a pártfogó ügyvédek kivételnek tekinteni, mi annyit jelentene, mint őket a fegyelmi vétség elkövetésére kényszeríteni; pedig ez az idézett szakaszok értelme betűszerint való magyarázat értelmében.«

»Nem hagyhatjuk említés nélkül azt sem, hogy a törvény 19. §-a értelmében az ügyvédi kamarák hatásköréhez tartozik ugyan, nem csak az ügyvédi kar erkölcsi tekintélyének megóvása, de az ügyvédek jogainak megvédése is, daczára mindezeknek a budapesti tőzsde-bíróság a törvény világos rendelkezésének ellenére, még mindig lentartja az ügyvédi képviselés kizárására vonatkozó gyakorlatát*) és hogy az ügyvédi kar az adó és illeték kivető közegek eljárása által is nem csekély sérelmet szenved.«

»Mind maguk az adóhivatali tisztviselők, mind különösen az adóvégrehajtók és bélyeg-vizsgálók, valamint a jogkereső közönség, ugy különösen az ügyvédek irányában »valóságos« rendszeresített fosztogatásokat követnek el, hallatlan taksákat s bírságokat vetvén ki bélyeg- s illetékesonkitások czimén s nem tekintve a megintések és végrehajtási kísérletek hiányát, nem a többszörös elévüléseket, 20—30 éves állítólagos tartozások s hátralék miatt minduntalan zaklatják kétszer-háromszor fizettetik a vergődő ügyvédek. Ha felfolyamodik, orvoslást hiába vár; ha túlfizetett, a többletet sohsem kapja vissza; arra nézve pedig, hogy adóhivatali közegek ellen kártalanítási pert indíthasson, nincs forum!«

»Van sok ügyvéd, kinek majdnem összes keresete 20—25 év

*) E panasz legujabban megszűnt a tőzsdebíráskodási eljárás reformja következtében.

óta csak bélyegesonkitási birságok czimén harácsollatik el, mint az adóhivatali közegek annál dühösebb razziával üznek, mivel liberális kormányunk gyalázatára, a bélyegesonkitások kinyomozóinak s a tulcsigázott illetékek kiszabói s behajtóinak jutalmul, még praemiumok és százalékok is biztosittatnak a törvény s adóügyünk administratiója által. Sőt még többet is mondhatunk.

»Nem ismételve azon eseteket midőn egyes ügyvédek hibás leletek, elévült tartozások, vagy a felek illetékhátralékaiért is kiméletlenül gyötörtetnek, vagy midőn a legjogosabb adófelszámolások tekinteten kívül hagyásával, a legérzékenyebben azon ügyvédek sujtatnak, kiknek jövedelmi-adója az 1875: XIX. t.-cz. 19. §-a értelmében a lakbér után már kivetttén, utóbb tőlük a megállapított perügyelői vagy gondnoki díjak után is, külön 10% állami és ennek megfelelő községi jövedelmi adó követeltetik; holott az ily ügyvédeknek összes jövedelmi forrásai a fenti módon már adó tárgyává létetvén, annak egyes részei, igazság és méltányosság szerinti, külön meg nem adóztathatók, ha csak az egy és ugyanazon keresetforrás kétszeres megadóztatását jogosnak és törvényszerűnek el nem ismerjük s hol még fokoztatik a sérelem azáltal is, hogy az adókivető közegek arra sincsenek tekintettel, vajjon a megállapított perügyelői, vagy gondnoki díjakat az érdeklett ügyvéd felvette-e már, vagy felveheti-e valaha?« Így panaszkodik a budapesti kamara 1876. évi működéséről tett jelentésében, mely még a következőket is felemlithette volna:

Ugyanis köztudomásu dolog az ügyvédekről, hogy mióta hatáskörük minden oldalról megnyirbáltatott s keresetforrásaik elzárattak, sokan, daczára annak, hogy a kamara lajstromába is be vannak jegyezve, csupán az ügyvédi czimet viselik, de különben nem ügködnek s így nem foglalkozván, az ügyvédségből jövedelmük sincs, mégis a kamaradíjakon kívül, még jövedelmi adó fizetésre köteleztetnek, s aztán, hogy állami adójukat pontosan s a kellő időre be nem fizetik, megfosztatnak még választási joguktól is. Mi értelme van tehát azon szellemi tőkének, a diplomának, a hivatási pályának, mely az ügyvédet a proletár favágótól s utcza-seprőtől megkülönbözteti?

Az országgyűlés igazságügyi bizottsága épp ez időtájban (1876) foglalkozván a békebirói intézmény meghonosításával, miután az ez ügyben ügyvédi kamaráinkkal szintén közlött törvényjavaslat ismeretessé vált, az ellen sok ügyvédi kamara —

s különösen a budapesti — nem mulasztotta el azonnal a legélénkebben reclamálni, óvást tévén a törvényjavaslatba becsempészett azon roszakaratu intentio ellen, mely itt is az ügyvédi képviselet kizárását czélozta és az ügyvédek, mint megbizottak által kiérdemelt munkadíjak és készkiadások megítélését egyenesen tiltja.

A hazai ügyvédek a »békebirói« intézmény által, ugy amint az tervezve volt, jogfejlődésünk egyik legszebb vívmányát, a közigazgatásnak a jogszolgáltatástól teljes elválasztását látták a föntebbi tervezetben megsemmisítve s meg voltak győződve, hogy ama javaslat a pereket nem kevesbitené; hanem inkább szaporítaná és bonyolítaná, míg másrésről a legveszélyesebben elősegíti a zugírást; valóságos szerencsejátékká aljasítván az ügyvédi foglalkozást, az ügyvédek teljesen megfosztja mindazon aprólékos jövedelmektől, amelyek éppen a mindennapi szükségek fedezésére nélkülözhetetlenek.

A jelzett javaslat a kisebb polgári peres ügyekben való eljárásról szóló 1877: XX. törvénycikk folytán, csakugyan megtestesülvén, ami annak föntebb kiemelt részét illeti, e szerint az ügyvéd még azt sem követelheti, hogy fáradsággal kiérdemelt díját saját fele ellenében a bíróság megítélje, miáltal, hogy az ügyvédi képviselet e téren tényleg kizáratik, szomorúan tapasztaljuk minden lépten-nyomon.

Ügyvédi kamaráink az 1877. állapotokat s a jogszolgáltatási viszonyokat következő nagy vonásokban ecsetelték:

A jogszolgáltatás és igazságügy terén általában tett tapasztalatok nyomán sajnálkozva kell konstatálnunk az ügyvédellenes áramlat mindinkább szaporodó nyilvánulásait: mert, eltekintve attól, hogy a törvényjavaslatok s reformkérdések megvitatására egybehívott bizottságok alakításánál az országban az ügyvédek szembetűnőleg mellőztettek; minden javaslatokban és törvényben rendszeres kapcsolatosságban, mint láncszemek fűződnek egymáshoz, az ügyvédek állása és megélhetése ellen irányzott rendszabályok és megszorító, sőt megsemmisítő intézkedések.

Az ügyvédkedési hatáskör még folyton s minden oldalról nyirbáltatott; a kereseti források mesterségesen kiapasztattak; az ügyvédi joglépések csak a konok perlekedés, embernyszerűzés, kizsebelés s megkoppasztás szempontjából bíraltattak el; a törvények s törvényjavaslatok, az ügyvédek elleni bírságok és büntetések kiszabásában versenyeztek egymással, szóval: eddigelé majdnem

minden törvényalkotásból kitűnt, hogy a 60-as évek óta észlelhető túlszaporodásnak, az ügyvédség létfeltételeinek megvonása által szándékolttal gát vettetni. Országgyűléseink 1867. óta nem a valódi nemzeti akarat és közszellemnek, hanem a szolgálattelkü többséggel támogatott pártkormány törekvésének kifejezései voltak.

Nem akarjuk ezuttal ismételni azon számtalan sérelmet, a melyet az ügyvédi kar a hibás leletek, az aránytalan adók s százalékok kivetése és behajtása miatt szenvedett; csupán annyit kívánunk megjegyezni, hogy valóban csak a magyar ügyvédi kar erkölcsi közszelleme és jellemességének tulajdonítható, hogy már eddig is el nem csüggedett s bizalommal nézett szebb jövő felé s nemes hitét el nem veszítette.

Mi a jogszolgáltatás mezején fölmerült jelentősebb mozzanatokat illeti, megemlíthetjük, hogy már ekkor az anyagi büntetőjog sokak által dajkált kodifikációja már-már befejezéshez közeledett; az anyagi magánjog azonban, a csódtörvény, a telekkönyvi törvény, a büntető és polgári perrendtartás, még csak úszó-szigeteket képeztek pium desideriumaink nagy tengerén.

Az 1878. év folyamában az ügyvédi viszonyok fejlődéséről nyert vigasztalan tapasztalataink a következőkben foglalhatók össze:

Az előbbi három éven át ismételve ecsetelt súlyos állapotokon változást, javulást ma sem észleltünk, sőt azokat, amennyire csak lehetséges volt, még inkább fokozódni láttuk, szóval a panaszok és sérelmek mindinkább halmozódtak; az ügyvédek helyzete mindinkább nyomasztóvá vált és az ügyvédi rendtartásnak az összes kamarák által sürgetett módosítása az előző évben sem ment egyetlen lépéssel sem előre. A némileg jobb jövővel biztató egyetlen mozzanatnak csupán az tekinthető, hogy az igazságügyminiszter a 2916/879 sz. a. kelt közrendeletével a kamarákat az ügyvédi rendtartás módosítására irányzott részletes javaslattételre fölhíván, azok részletes jelentései kimerítőleg, behatólag s tárgyilagosan foglalkoztak azzal, de különösen igazságszolgáltatási bajaink miként való orvoslásával, mert hiszen az ügyvédi kar nyomasztó helyzetét rendszerint úgy sinyli maga, mint az igazságszolgáltatás s ez évben különösen idegennek érezte magát a magyar ember hazája igazságszolgáltatásának utain s bizalmatlansággal viseltetett a törvények s bírák irányában. Ennek tulajdonítható, hogy minden, ami az igazságügy

terén alkotmányos aeránk alatt történt, inkább viselte magán a politikai érdekek, mint az ország ügyének jellegét.

Közel, de nagyon közel éreztük s érezzük magunkat még ma is ahhoz a határhoz, amely elzárja előttünk az utat, hogy ebben a vészes és végzetteljes irányban még tovább haladjunk. Eljön az idő, hogy államférfiaink nem lesznek képesek az idő s a viszonyok hatalmával megküzdeni, midőn mindez kizárólag arra lesz visszavezethető, hogy az igazságügyet csak mellékesnek tekintjük az államkormányzás körében, mely felfogás, történelmi adatok szerint, mindenkor megboszulta magát.

Hogy ezeket az állapotokat az ügyvédek nem tűrhették, igen természetes. Mozogni kezdettek, s miután az igazságszolgáltatási bajok orvoslása s ezzel az ügyvédi kar rehabilitációja kívül áll a politikai pártkérdésen, azon törekedtek, hogy minél több független gondolkozású ügyvéd juthasson a törvényhozó testületbe, mi azonban nem igen sikerült, de az ügyvédek komolyabban gondolkozó része mindjárt kezdetben nem törődött azzal, sőt abban, siker esetében, újabb érvel talált az ügyvédi befolyás gyanusítására; mert, ha elfogulatlanok akarunk lenni, be kell ismernünk, hogy több susceptibilitást a kormány befolyására egyetlen testület sem nyújt, mint az ügyvédek, amennyiben a kormány minden rendelkezése alatt álló hivatalaira qualifikációval bír s az eddig beválasztott ügyvédi azokat — tisztelet a kevés kivételnek, — nagyon örömet el is fogadták.

Meglepő, hogy néhány évtized alatt mily változásokon ment át az emberiség s a társadalom. 1848 előtt nem létezett képviselő, ki magán-érdekei szempontjából törekedett volna képviselői állásra. Más érdekekről akkor szó sem lehetett, mint kizárólag a hazáéiról.

Merész dolog lett volna akkor egyik vagy másik képviselővel holmi vasuti, vagy egyéb vállalati tervek érvényrejuttatása céljából, befolyásának elnyerésére, kísérleteket tenni. A mai üzérkedési viszonyok fölött azonban borzadály fogja el az embert. S így jól esett tapasztalnunk azt, hogy 1880. évben az igazságügy iránt érdeklődő országgyűlési képviselők, pártkülönbség nélkül, értekezletre gyűltek össze, melynek emelkedettebb enuncziációja folytán némileg sikerült az ügyvédek irányában kedvezőbb hangulatot teremteni; de csak némileg, mert az értekezlet nem tett mindenütt kedvező benyomást, különösen a képviselőházban, me-

nek tagjai jelentékeny részt adósságokba keveredvén, az ügyvéd kötelességszerű eljárása indokolatlan visszatetszést szült, s mint-hogy a képviselőház a közvélemény forrásául tekintetik, ellenszenve nem maradhatott általános hatás nélkül.

Magyarországon nem is volt egyetlen osztály sem oly ellenszenves, mint az ügyvédi.

Hivatalnokaink helyzete nem valami fényes s noha a javadalmazás, különösen az alantasoké, nem a legkedvezőbb, mégis nyugodtabban tekinthetnek a jövőbe, mert biztos révben áll hajójuk s rendes körülmények között nem hagynak maguk után koldusokat. A papokról szintén elmondhatjuk, hogy működésük mellett existenciájuk biztosítva van. Az iparos osztály, a kereskedők panasza sem annyira indokolt, mert időváltoztával helyzetük javulhat; csak az ügyvédi kar az, amely előtt sötét komor jövő állott s áll jelenleg is. Minden más testületnek meg volt s van is erkölcsi súlya, csak az ügyvédeké marad örökké veszendőben. A lét küzdelmében ők maguk védtelenül hagytak minden positiót.

És e fölött nem is csodálkozunk, mert az igazságügyi kormányzat polypkarokkal nyúlt az ügyvédek jogos érdekeibe. Megtámadta őket ott, ahol mindenki legkönnyebben sérthető, sebezhető. Gátakat vetett életjük a mindennapi megszerzése iránt való küzdelmükben.

Meghozatott a bagatell-törvény, melynek czélszerűségében elvben senki sem kételkedik; de nálunk meghozatott úgy, hogy a peres felek sem érzik annak jótéteményeit. Épp úgy nyakukra hozatott a közjegyzői intézmény, mely nálunk a mostani alakjában majdnem felesleges, de mégis eret vágott az ügyvédek megélhetésén.

Kikutattatott minden fegyver, a gombostűtől kezdve a bárdig, melylyel az ügyvédi karnak ártani lehet; ártani anyagilag, ártani erkölcsileg.

A tyrannizmusnak vannak eszközei, melyekkel hallgatásra kényszeríthet, de beszédre nem. A nemes érzésű ember lehet a viszonyok rabszolgája, de az, aki a viszonyok zsoldosa, nem nemes lélek.

Kormányférfiaink most már igazolni törekedtek, legalább látszatra, hogy elragadtatták magukat ugyan a közvélemény által, sőt annak zsoldjába léptek, de még sem engedték magukat egészen elragadtatni. Kiterjeszteni kezdték figyelmüket az ez évben nagyon is kidomborodó bajokra, melyeket az ügyvédi kamarák felterjeszté-

seikben elpanaszoltak; mert utóvégre is a kimutatott tényeket eltagadni, az igazság világossága előtt szemet hunyni, nem lehet, de meddő ténykedésekben nem volt köszönet.

Beismerte maga az igazságügyminiszterium, hogy e téren is súlyos bajok forognak fenn és azon meggyőződését nyilvánította, »hogy az 1874. ügyvédségi törvény azon cél elérésére, amelyet a kormány annak javaslata előterjesztésekor kitűzött, nem vezetett.«

Ennélfogva 1880. évben új törvényjavaslatot készített az ügyvédi rendtartásról, mi mindenesetre figyelembe veendő mozzanatot képez ügyvédségünk történetében.

E javaslatban a kormány reform-törekvése több oldalról nyilvánul; hogy az ügyvédség több égető sebeit orvosolni igyekszik; azonban a gyökeres reformok terére még sem lépett.

Elismerte ugyanis annak szükségességét, hogy szemben az 1874. alkotással, az ügyvédi kar tekintélye emeltessék, megszilárdíttassék s hogy az ügyvédi kar anyagi helyzete is állandóan javíttassék »de azon törekvést — mondatik a javaslat indokolásában — hogy az ügyvédi kar az államhatalomról oly mértékben függetleníttessék, miszerint annak belügyeibe, továbbá tisztán közérdekű fegyelmi ügyeibe és egyes tagjait, valamint azok jogsegélyét igénybe vett feleket az ügyvédkedésből folyólag érdeklő ügyekbe a kormánynak éppen semmi befolyás se biztosíttassék — már azért sem pártolható; mert az ügyvédi kar tekintélyének alapját s anyagi helyzete javításának magvát, azon kar belértékében és nem az állammal, a bíróságokkal s a felekkel szemben való kiváltságos helyzetben véli feltalálhatónak; azon belérték pedig, kiváltságos helyzet nélkül is, teljesen elérhető.«

Ezen irányelvből kiindulva, kimondatta az igazságügyminiszter azon javaslatában, miszerint nem pártolhatja s nem fogadhatja el azt: a) »hogy az ügyvédi kar belügyeibe, úgy fegyelmi ügyeibe melyek egészben közérdekűek, a kormány közegei által be ne avatkozassék, mi a kormányt tétlenségre kárhozlatná szemben a visszaélésekkel; továbbá b) hogy a fegyelmi ügyek végérvényes elbírálására kizárólag ügyvédekkel álló főtörvényszék, vagy oly bíróság szerveztessék, melynél a tagok nagyobb száma ügyvédekkel állana; c) hogy ily bíróságnál, vagy a kamarai választmánynál kereshessen csak orvoslást a fél, midőn ügyvédje az előlegről számolni vonakodik, az okmányokat kiadni nem akarja, vagy a

behajtott pénzt visszatartja; d) hogy a munka és a jutalomdíj megállapítását, illetőleg leszállítását, szerződés hiányában s más összekötkezések esetében a fél a bíróságoknál ne szorgalmazhassa, hanem csak az ügyvédekből álló kamarai választmányát; végre; e) hogy az ügyvédi vizsga oly hatóság előtt legyen leteendő, amelynek tagjai nagyobb számban gyakorló ügyvédekből állnának.

Ezen javításokat a kormány visszautasítván, elvetette a legfontosabb reformjavaslatokat, melyeket a kamarák az ügyvédség kifejlesztése érdekében tettek.

Azonban nem lennének hüek az igazsághoz, ha meg nem említenők, miképp az 1889-iki javaslatban mégis több rendbeli, jelentékenyebb reformindítvány foglaltatik. Ilyen különösen, bizonyos esetekre, az ügyvédi bíróságok kiküldésének indítványozása.

Az 1874-iki törvény, mint tudjuk, a rendes bíróságot jelölte ki az eljárásra, ha a 44. 46. 48. §§. eseteiben merülnének fel panaszok az ügyvéd ellen; nevezetesen, ha az átvett iratok másolatait, vagy az ügy befejeztével az eredetieket, ki nem szolgáltatná; ha a vett előlegről számolni, vagy a többletet visszaadni vonakodnék; és ha a behajtott pénzt, vagy értéket a fél kívánatra azonnal ki nem szolgáltatná.

Ebből kitetszik, hogy egyes esetekben mégis csak felmerültek a felek irányában sérelmes ügyvédi visszaélések melyek aztán a törvénybeigrtatás által, az ügyvédi kar nem nagy dicsőségére általánosítottak, pedig az ily visszaélések complánálására az ügyvédi kamara lett volna hivatva.

»Nehogy azonban — mint a miniszteri javaslat indokolása mondja — jövőben is panasz tételethessék, amely némi alappal bírhat, hogy t. i. a bíróság által az ügyvédi szempont figyelembe egyáltalán nem vétetett, javasolja az igazságügyminiszterium a 104. §-ban azt, hogy a kérdéses panaszok felett való bíraskodásra a kamarák székhelyein ügyvédbíróságok szerveztessenek, melyekhez a kamarai választmány egy rendes és egy póttagot válaszszon, akiknek hivatása leendő az ügyvédi érdekeket is képviselni.« Az ügyvédi kamarák tehát elestek téllenségök folytán egy igen szép és fontos működési tértől.

Ilyenek továbbá ezen javaslatnak azon intézkedései, amelyek az ügyvédek anyagi helyzetének javítására szolgálhatnak. E célból javasoltatik, »hogy minden oly esetben, melyekben a fél jogsegély, vagy képviselőre szorult, mindkettőt csak is az arra

hivatott ügyvédnél kereshesse. Mert ha megengedtetik, hogy az ügyvédektől a foglalkozás kiváló részét képező sommás s perenkívüli ügyek elvonathassanak, megvonatik az ügyvédektől részben s gyakran egészben az anyagi forrás is, melynek hiányában be kell állni az anyagi gondoknak, hogy akadályt képezzenek a hivatás betöltésében.»

Ezen czélból a javaslat főgondot fordít a zugírásszat meggátolására, melyről bevallja: »hogy minden eddigi óvintézkedések dacára, óriási mérveket kezd ölteni.«

És arra azt használja eszközül, miszerint egyrészt a zugírásszat fogalmát pontosabban meghatározza, másrészt pedig az arra kiszabott büntetések szigorúabbakká teszi.

Ezzel kapcsolatban áll az is, hogy bűnvádi ügyekben a védett fél szegénysége esetében a védelmi díjazás az ügyvédnek az államkincstárból legyen biztosítva.

Nem csekély befolyással lenne az ügyvédek anyagi helyzetének javítására a jus retentionis szabályozása melyet a javaslat indítványba hoz.

Az igaz, azt egész teljességében s minden jogi következményeivel nem akarja kimondani, sem a periratok s okmányok megtartási jogát érvényre emelni, de a biztonság tekintetéből mindenestre nagy haladás foglaltatik azon indítványban: »miképp egyrészt a fél köteleztetik, hogy az ügyvéd igazolt kiadásait, költségeit, vagy jutalomdíját, másrészt pedig az ügyvéd kötelességévé tétetik, hogy az ugyanazoknak megfelelő (s behajtott) pénzösszegeket vagy értéktárgyakat letétbe helyezze.«

Ezáltal tényleg eltávolíttatnék a jelen ügyvédi rendtartáson alapuló azon abnormis helyzet, amelyben az ügyvéd a fél iratait s behajtott értékét köteles kiadni, a nélkül, hogy azokból a megítélt, vagy szerződésileg kikötött díjait s költségeit levonhatná.

Egyszersmind szükségesnek nyilvánítja a javaslat az ügyvédi díjak megállapítása körül való eljárás szabályozását s idevágó törvényjavaslat készítését.

Továbbá, minthogy számos panasz tételik a fegyelmi eljárás hosszadalmassága s késedelmessége miatt, s minthogy azok alaposágát maga a minister is beismeri, e tekintetben is hoz javaslatba kellő javításokat. Nevezetesen az eljárási intézkedéseket bizonyos határidőkhöz kívánja kötni. És a kamara fegyelmi bíróságá-

nak kiküldöttjét felhatalmazza, hogy a kihallgatott tanúkat közvetlenül maga megeskethesse, miáltal azon küldöttség közhatósági jelleggel felruháztatik.

Az ügyv. rendt. 94. §-ának javításául ajánltatik, hogy a magánfél által ügyvéd ellen emelt panasz esetében, a feljelentő a költségekben mindig elmarasztalandó, ha a panasz alaptalannak találtatott.

Végre kiemelendőnek tartjuk azt is, hogy a javaslat az önkormányzati jogból kifolyólag felhatalmazandónak tartja a kamarai közgyűlést arra, hogy a tisztviselők, a választmány s fegyelmi bíróság, úgy az ügyvédvizsga-bizottság, mint az ügyvédi bíróság kamarai tagjainak működését megbi-
rálhassa.

Igazságszolgáltatásunk körében ezidőszerint folyamatban volt reformmunkálatok bő anyagot kezdtek nyújtani az ügyvédség helyzetének jobbrafordultára; mert a polgári magánjog, a polgári és büntető — perrendtartás, valamint az ezekkel kapcsolatban álló kisebb anyagi és alaki törvények, a közeljövő alkotásai sorába helyeztettek a kamara által. Hogy azonban mit hozza várva-várt jövőendő, meglátjuk később.

A budapesti ügyvédi kamarának 1881-ből az ügyvédi kar és az igazságszolgáltatás érdekében történt felterjesztései közül különösen kettőt kell kiemelnünk. Az egyik az ügyvédek azon sérelmei orvoslását czélozta, hogy némely járásbíró az ügyvédi kar egyes tagjaival szemben már basáskodó önkényt kezdett gyakorolni. A második általános érdekű, de sajnos, daczára annak, hogy ezt a kamarák együttes fellépésük által szintén támogatták, a kívánt sikerre nem vezetett: értjük a főrendiházhoz intézett azon felterjesztést, mely a miatt keletkezett, hogy a kamaráknak a törvénykezési rendtartás módosítása tárgyában a képviselőházhoz benyújtott emlékirataikban, az ügyvédi képviselet megszorításán kívül, különösen szorgalmazott szóbeliség helyett, az írásbeliségre fektetett perjog továbbra is érvényben fentartatott.

A kamarák első sorban a kormány által benyújtott s az írásbeliségre fektetett módosító javaslat azon védői ellen fordultak, a kik azt állították, hogy annak intézkedései a jelenlegi törvénykezési rendszer kirívó hiányát fogják orvosolni és így javítani törvénykezési viszonyainkat, s azon meggyőződés nek adtak indokolt

kifejezést, hogy ha a javaslat törvényerőre emelkedik, nemcsak hogy elodázza a szóbeliség behozatalát s ezzel törvénykezésünknek helyes basisra való fektetését, hanem a törvénykezés terén új bonyodalmakat és nehézségeket fogna előidézni.

A kamarák főbb érvei e tekintetben a következők voltak:

1849. óta ez már az ötödik kísérlet, amely arra irányul, hogy az írásbeli eljárás valami újabb formák életbeléptetése útján javíttassék és eddig is minden ily kísérlet alkalmával az elhelyeztetett kilátásba, hogy a jövő perrend az előbbinek kirívó hiányát orvosolja és hogy tetemes javítást képez a törvénykezés terén. A tapasztalás azonban mindig azt bizonyította, hogy az eredmények az írásbeli új perrend szerint is mindig ugyanazok, amelyek a régi mellett voltak.

Ez történt, midőn az 1849. perrendszabályzat helyébe az 1852-ki osztrák perrendtartás hozatott be; ugyanez történt, midőn 1861-ben a nemzet közreműködésével alkotott eljárás behozatalát még azok is a javítás reményével nézték, akik különben nem helyeslik azt, hogy az »Országbirói értekezlet« inkább politikai, mint igazságszolgáltatási szempontból indul ki; a remény azonban ismét hiu volt s az újabb írásbeli perjog ismét általános panaszok tárgya lett. Az 1868-iki törvénykezési rendtartás szintén azzal ajánlatott, hogy az haladást képez az írásbeliség terén; de alig, hogy életbe lépett, az elégedetlenség ismét általánossá vált és megint láttuk, hogy az eredmények ugyanazok, amelyek az előbbi perrendeknél.

Az elfogulatlanul gondolkozókat már e lefolyt, több mint három évtized tapasztalatai is arra tanították, hogy az írásbeliség elvére fektetett perrend, ha egyes intézkedései eltérők is, azok eredményeikben mégis azonosak, és ugyanezt tanítja a perjognak egyetemes története, mely kimutatja, hogy írásbeli alapon a törvénykezés csak rossz lehet és hogy javítás csak is a szóbeliség alapján eszközölhető. Az, hogy maga az államkormány szintén görcsösen ragaszkodik az írásbeli rendszerhez, leginkább azon pénzügyi kapzsiságnak tulajdonítható, melyszerint az írásbeliség évenként tizszerte több bélyegjövédelmet biztosít az állam számára, mint a bélyegpolitikát nem ismerő szóbeliség. Ámde míg egyrésztől nem volna szabad a jogszolgáltatás érdekeinek rovására tisztán a pénzügyi kérdést előtérbe helyezni, mert a libellatikus eljárás, mely a szóbeliség alapjául

okvetlenül veendő, a bélyeg használatában vajmi csekély különbséget okozna, addig másoldalról a szóbeliség ellenesei azt vitatják, hogy a szóbeliség előzetesen esküdtszéki intézményt követel; ez intézmény pedig nálunk a nemzetiségi elemeknek egymással még mindig észlelt összeütközése szempontjából, nem javasolható; mely nézet szintén sophismán alapszik, mert ime, az írásbeli perek is magyarul kezeltetnek, daczára, hogy a bíróságok mindenféle nemzetiségi árnyalatokkal szaturáltatvák s ezért hazánkban a köznyugalom s belbéke még sincs megháborítva.

Valóban lehetetlen az elősorolt tények hatása s keserű tapasztalatok által érlelt meggyőződésünket elnémitani, hogy habár törvénykezésünk szintén nagyon foggyatékos, sőt az absolutizmus korszakában nemzetellenes is volt: e korszak, levonva az ügyvédi kar irányában a politikai boszuvágy következményeit, még sem hatott hazai jogéletünkre s az ügyvédi existenciára oly zavarólag s kártékonyan, mint kivált 1861-től kezdve az egyik rendszerről a másikra való ugrándoizások, az illetékességi körök összezavarása, tulhajtott összpontosítása, (l. az 1880: III. törvényczikket) s végre az írásbeli és szóbeli eljárások közt való állandó zűrzavar.

Vizsgáljuk különösen, hogy mi az, amit az ez évben életbe léptetett perrendnovellában (1881: LIX. t.-cz.) főjavításokként dicsértek fel annak létrehozói és pártolói.

Élénken emlékezünk még arra, hogy midőn az 1868. perrend az országgyűlés elé terjesztetett, az előbbi perjog ellen különösen az hozatott fel, hogy sürgős elintézészt igénylő némely törvénykezési kérdéseknél, kivált a végrehajtások stádiumában, fölötte hátrányos, hogy a felsőbb forumokhoz intézett jogorvoslat az érdemleges kérdések elbirálásával vegyesen intéztetik el, ugyanazon bíróságok által.

Ezen kirivó hiány orvoslására hozatott be a külön »semmitőszék,« intézménye, ugy, hogy az alaki kérdések és némely más oly ügy, amelynél a gyorsaság főfontossággal bir, közbevetett jogorvoslat esetében közvetlenül ezen új forum által intéztesse nek el.

Akkor ezen félszeg intézkedés az írásbeli perjog tetemes javításaként ajánltatott és ezidőszert mit magasztaltak leginkább a novella megalkotói; miben állt az, amit mint legújabb javítást tüntetnek fel az írásbeli perjog mezején? Nem egyéb, mint

azon állapotok visszahelyezése, amelyek ellen 1868. előtt oly általános volt a panasz; nem egyéb, mint a külön semmitőszéknek eltörlése, melyet pedig 1868-ban, mint csálhatatlan gyógyszert mutattak be az írásbeliség hiányának pótlására.

Mindez szembeszökőleg bizonyítja, hogy az írásbeliség alapelveire fektetett perrendek útján a törvényhozás bajait orvosolni lehetetlen. De ez újabb perrendnovella nemcsak hogy nem volt alkalmas arra, miképp általa törvénykezésünk javíttassék, hanem kétségtelen és az eddigi tapasztalatokkal bebizonyított tény, hogy minden új eljárás behozatala s a törvénykezés formáin való minden félszeg változtatás megzavarja a törvénykezés rendes folyamát, az átmeneti nehézségek egész sorát szüli s hogy évek kívántatnak ismét ahhoz, míg a judikatura a nehézségeket kiegyenliti; addig pedig a törvénykezés egész menete számtalan akadályba ütközve, rendkívül nehézkesé válik; az árát pedig a közönség adja meg.

Mi jogosithatta arra a codifikátorokat, hogy feltételeztessék, miképp a novella által behozott új formák nem fogják a már eléggé észlelt nehézségeket csak szaporítani, vagy hogy az elharmarkodott experimentációk folytán rendszerint bekövetkezett hátrányok nemcsak növekedni, hanem meggyökeresedni fognak? És valóban mivel sem igazolható, hogy törvénykezésünk 1868. óta csak valamivel is javult, mint 1850-től kezdve a most említett időpontig, vagy hogy az 1881. perrendnovella hatálya alatt kedvezőbb igazságszolgáltatási viszonyok álltak volna be.

Igazságügyi kormányzatunk eddigi eljárása és mulasztásai már azt eredményezték; hogy a nagyközönség, nemcsak hogy panaceát látna az állami igazságszolgáltatásban, de mindinkább idegenkedve attól, »tabula rasat« óhajt és ez nem hat ki annyira a bíróságokra; mert a közönség nem közvetlen szemtanuja az ott történeteknek, hanem kihat leginkább az ügyvédekre, kik legközelebb állnak hozzá, s a különben is elterjedt balitéletek nyomása alatt, hajlandóbb azt hinni, hogy a jogszolgáltatás bámulatos lassúsága- s bizonytalanságának az ügyvédek az okai s így szenvednek ismét ők, oly hibák miatt, amelyekért tisztán a törvényhozás és a bíróságok volnának felelősek.

Nevezetes hibája a perrend-novellának az is, és jellemzi egyszersmind igazságügyi politikánk primitív voltát, hogy a bírói

teendőknek ezidőszerint tapasztalt felhalmozásán a perek s jogorvoslatok mesterkélt elnyomásával vélt segíteni (II. fej.), ahelyett, hogy vagy maga a rendszer gyökeres reformálásáról, vagy megfelelő munkaerőről gondoskodnának.

A perrend-novellának azon reformja is felemlítésre méltó, amely a legfőbb-ítélőszék kebelében, a teljes polgári s bünvádi tanács-üléseket, elvi jelentőségű határozatok hozatalára meghonosította, mint ez polgári eljárásban, bár nem törvényes intézkedésnél fogva, semmitőszékünkénél volt. De hogy ennek sikere, akár az anyagi polgári jog kodifikátlansága, akár e téren a tudomány magasabb színvonalán álló bírának hiánya miatt, mily kevésbé éretett el, bátran hivatkozhatunk a judikátumoknak, még a legfelsőbb forumon is, gyakran észlelt ellentéteire; s hogy akkor, amidőn az igazságszolgáltatás bizonytalan, a jogos igények győzelemre vezethetése pedig legnagyobb mérvben kétes: az ügyvéd hivatása s tekintélye sülyed s a bizalmatlanság irányában növekszik — feleslegesnek tartjuk bővebben indokolni.

Szinte jól esik konstatálnunk, hogy az 1881-ik novella oly intézkedést foglal magában, amely az ügyvédi érdekeket is előnyös befolyású s ez az, hogy a tőzsdeügyekben az ügyvédi képviselőket nem teszi ugyan kötelezővé, de megengedi azt, mi azelőtt teljesen ki volt zárva.

Ez a specifikus bíróság az osztrák rendszer alatt keletkezve mint választott bíróság, kizárólag a tőzsdeügyletekre, a még felek világos alávetésének eseteiben — szorítkozott. Ekkor tehát szűkebb körben működött, mely a novella által tágított.

Ennek megfelelően szerveztetett a bíraskodási eljárás.

A viszályba keveredett felek, rendesen a tőzsde tagjai, kereskedők, gyárosok, személyesen jelentek meg. A tárgyalás rövid szóváltásból állott, mi főbbvonásokban jegyzőkönyvbe vételett. Az egész bizonyítási eljárás a legprimitívebb alakú volt. A bíróság illetősége ellen való kifogás kizárattott; a kimondott határozat nem volt megtámadható; nem engedtetett per- vagy jogorvoslat.

Ezen primitív alakzatú eljárás még megjárta annak idejében s nem vont magára különös figyelmet. Azonban a 60-as évek után e bíróság nagy fontosságra vergődött; mert, úgyszólván, az egész törvénykezést, mely az áru- s termény-ügyletekre vonatkozott maga körébe vonta. Nem lehetett ily ügyleteket létesíteni anélkül, hogy az illető kötlefélbe a tőzsde-bíróságnak való alávetés mind-

két fél részéről be ne foglaltatott; tehát, hogy az azokból keletkező jogi viszályokra a tőzsdebíróság illetősége ki nem köttetett volna. Így földbirtokosaink, mezei gazdáink is, kik terményügyleteket kötöttek, ezen bíróság elé idéztethettek.

De a tőzsdebíróság igénybevételenek, ezen bíróság használatának nagymérvű kiterjedésére, mindenekfelett lényeges befolyást gyakorolt lörvénykezésünk, úgy bírósági szervezetünknek 1860. után tapasztalt siralmas állapota. Biráinknak, főképp a sürgősebb természetű ügyeket magába foglaló sommás út keretében, tökéletlenségük, szakképtelenségük, megbízhatlanságuk, általánossá vált és törvénykezési hibás formaságaink, túlságig emelt perorvoslataink oly hoszszadalmasságot idéztek elő, hogy alig lehetett magát a tényleges jogérvényesítést bevárni. Törvénykezésünk használatától tehát mindenki visszariadt, ki jogaihoz bizton s rövid uton akart hozzájutni; főképp azok, akiknek, mint kereskedők, üzletembereknek, legfőbb érdekeik a gyors elintézésben kulminálnak.

Ezen jogállapotban a tőzsdebíróság, egyszerű formaságai, rövid, gyors eljárásával, valóban túluralkodóvá vált s működése tényleg közfigyelmet vont magára és szakembereink is tüzetesebben kezdtek foglalkozni ez intézménnyel. Aggodalmakat csupán primitív-alakulása s eljárása gerjesztett, mely jóformán minden jogi biztosítékot nélkülözött. Különösen megbotránkozott s felzúdult a szakvélemény amiatt, hogy az ügyvédek kizárattak kebeléből, mely körülmény, hogy a tőzsdebíróság hatáskörének kiterjedése nagyobb mérveket kezdett ölteni, tekintélyükre s existenciájukra is súlyos csapást mért.

De nem egyedül az ügyvédi kar, hanem az igazságügy érdeke is, komolyan meglámadtatott; mert a jogszolgáltatás alapossága s részrehajlatlansága, jogi életünk rohamos fejlődésében s a törvények elszaporodása mellett, alig képzelhető azon biztosítékok nélkül, amelyeket a törvénykezésben az ügyvéd közbenjárása nyújt s így egyszersmind magának az igazságszolgáltatásnak legvitálisabb érdekei veszélyeztettek; mert habár a tőzsdebírószági intézményt, mint a népbíróság egyik üdvös tényezőjét s mint olyant, amely a gyorsabb forgalom igényeivel és hiányos, rendkívül lassu törvénykezésünkkel szemben, igen nagy szükségét pótol, jogrendszerünkben nagy hasznunak tekintjük: mégis ki kell mondanunk, hogy nem volt helyeselhető, miképp minden garanciát nélkülöző egész primitív

törvénykezést folytathasson az ügyvédek közreműködésének kizárásával.

Az 1881. évi perrend-novella tehát ezen bíróság hatáskörét tüzetesen meghatározta és pedig összhangzásban a létező kereskedelmi törvénnyel, irányul azt tűzvén ki, hogy idetartoznak, alávetés mellett, a kereskedőknek nem kereskedőkkel, földbirtokosoknak stb. között ügyletei is, ha ezek mindjárt nem lennének is mindkét félre nézve kereskedelmiek.

A jogsérelemek orvoslásáról is gondoskodott, de csakis az itteni peres ügyek természetének megfelelő módon.

A főbbezés jogorvoslata kizáratott, de a felfolyamodás alaki sérelem ellen megengedtetett, még az illetőség s érdekelttség kérdésében, melyek ellen kifogás tehető. Megengedtetett az igazolás is. A perujítás perorvoslata kizáratott ugyan, de, bizonyos esetekben a határozat megsemmisítése rendes bíróságok előtt érvényesíthetőnek mondatott ki.

Az e bíróság előtt előforduló tőzsdei ügyeknél, a főleg szem előtt tartandó gyorsaság igényei, szintén kellő figyelembe vétettek, midőn a táblai határozatok ellen további felebbvitel rendszerint meg nem engedtetett; a felebbvitelhez három napi időköz köttetvén, előadásuk soronkívülivé tétetett.

A bírák felelősségéről szóló törvény a tőzsdebíróságokra is kiterjesztetett, ami szintén nagy biztosíték a visszaélések s kinövések ellenében.

Maga ezen szervezés, a korszerű eljárás formásaival, nagyon kedvező az ügyvédség működésére. Tehát nem is csalódunk, ha ezzel hozzuk kapcsolatba a legujabb években észlelt azon tapasztalatot, hogy a tőzsdei törvénykezés a kor színvonalára emelkedett: a biráskodás nagy mérvben javult, tökéletesbült.

Az 1881. évi alkotások között szintén nevezetes az 1868: LIV. t.-cznek a végrehajtási eljárásra vonatkozó részét lényegesen módosító 1881: LX. t.-czikk, mely a végrehajtási eljárást a perrendtől elkülönítve, szabályozza. Ez a törvény azonban ahelyett, hogy az eddigi eljárást rövidítené, a megengedett előterjesztések és felfolyamodásokkal, még a réginél is hosszadalmasabbá teszi, mely törvény ellen a kamarák 1882. évi jelentéseikben fel is szóltak. A budapesti ügyvédi kamara a törvény gyarlóságán, a többi közt úgy vélt segíteni, hogy a végrehajtási intézmény eltöröltetvén, visszatérnénk a régi rendszerre, amidőn az eljárást önálló és

rendes bírósági tisztviselők eszközölték, kik a végrehajtásoknak törvényszerű, helyes, értelmes és becsületes fogantatása tekintetében, hasonlíthatatlanul több biztosítékot nyújtanának, kivált ha a közbeszólások a további eljárást fel nem függesztenék s a helyszínen hozott határozataik ellen való felfolyamodás eredménye, csak a végrehajtás végső stádiumán volna bevárando.

XI. FEJEZET.

Az ügyvédi állapotok, az új viszonyok s jogi alkotások közepette.

(1882-től napjainkig.)

Eléggé beigazoltuk, hogy azok a nagyobb szabású kodifikációs műveletek, amelyek közvetlenül megelőztek, sem gyakoroltak jogfejlődésünkre oly üdvös hatást, hogy lényegesen javulást eszközölhettek volna jogállapotainkban s különösen az ügyvédség helyzetében. Ez utóbbit illetőleg a legfőbb tényező — miként többször hangsúlyoztuk — a törvénykezés gyorsasága, biztonsága s a bírói intézkedések szabályszerűsége képezi, melyeken az 1882. évet közvetlenül megelőzőtt törvényhozási alkotások jótékony hatását nem igen regisztrálhatjuk.

Áttérve az 1883. évben keletkezett jogi alkotásokból az ügyvédségre nézve származott állapotok ecsetelésére, mindenekelőtt felemlítjük, hogy az uzsoráról és káros hitelű ügyletekről alkotott 1883. törvény, melynek jogosultságát és a közállamra való jótékony hatását teljes készséggel elismerjük, nagyon apasztotta a pereket, mert az uzsorával való nyilvános vádoltatás félelme sokakat, még a jogos követelések érvényesítésétől is, visszatart.

Fontos intézkedést képez jogszolgáltatásunk, de egyaránt az ügyvédség érdekeire, az 1883: VI. t.-cz., mely a bünvádi felelőbírói elhelyezést újra szabályozza, s a kir.-táblára, vagy Kuriára való fölebbvitelt a kihágások nagy részéről s némely kisebb vétségeknél, bizonyos eseteket kivéve, kizárta.

Ezen szabályozásban nálunk egészen új intézményt képez az, hogy a kijelölt kihágások s vétségek eseteiben a fölebbvitel a kir. tábla helyett, a törvényszékhez utasított, s így ezek azonnal első foku s fölebbviteli bíróságot is képeznek.

Életbe lépett a törvénykezési szünetről szóló 1883 : XXXIII. törvényczikk.

A bíróságok szünetelési időrendje nem kevésbé érdekli az ügyvédi kart, miután azalatt szünetel a jogszolgáltatás, s fennakad az ügyvédi kereset is.

Régi jogszerkezetünkben ez az akkori törvénykezési viszonyokhoz volt alkalmazva s megfelelt teljesen azon idők igényeinek,

a perek kevés száma s a táblai perek természetszerű hosszadalmasságának.

Ezen viszonyokkal összhangzásban sem állandó birságaink, sem megállapodott biráskodásunk nem létezett. Mind alsó, mind felebbviteli törvényszékeink csak bizonyos időszakokban ültek össze biráskodásra; a törvényszékek minden évnegyedben a megyei gyűlések tartásakor 2—3 hétig működtek. Ezen időszakon kívül szünetelt a törvénykezés, *juristitium* nevezete alatt.

Mindez nem foglalhatott többé helyet 1848. után, az előhaldott kor jogigényeinek nyomása alatt és az osztrák jogrendszer által alakított új törvénykezési viszonyokban.

Alkotmányunk visszaállítása után folytonos biráskodás s állandó bíróságok léptek életbe és 1869. évben a szünet-idő is új szabályozás alá került és pedig akképp, hogy minden forumon a bírának évenként 6 heti szünet, u. n. szabadságolás engedtetett. Ez tartott egészen 1883. évig.

Ezen szabadságolási rend azzal az előnnyel bírt, hogy a törvénykezést nem szüntette meg egyetlen forumon sem; s amennyiben a működött birói erők engedték, folyt az mindennemű ügyben s nem szorítkozott némely kiváltságos, legsürgősebb természetű ügyekre, tehát az ügyvédi keresetet sem függesztette fel bármely időre sem. Azonban azon nagy hátránnyal járt, hogy a szabadságolás szabályozva nem lévén, annak igénybevétele egészen egyesek tetszésére hagyatott. Minden bíró akkor s az év azon részében vette igénybe szabadságát, amikor jónak látta és ha úgy tetszett neki, nem is szabadságoltatta magát egyszerre hat hétre, hanem részletenkint. A legtöbb bíró — főképp a legfőbb forumon — a fürdőidényt használta; de sokan a szünetet a szüretre, vagy őszi vadászatokra tartották fen; míg voltak olyanok, akik már kora tavaszkor, vagy a téli hónapokban szabadságoltatták magukat.

Ebből azon visszásság keletkezett, miképp a bíróság alig volt 2—3 hóig permanens, annak személyzete jóformán folytonosan vándorolt. Könnyű belátni, hogy ez mily hátrányos lehetett a jogszolgáltatás rendes folyamára. A gyorsaság sokat szenvedett; az ügymenet pedig nem lehetett teljesen korrekt. Némely alsó bíróságnál, mely kevés erővel volt ellátva, sokszor csaknem fennakadt a törvénykezés, mert egy, vagy két bíróval rendelkezett. Különösen nehezítettett a táblán s a Kurián a szaktanácsok alakulása mely

rendszer teljesen meghiusított, csaknem félévre, miáltal, főleg a Kurián, a judicatura elvi következetessége lehetlenné vált.

E visszasságok s rendtelenségek sok panaszra adtak okot és minden részről sürgettetett az állandó szabadságolási-idő és pedig akképp, hogy az két óra terjesztessék ki. Utánzásul a külföldön divatozó rendszer ajánltatott.

Igy keletkezett az 1883. évi XXX. t.-cz., mely az állandó, rendszeresített szünetelést hozta be és pedig két óra, minden birói forumon, egyes bíróságoknál éppugy, mint a törvényszékeknél, — amelynek egyedül július s augusztus óra kellett szoritkoznia. Kivételt ezen időre nézve csak a működésben maradt szüneti tanácsok birái s a segéd s kezelő személyzetek képezhetik, kik a szüneti-idő lejártá után élvezhették szabadságidejüket.

Ezen újabb szabadságolási rendszer még hevesebb s terjedtebb megtámadtatásoknak tételt ki. Mindjárt kezdetben belátta mindenki, hogy a bíróságok, főképp az alsók, felét sem végezhetik azon ügyeknek, amelyeket a törvény szüneti tárgyaknak jelölt ki. A végrehajtások fennakadtak. Nagy tér nyilatott a protekciónak, megengedvén a törvény, hogy a nem szüneti ügyek előadása is kérvényi uton kivételesen eszközölthessék. A zavar a tanácsokban ezután sem távolított el, mert a szüneti bírák a szünet lejártával szabadságoltatván, szintén hosszabb ideig lehetetlenlik a rendes tanácsalakítást.

Szabadságolási rendszerünk tehát az ügyvédek legalább két óra elzárta a keresettől, anélkül hogy e veszteségért kárpótlásul a teljes nyugalom előnyeit élvezhetnék.

Szerzett tapasztalataink szerint ugyanis e törvény az első folyamodásu bíróságokra vonatkozólag éppenséggel inpraktikus mert az első folyamodásu bíróságoknál nem forognak s nem is foroghatnak fenn ama körülmények, amelyek ily általános szünidő behozatalát s föntartását indokolhatnák.

Ha a felsőbb bíróságoknál indokolt lehetett volna is ez intézmény behozatala, éppen nem volt az első folyamodásuaknál, hol csakugyan maguknál az érdekelt bíráknál sem talált rokon-szenves fogadtatásra, kiket részben kényszerített létlenségbe nyügöz s kik megfosztattak attól, hogy szabadságidejüket akkor vehessék igénybe, amidőn arra szükségük van. E két havi szünidő alatt továbbá minden bíróságnál, de különösen a felső forumokon, oly hátralek torlódott föl, hogy az előző évet, minden erőfeszítés daczára

sem voltak képesek oly kedvező kimutatással bezárni, mint máskor. A hátralékok gyors feldolgozása pedig legtöbb esetben felületes munkát eredményez, s így ez új intézkedésnek a nagyközönség és az ügyvédi kar vallotta kárát. De czimével is merőben ellentétben áll a törvény, midőn a törvényileg proclamált szünet daczára, a pertári megjelenések, periratváltások folynak, továbbá a szüneti tárgyak közé nem tartozó ügyekben is folyik az expedicio s így az ügyvéd keresetforrásának bedugulása daczára, irodájához van lánczolva, mert oly határozatot kaphat, melyet esetleg főlebb kell vinnie s azért mindenki óhajlandónak látta már 1883. évben, hogy e hátrányokon, ha mindjárt novelláris úton seggilessék.

Az ügyvédi kar kedvezőtlen helyzetét mi sem jellemzi jobban, mint az, hogy az előző évben megejtett megyei tisztújítások alkalmával több törvényhatóságban az ügyvédek is tömegesen igyekeztek állást nyerni, meggyőződve lévén, hogy a legszerényebb állás biztosabb és nyugodalmasabb existenciát nyújt, mint pályájuk, pedig még nem tudhatni, hogy a törvényhozás hol fog megállni az ügyvédi érdek és hatáskör megnyirbálásában.

Szomorú dolog, hogy törvényhozásunk legujabb intézkedéseiről is méltán ismételnünk kell Tacitus szavait: *»Ordinem fecisse dicit dum rempublicam perveterit«* rendet csinált — mondja — midőn a köztársaságot feldulta.

Ily viszonyok közt az ügyvédi kart az a tapasztalat, hogy jogos érdekeinek előmozdítására a hatalomkezelők jobbvoltából mi sem történik, csak nagyobb fokú tevékenységre bírta s reá vezette az egyedül helyesnek látszó utra; mely abban áll, hogy ha már a kormány és törvényhozás nem tesz érte semmit, úgy nincs egyéb hátra, mint saját magán segíteni; másrészt pedig impozáns tüntetésben kívánságait s csaknem minden ízében hibás jelenlegi igazságügyi politikánkkal való elégedetlenségét kifejezni. Ekkor érlelődött meg az eszme az országos ügyvédgyűlés egybehívására, melyről, mint megtörtént dologról, később kellő helyen szólni fogunk.

Az 1884. évben a budapesti ügyvédi kamara, bizonyos nemével a kiengesztelődésnek hirdette évi jelentésében, hogy anyagi magánjogunk kodifikációja, az egybehívott szaknácsozmány buzgó munkálkodásával, mindinkább befejezéshez közeledik s hogy a büntető-perrend előadói javaslata, már szakbizottságilag is tárgyalva lévén, befejezéséhez közeledik. A refor-

mok mutatkozó fejlődéséből eredt ezen hatást azonban csakhamar megzavarta az 1874. évi közjegyzői törvény módosítása tárgyában előterjesztett s a telekkönyvi jogokra vonatkozó okmányok hitelesítési kényszerét proklamáló törvényjavaslat, mely különösen az ügyvédi körökben hangos indignációt s panaszos felszólalásokat idézett elő.

A közjegyzői intézmény, mint azt az 1874-iki törvényhozás szabályozta — miként már említettük — minden oldalról kifogások s megtámadásoknak volt kitéve. A több évi gyakorlat azt nagyobb részében elhibázottnak mutatta ki. A közjegyzők maguk sem voltak vele megelégedve, keveselvén a keresetforrásul szolgáló hatáskört, melylyel felruháztattak; még kévesbé az ügyvédek, kiknek jövedelmeit számos jogi cselekmény teljesítésének a közjegyzőkre lett átruházása, tetemesen apasztotta. De a nagy közönség is panaszkodott a reá kényszerített közjegyzői működés nagy költségei miatt.

A kormány tehát ez évben új törvényjavaslatot terjesztett be, mely azonban annyira kedvezett a közjegyzőknek, miképp általános lett eliene a felindulás.

Hosszas dolog volna ez alkalommal a javaslat ellen a kamaráknak a képviselőházhoz benyújtott előterjesztéseit, óvásait s tiltakozásait reprodukálni s elégségesnek tartjuk azt megjegyezni, hogy e törvényjavaslat (1886: VII. t.-cz.), a panaszolt reformintézkedések kihagyásával, nyert szentesítést.

Egyes javaslatok ellen tehát formális harczot kellett viselni, hogy a kormány a közérdekekre is károsan ható tervekről elriasztassék.

Organikus törvényalakítások 1884-ben sem történtek sem a törvénykezési rendszerben, sem az ügyvédségre vonatkozólag. Egyes javítások, apróbb jogi intézmények létesítettek ugyan, de ezek nagyon is kétes értékűek.

Az anyagi magánjog terén már nagyobb törvényhozási munkálatok alkottattak, ilyen az ipartörvény (1884: XVII. t.-cz.) a szerzői jog. (1884: XVI. t.-cz.)

Ezek, mint amelyek a jogviszonyokat az illető körben szabályozzák s a jogsérelmek alakulását s az azoknak megfelelő orvoslásokat megállapítják, kétségtelenül befolyással bírnak a jogbiztonságra, mi csakis előnyére szolgálhat az ügyvédeknek, mivel annak megóvása képezi hivatásukat; azonban sajnos, hogy az említett törvények még sincsenek előnyére az ügyvédség kifej-

lődésének; ugyanis valamennyin, miként jóformán minden újabbkori nagyobb törvényalkotásunkon, veres fonálként húzódik keresztül azon irány, hogy az illető jogviszonyokból keletkezett viszályok, összeütközések elintézése, elvonatva az arra egyedül hivatott rendes bíróságoktól, a politikai hatóságok körébe tereltetik. És ez természetesen nagy hátrányára szolgál az ügyvédek érdekeinek is, amennyiben egyrészt tekintélyüket csökkenti a társadalomban, úgy másrészt apasztja keresetforrásaikat; mert a politikai hatóságok előtt vagy nem vétetik igénybe képviselőjük, vagy ha igen, nem léphetnek fel eléggé biztosan.

Ami a törvénykezés terét illeti, alig érdemes a megemlítésre az 1884:XXXVIII. t.-cz., mely a Kuria elnökségét a fényes emlékü Mailath György halála után az országbirói méltóságról, melynek a boldogult kölesönzött legnagyobb fényt, megfosztotta. Bizonyos, miképp egészen politikai érdekek voltak eldöntendőek ezen újítás előidézésénél, melyeknek semmi közük az igazságügy magasztos hivatásához; de szolgálhatott volna forrásául magaszt igazságszolgáltatási érdek is, amennyiben az elnök, megszabadítva az országbirói méltóság politikai funkcióitól, buzgalmát egészen a legfelsőbb bíraskodás vezetésének szentelheti. Azonban, hogy e tekintetben az újítás bármilyen sikert idézett volna elő, nem észlelhetjük.

Nem kevésbé érdekli az ügyvédeket — kiknek sorsára a törvénykezés gyorsasága lényeges befolyással van — az 1886. évben fogantba ment azon reform, amely a táblai pótbiró-intézmény körül történt, mert ez a táblai bíraskodás nagyobb gyorsaságának érdekében létesített.

Hasonló ez azon reform, helyesebben bírósági szervezet foltozásához, amelyet az alapos igazságszolgáltatás érdekében már a tizenhetedik században észleltünk. II. Mátyás ugyanis az 1609:24. cz.-ben rendeli, hogy megyei táblabírák neveztessenek ki a rendes bírákon felül.

És így tértünk egyszerre vissza a középkorba. Az ügyforgalom ugyanis a felebbviteli forumon 1868-tól kezdve igen nagy volt, a perek megtorlódtak. A bírák szaporítása kikerülhetetlennek mutatkozott s minthogy a kormány nem bírt elég érzékkel az igazságügy iránt s így nem is gondolt a táblai bíraskodás igényeivel, vagy talán az állam pénzügyi helyzete a rendes bírák szaporítására nézve, nem engedhetett meg nagyobb áldozatot, alkalmazták a kevésbé kerülő pótbirói intézményt s pedig a tulságig.

Az 1870. évben a főlebbviteli bíróságnak szervezésénél a táblai pótbirák száma 31-re emeltetett (XVI. t.-cz.), mi már magában is sok volt. És még ennél sem maradt meg a törvényhozás, hanem azt ismételve fölemelte és 1880-ban hat és 1882. évben kilencz új pótbirói állomás szerveztetett.

Ezen szervezkedés odáig fejlődött, hogy később a pót-birák száma, a több mint hetven rendes bíró számának felét tette ki, mit nem lehet másnak, mint abnormis helyzetnek nevezni. Az igaz — amint az európai kodifikáció és szervezés történetéből látjuk — hogy előhaladottabb államokban szintén segélyül vették a kisegítő-birák intézményét a legfelsőbb forumon. Mindenütt voltak időszakok, midőn a perek s főlebbvitelek száma a rendesnél jobban felszaporodott, úgy, hogy a bírák az alaposság kockáztatása nélkül, nem voltak képesek feladatuknak megfelelni. Miután pedig a bírósági szervezés költségei minden államban igen tetemesek, egyellen kormány sem hajlandó a rendes bírák számát nagyon emelni. Tette ezt Francia-, Németország is hasonló okból, azonban azzal a megszorítással, hogy az illetők bizonyos funkcióra, legfőlebb az ügyek előadására alkalmaztattak, szavazati jog nélkül, melylyel csak ritkán s ideiglenesen ruháztattak föl. De nincs példa arra, hogy szavazati joggal felruházott pótbirák állandóan s oly nagy számban alkalmaztassanak, hogy a rendes bírákénak felére emelkedjenek. Ez már a bírósági szervezés s rendszerének felforgatása s nem egyezik meg ezen bíróság magasabb hivatásával sem, hogy jelentékeny száma oly közegekből álljon, akik nem rendelkeznek azzal a szellemi minősítéssel, amelylyel a főlebbviteli bíráknak ellátva kell lenniök, ami természetesen megrendíti az ily felső forum iránt való bizalmat, aggodalomnak keletkezővén judikaturájának alapossága tekintetében, amihez járul az is, hogy azon cél sem lett elérve, amely egyedül indokolható a józan igazságügyi politikai tekintetéből ezen kivételes intézménynek másfélévtizedig történt fentartását; mert a hátralékok — miként tudjuk — nemcsak nem apadtak, hanem még az utóbbi években is, amelyekben a pótbirák száma tetőpontját érte el, szaporodtak; minélfogva az évek óta folytonos támadatásoknak kitett pótbirói intézmény a törvényhozás az 1886. évi XXXIV. t.-czikkel megszüntette.

A jogászság önértetének, a jogeszmé s az igazságszolgáltatás függetlenségéhez való szokott ragaszkodásának örvende-

tes jelét, s a hazai jogélet fényes tüneményét képezte az az erély és összetartás, amelylyel a 1886-ban a törvényhatóságokról szóló törvényjavaslatban a bíróságoknak a főispán felügyelete alá helyezésének kísérlete ellen felszólt.

Az 1887. év elején az ügyvédek is közelebbről érdeklő két törvényjavaslat terjesztetett a képviselőház elé. Az egyik az 1883. évi szüneti törvényt, a másik pedig az ügyvédi rendtartásról szóló 1874: XXXIV. t.-cz. némely intézkedésének módosítását tárgyzó javaslata.

Az első javaslat az 1869. s az 1883. évi szabadságolási rendszerből férczeltetett össze. Az 1883-ikit megtartják a felsőbb bíróságok számára, az alsó bíróságok szünetidejét pedig az 1869-iki lábra állították, ezeknek csak hat heti, a régi patriarchalis módon kiveendő szabadságot engedvén, a főlebbviteli bírának pedig 8 hetet. Különben a szünet alatt is előadandó ügyek sorozatára nézve kevés változtatással megtartja az 1883-ki törvényt; egyébként magában a rendszerben gyökeres reformot nem létesít. A szabadságolást egy, vagy más alakban fentartja minden bíróságra; a szüneti tanács tagjait sem fosztja meg azon kényelmüktől, hogy később mehessenek szabadságra.

Az évtizedeken át sürgetett ügyvédségi reformokból mi sem létesült s nem keletkeztek jogintézmények sem, melyek az előhaladottabb államokban az ügyvédi állapotok felvirágzásának forrásai.

Az ügyvédség autonómiája, hatáskörének kiterjesztése, függetlenségének nagyobb biztosítása, mely létfeltételek az 1874-iki ügyvédi rendtartásban, mint fentebb láttuk, vajmi csekély méltatásra találtak, bár régóta az összes szakférfiak részéről általános sürgetés és követelés tárgyai voltak.

E célból az 1874-iki törvény revisio alá is vétetett maga a szakminiszter által és elkészített az új ügyvédi rendtartás javaslata, mely az ügyvédségi érdekek előmozdítására mindenestre több szempontból javításokat foglalt magában.

Azonban P a u l e r Tivadar igazságügyminiszter az új javaslatot nem merte, vagy nem tudta keresztülvinni a parlamentben. A képviselőháznak beterjesztette, de tárgyalás alá nem vétette.

Utóda, F a b i n y Teofil, kinek előhaladott szellemre, az igazságügy érdekei iránt való nemesebb érzéke felől számosabb adatok nyilvánulnak, rövid idejű pályáján sem tett e téren többet, mint elődje.

Utóbb említett igazságügyminiszterünk az 1887. február 19-én a képviselőház elé terjesztett kisebb jelentőségű törvényjavaslatának indokolásában egyenesen bevallja, hogy: »Az ügyvédi rendtartás tárgyában alkotott 1874: XXXIV. t.-cz. azon reményeknek, amelyek az igazságügy általános követelményeinek, de különösen az ügyvédi hivatás színvonalának és tekintélyének emelése szempontjából, ezen törvényhozási alkotáshoz fűződtek, nem volt képes teljesen megfelelni.«

Mindamellett az ügyvédi hivatás nemes czéljainak valóstítására sem az 1880-ki Pauler-féle tervezetet nem vétette az országgyűlésen tárgyalás alá, se nem terjesztett ujonnan alkotott ügyvédi rendtartást a törvényhozó testület elé; hanem e helyett benyújtott négy §-ból álló rövidke javaslatocskát, mely következő kecsegtető czímmel bír: »Az ügyvédi rendtartásról szóló 1874: XXXIV. t.-cz. némely intézkedésének módosításáról.« Azonban ezen állítólagos némely módosítások is csupán két szakasznak, a 67. és 105. §§-nak sovány változtatására szorítkoznak, holott a szakközönség az ügyvédséget regeneráló reformrendszeret várt.

A várakozás jogosult is volt, mert ki volt kürtölve az 1886. évben, hogy az új miniszter egyik budapesti ügyvédet, dr. Dell'Adami Rezsőt már megbízta új ügyvédségi törvény kidolgozásával, ki köztudomásulag a legelőhaladottabb szellemű jogászok közé tartozott s kitől e tárgyban valódi s teljes reform-művet lehetett remélni.

Az illető kodifikátor egyik budapesti német lapban közzé is tette ügyvédségi tervezetének vázlatát, mivel aztán szaklapjaink hosszasan foglalkoztak. De hogy később mi történt a javaslattal, nem tudjuk; lény csupán az, miképp az igazságügyminiszter új javaslatot be nem mutatott.

És ugyan miben áll azon javaslat, amelyet Fabiny az ügyvédi rendtartás helyett sürgősen benyújtani kényszerítve érzé magát?

Ez — mint említettük — két módosításból áll; az első az 1874-ki törvény 67. §-a helyett rendeli: »hogy a bíróságok, közigazgatási hatóságok, vagy közegek 10—100 frtig terjedhető bírsággal fenyithetik az ügyvédet, ha ez valamely fél képviselőjében, előttük folyamatban levő »tárgyalásnál,« vagy »ülésben« rendetlenséget követ el avagy illetlen, sértő kifejezéseket, használ. A bíróságok határozatai ellen egyfoku, a közigazgatásiak ellen pedig a

törvények s rendeletek szerint való fokozatos felebbezéssel élhet súlyosabb sértéseknél a fentebb említett rendbüntetésen felül, a fegyelmi, vagy bünvádi eljárás megindítása iránt intézkedhetnek. És ha az ügyvéd, mint meghatalmazott, a bírósághoz, vagy közigazgatási hatósághoz intézett beadványában használ sértő kifejezéseket, vagy azok közegeit sértő kifejezésekkel illeti, — ha súlyosabb beszámítás esete fen nem forog — illetékes fegyelmi bírósága által megfenyítendő.

A másik módosítás a 105. §. helyébe következő §-t állít:

A fegyelmi bíróság az ügyvédet az ügyvédség gyakorlatától felfüggeszti: a) ha bünygyi vizsgálati fogságban van; b) ha a büntető-bíróság által ellene, büntett vagy nyereségvágyból elkövetett vétség miatt hozott vádhatározat jogerőssé vált, avagy ily cselekmények miatt, habár még jogerőre nem emelkedett, sújtó ítélet hozatott; c) ha a fegyelmi bíróság vádlottat az ügyvédségtől való elmozdításra ítélte s az felebbezett; d) ha ellene csőd nyitott vagy gondnokság alá helyeztetett. Vádlott, a kamara ügyésze s a kir. ügyész a kézbesítéstől számítandó 15 nap alatt felebbezhet. A 105. §. végpontja érvényben hagyatott.

Ezekből állnak azon reformok, amelyekkel miniszterünk először lépett, állítólag az ügyvédség érdekében, a parlament elé. Ezek azok, amiket elodázhatatlanul sürgőseknek tekintett, miután — az indokolásban foglalt saját szavai szerint — »az érvényben levő ügyvédi rendtartás némely oly intézkedést tartalmaz, amely elodázhatatlan kötelességemmé teszi, hogy addig is, míg az új javaslatot előterjeszthetem, az égető hiányok törvényhozási úton leendő orvoslásáról gondoskodjam.«

Ezen módosítások pedig nem igen szolgálhatnak az ügyvédi érdekeknek előnyére. Mert míg eddigelé csak a bíróságok — a per bíróságai — alkalmazhattak az ügyvédekre rendbüntetéseket, ezután tehetik azt a közigazgatási hatóságok s közegei is.

Eddig az ügyvédek csak a bíróságoktól álltak függésben; most már a közigazgatási hatóságoknak is alárendeltetnek; tehát az alárendeltség most még nagyobb mérvet ölt, ami nemcsak nincs összhangzásban, sőt világos ellentétben azon intenczióval, amelyet maga a miniszter az ügyvédség kifejlődéséről táplál, midőn javaslata indokolásában ekként nyilatkozik:

»Az ügyvédi önkormányzati jogkör kiterjesztése szükséges azért, hogy az ügyvédség erkölcsi súlyának fokozásán, nemes hiva-

tása színvonalának emelésén s általában tekintélye megszilárdításán sikeresebben munkálkodhassék.

A politikai alárendeltség, melyet a 67. §. módosítása, illetve szerencsétlen kibővítése maga után vonna, valóban nem fog az ügyvédség tekintélyének megszilárdítására, még kevésbé erkölcsi súlyának emelésére vezetni; amennyiben a »rendellenességek és sértő kifejezések« nagyon is elastikus magyarázata alapján az ügyvédek ellen kiszabott rend-büntetéseknek, a politikai közegek által való ökényszerű alkalmazására tág kapu nyílik.

És ezen miniszteri reformmal újabb meglámadás intéztetik jogrendszerünknek azon alapelve ellen, mely abban áll, hogy a politikai közigazgatás a jogszolgáltatástól (politikum a iuridikumtól) elkülöníttessék. Ezen anomaliának azonban meg van az a jó oldala, hogy a kihágási törvény 46. §-ának, — melyszerint a politikai hatóságok s közegek felhatalmaztattak pénzbüntetést s az ezt helyettesítő szabadságvesztést kimondani, mindazokra, akik beadványaikban sértő kifejezéseket használnak — élet veszi, s az e részben való hatalmat, az új törvény értelmében, ügyvédek ellen, az ügyvédi kamara fegyelmi bírósága gyakorolja.

Erre mondja indokolásképp a miniszter, hogy »amely általános megnyugvást kelt az, hogy a közhatóságok s hivatalosan eljáró közegei, az ügyvédek által ellenük a tárgyaláson s ülésben szóval használt sértő kifejezéseket, vagy elkövetett rendetlenségeket rendbüntetéssel nyomban megtorolhassák, épp oly kevésbé lehet megnyugtatónak találni, hogy a beadványokban, vagy a tárgyalás körén kívül használt, tehát a hatósági tekintély s rend érdekeit nem oly közvetlenül megtámadó, sértő kifejezések bírāja maga a sértett hatóság legyen és hogy az ügyvéd által beadványaiban, vagy a tárgyalás körén kívül használt sértés megtorlása az erre nézve, éppen védelmi szabadságának megóvása szempontjából, legmegfelelőbbnek mutakozó fegyelmi eljárás mellőzésével, más hatáskörébe utaltassék«.

Kiválóan fontos az ügyvédi rendt. 105. §-nak hatályon kívül helyezése, melynek a) pontja helyébe az új póttörvény 4. §-ának b) pontja jött.

Az a) pont szerint ugyanis az ügyvéd a gyakorlattól felfüggesztendő volt, ha ellene a büntető-bíróság vád alá helyezési határozatot hozott, habár nem is vált ez jogerőssé. Az ügyvéd tehát felfüggesztetett oly cselekmény miatt is, amely nem jár hiva-

talvesztéssel, miután a vádhatározat már magában véve elég okul vététt a felfüggesztésére, tekintet nélkül arra, hogy mily jogi természetű a fenforgott vétség, mint péld. párviadal.

Az igazságügyminiszter a képviselőházban egy konkrét eset alkalmából hozzá intézett interpellációra adott válaszában beismerte ezen szakasz helytelenségét s ígérte, hogy azon segít és pedig, ha az ügyvédi rendtartást az 1887 iki utolsó ülősszakban be nem terjeszthetné, novellaris uton s ígőretét az 1887. XXVIII. cikkkel tőnyleg be is váltotta, kimondatván, hogy az ügyvédségtől való felfüggesztésre csak oly jogerős határozat szolgálhat alapul, amely büntett-, vagy nyereségvágy szűlte vétség miatt keletkezett, de egyszersmind megállapította azt, hogy a bűnügyi vizsgálati fogság a felfüggesztésre okot képez.

Az ügyvédségre közvetett befolyással bíró reformok közt mindenesetre figyelemre méltó az állandó telekkönyvek meghonosítására vonatkozó 188J: 38. t.-cikk, a telekkönyvi betétekről szőló 1886: 29. t.-cikk módosítása tárgyában; nemkülőnben az 1891: 16 t.-cz., ismét az 1886: 29. és 1889: 38. t.-cikkek módosítása s pótlásáról és az 1892: 29. t.-cz., a tőnyleges birtoikosok tulajdonjogának telekkönyvi bejegyzéséről.

Telekkönyveink csak ideiglenesen, az osztrák kormány által, saját jogrendszerő szerint, hozattak be hazánkba, azon határozott, de be nem váltott ígőrettel, hogy rövid idő alatt állandókkal cseréltetnek fel.

Ezen ideiglenesség s az osztrák telekkönyveket jellemző tökéletlenség veszélyeztették az ingatlan forgalmának biztonságát.

Az igaz, hogy e jogbizonytalansághoz részben a nép balítelei is hozzájárultak; nevezetesen a telekkönyvi intézmény egészen új s ismeretlen lévén, abban csak a kincstári sarczoltatás, az adóemelés eszkőzét látták s ezért a helyszinlőket minden módon tévuttra vezették. De tényező volt ebben a többi közt az eljáró közegeknek a helyi viszonyokban nagymőrvű tájékoztatlansága.

Igy keletkeztek oly telekkönyvek, amelyek meg nem feleltek a tőnyleges állapotoknak s aztán a zavar, mely a telekkönyvi hitelt, a nemzetgazdasági fejlődés ezen legfontosabb intézményét meginatva, a jogszolgáltatásban is a legnagyobb összeűtközéseket szűlte.

Az állandó s valódi telekkönyvekről szőló, főntebb említett törvőnyczikkek hivatva volnának tehát a helyzeten segíteni s pedig győkeresen, mert a közőnség — bár saját kárával — tisztában

van azzal, hogy az ingatlanra nézve a jogbiztosíték a telekkönyvekben van; azonban azok keresztülvitele oly keservesen halad, hogy közel hat év alatt még számos községben sem történtek meg az átalakítások, holott tapasztalhatjuk, hogy a még 35 év előtt történt helyszínelési bejegyzések, az időközben több ízben történt birtokváltozatok dacára, még mindig fennállnak telekkönyvileg. És ha aztán ily telekkönyvi mizériák közepette az ingatlan jószág elpereltetik attól, ki azt megvette s évek óta tényleg kezeli s vagy az eladónak, esetleg harmadik személynek adósságai miatt végrehajtás alá kerülven, elárvereztetik, s így a tényleges tulajdonos joga illusoriussá tétetik: többnyire az ügyvédek vádolják s nem az elhanyagolt, rossz alkalmazott intézményt.

Kéletkeztek kisebb jelentőségű törvények is, melyek némileg érintik az ügyvédség érdekeit. Ilyen az 1888: 9. t.-cz., mely a budapesti kir.-tábla hátralékának feldolgozására, az alsó birák, mint kisegítők, alkalmazását rendeli.

A törvényhozás ebbeli intentiója mindenesetre megfelel az igazságügyi politika elveinek, amennyiben a volt budapesti kir. táblának évtizedek óta fennállott nagy hátraléka folytán a jogszolgáltatás késedelmessége feltünővé vált.

A kitűzött cél azonban meggyúsult a kivitelben. Nem enyésztek el a restáncziák, a késedelmesség állandóvá lett, ami természetesen nagyon nehezítette az ügyvédek helyzetét. Az ellenük elterjedt panaszok, a működésükkel való elégedetlenség egyik főforrása mindig az volt, hogy még a főbbviteli forumon sem képesek az ügyeket kellő gyorsasággal keresztülvinni, hanem itt is éveken át engedik huzódni az elintézés.

A kisegítő-birák intézményével más oldalról előidézett hátrányok nem tűntek fel a törvényhozás előtt; nem ugyanis az, hogy a tehetségesebb birák az alsó fokról, anélkül, hogy másokkal pótolattak volna, elvonattak, minélfogva az itteni erő, szám és szellemi tekintetben apadt s gyengébbé lett judicaturán kívül, ismét itt kellett tulságos restáncziáknak beállani, úgy, hogy amit nyertünk a réven, elvesztettük a vámon.

De hogy az a cél, amely a hátralékok feldolgozására irányult, egyáltalában el nem éretett, eléggé kitetszik abból is, hogy szükségesnek találtatott az 1888. évi törvény hatályának az 1890. évi 44. t.-czikkel való meghosszabbítása, minek azonban szintén nem volt sikere, s ezt igazolja azt a körülmény, hogy a

volt budapesti kir.-tábláról a decentralisatio folytán keletkezett új kir.-táblákra több, mint huszezer ügyhátralék szállott át.

Az »Igazságügyi orvosi tanács«-nak az 1890: 11. t.-cz. által történt szervezése a bünvádi ügyekkel foglalkozó ügyvédeknek, a bünvádi tényállásnak az eddiginél részint biztosabb, részint pedig gyorsabb megállapíthatásánál fogva — előnyére válik.

Az utóbbi években létesült törvényalkotások közt, melyek a jogszolgáltatásnak, kiválóan az ügyvédek érdekében is fekvő kielégítőbb alakulására, legjelentékenyebbek, kétségtelenül az 1890: 25. t.-cz., mely a kir.-táblák s különösen a budapesti kir. ítélő-tábla deczentralizációja s az 1891: 17. t.-cz., mely a birói s ügyészi szervezet módosításáról szól.

A deczentralizáció, mi már az összes előrehaladott európai államokban érvényre jutott, azon rendszert fejezi ki, melyszerint jól felfogott igazságügyi politika szempontjából minden államban ennek terjedelme, népességéhez s nemzetgazdasági viszonyaihoz képeest, több felebbviteli törvényszék létezik, valódi értelme és szüksége azonban csak a közvetlenségre fektetett szóbeliségben rejlik.

A fölebbezési forumon gyakorolt írásbeliség merően ellenkezik az alsó fokon alkalmazott közvetlenség természetével, ennek jótéteményeit s jogi biztosítékait teljesen parallelizálja.

De, ami a közvetlenség rendszerében szükséges intézmény, az az írásbeliségnél hasznos lehet; így az olasz s német államokban, a közvetlenség rendszere nélkül is, czélszerűnek találtatott több feltörvényszék működése.

Annyi bizonyos, hogy a törvénykezési tapasztalat beigazolta, hogy a munkafelosztás elvének helyes alkalmazásával minden ily kisebb feltörvényszéknél, az ellenőrzés pontosabban gyakorolható lévén, többet s jobban lehet dolgozni.

Csakis így valósítható meg azon üdvös felügyeleti intézmény, amely a főtídezett 1891: 17. t.-cikkben szabályoztatik. Hogy erre szükség is van, tudják az ügyvédek, kik naponta észlelhetnek jogosult panaszokra okot szolgáltató szabálytalanságokat s rendtelenségeket.

Nemcsak az ekként gyakorolt felügyelet, de az is előnyére szolgál az ügyvédeknek, hogy a fölebbviteli bíróság közelségénél fogva, ügyeik menetét ugyszólván közvetlenebbül s kevesebb költségességgel figyelemmel kísérhetik.

De midőn ezen előnyöket úgy a jogszolgáltatás, mint az azzal kapcsolatos ügyvédség hivatása érdekében feltüntetjük, nem hallgathatjuk el, hogy a deczentralizációval még csak a felsőbb bíraskodás gyorsítása sem sikerült s a jelenlegi szervezet mellett, alig is fog eléretni. A kombináció, melyre az egész mű fektetett, felületesnek bizonyult.

Ugyanis a táblák birói személyzetének megállapításánál figyelmen kívül hagyatott a cenzuralizálva volt táblákról átszállott resztancia, melyet leghelyesebb lett volna a deczentralizáció előtt feldolgoztatni.

Az alsóbb bírák közvetlenebb ellenőrzése tekintetében sem mutatkozik eredmény. A táblák elnökei saját körükben annyira igénybe vannak véve, hogy itt is alig képesek hivatásuknak megfelelni.

A jogszolgáltatás egysége s alapossága pedig roppant sokat veszített a deczentralizáció folytán, mert hiányoztak s hiányzanak még ma is a kerületi feltörvényszékekkel ellátott, más államokban észlelhető s nélkülözhetlen előfeltételek; így különösen nincs magánjogi codexünk, nincs bünvádi eljárási rendszerünk s a büntető-codex alkalmazásában is szakadatlanul változnak az elvek stb., szóval nincs megállapodás semmiben s most a táblákon, a jogszolgáltatás egyöntetőségének elérésére, a bírósági személyzet számánál fogva, a szaktanácsok rendszere keresztülvihető nem lévén, partikuláris jogok keletkeznek, ezen felül minden egyes táblán más-más jogelvek jutnak uralomra s immár oly ellentétek mutatkoznak a Kuriára való felebbviteltől elzárt ügyekben, hogy a deczentralizációt azonosnak kell tekintünk az ország jogszolgáltatásának feldarabolásával.

A birói szervezetről hozott 1891: 17. t.-cz. egyik nevezetes reformja az, amit az ügyvédi kar a jogrend érdekében már rég sürgetett, t. i. a töbzsdebíróságokra szintén kiterjeszti a birói fegyelmi intézkedéseket.

Az annyira szabadon működött e kivételes bíróság most már a rendes bíróságokkal csaknem egyenlő felügyelet alá helyezettett, kiterjesztetvén rá ezek fegyelmi intézkedése, nemkülönben a rendbíróság is, melyet az 1891: 17. t.-cz. rendtelenségek, mulasztások, vagy késedelmes eljárás esetében — mi miatt a közönség mindig az ügyvédet szokta vádolni. — a bíróságokra s ügyészekre, új megtorlási eszköz gyanánt megállapít.

Az ügyvédekre nézve, kik bünvádi perekkel foglalkoznak, nem csekély vivmányt képez, a vizsgálóbírósnak az említett törvényben foglalt új szervezése.

Elismert tény, hogy bünvádi törvénykezésünk egyik legsötétebb árnyát a bünvizsgálat tökéletlensége, minden biztonságot nélkülöző kezelése képezte, mit bátran az illetők tudatlansága s tájékozatlanságának tulajdoníthatunk. Ez okból elrendeli eme törvény azt, hogy a törvényszékeknél csupán az igazságügyminiszter által külön kinevezett bírák, mint vizsgálóbírák, a járásbírósnak pedig a járásbíró vagy albíró teljesíthetik a vizsgálatot, amire tehát nem képesíttetnek többé a jegyzők.

A 1891: 24. t.-cz., mely az erdélyi részeken az annyira hátramaradt birtokrendezéseket folyamatba hozta, az ingatlannak nemzetgazdaságilag oly fontos jogbiztonságát pedig megszerzi, nemkülönben az 1892: 12. t.-czikk, mely a kir.-táblának a törvénykezési szünet alatt működését kiegészíti, amennyiben megengedi, hogy a taxative elősorolt szüneti tárgyakon kívül egyéb sürgős természetűek is referáltathassanak: az ügyvédségi érdekeknek kétségtelenül számot ad.

Ez időben ismét élénk tevékenység tünetényei mutatkoztak az ügyvédek létkérdése s a már ismert sérelmi ügyben.

»Országos ügyvédgyűlések« tartattak 1892. augusztus havában Győrön; később 1893. szeptemberben Szegeden és itt, ugyamott sürgettetett a többi közt a nyugdíjintézmény létesítése, hogy ez is tényező legyen a szolidaritás, az önérték s egyetértés megvalósításában.

A bpesti kamara területén szintén nagy mozgalom támadt az ügyvédségi érdekek szempontjából. Különösen folyt a vita a numerus clausus fölött. Az ügyvédség szervezete fölött való vita a »Magyar jogász-egyletbe« is benyult, hol hasonlóan a szabad ügyvédség mellett döntetett.

Nem a kamara maga, hanem egyesek kezdeményezték a mozgalmat, mely a csaknem razzia alá hajtott magyar ügyvédek társadalmi s anyagi helyzetének javítása és reformjaira irányult.

Hasonló mozgalom volt ez, mint aminő 1878. évben az osztr. ügyvédi kar kebeléből indult ki. Panaszkodtak, hogy nagyobb városok, különösen pedig Bécs annyira el van halmozva ügyvédekkel, hogy ez úgy a jogszolgáltatásra, mint a kar érdekeire

káros és ezen elszaporodás megállítására a fennálló szabályok elégtelenek.

Itt, úgy amott a reformtervezők két nagy csoportba oszthatók.

Az egyik rész, szem előtt tartva az ügyvédek számának rohamos növekedését, azt véli üdvösnek, ha a numerus clausus fogadja el s időnkint maximál, valamint minimál összegben állapítják meg az ügyvédek számát. A másik rész határozottan a szabad ügyvédséget védelmezi, de kívánja megszorítását azoknak a feltételeknek, amelyek az oklevél elnyeréséhez szükségesek s pedig mindenekelőtt követeli, hogy a gyakorlati évek száma megnagyobbíttassék, az ügyvédi praxis megkezdése elé akadályok gördíttessenek. Összefüggésben van ezzel a kérdéssel az ügyvédi hatáskör kiszélesítése, a jogosulatlan versenynak, különösen a nagyon elterjedt zugírássalnak, meggátlása.

És az 1893. évben a kormány törvényjavaslatot terjeszt be az egyszerűsített jogi minősítésről, melyszerint hatályon kívül helyezi az 1883. évi kvalifikációs törvényt az új rendszerrel össze nem egyező intézkedéseit — a doktori oklevél megszerzésétől végképp eltekint, miáltal az ügyvédi diploma elnyerését kétségkívül megkönnyíti, megszüntetvén a bifurkációt, egyetlen államvizsgálati processus körébe vonja a jogi és államtudományok előirt szakmáit, kötelezően mindenkire nézve, ki képesítésre pályázik.

Hogy ezen intézkedés egyenesen ellentétben áll az ügyvédi körökben hangoztatott ama nézettel, amely a kvalifikáció szigorításában keresi az ügyvédi létkérdés megoldását, nem szenvedhet kétséget; de az is bizonyos, hogy ez az eljárás oly állapotokat fog előidézni, amelyek a kormányt előbb-utóbb kényszeríteni fogják az ügyvédség kérdésének végleges megoldására.

Belgiumban szintén mozgalom keletkezett újabb időben az ügyvédi kar viszonyainak megváltoztatása céljából. E mozgalom következtében a brüsszeli ügyvédi kamara 1893. október 16-án kelt határozatával bizottságot küldött ki, hogy a tekintetbe veendő viszonyok és javaslatok tárgyában jelentést tegyen.

A bizottság tárgyalás alá vette az ügyvédek számának korlátozására vonatkozó kérdést.

A bizottsági előadó részletes javaslatot terjesztett elő, szükségesnek nyilvánítván a létszám korlátozását. A kamarának 1894.

április 30-án tartott közgyűlése elvetette a javaslatot s ezzel a szabad ügyvédek érdekeiben tört lándzsát.

Poroszországban szintén tulságosnak tartják az ügyvédek szaporodását s ebben a kormány az ügyvédségre veszélyt látva, az ottani igazságügyminiszter az 1894. márczius 19-én leiratot intézett a porosz legfőbbtörvényszékhez és az ügyvédi kamarákhoz, véleményüket kívánván arra, hogy az ügyvédek részére szabad települési jog megadandó-e?

Az erre beérkezett vélemények többségét, melyekhez a külön véleményezésre felkért feltörvényszékek is hozzájárultak, reassumálva, a következőkben ismertetjük.

Az ügyvédség szervezése tekintetében első sorban a jogot kereső közönség érdeke mérvadó. Csak másodsorban vehető tekintetbe az ügyvéd külön érdeke. Az ügyvédség viszonyainak e szempontból való átalakításának mindenek fölött egybehangzásban kell állnia a jogszolgáltatás szükségleteivel.

Ez általános szempontból kiindulva, a vélemények a jogot kereső közönség érdekeit legjobban úgy vélik kielégíthetőnek, ha az szabadon választhatna oly ügyvédek között, akiknek tevékenységét a korlátlan verseny ösztönzi. A polgári perrendtartásnak oly átalakítása, amely a nagyszámu pörök vitelére nézve a saját képviselettől elvonná és a hivatalból kinevezett ügyvédre bízna a képviseletet, nem ajánlható.

De a jogszolgáltatás szempontjából is kívánatos a korlátlan számu ügyvédek versenye.

Az az elv, amely a jogot kereső közönségnek szabad választást enged a buzgó és az ügyfeleinek érdekeit teljes odaadással képviselő ügyvédek között, a bíróságoknak is oly ügyvédséget biztosít, amely mindent jól előkészít, jogilag és tényszerűleg teljesen informál, sikerrel vehet részt a birói határozatok alapos előkészítésében és szakszerű meghozatalában.

A szóbeli eljárás az országos törvényszékek előtt folytatott perekben még sokáig nem léphet életbe. Sőt talán e célnak elérése lehetetlen is. Hogy azonban a gyakorlat ehez közelebb jusson, ez éppen az ügyvédek számának szaporításával érhető el. A bűnügyekben küszöbön álló föllebbezési rendszerüjből való behozatala bizonyoságul szolgál arra, hogy a ténykérdés alaposabb megvizsgálásának szükségessége elkerülhetetlen. A védőügyvéd ténykedésének azonban a büneset tény-

leges előzményeinek kimerítő földerítésében okvetlenül részt kell vennie.

Az igazságszolgáltatás szempontjából ennél fogva kívánatos, hogy az ügyvédek szaporítása által ez a közreműködés mind terjedtebb és gondosabb legyen. Más jogügyekben is, melyekben a bíróságoknál ügyvédek működnek, az ügyvéd annál hasznosabbá válhatik úgy a félre, mint a jogszolgáltatásra, mennél kevésbé sématisztikus a működésre és mennél inkább behatol az eset részleteibe.

A jó igazságszolgáltatásnak ily biztosítékait a korlátlan számú ügyvédség jobban megadja, mint a *numerus clausus* monopolizált tevékenysége.

Ezt az ugynevezett »*numerus clausus*« az igazságügyminiszteri leirat azzal indokolja, hogy 1885. óta az ügyvédek száma a szükségletet messze túlhaladja és hogy ezzel szemben többszörösen fölmerült az a vélemény, hogy az ügyvédi kar tekintélyének emelésére szükséges a törvényhozás közbelépése. Itt tehát az ügyvédség érdekeinek különös tekintetbevételéről van szó. Megbízható statisztikai adatok hiányában, arról az állításról, hogy az ügyvédek száma a szükségletet messze túlhaladja, általában nem szólunk. Azonban annak helyes voltát mégis kétségbe vonjuk. Jelentékeny számú ügyvédi kamarák területén a szükségletet fölülmuló szaporodás nem következett be. Igaz ugyan, hogy az ügyvédek létszáma a népszaporodásához képeest aránylag emelkedett, megjegyzendő azonban, hogy az 1879-ben volt ügyvédi létszám az egész porosz állam területén igen csekély, valamint, hogy akkor átlag körülbelől 18,700 személyre esett egy ügyvéd*) míg az igazságügyi kormány

*) Nálunk, nevezetes fejlődésnek indult országukban, természetesen az utóbbi években tapasztalt népesedésnek napról-napra történt emelkedését szem előtt tartva, épp az ellenkező áll; ugyanis az országos statisztikai hivatalból beszerzett adatok szerint csekélyebb az ügyvédek számaránya a népesség szaporodásához képeest, amennyiben 1870. évi népszámlálás szerint Magyar és Erdélyországban (13,561,245 lélek) 3.855 ügyvéd működött, egy ügyvédre 3520 lélek esik; 1880. évi népszámlálás szerint (13,728,622 lélek) 4619 ügyvéd működött, egy ügyvédre 3783 lélek esik; az 1890. évi utolsó népszámlálás szerint (15,133,491 lélek) 4487 ügyvéd működött egy ügyvédre 3370 lélek esik. Az igazságügyminiszteriumnál gyűjtött adatok szerint Magyar- és Erdélyországban 1875-ben 4245; 1876: 4436; 1877: 4602; 1878: 4618; 1879: 4628; 1880: 4604; 1881: 4604; 1882: 4574; 1883: 4505; 1884: 4447; 1885: 4385; 1886: 4359; 1887: 4377; 1888: 4395; 1889: 4463; 1890: 4487 ügyvéd működött s ezek az adatok igazolják, hogy azon állítás, mintha az ügyvédek száma nálunk túlságosan emelkednék, nem látszik a valóságnak megfelelőnek, pedig az ország fejlődő iparra s kereskedelmére a szaporodást elviselhetnék.

10.000 személyre számít egy bírót és rendes viszonyok közt az ügyvédek számának felül kellene mulnia a birák létszámát. Ekként tehát az igazságügyi kormány által a királyi országos főtörvényszék területén működő birákat szem előtt tartva, az ügyvédek jelenlegi száma nem tekinthető tulságosnak. Mert jelenlegi is átlag körülbelül 10,800 személyre esik egy ügyvéd.

Az 1879. évben volt ügyvédi létszámra visszatérve sezt egybevetve az ezóta mutatkozó népességnek az ügyvédek szaporodásával, az utóbbiakra nézve tulságos emelkedés nem bizonyítható.

Ennélfogva az az állítás, hogy az ügyvédi létszám a szükséglet fölülhaladta, nagyon kétes és az ügyvédi létszám tulságos emelkedésének tulajdonítható vizátságok tényleg nem is léteznek. Jelenleg az ügyvédek behatóbban és pontosabban dolgoznak, mint 1879. előtt s a fegyelmi esetek száma jelentékenyen kevesbedett. Az aránytalanságot a jövedelem és kiadás között nem az előbbinek csekélyisége, hanem az utóbbinak tulhajtása okozza s az aránytalanság okai fenforogtak már régen, 1879. előtt is.

A javaslatba hozott numerus clausust továbbá nem tartjuk keresztülvihetőnek, mert ez rögtön intézkedéseket tesz szükségessé, melyekszerint több pályázónak versenyzése esetén, a valamely bíróságnál megállapított legmagasb létszámot is meg kellene haladni.

A magas miniszteri leirat abbeli kijelentését, hogy ez a választás sem a pályázók magasabb szolgálati évei, sem a bejelentések elsőbbsége szerint nem történhetik, helyeseltetett. De épp oly kevéssé történhetik ez a választás az igazságügyi kormány által, mert ily eljárás az ügyvédi kamarák elnökségének meghallgatása mellett is, önkényes és a legtöbb esetben a véletlenségtől függő lehet. Oly kiterjedésű államban, mint a porosz birodalom, egészen lehetetlennek tartatik, hogy több pályázó között az egy-egy ügyvédi állásra való választásnál, az igazságügyi kormány részéről a pályázónak egyéniségét s körülményeit tekintetbe vevő vizsgálat valódi sikerrel volna eszközölhető.

Legjobb akarat mellett az eredmény ugyanaz lenne. A pályázók egyike megkapja az állást, melyre talán százan pályáztak és senki sem mondhatja, hogy miért éppen a megválasztott részesült előnyben, midőn a többi pályázónak is ugyanaz az a qualificatiója, sőt több érdeme van.

A javaslatba hozott numerus clausus szükségképp a porosz

ügyvédségnek 1879. előtt létezett állapotára vezetne vissza. Akkor ugyanis alkalmaztak ügyvédet a bíróságoknál, ki ezzel hivatalnoki minősítést nyert. Most csak elfogadják őt, de nem lehet hivatalnokká. Ama korábbi rend lényege azonban ismét azt a jelenséget mutatná, hogy minden bíróságnál a korlátolt számú ügyvédeknek monopolizált működésükben kevesebb szükségük van a közönségre, mint a közönségnek rájuk és e körön kívül nagy számú pályázók, legyenek azok asszesszorok, bírák vagy ügyészek, az ily jövedelmező állás elnyerésében az igazságügyi kormány korlátlan mérlegelésétől függnék.

Mert föltre nem ismerhető, hogy a javaslatba hozott numerus clausus nem csak az ügyvédek szabad költözködését függesztené föl, hanem a minősített ügyvédségnek a német ügyvédi rendtartás által elismert jogát, az ügyvédi gyakorlatra bocsátásra is teljesen mellőzné. A viszonyoknak illetően új rendjét azonban éppen a magas miniszteri leiratban hangsúlyozott ügyvédi tekintélyre hátrányosnak kell nyilvánítanunk. Ez a tekintély nem nyughatik a biztosított állásokkal bírók czélszerű kényszer kötelekén, hanem az igazságügyi kormánytól független ügyvédek buzgó működésén, kik független állásukban is helyesen végzik a rájuk bízottakat és akik a köteleességteljesítés és tisztesség dolgában választott közegeik által ellenőriztetik magukat.

Mert a jogot kereső közönség érdeke, valamint az igazságszolgáltatás nemcsak megbirja az ügyvédség korlátlan szaporodását, de egyenesen megkívánja; mert továbbá az az állítás, hogy az ügyvédség a szükségleten tulszaporodik, nincs bizonyítva és alig biztosítható, mert ez állítólagos szaporodásra visszavezethető további vizátságokat nem tapasztalunk és mert végül a javaslatba hozott numerus clausus, a korábbi porosz ügyvédi viszonyokba való visszaesés nélkül, keresztül nem vihető és e mellett a német ügyvédi kar tekintélyét szintén sértené, ezenfokból a jelenleg fennálló jogállapot fentartandó.

Hasonló eredményre jutott a kamara többsége a leirat egyéb javaslataira nézve is. Hogy a törvényszéki asszessor, az ügyvédi vizsga letétele után még két további évig legyen az igazságügyi szolgálatban, mielőtt valamely járásbíróság előtt ügyvédi gyakorlatra bocsáttatnék, hogy aztán további három évet töltsön ennél a járásbírószágnál mint ügyvéd, mielőtt az országos törvényszéknél ügyvédi gyakorlatra képesítenék és hogy végül az országos főtör-

vényszék előtt működhessék, amihez még e törvényszék véleményezése szükséges: mindez megannyi nem indokolt nehézség a fiatal emberek kenyérkeresetére nézve, kik nyolcz évi előkészítő szolgálat után minden igényt megszereztek az önálló életpályára.

Szabályul azonban el kell fogadni, hogy a fiatal asszesszor az állásának megfelelő életmódot biztosító vagyonnal nem bír. Tehát az asszesszori vizsga után két évig szüleinek vagy más hozzátartozóinak terhére kell esnie, vagy pedig adósságot csinálnia. Hogy az ily visszasságokkal kapcsolatos rendszabályok szükségesek, arról nem győződhattünk meg. Mert a javasolt eszközök az elérendő célra nem alkalmasak.

Hogy a fiatal asszesszor, ki ügyvéddé lesz, már teljesen elkészült és választott életpályáján gyakorlatilag kiképezve volna, az természetesen nem állitható. Legjobb és egyetlen mestere azonban mindig a saját felelősségére folytatott gyakorlat maga lehet, s az a nézetünk, hogy nyugodtan a jogot kereső közönségre hagyhatjuk jogügyének vitelével megbizandó ügyvéd megválasztását. Az országos törvényszékeknél épp úgy, mint az országos főtörvényszékeknél sosem hiányzott a hosszabb gyakorlati tevénytésget felmutatható ügyvédek kara. Nem lesz ez másképp ezután sem. Ezért a fiatal ügyvédek kizárását a társas bíróságoktól, nem tartjuk jogosultnak.

Ha tehát a megbeszélrt rendszabályok, melyeknek az ügyvédek jobb előkészítésére kellene kihatniok, már magukban véve nem hasznosak és célirányosak, akkor a miniszteri leiratban javaslatba hozott numerus clausussal kapcsolatosan, a jogot kereső közönségre, az igazságszolgáltatásra és az ügyvédi karra egyenlően káros és vészthozó.

Mert a megbeszélrt rendszabályok csak további okok, hogy az ügyvédség körében a szabad mozgás lehetetlenné tétessék.

Atalánosságban megismertettük a porosz ügyvédi kamarák elnökségei véleményének csaknem azonos indokolását. Érdekesnek és tanulságosnak tartjuk pár kamarának az indokolásban eltérő, de lényegben egyező nézetének ismertetését is.

Igy például a stettini ügyvédi kamara az ügyvédi gyakorlat mindennemű korlátozását ellenezvén, különösen az ügyvédek állásának a járásbíróságok, országos- és országos főtörvényszékek szerint való megkülönböztetés ellen szólal fel. Az ügyvéd működ-

dését teljesen egyenlőnek tartja a járásbiróságoknál és országos törvényszékeknél. Sőt ennek sikeres gyakorlatát az országos törvényszékeknél, az itt nagyobb számmal alkalmazott ügyvédek egymásra való kölcsönös hatása és működésüknek befolyása még jobban biztosítja. Az ügyvéd tevékenysége e törvényszékek- és az országos főtörvényszékeknél átlag véve különböző, mennyiben az előbbieknél inkább a találékonyság és a peranyag alakításában való ügyesség, utóbbiaknál azonban inkább a törvények tudományos magyarázata és azoknak teljes ismerete szükséges. E szerint az ügyvédnek nem kisebb vagy nagyobb gyakorlati jártassága, hanem annak egyéni képzettsége mérvadó arra nézve, hogy melyik törvényszéknél működhetik sikeresebben.

Végül kijelenti a kamara, hogy a birói- és ügyvédi hivatás teljes elkülönítése, legalább amint az Poroszországban 1879. óta terveztetni látszik, a jogszolgáltatás fejlődésére, úgy az illető államhivatalnokok, mint az ügyvédség részéről nem kedvező s a jogszolgáltatás eme két tényezőjének kölcsönös szabadsága kívánatos.

A berlini kamarai törvényszék területén levő ügyvédi kamarák ugyanez alkalomból közgyűlést tartván, többek felszólalása után a következő kijelentéseket fogadta el, melyeket a többi kamarák közgyűlései nagyjából szintén magukévá tettek, ugyanis: hogy 1) a szabad ügyvédkedés a jogszolgáltatás előmozdításának és az ügyvédi kar tekintélyének nélkülözhetetlen alapjául bizonyult. 2) A szabad ügyvédkedésre vonatkozó törvényes határozatok megváltoztatását igénylő bajok nem forognak fenn. 3) A porosz királyi igazságügyminiszterium által szóba hozott és a kamara elnöksége részéről javasolt rendszabályok nem alkalmasak az állítólagos bajok elhárítására, hanem veszélyeztetik a szabad ügyvédkedés áldásait. Végül elhatározták, hogy ezeket a kijelentéseket közlik az országos igazságügyi kormányzattal.

A borszlói ügyvédi kamara elismeri, hogy az ügyvédek társadalmi állását az 1879. előtti fennállt viszonyokkal szemben, némely körök kedvezőtlenül ítélik meg. Ezt azonban eléggé megmagyarázza az a körülmény, hogy egyrészt a korábbi jelentékeny jövedelmek észrevehetőleg megcsappantak; másrészt pedig, hogy az ügyvédek többé nem hivatalnokok s ugyanazért ezidőszert a hiva-

talnoki karnak társadalmilag jelentékeny előjogaiban többé nem részesek. Az ok azonban semmi esetre sem keresendő abban, hogy az ügyvédek jóra valóssága és lelkiismeretessége a korlátban szabad ügyvédkedés behozatala óta megcsappant volna. Sőt a szabad ügyvédkedés természetes következménye az, hogy fokozta az ügyvédek jóra valósságát és buzgalmát. Hogy az ügyvédek lelkiismeretessége nem szenvedett rázkódtatást, kiténik abból, hogy az 1879. év óta a boroszlói országos főtörvényszék kerületében a fegyelmi vizsgálatok száma lassankint kevesbedett és hogy e vizsgálatok nem kiválólág fiatal ügyvédek ellen irányul.

»Hogy a közönség tisztelettel viseltetik az ügyvédség iránt, csak arra kell utalnunk, hogy a közbizalom az önkormányzati testületekbe, parlamentekbe, kerületi- és országgyűlésekre számos ügyvédet küldött s ezt a bizalmat az újból történt választások szintén megerősítették.«

»Ha tehát nem tagadható is, hogy az ügyvédi kar a korlátlan szabad ügyvédkedés következtében, jövedelemre nézve szenvedett, ebből sem származik hátrány a törvénykezésre. Sem a kar, sem a jogot kereső közönség nem szenved e miatt. Sőt az utóbbi készségesen elismeri, hogy a gondosság és buzgalom a korlátlan szabad ügyvédkedés következtében, nagyobb és a jogügyek gyors és szakszerű elintézését lényegesen előmozdította.«

Csodálatos, hogy még ügyvédeinkre, tehát a legműveltebb társadalmi osztályba is, mily büvös hatással bírnak bizonyos korszerű szólások, ha ezek az ugynevezett hangadó körökből a piacra dobattak. Ilyen hangos szólam az ügyvédség *numerus clausus*-a. Pártok csoportosulnak, érvek hozatnak *pro et contra*, anélkül, hogy legtöbbben fogalmával és az intézmény lényegével tisztában lennének. Pedig a Bäch-korszakban nálunk is virított ez a mákvirág, tehát ismerhetnék azt legalább idősebb jogászaink.

A *numerus clausus* tulajdonképpen nem jelent egyebet, mint a periratok és beadványok szignálásának jogát és privilegiumát más képzelt egyének ellenében.

Hány ügyes ügyvéd tartott irodát és ügyködött a Bäckor-szakban egy-egy élemedett, obscurus ügyvéd neve alatt, a ki a *numerus clausus* hajlékában, saját clientela nélkül, sétálgatott és csak a *signatura* dijaiból élösködött. — Hány fiatal ügyes ügyvéd vitte a »*clausus*« principális irodáját, melybe a mások eszével nagyra nőt ügyvéd úr csak fontos ünnepen tekintett be az iro-

dába és magát rendesen az ügyes fiatal ügyvédek által substituáltatta, mert a »clausus« urnak oly sok dolga volt a semmittevéssel, hogy sohsem ért rá felei érdekével bajlódni, az igazságszolgáltatás előmozdítása pedig a legkisebb gondjai közé tartozott.

Hiszen látjuk a numerus clausust a közjegyzőknél. Néhol 10 segéd is dolgozik, tárgyal a felekkel, kiállítja a közjegyzői hiteles okmányokat, s a nagyságos közjegyző csupán aláírja a hiteles okmányt anélkül, hogy a feleket vagy viszont ezek őt látták volna.

Az ügyvédi numerus clausus tehát csak a modern, ködös állapotok egyik culturfénysugára, mely a tiszta korszellemmel ellenkezik, s különösen a magyar szellem nyílt fényét elhomályosítani igyekszik és nem a legtisztább indokokat hordja méhében. Az a leginkább feszegetett cél, hogy a numerus clausussal a fiatal nemzedék a jogi pályára, s már az egyetemekre sem fog tódulni, sohsem valósul meg, mert a szülő, s a fiatal tudományos erő egyaránt bizik szerencséjében és protectionalis összeköttetéseiben, hogy annak idején, más érdemesebbek kiszorításával, a numerus claususba jusson s az állami omnipotentia erős támasza lehessen.

Az 1893. évben történtek között az ügyvédi érdekeket már közelebbről érintő érdekes momentumokat észlelünk.

Az egyházpolitikai javaslatok közül a legfontosabb, mely a házassági jogról szól, elfogadlatott a törvényhozás által.

E törvény megszüntetve az egyháziaknak a válóperekben való birakodását is, az ügyvédek szabadabban lélegezhetnek és szünni fognak azok a gyakori kellemetlenségek, amelyek a szentszékek makacs és példátlan lassu eljárása folytán az ügyvédek s a felek közt keletkeztek, kik a bajt szokás szerint a képviselőre hárítják.

A vallásos előítéletek nem fogják tehát ezentul gátolni a törvényes egyesülést a házasulandók közt, s az elválás kérdése kizárólag s kivétel nélkül a polg. bíró által oldatik meg.

Nálunk különösen, hol több vallásfelekezet bir a törvény által biztosított egyenlő jogi állással, indokolva van a kötelező polgári házasság, mert a gyakran előforduló vegyes házasságok oly nemű rendezése, mely az állam céljának megfelel s az állampolgár lelki nyugalma fentartsa, egyedül ezen formában eszközölhető, s ott hol ennyi vallásfelekezet van, mely önmagára hagyatva, nem képes házasságát a haza polgári és vallási érdekeinek egyaránt megfelelőleg rendezni, azoknak kizárólag az állam tör-

vényhozása, a polgári házasság kötelező behozatalával, állapíthat meg oly általános formát, amely mindenkit egyaránt megnyugtat, bárkinek szabadságában állván polgári házasságának egyházi felszentelését az oltár előtt keresni.

Elismerjük, hogy a polgári házasságban talán kevesebb költészet van s az mindinkább az anyagiság fele gravitál, sőt nem is örülnénk, ha a felek a kötés után nem vágyódnának az egyházi áldásra; mindamellett azt óhajtjuk, hogy az államhatalom kezében legyen a házassági jogrend szabályozása, a mi megszüntetvén a vallási előítéleteket, mulhatlan feltétele az ugyanazon államban élő különböző vallásfelekezetek békés együttlétének.

A gyermekek vallásáról szóló törvény hasonlóképp meghozatott. A jegyesek dolga, úgy miként Ausztriában, a házassági kötést megelőzőleg tisztába hozni a házasságból származó gyermekek követendő vallását. Ezzel sajnos megujjítatnak azon küzdelmek, amelyek különösen 1832-től kezdve 1844-ig folytak s az 1868: 53. t.-cikk által újból felfrisítették a legalis kényszerítő erővel felruházott reversalisok kérdésében keletkezett harczot.

Ugyanott van a képviselőválasztási ügyekben a m. kir. Kuria biráskodása, nemkülönben a közigazgatási biróságról szóló javaslat, s míg az előbbi, ha törvénynyé válik; okvetlenül előkelő új tért nyit az ügyvédi működésnek; addig az utóbbi nem érintené ezt előnyösen, amennyiben a javaslat végképp szakítani akar a választási rendszeren alapuló eddigi közigazgatás tradíciójával s azt kinevezésre fektetni, a nélkül, hogy jó és függetlenül szervezett közigazgatási biróságról gondoskodnék; mert a javaslat által elfogadott jurisdictionalis szervezet mellett — melynek keretében csak birói önkény fejlődhet ki — a közigazgatás éppugy, mint az alkotmányosság új aerájában, a központi kormány eszközévé fog süllyedni, tehát oly közigazgatási organismus lépne életbe, amely a hatalom szolgálatába hajtható, mi aztán az ügyvédséget megillető jogi ellenőrzést természetesen meghiusítva, csak korrumpálhatná annak a közigazgatás terén való szerepkörét.

Míg ellenben a Lajtán-tul az ügyvédeknek a közigazgatás terén való működése éppen nem megvetendő, mert osztrák szomszédaink az engedelmisségre igényt tartó bürokratikus államrendszer daczára, független alapra fektetett közigazgatási birósággal van ellátva. Ott belátták azt, hogy a kormánynak legalább

is annyi érdeke van abban, mint a jogkereső közönségnek, hogy az ily közeg a jogrend érdekében részrehajlás nélkül szigoruan, igazságos módon feleljen meg hivatásának, különben nincs létjogosultsága.

A mi az ügyvédséget szintén lényegesen érinti, ez a fizetési meg-hagyások (1893: XIX.) és az új sommás eljárásról szóló, (1893: XVIII.) 1894. november hó 1-jén életbe léptetett törvények.

Mindkét törvény, gyarló indokolásával együtt, német minta után készült. Lényeges hibájuk a rossz fordítás és szövegezésük hitványsága. Ezenkívül erőszakosan illesztették törvénykezésünk keretébe. Hogy lesz-e tényleg akár az egyiknek, akár pedig a más-
siknak jó sikere, nagyon kétes, káros hatásuk azonban már is bizonyos. Nem azért, mert német minták, hanem mert nem ültettük át azokat a biztosítókat, amelyek amott léteznek és egyáltalában nálunk a sommás eljárás más formája kívántatik, mint a német chablon után készült.

Bizony felfoghatta volna tudós igazságügyérünk, hogy az 1830—48. törvényhozás feladata nehezebb volt, mint a mostanié. Abban az időszakban mindenki érezte a korszerű reformok szükségét; ma nem, hanem csak javítását a létező állapotoknak.

A jogot, mint az államélet szellemi potenciájának egyikét, nem tekintették akkor elvont mintaképp, hanem mint egyén, az ezt jellemző s önműködésre képes szervekkel ellátottnak.

Nézzünk be a művelt népek jogtörténetébe, s a jogformák változatainak rendén nemcsak az egyesek életével azonos állandóságot és szükségességet látunk, de észreveszszük a nemzeti jellemnek mindig visszatérő magvát, mely, ha a történelem egyik lapját az időviszonyok ereje alatt el is homályosította, a másik lapon ismét eredeti tisztaságában élesen domborodik ki. A sivár értelmesen jelképező egyiptomi, szemben az érzékileg vidám, minden életalakulásában plasztikus, tisztán tagozott görögökkel, a theokratikusan magába zárkózott zsidóság, szemben a rómaiak messze kiható klasszikus élességgel kifejlődött népuralmával — jogi és igazságszolgáltatási formákkal bírtak, melyek saját-
szerűleg különbözők voltak egymástól mindaddig, míg e népek történelmi létele meg nem semmisült vagy el nem mosódott. Még az újabb kor ama népénél is, mely nemzeti jellege következtében, legmakacsabbul ragaszkodott változandóságához, a népszokás tiszt-

teletben tartotta a jogszolgáltatásnak legalább külső bordáit, még sokáig azután, hogy ez a politikai formák kísérleteivel ellentétbe jutott.

Igaz, hogy hazai törvényeinkben már eddig is más nemzetek törvényeivel megegyező intézkedésekre akadhatunk. Ámde szerintünk ez csak arra mutat, hogy az emberek minden időben, mindenhol és minden éghajlat alatt, bizonyos tekintetben egyformán vannak testileg s lelkileg felruházva s így a törvények alkotásában szintén közelítenek egymáshoz; ez a közelítés nemcsak vadak, hanem művelt világrészekben is észlelhető, minthogy az érzések és indulatok ki nem vesznek az emberből s a különbséget az éghajlat és külső tárgyak hatásánál fogva, azoknak kicsinysége vagy nagysága szüli. Ne hidjuk azonban, hogy idegen törvényeknek nemzetünk sajátos viszonyai és történelmi múltjának egészen figyelmen kívül hagyásával való életbeléptetése visszahatást ne szülne. Idegenek maradnak azok mindig és sok áldozatába kerül a nemzetnek, míg ismét megszabadul s még nagyobbba, ha meg nem szabadul tőlük.

Nem elégszünk meg magunk sem azzal, hogy valamit egyszerűen rosznak mondjunk, de igazolni kell s igazoljuk is, hogy a belőle származó rosz összege felülmulja a jóét. Épp e célból s különösen az ügyvédség jövőjének még szomorúbb sorsát látva, futó pillantást vetünk a két törvény érdekesebb vonásaira.

A fizetési-meghagyások rendszere, melyet régebbi s újabb váltó-eljárásunkból s a provisorium idejéből helyesebb alapokra fektetve, ismerünk, előttünk csak annyiban új, hogy azzal kereskedelmi s köztörvényi uton találkozunk s már természeténél fogva lényeges célja a perek számának apasztása. Azonban az a sok ellenmondás, amelyeket az új törvény érdemben szokatlan módon, még a kézbesítési vevényen, sőt a végrehajtás folyamán megenged: a mellett, hogy ellenkezik a törvénykezés komolyságával, meggyújtja a célt s tapasztalhatjuk már most, hogy a hosszadalmas pertől undorodó fél s ügyvéd sem határozhatják el magukat fizetési-meghagyás útján érvényesíteni még oly tiszta követelésüket sem, amit természetesen annak is tulajdoníthatunk, hogy a hivatkozott törvényben foglalt és az ügyvéd minimális keresetét sem biztosító, a szellemi munkát pedig lealacsonyító díjskála, önérzetet és tekintélyt sértőleg szabja meg munkálkodásának értékét. Így aztán igen természetes, hogy a törvényhozás nem fogja elérni azt a célt, hogy a fizetési

meghagyások lényegesen apaszszák a közvetlen tárgyalás alá eső pereket, sőt ellenkezőleg, a fizetési meghagyások bizonytalan sikere már most is fokozni látszik a bíróságok különben tulhalmozott teendőit.

Az új sommás eljárás lényege, hogy a királyi járásbírók, mint kisebb perek bíróságainál közvetlenül megindítandó ügyeket a sommásakkal hasonló elbánás alá rendeli s az ügyvédi képviselettel fölmerült költségek megállapítását nem zárja ki, úgy, mint az eddigi eljárás, melynek az a rossz oldala is volt, hogy a felek önmaguk kénytelenítették viselni a perköltségeket s ezért az ügyvédi képviseletet anyagi érdekük szempontjából lehetőleg kerülték. Az ügyvédi kar nem sokat nyer ugyan ezzel, mert a bírák, joghasonlatosság szempontjából, a fizetési meghagyásban foglalt díjszabályzat szerint fogják az ügyvéd munkadíjait mérlegelni.

Találkozunk ebben az új törvényben a képviselet, perbiztosíték, egyesség, makacosság, bizonyítás és fölbbezés új rendszerével.

Az ügyvédi kényszerszertől az első bíróság előtt való tárgyalásban a törvény eltekint, de az ügyvédi képviseleti rendszert is elejti amennyiben, különös érdekek figyelembe vételével, megengedi, hogy a felet nem ügyvéd is képviselhesse. A fölmenő ágbeli rokon lemenő ágbeli rokonát és viszont a férj nejét és nejének fölmerülő vagy lemenő ágbéli rokonát; a nő férjét, a testvér testvérét és a pertárs pertársát; a gazdatiszt és a kereskedő vagy iparossegéd pedig főnökét csak megszabott esetekben képviselheti sommás perben.

Új intézmény, hogy a külföldi felperestől perbeli biztosíték követelhető.

Perindítás előtt a járásbírósnál egyességi kísérletekre való idézés kérhető.

Az új rendszer sarkalatos ujítása: a szóbeliség érvényesítése. A tárgyalás szóbeli és nyilvános. Szóbeli előadás helyett, iratok tartalmára való hivatkozás hatálytalan.

Az ügyek felhívása a határnapon abban a sorrendben történik, amelyben azok a tárgyalási naplóba be vannak iktatva. Megszűnt az a régi szabály, hogy a felek a kitűzött órán túl még két órai határidő alatt megjelenhetnek. Ezentul azonban már a kitűzött órában a bíróság előtt kell lenniök.

Lényegesebb reform, hogy a bíró a bizonyítékokat

szabadon mérlegelheti.)*) A bizonyítási eljárásnak eddigi formális szabályai tehát elesnek.

Uj intézkedés, hogy a bíróság a tanuk közvetlen kikérdezését is megengedheti a feleknek.

Nevezetes ujtás a perdöntő eskü eltörlése s ennek helyére a félnek eskü alatt tanuként való kihallgatása. A perdöntő eskü eltörlésével megszűnnek a feltételes ítéletek.

A bíróság kérelme, de hivatalból is elrendelheti a félnek eskü alatt kihallgatását, ha valamely döntő körülményre más bizonyíték egyáltalán nincs, vagy a bizonyítékok kiegészítése válik szükségessé. Mihelyt a kihallgatott egyik fél az esküt letette, kihallgatható ugyan az ellenfél is, de meg nem hiteltethető. A felebbviteli bíróság pedig a meg nem hitelt felet szintén megeskedtetheti vallomására és mellőzheti az ellenfél hit alatt kivett vallomását, s utóbbi lesz áztán pervesztes.**)

A fő-, pót-, becselő- és felfedező eskü eltörlése daczára, megmarad a sommás eljárásban az egyezségi eskü.

Uj intézkedés az is, hogy az ítélet kiegészítése kérhető s nem kell emiatt felebbezni.***)

Nincs felebbezés az 50 frt. értéket meg nem haladó követelésekben. Sommás ügyekben felebbviteli hatóság a törvényszék.

A felebbezési eljárásban a felek csak személyesen vagy ügyvéd által képviselve jelenhetnek meg.

A fölebbviteli kétféle. Rendszerint szóbeli. Ez a reform korszakot alkotó módozata: a szóbeliség a felső-bíróságnál.

Uj intézmény a felebbezéshez való csatlakozás. Ez a feltételes felebbezés hatályát veszti, ha az önálló felebbezés elkésztet vagy mint helytelen visszautasított.

A felek a felebbezési bíróság előtt oly tényálladékokat és bizonyítékokat is felhozhatnak, amelyeket az első bíróság előtt nem érvényesítettek. E szerint felebbezési tárgyalás voltaképpen az első bíróság előttinek folytatása.

A fölebbezési bíróság elrendelheti az első bíróságnál már felvett bizonyíték kiegészítését vagy ismételtetését.

A felebbvitel esetében követett második eljárás a felebbezés nyilvános előadása. Ennek akkor van helye, ha a fél

*) 1893 : XVIII. 58. s következő §§-ai.

**) 1893 : XVIII. 95. 96. 97. §§-ai.

***), 1893 : XVIII. 124

felebbezésében kijelenti, hogy nem kíván szóbeli tárgyalást s ebbe a másik fél is belenyugszik. Ezen esetben azonban a felek az előadás megtörténte után kérelmeiket szóval indokolhatják.

Ujabb törvénykezésünben nem létezett perorvoslat: a felülvizsgálat.

Ez a jogkérdésre korlátozott felebbezés. Fontosabb ügyek ekképp harmadfoku megvizsgálás alá kerülhetnek, de a ténykérdés már nem kerül harmadfoku tárgyalásra. Felülvizsgálatnak azonban 200 frt értéket meg nem haladó követeléseknél nincs helye.

A felülvizsgáló biráskodást 500 forintot meghaladó értékre a Kuria, minden más esetben az illetékes kir.-tábla gyakorolja. A felülvizsgálati eljárásban a feleknek meghatalmazott ügyvéd által kell magukat képviseltetniök. Ez az eljárás is szóbeli.

A járásbiróságok nem felebbezhető ítéletei felülvizsgálás végett a törvényszék elé vihetők.

A szóbeliséget, az igazságszolgáltatás minden veszélyeztetése nélkül, ősi szokásainkkal egybehangzólag s az 1836: 20; 1840: 11; 1868: 54. t.-cikkekben megkezdett út szükségképpen következménye gyanánt, már ez előtt is életbe lehetett volna léptetni.

A nyilvános szóbeli eljárás, e célra kellőleg kiképzett birói kar mellett, kétségtelenül az anyagi igazság földerítésének legjobb módja s az egyedüli igazságszolgáltatási javítás és ama nehézségek, amelyekkel annak behozatalával járnak, már el vannak nálunk némileg háritva; létezik ugyanis rendszeres birói szervezetünk, a birói hatalom gyakorlásáról s birói felelősségről szóló törvényünk: a biráskodásnak a közigazgatástól lehető elkülönítése, a birói függetlenség s képesítés törvényes garanciája, de az ügyvédség rendezése szintén megtörtént, bár nem tökéletesen keresztül vive, korszerűbb javításra vár még mindig; továbbá kétségtelen az is, hogy a nyilvános szóbeliség nemcsak az ügyvédség, de a jó birák nevelésének legjobb eszköze, mely a jog eme bajnokait szellemük összes erejének kifejtésére buzdítja, s így az, aki nálunk őszinte barátja a szóbeliségnek, kell hogy barátja legyen az ügyvédség korszerű rendezésének s ezzel együtt járó emelése és nemesítésének: azonban több, mint bizonyos, hogy a most említett két új törvény meg fogja hiusítani mindama reményeket, amelyeket a szóbeliség tekintetében tápláltunk.

Az igaz, hogy ez az eljárás bár a bélyegilleték felemelésével tetemesen drágítja, de gyorsítani is fogja az igazságszolgáltatás.

ha még egy hadsereg bíró kineveztetik; épp úgy bizonyos az is, hogy a perek eldöntésének alapossága kockáztatva lesz mindig.

A bíróságoknak szabad belátásuk proklamálásával szentesített jogszolgáltatás, megsemmisítve a bírói felelősségről szóló törvény intencióját, önkénynyé fog fajulni, mi aztán természetesen lehetlenné teszi az ügyvédnek, állásától elválaszthatatlan s a hivatásával járó ellenőrzésben, függetlenségét megóvni. S ha még hozzá tesszük azt is, hogy a bíró tulságos hatalommal felruházva, az ügyvéddel szemben csaknem vizsgáló-bírói állást foglalt el, s annak szólásszabadságát egyes kérdésekre adandó feleletekre korlátozhatja: be kell vallanunk, hogy valamint igazságszolgáltatásunk érdekei, úgy az ügyvédség javára hangoztatott előnyökkel épp ellenkező eredményeket tapasztalunk, sőt szem előtt tartva, hogy a sommás eljárásról szóló törvény, tárgyalási rendszerével, megbénítja az ügyvéd tevékenységét, és szükségessé teszi a még oly kedvezőtlen viszonyok közt tengődő irodában a munkaerő szaporítását: reá nézve anyagilag is rendkívül való hátrányokat fog szülni.

És morális tekintetben sem lesz ez a törvény előnyös, sőt ellenkező s vagyontveszélyeztető, különösen az eddigi hazai bizonyítási tant egész alapjában indokolatlanul felforgató és erkölcsi hanyatlásunk daczára, a lelkeknek minden irányban érdekment tisztaságát feltételező bizonyítási eljárásával; és ezek miatt egyenesen az ügyvéd fog okoltatni, mert első sorban rajta szokta a közönség megboszulni a törvényhozás azon oktalanságát, hogy kihallgattathatja a bíró hit alatt a peres fél házastársát, apját, anyját, testvérét stb. kényszeren kívül álló független tanuképpen, de magukat a peres feleket is ellentétes körülményekre.***)

A perujításra vonatkozó intézkedéseknek, szabatos körülírás nélkül, mellékes dologként való puszta érintésével csinált jogbizonytalanság*); a technikus kitételeknek hasonló jogcselekményekre nézve egészen új értelmet tulajdonító, váltakozó használata**) az égbekiáltó zagyvalék, melyet a többi közt a 179. §. is azáltal tüntet fel, hogy egy tömeg törvényszakaszt részben egészen, részben pedig bizonyos tekintetben, végül némi intézkedéseknek »m e g f e l e l ő e n« rendel alkalmaztatni; szóval az egész sommás eljárás

*) 1893: XVIII. 33. 222. 223. §§.

**) 1893. XVIII. 60. 104. stb. §§. Beismerés—elismerés. Elismerés—beismerés.

***) 1893: XVIII. 86. 95. s köv. §§-ai.

otrombaságaival s tökéletlenségeivel nagyon próbára fogják tenni még a legélesebb elméjü ügyvédek et is. Ehhez járulnak aztán a bíróságon kívül való magán és postai érintkezések gyakorlati kivitelének kártyaháza*) a főlebbviteli bíróságoknál az új ügyviteli szabályokban elfogadott »post-kiszliti«-rendszernek kaczagást keltő meghonosítása.**)

Maró szatira ily bizonyítási rendszer magára a jogszolgáltatásra, ha mindjárt szóbeli is az eljárás.

Dicsérjék fel bérencztollak bármennyire az említett két törvényt, Szilágyi Dezső egyéb műveivel együtt; mi és a valódi szakférfiak jelentékeny része mégis amellet maradunk, hogy azoknál gyarlóbb férczmű még nem volt a magyar ég alatt.

A büntető-eljárásnak legközelebb várható a törvényhozás előtt való tárgyalása s hiszszük, hogy a büntető-törvénykönyv novellája sem fog igen késni.

Ebben a novellában már óhajtandó volna azon intézkedéssel találkozunk, melyszerint az állam a bíróság részéről és így ez által megbizottnak tekintendő kirendelt védőügyvédek díjait — természetesen a visszkereseti jognak a védett irányában való fenntartása mellett — viseli.

Arra nézve, hogy oly esetekben — melyek pedig mindennapiak — amidőn a hivatalból való védőrendelés, eltekintve egyéb körülményektől, maga a formaságok követelte idő rövidsége által meghiusulva, a szegény sorsu panaszlott közvetlenül ügyvéd-védőt választani kénytelen, a védelmi díjakat szintén az állam vállalná magára: a jelenlegi viszonyok között még csak reményleni sem merjük. Pedig, ha a törvényhozás nem karolja fel a védelem ügyét egészen, tehát ebben az irányban is, akkor az ügyvédek lehetőleg megtagadják a képviselőt a szegényektől, ami pedig sérti a valódi jogállamnak igazságügyi intenczióját.

Dolgoznak a miniszteriumban az örökösödési eljárásról szóló s tömérdek egyéb törvényen csak az ügyvédi rendtartásról szóló javaslat megtestesítésére évek hosszú sora óta ismételt ígérek bevéltásában — úgy látszik — majd csak a morális kényszernek fog a kormány engedni s ez évben is csak azt kellett hallanunk, hogy a munka előrehalad.

Pedig kétségtelen, hogy könnyű volna e részben a haladás,

*) 1893: XVIII. 141.

**) Ügyviteli szabályok (745/94. J. M. rendelet) 74. §.

mert a kamarák részint évi, részint egyéb felterjesztéseikben igen szépen kidolgozott anyagot szolgáltatnak az igazságügyi kormány-
nak s mégis csak kecssegetésekkel találkozunk, úgy, hogy az ügy-
védség iránt tanusított ily érzékellenségnél fogva, különösen alapos
okunk volna kételkedni abban, hogy a keletkezendő alkotásban az
ügyvédség és az igazságszolgáltatás viszonyait egyaránt érintő tes-
tületi autonomia követelményei figyelemre fognak méltattatni.

A jogszolgáltatás érdekei követelik, miképp az ügyvédi kar
oly fejlődést nyerjen, melyszerint az állam céljaival szoros kap-
csolatban álló hivatásának teljesen megfelelhessen, mire éppúgy a
szakképzettség fejlesztése, mint az anyagi existenciájának biztosítása
feltétlenül szükséges, s ideje, hogy a törvényhozás és kormány komo-
lyan gondoskodjék az ügyvédi kar jobblétének biztosításáról oly jogin-
tézmények s reformok segédelmével, amelyek a jogosult ügyvédségi
érdekeket kielégítik.

Sohsem volt ugyan nagy reményünk, hogy az ügyvédek kebe-
léből kiindult mozgalmak sikerre vezessenek, de helyeseljük
azokat mindenkor, már csak azért is, hogy ne mondhassa se a jelen,
se az utókor, hogy a magyar ügyvédek magukat gyáván feladták,
hogy nem mertek sorsuk válságos napjaiban küzdeni saját exis-
tenciájukért.

S éppen azért, mert a siker kétes s az akadályok nagyok,
kell mindent próbára tenni, mit a törvények iránt való hódolat s
az ügyvédség nemes rehabilitációja követel.

Igaz ugyan, hogy az ügyvédség bajai orvoslását még most az
időtől, az eszmék terjedő hatalmától, a magasabb polgári szüksé-
gek, érdekek általánosabb felismerésétől s a kedvező körülmények
s néphangulat találkozásától várhatja, de egyedül az ügyvédtől
függ mindezek anyagát előkészíteni és addig is, míg kedvezőbb
napok viradnak fölötte s a mostani megromlott közszellem meg-
javul: szükséges mulhatlan feladatul tekintenie s oly magatartást
tanusítani, hogy az ügyvédségi kérdés távolról se te-
kintessék önző, szeparatistikus tendenciák, ha-
nem inkább a társadalmi reformok elutasíthatlan
exigenciájának szempontjából megoldandónak:
mert meggyőződésünk szerint az ügyvédi kar ér-
deke az igazságszolgáltatás jól átérzett érdeké-
től el nem választható.

